

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DOSTOYEVSKİ

FYODOR MİHAYLOVİÇ

DOSTOYEVSKİ

Üç Novella

Ev Sahibesi • Amcanın Rüyası • Ebedi Koca

ÇEVİREN
Ergin Altay

JOSEPH FRANK'İN ÖNSÖZÜ VE
ANDREW M. DROZD'UN SONSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

Üç Novella

FYODOR MİHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKİ
Üç Novella

Хозяйка · Дядюшкин Сон · Вечный Муж

© Önsöz: Joseph Frank, "The Siberian Novellas",

Dostoevsky: A Writer in His Time, Princeton University Press, 2010.

Ash Karasuil Telif Hakları Ajansı aracılığıyla

Georges Borchardt, Inc.'den alınmıştır.

© Sonsöz: Andrew M. Drozd, "What is to be Done?

and Chernishevskii's Response to Dostoevskii's *Uncle's Dream*",
South Atlantic Review, 2002.

İletişim Yayınları 2037 • İletişim Klasikleri 74

ISBN-13: 978-975-05-1582-8

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Edvard Munch, "Oslolu Bohemler", 1925-26

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ümran Küçükislamoglu

BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FYODOR MİHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKI

Üç Novella

Ev Sahibesi • Amcanın Rüyası
Ebedi Koca

Хозяйка • Дядюшкин Сон • Вечный Муж

RUSÇADAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

JOSEPH FRANK'IN ÖNSÖZÜ VE
ANDREW M. DROZD'UN SONSÖZÜYLE

iletişim

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKI doktor bir babanın oğlu olarak, 11 Kasım 1821'de Moskova'da doğdu. Çocukluğunu Moskova'daki Marya Hastanesi'nin bir lojmanında, zorba ve alkolik bir baba ile hasta bir anne arasında geçirdi. Küçük yaştan itibaren edebiyatla ilgilenmeye başladı ve Puşkin, Goethe, Cervantes gibi yazarlarla tanıştı. 1837'de annesini kaybetti ve ertesi yıl St. Petersburg'daki Askeri Mühendislik Okulu'na gönderildi. Babasının ani ve şüpheli ölüm haberini burada aldı. Bu kayıp üzerine bunalıma giren Dostoyevski, 1839 yılında ilk sara nöbetini geçirdi. 1844'te edebiyatla daha yakından ilgilenebilmek için askerlik mesleğinden istifa etti. 1846'da ilk romanı İnsancıklar yayımlandı ve edebiyat çevrelerinde büyük ilgiyle karşılandı. Ne var ki ardından gelen çalışmaları Öteki (1846), Ev Sahibi (1847), Beyaz Gece (1848) aynı başarıyı sağlayamadı ve ilk romanında kendisine destek veren ünlü eleştirmen Belinski'nin alaylarına hedef oldu. Aşırı duyarlı ve sinirli bir kişiliğe sahip olan Dostoyevski bunun üzerine ruhsal çöküntü yaşayarak hastalandı. 1849'da Çar I. Nikola'nın baskıcı yönetimine karşı faaliyetlerinden dolayı tutuklandı ve ölüm cezasına çarptırıldı. İnfazın uygulanmasına dakikalar kala, cezası Sibirya'da dört yıl kürek mahkûmiyetine çevrildi. Hapiste okumasına izin verilen tek eser İnci'di. Bu süre boyunca etrafını kuşatan, horlanan ve ezilen kesimi yakından tanıma fırsatı buldu. 1854'te serbest bırakıldıktan sonra Semiopalatinsk'te zorunlu kışla hizmetine gönderildi ve subaylığa kadar yükseldi. 1857'de yoksul ve dul Marya Dimitriyevna İsayeva ile kendisine mutluluk getirmeyen bir evlilik yapı. Edebiyata dönüşü Amcanın Rüyası (1859) isimli, mizah öğeleri barındıran Gogolvari öyküyle oldu. Aynı yıl yayımladığı kısa romanı Stepançikovo Köyü ve Sakinleri (1859) de istediği ilgiyi göremedi. 1860'ta tefrika edilen ve toplum dışına itilmiş kişilerin anlatıldığı Ölü Bir Evden Hatıralar ile kendini edebiyat çevrelerine tekrar kabul ettirdi. Tolstoy ve Turgenyev'in övdüğü eser Sibirya'daki mahkûmiyetinden derin izler taşıyordu. 1861'de ağabeyiyle birlikte Vrenja (Zaman) adlı dergiyi çıkarmaya başladı. Bu dergide Batı karşıtı Slavcı düşüncelerini savunduğu tartışma yazıları yayımlandı. Ardından, eleştirmenlerin sert tepkilerine sebep olan fakat okur tarafından beğeniyile karşılanan Ezilmiş ve Aşagılanmışlar yayımlandı. Yoğun çalışma temposu nedeniyle sağlığı bozulan Dostoyevski, doktorunun tavsiyesi üzerine 1862'de hayalini kurduğu Avrupa seyahatine çıktı. Fransa, İngiltere ve İtalya'yı kapsayan bu kısa gezinin ardından, 1863'te Batı kültürünü eleştirdiği Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları'nu kaleme aldı. Aynı yıl yayımlanan bir yazı sebebiyle dergisi Kaput olunca yeniden mali krize sürüklendi. Maddi sıkıntılarından kurtulma umuduyla Almanya, Wiesbaden'e kumar oynamaya ve bir süredir ilişki yaşadığı Polina Suslova ile buluşmaya gitti. Birkaç yıl sonra yayımladığı Kumarbaz bu dönemde yaşadığı büyük yıkımları anlattı. 1864'te Rusya'ya döndükten sonra ağabeyiyle Epoha (Çağ) adında yeni bir dergi çıkardı ve Yeraltından Notlar'ı burada tefrika etmeye başladı. Aynı yıl karısını ve ağabeyini kaybetti. Bunu izleyen on yıl boyunca, Dostoyevski art arda Suç ve Ceza (1866), Kumarbaz (1867), Budala (1868), Cinler (1872), Delikanlı (1875) gibi başyapıtlarını kaleme aldı. Sürekli borç baskısı altında yaşayan ve alacaklıları tarafından sıkıştırılan yazar, daha hızlı çalışmak için işe aldığı yirmi yaşındaki sekreteri Anna Grigoriyevna Snitkina'yla, karısının ölümünden üç yıl sonra, 1867'de evlendi. Bu evlilikten doğan kızı üç aylıkken ölünce derin bir sarsıntı yaşadı ve deliliğin eşine kadar sürüklendi. Bu dönemde yoksulluk, sara nöbetleri ve kumar tutkusuyla boğuştu. 1874'te solunum yetmezliği tedavisi için bir süreliğine Almanya'ya gitti. 1880'de Puşkin anıtının açılışında konuşma yapmak üzere Moskova'ya davet edildi; konuşması hem halk üzerinde hem de edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırdı. Yazarlık hayatı boyunca işlediği önemli temaları bir araya getirdiği Karamazov Kardeşleri'ni ölümüne üç ay kala tamamladı. Dostoyevski 9 Şubat 1881'de St. Petersburg'da hayatını kaybetti. Kalabalık bir halk kitlesinin kauldığı cenaze töreninin ardından, Tikhvin Mezarlığı'na defnedildi.

İÇİNDEKİLER

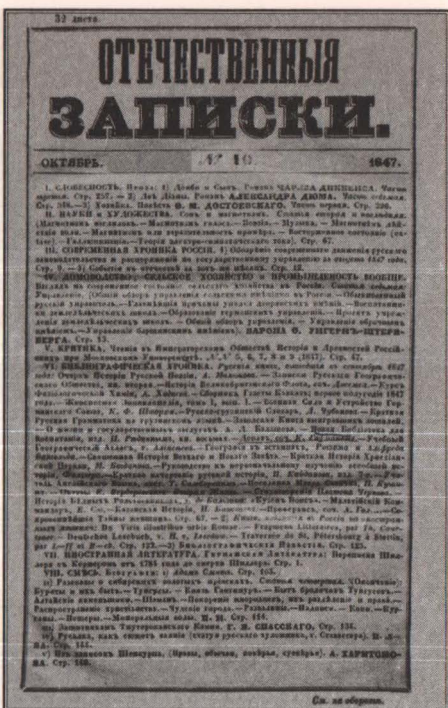
ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	6
KRONOLOJİ	11
ÖNSÖZ	
SİBİRYA NOVELLALARI / JOSEPH FRANK.....	23

Üç Novella

<i>Ev Sahibesi</i>	37
<i>Amcanın Rüyası</i>	123
<i>Ebedi Koca</i>	277

SONSÖZ	
NASIL YAPMALI? VE DOSTOYEVSKI'NİN AMCANIN RÜYASI'NA ÇERNİŞEVSKI'NİN VERDİĞİ CEVAP / ANDREW M. DROZD.....	437

Ev Sahibesinin
tefrika edildiği
Vatan Yıllıkları dergisinin
kapağı (1847).

См. на обороте.

АДЮШКИНЪ СОУЪ

(изъ Мордасовыхъ Азбучекъ)

ГЛАВА I.

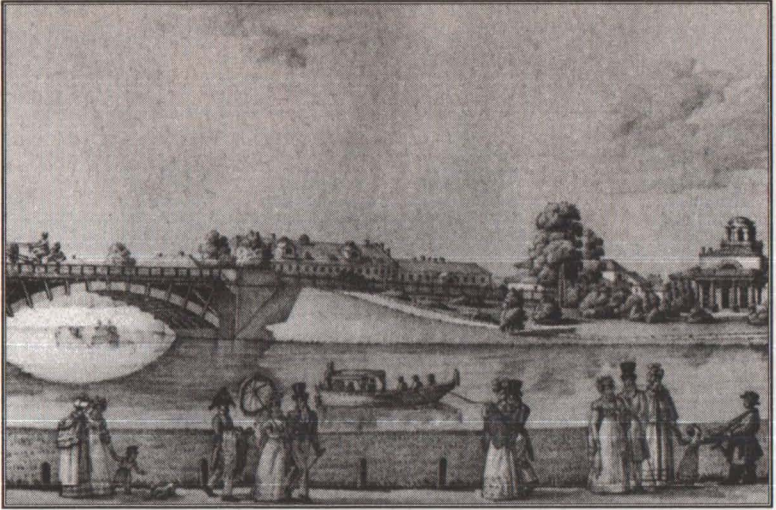
Марья Александровна Москалева, конечно, первая дама въ Мордасовъ и въ этомъ не можетъ быть никакого сомнѣнія. Она держитъ себя такъ, какъ будто ни въ комъ не нуждается, а, напротивъ, всѣ въ ней нуждаются. Правда, ее почти никто не любитъ и даже очень многие искренно ненавидятъ; но за то ее всѣ боятся, а этого ей и надобно. Такая потребность есть уже признакъ высшей политики. Истинно, наизвѣстнѣе, Марья Александровна, которая ужасно любитъ сплетни и во засветъ всю ночь, если понадобится не узнала чего-нибудь новенькаго, — оттого она, при всенъ этомъ, умѣетъ себя держать такъ, что, глядя на нее, въ голову не придетъ, чтобы эта славная дама была первою сплетницею въ мірѣ, или, во крайнемъ мірѣ, въ Мордасовѣ? Напротивъ, кажется, сплетни должны вечно жить въ арестантѣхъ; сплетницамъ краснѣть и дрожать, какъ мошенникамъ передъ господниномъ учителемъ, а развѣ торъ долженъ водить не иначе, какъ о самыхъ высшихъ матеріяхъ. Она знаетъ, извѣрнѣе, про каждаго изъ Мордасовцевъ такія канталина и спеціальныя соеи, что рассказы она ихъ, при удобномъ случаѣ, и доказанъ ихъ такъ, какъ она умѣетъ доказывать, то въ Мордасовѣ будетъ мессабовское землетрясение. А неужто тѣмъ она оченъ молчалива на всѣ эти секреты, а рассказы ихъ развѣ ухъ въ крайнемъ случаѣ и то не иначе, какъ глумясь короткими пріятелья-

Amcanın Rüyasının
tefrika edildiği Rus Sözü
dergisinin ilk sayfası (1859).

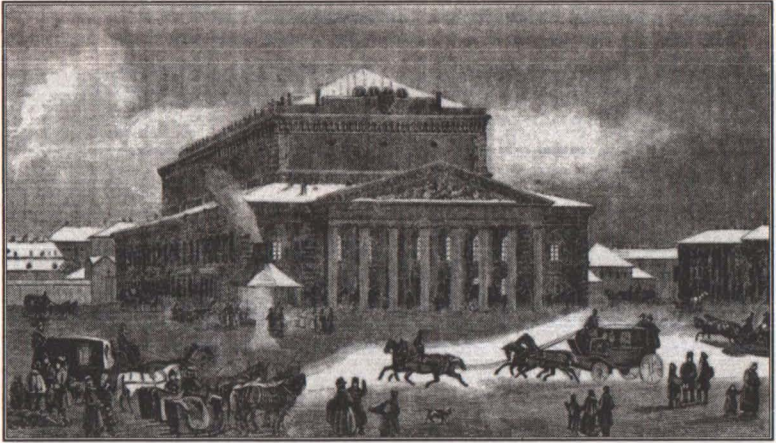

V.A. Milaşevski'nin
Amcanın Rüyası için
yaptığı karakalem çizimler.

19. yüzyılın ilk yarısında Çorna Nehri kıyısında yazlıklar (St. Petersburg).

19. yüzyılın ilk yarısında Büyük Tiyatro (St. Petersburg).

19. yüzyılın ilk yarısında Smolni Manastırı (St. Petersburg).

St. Petersburg panoraması (1861).

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1821	Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, 11 Kasım günü babası Mikhail'in doktorluk yaptığı Mariinskii düşkünler hastanesinde, altı çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi.	– Napolyon Bonapart, Saint Helena adasında elli bir yaşında mide kanserinden öldü. John Keats aynı sene yirmi altı yaşında tüberkülozdan öldü. Bir demircinin oğlu olan Michael Faraday, soyluların tüm önyargısına rağmen Royal Institution'ın başına getirildi. – Thomas De Quincey, <i>Bir İngiliz Afyon Tiryakisinin İtirafı</i> ; John Constable, <i>The Hay Wain</i> .
1823		Fransa, İspanya'yı işgal etti ve üç yıl iktidarda kalan liberal hükümeti ("El Trienio Liberal") devirerek tekrar monarşiyi getirdi.
1824		– Lord Byron, Yunanistan'a savaşmaya gitti ve burada sıtmadan öldü. – Ludwig van Beethoven'ın 9. <i>Senfoni</i> 'sinin galası, Viyana'da Theater am Kärntnertor'da yapıldı. – Eugène Delacroix, <i>Sakız Katliamı</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1825		– Aydınlanma fikirlerini benimseyen Ruslar, temsili demokrasi getirmek üzere ayaklandı. Aralıkçılar İsyanı olarak bilinen bu isyan, kanlı bir şekilde bastırıldı. I. Nikola tahta çıktı. XVIII. Louis'nin ölümüyle, gerici kardeşi X. Charles Fransa'da kral oldu. Kamuya açık ilk demiryolu olan Stockton ve Darlington Demiryolu kullanıma açıldı. – Samuel Pepys'in günlükleri ilk kez yayımlandı.
1827		William Blake ve Ludwig van Beethoven öldü. Viyana'da Beethoven'ın cenazesine binlerce seveni katıldı.
1828		Tolstoy doğdu.
1829		– Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki savaş, Edirne Antlaşması ile sona erdi. Yunanistan bağımsızlığını kazandı. Sir Robert Peel, ilk modern polis teşkilatı olan Metropolitan Polis Servisi'ni kurdu. – Goethe'nin <i>Faust</i> oyunu ilk kez sahnelendi.
1830		– X. Charles'ın sürgüne gitmesiyle Fransa'da Temmuz Devrimi oldu ve yeniden kurulan parlamento, Louis-Philippe'i başa getirdi. Hollanda Birleşik Krallığı'ndaki ayaklanma sonrası bağımsız Belçika devleti kuruldu. – Stendhal, <i>Kırmızı ve Siyah</i>.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1831	Schiller'in <i>Haydutlar</i> oyununu seyretti. Babası bu yıl Tula Oblastı'nda Darovoye köyünde ufak bir arazi satın aldı. St. Petersburg'a gidişine kadar, Dostoyevski yazılarını burada geçirdi.	Osmanlı İmparatorluğu'nun Hersek Sancağı'nda ayaklanma oldu. İki yıl sürecek Osmanlı-Mısır Savaşları başladı. Yirmi iki yaşındaki Charles Darwin, gönüllü doğabilimci olarak <i>HMS Beagle</i> gemisiyle Güney Amerika, Yeni Zelanda ve Avustralya'ya gitti. I. Leopold, Belçika kralı oldu.
1832		– Mısır bağımsızlığını ilan etti. – Aleksandr Puşkin, <i>Evgeni Onegin</i> ; Goethe, <i>Faust II</i> . <i>Bölüm</i> ; Nikolay Gogol, <i>Dikanka Yakınları</i> 'nda Bir Köyde Akşamlar.
1833	Babası Fyodor'u N.I. Draşusov yatılı okuluna gönderdi, ertesi yıl kaydını Leonty Ivanoviç Çermak'ın özel yatılı okuluna aldirdi.	
1834		– İspanya'da VII. Ferdinand'ın eşi Ana Kraliçe Maria Christina, Engizisyon'u resmen sona erdirdi. – Puşkin, <i>Maça Kızı</i> ve "Bronz Süvari".
1835		– Britanya'da aşı zorunlu hale getirildi. Fırat ve Dicle nehirlerinde buhar gemileri seyahat etmeye başladı. – Balzac, <i>Goriot Baba</i> .
1836		– Papa XVI. Gregorius, papalık devletlerinde demiryolunu yasakladı. Connecticut eyaletinde Samuel Colt, alüpatlar tabancayı icat etti. – Gogol, <i>Müfettiş</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1837	Önce Puşkin'in, arkasından annesinin ölümü Dostoyevski'yi derinden etkiledi.	– Kraliçe Victoria'nın tahta çıkmasıyla Britanya İmparatorluğu'nun yükselişiyle birlikte anılan Victoria Dönemi başladı. Amerika Birleşik Devletleri, Teksas'ı bağımsız bir devlet olarak kabul etti. Sam Morse, telgrafın patentini aldı. – Puşkin öldü. – Charles Dickens, <i>Oliver Twist</i> .
1838	St. Petersburg Mühendis Okulu'na girdi. Okula kabul edilmeyen kardeşi Mikhail, Talinn'deki akademiye gönderildi.	
1839	Babası, vurularak öldürüldü. Aile cinayetten serflerini sorumlu tuttu.	– Belçika Krallığı resmen kuruldu. Mısır, Osmanlı İmparatorluğu'nu Nusaybin'de yendi. – Stendhal, <i>Parma Manastırı</i> ; Dickens, <i>Nicholas Nickleby</i> .
1840		– Justus Liebig'in bilimi çiftçiliğe uygulama yöntemleriyle Sanayi Devrimi tarım alanında başladı. – Mihail Lermontov, <i>Zamanımızın Bir Kahramanı</i> .
1841	Fyodor Dostoyevski, saha astegmen mühendisliğinden astsubaylığa terfi etti. Mühendislik Akademisi dışında barınma izni alınca, Konnogvardeisky Manège yakınlarında Karavannaya Caddesi'nde bir eve yerleşti. Oyunlar yazmaya başladı.	
1842		– Nanking Antlaşması'yla Hong Kong, İngiltere'ye devredildi. Ruslar Kuzey California'da Fort Ross'tan, İngilizler Afganistan'dan çekildiler. – Nikolay Gogol, <i>Ölü Canlar</i> ve "Palto". – Avrupa'yı kasıp kavuran "Lisztomania" dönemi başladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1843	Harp okulundan mezun oldu.	– Amerikalı Charles Thurber, daktiloyu icat etti. – Dickens, “Bir Noel Şarkısı”; Edgar Allan Poe, “Gammaz Yürek”. – Richard Wagner’ın <i>Uçan Hollandalı</i> operası Dresden’de ilk kez sahnelendi.
1844	Subaylığı bırakarak edebiyatı meslek olarak seçmeye karar verdi. İlk edebi eseri, Balzac’ın <i>Eugénie Grandet</i> romanının Rusça çevirisiydi.	Charles Dickens, <i>Martin Chuzzlewit</i> ; Alexandre Dumas, <i>Uç Silahşörler</i> .
1845	İlk romanı <i>İnsancıklar</i> ’ı yazdı. Romanını ev arkadaşı Dmitri Grigoroviç’e okudu, o da St. Petersburglu şair Nekrasov’la, o da ünlü eleştirmen Belinski’yle paylaştı.	– İrlanda’da Büyük Patates Kıtlığı patlak verdi. – Alexandre Dumas, <i>Monte Kristo Kontu</i> .
1846	<i>İnsancıklar</i> yayımlandı; Dostoyevski’nin adı St. Petersburg edebi çevrelerinde duyulmaya başlandı. Kısa romanı <i>Öteki</i> ilk romanı kadar beğenilmedi. Bu yıl Dostoyevski’ye sara teşhisi kondu.	– Rus yönetimi altındaki Lehler, Krakov’da ayaklandılar. Avusturya ve Rus askerleri şehre girdiler ve Avusturya, şehri topraklarına kattı. – Honoré de Balzac, <i>Bette Abla</i> .
1847	<i>Ev Sahibesi</i> romanı, <i>Öteki</i> gibi Belinski tarafından alay konusu oldu. Petraşevski grubuna katıldı, Petraşevski’nin kütüphanesine ulaştı.	– Almanya ve Fransa’da monarşinin baskısından kaçan işçi sınıfı temsilcileri Londra’da toplandılar ve 2 Haziran’da isimlerini Komünist olarak değiştirdiler, sloganlarını “Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!” olarak belirlediler. – Emily Brontë, <i>Uğultulu Tepeler</i> ; Charlotte Brontë, <i>Jane Eyre</i> .
1848	<i>Beyaz Geceler</i> ve <i>Bir Yufka Yürek</i> yayımlandı.	– Avrupa’da 1848 Devrimleri patlak verdi. İsviçre’de iç savaş sona erdi ve federal devlet kuruldu. Orta California’da “altına hücum” başladı. Belinski öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1848		– Karl Marx, <i>Komünist Manifesto</i> ; William Makepeace Thackeray, <i>Gurur Dünyası</i> .
1849	<i>Netoçka Nezvanova</i> yayımlandı. Petraşevski grubunun radikal üyelerinin devleti devirme planına katıldığı iddiasıyla tutuklandı. Peter ve Paul Kalesi'nde hapis yattığı dönem, "Küçük Kahraman"ı yazdı. İdam cezasına çarptırıldı, infaz edilmesine birkaç dakika kala bağışlandı ve cezası Sibiry'a sürgüne, dört yıl kürek ve altı yıl hapis cezasına çevrildi.	– Rusya'nın Macaristan'ı işgal etti. Karl Marx, Paris'ten kovuldu ve Londra'ya yerleşti. – Dickens, <i>David Copperfield</i> .
1850	Omsk Hapishanesi'ne ulaştı.	– Prusya'da köylülerin kazandığı özgürlükler muhafaza edilirken, alınan kararla 640 bin çiftçi özgür tarıma başladı. Çin'de Taiping Ayaklanması yüzyılın en kanlı isyanı oldu; 20 milyon kişi bu olaylar sonucu öldü. Küçük Buz Çağı bu yıl bitti. – Nathaniel Hawthorne, <i>Kızıl Harf</i> .
1851		– Londra'da Hyde Park'ta inşa edilen dev Kristal Saray'da ilk dünya fuarı yapıldı. Bonaparte'ın yeğeni Louis Napoleon, bir darbeye Fransa'da hükümeti devirdi. – Herman Melville, <i>Moby Dick</i> .
1852		– Louis Napoleon muhafazakârların desteğini toplayarak parlamentoyu lağvetti ve diktatörlüğünü ilan etti. – Gogol öldü. Leo Tolstoy, <i>Çocukluk</i> ; Ivan Turgenyev, <i>Bir Avcının Notları</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1853		Çar I. Nikola, Osmanlı topraklarındaki Ortodoks Hristiyanların haklarının korunması gerekçesiyle Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açtı. Kırım Harbi patlak verdi; Fransa ve İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında yer aldı. Louis Napoleon, kendini İmparator III. Napoleon olarak ilan etti. Fransa, İkinci İmparatorluk adını aldı.
1854	Kürek mahkûmluğu sona erdi. Semipalatinsk'te er rütbesiyle kışla hizmetine gönderildi. Burada subaylığa kadar yükseldi.	Balaklava Muharebesi yapıldı. Sivastopol Kuşatması sonucu şehir İngilizlerin eline geçti. Londra'da, bugün Big Ben adıyla bilinen saat kulesinin yapımı tamamlandı. Şehirleşmede ve sanayileşmede yeni bir çağa girildi.
1855		I. Nikola'nın ölümünden sonra, sosyal ve siyasi reformlar beklenirken, II. Aleksandr çar oldu.
1856		– II. Aleksandr İngiltere ve Fransa'yla ateşkes yaptı. Kırım Harbi'nde hezimete uğrayan Rusya'da şiddetli bir reform başladı. – Louis Pasteur, pastörizasyonu keşfetti. – Turgenyev, <i>Rudin</i> .
1857	Maria Dmitrievna Isayeva'yla evlendi.	– Beş yıldır New York'ta yaşayan Giuseppe Garibaldi, İtalya'nın birleşmesini savunan İtalyan Ulusal Birliği'ni kurdu. – Gustave Flaubert, <i>Madame Bovary</i> ; Charles Baudelaire, <i>Les Fleurs du mal</i> . – Franz Liszt, <i>Si Minör Piyano Sonatı</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1857		– Aleksandr Ivanov, yirmi yıl boyunca üzerinde çalıştığı ve Rus sanatında bir dönüm noktası olarak kabul edilen “İsa’nın Halka Görünmesi” adlı başyapıtını tamamladı.
1859	<i>Stepançikovo Köyü ve Sakinleri ve Amcanın Rüyası</i> yayımlandı. Aralık ayında ailesiyle birlikte St. Petersburg’a döndü.	– Süveyş Kanalı’nın yapımına başlandı. Charles Darwin <i>Türlerin Kökeni</i> ’ni yayımladı. – Dickens, <i>İki Şehrin Hikâyesi</i> ; Ivan Gonçarov, <i>Oblomov</i> ; Tolstoy, <i>Aile Mutluluğu</i> . – Richard Wagner, <i>Tristan und Isolde</i> .
1860	<i>Ölü Bir Evden Hatıralar</i> ’ın tefrikası başladı.	– Rus entelektüellerinde, Batı’da “popülizm” adıyla bilinen <i>narodnichestvo</i> akımını benimseyenler oldu. Britanya’da Yahudilere oy hakkı tanındı. – Anton Çehov doğdu. – Turgenyev, <i>Arefe</i> ; George Eliot, <i>Kıyıdaki Değirmen</i> .
1861	<i>Vremya</i> dergisini çıkarmaya başladı. <i>Ezilmiş ve Aşağılanmışlar</i> yayımlandı.	– II. Aleksandr serfligi feshetti. Devrimci Zemlya Volya örgütü kuruldu. Abraham Lincoln, ABD Başkanı oldu. Dolaylı ya da dolaysız olarak köleliğe dokunmayacağını söylese de güney eyaletler ayrılıkçı bir siyaset izlediler. Bunun sonucu olarak 1865’e kadar sürecektir İç Savaş başladı. – Dickens, <i>Büyük Umutlar</i> .
1862	Batı Avrupa’da Berlin, Dresden, Köln, Paris, Londra, Floransa, Turin, Cenevre, Viyana gibi yirmiden fazla kente seyahat etti. Buradaki tecrübelerini ertesi yıl <i>Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları</i> ’nda kaleme alacaktı. Polina Suslova’yla aşk yaşadı.	– St. Petersburg’da devrim rüzgârları başladı. <i>Sovremennik</i> dergisi kapatıldı, Nikolay Çernişevski tutuklandı. Alman devletlerinin en büyüğü olan Prusya’da Otto von Bismarck başbakan atandıktan sonra meclisi dağıttı ve kralın yetkisinin üstünde bir güç tanımadığını açıkladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1862		– Turgenyev, <i>Babalar ve Oğullar</i> , Victor Hugo, <i>Sefiller</i> .
1863	<i>Yaz İzlenimleri</i> yayımlandı. <i>Vremya (Zaman)</i> dergisi kapatıldı. Suslova'yla birlikte tekrar Avrupa'da uzun bir tatile çıktı.	– Iç Savaş yüzünden pamuk sıkıntısı çeken Rusya, ordularını tarıma uygun toprakların olduğu Orta Asya'ya gönderdi. Polonya'da ayaklanma başladı. Londra metrosunun ilk kısmı halka açıldı. – Tolstoy, <i>Kazaklar</i> , Çernişevski, <i>Ne Yapmalı?</i>
1864	<i>Epoha</i> dergisini kurdu, <i>Yeraltından Notlar</i> 'ı yazdı. Karısı ve kardeşi Mikhail'i bu yıl kaybetti.	– Birinci Enternasyonal kuruldu. Kazan'da öğrenci hareketleri ve Rusya'da yasal reformlar gerçekleşti. – Dickens, <i>Müşterek Dostumuz</i> .
1865	<i>Epoha</i> parasal zorluklar nedeniyle kapandı, Dostoyevski kardeşinin borçlarını üstlendikten sonra ağır maddi zorluklar geçirdi. <i>Suç ve Ceza</i> üzerinde çalışmaya başladı.	Rusya, Taşkent'i işgal etti. ABD Başkanı Lincoln suikaste uğradı.
1866	<i>Suç ve Ceza</i> yayımlandı. İkinci karısı olacak stenograf Anna Grigoriyevna Snitkina'yla tanıştı ve <i>Kumarbaz</i> kitabını ona dikte etmeye başladı. Bu şekilde yirmi altı günde kitabı yazmayı bitirdi.	Dmitri Karakozov isimli bir Rus öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. Devlet tüm öğrencilere karşı baskıcı bir politika uygulamaya başladı; Eğitim Bakanlığı üniversitelerin kontrolünü üstlenerek sıkı yönetime başladı.
1867	Anna Grigoriyevna'yla evlendi. Balayı için, ama alacaklılarından uzaklaşmak amacıyla birkaç aylığına Avrupa'ya gittiler; burada dört yıl kalacaklardı. Berlin'i, Dresden'i, Cenevre ve Milan'ı gezdiler. Dostoyevski, Baden'de Turgenyev'le tanıştı.	– Çar II. Aleksandr, Alaska'yı Birleşik Devletler'e sattı. – Turgenyev, <i>Duman</i> . – Johann Strauss'un <i>Güzel Mavi Tuna</i> eseri Viyana'da ilk defa seslendirildi.
1868	<i>Budala</i> yayımlandı. Bu yılı da yurtdışında geçirdi; yeni doğmuş kızı Sofia'yı kaybetti. Bu ölüm Dostoyevski'yi derinden sarstı.	

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1869	Yolculuğu sırasında uğradığı Dresden'e döndü ve <i>Büyük Bir Günahkârın Hayatı</i> 'nı tasarlamaya başladı.	– Ivanov adlı bir öğrenci, Moskova'da Neçayev'in siyasi çevresine mensup kişilerce katledildi. Akdeniz'le Kızıldeniz'i bağlayan Süveyş Kanalı açıldı. – Tolstoy, <i>Savaş ve Barış</i> ; Flaubert, <i>Duygusal Eğitim</i> ; Ivan Gonçarov, <i>Yamaç</i> ; Henry James, <i>Daisy Miller</i> .
1870	<i>Ebedi Koca'yı</i> yazdı.	– Fransa-Prusya Savaşı sonucu önce Almanya, arkasından İtalya siyasi birliğini sağladı. Herzen öldü. Vladimir İlyiç Lenin doğdu. – Anselm Feuerbach, <i>Medea</i> .
1871		Fransız güçleri Paris Komünü'ne girdi ve sayıları 30.000'i bulan "komüncü" ve Paris vatandaşını idam etti. Bessemer ve Thomas Çeliği'nin icadıyla İkinci Sanayi Devrimi başladı.
1871-2	St. Petersburg'a döndü ve <i>Cinler</i> 'i yazdı, yayımladı. <i>Grajdantin (Vatandaş)</i> dergisinin editörlüğüne geldi.	
1872		Neçayev'in mahkeme süreci. <i>Das Kapital</i> ilk kez Rusya'da yayımlandı.
1873	<i>Bir Yazarın Günlüğü</i> 'ne başladı.	– Rus devleti İsviçre'ye gönderdiği öğrencilerini geri çağırdı. Geri dönen öğrenciler, toplumda devrim yaratacağını düşündükleri <i>Narodnik/Halkın Dostları</i> hareketini kurdular. – Ressam İlya Repin, <i>Volga'da Sal Çekicileri</i> 'ni tamamladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1874	<i>Grajdanın</i> 'den ayrıldı. Amfizem ve solunum yetmezliği tedavisi için Almanya'da Bad Ems şehrine gitti.	– Binlerce Rus öğrenci, köylü sınıfını ayaklandırmak için çalıştı. <i>Société Anonyme Coopérative des Artistes Peintres, Sculpteurs, et Graveurs</i>, ya da bugün bildiğimiz adıyla Empresyonistler, fotoğrafçı Nadar'ın stüdyosunda ilk sergilerini düzenlediler. – Modest Musorgski'nin operası <i>Boris Godunov</i> ilk kez St. Petersburg'da sahnelendi.
1875	<i>Delikanlı</i> 'yı yayımladı.	Odessa'da grevler başladı.
1876		– Osmanlı topraklarındaki ayaklanma Bulgaristan'a sıçradı. Sultan Abdülaziz Genç Osmanlılarca tahttan indirildi. Yerine geçen V. Murat'ın akli dengesi bozulunca, Mithat Paşa'ya Kanun-i Esasî'yi ilan edeceğini taahhüt eden II. Abdülhamit tahta geçti. – Wagner'in <i>Nibelung Yüzüğü</i> ilk kez eksiksiz sahnelendi. – Pierre-Auguste Renoir, <i>Au Moulin de la Galette</i>.
1877		– Rus ordusu, İstanbul'a doğru ilerlemeye başladı. – Turgenyev, <i>Ham Toprak</i>.
1878	Oğlu Aleksey öldü. Filozof Vladimir Solovyov ile birlikte Optina Manastırı'nı ziyarette gitti.	– 93 Harbi'nin ardından Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında Ayestefanos Antlaşması imzalandı. Avrupa devletleriyle imzalanan Berlin Antlaşması'yla Sırbistan, Karadağ ve Romanya imtiyazlı vilayet haline getirildi. Bulgaristan Prensliği kuruldu. Vera Zasuliç tutuklandı ve mahkemeye çıkarıldı. – Rus şair ve yazar Nikolay Nekrasov öldü; Tolstoy, <i>Anna Karenina</i>.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1879		– St. Petersburg’da sanayi işçileri ilk büyük grevi düzenledi. – Tolstoy, dini buhranlar geçirdi ve <i>İtiraflarım</i>’ı yazdı.
1880	<i>Karamazov Kardeşler</i> ’i tamamladı. Puşkin konuşmasını yaptı. <i>Bir Yazarın Günlüğü</i> ’nün son kısımları yayımlandı.	– II. Aleksandr’a gerçekleştirilen bir diğer suikast teşebbüsü yine başarısız oldu. Radikaller çarın sarayındaki yemek odasını havaya uçurdu, on bir kişi öldü, elli altı kişi yaralandı. Çar yemeğe geç kalmıştı. Polis, Narodnaya Volya (“Halkın İradesi”) örgütünün pek çok üyesini tutukladı. – Arnold Böcklin, <i>Ölümler Adası</i>.
1881	28 Ocak’ta St. Petersburg’da hayata gözlerini yumdu. Sayıları otuz bini aşan bir kalabalık, Aleksandr Nevski Manastırı’ndaki cenazesine katıldı. Naaşı, Anton Rubinstein, Modest Mussorgsky ve Mikhail Glinka’nın mezarlarının olduğu Tihvin Mezarlığı’na defnedildi.	– Çar II. Aleksandr, Narodnaya Volya mensubu Grinevistski isimli bir öğrencinin bombalı suikasti sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr şiddet yanlısı olmayan siyasi eylemcilerle teröristleri bir tuttu, liberal fikirleri savunan yazarları ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – Édouard Manet, <i>Folies-Bergère’de Bir Bar</i>; Pierre-Auguste Renoir, <i>Sandalda Öğle Yemeği</i>.

ÖNSÖZ
SİBİRYA NOVELLALARI
JOSEPH FRANK

Dostoyevski Mart 1857'de memurluk yetkilerini, Mayıs 1857'de ise soy-luluk haklarını geri alır ve bütün enerjisini askerlik görevinin sorumluluk-ları ve sara nöbetlerinin boğucu sonuçlarına rağmen, esir kampından çıktıktan sonraki üç sene üzerlerine çalışmaktan vazgeçmediği roman ve hikâyelerinin çeşitli taslaklarına harcar. Yayın hakkını yeniden kazanıp kazanmadığından emin olamaz, ama arkadaşları bu hakkın kendisine tanınan haklara dolaylı olarak dahil olduğu konusunda güvence verirler. Petraşevski grubundan dönen diğerleri basında görünmeye başlayınca, Dostoyevski de işlerini imzasız bir şekilde yayımlamaya ve otoriterlerden tepki toplayıp toplamayacağını görmeye karar verir.

O an elinde hazır olan tek hikâyesi, *Yurt Notları*'nın Ağustos 1857 tarihli sayısında yayımlanmış olan, Peter ve Paul Kalesi'nde tamamladı-ğı "Küçük Kahraman"dır. O yaz, Dostoyevski'nin edebi çalışmaları, Yevgeni Yakuşkin'e dediği üzere "bir Dickens romanı hacminde" olan eserinde yoğunlaşır ve onu bir buçuk yıl meşgul eder. Dostoyevski üç kitaptan oluşan bir projeden bahseder ama "yalnızca ilk kitabın beş bölümü yazılmıştır" ve o da "bölümlerin üstünden geçip size [Yakuş-kin'e] yollayacağı"na¹ söz verir. Yakuşkin'den Petersburg'daki editör-lerin ilk ciltle ilgilenip ilgilenmeyeceklerini ve ne kadar ödeyecekleri-ni araştırmasını ister.

1 Fyodor Dostoyevski, *Pis'ma* cilt 1, s. 221-222, Moskova, 1 Haziran 1857.

Birkaç ay sonra Mikhail'e yazdığı mektupların birinden anlaşıldığı üzere, Dostoyevski kitabın bölümler bittikçe parça parça yayımlanacağını ummuş, ama Mikhail acele etmesini ve yazdığı şey her neyse bitirmesini tavsiye etmiştir. "Romanımın hacminin arttığını, kusursuz bir romana dönüştüğünü ve hemen bitirmemin gerekli, çok gerekli olduğunu (para için) anlayınca duraklamaya başladım. Çalışmanın ortasında böyle bir duraklamadan daha üzücü bir şey yoktur. Heves, istek, enerji, hepsi yavaş yavaş tükeniyor," diye yazar Dostoyevski. Sonuç olarak, Dostoyevski, kardeşi Mikhail'e "Bütün materyalleriyle birlikte koca bir romanın şimdi bir bavula konduğunu,"² bildirir.

Yeni yılın başında, *herhangi* bir türde roman yazma fikri bütünüyle terk edilir, çünkü Dostoyevski hemen kazanç getirecek kısa eserler yazmaya karar verir. Çıkarılması planlanan *Rus Sözü* isimli bir gazeteden bu tarz kısa bir iş için avans alır. Cesaretlenen Dostoyevski, sonra *Rus Postası* isimli görece yeni bir gazetenin editörü olan Mikhail Katkov'a yazarak avans ister ve yem olarak da en büyük romanını sunar. Bu romanı yazmaya hiç niyeti olmasa da tatmin edici bir hikâyenin borçları için yeterli olacağını düşünür. Katkov zaman kaybetmeden cesaretlendirici bir mektupla birlikte yollar parayı, Dostoyevski de yakın gelecekte iki kısa hikâyeye daha yazmak zorunda kalır. Birkaç ay sonra kardeşine şöyle yazar: "Romanıma ancak Rusya'ya dönünce başlayabileceğim... Yeni bir karakter... kuşkusuz aslında Rusya'da çok sıradan olan... yeni bir karakter var içinde... Eğer karakter herkesin sahip olduğu fikirler ve eğilimlerle değerlendiriliyorsa eminim ki Rusya'ya dönünce yeni romanımı yeni gözlemlerle zenginleştirebileceğim."³

Dostoyevski için "fikir" ve "karakter" birbirinden ayrılmaz iki kelimedir ve yazar bunları birbirinin yerine de kullanır. Böyle bir karakterde, Rus yaşamının serflerinin özgürlük kazanmasının arifesindeki karışıklık dönemi ve I. Nikolay yönetimi altında uzun süreli durağanlıktan uyanan ülke vücut bulacaktı. Bu nedenle, Dostoyevski Sibiryaya sonrası eserlerinin en iyilerinin "ideolojik" yönünü belirlemeye ve yaratma amacını, gelişmekte olan bu eğilimler ve akımların temsilcileri olan karakter türlerinin somutlaşması olarak tasavvur etmeye çoktan baş-

2 A.g.e., cilt 2, s. 585-586; 3 Kasım 1857.

3 A.g.e., cilt 1, s. 236; 31 Mayıs 1858.

lamıştı. Erken dönem çalışmasında da 1840'ların fikirlerinin hâkim olduğu görülür, ama bu tarz fikirler zaten Dostoyevski'nin benimsediği ve kendi amaçları için kullandığı standart Gogol figürleri repertuvarında (*chinovnik*, romantik hayalperest) vardı. Bundan böyle, Dostoyevski yaratıcı görevini, başkaları tarafından henüz gözlemlenmemiş ya da hâlâ oluşum aşamasında olan türlerin tanımı olarak görecekti.

Dostoyevski büyük bir roman projesini ertelemiş olsa da, iki kısa hikâyesini yazar - Sibiry Novellaları: *Amcanın Rüyası* ve *Stepançikovo Köyü*. Dostoyevski, *Amcanın Rüyası*'nı Rus Sözü'ne Kasım 1858'e kadar göndereceğini umar ve hastalığının onu masasından uzak tuttuğunu açıklayarak avans için pazarlık yapan kardeşinden özür diler. "Geçen ay dört kez nöbet geçirdim ve neredeyse hiç çalışmadım, bu daha önce hiç olmamıştı. Nöbetlerimden sonra... tamamen sıkışmış gibi hissediyorum kendimi."⁴ Ayrıca *Amcanın Rüyası* üzerine çalışmak da Dostoyevski için çok zor olmuştur, çünkü içten bir nefretle yazmıştır bu hikâyeyi. "Sevmiyorum onu, insanların karşısına yeniden bu kadar sefil bir halde çıkmaya zorlanmak üzüyor beni... Yazmak istediğin şeyi yazamazsın ve eğer paraya ihtiyacın olmasa düşünmek bile istemeyeceğin bir şeyler yazarsın... Fakir bir yazar olmak iğrenç bir ticarettir."⁵

Böylece bir yük haline gelmiş olan *Amcanın Rüyası*, muhtemelen üzerinde keyifle çalıştığı "komik roman"ın bir parçasıydı. Mikhail'e "Daha iyisini yapsaydım mutlu olacaktım," diye yazar, "ama kafamdaki fikirlerin hepsi daha geniş çalışmalar için".⁶ Buna rağmen hikâye, Aralık ortasında gönderilir ve baharda (Mart 1859) Rus Sözü'nde basılır.

Başlangıçta, Dostoyevski'nin *Stepançikovo Köyü*'ne olan tavrı *Amcanın Rüyası*'na olduğu kadar pişmanlık doludur. Mikhail'e, "Katkov için yazdığım hikâye beni mutsuz ediyor ve tabiatıma da aykırı. Ama... bir borcumu ödemek zorundayım,"⁷ diye yazar. Ama yazının dörtte üçünü gönderince fikri tamamen değişir. "Dinle, Mişa!" diye tembihler kardeşini, "romanın tabii ki büyük kusurları var, (...) ama

4 A.g.e., cilt 2, s. 593; 13 Eylül 1858.

5 A.g.e., 594-595, 13 Aralık 1858.

6 A.g.e., s. 594.

7 A.g.e., s. 593.

kesinlikle eminim ki aynı zamanda da müthiş özellikleri var ve benim en iyi eserim. (...) Bütün umutlarımı hatta dahası edebi ünümün sağlamlığını ona bağlıyorum.”⁸ Şaşırtıcı bir şekilde, Katkov eseri açıkça reddeder ve yazardan, ödediği avansı geri göndermesini ister; ama Dostoyevski eserine olan inancını kaybetmez. Kardeşine “İçinde Gogol’un tereddüt etmeden altına imzasını atacağı üstün komedi sahneleri var,”⁹ der.

İki kardeş, eseri, daha önce Mikhail aracılığıyla, eğer maddi sıkıntı içindeyse Dostoyevski’ye avans göndermeyi teklif etmiş olan Nekrasov’a önerirler. Dostoyevski hâlâ *Günce*’in açtığı yaralardan sızlanıyor olmasına rağmen, Katkov’un reddi onun vazgeçmesine değil, acilen para kazanabilecek en olası şansa tutunmasına neden olur. Nekrasov yazıyı 1859 Kasımı’nın ilk günlerinde alır ve bir karara varmadan önce bir ay düşünür. Dostoyevski’nin sürekli kardeşini, kendisini editöre hatırlatmaya zorlayarak, Semipalatinsk’te diken üstünde geçirdiği bir aydır bu. “Bütün ayrıntıları ve bütün sözlerini not al, Tanrı aşkına yalvarıyorum sana, yazabildiğin kadar çok ayrıntı yaz bana.”¹⁰

Dostoyevski’nin novellası 1840’ların Natüralist Ekol’üne karşı -doğayla olarak Belinski’ye de- Nekrasov’un (Çernişevski ve Dobrolybov’un yanı sıra) rahatsız edici bulacağı parodik saldırılar içeriyordu. Bu yüzden diken üstünde olmasına şaşırmamak gerek! İşleri daha da zora sokmak istercesine, bu saldırılarda Dostoyevski’nin daha sonra tam halini *Yeraltından Notlar*’da epigraf olarak kullanacağı, Nekrasov’un “Ateşli sözlerimle kandırıp/yanılış yolun karanlığından” dizelelerinin yer aldığı bir şiirine gönderme de vardı. Gizli bir halinden memnunk, “arayıp bulunması ve ihya edilmesi gereken “düşkün”lerin hamiliğine karşı imalı bir üstünlük tavrı içeren Natüralist Ekol’ün insanlılığını eleştirmek için kullandığı *Stepançikovo Köyü*’nde şiiri ironik bir üslupla alıntılar.

Nekrasov novellayı hiç sevmez aslında. “Dostoyevski bitmiş,” dediği söylenir. “Artık önemli bir şey yazamayacak.”¹¹ Ama Nekrasov bo-

8 A.g.e., cilt 1, s. 246.

9 A.g.e., s. 251, 13 Eylül 1858.

10 A.g.e., s. 252, 19 Eylül 1859.

11 F.M. Dostoevsky v vospominaniakh, K. Tyunkina (yay.) cilt 1, s. 323 Moskova, 1990.

şuna zamanının en başarılı editörlerinden biri değildi; hikâyeyi kesin olarak reddetmek yerine kabul eder ama onurlu bir yazarın asla kabul etmeyeceği kadar az bir para ödemeyi teklif eder. Dostoyevski başlangıçta pazarlık yaptığını düşünür. Mikhail'e "Eğer Nekrasov pazarlık yaparsa ve daha makul olursa ne olursa olsun öncelik onun-
dur," der. "Görüyorsun, romanın *Günce*'de yayımlanması çok önemli. Bu gazete, zamanında beni geri çevirdi ama şimdi metnime doğru manevra yapıyorlar. Edebi konumum için çok önemli bu."¹²

Fakat ne yazık ki Dostoyevski kendini kandırıyordu ve Mikhail kısa bir süre sonra işlerin asıl durumunu anlayacaktı. Eseri daha sonra *Yurt Notları* için Krajevski'ye önerir, birkaç görüşmeden sonra da iş, sayfa başına yüksek bir ücretle kabul edilir. Mikhail zafer kazanmışçasına "Kişinin itibarını zedelememek tam olarak budur," diye yazar. Ayrıca, olumsuz eleştirileri Dostoyevski'nin Sibiry'a novellerlerinde gözlemlenen yeni tonu tanımlamaya yardımcı olma konusunda çok değerli olan Krajevski'nin, bazı edebi yorumlarını da aktarır. "Kendini bazen mizahın etkisine ve kahkaha yaratma isteğine kaptırıyorsun. F.M.'nin gücü (...) duyguda, duygulandırma yeteneğinde yatıyor, burada muhtemelen bir eşi daha yok, ama bu yeteneği görmezden gelmesi çok acı."¹³ Krajevski, Dostoyevski'nin önceki duygulandırma yeteneğinin yerine geçen yeni ve keskin hicivli ucu saptamakta haklıydı.

Dostoyevski, Semipalatinsk'de sürgündeyken, kardeşinden *Amca'nın Rüyası* ve *Stepaņçikovo Köyü*'nden sonra basında çıkan her yorumu ona göndermesini ister. Fakat Mikhail muhtemelen Fyodor'u kırmamak için edebiyat dergilerinin artık birbirleri hakkında 1840'lardaki kadar yazı yazmadıklarını belirtir. Ancak gerçek şudur ki, edebiyat basınında Dostoyevski'nin iki eserine de hiç gönderme yapılmaz, ikisi de sessizce unutulur.

Bu sürpriz değildi, çünkü aynı yıllarda Turgenev en iyi eserlerini üretiyor, yılda bir roman yazıyordu; Tolstoy *Çocukluk*, *İlkgençlik*, *Gençlik* ve *Sivastopol Hikâyeleri* ile henüz sahneye çıkmıştı; Pisemski'nin *Bin-*

12 *Pis'ma*, cilt 1, s. 264, 11 Ekim 1859.

13 "Pis'ma M.M. Dostoevskogo k F.M. Dostoevskomu," *F.M. Dostoevsky materialy i issledovaniya* içinde, s. 525, 21 Ekim 1859.

bir Ruh'u 1858'in edebi sansasyonuydu ve arkasından da *Acı Kader* oyunu gelmişti; Saltıkov-Şchedrin Rus yazımında yeni bir yayın politikası türü yaratan hicivsel eseri *Taşra Öyküleri* ile heyecan uyandırmıştı. Dahası tüm ülke serflerin özgürlüğe kavuşmasının beklentisi içindeydi ve zamanın ruh haliyle, edebiyattan somut sosyo-kültürel ürünler bekleniyordu. *Amcanın Rüyası*'ndaki tek toplumsal gerçeklik anı ise Prens'in, kızı "sinirlenip, dayı kızını öldürmüş, bu yüzden de mahkemelere düşmüş" olan bir kadını hatırlamasıydı ve bu gerçeklik kırıntısı da komik içeriğin arasında gözden kaçıyordu. Dostoyevski novelalarının modası geçmiş olay örgüleri, evlilik kararından daha önemli bir şey içermiyordu. Daha kötüsü *Stepançikovo Köyü*, köylüler ve toprak sahipleri arasında huzurlu ilişkilerin hâkim olduğu bir malikânedeki yaşamı tasvir ediyordu. Tartışmalar yalnızca, bu örnek alınacak mülk sahibinin aşırı iyi doğasından kaynaklanıyor ve daha önce serflerin eşitsizliği ve suiistimaliyle hiç bu kadar meşgul olmayan toplumsal bilince sahip Dostoyevski okurlarının dikkate değer bulmadığı komik durumların ortaya çıkmasına neden oluyordu.¹⁴

Pleşçeyev gibi Dostoyevski eğilimli biri bile *Amcanın Rüyası*'ndan bahsederken "çok saçma" demiştir ve Aleksander Milyukov'dan Dostoyevski'ye iletmemesini rica ederek *Stepançikovo Köyü* ile ilgili "Bütün bunlar uydurma, planlanmış ve korkunç derecede yapmacık şeyler,"¹⁵ yorumunda bulunmuştur. Bu eleştiriler tabii ki edebi çerçevede içinde yapılıyordu ve bence Dostoyevski'nin kullandığı tekniğin, o zamanlar psikolojik taslaktan türeyen ve karakter tasviri ve sosyal çevrenin resmedilmesinin anlatı biçiminden daha önemli olduğu Rus nesrinde hâkim olan kurallarla radikal bir biçimde çatıştığı için ortaya çıkmıştı. 19. yüzyılın ortalarındaki en önemli Rus romancılar, bu tarz taslaklarla işe başlamışlardı; daha sonra, kendi romanları en basit olay örgülerini içermeye ve sıradan toplumsal varoluşun gündelik olayları tarafından birbirine bağlanan olaylar aracılığıyla karakterin resmedilmesine dair vurguyu muhafaza edeceklerdi.

Dostoyevski okurları 1830'ların dramatik farsının özenli olay ör-

14 L.P. Grossman, "Derevnya Dostoevskogo", F. M. Dostoevsky içinde, Selo Stepanchikovo i ego abitateli, Moskova, 1935, s. 28.

15 Alıntılayan, F.M. Dostoevsky, polne sobranie sochinenii v tridtsati tomakh, G.M. Fridlender vd. (yay. ve notlayan), Leningrad, 1978-1990, cilt 3, s. 505.

gülerinden türeyen tarzının, eserlerinde yeni bir başlangıç yarattığını çok zor fark ederler. Dostoyevski'nin bütün büyük romanları (*Ölü Bir Evden Hatıralar* dışında) böyle bir biçimden türeyen temel özellikleri gösterir: Hızlı ve yoğun bir olay örgüsü, hızlı ve şiddetli bir şekilde yığılan olayların beklenmeyen dönüşleri, analitik tasvir veya uzun zihin betimlemesinden ziyade, diyalog ve dramatik eylem açısından sunulan karakterler, "meclis" olarak isimlendirilmiş ve Gogol'ün *Müfettiş*'inin meşhur finali ile kıyaslanan gürültülü grup sahneleri arasında gerçekleşen dönüm noktaları.¹⁶

Dostoyevski'nin iki novellasının da açıkça komik bir yüzeyi olmasına rağmen, bu, tümüyle ciddi bir anlamdan yoksun oldukları anlamına gelmemelidir. Yakın bir okuma -metnin kendisinde ve parodik altmetinde gizlenen göndermelere odaklanan bir okuma- Dostoyevski'nin sayfalarında neşeli ahmaklıklar kadar hicvin de olduğunu açığa çıkarır. 1840'lardaki başkahramanlarıyla kıyaslandığında, Dostoyevski'nin karakter türlerinin çeşitliliğinde dikkate değer bir artış olduğunu ve bu karakterleri fiziksel yönden ve prestij açısından büyüten cesur konturlarla ve kendilerini ifade etme gevezeliğiyle planladığını görürüz. Erken dönem hikâyeleri yazanla sonraki romanları yazanın aynı Dostoyevski olduğunu hayal etmek zordur, ama Sibiry novellalarının yazarı, çoktan ilerideki başarısının sinyallerini vermiştir. Son olarak, her ne kadar "komik" olay örgüleri hikâyede büyük sıçramaları zorunlu kılssa da, Dostoyevski çoktan Sibiry sonrası yazılarında hâkim olacak yeni temasının taslağını çizmeye başlamıştır. Buna "ideoloji eleştirisi" ya da mektuplarında belirtildiği gibi "fikirler" ve "yürek" arasındaki çatışma diyebiliriz.

Amcanın Rüyası

Amcanın Rüyası'nın olay örgüsü birkaç kelimeyle anlatılabilir. "Amca" neredeyse bunamış, güzel bir günde yanlışlıkla Mordasov'a gelen ve hemen muhitteki güçlü "başrol kadın"ı Maria Aleksandrovna Moskaleva tarafından koruma altına alınan, bir ayağı çukurda ama varlıklı bir prenstir. Maria Aleksandrovna, hâlâ evlenmemiş, yirmi üç

16 L.P. Grossman, "Dostoevsky-khudozhnik", *Tvorchestvo F.M. Dostoevskogo* içinde, Moskova, 1959, s. 344-348.

yaşındaki mağrur, güzel kızı Zina'yı onunla evlendirmek için plan yapar ve bu planı gerçekleştirmek için bütün entrikaları tüketir. Ama sonunda Mozglyakov adında genç bir Petersburg bürokrati, Zina tarafından reddedilen bir damat adayı kıskançlığıyla, uyanık olduğu zamanla uyuduğu zaman arasında ayırım yapamayan, uzaktan akrabası Prens'i, Zina'ya sarhoşken yaptığı evlilik teklifinin yalnızca "bir rüya" olduğu konusunda ikna edince planı başarısız olur ve bu durum Maria Aleksandrovna'nın sosyal üstünlük peşindeki rakiplerinin çok hoşuna gider.

Dostoyevski, bu hikâyeyi klasik kahraman prototiplerini eleştiren hafif alaylı bir tarza bürüyerek "Mariya Aleksandrovna ve ailesinin övgü, ihtişam ve onurlu çöküşünün eksiksiz ve dikkat çekici tarihi" şeklinde Balzac'ın *César Birotteau*'sunun belirgin bir parodisiyle sunar. Hikâyenin altbaşlığı "Mordasov Günlükleri"dir ve tabii bu tarz epik vurgular da yalnızca olayların önemsizliğinin altını çizerek. Bu yeni Dostoyevski anlatıcısı tipi, dedikodu tarihçisidir, kendi gözü ve kulağıyla doğrulayabildikleriyle olduğu kadar (çok değilse bile) rivayet ve iftirayla da ilgilenir; hatta birinci elden tanık olduklarını nasıl yorumlayacağından emin değildir. Bu tip anlatıcı, Dostoyevski'nin Rusya taşrasında geçen *Cinler* ve *Karamazov Kardeşler* gibi eserlerinde de kullanılır ve yazar bu aracı, anlatıcı perspektifini kontrol etmesini sağlayan usta bir tekniğe dönüştürür. Bu, yazara, özellikle ana figürlerini, ana eylemle ilişkisi açısından kısmen bir Yunan korosu gibi işlev gören, rivayet, düşünce ve dedikodu arka planının karşısında resmetme olanağı tanıdığı için çok değerlidir.¹⁷

Sonsuz dedikodusu, çekiştirmesi ve ufak tefek şeyler için amansız güç mücadeleleriyle sunulan taşra hayatı imgesi, hikâyenin ana

17 *Amcanın Rüyası*'nda, özellikle de karakterlerin sahne dekoru gibi tasvir edildiği üçüncü bölümün başında, hâlâ ilk oyun halinin izleri görülmektedir. "Saat sabahın onu. Maria Aleksandrovna'nın Büyük caddedeki evinin, ev sahibesinin törensel olaylarda "salonum" dediği odasıdır. Maria Aleksandrovna'nın ayrıca bir de kabul salonu vardı. Bu salonda yerler özenle boyanmıştı, duvarlarda hayli güzel resimli duvar kağıtları vardı. Oldukça ağır mobilyada hakim renk kırmızıydı. Bir köşede şömine, şöminenin üzerinde ayna, aynanın önünde hayli zevksiz bir çeşit aşk tanrısı biçiminde bronz bir saat vardı". Muhtemelen burada olanlar sahne yönlendirmesiyle anlatı arasındaki taslağın kalınlığıdır. Bölüm geniş zamanla başlar ve Dostoyevski bu noktada oyunun dramatik geniş zamanından anlatı biçimine nasıl geçeceğini bilememiş gibi, hiçbir açıklama yapılmadan geçmiş zaman anlatımına döner.

karakterlerinin dikkat çekecekleri bir arka plan sağlar. Mordasov'da Napolyon'la kıyaslanan ve aslında yenilmez imparatora bile üstün olduğu söylenen Maria Aleksandrovna'dan daha fazla göze çarpan bir karakter yoktur. Maria Aleksandrovna açıkça, hükmetme arzusu gösterir, şans ya da sınıfa göre hareket etme özelliği verilmemiştir ona ve gerçekçilik geleneğinin titizlikle gözlemlendiği bir eserde görülür, bu tarzdaki ilk Dostoyevski karakteridir. Bundan önce, aynı tarzdaki tek karakter, oldukça sembolik olan "Ev Sahibi" hikâyesinde, diğer herkesi yöneten fantastik ve şaşırtıcı Murin'dir. Dostoyevski, daha önce böyle bir karakterin psikolojisini yalnızca romantik abartı yönünden anlayabilmiştir. Oysa şimdi, Rusya taşrasının tüm sıkıcılığına böyle "güçlü" bir karakter yerleştirmiş, böylece Romantik içeriklerin soyluluğunun romanın içeriği tarafından yeniden özümsemişine ve bunun diğer eserlerinde öne çıkacak Rus toplumsal gerçekçiliğiyle birleşmesine doğru ilk adımı atmıştır. Aslında bu örnekte böyle bir "soyluluk"un aldığı şekil önemsiz olsa da Napolyon'un ismi Dostoyevski'nin gelecekte, hükmetmek adına böyle bir girişimde bulunacağı konusunda ipucu vermektedir.

Maria Aleksandrovna'nın açıkça belirtilen üstünlüğü, annesinin hırsları ve entrikalarını yalnızca aşağılayan, gururlu ve prensip sahibi Zina'yı, yaşlı Prens'le evlenmeye ikna etmekle yüzleştğinde ortaya çıkar. Zina verem yüzünden ölüm döşeğinde olan, yoksul, genç bir öğretmene âşıktır ve annesi de o can çekişirken evlenmeyeceğine yemin ettiğini bilmektedir. Maria Aleksandrovna, amacını gerçekleştirmek için doğru bakış açısını sunması gerektiğini fark eder ve birtakım güçlü ama etkisiz manevralardan sonra, daha ağır silahlarını kuşanmak zorunda kalır. Kızına Prens'le yapacağı evliliğin gerçek bir evlilik olmayacağını ("senin kendisini sevmeni isteyecek durumda da değil zaten") ve ne olursa olsun "Prens'[in] bir yıl, bilemedin iki yıl daha yaşa"yacağını söyler. Genç öğretmenin Prens'i kıskanmayacağını düşünür ve Zina'ya, "Prens'le evlenmekle onun ruhsal yönden sağlığına kavuşmasını, sevinmesini sağlamış" olacağını söyler. Ama Zina annesinin yalanını ve stratejisini anlar ve bunu kızgın bir kesinlikle belirtir: "Anlıyorum sizi anneciğim, anlıyorum. En iğrenç olayda bile soylu duygular bulabilirsiniz siz." Bu "soylu duygular" Maria Aleksandrovna'nın "ideolojisi"dir ve bunları 1820 ve 1830'larda Rusya ve

Avrupa’da Romantik edebiyat tarafından biriktirilen klişe deposundan kullanır.

Entelektüel bir kişisel çıkara başvurmanın başarısızlığa mahkûm olduğunu fark eden Maria Aleksandrovna, daha ileri bir numaraya başvurur ve kendini adamaya karar verir. Prens’le olan evlilik neden bir dindarlık eylemi olarak düşünülmesin ki? “Bencillik neresinde bunun?” Dostoyevski, bu örnekte de görüldüğü, ileride de sık sık yapacağı gibi, yalnızca bencillik ve egoizm için ayna olarak kullanıldıkları zaman, kendisinin de inandığı fikirler ve ideallerle dalga geçmekten korkmaz. Maria Aleksandrovna Zina’ya, Prens’in zenginliği onu rahatsız ediyorsa bu mirası reddebileceğini, kendine yetenden fazlasını fakirlere verebileceğini söyleyerek ve “en azından, sözgelimi, ölüm döşeğinde yatan şu zavallı çocuğa yardım et” diyerek bitirir sözlerini.

Burada Maria Aleksandrovna’nın safsatalarını ayrıntılandırmaya gerek yok ama nihayet sonunda doğru damarı bulur. Anlatıcının da yorumladığı gibi, “o anda kızının yüreğinde nelerin olup bittiğini bilmeden, orada olabilecek her şeyi hesaba katarak sonunda doğru biçimde konuşmanın yolunu bul[ur]” ve Zina’nın otantik idealizmine hitap eden bir yol bulduğunu fark eder: Zina’nın ölen sevgilisine yardım etmek için kendini küçük düşürecek bir evlilik yapmasına meydan vermek. Bu noktada Maria Aleksandrovna bütün engelleri kaldırır: “Kallist Stanislaviç [oranın doktoru] (...) Kesin olarak şöyle dedi: ‘Değişik yaşam koşullarında, özellikle iklim ve ortam değişikliklerinde hasta tekrar sağlığına kavuşabilir.’ İspanya’da olağanüstü bir ada (bunu ben de duymuştum), adı galiba Malaga, yani bir şarap adına benzeyen bir ada varmış; iklimi yalnızca göğüs hastalığı olanları değil, ağır veremlileri bile bütünüyle iyi ediyormuş”. İyileştiğinde ve Prens de öldüğünde âşıklar yeniden kavuşabilir ya da bir araya gelmeseler bile öğretmen mutlu bir şekilde ölebilirdi: “Senin onu sevdiğinden, bağışladığından emin; mersin ağaçlarının, limon ağaçlarının, masmavi, egzotik gökyüzünün altında mutlu ölecek!” Burada içinden yalnızca birkaç örnek verilen bu uzun nutuk, Zina’nın karşı koyabileceğinden fazlasıdır; ağlamaya başlar ve isteksiz de olsa onay verir.

Benzer bir taktik, Zina’nın Prens’le evlenmeye hazır olmasına rağmen aslında ona deli gibi âşık olduğuna ve evlilik kararıyla onun karakterini test ettiğine ikna olan saf Mozglyakov için de kullanılır. Eğer

sadece onun mutluluğunu ve böyle bir evliliğin müthiş avantajlarını düşünerek soylu bir davranış sergilerse, gelecekte ödülleri en tutkulu hayallerinin bile üstünde olacaktır: "Prens'in sağlığı için Zina yurtdışına, İtalya'ya, İspanya'ya, (...) gidiyor. (...) Onun arkasından siz de gidiyorsunuz, (...) Aşkıınız, gençlik aşkıınız önüne geçilemez bir güçle yeniden başlıyor orada. İspanya, Tanrım!" Sonra, Prens ölecek, zengin dul Zina ise tabii ki onun aşkına layık olduğunu kanıtlayan adamla evlenecektir. Ama Mozglyakov çabuk ayılır ve sonunda büyük planı bozup Maria Aleksandrovna'nın yenilgisini tasarlayan kişi olur. Ama sarhoş edici nutuğunu anlık da olsa kabul etmesi, Maria Aleksandrovna'nın karakterinin ve korkunç gerçeğin yerine kendi bulanık hayal gücünü empoze etme ideolojisinin (burada tam anlamıyla Roman-tizm) gücünü göstermektedir.

* ★ *

Bildiğimiz üzere, Dostoyevski *Amcanın Rüyası* ile ilgili çok düşünmemiştir; on beş yıl sonra hikâyeyi oyuna dönüştürmek isteyen bir arkadaşına cevaben şöyle yazar: "Onu yalnızca edebi kariyerimi başlatmak amacıyla ve sansür korkusuyla (eski bir hükümlü olarak) yazdım. Ve bu nedenle de gök mavisi yumuşaklığında ve dikkate değer masumiyete sahip ufak bir parça yazabildim." Dostoyevski, "Tüm hikâyedeki tek ciddi karakter" olan Prens'e rağmen, hikâyenin "komik" olmasına yetecek kadar içeriğinin olmadığı sonucuna varır. Dostoyevski'nin yorumu, gerçek yaşını takma saç, takma diş, takma bıyık, saplı tek gözlük ve kozmetik sanatının diğer ürünleriyle gizlemeye çalışan yaşlı Prens K. figürüne verdiği ideolojik çağrışımlara bağlanmaya devam ettiğini göstermek açısından önemlidir. "Aslında," diye yazar Dostoyevski "yalnızca yakından bakınca mekanizmalarla çalışan bir çeşit ceset olduğunu" ve "farklı ufak parçalardan oluştuğunu fark edersiniz."

Prens K.'ya damgasını vuran şey, Dostoyevski'nin tasvirine dahil ettiği, belli bir çeşit Rus Batılılaşması türünün sürekli hicvedilmesidir. Tonu belirleyen bu tarzın ilk örneklerinden biri, Prens'in biraz hava alırken tasvir edildiği birkaç cümlede çıkar karşımıza: "Kimi zaman onu paltoyla, başında geniş bir hasır şapkayla, boynunda pembe bir kaddın boyun atkısıyla, gözünde saplı tek gözlükle; mantar, çayır çiçeği,

peygamber çiçeği toplamak için sol koluna takılı hasır bir sepetle yürürken görenler de oluyordu. (...) Prens'le karşılaşan bir köylü kenara çekilip ona yol veriyor, şapkasını çıkarıp 'merhabalar, babacığımız, efendimiz, güneşimiz!' diyerek yerlere kadar eğiliyordu. Saplı gözlüğünü hemen köylüye doğrultuyordu Prens, sevecen bir tavırla başını sallıyor, yumuşak bir ses tonuyla '*Bonjour, mon ami, bonjour!*' diyordu." Pastoral görünüşü ve Fransızca selamı, Prens'in Rus köylü yaşamının gerçekliklerinden ne kadar uzak olduğunu gösterir, ama sersemliği nedeniyle dünyada ne olup bittiğinden de haberi yoktur. Başlangıçta Mordasov'a yanlışlıkla, arabası kaza yaptığı için gelir ve herkese köylü arabacısıyla ilgili şunları söyler: "Amacının beni öldürmek olduğundan kuşkum yok! (...) Düşünsenize: Yeni birtakım düşünceler takmış kafasına! Bir çeşit her şeyi yadsıma onunki... Anlayacağınız, sözcüğün tam anlamıyla komünist..."

Prens'in birbiriyle bağlantısız hatıraları "yirmili yıllarda yurtdışındayken" Alman bir barona kaptırdığı büyüleyici Fransız kontesine olanların yanı sıra Viyana Kongresi ve Lord Byron'a yapılmış göndermelerle de doludur. Bu nedenle Prens, ürünleri Maria Aleksondravana'ya da tumturaklı bir cephanelik sağlayan Romantizm döneminin ürünüdür. Ahmak Prens, bir komedi figürü olmasına rağmen, Dostoyevski bir anlığına da olsa, zamanının kültürlü Rusu'nun tasasız Avrupalı varoluşu kovalamasına karşı acımasız arka planı çağrıştırmaktan da geri durmaz. Çünkü Prens, yurtdışı yolculuğunda tanıştığı elli yaşlarında, dul, bir kızı olan "Moskovalı bir hanımefendi" ile tanışır. "Kızı da aşağı yukarı, şiir gibi konuşuyordu. Şanssız bir olay geç-miş-ti başından: Sinirlenip, dayı kızını öldürmüştü, bu yüzden de mahkemelere düşmüştü."

"Saf Romantizm"e olan bu saldırıdan bahsederken, novellanın, Rus eleştirmenlerin uzun zamandır farkında olduğu gibi, *Yevgeni Onegin*'indeki ünlü balo sahnesinin parodisini içeren son bölümü ile ilgili de bir şeyler söylenmelidir. Yevgeni ve Tatyana'nın yıllar sonra karşılaştığı bu sahnede, Tatyana artık sıradan bir kadın değildir, Petersburg'un kraliçesi olmuştur, Yevgeni ise zamanında küçük gördüğü kıza umutsuzca âşık olmuştur. Maria Aleksandrovna, bu sahneyi öncesinde ruhunun asilliğine olan minnettarlığıyla kendini onun kollarına atan Prens K.'nın zengin dulu Zina ile karşılaşma sahnesini gö-

zünün önüne getirerek şaşkın Mozglyakov'u büyülemek için kullanır. Üç yıl sonra Rus İmparatorluğu'nun uzak bir yerine gönderilen Mozglyakov, General-Vali ("eski bir asker") ile karşılaşır ve eşinin akşamki isim günü balosuna davet edilir. Tabii ki eşinin, Mozglyakov'u her yönüyle küçümseyen güzel ve buyurgan Zina olduğu ortaya çıkar. Mozglyakov "gösterişli bir pozda bir sütuna dayanmış, (salonda sanki özellikle birçok sütun vardı), balonun sonuna kadar birkaç saat aynı yerde, gözlerini Zina'dan ayırmadan, öyle dikilmişti". Ama "bütün o çalımli duruşu, pozları, umutsuz bakışları vb. vb. boşa gitmişti. Zina fark etmemişti bile onu."

Dostoyevski'nin tema olarak kullandığı Puşkin parodisi, eser boyunca altmetin olarak ilerleyen Romantizm saldırısına uygun bir son sağlar. Dostoyevski gerekli kısıtlamaları ve tavizleriyle "gerçek hayat"ın ısıltılı zaferini, edebi basmakalıplardan beslenerek şişirilmiş ruhani idealizmden üstün göstererek, gelecekte tekrar tekrar döneceği önemli bir noktaya –tabii ki pratiğe döküldüğünde daha ağır sonuçlar verecek diğer ideolojilerle bağlantılı olarak– işaret etmektedir.

Çeviren ÜMRAN KÜÇÜKİSLAMOĞLU

Ev Sahibesi

Birinci Bölüm

I

Ordinov sonunda vermişti kararını, oturduğu daireden çıkacaktı. Memur kocası öldükten sonra çok yoksul düşen yaşlı, dul kadın ev sahibesi hiç beklenmedik olaylar nedeniyle, kira gününü bile beklemeden Petersburg'dan ayrılmış, Rusya içlerinde uzak bir yere, akrabalarının yanına gitmişti. Genç adam bu dairede kaldığı kısa süre boyunca hep ayrılmayı düşünmüştü oradan, bu daireden çıkmak zorunda olduğu için de üzülüyordu: Pek parası yoktu çünkü, dairenin kirası da yüksekti. Ev sahibesi gidince, ertesi gün şapkasını almış, Petersburg'un ara sokaklarında ev aramaya çıkmıştı. Evlerin kapılarına iğneli küçük kâğıtlara tek tek bakıyor, yoksul insanlar için daha uygun, cebine göre olabilecek gösterişsiz bir ev arıyordu.

Uzun süre ısrarla sürdürmüştü aramayı, ama çok geçmeden yeni, neredeyse hiç tanımadığı duygular dolmuştu içine. Önce dalgın ve kayıtsızca, sonra dikkatlice, nihayet aşırı bir merakla çevresine bakınmaya başlamıştı. Sokağın canlılığı, kalabalık, gürültü, kargaşa, her şeyin yeniliği, her durumun yeniliği... Bütün bunlar, Petersburg'un çalışan, meşgul, ömürleri boyunca boşu boşuna bütün bunlarla uzlaşmanın, çalışarak veya baş-

ka yollarla elde ettikleri sakın, sıcak bir köşeye çekilmeyi özleyen insanların uzun süredir bıktırmış bütün bu anlamsız yaşam, günlük saçmalıklar, bütün bu bayağılıklar ve can sıkıntısı, tersine, onun içinde sakın bir haz, aydınlık bir duygu uyandırıyor. Soluk yanakları hafiften pembeleşmişti, sanki yeni bir umutla aydınlanmıştı yüzü; soğuk, taze havayı tutkuyla, derin derin çekiyordu içine. Çok hafif hissediyordu kendini.

Her zaman sakın, tam anlamıyla yalnız bir yaşamı olmuştu. Üç yıl önce, unvanını alıp, kendini yeterince özgür hissettiğinde, daha önceleri yalnızca adını duyduğu yaşlı bir adamı görmeye gitmiş; resmi giysili oda hizmetçisinin, geldiğini içeriye ikinci kez haber vermeye razı olmasını uzun süre beklemek zorunda kalmıştı. Sonra, günümüzde hâlâ tek tük kalmış eski büyük toprak sahiplerinin evlerinde görülen kasvetli, yüksek tavanlı, loş, bomboş bir salona girmiş ve orada, vasisi, babasının dostu ve görev arkadaşı, göğsü nişanlarla boydan boya dolu, ak sakallı yaşlı adamı görmüştü. Yaşlı adam bir miktar para vermişti ona. Çok küçük bir paraydı bu. Ordınov'un büyükbabasının bir satıştan kalan alacağının son bölümüydü. Ordınov sakince almıştı parayı, bir daha dönmek üzere ayrılmıştı vasisinin yanından ve sokağa çıkmıştı. Kapalı, soğuk bir sonbahar akşamıydı. Dalgındı genç adam, bilincine varamadığı bir hüznün parçalıyordu yüreğini. Gözleri alev alevdi. Sıtma nöbeti gelmiş gibi bir titriyor, bir ateşler içinde yanıyordu. Yürürken, iki üç yıl bu parayla geçinebileceğini; yarı aç yarı tok dört yıl bile yaşayabileceğini düşünüyordu. Akşam olmuştu, yağmur çiseliyordu. Önüne çıkan ilk daireyi pazarlık edip tutmuş, bir saat sonra da oraya taşınmıştı. Manastıra kapanır gibi, dünyadan elini ayağını çekmiş gibi kapanmıştı eve. İki yıl içinde de tam anlamıyla uzaklaşmıştı dünyadan, insanlardan.

Uzaklaştığını fark etmeden uzaklaşmıştı. Bu arada başka türlü bir yaşamın... gürültülü, gümür gümür, her an dalgalı, her an değişen, her an insanları çağıran ve her an, er veya geç, kaçınılmaz olan bir yaşamın olduğu aklına bile gelmiyordu. Gerçi böyle bir yaşamın olduğunu duymamış olamazdı, ama hiçbir zaman tanımamıştı onu, aramamıştı da... Çocukluğundan

bu yana değişik bir yaşamı olmuştu; bu değişiklik şimdi daha da belirginleşmişti. Kişinin bütün hayatını tüketen, hiçbir yerde, hiçbir alanda Ordınov gibileri bile ayrı tutmayan en derininden, en doyumsuzundan bir tutku kemiriyordu içini. Bilim-di bu tutkunun adı. Bilim yavaşlatıyordu genęliğini, gece huzurunu gevşetici bir zehirle zehirliyordu; sağlığını, boğucu daire-sine hiçbir zaman girmemiş olan temiz havasını elinden alıyordu... Genęti ve şimdilik ęok şey istemiyordu. Tutku, onu dış hayatta ęocuklařtırmıřtı ve gerektiğinde aralarında kendine bir yer bulması için yaklaşması gereken insanlara karşı onu her zaman beceriksizleştiriyordu. Başarılı birtakım insanların bilimi ellerindeki kapitaldi, Ordınov'un elinde kendine karşı bir silaha dönüşüyordu.

Daha ęok, herhangi bir işte, hatta en nemsizinde bile, şimdiye kadar ilgilendiği, ama farkında olmadığı, mantıklı öğrenme ve bilme isteği vardı onda. Daha ęocukluk yıllarında tuhaf bir ęocuk olarak biliniyordu, arkadaşlarına benzemiyordu. Anne babasını tanıımıyordu; tuhaflığı, soğukluğu yüzünden arkadaşları acımasız, kaba davranıyorlardı ona; bu yüzden giderek insanlardan uzaklaşmış, yavaş yavaş içine kapanmıştı. Ne var ki, bu içe kapanıklığında, yalnızlığında bir düzen, belli bir sistem yoktu. Ve bu onun için tek heyecan, tek coşku, tek sanatęı sevgisiydi. Zamanla bir sistem oluşturmuştu kendine, yıllar geętikęe iyice yerleşmişti ona bu ve artık ruhunda henüz karanlık, muğlak bir duygu vardı. Ama için tunaf, haz dolu, yepyeni, aydınlık bir düşünce de vardı ve bu düşünce ruhunu acıtarak dışarı ęıkmak istiyordu. Bu duygusunun orijinalliğinin, geręeklilięinin, özgünlüğünün farkındaydı. Yaratıcılığı onun gücüne de yansıyor, biğimleniyor, sağlamlaşıyordu. Gelgelelim, somutlaşması, cisimleşmesi için daha zaman gerekiyordu. Belki ęok zaman, belki bunun olması olanaksızdı da.

şimdi sokaklarda yapayalnız, sessiz hücresinden birden gürültülü, karmakarışık bir kentte, dalmış bir münzevi gibi dolaşıyordu. Her şey yeni, tuhaf geliyordu ona. Ama ęevresinde kaynayan, gmbrdyen bu dünyaya öylesine yabancıydı ki, bu tuhaf duygusuna şaşmayı aklının ucundan geçirmiyordu bi-

le. Kendi tuhaflığının farkında değil gibiydi. Tersine, uzun bir süreden sonra kendisine yemek ve içecek verilen birinin duyacağı hoş bir duygu vardı içinde. Gerçi, Petersburg'da yaşayan bir insan için, en azından Ordinov için, böylesine küçük bir durum değişikliği elbette pek o kadar tuhaf karşılanacak bir şey değildi. Ama şu da vardı, şimdiye kadar hemen hiç iş için dışarı çıkmamıştı.

Sokaklarda gezinmek gittikçe daha fazla hoşuna gidiyordu. Her şeye *flânuer*¹ gözüyle bakmaya başlamıştı.

Ama şimdi de, önünde olanca parlaklığıyla açılan tabloyu, her zamanki istekliliğiyle, bir kitabın satırları arasında dolaşır gibi okuyordu. Her şey şaşırtıyordu onu; tek bir izlenimi kaçırmıyor, yürüyen insanların yüzüne dalgın dalgın bakıyor, çevrede olup biteni dikkatle izliyor; her şeyde, yalnız geçirdiği gecelerin sessizliğinde düşündüklerinin doğrulamasını buluyormuş gibi, insanların konuşmasını severek dinliyordu. Sık sık, önemsiz bir şey şaşırtıyordu onu, bir şeyler düşünmesine neden oluyor, kendini böyle canlı canlı hücrelerine soktuğu için ilk kez üzülüyordu. Burada her şey daha çabuk yürüyordu; nabızı dolu dolu, daha hızlı atıyordu, yalnızca gergin, coşkulu bir faaliyetin keskinleştirdiği, yalnızlığın bastırdığı aklı şimdi daha hızlı çalışıyordu. Bunun yanında, sanki bilinçsiz olarak, şimdiye kadar bildiği ya da, şöyle söylersek daha iyi olacak, yalnızca sanatçı içgüdüsüyle doğru bir şekilde sezinlediği, ona yabancı bu hayatın içine sokmak istiyordu kendini. Elinde olmadan, yüreği sevginin elemiyle, acıma duygusuyla çarpıyordu. Yanından geçen insanlara daha bir dikkatli bakıyordu; ama insanlar yabancı, telaşlı, dalgındı... Ve Ordinov'un kaygısızlığı ister istemez, yavaşça azalmaya başlamıştı. Gerçek eziyordu onu artık, elinde olmadan, içine korkulu bir saygıyı doluyordu. Şimdiye kadar onun için, hasta yatağından neşeyle ilk kez kalkan, ama insanların kalabalığından bitkin düşen, hareketlilikten gözleri kararak, başı dönen bir hastanın olduğu gibi, o ana kadar kendisine yabancı yeni izlenimlerin akınından yorulmaya başlamıştı. Canı sıkılıyor, hüzünleniyordu. Bütün hayatından, bütün yap-

1 (Fr.) Boş gezen, aylak.

tıklarından, hatta geleceğinden korkmaya başlamıştı. Yeni bir düşünce huzurunu kaçırıyordu. Birden, hayatı boyunca yalnız olduğunu, onu kimsenin sevmediğini, kendisinin de hiç kimseyi sevmediğini düşünüyordu. Dolaşmaya çıktığında yanından geçen, tesadüfen konuşmaya başladığı insanlar kaba ve tuhaf bakıyorlardı yüzüne. Onun deli ya da çok tuhaf biri olduğunu fark ediyorlardı. Ne var ki, bunda haklıydılar da. İnsanların onun yanında kendilerini rahatsız hissettiklerini, daha çocukluğunda unutkanlığı, inadı, ilgisi, yüzünden herkesin ondan kaçtığını, yaştı öteki çocuklar gibi olmadığı, onlara benzermediği için üzüldüğünü hatırlıyordu. Şimdi, insanların ondan her zaman uzaklaştığını, bucak bucak kaçtığını hatırlıyordu.

Dolaşırken farkında olmadan Petersburg'un merkezden uzak bir kenar mahallesinde bulmuştu kendini. Kimsenin olmadığı bir lokantada yemek yedikten sonra tekrar dolaşmaya çıktı. Gene birçok meydandan, sokaktan geçti. Sokakların ardında sararmış, rengi atmış uzun çitler uzanıyordu. Gösterişli zengin evlerinin yerine burada köhne evler, çirkin görünümlü, büyük, simsiyah, bacaları uzun, kırmızı fabrika binaları vardı. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Her şeyde sanki kasvetli, düşmanca bir görünüm vardı: En azından Ordınov'a öyle geliyordu. Güneş batmak üzereydi. Uzun bir ara sokağın sonuna kadar yürüdü, küçük bir cemaat kilisesinin olduğu bir meydana çıktı.

Dalgın dalgın girdi kiliseye. Ayın yeni bitmişti. Kilise neredeyse boşalmıştı. Yalnızca, iki yaşlı kadın girişte yere diz çökmüş, öylece duruyordu. Ak saçlı kilise görevlisi mumları söndürüyordu. Batmak üzere olan güneşin kubbedeki dar pencereden giren ışığı, geniş bir ışık demeti olarak aşağıya dökülüyor, yan altarlardan birini aydınlığa boğuyordu. Ama giderek zayıflamaktaydı bu ışık demeti ve tapınağın kubbelerinde yoğunlaşan karanlık arttıkça, altın kaplama ikonalar lambaların, mumların titrek ışığı altında yer yer daha bir parlak görünüyorlardı. Ordınov, onu derinden etkileyen bir iç sıkıntısıyla, bir çeşit bezginlik duygusuyla kilisenin karanlık bir köşesinde duvara yaslanmış, bir an için dalmış, kapıdan giren kiliseye bağlı iki kişinin düzenli, boğuk sesi tapınağın kubbesinde yankı-

landığında kendine gelmişti. Bakışını kaldırıp gelen iki kişiyi görürnce anlatılmaz bir merak sardı benliğini. Yaşlı bir adamla genç bir kadındı gelenler. Yaşlı adam uzun boyluydu, hâlâ dik ve canlı yürüyordu, ama çok zayıftı, yüzü hastalıklı sarıydı. İlk bakışta, taşradan gelmiş bir tüccar olduğu düşünülebilirdi. Üzerinde, besbelli bayramlık olsa gerek, siyah, yakası kürklü, önü boydan boya açık bir kaftan vardı. Kaftanın altından, düğmeleri boydan boya ilikli, uzun başka bir Rus gömleği görünüyordu. Çıplak ensesine gelişigüzel, koyu kırmızı bir eşarp bağlamıştı. Kürk şapkası elindeydi. Uzun, seyrek, kır sakalı göğsünün üzerine düşmüştü ve sarkık, çatık kaşlarının altından mağrur, ısrarlı bakışları ateşliydi. Kadın yirmi yaşlarında ve son derece güzeldi. Üzerinde mavi, zengin, kısa bir kürk vardı. Başını ise çenesinin altından bağlı beyaz atlas atkıyla örtmüştü. Başını önünde yürüyordu, her şeyinde kendini belli eden bir çeşit kibirli dalgınlık, büyüleyici, duyarlı-çocuksu yüz çizgilerinin keskinliğine belirgin bir biçimde yansiyordu. Bu beklenmedik çiftte tuhaf bir şey vardı.

Yaşlı adam kilisenin orta yerinde durdu; kilisenin tam anlamıyla boş olmasına karşın, öne eğilerek dört bir yana selam verdi. Yanındaki kadın da aynı şeyi yaptı. Yaşlı adam sonra kadını elinden tuttu; altardaki, altın çerçevesinde, örtüsünün değerli taşlarında ışıkların göz kamaştırırcasına yansıdığı, adına bu kilise yapılan Meryem ana tablosunun altına götürdü. İçeride son kalmış kilise görevlisi saygıyla öne eğilerek yaşlı adama selam verdi. Yaşlı adam başını hafifçe eğerek karşılık verdi kilise görevlisine. Kadın ikonanın önünde yere kapandı. Yaşlı adam ikonanın altından sarkan örtüyü ucundan tuttu, kadının başına örttü. O anda boğuk bir hıçkırık yankılandı kilisenin içinde.

Bütün bu dinsel tören karşısında şaşırmıştı Ordınov, merakla bu olayın nasıl sonuçlanacağını bekliyordu. İki dakika sonra kadın başını kaldırdı, lambanın parlak ışığı bir kez daha aydınlattı güzel yüzünü. O anda ürperdi Ordınov, öne bir adım attı. Kadın elini yaşlı adama verdi, ikisi birlikte sessizce çıktılar kiliseden. Kadının süt beyazı yüzünde pek belirgin olan uzun kir-

piklerinin arasında koyu mavi gözlerinden yaşlar akıyor, soluk yanaklarından aşağı süzülüyordu. Dudaklarında hafif bir gülümseme dolaşıyordu. Ancak, yüzünde çocuksu bir korkunun, gizemli bir dehşetin izleri vardı. Yaşlı adama daha fazla sokuluyordu. Heyecandan titrediği belliydi.

Ordinov, daha önce hiç tatmadığı haz dolu, ısrarlı bir duygunun etkisi altında çabuk adımlarla yürüdü arkalarından, kilisenin merdivenlerinde önlerine geçti. Yaşlı adam ters ters baktı ona. Kadın da baktı. Ama onun bakışında değişik bir merak vardı; o anda değişik, bambaşka bir şeyler düşünüyormuş gibi de kayıtsızdı bakışı. Ordinov, bunu neden yaptığını bilemeden izlemeye başladı onları. Hava iyice kararmıştı. Ordinov uzaktan izliyordu. Yaşlı adamla kadın çeşitli eşya satılan sergilerin, un dükkânlarının, hanların olduğu, dosdoğru karakola doğru giden çamurlu, geniş bir sokağa girdiler; sonra, iki yanında tahta çitlerin uzandığı dar, uzun bir ara sokağa saptılar. Ara sokağın sonunda, kapılarından birinin gene geniş ve kalabalık başka bir sokağa çıkan dört katlı büyük bir binanın karar-mış, kocaman duvarı vardı. Yaşlı adamla kadın eve yaklaşmışlardı. Yaşlı adam birden durdu, sabırsız bir tavırla baktı Ordinov'a. Genç adam olduğu yerde çakılmış gibi durdu. Bu yaptığı kendine bile tuhaf gelmişti sanki. Yaşlı adam, sert tavrının etkili olup olmadığını anlamak istiyor gibi, bir kez daha baktı ona, sonra ikisi, yaşlı adam ile genç kadın dar kapısından evin avlusuna girdiler. Ordinov geri döndü.

Canı çok sıkındı. Boş yere bir gününü harcadığı, boş yere yorulduğu, üstüne üstlük, son derece sıradan bir olaya olağanüstü bir anlam vererek, büyük bir aptallık yaptığı için kendine kızıyordu.

Sabahki yabaniliği yüzünden kendine ne kadar kızıyorduy-sa da; onu oyalayacak, sanatçı iç dünyasını değil, dış dünyasını sarsabilecek, şaşırtabilecek her şeyden kaçmak içgüdü-sü vardı içinde. Şimdi hüzünle, bir çeşit pişmanlıkla huzurlu köşesini düşünüyordu. Daha sonra, sorununun çözülmemiş olduğunun, onu bekleyen işlerin verdiği sıkıntının ve böylesine küçük bir olayın onu meşgul edebilmesinin verdiği can sıkıntısı, tela-

şı doldu içine. Ve yorgun, iki düşünceyi birbirine bağlayamayacak durumda, gece geç vakit evine kadar yürüdü. Ancak, daire-sinin olduğu evin önünden içeri girmeden geçtiğini fark edince hayrete düştü. Dalgınlığının şaşkınlığıyla başını iki yana salladı, bunu yorgunluğuna verdi ve merdivenin basamaklarını ağır ağır çıkıp, sonunda tavan arasına, odasına girdi. Orada mumu yaktı, bir dakika sonra kilisede ağlayan kadın son derece canlı geldi gözünün önüne. Bu izlenimi öylesine güçlü, öylesine yakıcıydı; gizemli bir duyguyla sarsılmış, gözyaşlarıyla veya çocuksu bir pişmanlıkla kaplı o yüzü kalbinde öylesine sevgiyle benimsemişti ki, gözleri karardı, bütün bedeninden bir ateş geçti sanki. Ama bu hayal uzun kalmadı gözünün önünde. İlk heyecan anından sonra düşünce geldi, düşünceyi hüznün, hüznü de güçsüz bir öfke izledi. Soyunmadan battaniyeye sarınıp kendini sert yatağına attı...

Ordinov sabahleyin hayli geç uyandı. Sinirleri bozuktur, bir ürkeklik, eziklik vardı üzerinde. Neredeyse kendini zorlayıp, günlük işlerini düşünmeye çalışarak çabucak toparlandı, dün dolaştığı bölgenin ters yönüne doğru gitti ve nihayet, kızı Tinha'nın yalnız yaşayan Şpis adında yoksul bir Almanın evinde küçük bir tavan arası oda buldu. Şpis kaparoyu alınca kapıya asılı kâğıdı hemen indirdi, öteki kiracıları çağırıp onlara Ordinov'u bilimlere düşkünlüğüyle övdü, kendisinin de bilim alanında onunla birlikte seve seve çalışacağını söyledi. Ordinov akşama doğru taşınacağını söyledikten sonra eve gitmeyi düşünüyordu, ama vazgeçti, karşı yöne yürüdü. Kendine güveni geri gelmişti, merakına için için gülümsüyordu. Sabırsızlığından, yol çok uzun geliyordu ona. Sonunda, dün akşam olduğu kiliseye geldi. İçeride ayin vardı. Dua edenlerin hepsini görebileceği bir yer seçti kendine. Ama aradığı kimseler yoktu kilisede. Uzun süre bekledikten sonra, yüzü kıpkırmızı, çıktı kiliseden. İçinde, istemediği bir duyguyu ısrarla bastırırken, düşüncelerinin yönünü inatla, zorla değiştirmeye çalışıyordu. Günlük işlerini düşünmeyi bırakıp, yemek zamanının geldiğini hatırladı ve gerçekten acıktığını hissedip dün yemek yediği lokantaya girdi. Daha sonra, oradan nasıl çıktığını da hatırlamıyordu. Ne yap-

tığını ettiğini bilmeden sokaklarda, gelen geçenin olduğu ve ya olmadığı ara sokaklarda uzun uzun dolaştı; nihayet, kent dışında, otları sararmış bir düzlükte buldu kendini. Uzun süredir hissetmediği bir ölüm sessizliği duygusuyla ayıldı. Ekim ayında Petersburg çevresinde sık görüldüğü gibi kuru, soğuk bir gündü. İlerde küçük bir köy evi, evin önünde bir saman tınazı vardı. Kaburgaları dışarı çıkmış, sarkık dudaklı, koşumsuz, sıska bir at, başı öne eğik, iki tekerlekli bir Tatar arabasının yanında, derin düşüncelere dalmış gibi öylece duruyordu. Kırk bir araba tekerleğinin yanında evin köpeği hırlayarak bir kemik parçasını kemiriyordu. Üzerinde yalnızca bir gömlek olan üç yaşında bir çocuk, gür beyaz saçlı başını kaşıyarak, yaklaşan yabancıya bakıyordu. Evin arkasında tarlalar, bağlar uzanıyordu. Daha ötede, masmavi gökyüzünün altında simsiyah ormanlar görünüyordu; öbür yanda ise koyu kar bulutları, önlerine kattıkları, gökyüzünde birbirini sessizce izleyen kuşların sürüsünü kovalıyorlardı sanki. Her yanda durağan, gizli bir bekleyişin görkemi vardı... Ordınov daha yürümek, uzaklara gitmek istiyordu, ama bu boşluk rahatsız etmişti onu. Geri döndü birden, insanları akşam ayinine çağıran çanların uğultusunun geldiği kente doğru yürüdü, adımlarını sıklaştırdı, çok geçmeden, dünden bu yana öylesine yakından tanıdığı kilisedeydi gene.

Dün gördüğü, kimin nesi olduğunu bilmediği o kadın oradaydı.

Tam kapının dibinde, kalabalığın arasında yere diz çökmüştü. Ordınov, kilisenin önünde sadaka bekleyen dilenciler, eski püsküler içinde yaşlı kadınlar, hasta ve sakatlar kalabalığının arasından geçti, tanımadığı kadının hemen yanında yere diz çöktü. Giysisi kadının giysisine değiyordu. Ordınov, kadının heyecanla, tutkuyla dua eden ağzından çıkan heyecanlı fısıltıyı duyuyordu. Yüz hatlarında dün olduğu gibi gene sınırsız bir inanç duygusunun sarsıntısı vardı. Gözyaşları gene, sanki korkunç bir günahı bağışlatmak için akmış, sonra alev alev yanan yanaklarında kurumuştur. İkisinin bulunduğu yer tam anlamıyla karanlıktı. Ancak, lambanın, aralık pencereden giren rüzgârın esmesiyle arada bir yalpalanan cılız, titrek ışığı kadının yü-

zünü –her çizgisi genç adamın belleğine kazılı, onun bakışını bulandıran, derin ve sabırsız bir acıyla yüreğini titreten yüzünü– ısıtıyordu. Ama coşkulu bir esrime vardı bu acıda. Sonunda dayanamadı artık; göğsü sarsılmaya başladı, daha önce hiç tatmadığı haz dolu bir arzuyla inledi, ateş gibi yanan başını kilisenin soğuk zeminine dayadı. Yüreğindeki haz dolu acıdan başka hiçbir şey duymuyor, hissetmiyordu.

Duyguların bu aşırı hassasiyeti etkilenmeye açık, savunmasız yalnızlıktan mı kaynaklanıyordu; yoksa sonunda parçalanmak ya da iyileşmek için çabalayan kalbin bu parçalanmışlığı, bilinçsiz, sabırsız, sarsıntılı geçirdiği uykusuz, uzun geceler dayanılmaz sıkıcı, boğucu, sonu gelmez suskunluğundan mı?.. Sıcak, boğucu sıcak bir günde gökyüzünün ansızın karardığı, fırtınalı bir yağmurun başladığı, ateş gibi yanan, suyu arzulayan toprağı sulayan, damlaları zümrüt yapraklarda inciler gibi asılı kalan; otları, çayırları, tarlaları ıslatan, çiçeklerin güzelim başlarını yere eğen (daha sonra, güneşin ilk ışıklarıyla tekrar canlanacaktır çiçekler, tekrar yüzünü güneşe dönecek, güneşe coşkulu övgüler yollayacaktır, yeniden canlanmanın sevincini yaşayacaklardır...) bir yağmurdan mı?.. Ama o anda kendine ne olduğunu düşünecek durumda değildi Ordınov: Bir şey düşünemiyordu...

Ayinin nasıl bittiğini fark edememişti. Çıkışta biriken kalabalığın arasında tanımadığı kadını gözden kaybetmemeye çalışarak izlerken uyanmıştı. Arada bir onun şaşkınlık okunan aydınlık bakışıyla karşılaşılıyordu. Kiliseden çıkan kalabalığın arasında kadın ikide bir duruyordu. Bu arada birkaç kez de dönüp bakmıştı Ordınov'a. Genç kadının giderek daha çok heyecanlanmakta olduğu belliydi. Ve sonunda birden kızıl bir ışık vurmuş gibi kıpkırmızı kesildi yüzü. O anda kalabalığın arasında dünkü yaşlı adam belirmiş, kadının koluna girmişti. Ordınov yaşlı adamın yüzünde gene o soğuk, alaylı gülümsemeyi gördü, birden tuhaf bir öfkeyle sıkıştı kalbi. Biraz sonra karanlıkta gözden kaybetti onları. Olağanüstü bir çabayla yürüdü, kiliseden çıktı. Gelgelelim, temiz akşam havası da canlandırmadı onu: Göğsü sıkışıyor, rahat soluk alamıyordu. Kalbi de göğsün-

den dışarı çıkmak istiyor gibi yavaş ve kuvvetli çarpıyordu. Sonunda anladı tanımadığı iki kişiyi kaybettiğini. Sokakta da, ara sokakta da yoktular. O anda bir fikir geldi Ordınov'un aklına: Delice olsa da, bu gibi durumlarda hemen hemen her zaman uygulanan kararlı, tuhaf planlardan biriydi bu. Ertesi sabah saat sekizde o eve ara sokak yanından yaklaştı, evin dar, bulaşık suyu çukuru gibi arka avlusuna girdi. Orada bir şeyler yapmakta olan kapıcı doğruldu, elindeki süpürge'nin sapına çenesini dayayıp yukarıdan aşağı süzdü Ordınov'u, ne istediğini sordu.

Kapıcı yirmi beş yaşlarında, ama yüzden çok daha yaşlı gösteren (buruş buruştu yüzü) ufak tefek, soydan Tatar, sempatik bir gençti.

Hemen cevap verdi Ordınov:

"Bir daireye arıyorum."

Gülümseyerek sordu genç Tatar:

"Nasıl bir daire?"

Onun niyetinin ne olduğunu anlamış gibi bakıyordu Ordınov'un yüzüne.

"Oturabileceğim bir daire," dedi Ordınov.

Pek anlamlı bir tavırla karşılık verdi kapıcı:

"Burada boş daire yok."

"Ya şurada?"

"Orada da yok."

Tekrar yerleri süpürmeye başladı kapıcı.

Ordınov kapıcının eline bir on kapıklık sıkıştırıp,

"Bakarsın, boşalan bir daire olur..." dedi.

Tatar Ordınov'un yüzüne baktı, on kapıklığı aldı, sonra tekrar süpürgesine davrandı, bir süre bir şey söylemedikten sonra "Buralarda boş daire yoktur." dedi. Ama Ordınov onu dinlemiyordu artık. Simsiyah, pis, çamurlu bir su birikintisine uzatılmış çürük, sallanan tahtalar üzerinden evin bu avluya tek çıkışı olan kapıya doğru yürüyordu. Birinci katta yoksul bir tabutçu vardı. Ordınov tabutçunun pek yoksul atölyesini geçtikten sonra kaygan, kırık dökük, döne döne yükselen merdivenden üst kata çıktı, karanlıkta el yordamıyla, eski püskü çadır bezleriyle kaplı bir kapı buldu, kolu tutup kapıyı açtı. Yanılmamıştı.

Tanıdığı yaşlı adam karşısında ayakta duruyor, büyük bir hayretle ona bakıyordu. Kesik kesik, neredeyse fısıldayarak sordu genç adama:

“Ne istemiştin?”

Ordinov, ne istediğini bütünyle unutup, (yaşlı adamın omzunun üzerinden tanımadığı o genç kadını görmüştü) sordu:

“Boş bir odanız var mıydı?..”

Yaşlı adam, Ordinov’u dışarı çıkmaya zorlayarak kapıyı sesizce yüzüne kapamaya çalışıyordu.

Birden genç kadının tatlı sesi duyuldu:

“Boş odamız var.”

Yaşlı adam kapıyı bıraktı.

Ordinov aceleyle içeri girerken güzel kadına karşılık verdi:

“Kalabileceğim küçük bir oda arıyorum.”

Ama gelecekte ev sahipleri olacak yaşlı adamla genç kadına bakınca şaşkınlık içinde olduğu yerde kalakalmıştı Ordinov. Önünde sessiz, şaşırtıcı bir şey olmuştu. Yaşlı adamın yüzü o anda bayılacakmış gibi bembeyaz kesilmiş, kurşun rengi, kırırtısız, insanın içine işleyen bakışını kadının yüzüne dikmişti. İlk anda kadının yüzü de bembeyaz olmuştu, ama sonra bütün kanı yüzüne hücum etti, gözleri tuhaf bir biçimde parladı. Kadın Ordinov’u bir başka küçük odaya götürdü.

Daire, iki paravanla üç bölüme ayrılmış oldukça geniş bir odadan oluşuyordu; holden dar, karanlık bir koridora geçiliyordu, koridorun sonunda da, (ev sahiplerinin yatak odası olsa gerek) bu bölümün kapısı vardı. Kadınla Ordinov holün sağındaki kiralık odaya girmişlerdi. Alçak iki penceresinin önü paravanla kapalı daracık, basık bir odaydı burası. Oda yaşam için gerekli öteberiyle tıka basa doluydu. Her şey kötü durumda, üst üste yığılı, ama olabildiğince temizdi. Mobilya olarak beyaz, basit bir masa, basit iki sandalye ve iki duvarın önünde karşılıklı iki tahta sıra vardı. Köşedeki rafın üzerinde, başında altın yaldızlı çelengiyle bir tasvir asılıydı. Tasvirin önünde de bir kandil yanıyordu. Kiralık oda ile holün bir bölümünü çok büyük, hantal bir Rus sobası kaplamıştı. Bu dairede üç kişinin yaşamasının zor olduğu belliydi.

Yaşlı adamla genç kadın konuşup anlamaya çalışıyorlardı. Ne var ki, birbirini anlamadan, değişik şeylerden söz ediyorlardı. Ordınov, iki adım ötesindeki kadının kalbinin nasıl çarptığını duyabiliyor; onun korkuyormuşçasına heyecandan titrediğini görüyordu. Yaşlı adamla kadın sonunda anlaştılar. Ordınov hemen taşınacağını söyledi, yaşlı adamın yüzüne baktı. Yaşlı adam kapının önünde dikiliyordu. Yüzü hâlâ bembeyazdı. Ama sakın, hatta dalgın bir gülümseme dolaşıyordu dudaklarında. Ordınov'la göz göze gelince gene çattı kaşlarını.

Ordınov'a holün kapısını açarken sert, yüksek bir sesle sordu: "Kimlik cüzdanınız var mıdır?"

Ordınov biraz endişeli,

"Var! diye karşılık verdi."

"Adınız, soyadınız, mesleğiniz?"

Ordınov, yaşlı adamın tavrını taklit ederek karşılık verdi:

"Vasiliy Ordınov, soylu bir ailedenim, devlet memuru değilim, kendi işlerimle ilgileniyorum."

"Ben de," dedi yaşlı adam. "Adım İlya Murin, tüccarım. Bu kadarı yeter mi senin için? Hadi yürü..."

Ordınov bir saat sonra yeni odasına yerleşmişti. Kendi de, yeni kiracının onları aldattığını düşünen kaparo verdiği Alman da, uysal kızı Tinhen de hayret etmişlerdi buna. Ordınov kendi de bütün bunların nasıl olduğunu anlayamıyor, anlamak da istemiyordu...

II

Kalbi öylesine hızlı çarpıyordu ki, gözleri her yeri yeşil gibi görüyor, başı dönüyordu. Bir şey düşünmeden, yeni odasında kıstıtlı eşyalarını yerleştirmeye koyuldu. Gerekli eşyalarının bulunduğu bohçayı çözdü, kitaplarının bulunduğu sandığı açtı, masanın üzerine yerleştirmeye başladı. Ama çok geçmeden bir şey yapamaz oldu. Karşısında ikide bir, onu öylesine heyecanlandıran, bütün varlığını sarsan, kalbini öylesine coşkun, öylesine çarpıntılı bir hayranlıkla dolduran kadının hayalini gö-

rüyordu. Renksiz, yoksul, karanlık düşüncelerle, hüzünle dolu ruhuna bir anda ne büyük bir mutluluk, aydınlık dolmuştu... Kimlik cüzdanını alıp, kadını görür umuduyla yaşlı adamın odasına gitti. Ama Murin kapıyı araladı yalnızca, kimliğini aldı Ordınov'un elinden, şöyle dedi: "Tamam, güle güle otur," ve tekrar kapadı odasının kapısını. Tatsız bir duygu doldu Ordınov'un içine. Nedense, bu ihtiyarı görmekten hiç hoşlanmıyordu. Bakışında tuhaf, karşısındakini aşağılayan bir şey vardı. Ancak, onun bu tatsız izlenimi çabuk dağıldı. Ordınov'un üç günü daha önceki sakin yaşamına oranla çok telaşlı geçmişti. Bir şeyler düşünmeye bile korkuyordu. Yaşamında her şey alt üst olmuş, birbirine karışmıştı. Yaşamı ortadan ikiye bölünmüş gibi geliyordu ona. İçinde yalnızca arzu, yalnızca bekleyiş vardı ve başka hiçbir şey düşünemiyordu.

Yaşlı adamın bu davranışına şaşmış bir durumda odasına döndü. Orada kambur, ufak tefek, yaşlı bir kadın sobanın yanında yemek hazırlıyordu. Kadının üstü başı acınacak ölçüde eski püskü ve pisti. Görünüşte huysuz bir kadına benziyordu. Arada bir dudaklarını şapırdatarak, burnundan kendi kendine bir şeyler homurdanıyordu. Evin hizmetçi kadınıydı bu. Ordınov konuşmayı denedi onunla, ama kadın, öfkesinden olacak, karşılık vermedi ona. Nihayet yemek saati geldi. Yaşlı kadın sobanın içinden lahana çorbasını, böreği ve dana etini çıkardı, ev sahiplerine götürdü. Aynı şeylerden Ordınov'a da verdi. Yemekten sonra evin içine bir ölüm sessizliği çöktü.

Ordınov bir kitap aldı eline, daha önce birkaç kez okuduğu kitabın neden söz ettiğini hatırlamaya çalışarak sayfalarını uzun süre çevirip durdu. Sonra can sıkıntısıyla bir kenara attı kitabı, tekrar eşyalarını yerleştirmeye koyuldu. En sonunda şapkasını aldı, paltosunu giydi, sokağa çıktı. Nereye gittiğini bilemeden rastgele yürürken elinden geldikince kendini toparlamaya, hiç değilse ne durumda olduğunu biraz anlayabilmek için, darmadağınık düşüncelerini bir araya getirmeye çalışıyordu. Oysa bu çabası yalnızca acı veriyordu ona, işkence çekmesine neden oluyordu. Bir üşüyor, bir ateşler içinde yanıyordu. Zaman zaman kalbi birden öylesine çarpmaya başlıyor-

du ki, bir duvara yaslanmak zorunda kalıyordu. “Hayır, hayır, ölsem daha iyi...” diye geçiriyordu içinden. Ne dediğini hiç düşünmeden, dudakları titreyerek fısıldıyordu: “Ölsem bundan çok daha iyi...” Çok uzun süre yürüdü. Sonunda, iliklerine kadar ıslanmış olduğunu hissedince yağmurun yağdığını fark etti, eve döndü. Avluda evin kapıcısıyla karşılaştı. Tatar bir süre ona dikkatli dikkatli, merakla baktıktan sonra, onun da kendisine baktığını fark edince yoluna devam etti

Ordinov yürüyüp yetişti kapıcıya.

“Merhaba,” dedi. “Adın nedir senin?”

Dışlerini göstererek karşılık verdi Tatar:

“Kapıcı.”

“Uzun süredir mi burada kapıcılık yapıyorsun?”

“Evet, uzun süredir.”

“Benim ev sahibim tüccar mıdır?”

“Öyle dediyse, öyledir.”

“Ne yapar peki?”

“Çok şey... Yaşar, Tanrıya dua eder, işte o kadar.”

“Ya karısı?”

“Ne karısı?”

“Birlikte olduğu karısı?”

“Öyle dedilerse, öyledir... Hoşça kalın efendim.”

Şapkasını hafifçe çıkararak selam verdi Tatar ve basık odasına girdi.

Ordinov daireye çıktı. Yaşlı kadın kendi kendine bir şeyler homurdanarak açtı ona kapıyı, sonra sürgüsünü çekerek tekrar kapadı ve her zamanki yerine, büyük Rus sobasının üzerine çıktı. Hava kararmak üzereydi. Ordinov kandil almak için odasından çıkınca ev sahiplerinin odasının kilitli olduğunu gördü. Yaşlı kadına seslendi, yaşlı kadın dirseğine dayanarak hafifçe doğrulup büyük Rus sobasının üzerinden, ev sahiplerinin odasının kilitli olmasının onu neden ilgilendirdiğini sorar gibi, ters ters baktı Ordinov’a, bir şey söylemeden, kibrit kutusunu attı ona. Ordinov odasına döndü, belki yüzüncü kez, tekrar eşyalarını yerleştirmeye başladı. Ama yavaş yavaş, kendisine ne olduğunu anlayamamaya başlamıştı, tahta sıraya oturdu, uyudu gi-

bi geliyordu ona. Zaman zaman kendine gelir gibi oluyor, ger-
çekte bunun uyku değil, ıstırap dolu hastalıklı bir kendinden
geçiş olduğunu anlıyordu. Bir ara kapı açılıp kapandı gibi gel-
di ona. Ev sahiplerinin akşam ayininden döndüklerini anladı.
O anda, bir şey için onların yanına gitmesi gerektiğini düşün-
dü. Ayağa kalktı, ev sahiplerinin yanına gidiyormuş gibi geldi
ona, ama ayağı takıldı, yaşlı kadının odanın orta yerine yığıldığı
odunların üzerine düştü. O anda bütünyle kaybetti kendini.
Çok çok uzun bir süre sonra gözlerini açtığında, hayretle, gene
öyle olduğu gibi giyinik, aynı tahta sıranın üzerinde yatmakta
olduğunu; kadının, yakıcı güzel yüzünün müşfik bir ilgiyle, sa-
kin, bir anne duyarlılığıyla, yaşlı gözleriyle üzerine eğilmiş ol-
duğunu, başının altına bir yastık koymakta, üstüne kalınca bir
şey örtmekte olduğunu, yumuşacık bir elin ateş gibi yanan al-
nınin üzerinde olduğunu gördü. Teşekkür etmek, alnındaki eli
tutup sımsıcak dudaklarına götürmek, gözyaşlarıyla ıslatarak
öpmek, ömrünün sonuna dek öpmek istiyordu. Çok şey söy-
lemek geliyordu içinden, ama ne söyleyeceğini bilemiyordu; o
anda ölmek istiyordu. Ama elleri kurşun gibiydi, kıpırdamı-
yorlardı. Dili tutulmuştu sanki, yalnızca, kanının damarlarında
nasıl hızlı dolaştığını, onu yattığı yerden kalkmaya zorladığını
hissediyordu. Biri su verdi ona... Sonra bayıldı.

Saat sekizde uyandı. Güneş, odasının küf tutmuş, yeşil pence-
resinden içeri ışınlarını altın demetler gibi boşaltıyordu. Hasta-
nın bedeninde sevinç dolu bir duygu dolaştı. Sakin, huzurlu, aşı-
rı mutluydu. O anda baş ucunda biri varmış gibi geliyordu ona.
Kendine geldiğinde dikkatle, o görünmeyen kişiyi çevresinde
aramaya başladı. O dostunu kucaklamak, ona hayatında ilk kez
“Günaydın, iyi bir gün dilerim sana, canım!” demek istiyordu.

Sevecen bir kadın sesi duyuldu:

“Ne çok uyuyorsun?”

Ordinov gözlerini açıp bakındı. Ev sahibesinin hoş, sevim-
li bir gülümsemeye güneş gibi aydınlık yüzü üzerine eğilmişti.

“Uzun süredir hastasın,” dedi kadın. “Yeter, kalk artık. Ne-
dir kendine bu yaptığın? Ekmek tatlıdır, ama güneş daha iyidir,
derler. Kalk artık, canım, kalk!”

Ordinov kadının elini tutup kuvvetlice sıktı. Hâlâ rüya gör-
düğünü sanıyordu.

“Dur bir dakika, bekle, çay yaptım ben sana. Çay içer mi-
sin? İç, iç, çok iyi gelecektir sana. Kendi ellerimle yaptım çayı,
iyi gelecek sana, biliyorum bunu.” Ordinov ayağa kalkıp, güç-
süz bir sesle,

“Getir, içeyim,” dedi.

Hâlâ güçsüz hissediyordu kendini. Sırtından soğuk ürper-
tiler geçiyordu. Her yeri ağrıyordu, kemikleri kırılmıştı sanki.
Ama yüreği aydınlıktı, güneşin ışınları sanki coşkulu, ısı ısı
bir sevinçle ısıtıyordu onu. Kendisi için yeni, güçlü, görünmez
bir hayatın başladığını hissediyordu. Başı hafiften dönüyordu.

“Adın Vasiliydi, değil mi?” diye sordu kadın. “Yoksa yanlış
mı duydum, yanılmıyorsam, benim ev sahibi dün öyle demiş-
ti sana...”

Ordinov kadına yaklaşıp (ayakta durmakta zorlanıyordu)
cevap verdi:

“Evet, adım Vasiliydi. Seninki ne?”

Sendeledi Ordinov. Kadın kolundan tuttu onu. Düşmesine
engel oldu, gülümsedi. İri, aydınlık, masmavi gözleriyle Ord-
inov’un yüzüne bakarak,

“Benim adım Katerina,” dedi.

Tokalaştılar.

Uzun bir sessizlikten sonra sordu kadın:

“Bana söylemek istediğin bir şey var mı?”

“Bilmiyorum,” dedi Ordinov.

Gözleri kararıyordu.

Kadın, genç adamın onu tutmak, bırakmamak istediğini fark
edince,

“Tamam,” dedi. “Yeter canım, yeter. Üzülme, sıkma kendi-
ni. Şuraya, güneşe, masanın başına otur. Uslu uslu otur, arkam-
dan gelme. Biraz sonra gene geleceğim yanına. Doya doya ba-
kacaksın bana.”

Bir dakika sonra çayı getirdi kadın, masaya koyup genç ada-
mın karşısına oturdu.

“Hadi iç,” dedi, “iyi gelecektir sana. Başın ağrıyor mu?”

“Şimdi ağrıyorum,” dedi Ordınov. “Bilmiyorum, belki de ağrıyordur... İstemiyorum artık... Yeter, yeter!.. Bana ne olduğuna da bilmiyorum.” Sık sık soluyordu. Kadının elini sonunda bulup tutmuştu. Burada kal, yanımdan ayrılma. Ver, tekrar ver bana elini... Gözlerim kararıyor. Sana bakarken güneşe bakıyor gibi oluyorum.”

Yüreğinden kopan sözcüklerdi sanki bunlar. Heyecandan arada bir susuyordu. Hıçkırıklar düğümleniyordu boğazında.

“Zavallı... iyi bir insanla karşılaşmamışsın sen demek. Yapayalnızsın. Hiç akraban yok mu?”

“Hayır, hiç kimsem yok. Yalnızım... ama olsun varsın! Şimdi daha iyiyim... Çok iyiyim.”

Sayıklıyor gibi konuşuyordu Ordınov. Çevresinde oda dönüyordu sanki.

Bir dakikalık bir sessizlikten sonra şöyle dedi kadın:

“Yıllar var ben de bir insan görmedim. Neden öyle bakıyorsun bana?..”

“Nasıl... yani?”

“Bakışların seni ısıtıyormuş gibi... Biliyor musun, insan birini sevince... İlk günden ısındım ben sana. Hastalanırsan, gene bakacağım sana. Ama hastalanma, istemiyorum hastalanmanı. İyileştiğinde kardeş gibi olacağız seninle. İster misin? Kaderinde yoksa, bir kız kardeş kazanmak öyle kolay bir şey değildir...”

Ordınov zayıf bir sesle sordu:

“Kimsin sen? Nerelisin?”

“Buralı değilim... Neden sordun? Bilir misin, anlattıklarına göre, karanlık bir ormanda on iki kardeş yaşıyormuş, güzel bir kız o ormanda kaybolmuş. Yolu on iki kardeşin evine düşmüş, eve girmiş, ortalığı toplamış, seve seve bütün işleri yapmış. Kardeşler eve geldiklerinde konuk bir kız kardeşlerinin olduğunu görmüşler. Kız kardeş diye benimsemişler onu. Mutlu bir yaşam sürmeye başlamışlar. Biliyor musun sen bu masalı?”

“Biliorum,” dedi Ordınov.

“Mutlu yaşamak... Yaşamayı seviyor musun sen?”

“Evet, evet... Uzun yıllar yaşamak...”

Katerina dalgın,

“Bilmiyorum,” dedi. “Ben ölmeyi bile düşünmüşümdür... Evet, hayatı sevmek, iyi insanları sevmek güzel bir şeydir, evet... Ama yüzün gene un gibi bembeyaz oldu!”

“Evet, başım dönüyor...”

“Dur, sana benim yatağımı getirip buraya sereceğim, başka bir yastık da getireceğim. Uyuyunca rüyada beni, görürsün, hastalığın geçer. Bizim kocakarı da hasta...”

Kadın, yatağı hazırlarken, arada bir omzunun üzerinden Ordınov’a gülümseyerek bakarak konuşmayı sürdürüyordu. Sandığı kenara çekerken,

“Ne çok kitabın var!” dedi.

Ordınov’un yanına geldi, sağ eliyle tuttu onu, yatağa götürüp yatırdı, battaniyeyle sarıp sarmaladı. Başını dalgın, iki yana sallayarak,

“Kitapların insanı bozduğunu söylerler,” dedi. “Kitap okumayı seviyor musun?”

Ordınov,

“Evet, seviyorum,” dedi.

Uyuyor muydu, uyanık mı, bilemiyordu; uyumadığından emin olmak için Katerina’nın elini sıktı.

“Ev sahibinin de çok kitabı var. Hem öyle çok ki! Hepsinin din kitabı olduğunu söylüyor. Her zaman kitap okuyor bana. Sonra gösteririm sana onları; görünce, nasıl şeyler okuduğunu anlatırsın mısın bana?”

Ordınov bakışını kadının gözlerinden ayırmadan mırıldandı: “Anlatırım.”

Bir dakika süren sessizlikten sonra sordu kadın:

“Dua etmeyi seviyor musun sen? Bak ne diyeceğim, çok korkuyorum ben, her şeyden korkuyorum...”

Aklına bir şey gelmiş gibi, sözünün sonunu getirmedi kadın. Ordınov nihayet elini tuttu kadının, dudaklarına götürdü.

“Ne o, elimi mi öpüyorsun?” Kadının yanakları hafiften pembeleşmişti. Gülümseyerek iki elini birden uzattı Ordınov’a. “Peki, al, öp bakalım...”

Sonra bir elini çekti, Ordınov’un ateş gibi yanan alnına koydu. Daha sonra genç adamın saçlarını düzeltmeye, okşamaya

başladı. Yüzü giderek daha çok pembeleşiyordu. Sonunda yatağın yanında yere oturdu, yanağını Ordınov'un yanağına dayadı. Sıcak, ıslak soluğu Ordınov'un yüzünü ısıtıyordu... Ordınov birden, kadının gözlerinden sımsıcak gözyaşlarının boşaldığını, yanaklarını erimiş kurşun gibi yaktığını hissetti. Gücünü her an biraz daha yitiriyordu, kolunu hareket ettiremiyor-du artık. O anda dış kapıya vuruldu, sürgünün çekildiği duyuldu. Ordınov, yaşlı ev sahibinin paravanın öte yanındaki bölme-ye girdiğini duydu. Sonra Katerina'nın kalktığını, hiç acele etmeden, telaşlanmadan kendi kitaplarını aldığını duydu, kalkarken haç çıkararak onu kutsadığını duydu... ve gözlerini kapadı. Ansızın ateşli, uzun bir öpücük yaktı sıcak dudaklarını. Kalbine bir bıçak saplandı gibi geldi ona. Hafiften inledi, kendinden geçti...

O günden sonra tuhaf bir yaşam başladı Ordınov için.

Bilinci bulanık olduğu kimi dakikalarda, acayip, saçma endişelerle, mücadelelerle, acılarla dolu uzun, bitmeyen bir rüyada yaşamaya mahkûmmuş gibi bir düşünce belirliyordu aklında. Onu ezen uğursuz kaderciliğe dehşet içinde karşı durmaya çalışıyor; son derece amansız, gergin bir mücadeleye girdiği dakikalarda bilinmeyen bir güç tekrar eziyordu onu; tekrar bilincini kaybetmekte olduğunu, önünde dipsiz, zifiri bir karanlığın yayılmakta olduğunu açık seçik duyuyor, hissediyor ve o karanlığın içine, can sıkıntısı, umutsuzluk haykırısları atarak dalıyordu. Canlılığının hummalı bir biçimde güçlendiği, geçmişi tüm bedeninde coşkun bir biçimde yükseldiği, içinde bulunduğu anın neşesiyle parladığı, aydınlandığı, bilemediği bir geleceği düşünde gördüğü; ruhuna hayat veren bir çiyile birlikte anlatılmaz bir umudun doğduğu; içinden sevinçle haykırmak geldiği; böylesine baskın izlenimler karşısında bedeninin güçsüz olduğunu hissettiği, yaşam ipinin hepten koptuğunu hissettiği, bununla birlikte gene de hayatı yeniden canlanmasıyla, yeniden doğuşuyla yücelttiği bazı dakikalarda içine dayanılmaz, onu bitiren bir mutluluk doluyordu. Kimi zaman tekrar kendinden geçiyor ve son günlerde ona olan her şey tekrarlanıyor, karanlık, arı oğlu gibi geçiyordu aklından. Ama görüntü

acayip, gizemli geliyordu ona. Zaman zaman, ona ne olduğunu anlayamıyordu, önceki odasında olmadığına, eski ev sahibesinin evinde olmadığına şaşıyordu. Her gece geç vakit, karanlık odanın bir köşesini arada bir hafiften ısıtan sönmek üzere büyük Rus sobasının yanına gelen ve sobanın sönmelerini beklerken üşümüş, titreyen, kemikli ellerini her zamanki alışkanlığıyla sönmek üzere olan ateşte ısıtırken kendi kendine bir şeyler mırıldanan, arada bir başını çevirip, hep kitap okuduğu için garip biri olduğunu düşündüğü tuhaf kiracıya şaşkınlıkla bakan yaşlı kadının daha önce olduğu gibi yanına neden gelmediğini anlayamıyordu. Bazen, yeni bir daireye taşındığını hatırlıyor; ama bunun nasıl olduğunu, başından nelerin geçtiğini, neden taşınması gerektiğini hatırlamayı çok istemesine karşın, hatırlayamıyordu... Peki ama onu çağıran, ona acı veren neydi? Onu boğan, bütün kanını emen, bu dayanılmaz alevlerin içine atan neydi? Gene bir şey bilmiyor, hatırlamıyordu... Sık sık tutkuyla bir gölgeyi yakalıyor, sık sık yatağının hemen yanında birinin yumuşak ayak sesini, hoş bir müzik gibi tatlı, sevecen fısıltısını duyuyor; birinin ıslak, heyecanlı soluğu yüzünde dolaşıyor, bütün bedenini sevgiyle titretiyordu; birinin sımsıcak gözyaşları alev alev yanan yanaklarını tutuşturuyordu; ansızın birinin uzun, tutkulu öpücüğü yapışıyordu dudaklarına. O anda dinmeyen bir sızı doluyordu içine. Hayat da bütün dünya da durmuş, çevresindeki her şey yüzyıllar sürecektir bir ölüme gömülmüş, her şeyin üzerine bin yıllık bir gece çökmüş gibi geliyordu ona...

Onun için tekrar o huzurlu, sevgi dolu ilk çocukluğunun aydınlık, sevinçli, bitmek tükenmek bilmez mutlulukla, hayata duyulan hayretle dopdolu günleri başlıyordu sanki. Gene, kanat çırpıp dalgaların birbirine nasıl çarptığını dinleyerek kıyısında saatlerce oturduğu uçsuz bucaksız gölün kristal yüzeyinde ona gülümseyen akasyalarla çevrili küçük evlerinin önündeki çiçeklikte kopardığı her çiçeğin altından sayısız arılar gibi yükseliyordu aydınlık ruhlar. Uzun geceler annesi gene küçük beşiğinin üzerine eğiliyor, haç çıkararak onu kutsuyor, sevgiyle öpüyor, ona ninniler söylüyordu. Ama o anda birden, onu hiç

de çocuksu olmayan bir dehşete düşüren, şaşkına çeviren, içine kederin ve yaşam gözyaşlarının ilk yavaş zehrini boşaltan bir şey çıkıyordu ortaya. Bulanık olarak, hiç tanımadığı yaşlı bir adamın bütün gelecek yıllara hükmettiğini hissediyor, titremeye başlıyor, gözlerini yaşlı adamdan ayıramıyordu. Kötü, öfkeli bu ihtiyar her yerde izliyordu onu. Korulukta her çalının arkasından başını uzatıp yapmacık tavırlarla başını sallıyordu ona; gülümsüyor, alay ediyordu, çocuğun elindeki oyuncaklarının şekline giriyor, iğrenç bir cüce gibi yüzünü buruşturuyor, kahkahalar atıyordu. Okuldaki kötü çocukları onun üzerine kışkırtıyor ya da sınıfta öğrencilerle birlikte sıraya oturuyor, yüzünü buruşturarak, gramer kitabındaki her harfin altından ona bakıyordu. Gece başucunda oturuyordu kötü ihtiyar... Beşiğinin çevresinde altın kanatlarıyla arı oğlu gibi uçuşan aydınlık ruhları kovuyordu, zavallı annesini uzaklaştırıyordu yanından, bütün gece, çocuk yüreğinin anlayamadığı, ama onu heyecanlandıran, dehşete düşüren, çocuklar için ters, acayip masallar fısıldıyordu kulağına. Ne var ki, kötü kalpli ihtiyar onun hıçkırıklarına, yalvarışlarına kulak asmıyordu; çocuk kendinden geçene kadar anlatmayı sürdürüyordu. Sonra birden uyanıyordu çocuk. Böyle, aradan yıllar geçti, çocuk büyüdü. Sonra birden kavradı durumu. Yapayalnız, dünyaya uzak, yabancı bir köşede, bilinmez, kuşkulu insanların, karanlık odasının her köşesinde oturmuş fiskos eden, ateşin önünde çömelmiş, sıska, pörsümüş ellerini ısıtmakta olan, onlara onu gösteren yaşlı kadına evet anlamına baş sallayan düşmanlarının arasında tek başına olduğunu anlıyordu. Heyecanlanıyor, telaşlanıyordu. Bu insanların kim olduklarını, odasında niçin olduklarını, kendisinin de neden bu odada olduğunu öğrenmek istiyordu. Sonra, önüne geçemediği bir duyguyla, orada kimlerin, nasıl insanların olduğunu düşünmeden karanlık, kötü bir batakhaneye girmiş olduğunu anlıyordu. Kuşkular beynini kemiriyordu... Sonra karanlıkta gene fısıltılar, sonu gelmez bir masal duyulmaya başlıyordu, yaşlı bir kadın ak saçlı başını sönmek üzere olan ateşin karşısında dertli dertli sallayarak kendi kendine anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Ama gene bir dehşet doluyordu içine:

Masal canlanıyor, önünde ete kemiğe bürünüyordu. Çocukluk yıllarından başlayarak her şeyi, açık seçik olmayan düşlerini, bütün düşüncelerini, hayallerini, yaşadığı, kitaplarda okuduğu, uzun zamandır unuttuğu, içinde canlanan, yerleşen, biçimlenen, karşısına kocaman cüsseleriyle dikilen, dolaşan, arı oğlu gibi dönüp duran her şeyi görüyordu... Büyülü, göz kamaştıran bahçeleri, gözlerinin önünde yıkılan, harap olan kentleri, tekrar hayata dönen ölülerini ona gönderen mezarlıkları, karşısında nesillerin, ulusların yeniden doğduğunu, canlandığını ve nihayet, şimdi hastalıklı bir sürü olarak her düşüncesinin, sonuçsuz her hayalinin neredeyse bir anda canlanıp uyandığını görüyordu... Nihayet, hiç de işe yaramaz olduğu söylenemeyecek dünyaları, bilinçli düşünceyi içeren birçok fikrini düşünüyordu... Sonsuz geniş, tuhaf, çıkışı olmayan bu dünyada küçük bir toz parçası gibi nasıl savrulduğunu, bütün bu dünyanın isyancı başına buyrukluğuyla onu ezdiğini, boğduğunu, bitmek tükenmek bilmez bir alayla onu izlediğini görüyor, yüzyıllar boyunca dönüşü olmayan bir ölüme doğru yol aldığını, toz olduğunu, parçalandığını hissediyordu. Kaçmak istiyordu, ama koca evrende saklanabileceği bir yer yoktu... Sonunda gücünü toplayıp umutsuzluk içinde, çığlık atarak uyanıyordu...

Buz gibi soğuk terler içinde uyandı. Çevresinde bir ölüm sessizliği vardı. Gecenin geç saatleriydi. Ama o tuhaf masalının bir yerlerde devam etmekte olduğunu, sanki bildik birinin hırıltılı sesiyle masalı anlatmayı sürdürdüğünü hissediyordu. Kaptanlık ormanlarda acımasız birtakım haydutlarla, neredeyse Stenka Razin kadar yaman, gözü pek bir gençle, nehirlerde hatla tekne çeken neşeli, sarhoş yedekçilerle, çok güzel bir kızla, Volga anayla ilgili öyküler anlatıldığını duyuyordu. Bir masal değil miydi bu? Ayık mıydı bunları dinlerken? Tam bir saat, gözleri açık, parmağını bile kıpırdatmadan, kendini bilmeden öylece yattı. Neden sonra usulca doğruldu, geçirdiği ağır hastalık sırasında bütününü tükenmeyen gücünü neşeyle şöyle bir yokladı. Sayıklaması geçmiş, gerçek yaşam başlamıştı. Katerina ile konuşurken, kadının onun yanından ayrılmasından sonra da olduğu gibi hâlâ giyinik olduğunu fark etti. Bir kararlı-

lık ateşi dolaşıyordu damarlarında. Yatağının serildiği yerin hemen üstünde paravanın yüksek bir yerine herhangi bir nedenle çakılmış büyük bir çiviye uzanıp tutundu, paravanda cılız bir ışığın sızdığı deliğe kadar çekti kendini. Gözünü deliğe dayayıp, heyecanını güçlkle bastırarak bakmaya başladı.

Ev sahibinin bölmesinde bir yatak, yatağın önünde üzeri örtülü bir masa ve masanın üzerinde din kitapları oldukları belli eski, ciltli kitaplar vardı. Köşede, onun odasındaki gibi, önünde kandil yanan, gene öyle eski bir ikona duruyordu. İhtiyar Murin yatakta yatıyordu. Çok bitkin, hastaydı, yüzü çarşaf gibi bembeyazdı, üstüne kürklü bir battaniye örtülüydü. Dizlerinin üzerinde açık bir kitap duruyordu. Yatağın yanındaki kanepede Katerina, elini yaşlı adamın göğsünün üzerine, başını onun omzuna koymuş, yatıyordu. Çocuksu bir şaşkınlıkla, görünüşte, büyük bir merak, bekleyiş içinde dikkatle bakıyordu yaşlı adamın yüzüne. Murin'in ona anlattıklarını dinliyordu. Yaşlı adamın sesi zaman zaman yükseliyor, soluk yüzünde bir canlılık belirliyordu. Kaşlarını çatıyor, gözleri parlamaya başlıyordu, Katerina'nın yüzü korkudan, heyecandan bembeyaz oluyordu. O anda yaşlı adamın yüzünden gülümsemeye benzer bir şey geçiyor, Katerina sessizce gülmeye başlıyordu. Arada bir gözleri yaşıyordu; o zaman yaşlı adam bir çocuk gibi okşuyordu onun başını, bunun üzerine Katerina çıplak, kar gibi bembeyaz parlayan eliyle daha bir sıkı kucaklıyordu yaşlı adamı, daha bir sevgiyle yaslanıyordu göğsüne.

Zaman zaman bunun hâlâ bir rüya olduğunu düşünüyordu Ordınov, hatta inanıyordu öyle olduğuna. Ama kan başına hücum ediyor, şakaklarında kalbinin atışını acıyla hissediyordu. Çiviye bıraktı, yataktan kalktı, uyanık olduğunu bilemeden, (kanı ateş gibi dolaşıyordu damarlarında) bir uyurgezer gibi yalpalayarak, ev sahiplerinin kapısına gitti ve var gücüyle itti kapıyı. Kapının paslı sürgüsü yerinden çıktı ve Ordınov bir anda kendini ev sahiplerinin yatak odasının ortasında buldu. O anda Katerina'nın irkildiğini, kendini toparladığını, yaşlı adamın ise çatık kaşları altından gözlerinin öfkeyle parladığını, yüzünün nefretle çarpıldığını gördü. Yaşlı adamın, gözleri-

ni ondan ayırınadan, kolunu uzatıp, duvarda asılı tüfeğini bulmaya çalıştığını fark etti; sonra, öfkeden sallanan, titreyen tüfeğin göğsüne doğrultulmuş namlusunun parıltısını gördü... Tüfek patladı, arkasından neredeyse vahşi, neredeyse insan çığlığına benzemeyen bir çığlık duyuldu, duman dağılınca gördüğü korkunç manzara karşısında Ordınov dehşete düştü. Zangır zangır titreyerek yaşlı adamın üzerine eğildi. Murin yere uzanmıştı. Bütün bedeni kasılıyor, kıvranıyordu. Dayanılmaz acılar çektiği yüzünden belliydi. Bükülmüş dudaklarında köpükler vardı. Ordınov, zavallı ihtiyarın çok sert bir sara nöbeti geçirmekte olduğunu anlamıştı. Katerina ile birlikte ona yardım etmek için atılmışlardı...

III

Endişeli, telaşlı bir geceydi. Ordınov, bitkin olmasına, hâlâ kurtulamadığı heyecanına karşın, sabahleyin erkenden çıktı odasından. Avluda gene kapıcıyla karşılaştı. Tatar bu kez onu görünce uzaktan çıkardı şapkasını, merakla baktı ona. Sonra, ağır adımlarla ona yaklaşmakta olan Ordınov'u göz ucuyla izlerken, kendini toparlamış gibi, süpürgesine davrandı.

Kapıcının yanına gelince sordu Ordınov:

“Gece birtakım sesler duydun mu?”

“Evet, duydum.”

“Nasıl biridir şu ihtiyar? Ne biçim bir insandır?”

“Evinin sen kendin tuttun, bunu sen bilmelisin. Ben bir yabancıyım.”

Ordınov hastalıklı bir sinir bozukluğu içinde, kendini bilmeden bağırdı:

“Adam gibi konuşmasını ne zaman öğreneceksin sen!”

“Ne dedim ki ben? Kabahat sende. Öteki kiracıları da korkutan sensin. Alt katta tabutçu oturuyor, kulakları sağır, ama her şeyi duymuş. Karısı da sağır, o da duymuş. Öteki avluda, uzak olsa da, orada da duydu herkes. İşte o kadar. Gidip yöneticiye anlatacağım olanları.”

Ordinov,

“Ben de oraya gidiyorum,” dedi.

Kapıya yürüdü. Kapıcı seslendi arkasından:

“Sen bilirsin, evi tutan da sensin... Beyefendi, bir dakika, bir dakika dur!”

Ordinov dönüp baktı. Kapıcı kibarca şapkasına dokundu.

“Ne var? diye sordu Ordinov.”

“Yöneticiye gidersen ben de ev sahibine giderim.”

“Nedenmiş o?”

“Evden ayrılman daha uygun olur.”

Ordinov,

“Aptalın tekisin sen,” dedi.

Tekrar kapıya yürüdü. Kapıcı, tekrar şapkasına dokundu, dişlerini göstererek sırttı.

“Beyefendi, beyefendi, dur! Beni dinle, biraz insafli ol. Zavalı ihtiyarı bunun için evden çıkarırlar. Gûnahtır... Tanrı böyle bir şey yapmanı istemez...”

“Sen de beni dinle: Nasıl biridir bu ihtiyar?”

“Nasıl biri midir?”

“Evet.”

“Para vermezsen söylemem.”

Kapıcı gene süpürgesini eline aldı, bir iki kez salladıktan sonra durdu, Ordinov’un yüzüne mağrur bir tavırla dikkatli dikkatli baktı.

“İyi bir adamsın sen,” dedi. “İyi bir adamın yanında olmak istemiyor musun? Demek öyle...”

Tatar daha bir anlamlı bakmaya başladı Ordinov’un yüzüne, sonra canı sıkılmış, kızmış gibi tekrar süpürgesini eline aldı. Daha sonra, yapması gereken bir işi yapmış gibi bir tavırla Ordinov’a yaklaştı, yüzünde pek anlamlı bir ifadeyle şöyle dedi:

“Bakın ne diyeceğim size!..”

“Nedir?”

“Aklı yok onun.”

“Nasıl yani?”

Tatar daha da esrarengiz bir tavırla,

“Uçup gitti onun aklı, uçup gitti!” diye tekrar etti. “Evet,

uçup gitti! Kendisi hastadır. Bir mavnası vardı, büyük bir mavnası, hatta ikincisi, üçüncüsü vardı. Volga'da çalışıyordu mavnaları. Ben de buraya Volga'dan gelmeyim. Ayrıca bir fabrikası vardı, ama yandı... Kafası yerinde değildir.”

“Yani deli mi?”

Tatar aralıklı,

“Hı!.. Hı!..” diye karşılık verdi. “Aklını yitirmiş değildir. Akıllı adamdır. Bilmediği yoktur. Çok kitap okumuştur. Hep okumuş, durmadan okumuştur... Öğrendiği doğruları da herkese anlatmıştır. Birisi yanına gelip sorardı: İki ruble mi, üç ruble mi, kırk ruble mi, her neyse... O hemen kitabına bakardı, orada gördüğünü söylerdi... Para hemen masanın üzerinde olurdu... Parasız bir şey yapmazdı...”

Tatar, Murin'in işlerinden söz ederken heyecanlanmış, sevinçten gülmeye bile başlamıştı.

“Büyü yapıyor, fal falan mı bakıyordu yoksa?”

Kapıcı başını “evet” anlamına eğerek,

“Hım...” diye mırıldandı. “Gerçekleri söyler. Çok dua eder o... çok... Bunun için de her şeyi bilir...”

Kapıcı tekrar o pek anlamlı ifadeyi takındı yüzüne.

O anda bitişik avludan biri seslendi kapıcıya. Arkasından gocuklu, kamburu çıkmış, ak saçlı, ufak tefek bir ihtiyar göründü. İnleyerek, ikide bir durup dinlenerek, hep önüne yere bakarak, kendi kendine bir şeyler mırıldanarak yürüyordu. Yaşlılıktan bunamış gibiydi.

Kapıcı telaşlı,

“Patron! Patron! diye fısıldadı.”

Başını eğerek çabucak bir işaret yaptı Ordınov'a ve hemen şapkasını çıkardı, Ordınov'a bir yerden tanıdık gibi gelen (en azından, çok yakında bir yerde karşılaşmıştı onunla) ihtiyarın yanına koştu. Ancak, Ordınov bu ihtiyarla karşılaşmasında şaşılacak bir şey olmadığını düşünerek yürüdü, avludan çıktı. Kapıcının son derece düzenbaz, sahtekâr biri olduğunu düşünüyordu. Şöyle geçiriyordu içinden: “Adi herif benimle pazarlık etmeye çalışıyordu sanki. Burada neler döndüğünü Tanrı bilir!..”

Kendi kendine böyle derken sokaktaydı artık.

Yavaş yavaş başka şeyler düşünmeye başlamıştı. Kendi ni iyi hissetmiyordu: Kapalı, soğuk bir gündü, kar atıştıyordu. Genç adam tekrar üşümeye, titremeye başlayacak gibiydi. Ayaklarının altında yer sallanmaya başlamıştı sanki. Birden, hiç de hoşlanmadığı aşırı tatlı, titrek tenor bir sesin ona iyi sabahlar dilediğini duydu.

“Yaroslav İlyiç!” dedi Ordınov. Otuzunda gösteren, orta boy-lu, parlak gri gözlü, dinç, al yanaklı biri duruyordu karşısında. Kıyafeti... Yaroslav İlyiç’in her zamanki kıyafetiydi. Sevecen bir tavırla elini uzatmıştı Ordınov’a. Ordınov Yaroslav İlyiç’le yak-laşık bir yıl önce, tam anlamıyla bir rastlantı sonucu, neredey-se sokakta tanışmıştı. Bu son derece hafif tanışıklılığa rastlan-tıdan başka, Yaroslav İlyiç’in, her yerde önce kültürlü, en azın-dan yetenekli, yüksek tabakadan insanlar arasında nasıl davra-nacağını bilenler olmak üzere, iyi yürekli, dürüst insanlar ara-yıp bulmak gibi olağanüstü tutkusunun da etkisi olmuştu. Ger-çi olağanüstü tatlı bir tenor sesi vardı Yaroslav İlyiç’in, ama en yakın dostlarıyla konuşurken bile, sesi hiç de olağan olmayan net, güçlü, emreder, itiraz kabul etmez bir tonda çıkardı. Bir çe-şit alışkanlıktı onda bu...

Yaroslav İlyiç son derece içten, heyecanlı bir sesle haykırdı:

“Ne işiniz var sizin burada?”

“Burada oturuyorum.”

Yaroslav İlyiç ses tonunu giderek yükselterek sormayı sür-dürdü:

“Uzun zamandan beri mi? Hiç haberim yoktu! Demek kom-şuyuz! Ben de buradayım. Ryazan’dan döneli neredeyse bir ay oluyor. Yakaladım sizi, eski, değerli dostum benim!” İçtenlikle gülmeye başladı Yaroslav İlyiç. Heyecanla seslendi: “Sergeyev! Tarasov’un yanında bekle beni. Ben gelmeden çuvallara dokun-masınlar. Olsufyev’in kapıcısına da söyle, hemen büroya gitsin. Ben bir saat sonra geleceğim...”

Kibar Yaroslav İlyiç, birisine bu emirleri verdikten sonra Or-dınov’un koluna girdi, onu en yakın lokantaya götürdü.

“Böyle uzun bir ayrılıktan sonra bir dostla baş başa oturup

iki kelime konuşmazsam sakinleşemiyorum.” Sesini neredeyse saygılı, esrarengiz bir tavrıla alçaltarak sürdürdü konuşmasını: “Evet, işleriniz nasıl sizin, bakalım? Hep bilimsel kitaplar mı okuyorsunuz?”

Ordinov (o anda parlak bir fikir gelmişti aklına) cevap verdi: “Her zaman olduğu gibi.”

“Çok iyi ediyorsunuz, Vasiliy Mihayloviç, çok iyi ediyorsunuz!” Yaroslav Ilyiç böyle derken Ordinov’un kolunu tutup sıkıyordu. “Toplumumuzun bir süsü olacaksınız siz. Alanınızda yolunuzu açık etsin Tanrı... Aman Tanrım! Sizinle karşılaştığıma çok sevindim! Kaç kez hatırladım sizi, kaç kez kendi kendime şöyle dedim: ‘Nerededir acaba o iyi yürekli, yüce gönüllü, zeki Vasiliy Mihayloviç?’”

Lokantada özel bir oda tutmuşlardı. Yroslav Ilyiç yemek ısmarladı, bir kadeh votka söyledi, duygulu bir tavrıla Ordinov’a baktı. Ürkek, biraz yapmacık bir sesle,

“Sizden ayrıldıktan sonra çok okudum,” diye başladı. “Puşkin’in bütün kitaplarını okudum...”

Ordinov dalgın dalgın bakıyordu onun yüzüne.

“İnsanoğlunun tutkusu çok tuhaftır, efendim. Ama önce, size minnettarlığımı dile getirmeme izin verin. Gerçekçi düşüncelerinizi bana açmakta gösterdiğiniz soyluluğunuzla benim için öylesine çok şey yaptınız ki...”

“Rica ederim!”

“Hayır, efendim, izin verin! Her zaman her şeyin hakkını vermeyi severim ben, en azından, bu duygu içimde hiçbir zaman sönmediği için de kendimle gurur duyarım.”

“Rica ederim, kendinize haksızlık ediyorsunuz, aslında ben...”

Yaroslav Ilyiç aşırı bir heyecanla itiraz etti:

“Hayır, son derece haklıyım, efendim. Sizin yanınızda ben neyim ki, efendim? Öyle değil mi?”

“Aman Tanrım!”

“Evet, efendim, öyle...”

Yaroslav Ilyiç kısa bir sessizlikten sonra yine biraz ürkek, yapmacık bir tavrıla,

“Sizin önerinize uyarak olumsuz birçok arkadaşım ile ilişkiyi kestim, katı alışkanlıklarımı yumuşattım. İş saatlerimin dışında genellikle evde oturuyorum; akşamları da elime yararlı bir kitap alıp okuyorum ve... tek bir isteğim var, Vasiliy Mihayloviç, zorla da olsa, yurdum için iyi, yararlı bir şeyler yapmak...”

“Ben sizi her zaman son derece iyi bir insan olarak bildim Yaroslav İlyiç.”

“Her zaman her yaraya merhemsiniz siz... soylu genç adam...”

Yaroslav İlyiç hararetle sıkı Ordınov’un elini. Heyecanını biraz dindirdikten sonra sordu:

“Siz içmiyor musunuz?”

“İçmem, hastayım.”

“Hasta mısınız? Gerçekten mi? Uzun zamandır mı hastasınız? Hastalığınız nedir? İzninizle... hangi doktorun sizi iyi edeceğini söyleyebilir miyim? İster misiniz, hemen aile doktorumuzun adresini vereyim mi size? Ben hastalanınca doğru ona koşarım. Çok iyi bir doktordur kendisi!”

Yaroslav İlyiç bu arada şapkasını eline almıştı bile.

“Çok teşekkürler,” dedi Ordınov. “Tedavi görmüyorum ben, ayrıca doktorları da pek sevmem...”

Yaroslav İlyiç yalvarıyordu:

“Ne diyorsunuz siz? O çok bilgili, iyi bir doktordur. Ayrıca, affınıza sığınarak şunu da söyleyeyim size, Vasiliy Mihayloviç... Bir gün yoksul bir demir ustası geldi ona, şöyle dedi: ‘Bakın doktor, çekiç koluma geldi, iyi edin kolumu...’ Sergey Pafnutiç zavallı demircinin kolunun kangren olma tehlikesi olduğunu görüp gerekeni yaptı, yaralı kolu kesti. Bunu benim yanımda yaptı. Kolu öyle büyük bir ustalıklarla... yani insanı şaşırtan öyle bir biçimde kesmişti ki, ne yalan söyleyeyim, acıdan kıvranan demirci olmasa, doktoru haz duyarak, merakla izleyecektim, efendim. Peki nerede, nasıl hastalandınız?”

“Buraya taşınırken... Hastalıktan yeni kalktım.”

“Ama hâlâ çok hastasınız, sokağa çıkmamanız gerekirdi. Demek daha önce oturduğunuz daireyi boşalttınız? Neden gerekli gördünüz bunu?”

“Ev sahibem Petersburg’dan ayrıldı.”

“Domna Savvinşa mı? Gerçekten mi?.. Çok iyi yürekli, çok dürüst yaşlı bir kadındır kendisi! Biliyor musunuz? Neredeyse anneme olduğu kadar saygım vardır ona. O ihtiyar kadında bü-yükbabalarımızın yaşamını andıran bir ışıltı vardır... yani, bundan... anlayacağınız gibi, şiirsel bir şey!”

Yaroslav Ilyiç’in tam anlamıyla endişeliydi, kulaklarına kadar kızarmıştı.

“Evet, çok iyi bir kadındı,” dedi Ordinov.

“Peki, izninizle sorabilir miyim, şu anda nerede kalıyorsunuz?”

“Hemen şurada, Koşmarov’un evinde.”

“Tanıyorum onu. Çok değerli bir ihtiyardır! İki yakın dost gibi konuşuruz kendisiyle. Çok dürüst bir ihtiyardır!”

Yaroslav Ilyiç’in duygulanmıştı, dudakları sevinçten neredeyse titriyordu. Bir kadeh votka daha söyledi. Piposunu yaktı.

“Daireyi tûmden mi karaladınız?”

“Hayır, bir odasını.”

“Dairenin kiracısı kim? Belki onu da tanıyorumdur.”

“Murin, tüccar... Uzun boylu bir ihtiyar...”

“Murin, Murin... Evet, arka avluda, tabutçunun üzerindeki dairede oturuyor, değil mi?”

“Evet, evet, arka avluda.”

“Hım... Rahat mısınız orada?”

“Evet, rahatım, daha yeni taşındım zaten.”

“Hım... yalnızca şunu söylemek istemiştım... hım... peki, dikkatinizi çeken olağanüstü bir şey oldu mu orada?”

“Doğrusunu isterseniz...”

“Yani şunu demek istiyorum, ortamdan hoşlanırsanız, orada rahat ederseniz... Sizi uyarmak için söylemiyorum bunu; ama nasıl biri olduğunuzu bildiğim için... O ihtiyarla ilgili ne düşünüyorsunuz?”

“Galiba çok hasta.”

“Evet, hastadır... Peki, dikkatinizi çeken başka bir şey olmadı mı? Konuştunuz mu onunla?”

“Çok az. İnsana uzak duran, huysuz biri...”

Bir an düşündü Yaroslav Ilyiç.

“Hım...” Bir süre daha düşündükten sonra ekledi: “Şanssız bir adam!”

“Murin mi?”

“Evet. Şanssız ve aynı zamanda inanılmaz derecede tuhaf, ilginç bir adam. Bununla birlikte, sizi rahatsız etmiyorsa... Bu konuyu açtığım için bağışlayın beni, ama merak ettim de...”

“Doğrusu, beni de merak ettirdiniz... Onun nasıl biri olduğunu öğrenmeyi çok istedim. Onunla aynı evde oturuyorum çünkü...”

“Bakın ne diyeceğim size, efendim: Anlattıklarına göre, adam eskiden çok zenginmiş. Sanırım biliyorsunuz, ticaret yapıyor-muş. Birtakım nedenlerle işleri bozulmuş, yoksul düşmüş. Fır-tınada birkaç mavnası yüküyle birlikte batmış. Yönetimini bir yakınına, sevdiği bir akrabasına bıraktığı fabrikasının sonu da kötü olmuş, yanmış, yangında alevler arasında kalan akrabası da canından olmuş. Düşünsenize, ne büyük bir felâket! Dedik-lerine göre, o sıralar ağlanacak duruma düşmüş Murin. Aklını yitireceğinden korkuluyormuş. Gerçekten de, kendisi gibi Vol-ga’da mavnaları olan bir tüccarla girdiği tartışmada birden öyle tuhaf, beklenmedik bir duruma düşmüş ki, herkes bunu, onun aklını yitirdiğine vermiş. Buna inanmaya şu anda ben de hazır-ım. Onun tuhafıkları konusunda ayrıntılı çok şey geldi kula-ğıma. Daha sonra birden, son derece tuhaf, uğursuz diyebilece-ğimiz, öfkelenen kaderin intikamından başka bir şeyle açıkla-yamayacağımız bir durum çıkmış ortaya.”

“Nasıl bir durum?” diye sordu Ordınov.

“Bir çılgınlık nöbetinde, o güne kadar pek sevdiği genç bir tüccarı öldürdüğünü söylüyorlar. Nöbeti geçtikten sonra o ka-dar üzölmüş ki, kendi canına kıymak istemiş. En azından, söy-lenenler böyle... Daha sonra neler oldu, kesin bilmiyorum. Ama bilinen bir şey varsa, o da onun birkaç yıldır inzivaya çe-kildiğidir... Neyiniz var, Vasiliy Mihayloviç? Bu basit öyküyle canınızı mı sıktım?”

“Yo, hayır, rica ederim... Onun inzivaya çekildiğini söylüyor-sunuz, ama yalnız değil ki.”

“Bilmiyorum, efendim. Yalnız yaşadığını söylüyorlar. En

azından, bu konuda başka birinin sözü edilmiyor. Ancak, ben başka bir şey bilmiyorum... Bildiğim bir şey varsa...”

“Evet?”

“Şunu biliyorum ki, anlayacağınız, bu konuda benim özelliikle düşündüğüm bir şey yok... Yalnızca şunu söylemek isterim, onun davranışlarında dikkatinizi değişik, normalin dışında bir şey çekerse, bilmelisiniz ki, bu onun üzerine ardı ardına çullanan sıkıntıların bir sonucudur...”

“Evet, dinine bağlı, yapmacık sofu biri.”

“Sanmam, Vasiliy Mihayloviç... Yalnızca çok acı çekmiş bir insan, o kadar. Bence kalbi temiz bir insandır.”

“Ama şu anda deli değil. Sağlığı yerinde.”

“Oh, evet, evet! Bu konuda size garanti verebilirim, yemin bile ederim. Akli tam anlamıyla yerindedir. Yalnızca, sizin de haklı olarak buyurduğunuz gibi, dinine bağlıdır, ama aşırı derecede tuhaftır da. Hatta çok zekidir bile diyebilirim. Konuşması güzel, kararlı ve çok kurnazdır. Geçirdiği kötü günlerin izleri hâlâ vardır yüzünde. İlginç, çok okumuş biridir.”

“Yanılmıyorsam, sürekli din kitapları okuyor?”

“Evet efendim, mistik bir yapısı vardır.”

“Nasıl?”

“Mistik. Ama bu aramızda kalsın. Aramızda kalması koşuluyla bir şey daha söyleyeceğim size, bir ara büyük ilgi görüyordu. Kendisini ziyarete gelenler üzerinde korkunç bir etkisi vardı.”

“Nasıl bir etki?”

“Ama inanmayacaksınız buna. Bakın ne diyeceğim, o zamanlar buradaki dairede oturmuyordu. Saygın bir vatandaş, mevki sahibi, herkesin sevip saydığı Aleksandr İgnatiç sırf merakından, bir teğmenle birlikte gitmiş onun evine. Odasına girdiklerinde tuhaf adam ikisinin de yüzüne bakmaya başlamış. Yararlı olmaya karar verdiği insanların genellikle yüzüne bakarmış; aksi durumda, geri yollarmış onları. Hatta, dediklerine göre, hayli kabaca da yaparmış bunu. Sormuş Aleksandr İgnatiç’la teğmene: Arzunuz neydi, baylar? Durumu anlattıktan sonra şöyle demiş Aleksandr İgnatiç: ‘Tanrı vergisi yeteneği-

niz, bize nasıl yardımcı olabileceğinizi belki söyleyecektir size.’ Murin ‘Öyleyse, buyurun, yan odaya geçelim,’ demiş. Orada gereken şeyi söylemiş onlara. Aleksandr İgnatiç bu görüşmeden sonra kendisine neler olduğunu kimseye anlatmadı. Ama Murin’in yanından çıktığında yüzü çarşaf gibi bembeyazmış. Yüksek sosyeteden bir hanımefendiye de aynı şey olmuş: Murin’in yanından çıkarken kadının yüzü de çarşaf gibi bembeyazmış; onun kehanet gibi anlattıklarından, heyecanlı sözlerinden gözleri yaşlıymış...”

“Çok tuhaf... Peki şimdi böyle şeylerle ilgilenmiyor mu?”

“Çok sert bir biçimde yasaklandı ona bu, efendim. İnanılmaz şeyler oldu. Soylu bir ailenin göz bebeği, umudu genç bir süvari asteğmen ona bakarak gülümsemiş. Yaşlı adam kızmış, ‘Neye gülüyordun?’ demiş. Ölü anlamında, kollarını göğsünün üzerine çapraz koyup üç gün sonra işte böyle olacaksın!” diye eklemiş.

“Sonra?”

“İnanamıyorum, ama kehanetinin gerçekleştiğini söylüyorlar. Tanrı vergisi bir yeteneği var onun, Vasiliy Mihayloviç... Benim bu saf, içten öyküme gülümsediniz. Biliyorum, kültür yönünden benden çok ilerisiniz. Ama ben Murin’e inanıyorum. Bir şarlatan değildir o... Puşkin bile şiirlerinde buna benzer şeylerden söz eder.”

“Hım... Size itiraz etmek istemiyorum. Yanılıyorsam, onun yalnız yaşamadığını söylemişsiniz.”

“Bilmiyorum... Galiba, kızı var yanında.”

“Kızı mı?”

“Evet, efendim, kızı veya sanırım karısı. Bildiğim, yanında bir kadının olduğudur. Bir ara gördüm, ama dikkat etmedim.”

“Hım... Çok tuhaf...”

Ordinov düşüncelere daldı, Yaroslav İlyiç ise duygulu bir izlemeye... Eski bir arkadaşını gördüğü ve çok ilginç bir öyküyü ona yeterince başarıyla anlattığı için kendinden pek hoşnuttu. Gözlerini Ordinov’dan ayırmadan, piposunu çekerek oturuyordu. Ama birden telaşla ayağa fırladı.

“Bir saat geçti aradan, nasıl akıl edemedim! Sevgili Vasiliy

Mihayloviç, bizi buluşturduğu için bir kez daha müteşekkirim kadere, ama gitme zamanım geldi. Kültür yuvası odanızda sizi ziyaret etmeme izin verecek misiniz?”

“Bu çok mutlu eder beni. Uygun bir zamanda ben de görmeye geleceğim sizi.”

“Böylesine hoş bir habere inanayım mı? Çok sevindirdiniz beni, çok! Beni ne kadar heyecanlandırığınızı bilemezsiniz!”

Lokantadan çıktılar. Sergejev koşarak onlara doğru geliyordu. Çabuk çabuk konuşarak Yaroslav Ilyiç’e, Vilm Yemelyanoviç’in arabayı verdiğini söyledi. Gerçekten de, ileride bir çift Savrosk atının koşulu olduğu hafif bir yaylı görünmüştü. Özellikle sağ yandaki at olağanüstü gösterişliydi. Yaroslav Ilyiç en iyi dostunun elini kerpeten gibi sıktı, şapkasını hafifçe çıkarıp hızla yaklaşmakta olan yaylıya doğru yürüdü. Bu arada iki kez dönüp arkaya bakmış, Ordinov’a “hoşça kal” der gibi başını sallamıştı.

Ordinov kendini çok yorgun hissediyordu. Bitkindi. Adım atmakta zorlanıyordu. Eve kadar yürüyebildi. Onun Yaroslav Ilyiç’le vedalaşmasını dikkatle izleyen, uzaktan sanki yanına gelmesi için ona doğru bir hareket yapan kapıcı gene kapıda karşıladı onu. Ama genç adam ona aldırmadan yürüyüp geçti yanından. Dairenin kapısında, gözlerini Murin’den kaçırıp yere bakarak çıkmakta olan ak saçlı, ufak tefek bir adamla burun buruna geldi.

Yaşlı adam yumuşak bir hareketle yana sıçrayıp mırıldandı:

“Tanrım affetsin günahlarımı!”

“Çarptım mı size?”

“Hayır, efendim. İnceliğiniz için müteşekkirim size... Ah, Tanrım! Tanrım!”

Sakin yaşlı adam inleyerek, sızlanarak, kendi kendine bir şeyler mırıldanarak merdivenin basamaklarını ağır ağır inmeye başladı. Kapıcının pek korktuğu ev sahibiydi bu. Ordinov, onu buraya taşınırken ilk kez Murin’in yanında gördüğünü hatırladı. Sinirlerinin bozuk, canının sıkkın olduğunu hissediyordu. Hayal gücünün, duygululuğunun aşırı derecede gergin olduğunu biliyordu ve kendini buna inandırmaya kararlıydı. Üzerine

yavaş yavaş tuhaf bir uyuşukluk çökmekteydi. Göğsünde ağır, bunalıcı bir duygunun baskısı vardı. Her yanı yaralar içindeymiş, ruhu sessiz, sonu gelmez gözyaşlarıyla doluymuş gibi sızlıyordu yüreği.

Tekrar, kadının ona serdiği yatağa uzandı, dinlemeye koyuldu. İki soluk duyuyordu: Biri ağır, hastalıklı, kesik kesikti; öteki, sakın, ama kalbi aynı arzuyla, aynı tutkuyla gene öyle çarpıyormuş gibi düzensiz, heyecanlı... Arada bir kadının giysisinin hışırtısını; hafif, yumuşak ayak sesini duyuyordu. Kadının bu ayak sesi bile onun hasta kalbinde boğuk, ıstıraplı ama hoş bir acı uyandırıyor. Biraz sonra biri hıçkırarak ağlıyor, sık sık soluyor gibi geldi ona. Arkasından tekrar dua okunmaya başlandı. Kadının tasvirin önünde diz çökmüş, kendini bilmiyormuş gibi umutsuzluk içinde kollarını savurarak dua etmekte olduğunu biliyordu Ordınov... Kimdi bu kadın? Ne için dua ediyordu? Kurtulamadığı nasıl bir tutku paralıyordu yüreğini? Neden böyle acı çekiyor, neyi özlüyor, böylesine sıcak, umutsuz gözyaşları döküyordu?..

Ordınov hatırlıyordu onun dediklerini. Her söylediği bir müzik gibi çınlıyordu kulaklarında. Her anısı, kadının dindarca söylediği her sözcük kalbinin üzerine sevgiyle yavaş, ağır bir darbe gibi iniyordu... Ama kadının yakıcı soluğunu, sözcüklerini, öpücüklerini hatırladığı anda tüm bedeni durağan bir hüzünle sızlıyordu. Gözlerini kapadı, sonra tekrar daldı... Bir yerde saat vurdu; vakit geç olmuş, karanlık çökmüştü.

Birden, kadın gene üzerine eğilmiş; sakın, aydınlık bir sevincin gözyaşlarıyla ıslak, uysal, bunalıcı sıcak bir öğlen saatinde sonsuz, firuze gök kubbe gibi ısl ısl, büyüleyici güzel gözleriyle yüzüne bakıyor gibi geldi ona. Öylesine bir gururla parlıyordu yüzü! Sınırsız bir mutluluğun adanmışlığıyla nasıl sıcaktı gülümsemesi! Nasıl duyguluydu, nasıl çocuksu bir kendini bırakışla başını omzuna koymuştu, Ordınov'un sevinçle dolu göğsünden nasıl bir inilti kopmuştu! Kadın bir şey söylemek istiyordu ona, sevecen bir sesle bir şey anlatmaya çalışıyordu. Ve o anda bir müzik saplandı gene kalbine sanki. Kadının yakın soluğuyla elektriklenen havayı hırsla ciğerlerine çekti. Üz-

gün, ellerini ovuşturdu; içini çekti, gözlerini açtı... Kadın karşısında, onun üzerine eğilmiş, duruyordu. Sanki korkudan yüzü bembeyaz, gözleri yaşlı, heyecandan zangır zangır titriyordu. Bir şeyler söylüyordu ona, çıplak kollarını uzatarak bir şey için yalvarıyordu. Sarıldı ona Ordınov, göğsünün üzerinde titriyordu kadın...

İkinci Bölüm

I

Bütününü kendine gelince sordu Ordınov:

“Ne oluyorsun? Neyin var?” Hâlâ güçlü, ateşli kollarının arasında sıkıyordu kadını. “Neyin var, Katerina? Neyin var, sevgilim benim?” Katerina, ateş gibi yanan yüzünü Ordınov’un göğsüne dayamış, gözleri kapalı, sessizce hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Uzun süre bir şey söyleyemedi, korkuyormuş gibi tir tir titriyordu.

Neden sonra zor duyulur bir sesle, sık sık soluyarak, sözcükleri neredeyse tam söyleyemeden mırıldandı:

“Bilmiyorum, bilemiyorum... Buraya, senin yanına nasıl geldiğimi de hatırlamıyorum...”

Böyle dedikten sonra daha sıkı, daha tutkuyla sarıldı Ordınov’a; tutamadığı, tutkulu bir duyguyla onun omuzlarını, ellerini, göğsünü öpmeye başladı. Sonunda, umutsuzluk içinde ellerini yüzüne kapadı, yere diz çöktü, başını Ordınov’un bacaklarının arasına soktu. Ordınov onu anlatılamaz derecede üzgün bir şekilde kaldırıp yanına oturtunca Katerina’nın yüzü utançından kıpkırmızı oldu; gözleri bağışlanmak isteğiyle ağlıyordu ve dudığında zoraki beliren gülümseme bu yeni, durduru-

lamaz duygusunu bastırmaya çalışıyor gibiydi. Şimdi gene bir şeyden korkmuş gibiydi. Kuşkuyla itti Ordınov'un ellerini, kaçamak baktı ona. Ordınov'un peş peşe sorduğu sorulara, bakışını önüne indirip korkuyla, fısıldayarak cevaplar veriyordu.

“Galiba bir kâbus gördün?” diye sordu Ordınov. “Korkunç bir hayal görmüş olabilirsin... Öyle mi? Belki ‘o’ korkutmuştur seni... Kendinde değil o, sayıklıyor... Yoksa tam duyamadığın bir şey mi söyledi?.. Bir şey duyduğun oldu mu? Ne diyorsun?”

Katerina heyecanını bastırmaya çalışarak cevap verdi:

“Hayır, uyumuyordum. Bir türlü uyuyamıyordum. “O” hep susuyordu, yalnızca bir kez yanına çağırdı beni. Yanına gittim, seslendim ona, ne istediğini sordum. Korkmaya başlamıştım. Uyanıktı, ama beni duymuyordu. Çok hasta, yardım et ona, Tanrım! O anda üzerime bir hüzün çöktü, çok acı bir hüzün!.. Hep dua ettim, dua ettim, sonunda böyle oldum.”

“Yeter, Katerina, yeter, canım, yeter! Dün de korkmuştun...”

“Hayır, dün korkmamıştım!..”

“Başka zamanlar da böyle korktuğun oluyor mu?”

“Oluyor.” Zangır zangır titriyordu Katerina. Tekrar korku içinde çocuk gibi sokuldu Ordınov’a. Hıçkırıklarını tutarak sürdürdü konuşmasını: “Biliyor musun, boşuna gelmedim senin yanına, yalnızlık ağır gelmeye başlamıştı bana.” Tekrar minnettarlıkla sıktı Ordınov'un elini. “Başkasının üzüntüsü için gözyaşı dökmek yok artık! Kendi kara günlerine, yalnızlığın için kederleneceğin günlere sakla gözyaşlarını!.. Söylesene, sevdiğin biri oldu mu senin?”

“Hayır... Senden önce hiç olmadı...”

“Benden önce mi dedin?.. Sen beni sevgilin olarak mı görüyorsun?”

Katerina birden, şaşırmış gibi baktı Ordınov'un yüzüne; bir şey söylemek istedi, ama söyleyemedi, bakışını önüne indirdi. Yüzü yeniden yavaş yavaş kıpkırmızı oldu. Kirpiklerinde henüz kurumamış gözyaşlarının arasından gözleri daha bir parlaktı. Dudaklarında bir sorunun kıpırdadığı belliydi. Sıkılğan bir kurnazlıkla iki kez baktı Ordınov'un yüzüne, sonra birden, tekrar önüne indirdi bakışını.

“Hayır, dedi, senin ilk aşkın olamam ben.” Bir süre düşündükten sonra başını iki yana sallayarak tekrarladı: “Hayır, hayır...” Gene bir gülümseme belli belirsiz dolaştı yüzünde. Sonunda gülerek sürdürdü konuşmasını: “Hayır, canım, senin sevgilin olamam ben...”

Başını kaldırıp baktı Ordınov’a. Ama o anda birden öylesine bir keder kapladı yüzünü, yüz çizgilerinde ansızın öylesine bir hüznün belirdi, içinde bir şey birden öylesine kabardı, yüreğinden öylesine bir umutsuzluk taşıtı ki, Ordınov’un ruhu anlayamadığı, yakıcı bir acıma duygusuyla doldu ve anlatılamaz bir ıstırap içinde baktı Katerina’nın yüzüne.

Katerina, Ordınov’un elini bırakmadan, hıçkırıklarını bastırmaya çalışarak, insanın yüreğine işleyen bir sesle,

“Bak ne diyeceğim sana,” dedi. “İyi dinle beni; dinle, canımın içi! Kalbine hâkim ol, şimdi sevdiğin gibi sevme beni. Böylesi daha kolay olacaktır senin için. İçin daha rahat, neşeli olacak. Acımasız düşmanından da korumuş olacaksın kendini, o zaman sevgili bir kız kardeş kazanacaksın. İstersen, her zaman geleceğim sana, ilgileneceğim seninle, sana yakın olduğum için de kendimden utanmayacağım. Kendini bilmeden yattığın iki gün hiç ayrılmadım baş ucundan! Tanı kız kardeşini! Boşuna kardeş olmadık seninle, boşuna gözyaşı dökerek Meryem anamıza dualar etmedim senin için! Yoksa iyileşemezdin! Dünyayı bir baştan bir başa dolaşsan, gök kubbenin altında tanımadık yer bırakmasan, kalbinin istediği böyle bir sevgiliyi başka bir yerde bulamazsın... Ölesiye seviyorum seni, şu anda sevdiğim gibi ömrümün sonuna kadar da seveceğim. Ruhun temiz, aydınlık olduğu, içinde görünmeyen bir şey bulunmadığı için seviyorum seni. Dahası, seni gördüğüm anda benim kiracım, arzuladığım kiracım olacağını da odayı tutmayı ısrarla neden istediğini de anlamıştım. Gözlerin bana sevgiyle baktığı, duygularını dışa vurduğu için; o anda içinde ne var ne yok, her şeyi anlayabildiğim, bütün sevgimi, her şeyimi sana vermek, senin kölen olmak istediğim için seviyorum seni... Nasıl bir kalp buldum ben... Evet, hayatım benim değildir artık, başka birinindir, ruhumla, her şeyimle onunum! Kız kardeşin olmamı ka-

bul et, sen de benim kardeşim ol. Tekrar üzerime keder, o kötü illet çöktüğünde kalbinde yer ver bana. Öyle yap ki, yanına gelmekten, bütün gece seninle oturmaktan utanmayayım. Duyuyor musun beni? Açtın mı bana kalbini? Söylediklerimi anladın mı?..”

Bir şey daha söylemek istiyordu Katerina, Ordinov’un yüzüne baktı, elini onun omzuna koydu, sonunda bitkin bir durumda başını genç adamın göğsüne bıraktı. Hüngür hüngür ağlamaya başladı. Göğsü hızla inip kalkıyordu. Yüzü gurubun kızzılığı gibi kıpkırmızıydı.

Gözleri kararmıştı Ordinov’un, bulanık görüyordu, içi daralmıştı.

“Hayatım benim!” diye fısıldadı. “Her şeyim!..” O anın büyüsunü bir sözcükle bozmak; sahip olduğu her şeyi, gerçekten çok hayal olduğunu düşündüğü her şeyi kaybetmek korkusuyla titreyerek, ne söylediğini bilemeden, anlamadan konuşuyordu. Her şey öylesine sisle kaplıydı gözlerinin önünde! “Anlayamıyorum seni, bilemiyorum. Biraz önce bana ne dediğini hatırlamıyorum. Kafamın içi dumanla kaplı, göğsümde kalbim sızlıyor, canım!..”

Heyecandan Ordinov gene konuşamaz oldu. Katerina gidecek daha sıkı, daha sıcak, daha ateşli sokuluyordu ona. Ayağa kalktı, artık kendini daha fazla tutmadı, heyecanla, tutkuyla Katerina’nın önünde yere diz çöktü. Sonunda göğsünden, ta yüreğinden acılı, kasılgalı hıçkırıklar kopmaya başlamıştı. Sesi bilemediği bir heyecanın, coşkunun, mutluluğun aşırılığından tel gibi titriyordu.

Hıçkırıklarını bastırmaya çalışarak şöyle dedi:

“Kimsin sen, kimsin, bir tanem? Nereden çıktın karşıma, güvercinim? Hangi gökten uçup geldin benim gökyüzüme? Rüya-dayım sanki. Yanımda olduğuna inanamıyorum. Kızma bana... Bırak konuşayım. İzin ver, her şeyi, her şeyi söyleyeyim sana!.. Kaç gündür seninle konuşmayı öyle çok istiyordum ki... Kimsin sen, bir tanem, kimsin? Nasıl oldu da buldun benim yüreğimi? Söyle bana, ne zamandır kız kardeşimsin benim?.. Kendinle ilgili her şeyi anlat bana. Bu zamana kadar neredeydin? Söy-

le, yaşadığın yerin adı neydi? Orada nelerden hoşlanırdın, seni neler mutlu ederdi, nelere üzülmüydün?.. Hava ılık mıydı orada, gökyüzü masmavi miydi?.. Annen var mıydı, bebekken kucağında uyutuyor muydu seni, yoksa sen de benim gibi yapayalnız mıydın? Anlat bana, hep böyle miydin? Rüyalarında neler görüyordun, gelecekte ne bekliyordun, beklediğin şeyler gerçekleşti mi, her şeyi anlat... Peki genç kız kalbin ilk kez kim için sızladı, neye karşılık verdin kalbini? Söyle, kalbine karşılık sana ne vermemi istersin? Sana karşılık ne vermeliyim sana?.. Söyle bana, sevgilim, gözümün nuru, kız kardeşim, söyle, kalbini nasıl kazanabilirim?..”

Gene kesildi sesi, başını önüne eğdi. Bakışını kaldırdığında bir anda donup kaldı, saçları dimdik oldu.

Katerina, yüzü çarşaf gibi bembeyaz, oturuyor, gözlerini kırpmadan yukarıya bakıyordu. Dudakları ölü dudakları gibi mavi, gözleri sessiz, acı dolu kederle kapalıydı. Yavaşça ayağa kalktı, iki adım attı ve tiz bir çığlık atıp tasvirin önünde yere kapandı... Göğsünden birbirini tutmayan kesik kesik sözcükler kopuyordu. Kendinde değildi. Dehşete kapılan Ordınov tutup ayağa kaldırdı onu, kendi yatağına götürdü. Ne yapacağını bilemeden, Katerina'nın baş ucunda ayakta duruyordu. Birkaç dakika sonra gözlerini açtı Katerina, yatakta hafifçe doğruldu, bakındı, Ordınov'un elini tuttu. Kendine çekti onu. Hâlâ soluk dudaklarıyla bir şeyler söylemeye çalışıyordu, ama sesi çıkmıyordu. Sonunda sel gibi akmaya başladı gözyaşları. Sımsıcak damlalar Ordınov'un elini yaktı. Neden sonra derin bir keder içinde acı çekerek mırıldandı:

“Kötüyüm, şu anda çok kötüyüm, son dakikam geliyor!”

Bir şey daha söylemek için zorluyordu kendini, ama kaskatı kesilmiş dili tek sözcük söyleyemiyordu. Onun durumunu anlayamayan Ordınov'a umutsuzca bakıyordu. Ordınov iyice eğildi onun üzerine, dinlemeye başladı... Duyulur bir biçimde şöyle dediğini duydu:

“Bozulmuş bir kadınım ben, bozdular beni, mahvettiller!”

Ordınov başını kaldırıp büyük bir şaşkınlık içinde baktı ona. İlgrenç, tuhaf bir düşünce belirdi aklında. Katerina onun yü-

zündeki hastalıklı çekilmeleri, kasılmaları görüyordu. Devam etti:

“Evet! Bozdular... Çok kötü bir insan bozdu beni. Beni mahveden *odur!*.. Ruhumu sattım ona... Neden, neden annemden bahsettin? Neden bana acı çektirmek istedin? Tanrı yargılayacak seni, Tanrı yargılayacak!..”

Bir dakika sonra sessiz sessiz ağılıyordu Katerina. Ordinov’un yüreği küt küt çarpıyor, ölümcül bir kederle sızlıyordu.

Katerina bastırmaya çalıştığı gizemli bir sesle fısıldadı:

“Ölünce günahkâr ruhum için geleceğini söylüyor... Ruhumla satıldım ben ona... Acılar çektirdi bana, kitaplarda okudu beni... Al işte bak onun kitabına! Bu onun kitabıdır. Çok büyük bir günah işlediğimi söylüyor... Bak, bak...”

Ordinov’a bir kitap gösteriyordu Katerina. Kitabın nereden çıktığını Ordinov fark etmemişti. Bir şey düşünmeden aldı kitabı. Kiliseye karşı çıkan, eski dine bağlı olanların kitapları gibi bir kitaptı bu. Ordinov böyle kitapları daha önce çok görmüştü. Ama o anda dikkatini başka bir şey üzerinde toplayacak durumda değildi. Elinden düşürdü kitabı. Sessizce sarıldı Katerina’ya. Onu kendine getirmeye çalışıyordu.

“Yeter, yeter artık!” diyordu. “Korkutmuşlar seni. Bak, yanımdayım şimdi, rahat ol benim yanımda, canım, aşkım benim, hayatım!”

Katerina, Ordinov’un elini kuvvetlice sıkarak,

“Hiçbir şey bilmiyorsun,” dedi, “hiçbir şey... Her zaman böyleyim ben!.. Her zaman korkuyorum... Bırak artık bana acı çek-tirmeyi, bırak!..” Aradan bir dakika geçtikten sonra derin bir iç geçirerek sürdürdü konuşmasını: “Onun yanına gittiğimde kimi zaman konuşmasıyla rahatlatıyor beni kimi zaman da kitabını, en büyük kitabını alıyor eline, bana doğru okumaya başlıyor. Öylesine gözdağı verircesine, öylesine sert okuyor ki!.. Ne olduğunu bilemiyorum, okuduğu her sözcüğü anlayamıyorum! Ama korkuya kapılıyorum. Kendi sesinden başka birinin sesiyle; kötü, hiçbir biçimde yumuşatamayacağınız, yalvarmakla etkileyemeyeceğiniz birinin sesiyle okuyor sanki... Yüreğimin üzerine büyük bir ağırlık çöküyor, yakıyor yüreğimi...”

Hüzne kapıldığım zamanlarda olduğundan daha ağır bir duyguya kapılıyorum!”

Ordinov, ne dediğini pek bilemeden,

“Gitme onun yanına,” dedi. “Neden gidiyorsun?”

“Senin yanına neden geldim? Sorsan, bunun nedenini de bilemem... Sürekli şöyle diyor bana: ‘Dua et, dua et!’ Bazı geceler karanlıkta kalkıyorum yatağımdan, uzun uzun, saatlerce dua ediyorum. Bazen dua ederken uyuyakalıyorum. Ama korku uyandırıyor beni, her zaman uyandırıyor. Her uyandığımda bir fırtınanın beni sarmakta olduğu, biraz sonra çok kötü bir durumda olacağım, kötü ruhların beni parçalayacakları, bana eziyet edecekleri, Tanrının kutsal kullarına dua etmemin bir işe yaramayacağı, onların bile beni dayanılmaz acılarımdan kurtaramayacağı duygusuna kapılıyorum. Ruhum paramparça oluyor, bedenim gözyaşları içinde eriyor gibi oluyor... O zaman tekrar dua etmeye başlıyorum, efendimiz tasvirden bana daha bir sevecen bakana kadar dua ediyorum, ediyorum... Sonra kalkıp, ölü gibi gidip yatıyorum. Bazen tasvirin önünde yere diz çökmüş, uyuyakalıyorum. O anda kimi zaman öyle oluyor ki, o uyanıyor, beni yanına çağırıyor, sevip okşamaya, teselli etmeye başlıyor... O zaman hafifliyorum, ne türlü bela gelecek olursa olsun, umursamıyorum artık... Güçlüdür o! Her sözcüğü çok önemlidir!”

Ordinov elini kolunu umutsuzca sallayarak,

“Peki ama nasıl bir beladan söz ediyorsun? Nasıl bir bela seninki?”

Katerina’nın yüzü bembeyaz oldu. Ölüme mahkûm edilmiş, bağışlanma umudu hiç yokmuş gibi baktı Ordinov’un yüzüne.

“Benimki mi?... Lanetlenmiş bir kız evladım ben, cani ruhlu biriyim, lanetlenmiş bir insanım! Öz annemi mahvettim!..”

Bir şey söylemeden sarıldı ona Ordinov. Katerina titreyerek sokuldu Ordinov’a. Ordinov onun tüm bedeninin titrediğini hissediyordu; ruhu bedeninden ayrılıyordu sanki.

Katerine anılarına, bir daha geri gelmeyecek geçmişinin hayaletlerine dalmış, tedirgin, anlatıyordu:

“Kara toprağa koydum annemi... Uzun zamandır içimi dök-

mek istiyordum... İçerideki ihtiyar hep dua etmemi söylüyordu, sitem ediyordu bana, zaman zaman da, düşmanımış gibi öfkesini kusuyordu, acı çektiriyordu bana. Bu gece olduğu gibi, her şey içime işliyordu... Dinle beni, dinle! Bunlar eskiden oldu, çok eskiden, ne zaman olduğunu hatırlamıyorum bile... Ama her şey dün olmuş gibi, dün gördüğüm bir rüya gibi aklımda ve bütün gece içimi sızlattı. Kederli insan için zaman geçmek bilmez. Otur şuraya, yanıma otur. Çektiklerimin hepsini anlatacağım sana. Annesinin lanetiyle lânetle bu günahkârı... Hayatımı baştan sona anlatacağım sana..."

Ordinov susturmak istedi onu, ama Katerina izin vermesi, dinlemesi için yalvarır gibi ellerini birleştirdi, sonra daha da duygulu, telaşlı anlatmayı sürdürdü. Konuşması düzenli değildi, sözcüklerinde ruhsal bir bunalımın izleri vardı. Ama Ordinov onun her dediğini anlıyordu. Çünkü Katerina'nın hayatı, kederi onun kederi olmuştu. Çünkü düşmanının kim olduğu belliydi artık, karşısında duruyordu, Katerina'nın her sözcüğüyle tam anlamıyla ete kemiğe bürünüyordu ve bitmek tükenmek bilmez bir güçle Ordinov'un yüreğine baskı yapıyordu, öfkeyle küfrediyordu ona. Ordinov'un damarlarında kanı hızlı akmaya, kalbini sıkıştırmaya, düşüncelerini bulandırmaya başlamıştı. Rüyasının kötü kalpli ihtiyarı şimdi karşısında canlıydı. Bundan kuşkusu yoktu Ordinov'un.

Katerina anlatmaya başlamıştı:

"İşte böyle bir geceydi, ama çok daha sıcak... Yalnız, rüzgâr koruluğumuzun üzerinde, o zamana kadar hiç duymadığım biçimde korkunç, uğulduyordu... Ya da, benim mahvoluşum o gece başlamıştı! Rüzgârda penceremizin dibindeki meşe ağacı kırılmıştı. O gece yaşlı, ak sakallı bir dilenci geldi evimize ve bu meşeyi daha çocukluğundan hatırladığını, ağacı rüzgârın o zamanlar da böyle zorladığını söyledi... O gece, (bugünmüş gibi hatırlıyorum!) fırtına nehirde babamın mavnasını da batırmıştı. Balıkçılar fabrikaya gelip haber verdiklerinde, çok hasta olmasına karşın, babam hemen kalkıp olay yerine gitmişti. Annemle evde yalnızdık. Oturduğum yerde uyukluyordum. Annem bir şey için üzülüyor, acı acı ağlıyordu... Evet, ne-

den üzgün olduğunu biliyordum! Hastaydı, yüzü bembeyazdı; durmadan bana, onun kefenini hazırlamamı söylüyordu... Gece yarısı birden kapı çalındı. Yerimden fırladım, heyecandan kalbim duracak sandım. Annem bir çılgılık attı... Korkumdan bakamadım onun yüzüne. Feneri aldım, kapıyı açmaya gittim. 'O' idi gelen. Dehşete kapıldım. Onu her gördüğümde, bize her geldiğinde korkardım. Çocukluğumdan, ne olup bittiğini anlamaya başladığım yaştan beri böyleydi bu. O zaman saçları böyle beyaz değildi. Sakalı simsiyahtı, gözleri kor gibi... ve o güne kadar hiç öylesine yumuşak bakmamıştı bana. 'Annen evde mi?' diye sordu. Avlu kapısını açarken 'Babam evde yok!' dedim. 'Biliyorum', dedi. O anda birden baktı yüzüme, öyle bir baktı ki... İlk kez öyle bakıyordu bana. Dönüp yürüdüm, ama o olduğu yerde duruyordu. 'Neden gelmiyorsun?' diye sordum. 'Düşünüyorum', dedi. Küçük odaya girdik. 'Annen evde mi, diye sorduğumda neden babanın evde olmadığını söyledin?' Bir cevap veremedim. Susuyordum... Onu görünce annem donakaldı... Atıldı ona... Ama o çabucak bir göz attı anneme. Her şeyi görüyordum. Sırılsıklam ıslanmıştı, titriyordu: Fırtınada yirmi versta yürümüşü. Nereden geldiğini, nerede yaşadığını annem de, ben de bilmiyorduk. Dokuz haftadır görmemiştik kendisini... Şapkasını bir yana attı, yalnızca başparmağı olan eldivenlerini çıkardı, tasvirlerle doğru haç çıkarmadan, bizlere selam vermeden sobanın yanına oturdu."

Katerina, bir şey onu eziyormuş, sıkıştırıyormuş gibi elini yüzünde dolaştırdı. Ama bir dakika sonra tekrar kaldırdı başını, tekrar anlatmaya başladı:

"Annemle Tatarca konuşmaya başladı. Annem Tatarca biliyordu, ama ben tek sözcük bilmiyordum. Daha önceleri, bize geldiğinde beni dışarı yolluyorlardı. Ama o gece bir şey söyleyemedi bana annem. Şeytan ruhumu satın almıştı sanki. Kendimle övünerek bakıyordum onlara. Bana baktıklarını, benimle ilgili bir şey konuştuklarını fark ediyordum. Bir süre sonra annem ağlamaya başladı. Baktım, konuk bıçağına davrandı. İlk kez olmuyordu bu. Bir süredir annemle konuşurken benim yanımda bıçağını çıkarıyordu. Koşup beline sarıldım. Bıçağını

elinden almak istedim. Dişlerini gıcırdatarak bağırdı, vurdu bana... göğsüme vurdu, itti beni. O anda öleceğim sandım. Gözlerim karardı, yere düştüm. Ama sesimi çıkarmamıştım. Görebildiğim kadarıyla, onun kuşağını çözdüğünü, bana vurduğu kolunu sıvadığını, bıçağını bana doğru uzattığını gördüm. 'Al, kes bakalım, eğlen onunla, seni incittim belki, ama gururu olan bir insanım ben, dolayısıyla yerlere kadar eğiliyorum karşında'. Bıçağı alıp bir kenara bıraktım: Boğulacak gibi oluyordum. Bakmadım onun yüzüne. Hatırlıyorum, dudaklarımı açmadan gülümsüyor; çok üzgün, anneme bakıyordum. Sertti bakışım, oysa gülümsememde utanmaz, arsız bir şey vardı... Annem, yüzü bembeyaz, ölü gibi oturuyordu..."

Ordinov, Katerina'nın dağınık, düzensiz bir biçimde anlatıklarını dikkatle dinliyordu. Ama yavaş yavaş yatıştı Katerina'nın telaşı, sakin anlatmaya başladı. Hatıralar iyice sarmıştı zavallı kadını, hüznünü engin denizlerde dağıtmıştı.

"Sonra selam vermeden aldı şapkasını. Hasta olmasına karşın, onu geçirmek isteyen annemin yerine gene ben kalktım, feneri aldım. Avlu kapısına kadar onunla yürüdüm. Susuyordum. Kapıyı açtım, köpekleri uzaklaştırdım. Baktım, şapkasını çıkarıp önümde eğilerek bana selam verdi. Sonra koynuna soktu elini, kırmızı maroken bir kutu çıkardı, kapağını açtı. Kutuda sıcak denizlerde bulunanlar gibi değerli inciler vardı. Gene öne eğilerek selam verdi bana. 'Kent dışında tanıdığım çok güzel bir kız var, dedi, ona getirdim bu incileri. Kendisine saygılarımı sunmak için getirdim, aslında öyle değil de... Al bunları, güzel kız, güzelliğini süsle onlarla, istersen yere atıp çiğne, ama gene al...' Aldım, ama yere atıp çiğnemek gelmedi içimden, olayı büyütme istemedim, sinsî alaycı bir tavırla aldım, hiçbir şey söylemedim. Annemin yanına döndüğümde kutuyu masanın üzerine bıraktım, zaten bu amaçla almıştım onu. Sevgili annem bir dakika hiçbir şey söylemedi. Yüzü bembeyazdı, benimle konuşmaktan korkuyordu sanki. Nihayet, 'Nedir o, Katerinacığım?' dedi. Cevap verdim ona: 'Senin için, anneciğim, tüccar sana yolladı onu, içinde ne var, bilmiyorum'. Baktım, gözyaşları akıyor... nefesini tutuyor. 'Benim için değil

o kutu, Katerinacığım, benim için değil, sinsi kızım, bana getirmedir onu'. Hatırlıyorum, çok üzgün, içi parçalanıyormuş gibi söylemişti bunu. Yüzüne baktım, birden ayaklarına kapanmak geldi içimden, ama o anda şeytan dürttü beni, 'Evet, sana değil, sanırım babama getirmiştir,' dedim. 'Eve geldiğinde kendisine veririm... İkisi de tüccar olduğuna göre, belki aralarında unutulmuş bir hesap vardır...' O anda öyle bir ağlamaya başladı ki anacığım... "Hangi hesabı görmek, hangi malı almak için geldiğini ben söylerim babana... Senin kimin piçi olduğunu da söylerim! Bundan böyle kızım değilsin! Koynumda zehirli bir yılan beslemişim! Lanetlenmiş kızsın sen benim!' Sesimi çıkarmadan dinliyordum annemin dediklerini, gözyaşım bile ak-mıyordu... Ah! İçimde her şey ölmüştü sanki... Odama çekildim, o fırtınalı gecede sabaha kadar fırtınanın uğultusunu dinledim, düşündüm...

Aradan beş gün geçti. Beşinci günün akşamı babam eve döndü. Canı sıkındı, yolda hasta da olmuştu. Baktım, kolu sargılıydı. 'Yolda düşmanımla karşılaştı, düşmanı yaraladı onu' diye geçirdim içimden. Düşmanın kim olduğunu da biliyordum. Her şeyi biliyordum. Babam eve gelince annemle hiç konuşmadı, benim nasıl olduğumu da sormadı, adamların hepsini eve çağırdı, fabrikayı bırakmalarını, evi kötülüklerden korumalarını söyledi. O anda, evde durumun hiç iyi olmadığını hissettim. Beklemeye başladık. Fırtına bütün gece sürdü, çok kötü esiyordu. Korkuyordum. Pencereyi açtım, yüzüm ateş gibi yanıyordu, gözlerimden yaşlar boşalıyordu, kalbim küt küt atıyordu. Kendim de ateşin içindeydin sanki. Kendimi odadan dışarı atmak; uzaklara, dünyanın öteki ucuna, fırtınaların, yıldırımları doğduğu yere gitmek istiyordum. Genç kız göğsüm inip kalkıyordu... Birden, gecenin geç saatinde uyukluyordum, ya da ru-huma bir duman çıkmış, dalmıştım ki, birinin pencereye vurduğunu, 'Aç!' diye fısıldadığını duydum. Baktım, biri iple pencereye tırmanmış. Gelenin kim olduğunu hemen anladım, pencereyi açtım, yalnız olduğum odama aldım onu. *Ondan* başkası değildi gelen! Şapkasını çıkarmadı, peykeye oturdu, soluk soluğaydı, zor soluk alıyordu, sanki arkasından kovalıyorlar-

dı kendisini. Odanın köşesinde ayakta dikiliyordum. Yüzümün bembeyaz olduğunu hissediyordum. ‘Baban evde mi?’ – ‘Evde.’ – ‘Ya annen?’ – ‘Annem de evde.’ – ‘Sesini çıkarma. Duydun mu beni?’ – ‘Duydum.’ – ‘Nedir bu?’ – ‘Pencerenin dibinde biri ısıklık çaldı!’ – ‘Şimdi düşmanın kafasının uçurulmasını ister misin, güzel kız? Babana seslenmek, ruhumu yıkmak, mahvetmek? Her dediğini yapacağım senin. Al sana şu ipi, kalbin yap derse, gururunu kurtarmak için bağla beni!’ Ağzımı açıp bir şey söylemiyor, susuyordum. ‘Neden susuyorsun? Bir şey söylesene, güzelim...’ – ‘Ne söylememi istiyorsun?’ – ‘Düşmanım-dan uzaklaşmam gerek, eski sevgilimle dostça vedalaşmak, senin gibi genç, güzel yeni sevgilimin önünde de bütün ruhumla eğilmek...’ Gülmeye başladım. Onun bu şeytanca sözleri yüreğime nasıl işledi, bilmiyorum. ‘İzin ver, güzel kız, alt kata ineyim, oradakilere yüreğimi açayım, saygılarımı sunayım.’ Ben titriyordum, dişlerim birbirine vuruyor, kalbim duracak gibi atıyordu. Yürüyüp kapıyı açtım, yanımdan geçerken kendimi zorlayarak şöyle dedim: ‘Al şu incilerini! Bir daha hiçbir şey de verme bana!’ Ve arkasından attım kutuyu.

Katerina öyküsünün burasında soluklanmak için sustu. Konuşurken kâh yaprak gibi titriyordu kâh yüzü bembeyaz kesiliyordu kâh kan başına doluyordu. Şimdi susunca yanakları kıpkırmızı olmuştu, gözyaşlarının arasından gözleri parlıyordu, derin derin soluduğu için göğsü inip kalkıyordu. Ama birden gene bembeyaz oldu yüzü. Sesi telaşlı, hüzünlü titreyerek alçak sesle sürdürdü konuşmayı:

“O gidince odada yalnız kaldım. Fırtına iyice içine almıştı beni sanki. Bir süre sonra birtakım bağırmalar duydum. Avluda insanlar fabrikaya doğru koşuyorlardı. Bağıryorlardı: ‘Fabrika yanıyor!’ Bir köşeye sindim. Evde annemle benden başka kimse kalmamıştı. Annemin ölmek üzere olduğunu biliyordum. Üç gündür ölüm döşegindeydi. Ben, lanetli kızı biliyordu bunu!.. Birden, odamın penceresinin dibinde, kötü bir rüya görüp korktuğunda bir bebeğin bağırdığı gibi alçak sesle birinin seslendiğini duydum. Sonra kesildi ses. Üfleyip söndürdüm mumu. Donup kalmıştım. Ellerimi yüzüme kapadım. Bakma-

ya korkuyordum. Birden yaklaşmakta olan bağışmalar duydum. Dışarıda, fabrikadan koşarak gelmekte olan insanlar çığlıklar atıyorlardı. Pencereden dışarı sarktım. Babamın ölüsünü getirdiklerini gördüm. Kendi aralarında konuşuyorlardı: ‘Ayağı takıldı, merdivenden kızgın kazanın içine düştü. Demek şeytan itti onu...’ Kendimi yatağa attım. Bekliyordum, kaskatı kesilmiştim, o anda neyi, kimi beklediğimi bilmiyorum. Ancak çok kötü hissediyordum kendimi. Öyle ne kadar bekledim, bilmiyorum. Hatırlıyorum, her yanımda sarsılıyordu, başım külçe gibiydi, gözlerim bulanık görüyordu ve sonumun yakın olduğunu hissettiğim için rahattım! Birden, birinin omuzlarımdan tutup beni kaldırdığını fark ettim. Baktım, görebildiğim kadarıyla, gördüm onu: Üstü başı yanıktı, kaftanı ateş gibiydi, duman tütüyordu. ‘Senin için geldim, güzel kız, daha önce sürüklediğin felaketten kurtar beni. Senin için ruhumu mahvettim. Bu gecenin lanetini dualarımla bağışlatamam! Birlikte dua etsek nasıl olur sence?’ Gülüyordu, kötü kalpli adam! ‘Söylese ne, kimseye görünmeden nasıl gidebiliriz buradan?’ diye sordu. Elinden tutup onunla birlikte yürüdüm. Koridoru geçtik (yanımda anahtarlar vardı), kilerin kapısını açtım ve pencereyi gösterdim ona. Pencere bahçeye bakıyordu. Güçlü kollarıyla kucakladı beni, benimle birlikte pencereden atladı. El ele, koşmaya başladık, uzun süre koştuk. Sık, karanlık bir orman çıktı karşımıza. Durup dinledi. ‘Arkamızdan gelenler var, Katerinacığım! dedi. İzliyorlar bizi, güzel kız. Durmanın zamanı değil! Öp beni, güzel kız, sevginin, ömür boyu mutluluğun adına öp!’ – ‘Peki, ellerin neden kanlı senin?’ – ‘Kanlı, çünkü sizin köpekleri kestim. Gecenin bu saatinde gelen birini görünce havlamaya başlamışlardı. Gidelim hadi!’ Tekrar koşmaya başladık. Patikada babamın atını gördük. Bağını koparmış, at ahırından kaçımtı. Besbelli, yanmak istememişti! ‘Benimle bin ata, Katerinacığım!’ dedi. ‘Tanrı yolladı bu atı bize!’ Ben bir şey söylemiyor, susuyordum. ‘İstemiyor musun? O kadar dinsiz, kötü ruhlu biri değilim ben. İstersen hemen şimdi burada haç çıkarırım.’ Haç çıkardı. Ata bindi, ben de bindim, sıkıca sarıldım ona ve başımı göğsüne yaslayıp kendimden geçtim. O arada uyudum san-

ki, gözlerimi açtığımda geniş bir nehrin kıyısında olduğumu-
zu gördüm. İndi attan, beni de aşağı aldı, sazlığa doğru yürü-
dü: Kayığını oraya gizlemişti. Kayığa biniyorduk. Bu arada ata
şöyle dedi: 'Hadi bakalım, iyi yürekli at, hoşça kal, git yeni bir
sahip bul kendine, öncekiler terk ettiler seni!' Ben koşup ba-
bamın atının yanına gittim, sıkı sıkı sarılıp vedalaştım onunla.
Sonra kayığa bindik. Kürekleri aldı, çok geçmeden kıyıyı göre-
mez olduk. O zaman baktım, kürekleri bıraktı, bakındı, gözle-
rini suya dikti.

'Merhaba, anam benim, fırtınalı nehirciğim benim,' dedi.
Tanrının kullarını susuzluktan kurtaran, beni besleyen nehirci-
ğim! Söyle, benim yokluğumda değerli eşyalarım bir zarar
gelmesini önledin mi? Hepsi tamam mı?' Ben susuyordum. Ba-
kışımı önüme indirmiştim. Utancımdan yüzüm ateş gibi yanı-
yordu. O ise şöyle diyordu: 'Her şeyi al, heyecanlı kız, doymak
bilmez kız, yalnızca söz ver bana, değerli incilerimi iyi saklaya-
caksın, seveceksin! Hiç değilse bir sözcük çıksın ağzından, gü-
zeller güzeli kız, fırtınalı havada ortaya çıkan gün gibi aydın-
lat her yeri, ışığınla dağıt karanlık geceyi!' O bunları söylerken
bir yandan da gülümsüyordu. Kalbi benim için yanıyordu, ne
var ki, utancımdan, gülümsemesine dayanamıyordum. Bir şey
söylemek istiyordum, ama korkuyordum, susuyordum. Ürkek
suskunluğuma karşılık, o çok üzülüyormuş, içi parçalanıyor-
muş gibi şöyle diyordu: 'Evet, demek öyle! Demek zorlamakla
bir şey elde edemeyeceğim. Nasıl istersen öyle olsun, kibirli gü-
vercinim benim, güzel kız! Bana olan kinin çok büyük demek!
Belki de istediğin kadar sevgiyle bakmadım gözlerinin içine.'
Dinliyordum onu, bu arada öfkem giderek kabarıyordu. Öfkem
sevgimdendi. Kendimi zorlayarak şöyle dedim: 'Sevsen de, sev-
mesen de, bana geldin, bunu bilmek benim için önemli değil,
ama başka bir anlamsız ayıp daha var ortada, gece yarısı seni
genç kızlık odama almakla kendimi lekeledim. Büyük bir gü-
nah işleyerek ruhumu sattım, çılgın kalbimi tutamadım. Evet,
başkalarının felaketini çalmakla haince alay eden, bir genç kız
kalbinin küçük düşmesine gülen biri elbette benim acılı göz-
yaşlarımı umursamayacaktır!' Böyle söylerken kendimi tuta-

mamış, ağlamaya başlamıştım... Sessizce dinliyordu beni, yüzüme öyle bir bakıyordu ki, yaprak gibi titremeye başlamıştım. 'Bak ne diyeceğim sana, güzel kız,' dedi. Gözleri çakmak çakmak bakıyordu. Çok önemli bir şey söyleyeceğim, büyük bir söz vereceğim sana: Sen beni ne kadar mutlu edersen ben de sana karşı o kadar iyi olacağım. Ama bir gün beni artık sevmediğini düşündüğünde bir şey söylemene gerek yok, tek bir sözcük söyleme, kendini zorlama, o güzel kaşını kaldır yalnızca, simsiyah gözünü başka yana çevir, yalnızca küçük parmağını oynat, altın özgürlüğünü hemen geri vereceğim sana. O anda, dayanılmaz ağır hayatımın sonu olacak, güzeller güzeli, mağrur güzelim benim!' Onun bu söylediğine yürekten gülümsedim."

Katerina sustu. Çok heyecanlıydı. Derinden göğüs geçirdi, bu son söylediğine gülümsedi ve anlatmayı sürdürmek istedi, ama ılık ılık bakışı birden, Ordınov'un ona dikilmiş coşkulu bakışıyla karşılaştı. Ürperdi, bir şey söylemek istedi, ama yüzü ansızın kıpkırmızı oldu... Kendinde değilmiş, ne yaptığını bilemiyormuş gibi elleriyle kapadı yüzünü, kendini yüzükoyun yastığa attı. Ordınov'un ruhu altüst olmuştu! Damarlarında ısırtıp dolu bir duygu, nedensiz, dayanılmaz bir panik, zehir gibi yayılmıştı ve bu duygu Katerina'yı dinledikçe daha da artıyordu. Çıkışı olmayan bir arzu, dayanılmaz bir tutku ve hırs düşüncelerini tutuyor, duygularını bulandırıyordu. Öte yandan ağır, sonsuz bir keder kalbini giderek daha çok sıkıştırmaktaydı. Arada bir artık susması için Katerina'ya haykırmak geliyordu içinden; onun ayaklarına kapanmak, gözyaşları dökerek, önceki aşk acılarını, sonsuz, tertemiz arzularını ona geri vermesi için yalvarmak istiyordu. Uzun zamandır kurumuş, artık akmayan gözyaşları için üzülmüyordu. Yüreği sızlıyordu, kanla dolu olduğu için, yaralı ruhunun gözyaşlarıyla ıslanmasına engel oluyordu. Katerina'nın dediklerini anlamıyordu. Sevgisinden, zavallı kadını heyecanlandıran duygusundan korkuyordu. O anda tutkusunu lanetliyordu. Boğuyordu onu bu tutkusunu, eziyordu. Damarlarında kan yerine erimiş kurşun dolaşıyor gibi geliyordu ona.

Birden kaldırdı başını Katerina,

“Ah,” dedi, “benim asıl büyük acım bu değil, “O anda birden, beklenmedik, yeni bir duyguyla, bakır gibi tınlayan bir sesle, (çünkü gizli, akmayan gözyaşları yüzünden ruhu paramparçaydı) ekledi: “şimdi sana anlattıklarım değil benim asıl acım... Bu değil beni üzen, endişelendiren, bana ıstırap veren! Öz ana- ma üzülüyorum ben, kendime dünyada öz bir ana daha bula- mayacağım için acı çekiyorum! Onun beni en ağır, en son saa- tinde lanetlediği için üzülüyorum! Geçmiş güzel günlerimi, sı- cacık yuvamı, rahat genç kızlık günlerimi özlüyorum! Parlak bir hayat uğruna ruhumu şeytana sattığım, beni mahveden in- sana verdiğim, sonsuza kadar sürecek bir günah işlediğim için ıstırap çekiyorum! Ah, bütün bunlar yüzünden mahvolacağım için de değil üzüntüm! Onun aşağılanmış kölesi olmak; siline- mez yüzkaramı, rezil sevgimi, tutkulu bir kalbe duyduğum sev- giyi, çektiğim acıları sevinç ve mutluluk gibi hatırlamam... işte bütün bunlar acıtarak parçalıyor yüreğimi; kalbimde güç, aşağılanmama karşı bir öfke olmaması acı veriyor bana...”

Zavallı kadın soluk almakta zorlanıyordu; kasıntılı, çırpıntılı bir hıçkırık konuşmasına engel oluyordu. Sıcak, sık soluğu du- daklarını yakıyor, göğsü derinden inip kalkıyor, gözleri anla- şılmaz bir hiddetle parlıyordu. Ama o anda öylesine büyülmüş bir şey aydınlatıyordu yüzünü; yüzünün her çizgisi, her kası öyle- sine tuhaf bir duygu seliyle ve dayanılmaz, inanılmaz bir gü- zellikle titriyordu ki, Ordınov’un endişesi, içindeki hüznü bir anda kaybolmuştu. Yüreği kız kardeşinin yüreğine sokulmak, orada delicesine bir heyecanla, tutkuyla, onunla birlikte ken- dinden geçmek, ölecek olsalar bile, kalpleri aynı fırtınayla, aynı bilinmez tutkuyla uyumlu, birlikte çarpmak ateşiyle yanıyordu. Ordınov’un buğulu bakışını fark etti Katerina, öyle bir gü- lümsedi ki, Ordınov’un yüreği bir kat daha güçlü yanmaya baş- ladı. Kendini kaybetmek üzereydi. Katerina’nın üzerine doğru eğilip elini onun omzuna koydu, iyice, iyice yaklaştı ona, (öyle ki, solukları birbirine karışıyordu), gözlerinin içine bakıp, sesi- nin titremesini bastırmaya çalışarak fısıldadı:

“Acı bana, Katerina, insaf et! Mahvettin beni! Senin neler çektiğini bilmiyorum, ruhum karmakarışık... Yüreğini sızla-

tan şeylerden bana ne! Ne istediğini söyle sen bana... her dediğini yapacağım. Benimle gel, birlikte gidelim, mahvetme beni, öldürme beni!..”

Katerina gözlerini kırpmadan bakıyordu Ordınov’a. Ateş gibi yanan yanaklarında gözyaşları kurumuştu. Ordınov’un sözünü kesmek istiyordu. Onun elini tuttu, kendi bir şey söylemek istiyor, ama sanki söyleyeceği sözcükleri bulamıyordu. Yavaş yavaş tuhaf bir gülümseme belirdi dudaklarında, bu gülümsemesinin arasından gülmeye benzer bir şey göründü. Sonunda kesik kesik mırıldandı:

“Her şeyi anlatmadım sana. Anlatacağım daha çok şey var. Ama dinleyecek misin beni, dinleyecek misin beni, heyecanlı insan? Kız kardeşinin anlatacaklarını dinle! Anlaşılan, onun acılarının çok azını anlayabildin! Onunla bir yıl nasıl yaşadığımı anlatmak isterdim sana, ama yapmayacağım bunu... Aradan bir yıl geçti, arkadaşlarıyla birlikte nehrin aşağılarına gitti. Limanda, onun anneliğinin yanındaydım, onu bekliyordum. İki ay bekledim. Bu arada bir gün kasaba dışında genç bir tüccarla karşılaştım. Ona bakınca geçmiş güzel günlerimi hatırladım. İki sözcük arasında ‘Sevgili kız kardeşim!’ diyordu bana. ‘Ben Alyoşa’yım, senin sözlün. Küçükken büyüklerimiz sözlü olarak nikâhımızı kıymışlardı. Unutmuşsun beni. Hatırla, sizin oradanım ben.’ – ‘Peki orada benim için neler söylüyorlar?’ – ‘Önüne gelen bir şeyler söylüyor işte. Sözde şeytana satmışsın ruhunu, genç kızlık görevlerini unutmuşsun, bir haydutla, caniyle kaçmışsın.’ Alyoşa gülümseyerek anlatıyordu bana bunları. ‘Peki sen neler söylüyordun benim için?’ – ‘Çok şey söylemek istiyordum. Buraya gelirken,’ ne söyleyeceğini bilemiyordu... ‘çok şey söylemeyi düşünüyordum sana, ama seni görünce ruhum öldü; mahvettin sen beni!’ Durmadan anlatıyordu. ‘Satın al benim ruhumu, al senin olsun, kalbimle de, sevgimle de alay et istersen, güzel kız! Karşında gördüğün bu zavallı kendinin patronudur artık, ruhu da kendisinindir, başkasının değil... geçmişini unutanlar gibi değildir o... kalp satın almaz, kendi kalbini bedava verir... İyi bir şey olsa gerek bu!..’ Gülmeye başladım. Kaç kez konuştum onunla. Tam bir ay çiftliğinden çıkmadı, işlerini boşladı. Tek başına yaşı-

yordu. Yetim gibi gözyaşları döktüğünü gördükçe acımaya başladım ona. Bir sabah şöyle dedim kendisine: ‘Akşam hava karınca limanın aşağısında bekle beni, Alyoşa, senin çiftliğine gidelim... Bu hayattan bıktım!’ Akşam oldu, bohçamı hazırladım. Ruhum sızlıyordu, içimde fırtınalar kopuyordu. Baktım, birden çıkageldi benimki. ‘Merhaba,’ dedi, ‘hadi gidelim, nehirde fırtına çıkacak, acele etmemiz gerekiyor.’ Arkasından yürüdüm. Sahile geldik. Kayığa binilecek gibi değildi. Baktık, tanıdık kürekçi birini bekliyor gibi oturuyordu kayıkta. ‘Merhaba, Alyoşa, Tanrı yardımcın olsun! Ne oldu? Geç mi kaldın? İşlerin için acele mi ediyorsun? Hadi, dostum, benimle evimin hanımını yerimize götürüver. Kayığımı karşı kıyıda bıraktım, karşıya yüzerek geçecek değiliz ya.’ – ‘Bin...’ dedi Alyoşa. Onun sesini duyunca birden içim cız etti. ‘Hanımın da binsin. Rüzgâr herkes içindir, evimin üst katında ikiniz için de yer vardır.’ Bindik kayığa. Zifiri karanlık bir geceydi, tek yıldız yoktu gökyüzünde, hepsi bir yerlere saklanmıştı. Rüzgâr uğulduyordu. Dalgalar hayli yüksekti. Kıyıdan bir versta kadar açılmıştık. Üçümüz de susuyorduk. Benimki ‘Fırtına çok kötü!’ dedi. ‘İyiye de işaret değil bu! Doğdum doğalı nehirde böyle bir fırtına görmüş değilim! Fırtınaya kayığımız zor dayanacak gibi! Üçümüz ağır geleceğiz ona!’ Alyoşa karşılık verdi: ‘Evet, taşıyamayacak bizi. Anlaşılan, birimiz fazlayız.’ Böyle derken sesi tel gibi titriyordu Alyoşa’nın. ‘Bak ne diyeceğim sana, Alyoşa? Çocukluğundan tanırım seni. Babanla iyi arkadaştık. Söylesene bana, Alyoşa, buradan karşı kıyıya kadar yüzebilir misin, yoksa yarı yolda boğulur musun?’ – ‘Yüzemem! Peki, iyi yürekli beyefendi, bir terslik olur da suya girersen su yutup boğulur musun sen?’ – ‘Hayır, böyle fırtınada suya girmem! Şimdi beni dinle, Katerinacığım, kıymetlim benim. Gene böyle fırtınalı bir geceyi hatırlıyorum. Ama dalgalar yoktu o gece, yıldızlar ıslık ıslık gökyüzünde, ay da vardı... Şimdi açıkça soruyorum sana, unutmadın o geceyi, değil mi?’ Cevap verdim: ‘Unutmadım...’ ‘Unutmadığına göre, anlaşılmamızı da, bir gencin güzel bir kıza özgürlüğünü kazandırdığını da unutmamışsındır, değil mi?’ – ‘Hayır, onu da unutmadım.’ O anda ölü gibiydim, ne dediğimi bilmiyordum. ‘Şu anda kayıkta ne kadar kötü bir du-

rumda olduğumuzu da biliyorsun, değil mi? Birimizin zamanı gelmedi mi artık? Söyle bana, canım, söyle, güvercinim. Söyle bize o tatlı güvercin sözcüğünü...”

Katerina’nın, yüzü bembeyazdı.

“Söylemedim!..” diye mırıldandı.

Gerisini getirmede.

O anda hemen yanlarında boğuk, hırıltılı bir ses duyuldu:

“Katerina!”

Ordinov ürperdi. Murin odanın kapısında dikiliyordu. Kalın bir battaniyeye sarınmıştı. Yüzü ölü yüzü gibi soluktu, neredeyse aklı başında değilmiş gibi bakıyordu onlara. Katerina’nın yüzü giderek daha çok soluklaşıyordu. O da şaşırmış gibi, gözlerini kırpmadan Murin’e bakıyordu.

Hasta ihtiyar, güç duyulur bir sesle:

“Katerina, odama gel!” diye mırıldanarak dönüp çıktı odadan.

Katerina gözlerini kırpmadan, ihtiyar hâlâ kapıda dikiliyormuş gibi, boşluğa bakıyordu. Sonra soluk yanaklarına birden kan doldu. Yavaşça kalktı yataktan. İlk kez karşılaştıkları günün hatırladı Ordinov.

Katerina tuhaf tuhaf gülümseyerek,

“Neyse, yarın sabah görüşmek üzere, gözyaşlarım benim!” dedi. “Sabah görüşmek üzere! Nerede kaldığımı unutma. ‘İkisinden birini seç, güzel kız! Sevdiğin mi, sevmediğin mi?’ (Elini Ordinov’un omzuna koyup, yüzüne sevgiyle bakarak ekledi:) Cevabı bir gececik bekleyeceksin.”

Kapıya yürüdü Katerina. Arkasından mırıldandı Ordinov:

“Katerina, gitme, mahvetme kendini! Delirmiş o, aklı başında değil!”

Paravanın ötesinden yaşlı adamın sesi geldi:

“Katerina!”

Katerina Ordinov’a döndü başını tutup sevgiyle kendi göğsüne bastırdı, birden gözlerinden yaşlar boşaldı, gülümseyerek,

“Ne yani? Kesecek mi beni?” dedi. “Sana iyi geceler, sevgilim, yüreği sevgi dolu güvercinim benim, kardeşim! Son gözyaşlarım bunlar. Kendi hüznünle doyasıya uyu, canım benim, yarın sabah mutlu uyanacaksın.”

Tutkuyla öptü Ordınov'u.

Ordınov ayaklarına kapandı Katerina'nın, onu durdurmaya çalışıyordu.

"Katerina, Katerina!" diye fısıldadı. "Katerina!"

Döndü Katerina, gülümseyerek başını eğdi, odadan çıktı. Ordınov, onun Murin'in yanına girdiğini duydu. Soluğunu tutup dinlemeye başladı. Ama başka bir şey duymadı. İhtiyar ya susuyordu ya da gene geçmişti kendinden... Ordınov oraya gitmek istiyordu, ama adım atamıyordu... Gücünü yitirdi, yatağa oturdu...

II

Uyandığında saatin kaç olduğunu uzun süre bilemedi: Dışarıda hava aydınlanmıştı ya da hâlâ karanlıktı... Ama oda karanlıktı. Özellikle, ne kadar uyuduğunu kestiremiyordu, ama hiç de rahat uyumadığının farkındaydı. Kendine gelince, üzerinden uykuyu, gördüğü rüyaları atmak istiyor gibi elini yüzünde dolaştırdı. Ama yataktan kalkmak istediğinde her yanının dö-küldüğünü, kolunu sallayacak durumunun olmadığını hissetti. Başı hem ağrıyor, hem dönüyordu. Bedeninde hafif bir titreme, bir ateş vardı. Bilincinin yerine gelmesiyle birlikte hatıralar da geri geldi, bir anda gece yaşananları hatırlayınca yüreği hop etti. Uzun süre düşündükten sonra hızlı çarpmaya başladı kalbi. Katerina odadan gece ya da saatler önce değil, bir dakika önce çıkmış gibi yakıcı, tazeydi duyguları. Gözyaşlarının henüz kurumadığını hissediyordu... ya da ateşli ruhundan kaynak gibi yeni, taze gözyaşları fışkırmış olabilir miydi? Ve çok tuhaftı! Böylesine bir baskıyı daha fazla kaldıramayacağını bütün varlığıyla derinden hissetmesine karşın, acıları haz bile veriyordu ona. Bir ara neredeyse ölümü hissetti ve onu hoş bir konuk gibi karşılamaya hazır olduğunu düşündü. Duyguları öylesine gerilmişti, içinde tutkuları yeniden öylesine güçlü uyanmış, ruhunu sarmıştı; gergin bir güçle hızlanan yaşam öylesine kopacak, dağılacak, temelli sönecek gibiydi... Tam o anda sanki acı-

larına, çarpan kalbine cevap olarak Katerina'nın tanıdık, yumuşak, içten sesini duydu. İnsanın sevinçli anlarında iç dünyasında duyduğu huzur dolu müzik gibi gelmişti ona Katerina'nın sesi. Hemen yanında, neredeyse baş ucunda önce sessiz, hüzünlü bir şarkı başlamıştı... Ses arada yükseliyor, sonra karanlık bir ormanda kayboluyor gibi titreyerek tekrar alçalıyor, arkasından bülbül sesi gibi, büyük bir tutkuyla titreyerek gene yükseliyor ve sonra heyecanlar, sesler denizinde, aşkın ilk dakikalarında olduğu gibi güçlü, ateşli, sınırsız mutluluklar içinde yayılıyordu. Ordınov şarkının sözcüklerini anlıyordu. Sade, içten, çok eskilerde şarkılaştırılmış açık anlamlı, sakın, berak ve duygulu sözcüklerdi bunlar. Ama hemen unuttuyordu onları. Yalnızca sesleri duyuyordu. Şarkının sade, içten ezgisinin arasından başka sözcükler, Katerina'yı onun bilincinde tam olarak aydınlatan, tutkularının kıvrımlarına yayılan, göğsünü dolduran, ne olduğunu bilemediği gizemli sözcükler duyuyordu. Ayrıca, arada kâh tutkular içinde can çekişen yüreğinin son iniltisini kâh tutsaklık zincirlerini kıran, yasak olmayan aşkın engin denizine seve seve, rahatça dalan ruhunun özgürlük sevincini duyuyordu. Kâh sevgilisinin yüzünde utanma duygusunun hoş kokulu ilk kızarıklılığıyla, yalvarışlarıyla, gözyaşlarıyla, gizemli ve ürkek bir fısıltıyla ilk yeminini; kâh mağrur, şen irade gücüyle, hiç gizlemeden, açıkça, her yanda kahkahaların yankılandığı, sarhoş bakışların olduğu... içkili toplantılar arzusu duyuyordu.

Ordınov şarkının sonunu bekleyemedi, yataktan kalktı. O anda kesildi şarkı.

Katerina'nın sesi duyuldu:

"İyi bir sabah, iyi bir gün geçti, sevgilim!.. İyi akşamlar sana! Kalk, bizim odaya gel, aydınlık bir sevinci tat. Ben de, ev sahibim de bekliyoruz seni. Hepimiz iyi insanlarız, senin düşünceye saygımız var. İncinen yüreğin hâlâ sızlıyorsa, nefretini sevgiyle söndür. Güzel bir şey söyle!.."

Katerina'nın bu ilk seslenişinde odadan çıktı Ordınov, ev sahibinin yanına gitmekte olduğunu tam anlayabilmiş değildi. Önündeki kapı açılınca güzel ev sahibesinin altın gibi ıslıl ıslıl

gölümsemesiyle karşılaştı. Katerina'nın dışında hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey görmüyordu. Bir anda tüm hayatı, sevinci Katerina'nın aydınlık görünümüyle birlikte kalbine dolmuştu.

Katerina elini ona uzatarak,

“Seninle son görüşmemizden bu yana aradan tam iki gün, iki gece geçti, dedi.” “İkinci gün de kavuşuyor... pencereden dışarı bak.” Gülümseyerek ekledi: “Tıpkı, güzel bir kızın ruhunda günün kavuşması, birinci günün ilk utanma duygusuyla yüzünün pembeleştiği, göğsünde yalnız genç kız yüreğinin ilk kez kıpırdadığı gibi, ikincisinde de güzel kızın ilk utangaçlığını unuttuğu, içinin tutuştuğu, genç kızlık göğsünün sıkıştığı, yüzündeki kanı geri kovduğu gibi... Hadi gir, gir odamıza iyi yürekli genç! Neden kapının eşiğinde duruyorsun? Ev sahibinin sevgisi de, selamı da sana!..”

Katerina müzik gibi şen bir kahkahayla elini tuttu Ordınov'un, odaya aldı. Ordınov'un yüreğine bir korku girmişti. Göğsünü alev alev sarmış yangın bir anda sönmüştü. Çekinerek bakışını önüne indirdi. Katerina'ya bakmaya korkuyordu. Katerina'nın şaşırtıcı derecede güzel olduğunu, onun yakıcı bakışına kalbinin dayanamayacağını düşünüyordu. Katerina'sını hiç böyle görmemişti. Gülümseme ve neşe ilk kez böylesine aydınlıktı yüzünde. Simsiyah kirpiklerinde gözyaşları kurumuştu. Katerina'nın avcunda eli titriyordu Ordınov'un. Ve bakışını kaldıracak olsaydı, Katerina'nın ıslıl ıslıl gözlerini mağrur bir gülümsemeyle onun şaşkınlıkla dumanlı yüzüne diktiğini görürdü.

Katerina neden sonra, birden kendi de hatırlamış gibi,

“Hadi kalk, ihtiyar!” dedi. “Konuğumuza güzel bir şeyler söyle. Konuğumuz öz kardeşimdir benim! Hadi kalk, kaba, birbirli ihtiyar, kalk ve konuğumuzu selamla, onun tertemiz elini sık, masaya oturt!”

Ordınov bakışını kaldırdı. Ancak o anda kendine gelmiş gibiydi. Şimdi yalnızca

Murin'i düşünüyordu. Yaşlı adam, ölüm döşeginde birinin gözleri gibi fersiz gözlerini ona dikmişti. Ordınov, yaşlı adamın şimdi olduğu gibi çatık, simsiyah kaşlarının altından can sıkıntısıyla, öfkeyle ona bakan canlı bakışını hatırladı. Başı ha-

fiften dönmeye başlamıştı. Çevresine bakındı ve ancak o anda açık seçik gördü her şeyi. Murin hâlâ yatakta yatıyordu, ama o sabah sokağa çıkmış gibi giyinikti. Her zaman olduğu gibi, kırmızı atkısı boynundaydı, ayakkabıları ayağında. Hastalığı geçmiş olmalıydı, ama yüzü hâlâ korkunç derecede soluk, sarıydı. Katerina, kolunu masaya dayamış, yatağın yanında ayakta duruyor, dikkatli dikkatli ikisine bakıyordu. Sevecen gülümsemesi yüzündeydi. Her şeyin onun istediği gibi olduğu belliydi.

Murin doğrulup yatakta oturdu.

“Evet!” dedi. Sensin demek. “Kiracım... Sana karşı suçluyum beyefendi, bilmeden, farkına varmadan gücendirdim seni, birkaç gün önce silahla incittim seni. Kara hastalığının olduğunu nasıl bilebilirdim?” Murin kaşlarını çatıp, elinde olmadan bakışını Ordinov’dan kaçırarak sürdürdü konuşmasını: “Bela dediğin, hırsız gibi kapıyı çalmadan süzülür içeri!” Başıyla Katerina’yı göstererek ekledi: “Az kaldı, kendimi bilmeden bıçağı göğsüne saplayacaktım... Hasta bir insanım ben, bazen kendimi kaybediyorum, neyse, bırakalım şimdi bunları! Hadi otur, konuğum ol!”

Ordinov hâlâ gözlerini kırpmadan bakıyordu ona.

Yaşlı adam sabırsızca yükseltti sesini:

“Hadi otursana, otur! Katerina istiyorsa, otur! Öyle ya, kardeş olmuşsunuz, karındaş olmuşsunuz! İki aşık gibi sevmişsiniz birbirinizi!”

Ordinov oturdu.

Yaşlı adam tek eksiği olmayan bembeyaz iki sıra dişini göstererek gülümsedikten sonra konuşmayı sürdürdü:

“Ne güzel bir kız kardeşin var, görüyor musun! Birbirinizi sevin, çocuklarım! Nasıl, kız kardeşin güzel mi, beyefendi? Söyle, cevap ver bana! Görüyor musun, yanakları nasıl da al al! Dikkat et, bütün dünyaya göster onu! Onu nasıl sevdiğini öğrensın herkes!”

Ordinov kaşlarını çatıp kötü kötü baktı yaşlı adama. Onun bakışından ürperdi yaşlı adam. Ordinov’un göğsünde kör bir öfke kabarmaya başlamıştı. Daha çok hayvanlarda olan bir çeşit içgüdüyle, yakınında bir düşman olduğunu hissediyordu. Ken-

disine ne olduğunu anlayamıyor, bilinci çalışmıyordu. Hemen arkasında bir ses duydu:

“Bakma ona!”

Dönüp arkasına baktı Ordınov.

Katerina gülümseyerek şöyle diyordu:

“Bakma ona sen, şeytan kışkırtırsa da bakma, sevgiline acı...”

Katerina böyle derken, birden arkadan gözlerini kapamıştı Ordınov’un. Sonra hemen ellerini çekmiş, kendi yüzünü kapamıştı. Ama yüzünün kızarıklığı parmaklarının arasından da belli gibiydi. Sonra yüzünden çekti ellerini, ateş gibi yakıcı bir kederle, gülerек, titreyerek baktı onlara; ikisinin gülümsemesiyle, meraklı bakışlarıyla karşılaştı. İkisi de bir şey söylemeden bakıyorlardı ona. Ordınov’un bakışında, böylesine çarpıcı bir güzellik kalbine ilk kez böyle saplanmış gibi tuhaf bir sevgi vardı. Yaşlı adamın bakışı ise soğuktu. Soluk yüzünde en küçük bir ifade yoktu, yalnızca dudakları mosmordu, titriyordu.

Katerina masaya gitti, artık gülümüyordu. Masayı toplamaya başladı: Kâğıtları, mürekkep hokkasını, masanın üzerinde ne var ne yok, hepsini kaldırdı, camın önüne koydu. Sık, kesik kesik soluyor, kalbi sıkışmış gibi, arada bir havayı içine hırsıyla çekiyordu. Dolgun göğsü kıyıda deniz dalgaları gibi inip kalıyordu. Bakışını önüne indirdi, kömür gibi siyah kirpikleri aydınlık yanaklarında sivri iğneler gibi parlıyordu...

“Kızların şahı!” dedi.

Bedeninden bir ürperti geçti Ordınov’un.

“Kraliçem benim!” diye fısıldadı.

Üzerinde yaşlı adamın bakışını hissedince kendine geldi. Bu hırslı, kindar, soğuk, aşağılayıcı bakış bir an şimşek gibi çakmıştı. Ordınov ayağa kalkacak oldu, ama o anda görünmez bir güç bacaklarını zincirledi sanki, tekrar oturdu. Rüyada olup olmadığını anlamak için arada bir koluna bir çimcik atıyordu. Gördüğü kâbus; ıstırap dolu, hastalıklı rüya devam ediyor gibi geliyordu ona. Ama şaşırtıcı bir şeydi! Uyanmak istemiyordu...

Katerina masanın eski örtüsünü kaldırdı, sonra sandığı açtı, oradan parlak ipekten, altın işlemeli değerli bir masa örtüsü alıp masaya örttü; dolaptan, antika değerinde gümüş yemek

takımının olduğu kutuyu çıkardı, getirip masanın orta yerine koydu, gümüş üç şarap kadehini (ev sahibi, konuk ve kendi için) yerleştirdikten sonra ağırbaşlı, mağrur, handiyse düşünceli bir tavırla yaşlı adamla konuğa döndü.

“İçimizden kim kimi seviyor veya sevmiyor?” dedi. “Kim birini sevmiyorsa, ben onu seviyorum ve o benimle şarap içecek. Ama ben ikinizi de seviyorum, ikiniz de çok yakınımsınız. Öyleyse hepimiz sevgiye ve dostluğa içebiliriz!”

Yaşlı adam bambaşka bir ses tonuyla,

“İçelim, karanlık düşünceler erisin şarapta! Doldur kadehleri Katerina!”

Katerina Ordınov’a bakarak sordu:

“Sana da doldurmamı istiyor musun?”

Ordınov bir şey söylemeden öne sürdü kadehini.

Yaşlı adam kadehini kaldırarak,

“Hadi!” dedi. “Herkesin dileği gerçekleşsin!”

Herkes tokuşturdu kadehini ve içti.

Katerina ev sahibine dönüp,

“Gel, ihtiyar, şimdi seninle içelim!” dedi. “Kalbin bana karşı sıcaksa, içelim! Yaşadığımız mutlu günlere içelim! Birlikte geçirdiğimiz yılları yüreğimizle, sevgimizle selamlayalım! Bana karşı kalbin çok sıcaksa emret, bir kez daha doldurayım kadehini!”

Yaşlı adam kadehini tekrar uzatırken gülerek,

“Besbelli, senin içkin çok sert,” dedi, “çünkü bakıyorum, yalnızca dudaklarını ıslatıyorsun!”

“Ben yudum yudum içiyorum, sen kadehtekini birden içiyorsun! Ne diye kötü kötü şeyler getiriyorsun aklına, ihtiyar? Böyle şeyler düşünmek yalnızca kalbini sızlatır. Fazla düşünmek üzer insanı, keder getirir ona, oysa mutluysa hiçbir şeyi düşünmez! İç, ihtiyar! Düşüncelerini sil at kafandan!”

“Üzüntüye, kedere bu kadar karşıysan, içinde onlardan çok var demektir! Anlaşılan, bir an önce kurtulmak istiyorsun üzüntülerinden, güzel güvercinim benim! Sana içiyorum, Katerinacığım! Peki, senin üzüntülerin var mı, beyefendi, affınıza sığınarak sorabilir miyim?

Ordinov, gözlerini Katerina'dan ayırmadan mırıldandı:
“Varsa da kendime saklıyorum.”

“Duydun mu, ihtiyar? Uzun süre ben de içimde ne var, bilmedim, anlayamadım, ama bir zaman geldi, her şeyi anladım, hatırladım. Doyumsuz ruhumdan geçenlerin hepsini yaşadım.”

Yaşlı adam düşünceli,

“Evet, insan sürekli geçmişinin özlemini çekmeye başlarsa çok acı bir şey olur bu... Geçmişte olduysa olmuştur, şarap gibi içilip bitmiştir! Geçmişin mutluluğu nedir? Eskimiş bir kaffan, çıkarıp atarsın onu.”

Katerina kendini zorlayarak gülümsedi, çünkü ıslıl ıslıl kırıpkirlerinde elmas gibi parlayan iki iri gözyaşı belirmişti.

“Eskisini atıp, yenisini alman gerekir!” dedi. “Yani koca bir geçmiş bir dakikada yaşayamazsın; ayrıca, tutku dolu bir genç kız kalbini uysallaştıramazsın... Anladın mı, ihtiyar? Unutma, gözyaşlarımı senin şarabına döktüm ben!”

Ordinov,

“Peki, kederini çok mutluluğa karşılık mı satın aldın?” diye sordu.

Heyecandan sesi titremeye başlamıştı.

Yaşlı adam Ordinov’a bakıp sessiz bir kahkaha attıktan sonra nobran bir tavırla karşılık verdi:

“Galiba senin çok şeyin satılık, beyefendi? Öyle ya, baksana, hemen araya giriyorsun.”

Katerina, sanki canı sıkkın, gücenmiş,

“Sattığımın karşılığını aldım,” dedi.

Katerina Ordinov’a üzgün üzgün bakarak mırıldandı:

“Anlaşılan birine fazla, bir başkasına az... Biri, her şeyi vermek, karşılığında hiçbir şey almamak ister; bir başkası hiçbir şey vermez, uysal yürek ona gider! Suçlama kimseyi bir gün böyledir, bir gün bambaşka... Ayrıca, biliyorsun ruhun kimi arzuladığını! Kadehine şarap koy, ihtiyar! Sevgili kızının, seni tanıdığı gün olduğu gibi gene uysal, sadık kölenin sağlığına iç! Kaldır kadehini!”

Yaşlı adam şarap kabını alıp,

“Demek öyle!” dedi. “Kendine de koy bakalım!”

“Dur, ihtiyar! Hemen içme, önce bir şey söylemeye izin ver!...”

Katerina dirseklerini masaya dayadı, çakmak çakmak gözlerle, tuhaf tuhaf baktı yaşlı adamın gözlerinin içine. Bakışında tuhaf bir kararlılığın ışığı vardı. Ama huzursuz gibiydi, hareketleri sert, beklenmedik, çabuktu. Aşırı heyecanlıydı sanki. O anda şaşırtıcı derecede güzeldi. Heyecanıyla, duygululuğuyla birlikte güzelliği de artmış gibiydi. Gülümsemesinin yarı araladığı dudaklarının ortaya çıkardığı düzgün, iki sıra inci gibi dişinin arasından çıkan sert soluğu burun deliklerini hafiften kaldırıyordu. Göğsü inip kalkıyordu. Ensesinde üç kez doladığı saç örgüsü sol kulağının üzerine gelişigüzel düşmüş, yakıcı omzunun bir bölümünü örtmüştü. Şakakları hafiften terlemişti.

“Falıma bak, ihtiyar! Falıma bak, canım! Sarhoş olmadan bak falıma! Al sana benim beyaz avcum! Bizimkiler boşuna büyücü demiyorlardı senin için. Çok kitaplar okudun, büyü ilmini öğrendin, biliyorsun! Hadi bak falıma, sevgili ihtiyar, bu bahtsız başıma geleceklerin hepsini söyle bana. Bak, ama yalan söyleme! Gördüklerini söyle: Kızın mutlu olabilecek mi, yoksa affetmeyecek misin onu, başına türlü belaların gelmesi için lanetleyecek misin kendisini? Söyle, günlerimi geçireceğim köşem sıcacık olacak mı, yoksa yetim bir göçmen kuş gibi sığınabileceğim bir köşe mi arayacağım kendime iyi insanlar arasında? Söyle, düşmanım kimdir, kim sevecek beni, kim benim için kötülük düşünüyor? Söyle, bu genç, coşkulu, yalnız kalbim ömrümün sonuna dek yapayalnız yaşayıp gene yapayalnız mı duracak, yoksa kendisi gibi birini bulacak ve onunla birlikte mutlu mu olacak... yeni bir acıya, hüzne kadar? Bir kez olsun söyle bana, sevgili ihtiyar, can şahinim nasıl bir masmavi gökyüzünün altında, hangi denizlerin, ormanların ardındadır; eşi dışı şahininin yolunu keskin şahin bakışlarıyla mı gözlüyor, sevgiyle mi bekliyor beni, çok mu sevecek, kısa bir süre sonra bitecek mi sevgisi, beni aldatacak mı, aldatmayacak mı? Evet, her şeyi söyle, son olarak söyle bana ihtiyar, daha uzun süre mi birlikte ömür tüketeceğiz, soğuk bir köşede oturacağız, kitaplar okuyacağız? Evet, ihtiyar, ne zaman önünde saygıyla yerle-

re kadar eğilerek yediğim içtiğim için, anlattığın masallar için teşekkür edip iyilikle, dostça vedalaşacağım seninle?.. Evet, falıma bak ve gerçeği söyle bana, yalan söyleme. Zamanı geldi artık, kendine iyi bak!”

Coşkusu son sözcüğe kadar giderek artıyordu; ama heyecandan, kalbini bir kasırğa alıp götürmüş gibi bir anda kesildi sesi. Gözleri parladı, üst dudağı hafiften titremeye başladı. Konuşmasının her sözcüğüne nasıl bir acı alayın sinmiş olduğu seziyordu zaten, ama gülüşünde bir ağlayışın olduğu da belliydi. Masanın üzerinden yaşlı adama doğru uzandı, dik dik, tutkulu bir dikkatle bakmaya başladı onun bulanık gözlerinin içine. Konuşmasını bitirdikten sonra Katerina’nın kalbinin birden nasıl çarpmaya başladığını hissetti Ordınov. Onu böyle görünce heyecanla haykırdı, oturduğu sandalyeden kalkmak istedi. Ama yaşlı adamın bir anlık kaçamak bakışı olduğu yere çiviledi onu. Yaşlı adamın, Ordınov’u her seferinde titreten, her seferinde onun yüreğini öfkeyle, can sıkıntısıyla, güçsüz bir nefretle dolduran bu bir anlık kaçamak bakışında küçümsemenin, alayın, sabırsızlığın, can sıkıcı bir huzursuzluğun, bunlarla birlikte kindar, kurnaz bir merakın tuhaf bir çeşit karışımı vardı.

Yaşlı adam dalgın, bir çeşit hüzünlü merakla bakıyordu Katerina’sına. Yüreği yaralanmıştı, çok şey söylemişti Katerina... Ama yüzünde tek bir çizgi kıpırdamıyordu! Katerina konuşmasını bitirince yalnızca gülümsedi yaşlı adam.

“Bir anda çok şey öğrenmek istedin, yavru kuşum benim, ürkek kuşum! Çabuk, ağzına kadar doldur kadehimi; önce ayrılışımıza, senin mutlu özgürlüğüne içelim. Hiç kimsenin kötü, pis bakışıyla değiştirmem ben dileğimi. Şeytan güçlüdür! Günah uzak değildir bize!”

Kadehini kaldırıp sonuna kadar içti. Şarap içtiği ölçüde solgunlaşıyordu yüzü. Gözleri kor gibi kıpkırmızıydı. Gözlerinin hummalı kırmızılığının, yüzünün ansızın beliren ölüm maviliğinin çok yakında yeni bir nöbetin geleceğinin habercisi olduğu belliydi. Şarap oldukça sertti, öyle ki, birinci kadehten sonra Ordınov’un görüşü bulanıklaşır gibi olmuştu. Aşırı sıcak, kızgın kanı artık dayanacak durumda değildi: Kalbine dolmuş, ak-

lını bulandırıyor, karıştırıyordu. Huzursuzluğu arttıkça artıyordu. Ne yaptığını bilmeden, artan heyecanını yatıştırmak isteğiyle bir kez daha kadehini doldurup içti. Kanı daha da hızlı dolaşmaya başladı damarlarında. Yarı uykudaymış gibi, dikkatini zorlayarak, tuhaf ev sahiplerinin arasında olanları izlemeye çalışıyordu.

Yaşlı adam gümüş kadehini hızla vurdu masaya.

“Doldur, Katerina!” diye haykırdı. “Bir kez daha doldur, ikinci kızım benim! Ayakta duramayacağım zamana kadar doldur! Sonra rahat bırak bu ihtiyarı, ilgilenme onunla artık! Evet, tekrar doldur kadehimi, doldur, güzeller güzeli! Seninle içelim! Ne o, çok az içtin sen? Yoksa ben mi görmedim...”

Katerina bir şey söyledi ona, ama ne dediğini Ordınov duymadı. Yaşlı adam Katerina’nın sözünü bitirmesine izin vermedi. Göğsünü sıkıştıran duygulara dayanacak gücü kalmamış gibi tuttu Katerina’nın elini. Yüzünde renk yoktu, gözleri bulanık, kimi zaman çıkmak çıkmak bakıyordu. Arada tuhaf bir heyecanın yansıdığı dağınık bir sesle şöyle diyordu Katerina’ya:

“Elini ver bana, güzelim! Ver, falına bakacağım ve de her şeyi dosdoğru söyleyeceğim sana. Evet, bir büyücüyüm ben Katerina, yanılmadın. Altın yürekçiğin doğruyu söylemiş sana. Yalnızca bunun için bir büyücüyüm ben; sade, yalın hiçbir şeyi gizlemiyorum senin kalbinden! Ne var ki, bir şeyi bilememişsin: Bana, bir büyücüye kalmamış sana bir şeyler öğretmek, akıl vermek! Akıl vermeye gerek de yoktur genç bir kıza, bilmese de, hisseder her şeyi... Kalbi gözyaşlarıyla ıpslak olsa da, zekidir, kafası çalışır... Aklının almadığı yerde, belaların olduğu kaygan bir yolda kendi bulur yolunu. Güzelliğiyle etkiler, siyah gözleriyle başını döndürür insanın... Güzellik her şeyi kırar, üstesinden gelir ve demir gibi bir kalp ortadan ikiye bölünür! Evet, acılar çekecek misin? Acı çekmek zordur insan için! Evet, güçsüz bir yüreğe göre değildir hüznün! Bela güçlü bir kalple tanıştır; oraya kanlı gözyaşıyla dolar usulca, tatlı bir yüzkarasına neden olur, ama dürüst insanlara yapmaz bunu. Senin hüznüne gelince, kızım, kumda iz gibidir senin hüznün, yağmurda silinir, güneşte kurur, rüzgârla savrulur gider! Bırak, büyücü ola-

rak bir şey daha söyleyeyim sana: Seni sevecek erkeğe köle olacaksın, bağlanacaksın, kendini her şeyinle vereceksin ona, gerektiği zaman sevgin bitmeyecek, ayrılamayacaksın ondan. Bir buğday tanesi ekeceksin, seni mahveden kişi başağıyla alacak onu elinden! Sevgili, hassas yavrum, akıllı kızım, inci gözyaşlarını benim kadehime akıttın, sıkıntı çekmedin bunun için, bununla övündün! Evet, o gözyaşların için üzölmene, hüzönlönmene gerek kalmayacak! Evet, acıların, düşöncelerin içini kemirmeye başladığı uzun, kederli geceler çok inci gözyaşları dökeceksin; akıtacağın gözyaşların yüreğini yakacak. Başka birinin kanlı, soğuk, erimiş kurşun gibi yakıcı gözyaşları damlayacak yüreğine; kar beyazı göğsünü yakacak ve kötü günler başladığında yatağında sabahlara, acılı, karanlık sabahlara kadar kıvranacaksın, ertesi sabaha kadar iyileştiremeyeceksin taze yararı! Daha şarap koy bana; Katerina, koy güvercinim benim, bu güzel öğütlerime karşılık şarap doldur kadehimi. Başka bir şey söylememe de gerek yok artık...

Yaşlı adamın sesi zayıfladı, titredi, göğsünden hıçkırıklar kopacağı benziyordu... Şarap koydu kendine, hırsıyla bir kadeh daha içti. Sonra gene masaya vurdu kadehini. Bulanık bakışı gene çakmak çakmak oldu.

“Ah! İçinden nasıl gelirse öyle yaşa!” diye haykırdı. “Geçmiş geçmişte kaldı! Bir daha doldur kadehimi, doldur! Çılgın kafamı koparması, bütün ruhumu öldürmesi için en ağır büyü-yü getir bana! Sabahı olmayan uzun bir gecede bırak uyuyayım, belleğim tümünden yok olsun. İçilmiş şarap içilmiştir! Tüccarın malı elinde kaldı, bayatlıyor, bozuluyor mal, şimdi yok fiyata satıyor hepsini. Kendi isteğiyle fiyatından aşağı satmayacak olsa düşmanın kanı akardı, masum bir kan akardı ve üstüne üstlük, tüccar mahvolmuş ruhunu da kaybederdi! Şarap koy bana, Katerina, bir daha koy!..”

Ama eli kasılmış, hareket etmiyormuş gibi tutuyordu kadehi. Sık sık, derinden soluyordu, başı kendiliğinden yana yatmış gibiydi. Bulanık bakışını son bir kez daha dikti Ordınov’a. Ama sonunda bu bakışı da söndü, kurşun gibi ağır gözkapakları kapandı. Bir ölüm sarılığı yayıldı yüzüne... Daha bir şeyler

söyleyebilecek gibi kısa bir süre daha titredi, kıpırdadı dudakları. Ansızın sıcak, iri bir gözyaşı damlası belirdi kirpiklerinde, damla sonra yavaşça koptu oradan, soluk yanağından aşağı yuvarlandı... Daha dayanacak gücü kalmamıştı Ordınov'un. Ayağa kalkıp yalpalayarak Katerina'nın yanına gitti, elini tuttu. Ama Katerina onu fark etmemiş, tanıyamamış gibi baktı Ordınov'a...

Katerina da bilincini yitirmiş gibiydi. Sanki bir düşünce, olduğu yerden kıpırdamayan bir fikir etkisi altına almıştı onu. İhtiyarının göğsüne bıraktı başını, bembeyaz kolunu onun boyuna doladı ve ona bağlanmış, onun bir parçası olmuş gibi, alev alev, hummalı, sabit bakışını dikip ona baktı. Ordınov'un elini tuttuğunu fark etmemiş gibiydi. Neden sonra başını çevirip uzun uzun, dikkatle baktı Ordınov'a. Sonunda onun farkına vardığı belliydi; ve ağır, şaşkın bir gülümseme sanki acıyla, hüzünle dolaştı dudaklarında...

"Git, hemen git buradan," diye fısıldadı. "Sarhoşsun, kötüsün sen! Konuğum değilsin!.."

Sonra gene ihtiyara döndü, gene sabit bakışını ona dikti. Yaşlı adamın her soluk alışını heyecanla bekliyor, bakışıyla onun uykusunu sevgiyle sakınıyor gibiydi. Kalbindeki heyecanı bastırmaya çalışarak soluk almaktan korkuyordu sanki. Kalbinde ne coşkulu bir sevgi vardı! Bir anda büyük bir umutsuzluk, hırs, sonsuz öfke dolmuştu Ordınov'un içine...

Katerina'nın elini mengenede sıkarak sıkarak seslendi:

"Katerina! Katerina!"

Bir acı ifadesi geçti Katerina'nın yüzünden. Tekrar kaldırdı başını, Ordınov'un yüzüne öylesine alaylı, öylesine küçümser baktı ki, Ordınov ayakta durmakta zorlandı. Katerina sonra uyuyan yaşlı adamı gösterdi ona. (Düşmanına duyduğu bütün küçümseme bakışına yansımıştı.) Sonra iç parçalayıcı, soğuk bakışını tekrar doğrulttu Ordınov'a.

Ordınov öfkesinden ne dediğini bilemeden,

"Ne var?" diye mırıldandı. "Kesecek mi beni yoksa?"

Sanki o anda şeytan fısıldamıştı bunu onun kulağına. Ne olduğunu bilemiyordu... Katerina'nın sabit fikrine gülmek geliyordu içinden...

“Ruhum için gerekliysen, güzelim, tüccarından satın alacağım seni!.. Merak etme, öldürmeyecek beni.”

Ordinov’un bütün varlığını öldüren durağan gülüşü gitmiyordu Katerina’nın yüzünden. Onun bir türlü sona ermeyen bu alaylı gülüşü Ordinov’un yüreğini parçalıyordu. Kendini bilemeden, ne olup bittiğini neredeyse anlayamadan kolunu duvara uzatıp ihtiyarın çiviye asılı değerli, eski bıçağını aldı. Katerina’nın yüzünde bir şaşkınlık belirdi sanki. Ama öfke ve aşağılama o anda ilk kez böylesine belirgin, böylesine güçlüydü sanki bakışında. Onun bu bakışını görünce kendini kötü hissetti Ordinov... Hissetmediği kolunu biri çekeliyor, çilinginca bir şey yapmaya zorluyor gibi geliyordu ona. Bıçağı kınından çıkardı... Katerina kıpırdamadan, sanki soluk almadan ona bakıyordu...

Yaşlı adama baktı Ordinov...

O anda ihtiyarın bir gözü yavaşça açıldı, gülümseyerek ona baktı gibi geldi Ordinov’a. Göz göze geldiler. Birkaç dakika kıpırdamadan baktı ona Ordinov... Bir an, yaşlı adamın tüm yüzü gülümsedi, odanın içinde şeytanca, öldürücü, buz gibi soğuk bir kahkaha duyuldu. Çirkin, kapkara bir düşünce yılan gibi sokuldu Ordinov’un aklına. Ürperdi. Bıçak elinden düştü, döşemede tıngırdadı. Katerina dalgınlığından, bir kâbus-tan, ağır ve gözünün önünden gitmeyen bir görüntüden uyanmış gibi bir çığlık attı... Yaşlı adam, yüzü bembeyaz, doğruldu yatakta ve ayağıyla öfkeyle odanın köşesine itti bıçağı. Katerina yüzü bembeyaz, ölü gibi, kıpırtısız, ayakta duruyordu. Gözleri kapalıydı; ağır, dayanılmaz bir acıyla kasılmıştı yüzü. Ellerini yüzüne kapadı, insanın içini parçalayan bir çığlık atıp neredeyse soluksuz, yaşlı adamın ayaklarına kapandı...

Katerina’nın sıkışan göğsünden,

“Aleksandrcığım! Aleksandrcığım!” diye bir haykırış koptu...

Yaşlı adam güçlü kollarının arasına aldı onu, göğsünün üzerine bastırdı. Katerina başını onun kalbinin üzerinde koyduğunda yaşlı adamın yüzünün her çizgisi öylesine çıplak, arsız gülmeye başladı ki, Ordinov dehşete kapıldı. Aldatma, intikam, soğuk ve kıskanç bir zorbalık, parçalanmış zavallı bir kal-

bin dehşeti... Utanmazca gizlenmeyen bu gülüşte bunları görüyordun işte Ordınov...

III

Bir gün öncesinin endişesinden henüz kendine gelememiş Ordınov ertesi gün sabahın saat sekizinde, aslında neden geldiğini kendi de bilmediği Yaroslav İlyiç'in evine gelmiş, odanın kapısını açtığı anda içeride Murin'i görünce şaşkınlık içinde şöyle bir sendelemiş, kapının eşiğinde çakılı kalmıştı. Yaşlı adamın yüzü Ordınov'unkinden daha soluktu. Ordınov'un, hastalığının verdiği bitkinlikle ayakta zor durduğu belliydi. Bununla birlikte, onu gördüğüne çok sevindiği belli Yaroslav İlyiç'in ısrarına karşın, oturmak istemedi. Karşısında Ordınov'u görünce Yaroslav İlyiç bir çılgılık atmıştı, ama aynı anda sevinci de kaybolmuştu, bir masadan ötekine giderken yarı yolda birden heyecanlanmıştı. Ne söyleyeceğini, ne yapacağını bilemediği belliydi. Böyle karışık bir anda konuğunu bir kenarda yalnız bırakıp, ağzındaki çubuğunu çekmenin hiç de doğru olmadığını düşünmesine düşünüyorduysa da bu arada (şaşkınlığı öylesine büyüktü) çubuğunu ağzında var kuvvetiyle, hatta bir bakıma biraz da heyecanla çekmeyi sürdürüyordu. Sonunda girdi odaya Ordınov. Kısa bir göz attı Murin'e. Bir gün öncesinin öfkeli gülümsemesini andıran bir şey geçti yaşlı adamın yüzünden. Bu gülümseme Ordınov'un gene öfkeyle, nefretle ürpermesine neden oldu. Ama düşmanca duygusu bir anda tümünden kayboldu, yatıştı ve yüzü ulaşılabilir, içe kapanık bir ifadeyle kaplandı. Yerlere kadar eğilerek kiracısını selamladı... Bütün bunlar Ordınov'un bilincinin yerine gelmesine yetti. Durumun ne olduğunu anlamak isteğiyle uzun uzun baktı Yaroslav İlyiç'e. Yaroslav İlyiç titremeye başladı, duraksadı. Neden sonra,

"Buyurun, girin," diye mırıldandı, "kapıda durmayın, değerli Vasiliy Mihayloviç, gelişinizle onurlandırın bizleri, bütün bu sıradan olaylara bir açıklama yapın..."

Yaroslav İlyiç böyle derken, (yüzü kıpkırmızı, şaşkın, heye-

canlı bir durumda, en can alıcı tümcesinin boşa gittiği için üzgün) odanın bir köşesini göstererek, masayı gürültüyle odanın ta ortasına itmişti.

“Rahatsız etmeyeyim sizi, Yaroslav Ilyiç...” dedi Ordınov. “İki dakikalığına uğramıştım...”

“Rica ederim! Sizin için beni rahatsız etmek söz konusu olabilir mi hiç efendim... Vasiliy Mihayloviç! Bir çay alır mıydınız acaba? Hey, hizmetçi!.. Bir fincan çayımızı içmeyi kabul edeceğinizi umarım!”

Murin, buna hiç de itirazı olmadığı anlamına başını eğdi.

Yaroslav Ilyiç gelen uşağa bağırdı, son derece sert bir tavırla, üç fincan çay daha getirmesini söyledikten sonra gelip Ordınov’un yanına oturdu. Alçı taşından oyuncak kedi gibi bir süre başını sağa sola (Ordınov’dan Murin’e, Murin’den Ordınov’a) çevirdi. Hiç iyi bir durumda değildi. Besbelli, özellikle bir açıdan çok sakıncalı olduğunu düşündüğü bir şey söylemeye hazırlanıyordu. Ama bütün çabasına karşın, bu konuda tek sözcük edemiyordu... Ordınov da şaşırmış gibiydi. Sonunda öyle oldu ki bir anda ikisi de konuşmaya başladı... Onları merakla izleyen suskun Murin birden ağzını açtı, bütün dişlerini gösterdi...

Birden konuşmaya başladı Ordınov:

“Buraya, son derece yakışsız bir olay nedeniyle dairenizden ayrılmak zorunda olduğumu size söylemek için geldim ve...”

Yaroslav Ilyiç birden kesti Ordınov’un sözünü:

“Düşünebiliyor musunuz, ne tuhaf bir durum var ortada! Ne yalan söyleyeyim, bu saygıdeğer yaşlı adam bu sabah buraya gelip bana sizin kararınızı açıkladığında çok şaşırdım. Ancak...”

Ordınov, Murin’e bakarak şaşkınlıkla sordu:

“O mu açıkladı size?”

“Evet, efendim,” dedi Yaroslav Ilyiç, “ama yanılmış da olabiliyim. Ama şunu rahatlıkla söyleyebilirim size... bu saygıdeğer yaşlı adamın sizinle ilgili söylediklerinde küçük düşürücü tek sözcüğün gölgesi bile yoktu...”

Böyle derken yüzü kızarmıştı Yaroslav Ilyiç’in, kendini zorlayarak heyecanını bastırmaya çalışıyordu. Murin, ev sahibiyle konuşun şaşkınlığından cesaretlenerek öne bir adım attı.

Ordinov'a karşı kibarca öne eğilerek şöyle başladı:

“Bakın, beyefendi, bu beyefendi için biraz üzüldü... Bildiğiniz gibi, ben de, yanımdaki hanımefendi de sizden hoşnutuk, kötü tek sözcük de söylemedik... ayrıca benim durumumun nasıl olduğunu da biliyorsunuz, efendim! Tanrı yardım ediyor da, karnımızı doyurabiliyoruz, bunun için şükrediyoruz Tanrımıza. Yoksa, biliyorsunuz ki, yakınmamın hiç de gereği yoktur...”

Böyle dedikten sonra Murin sakalını sıvazladı.

Ordinov fenalaşacak gibi oluyordu. Yaroslav Ilyiç,

“Evet, evet, ben de ondan söz ediyordum size,” dedi. “Hastadır kendisi, yani *malheur*,¹ yani Fransızca ifade etmek istedim, ama, bağışlayın, Fransızcam pek o kadar iyi değildir de, yani...”

“Evet, öyle efendim...”

“Haklısınız efendim, yani...”

Ordinov ile Yaroslav Ilyiç, ikisi de oturduğu sandalyede öne hafif yan eğilerek karşılıklı birbirini selamladılar ve ortaya çıkan anlaşmazlığı gülümseyerek böylece kapamış oldular. Bu tür durumlarda deneyimli Yaroslav Ilyiç hemen toparlamıştı kendini.

“Ne var ki, bu dürüst insana sorup kendisinden ayrıntılı bilgi aldım,” diye başladı. “Bana anlattığına göre, bayanın hastalığı...”

Kibar Yaroslav Ilyiç, yüzünde tekrar beliren küçük şaşkınlığını gizlemek istediği için olacak, çabucak Murin'e döndü, soru dolu bakışını onun yüzüne doğrulttu.

“Evet, bizin hanımefendinin...”

Israr etmedi kibar Yaroslav Ilyiç.

“Ev sahibeniz, yani eski ev sahibeniz, doğrusu ben... neyse işte! Bildiğiniz gibi, hasta bir kadındır kendisi. Beyefendi onun sizi rahatsız ettiğini söylüyor... çalışmalarınıza engel oluyor-muş, öyle söylüyor... Benden çok önemli bir durumu sakladınız, Vasiliy Mihayloviç!”

“Neyi?”

Yaroslav Ilyiç son derece hoşgörülü bir tavırla neredeyse fısıldayarak,

1 (Fr.) Mutsuzluk, bedbahtlık. Burada: Hastalık, sinir bozukluğu – ç.n.

“Silahı, efendim,” dedi. Hemen arkasından eklemekte acele etti: Gelgelelim, her şeyden haberim var benim, o her şeyi anlattı bana ve onun size karşı elinde olmadan işlediği suçu bağışlamakla büyük yüce gönüllülük göstermişsiniz. İnanın, bana anlatırken gözlerinde yaşlar vardı!”

Gene kızardı Yaroslav Ilyiç’in yüzü, gözleri parladı ve üzgünmüş gibi sandalyesinin üzerinde öte yana döndü.

Yaroslav Ilyiç sürekli olduğu gibi, heyecanını bastırmaya çalışırken Murin (bu arada Yaroslav Ilyiç bakışını ona doğrultmuştu) Ordinov’a dönüp sabırsızca şöyle başladı:

“Ben, yani biz, beyefendi, yani ben örnek olarak söylemem gerekirse, ben de, hanımefendi de çok dua ediyoruz sizin için. Evet, biliyorsunuz ki, efendim, iyi, ama aptal bir kadındır kendisi; ben de ayakta zor duruyorum...”

Ordinov hemen kesti Murin’in sözünü.

“Evet, ben hazırım... Yeter artık, lütfen! Şu anda bile olsa ben!..”

“Hayır efendim, yani herkes hoşnut sizden.” Yerlere kadar eğildi Murin. “Size söylemek istediğim bu değil, efendim; yalnızca şunu söylemek istemiştım size, Katerina neredeyse yakın akrabamdır, yani aslında uzak akrabam sayılır, anlayacağınız, suyunun suyu, demek istediğim, küçük görmeyin bizi, sitem etmeyin efendim, cahil insanlarız biz, küçüklükten beri böyleyiz! Akıldan biraz hastadır Katerina, heyecanlı bir insandır, ormanlık yerde köylü bir kız olarak yetişmiştir, çocukluğu nehirde mavna çekenlerin, fabrika işçilerinin arasında geçmiştir. Sonra evleri yandı, yangında annesi de yandı, babası aklını yitirdi, karşılaştığınız ne söyleyeceğini bilemez size... Ben yanıma aldım Katerina’yı, Moskova’da doktorlara götürdüm... anlayacağınız, efendim, durumu çok kötüydü! Benden başka kimsesi yok, benim yanımda kalıyor. Geçinip gidiyoruz işte, Tanrıya dua ediyoruz, ona güveniyoruz... Hiç de karışmıyorum ona, her istediğini yapıyor...”

Ordinov’un yüzü değişti. Yaroslav Ilyiç bir ona, bir Murin’e bakıyordu.

Murin başını mağrur bir tavırla iki yana sallayarak sürdürdü konuşmayı:

“Evet, size söylemek istediğim bu değildi, beyefendi... hayır! Aslında rüzgâr gibi, fırtına gibi biridir Katerina! Coşkulu, sevecen, çok iyi bir dosttur! İfademi bağışlayacaksanız, yüreği tutku doludur. Çok tutkuludur! Masallar anlatarak yatıştırıyorum onu, yani sakinleştiriyorum. Onu gördünüz, efendim, böyle konuştuğum için bağışlayın,” Murin öne eğilerek yeniyle sakalını sildi. “Size yaklaştı; siz, yani siz beyefendileri sevgi gösterdiniz kendisine...”

Yaroslav İlyiç birden parladı, ters ters baktı Murin’e.

“Hayır... benim söylemek istediğim bu değildi efendim... Ben sıradan bir köylüyüm, elbette, sizin için cahil insanlarız,” yerlere kadar eğilerek devam etti: “sizlerin uşaklarıyız biz, efendim, yaptığınız iyilik için karımla dua edeceğiz sizin için!.. Daha ne isteyebiliriz? Sağlıklıydık, karnımız toktu, bir şeyden şikâyetimiz yoktu. Başka ne yapabilirdim, efendim, asmalı mıydım kendimi? Kendiniz de biliyorsunuz, efendim, hayat bu, acıyın bize. Bir de sevgili olmak niçin, efendim?.. Bu kaba konuşmamı bağışlayın, efendim... Biz köylüyüz, siz bey... Gençsiniz, efendim, onur sahibisiniz, heyecanlısınız, ama bildiğiniz gibi, Katerina çocuk daha, akli başında değil, kolayca günahkâr olabilir! Gençcecik, taptaze, al yanaklı, sevimli... oysa bu ihtiyar hep hastalıklarla boğuşuyor. Ne yaparsın? Anlaşılan sizin aklınızı da şeytan çeldi! Evet, hep masallarla oyalıyorum, yatıştırıyorum onu. Karımla birlikte iyilikleriniz için çok dualar ettik Tanrıma! Yani basbayağı dua ettik! Evet, efendim, sizin için sevebilecek biri olsa da bir köylü kadındır Katerina, yıkanmayı pek sevmeyen, tam bana göre, akli başında olmayan bir aptaldır! Siz bir beyefendisiniz, size göre değildir o, köylülerle düşüp kalkacak biridir... Onunla sizin için ne dualar ettik, ne dualar!..”

Bunları söylerken Murin gene yerlere kadar eğiliyor, uzun süre doğrulmuyor, yeniyle sık sık sakalını siliyordu. Yaroslav İlyiç ne olduğunu anlayamıyordu. İyice şaşırmış gibi,

“Evet,” dedi, “bu iyi insan aranızdaki birtakım tatsızlıklardan söz etti bana, efendim. İnanamıyorum, Vasiliy Mihayloviç...” Ordinov’a bakarak, heyecandan gözleri yaşlı, son derece şaşkın, ekledi: “Hasta olduğunuzu duydum, Vasiliy Mihayloviç...”

Ordinov birden sordu Murin'e:

"Evet, öyle... Size borcum ne kadar?"

"Ne diyorsunuz siz, efendim? Bırakın artık! Dinsiz insanlar değiliz biz! Üzmeyin bizi, efendim! Gücendirdik mi sizi" efendim? Karımla incittik mi sizi? Öyle bir şey olduysa bağışlayın!

Yaroslav İlyiç söze karışmanın, Ordinov'a onun bu davranışının tuhaflığını, yanlışlığını Murin'e göstermenin kendisi için bir görev olduğunu düşünerek,

"Ama çok tuhaf, dostum," dedi. "Öyle ya, kiracı aldılar sizi evlerine; bunu kabul etmemekle onları gücendirdiğinizin farkında değil misiniz?"

"Evet, rica ediyorum, efendim! Ne diyorsunuz efendim? İnsaf edin! Ne yaptık da gücendirdik sizi? Bağışlayın, sizi hoşnut etmek için elimizden geleni yaptık! İnsaf edin! Tamam, efendim, yeter, değerli efendim, İsa yardımcınız olsun! Dinsiz insanlar mı sanıyorsunuz bizi siz? Köylü evimizde yatsın kalksın, karnını doyursun, sağlıklı yaşasın değerli beyefendi, bir şey söylemeyiz ve... sesimiz çıkmaz... Şeytan şaşırttı beni, hasta bir ihtiyarım ben, Katerina da hasta... Ne yapabiliirdik! Bir yardımcımız yok, olsaydı seve seve her şeyi yapardık. Evin hanımıyla ben iyiliğiniz için dua edeceğiz Tanrıya, yani çok dua edeceğiz!"

Murin öne iyice eğildi. Yaroslav İlyiç'in hayranlık okunan gözlerinde yaşlar vardı. Heyecanla baktı Ordinov'a.

"Rus insanının ne yüce gönüllü olduğunu görüyorsunuz! Ne soylu bir konukseverliğinin olduğunu görüyorsunuz!"

Ordinov tuhaf tuhaf baktı Yaroslav İlyiç'in yüzüne. Dehşete kapılmıştı sanki... Yukarıdan aşağı şöyle bir süzdü onu.

Murin yenini sakalının üzerine kapayıp söze karıştı:

"Evet, efendim, konuksever insanlarız biz, yani konuğumuza saygımız büyüktür." Ordinov'a doğru yaklaşarak devam etti: Doğrusu, şimdi düşünüyorum da, efendim, konuğumuz olsanız çok sevinirdik, inanın bana! Paradan hiç söz etmezdim. Büyük günah işledim, evimin hanımı hastadır! Ah, o olmasaydı! Evde tek başıma olsaydım ne mutlu olurdu sizinle! Nasıl ilgilenirdim sizinle, yani nasıl ilgilenirdim! Sizin iyiliğinizden başka hiçbir şey önemli olmazdı bizim için! Hastalığınızı iyi eder-

dim, gerçekten iyi ederdim, bazı ilaçlar biliyorum... Konuğumuz olsaydınız çok iyi olurdu, efendim, inanın, çok iyi olurdu, işte söylüyorum size, çok iyi olurdu!..

Yaroslav Ilyiç,

“Gerçekten bazı ilaçlar biliyor musunuz?..” dedi.

Ama sözünün sonunu getirmede.

Ordinov tuhaf bir hayretle çabucak aşağıdan yukarı ters ters şöyle bir süzdü Yaroslav Ilyiç'i. Elbette son derece dürüst, iyi niyetli bir insandı bu adam ve şimdi her şeyi anlıyordu çok iyi anlıyordu, doğrusunu söylemek gerekirse, şu anda zor bir durumdaydı! Katıla katıla, dedikleri gibi gülmek geliyordu içinden! Ordinov'la (iki dost gibi) baş başa olsaydı kuşkusuz tutamazdı kendini Yaroslav Ilyiç, kahkahalarla gülerdi.

Bununla birlikte, oldukça iyi niyetle yapardı bunu, gülmesi bitince de Ordinov'un elini heyecanla sıkar, içtenlikle, dürüstçe şimdi ona bir o kadar daha saygı duyduğuna onu inandırmaya çalışır, ne olursa olsun, onu bağışladığını söylerdi... Evet, bir daha suçlamayacaktı gençleri! Ama çok duygulu olduğu şu anda ne yapması gerektiğini de bilemiyordu.

Murin, araya girdi:

“İlaçlar, yani kocakarı ilaçları! Yaroslav Ilyiç'in gereksiz sorusu üzerine yüzünde bütün kaslar çekilmeye başlamıştı. “Yani, efendim, benim köylü aptallığımla şöyle diyebilirdim...” Öne bir adım daha attı, “Siz çok kitap okumuşsunuz, bayım; şunu söyleyebilirim ki, çok bilgilisiniz; yani, Rus köylüsünün dediği gibi, aklınız mantığınızdan ileri...”

Yaroslav Ilyiç, Murin'in sözünü sert bir tavırla kesti:

“Yeter, kesin artık!”

“Ben gidiyorum,” dedi Ordinov. Onu daha fazla tutmaya gücü olmayan Yaroslav Ilyiç'in aşırı kibarlığı karşısında ekledi: “Size çok teşekkür ederim Yaroslav Ilyiç. Uğrayacağım size, kesinlikle uğrayacağım, hoşça kalın, hoşça kalın!..”

“Güle güle, saygıdeğer efendim, Yolunuz açık olsun, efendim... Unutmayın bu günahkârları, ara sıra uğrayın.”

Ordinov başka bir şey duymadı. Akli başında değilmiş gibi çıktı.

Daha fazlasına dayanamamıştı. Bitkindi. Beyni donup kalmıştı. Hastalığının onu boğduğunu, ama ruhunda soğuk bir umutsuzluğun olduğunu hissediyor; değişik, derin bir acının göğsünü sıkıştırdığını, parçaladığını, yaktığını fark ediyordu. O anda ölmek istiyordu. Dizlerinin bağı çözüldü, gelen geçene, çevresini alan kalabalığa, kendisine seslenenlere, başına toplanan meraklı insanların sorularına aldırmadan bir çitin dibine çöktü. Ama kalabalıkta yükselen sesler arasında birden Murin'in sesi duyuldu. Ordınov başını kaldırdı. Gerçekten de, yaşlı adam önünde duruyordu. Soluk yüzünde mağrur, düşünceli bir ifade vardı. O anda, Yaroslav Ilyiç'in yanında onunla öylesine kötü alay eden Murin'den bambaşka bir insandı sanki. Ordınov ayağa kalktı, Murin onun koluna girdi, kalabalıktan çıkardı... Ordınov'un yüzüne yandan bakarak,

"Eşyalarını alman gerekiyor," dedi. Sesini yükseltti. "Üzülme, beyefendi! Gençsin, üzülecek bir şey yok ortada!"

Ordınov cevap vermiyordu.

"Gücendin mi bana, efendim? Anlaşılan çok öfkelendin... Peki ama ne gereği var? Kimi malını sakınır, gözü gibi bakar ona, herkesten kıskanır, kimi de boş verir, kötü duruma düşürür malını..."

"Sizi anlayamıyorum," dedi Ordınov. "Sırlarınızı öğrenmek de istemiyorum. Ama Katerina! Katerina!.."

Birden gözyaşları sel gibi boşalmıştı. Rüzgâr gözyaşı damlalarını yanaklarında birbiri ardında savuruyordu... Eliyle siliyordu gözyaşlarını. Bu hareketi, bakışı, titreyen morarmış dudaklarının kıpırdanışı... bütün bunlar kendini kaybedeceğinin habercisi gibiydi.

Murin kaşlarını kaldırarak,

"Ama söyledim ben sana," dedi. Yarım akıllıdır Katerina! Onun böyle... olduğunu nereden bileceksin? Yalnızca bana böyle yakındır o... Canım kadar seviyorum ben onu ve kimseye vermem... Şimdi anladın mı?"

Ordınov'un gözlerinde ansızın bir ışık çıktı.

"Peki ama neden ben... neden ben şimdi tüm hayatımı kay-

betmiş gibiyim? Neden benim kalbim sızlıyor? Neden tanıdım Katerina'yı?"

"Neden mi?" dedi Murin. Gülümsedi, bir süre düşündü. "Nedenini ben de bilmiyorum, neden? Kadının dik başlılığı deniz dalgasına benzemez; fark etmesine edersin onu, ama kurnazdır, dirençli, sağlamdır! Evet, çıkar, ortaya koy! "Dalgın, sürdürdü konuşmayı Murin:" Aslını isterseniz, benden ayrılıp sizinle gelmeye niyetliydi. İhtiyar bir adamdan bıkmıştı, olabildiğince uzun süre yaşamıştı onunla! Başlangıçta çok hoşlanmıştınız birbirinizden! Doğrusu, ha siz olmuşsunuz ha başka biri... Evet, bir dediğini iki etmiyordum. Kuş sütü istiyordu, kuş sütü bulup getiriyordum ona. Süt veren kuş yoksa, öyle bir kuş yaratıyordum! Çok kibirlidir! Özgürlüğünün peşinde koşar, ama aslında yüreğinin neyi çektiğini bilemez, eskisinden daha kötü bir durum çıkar karşısına! Ah, benim efendim! Çok gençsin daha! Yüreğinin terk edilmiş gözyaşlarını giysisinin yeniyle silen genç bir kızinki gibi ateşlidir ruhu hâlâ. Şunu bil, bayım: Zayıf insan tek başına kalamaz! Her şeyi ver ona, almaz, hepsini geri verir; dünyanın yarısının kralı yap onu, देने bunu, ne yapar dersin? Hemen siner, kimseye görünmek istemez, yalvarmaya başlar. Zayıf insana özgürlüğünü ver, getirip geri verir onu size. Aptal bir yüreğin işine özgürlük bile yaramaz! Böyle dik başlı biriyle yaşamak zordur! Açıkça söylüyorum bunu sana... Çok gençsin! Ne ilgilendirirsin sen beni! Evi-me geldin, sonra çekip gittin... ha sen ha başka biri... Bir şeylerin olacağını baştan biliyordum. Karşı duramazsın buna! Kendi mutluluğunu düşünüyorsan ters bir şey söyleyemezsin." Felsefe yapmayı sürdürüyordu Murin: "Biliyorsun, beyefendi, her şey beklenildiği gibi gerçekleşmez... Adam öfkeyle bıçağına davranır, ya da silahsız, çıplak elle domuz gibi saldırır düşmanın üzerine, gırtlığına geçirir dişlerini... Oysa varsın, biri vermiş olsun onun eline o bıçağı, ama karşısındaki düşmanı kaçacak yerde göğsünü açar ona!"

Bu arada avluya girmişlerdi. Tatar kapıcı Murin'i uzaktan görünce şapkasını çıkardı, Ordınov'a bir süre kurnaz kurnaz baktı.

Murin seslendi ona:

“Anan nerede? Evde mi?”

“Evde.”

“Söyle ona, beyefendinin eşyalarının taşınmasına yardım et-sin! Hadi koş, oyalanma!”

Ordinov’la Murin merdiveni çıktılar. Murin’in hizmetçisi, gerçekten de kapıcının annesi olan yaşlı kadın evden ayrılacak kiracının eşyalarını homurdanarak bir bohçaya dolduruyordu.

“Bekle,” dedi Murin, “senin eşyalarından içeride de var, getireyim onları... Murin kendi odasına gitti. Bir dakika sonra döndü, ipek işlemeli, dantelli güzel bir yastık verdi Ordinov’a. Ordinov hasta yatarken Katerina’nın getirip başının altına koyduğu yastıktı bu.”

Murin,

“Bunu o gönderdi sana,” dedi. Babacan bir tavrıyla, alçak sesle ekledi: Hadi, sağlıcakla git şimdi, sağda solda dolaşma... yoksa sonu kötü olur...”

Kiracısının gururunu incitmek istemediği belliydi. Ama ona son bir kez daha baktığında yüzündeki sonsuz öfke de gözden kaçmıyordu. Ordinov’un arkasından neredeyse tiksintiyle kapadı kapıyı.

İki saat sonra Ordinov Alman Şpis’in evine taşınmıştı. Onu görünce bir ah çekti Tinhen. Hemen sağlık durumunu sordu, durumu öğrenince zaman geçirmeden, onu iyi etmek için hazırlıklara koyuldu. Yaşlı Alman pek hoşnut bir tavrıyla, biraz önce gidip avlu kapısına kiracı aradıkları yazısını tekrar yapıştırmayı düşündüğünü, çünkü, bıraktığı kaparonun kapağı kapığıne gününün dolduğunu söyledi. Yaşlı Alman bu arada Alman hassasiyetini, dürüstlüğü övmek fırsatını da kaçırmamıştı. O gün tekrar hastalandı Ordinov ve ancak üç ay sonra yataktan kalkabildi.

Yavaş yavaş iyileşti, sokağa çıkmaya başladı. Almanın evinde yaşam tekdüze, sakindi. Almanın belli bir ters davranışı yoktu, güzel Tihen de hiçbir şeye fazla titizlik göstermeden, son derece doğal davranıyordu. Ama Ordinov için hayat bütün renklerini yitirmiş gibiydi! Suskundu, sınırları bozuktu. Duygululuğu

hastalıklı bir yön almıştı; farkına varmadan kötümser, hastalıklı bir duygusuzluğa düşüyordu. Kimi zaman haftalarca kitap açmıyordu. Gelecek, kapalı bir kutuydu onun için, parası bitmek üzereydi ve çabuk teslim olmuştu. Geleceği düşünmüyordu bile. Bilime olan eski heyecanı, tutkusu, kendisinin yarattığı eski davranış biçimleri geçmişten çıkıp önünde belirliyorlardı, ama yalnızca eziyorlardı bunlar onu, enerjisini boğuyor, tüketiyorlardı, fikirleri gerçeğe dönüşmüyordu. Bilinci durmuştu. Bütün bu biçimler belleğinde, kendilerini yaratanın güçsüzlüğüyle sanki inadına, alay edercesine, devler gibi büyüyordu. Canı sıkın olduğu dakikalarda ister istemez, masaldaki, ustası büyücünün sözünü çalıp, süpürgeye su getirmesini buyuran, suya dalan, ama bu arada suya “Dur artık” demeyi unutan, kendini pek beğenmiş öğrencisine benzetiyordu kendini. Belki orijinal, kendine özgü birçok fikir üretebilirdi. Belki bir bilim adamı olmak vardı kaderinde. En azından, önce kendi inanıyordu buna. Gerçek inanç geleceğin güvencesiydi... Gelgelelim, şimdi bazı dakikalarda kendi kör inançlarına gülüyor, düşünmeyi kesiyor, sürdürmüyordu.

Bundan altı ay önce sağlığına kavuşmuş, (gençliği nedeniyle) aklının tam sağlıklı çalışmadığı dakikalarda en güvenilir umutlar üzerinde kurulu birçok düşüncesini kâğıda geçmişti. Yazdıkları kilisenin tarihini, en sıcakından, en yakıcısından düşüncelerini içeriyordu. Şimdi yeni baştan okuyordu yazdıklarını, kimi yerlerini değiştiriyordu, onlara yeni düşünceler ekliyordu, okuyordu, araştırıyordu, sonunda düşüncesini yadsıyor, başka bir şey de düşünmüyordu. Ama bu arada ruhunda mistisizme, önseziye benzer gizemli bir şey yer etmeye başlamıştı. Acı duyuyor, iyileşmesi için Tanrıya dua ediyordu. Rus Almanlarından olan pek dindar yaşlı hizmetçi kadın kilisede herkese, ağırbaşlı kiracısının nasıl dua ettiğini, soluk almadığını gibi nasıl saatlerce yattığını heyecanla anlatıyordu...

Kendine neler olduğundan kimseye söz etmiyordu Ordınov. Ama zaman zaman, özellikle geceleri, kilise çanlarının gürültüsü ona yüreğinin daha önce bilmediği bir duyguyla ilk kez titrediği, tüm göğsünün sızladığı... kilisede her şeyi unuttu-

ğu, yalnızca Katerina'nın ürkek kalbinin nasıl çarptığını duyarak onun önünde yere diz çöktüğü, yapayalnız hayatında parlayan yeni bir umutla coşkulu, sevinçli gözyaşları döktüğü o anları hatırlattığında... yaralı ruhunda fırtınalar kopuyordu. Öyle anlarda ruhu sarsılıyor, aşk ateşi göğsünü kavuruyordu. Kalbi hüznü, tutkulu bir acıyla yanıyor, hüznüyle birlikte sanki aşkı da büyüyordu. Kimi zaman saatlerce, kendini de, günlük yaşantısını da, dünyadaki her şeyi de unutup bir yerde tek başına, kederli başını umutsuzca iki yana sallayarak oturuyor, sessiz gözyaşları dökerek kendi kendine mırıldanıyordu: "Katerina! güzel güvercinim benim! Kimsesiz kız kardeşim benim!.."

Uygunsuz, tuhaf bir düşünce giderek daha çok acı vermeye başlamıştı ona. Bu düşünce giderek daha ısrarla izliyordu onu, peşini bırakmıyordu ve her gün önünde daha bir olası görünüm alıyor, somutlaşıyordu. Öyle sanıyordu ki (sonunda kendi de inanmıştı buna) ona öyle geliyordu ki, Katerina'nın akıl sağlığı yerindeydi, ama Katerina'nın zayıf yürekli olduğunu söylerken bir açıdan Murin de haklıydı.

Katerina'yı yaşlı adama bağlayan gizli bir şey varmış; Katerina da masum bir güvercin gibi kendini yaşlı adama kaptırmış gibi geliyordu Ordınov'a. Kimin nesiydi bu iki insan? Bunu bilmiyordu. Ama sürekli, yaşlı adamın yoksul, kimsesiz, savunmasız bir zavallıyı derin, kurtuluşu olmayan bir zorbalığın altına aldığını düşünüyordu. Kalbi göğsünde çaresiz bir nefretle sıkışıyor, titriyordu. Ordınov'a, Katerina'nın ruhunun ansızın açılan korku dolu gözleri ona düşüşünü sinsice gösteriyor gibi geliyordu; kadıncağızın zavallı, güçsüz yüreğini sızlatıyor, gerektiği yerlerde ona gerçeği yalan yanlış anlatıyor, onun kör-lüğünü bilerek sürdürüyor; gerçek yaşamda başkaldırıya da özgür atılımlara da yatkın olmayan rahat, huzurlu kalbini kurnazca kışkırtıyor, özgür ruhunun kanatlarını yavaş yavaş kesiyorlardı...

Zamanla daha çok yalnızlaşıyor, insanlardan uzaklaşıyordu Ordınov. Bunda haklıydı da. Ev sahibi Almanlar hiç karışmıyorlardı ona. Sık sık sokağa çıkıp amaçsızca dolaşıyordu. Daha çok günün karanlık saatlerini, yer olarak da, ıssız, uzak, insan-

ların seyrek uğradığı yerleri yegliyordu. Böyle kapalı, sağlıksız bir sonbahar akşamı böyle bir yerde Yaroslav İlyiç'le karşılaştı.

Hayli zayıflamıştı Yaroslav İlyiç, aydınlık gözleri sönmüştü, morali de bozuk gibiydi. Erteleyemeyeceği bir iş için acele ediyordu. Üstü başı ıslak, çamur içindeydi. Yağmur damlaları neredeyse tuhaf bir ısrarla bütün akşam süresince durmadan kibar, ama şimdi morarmış yüzüne vurmuş gibiydi. Üstelik favori de bırakmıştı.² Bu favorileri de, Yaroslav İlyiç'in eski tanıdığıyla karşılaşmak istemiyor gibi bir tavır takınması da hayli şaşırtmıştı Ordınov'u... Bu çok tuhaftı işte! Yaroslav İlyiç'in böyle davranması Ordınov'un bir süredir başka birinin acısını hissetmeyen kalbini yaralamış, parçalamıştı. Nihayet, sade, iyi niyetli, içten eski bir tanıdığı gördüğüne sevinmişti. Açık yüreklilikle konuşacaktı onunla. Biraz aptaldı, ama iddialı düşüncelerini dağıtacak, aklını toplayabilecekti. Gelgelelim, aptal adamın, (daha önce belki de aptal olduğu için hoşlandığı adamın) birden akıllanmış olması hiç hoşuna gitmemişti. Bununla birlikte, Yaroslav İlyiç'in Ordınov'a kuşkulu bakışı da birden yumuşamış gibiydi. Ne var ki, yüzündeki sıkıntılı ifadeye karşın, eski kibirli duruşu hâlâ üzerindeydi. Bilindiği gibi, mezara giderken bile kibri üzerindeydi böyle insanların. Gene öyle, eskiden olduğu gibi konuşmaya başladı Ordınov'la. Önce, çok işinin olduğunu söyledi, sonra uzun zamandır görüşemediklerini ekledi. Ama konuşma hemen bambaşka bir yön aldı. Yaroslav İlyiç insanların yalancılığından, bu dünyada mutlu olmanın zorluğundan, telaşından söz etmeye başladı. Hatta arada (ama kısaca) Puşkin'le ilgili bir şeyler söylemeden de edemedi. Biraz küçümser bir tavırla insanın iyi dostlarının olmasından söz etti; en sonunda da dost diye bilinen insanların sahteciliğini, hainliğini, çünkü dünyada gerçek dostluğun olmadığını imalı bir biçimde belirtti. Sözün kısası, akıllanmıştı Yaroslav İlyiç. Söylediklerinin hiçbirine karşı çıkmadı Ordınov, ama en iyi dostunu toprağa vermiş gibi üzgündü!

2 Yaroslav İlyiç'in bazı nedenlerle (rüşvet nedeniyle olsa gerek) devlet hizmetinden ayrılmak zorunda kaldığı ima ediliyor. I. Nikola zamanında devlet görevlilerinin favori bırakmaları özel bir emirle yasaklanmıştı – ç.n.

Yaroslav Ilyiç çok önemli bir şeyi hatırlamış gibi birden, “Ah!” dedi. “Düşünebiliyor musunuz, bir değişiklik var bizde! Aramızda kalsın! Oturduğunuz evi hatırlıyor musunuz?”

Ordinov ürperdi, yüzü bembeyaz oldu.

“Düşünün, geçenlerde bütün evde büyük bir hırsızlık çetesi ortaya çıkarıldı. Anlayacağınız, efendim, tam bir batakhaneymiş orası. Kaçakçılar, dolandırıcılar, daha bilmem kimler... Onları yakaladılar, yakalayamadıklarını da sıkı bir biçimde araştırıyorlar. Ayrıca, düşünebiliyor musunuz, evin sahibini hatırlıyorsunuzdur, görünüşte dinine bağlı, saygın, dürüst bir ihtiyardı...”

“Evet!”

“Şimdi de bütün insanları düşünün! Çetenin başı o ihtiyar-
mış. Aklın alacağı bir şey mi bu?”

Yaroslav Ilyiç heyecanlı konuşuyor, bunun için de bütün insanları suçluyordu. Başka türlü de düşünemezdi Yaroslav Ilyiç. Yaradılışı öyleydi.

Ordinov,

“Peki onlar? diye fısıldadı. Murin?”

“Ah, Murin! Murin! Hayır, saygıdeğer, dürüst bir ihtiyardır Murin! Ama durun, başka bir şeye ışık tutuyorsunuz siz...”

“Ne yani, Murin de mi çetede idi?”

Ordinov’un kalbi sabırsızlıktan dışarı çıkacak gibi çarpıyordu.

Yaroslav Ilyiç fersiz gözlerini Ordinov’un gözlerinin içine di-
kip (bu onun düşündüğüne işaretledi) ekledi:

“Bununla birlikte, siz ne dersiniz deyin... Murin onların arasında olamazdı. Tam üç hafta önce karısıyla birlikte kendi evine, köyüne gitmiş... Ben de kapıcıdan öğrendim... Tanıyorsunuz onu, değil mi? Hani şu ufak tefek Tatar vardı ya...”

Amcanın Rüyası

(Mordasov notlarından)

Mordasov kentinin en önde gelen hanımefendisi Mariya Aleksandrovna Moskaleva idi, bundan kimsenin en küçük bir kuşku olamazdı. Kimseye bir ihtiyacı yokmuş, tersine, herkesin ona ihtiyacı varmış gibi davranırdı. Doğrudur, hemen hiç kimse sevmezdi onu, hatta çoğu kimse yürekten nefret ederdi. Öte yandan, herkes korkardı ondan, ki onun istediği de buydu. Yüksek bir politikanın da belirtisiydi bu.

Sözgelimi, bütün bunların yanında nasıl oluyordu da Mariya Aleksandrovna'nın, (dedikoduya pek düşkün, yeni bir dedikodu öğrenemediği günün gecesinde gözüne uyku girmeyen Mariya Aleksandrovna'nın), bu ağırbaşlı, saygın hanımefendinin dünyanın, en azından Mordasov'un bir numaralı dedikoducusu olduğunu kimse aklının ucundan geçirmiyordu? Tam tersine, onun bulunduğu ortamda dedikodular kayıplara karışmak, dedikoducular da öğrencilerin okul müdürünün karşısında kızarıp bozardıkları, titredikleri gibi titremek, konuşmalar ise en düzeylisinden, soylusundan olmak zorundaydı. Sözgelimi, Mordasovlularla ilgili öylesine şeyler biliyordu ki, uygun ortamda, ona özgü anlatış biçimiyle anlatılacak, onun ustalığıy-

la kanıtlanacak olsa, Mordasov'da bir Lizbon depremi¹ olurdu. Ama bu sırlar konusunda ağzı çok sıkıydı, ancak çok gerekli olduğu durumlarda söylerdi söyleyeceğini; o da ancak yakın kadının dostlarına. Yalnızca şöyle bir gözdağı verir, bir şeyleri ima eder, karşısındaki erkeği veya kadını temelli yere sermektense, sürekli korku içinde tutmayı yeğlerdi. Zeka, taktik isteyen bir şeydi bu! Mariya Aleksandrovna aramızda daima, herkesin örnek aldığı kusursuz *comme il faut*'uyla² öne çıkardı. *Comme il faut* konusunda Mordasov'da rakipsizdi. Sözgelimi, rakibini bir sözcükle öldürür, paramparça ederdi, hepimiz tanık olmuşuzdur buna. Öte yandan, bu sözcüğü nasıl farkına varmadan ağzından kaçırdığına şaşırmış gibi de yapardı. Ama, bilindiği üzere, en yüksek sosyeteye özgü bir gerekliliktir bu. Genelde bu hokkabazlıklarda Pinetti'yi³ bile geride bırakırdı. Çok önemli bağlantıları vardı. Mordasov'a gelenlerin çoğu onun ilgisi-ne, onları ağırlayışına hayran olarak ayrılırlardı kentten, sonra onunla mektuplaşanlar bile olurdu. Hatta, biri şiir yazmıştı onun için ve Mariya Aleksandrovna herkese gururla göstermişti o şiiri. Kente gelmiş bir edebiyatçı da onun evinde yapılan bir akşam toplantısında okuduğu, büyük beğeni toplayan öyküsünü ona ithaf etmişti. Karlsruhe'den, özellikle bizim ilimizde yaşayan boynuzlu bir böcek için araştırma yapmak amacıyla Mordasov'a gelmiş, bu böcek ile ilgili *in quarto*⁴ dört ciltlik kitap yazmış bir Alman bilim adamı, Mariya Aleksandrovna'nın kendisine gösterdiği ilgiye, yakınlığa öylesine hayran kalmıştı ki, günümüze kadar hâlâ onunla, Karlsruhe'den son derece saygılı, düzeyli yazışmasını sürdürmektedir. Mariya Aleksandrovna'yı bazı bakımdan Napolyon'a benzetenler de vardı. Kuşkusuz, düşmanları onunla alay etmek, gerçeği söylemekten çok, onu karikatürize etmek için yapıyorlardı bunu. Ancak, böyle bir benzetmenin tüm tuhaflığının bilincinde olarak, ge-

1 1756 yılında Lizbon'un 2/3'ünü yıkan, otuz bin insanın ölümüne neden olan bir deprem olmuştu – ç.n.

2 (Fr.) Olması gerektiği gibi.

3 18. yüzyılın ünlü İtalyan hokkabazı – ç.n.

4 (Lat.) Dörtte bir sayfa.

ne de masum bir soru sormaya cesaret ediyorum: Söyler misiniz bana, öylesine yükselere çıkmışken, sonunda neden eğilmişti Napolyon'un başı? Eski hanedan savunucuları bunu Napolyon'un hanedandan olmadığından başka, bir *gentilhomme*⁵ bile olmadığına, soylu bir aileden gelmediğine; dolayısıyla, çıktığı yüksekten doğal olarak korktuğuna, gerçek yerini bildiğine veriyorlardı. Eski Fransız sarayının pek parlak günlerini hatırlatan bu cevabın pek zekice olması bir yana, ben sorumu şöyle sürdürmeye cesaret edeceğim: Neden hiçbir zaman, hiçbir durumda eğilmiyordu Mariya Aleksandrovna'nın başı, sürekli Mordasov'un birinci hanımefendisi olarak kalmayı başarıyordu? Sözgelimi, herkesin şöyle dediği zamanlar oluyordu: "Hah, bu zor durumda bakalım şimdi ne yapacak Mariya Aleksandrovna?" Evet oluyordu böyle zor durumlar ve kazasız belasız geçiyorlardı... Her şey eskiden olduğu gibi, hatta eskiden olduğundan daha da iyi, yolunda gidiyordu. Sözgelimi, bir ara kocası Afanasiy Matveiç'in işe yaramazlığı, zekâsının yetersizliği yüzünden, kente gelen bir denetçiye çok kızdırdığı duyulmuştu. Mariya Aleksandrovna'nın moralinin bozulacağını, küçük düşeceğini, ricada bulunacağını, denetçiye yalvarıp yakaracağını... kısacası, kanatlarının düşeceğini düşünür olmuştu herkes. Gelgelelim, hiçbir şey olmamıştı; Mariya Aleksandrovna ricada bulunmanın bir şeye yaramayacağını anlamış, durumu kolayca geçiştirmişti: Toplum üzerindeki etkisini hiç yitirmedi, evi gene Mordasov'un en saygın evi olmayı sürdürdü. Görünüşte Mariya Aleksandrovna'nın dostu, ama aslında can düşmanı, savcının karısı Anna Nikolayevna Antipova zafer naraları atıyordu. Sonunda herkes Mariya Aleksandrovna'yı yenmenin çok zor olduğunu gördü; onun, köklerini düşündüklerinden daha da derinlere saldıgını anladı.

Hazır Mariya Aleksandrovna'nın eşi Afanasiy Matveiç'den açılmışken birkaç sözcük de onunla ilgili söyleyelim. Önce, hayli gösterişli, hatta prensipleri olan bir beyefendiydi Afanasiy Matveiç; ne var ki, bazı kritik durumlarda sanki ne yapacağını bilemez, karşısına yeni bir kapı çıktığında şaşkın şaşkın bakan

bir koyun gibi bakınırdı. Özellikle isim günü akşam yemeklerinde beyaz kravatıyla aşırı ciddi, gösterişliydi. Ama bütün bu ciddiyeti, gösterişi konuşmaya başladığı dakikaya kadardı. Bağışlayın ama o anda kulaklarınızı tıkasanız iyi ederdiniz. Kesinlikle, Mariya Aleksandrovna'ya layık olmayan biriydi. Herkesin düşüncesi de böyleydi. Bulunduğu görevde ise sırf eşinin yüksek dehası sayesinde oturuyordu. Bana sorarsanız, bostana gidip serçe kovalamaya başlama zamanı çoktan gelmişti. Orada, ancak orada yurttaşlarına gerçek bir yararı dokunabilirdi. Mariya Aleksandrovna da işte bunun için Mordasov'a üç vers-ta uzaklıktaki toprağa bağlı yüz yirmi köle köylüsünün olduğu köyüne göndermişti Afanasiy Marveyiç'i. Bu arada şunu da söylemek gerekir, Mariya Aleksandrovna evinin bütün saygınlığını bu mülküyle, köyüyle sürdürüyordu. Afanaiy Matveiç'le evliliğinin tek nedeni de onun devlet memuru olması, eve maaşını getirmesiydi ve... bu arada başka gelirlerinin olduğu da biliniyordu. Afanasiy Matveiç'in maaşı ve öteki gelirleri kesilince artık bir işe yaramadığı, tam anlamıyla faydasız olduğu için evden hemen uzaklaştırılmıştı. Bu kesin fikrinden, kararlılığından ötürü herkes övmüştü de Mariya Aleksandrovna'yı. Köyde keyfi yerindeydi Afanasiy Matveiç'in. Bir ara uğradım ona, oldukça hoş tam bir saat geçirdim yanında. Beyaz kravatlarını kendi takip çıkarıyor; hiç gereği yokken, yalnızca güzele olan düşkünlüğünden, pırl pırl parlamalarını sevdiği için, çizmele-rini kendi elleriyle temizliyor, parlatıyordu. Günde üç kez çay içiyor, banyo yapmayı aşırı seviyor, yıkanmaktan hoşlanıyordu. Bundan bir buçuk yıl önce Zinaida Afanesyevna'nın, Mariya Aleksandrovna ile Afanasiy Matveiç'in kızları Zinaida Afanesyevna'nın yüzünden kentimizde nasıl bir olayın olduğundan haberiniz var mı? Tartışmasız, güzel bir kızdır Zinaida, çok iyi bir eğitim almıştır, ne var ki, yirmi üç yaşında olmasına karşın, hâlâ evlenememiştir. Herkes, Zinaida'nın bu güne kadar evlenememiş olmasının nedenleri arasında en önemlilerinden birinin, bir buçuk yıl önce bölge öğretmeniyile olan karanlık birtakım tuhaf söylentilerin olduğunu düşünmektedir... Bu söylentiler günümüzde de sürmektedir. Zinaida'nın yazdı-

ğı, Mordasov'da sözde elden ele dolaşmış bir aşk mektubundan söz edilir hâlâ. Peki ama, söyler misiniz: Kim görmüş bu mektubu? Elden ele dolaşırsa, şimdi nereye kaybolmuştur bu mektup? Herkes duymuştu onu, ama kimse görmemişti. En azından ben, bu mektubu gözleriyle görmüş biriyle karşılaşmadım. Bu konuda Mariya Aleksandrovna'ya bir şey söyleyecek olursanız, anlamayacaktır neden söz ettiğinizi. Şimdi diyelim ki, bir şeyler oldu ve Zina gerçekten de böyle bir mektup yazdı (ki ben kesinlikle böyle olduğunu düşünüyorum); Mariya Aleksandrovna'nın bu olayda katkısı ne olabilirdi? Bu zor durumu, skandal olayı nasıl örtbas edebilirdi? Ortada bir belirti, ima yokken!.. Mariya Aleksandrovna bu iğrenç iftiraya şimdilerde hiç aldırmamaktadır bile. Öte yandan, tek kızının dokunulmaz onurunu kurtarmak için belki de, Tanrı bilir, çok uğraşmıştı Mariya Aleksandrovna. Oysa Zina'nın evlenmemiş olmasında anlaşılamayacak bir yan da yoktu: Nasıl damat adayları vardı kentimizde? Zina yalnızca soylu bir prensle mi evlenebilirdi? Böylesine güzeller güzeli bir dilber görmüş müydünüz siz? Evet, mağrurdur, aşırı mağrurdur Zina. Mozglyakov'un onunla evlenmek istediğini söylüyorlardı, ama düğün çok uzak bir olasılıktı. Kimdir bu Mozglyakov? Doğru, gençtir, yakışıklıdır, şık giyinir, toprağa bağlı yüz elli de köle köylüsü vardır, Petersburgludur. Gelgelelim, akli biraz kıttır. Havaidir, boşboğazdır, aşırı yenilikçi birtakım düşünceleri vardır! Hem özellikle yenilikçi düşüncelerin yanında toprağa bağlı yüz elli köle köylü neydi ki! Evet, bu evlilik olamazdı!

İyi niyetli okurun buraya kadar okuduklarını bundan beş ay önce yalnızca duyulduğum için yazmıştım. Önce şunu itiraf edeyim, Mariya Aleksandrovna'ya karşı pek ilgisiz de değilimdir. Bu olağanüstü kadınla ilgili övücü birkaç sözcük etmek; bunu bir zamanlar, eski (şükürler olsun, bir daha geri gelmeyecek) altın çağda "Kuzey Arısı" ve birtakım yayın organlarında yayınlanan mektuplar biçiminde, dosta yazılan neşeli bir mektupla yapmak istiyordum. Ancak, hiç dostum olmadığı, üstelik içimde edebiyata karşı belli ölçüde bir ürkeklik olduğu için eserim kalemimin bir edebiyat denemesi ve boş saatlerimin sa-

kin hazzının hatırası olarak masamın üzerinde kalmıştı. Aradan beş ay geçti ve beklenmedik bir anda çok değişik bir olay oldu Mordasov'da: Bir sabah erken saatte Prens K. geldi kente ve Mariya Aleksandrovna'nın evine yerleşti. Onun kentimize gelişi sayısız olaylara neden oldu. Prens yalnızca üç gün kaldı kentte, ama bu üç gün uğursuz, unutulmaz anılar bıraktı kentimizde. Dahasını da söyleyeceğim: Prens bir anlamda, kentimizde büyük bir değişikliğe de neden oldu. Bu değişikliğin öyküsü kuşkusuz, Mordasov tarihinin en anlamlı sayfalarından biridir. Bir süre kararsız kalmış olsam da, sonunda bu sayfayı edebi bir eser olarak işleyip çok saygın halkımıza sunmaya karar verdim. Öyküm, Mariya Aleksandrovna ve bütün ailesinin Mordasov'da yükselişinin, ün kazanmasının ve sonunda görkemli düşüşünün, bir yazar için ilgisini çekmeye değer ilginç, eksiksiz öyküsünü içermektedir. Anlaşılacağı gibi, önce şunu açıklamak gerekir: Prens K.'nin kente gelmesinin, Mariya Aleksandrovna'nın evine yerleşmesinin ilginç yanı nedir? Bunun için de kuşkusuz, Prens K. ile ilgili birkaç sözcük etmek gerekir. Ben de öyle yapacağım. Ayrıca, bu kişinin biyografisi öykümüzün devamında da önemlidir. Öyleyse, başlıyorum.

II

Önce şundan başlayacağım: Prens K. nasıl biri olduğu bilinmeyen bir ihtiyardı, oysa öte yandan, onu gören biri elinde olmadan, onun o anda dağılıp dökülecek olduğunu düşünürdü; öylesine köhne ya da, daha doğrusu, bitikti. Mordasov'da bu Prens'le ilgili en inanılmazından, son derece tuhaf şeyler anlatılıyordu. İhtiyarın aklını yitirmiş olduğu bile söyleniyordu. Toprağa bağlı dört bin köle köylü sahibi, ünlü bir aileden gelen bu insanın, istese kentte kendine çok önemli bir yer edinebilecekken çok geniş çiftliğinde tam anlamıyla kapalı, yalnız bir yaşam sürmesi herkesin garibine gidiyordu. Çoğu kimse Prens'i bundan altı yedi yıl önce Mordasov'da kaldığı zamandan tanıyor ve onun yalnızlıktan nefret ettiğini, içine kapalı bir yaşam

sürebilecek bir insana kesinlikle benzemediğini söylüyordu. Onunla ilgili kesin öğrenebildiklerim şunlar:

Bir zamanlar, bundan çok uzun zaman önce, gençliğinde, pek parlak bir biçimde atılmış hayata. Keyfince yaşıyor, kadınların peşinde koşuyor, aşk şarkıları söylüyormuş. Birkaç kez yurtdışına da çıkmış. Espriler bile yapıyormuş ama hiçbir zaman parlak zekâsıyla öne çıktığı olmamış. Anlaşılacağı gibi, neyi var neyi yok, hepsini kaybetmiş ve yaşlılık günlerinde birden kendisinin neredeyse beş kapiksiz olduğunu görüvermiş. Biri, açık arttırmayla satışa çıkarılması düşünülen köyüne gitmesini salık vermiş ona. Yola çıkmış, Mordasov'a gelmiş, tam altı ay kalmış kentte. Burada, taşra yaşantısından aşırı derecede hoşlanmış ve bu altı ay içinde keyfince eğlenerek, taşralı kadınlarla aşk hayatı yaşayarak elinde avcunda kalanı da har vurup harman savurmuş, tüketmiş. Öte yandan, çok iyi niyetli biriydi Prens; ama bunun yanında, Mordasov'da en yüksek sosyetenin özelliklerinden sayılan, dolayısıyla can sıkıntısı yerine etkili bile olan birtakım prens alışkanlıkları da yok değildi. Özellikle bayanlar bu sevimli konuğa hayrandılar. İlginç birçok anı kalmıştı belleklerde. Bu arada, Prens'in günün yarısını tuvalet masasında geçirdiğini, bedeninin sanki birtakım takma parçalardan oluştuğunu söyleyenler vardı. Böyle nerede, ne zaman dağıttığını bilen yoktu. Hepsi her teline kadar takma, simsiyah boyalı peruğu, bıyığı, favorileri, hatta sanatçı sakalı vardı. Her gün yüzüne pudra, allık sürüyordu. Yüzündeki kırışıkların bir zamanlar yaylarla gerdirdiğini, bu yayların saçlarının arasında bir yerlerde gizli olduğunu iddia edenler bile vardı. Ayrıca, korse taktığını, çünkü İtalya maceralarının birinde sevgililerinden birinin evinden kaçarken pencereden beceriksizce atlayıp kaburgalarından olduğunu söyleyenler de vardı. Sol bacağı aksıyordu; o bacağının takma olduğunu, Paris'te başka bir macerasında da bu bacağı kırıldıklarını, sonra da ona mantardan takma bacak taktırdıklarını söylüyorlardı. Onunla ilgili daha birçok şey anlatıyorlardı. Ancak, sağ gözünün, usta işi cam olduğu doğrudur. Dişleri de uyumlu yapılmıştı. Patentli çeşit çeşit sularla günlerce yıkanıyordu, kokular, kremler sürünü-

yordu. Gelgelelim, ihtiyarın gün geçtikçe belirgin bir biçimde çökmekte, giderek daha dayanılmaz derecede geveze olduğunu, çenesinin düştüğünün farkındaydı herkes. Devlet görevinin sona ermekte olduğu biliniyordu. Tek kapağının olmadığını bilmeyen yoktu. Ve tam o sırada, sürekli Paris'te yaşayan yakın akrabalarından, Prens'in, kendisine miras bırakacağını aklının ucundan geçirmediği çok yaşlı, tam anlamıyla çökmüş yaşlı bir kadın yasal mirasçısını toprağa vermesinden tam bir ay sonra ansızın ölünce Prens hiç beklenmedik biçimde yaşlı kadının doğal mirasçısı olmuştu. Mordasov'a altmış versta uzakta çok büyük bir mülk ve toprağa bağlı dört bin köle köylü, hepsi yalnızca Prens'e kalmıştı. Petersburg'da işlerini sonlandırmak için hemen yola çıkma hazırlıklarına başlamıştı Prens. Kentimizin hanımefendileri davetli, harika bir veda yemeği düzenlemişlerdi onun için. Bu veda yemeğinde Prens'in aşırı neşeli olduğunu hatırlıyordu herkes. Espriler yapıyor, herkesi güldürüyor, en olmadık öyküleri anlatıyor, elden geldiğince çabuk Duhanovo'ya (ona miras kalan çiftliğine) döneceğine söz veriyor, döndüğünde çiftliğinde sürekli neşeli toplantılar, piknikler, balolar, havai fişek gösterili eğlenceler düzenleyeceğini anlatıyordu. Onun kentten ayrılmasından sonra kadınlarımız sevimli ihtiyarlarını büyük bir sabırsızlık içinde beklerken bir yıl hep onun söz verdiği eğlencelerden konuşmuşlardı. Beklerken, eski bey evini, (aslan biçiminde budanmış akasya ağaçlarının, toprak tepeciklerin, tahtadan yapma kaval çalan Türk figürlerinin olduğu kayıkların dolaştığı havuzların, kameriyelerin, kulübeciklerin, monplezirlerin⁶ daha birçok şeyin olduğu) bahçeyi görmeye Duhanovo'ya arabalarla geziler bile düzenliyorlardı.

Sonunda döndü Prens, ama herkesi hayrete, hayal kırıklığına düşürerek Mordasov'a uğramadı bile, çiftliği Duhanovo'ya yerleştirdi, oraya tam anlamıyla kapandı. Kentte tuhaf söylentiler dolaşıyordu. Genelde bundan sonra Prens'le ilgili öykü bulanık, inanılmaz bir özellik kazanıyor. Önce, Petersburg'da işini tam yoluna koyamadığını; ileride onun varisi olacak akrabalarının,

6 Peterhof'taki saray. Burada: Fransız sitili bahçe pavilyonlarından söz ediliyor – ç.n.

her şeyi gene har vurup harman savuracağı korkusundan olsa gerek, besbelli, hastalığını öne sürüp onu vesayet altına aldıklarını söylüyorlardı. Dahası, onu tımarhaneye yatırmayı bile düşündüklerini söyleyenler bile vardı; sözde, aklı başında, mevki sahibi bir akrabası savunmuş onu, zavallı Prens'in bir ayağının zaten çukurda olduğuna, yakında öleceğine inandırmış öteki akrabaları, böylece tımarhaneden kurtarmış onu, çiftliği elinden alınmamış. Tekrar söylüyorum, özellikle bizim Mordasov'da çok çeşitli söylenti dolaşıyordu onunla ilgili?.. Anlatılanlara göre, bütün bunlar çok korkutuyormuş Prens'i; öyle ki, bambaşka biri olmuş, köşesine çekilmişti. Mordasov'dan bazıları merak ettikleri için kutlamak amacıyla gitmişlerdi ona, ama ya kabul edilmemişler ya da çok tuhaf karşılanmışlardı. Prens eski tanıdıklarını tanımamıştı bile. Dediklerine göre, tanımak da istememişti. Vali bile gitmişti ziyaretine.

Vali oradan, Prens'in gerçekten de aklını biraz yitirniş olduğu düşüncesiyle dönmüştü; Duhanovo ziyaretinden söz ederken de her zaman yüzünü ekşitiyordu. Kadınlar düpedüz nefretlerini açığa vuruyorlardı. Ne var ki sonunda ortada çok önemli bir durumun olduğu anlaşılmıştı: Petersburg'dan Prens'le birlikte gelen Stepanida Matveyevna adında, kimin nesi olduğu bilinmeyen, sürekli basma entariyle, elinde anahtarlarla dolaşan yaşlı, şişko bir kadının ihtiyarı avcunun içine aldığı; Prens'in kadını uslu bir çocuk gibi dinlediği; kadının izni olmadan bir adım atmadığı; hatta kadının onu kendi elleriyle yıkadığı; onu pek nazlı tuttuğu, her yere yanında götürdüğünü, bir bebekmiş gibi onu pırpısladığı; nihayet, gelen ziyaretçilerini, bu arada özellikle, Prens'in durumunu öğrenmek için Mordasov'a gelip gitmeye başlayan akrabalarını ondan uzaklaştırdığı söyleniyordu. Bu anlaşılmaz ilişki Mordasov'da herkesin, özellikle kadınların dilindeydi. Bütün bunlara, Stepanida Matveyevna'nın Prens'in bütün mülkünü dilediği gibi, herhangi bir kısıtlama olmadan yönettiğini; kâhyaların, idarecilerin, hizmetçilerin işine son verdiğini, gelirleri kendi topladığını; ancak, çiftliği iyi de yönettiğini, köylülerin durumdan çok hoşnut olduklarını da ekliyorlardı. Prens'e gelince, günlerinin

büyük bölümünü aynanın karşısında tuvaletiyle, perüğünü, fraklarını incelemekle geri kalan zamanını da Stepanida Matveyevna'nın yanında geçirdiğini, onunla kâğıt oynadığını, iskambil falı açtığını, arada bir de uysal İngiliz kısırağına binip dolaşmaya çıktığını, bu dolaşmaları sırasında, ne olur ne olmaz endişesiyle, (çünkü Prens daha çok, sükse yapmak için biniyor-muş kısırağına, sağlam oturabildiği de yokmuş eyerin üzerinde) Stepanida Matveyevna'nın kapalı bir arabayla onu izlediğini, yanından bir an ayrılmadığını öğrenmişlerdi. Kimi zaman onu paltoyla, başında geniş bir hasır şapkaıyla, boynunda pembe bir kadın boyun atkısıyla, gözünde saplı tek gözlükle; mantar, çayır çiçeği, peygamber çiçeği toplamak için sol koluna takılı hasır bir sepetle yürürken görenler de oluyordu. Bu gezilerinde de Stepanida Matveyevna gene her zaman yanında oluyordu; arkalarında da iri yarı iki uşakla, ne olur ne olmaz diye, bir fayton izliyordu onları. Prens'le karşılaşan bir köylü kenara çekilip ona yol veriyor, şapkasını çıkarıp "merhabalar, babacığımız, efendimiz, güneşimiz!" diyerek yerlere kadar eğiliyordu. Saplı gözlüğünü hemen köylüye doğrultuyordu Prens, sevecen bir tavırla başını sallıyor, yumuşak bir ses tonuyla "*Bonjour, mon ami, bonjour!*"⁷ diyordu. Mordasov'da bu çeşit çok söylenti dolaşıyordu. Bir türlü unutamıyorlardı Prens'i: Öylesine yakınlarındayken... Ve güzel bir sabah Prens'in, dünyadan elini eteğini çekmiş o tuhaf Prens'in Mariya Aleksandrovna'nın evini onurlandırdığı duyulduğunda kentte herkes ne çok şaşırmıştı! Herkes telaş, heyecan içindeydi. Herkes bir açıklama bekliyor, birbirine bunun ne anlama geldiğini soruyordu. Mariya Aleksandrovna'nın evine gitmeye hazırlananlar bile olmuştu. Prens'in kente gelişini herkes çok yadırgamıştı. Kadınlar aralarında mektuplaşıyorlar, birbirlerinin evinde buluşmaya hazırlanıyorlar; oda hizmetçilerini, kocalarını haber toplamaya gönderiyorlardı. Herkesin en çok yadırgadığı, Prens'in neden başka birinin evine değil de, özellikle Mariya Aleksandrovna'nın evine gelmiş olmasıydı. Buna en çok üzülen de Anna Nikolayevna Antipova'ydı. Çünkü Prens uzaktan akrabasıydı. Ne var ki,

7 (Fr.) Merhaba, dostum, merhaba!

bütün bu soruların cevabını öğrenmek için, sayın okurlarımızın kesinlikle lütfedip, Mariya Aleksandrovna'nın evine buyurmaları gerekmektedir. Doğrudur, şu anda saat sabahın onudur, ama onun yakın dostlarını geri çevirmeyeceğinden eminim. En azından bizi kesin kabul edecektir.

III

Saat sabahın onu. Mariya Aleksanrovna'nın Büyük Cadde'deki evinin, ev sahibesinin törensel olaylarda "salonum" dediği odasıydı. Mariya Aleksandrovna'nın ayrıca bir de kabul salonu vardı. Bu salonda yerler özenle boyanmıştı, duvarlarda hayli güzel resimli duvar kâğıtları vardı. Oldukça ağır mobilyada hâkim renk kırmızıydı. Bir köşede şömine, şöminenin üzerinde ayna, aynanın önünde hayli zevksiz bir çeşit aşk tanrısı biçiminde bronz bir saat vardı. Pencerelerin arasındaki boşluklara, kılıfları çıkarılmış iki ayna asılıydı. Aynaların önündeki sehpalarda gene saatler... Arka duvarın dibinde Zina için alınmış çok güzel bir piyano duruyordu. Müzikle ilgileniyordu Liza. Yanan şöminenin önüne koltuklar elden geldiğince düzgün yerleştirilmişti, koltukların önünde bir de küçük masa vardı. Salonun öte ucunda göz kamaştırıcı beyaz örtülü bir başka masa vardı. Bu masanın üzerine gümüş bir semaverle güzel çay takımları yerleştirilmişti. Semaver ve çay servisiyle Mariya Aleksandrovna'nın yanında uzak bir akrabası sıfatıyla kalan Nastasya Petrovna Zyabkova ilgileniyordu. Bu kadınla ilgili de iki sözcük ekleyelim: Duldu Nastasya Petrovna, otuz yaşındaydı, esmerdi. Aydınlık bir yüzü, koyu kahverengi gözleri vardı. Genelde güzel sayılırdı. Neşeliydi, kaha-kahalarla gülerdi, hayli kurnaz, elbette dedikoducuydu, işini de iyi bilirdi. Bir yerlerde okuyan iki çocuğu vardı. Bir kez daha evlenebilsin, çok isterdi. Davranışları oldukça rahattı. Ölen kocası subaydı.

Mariya Aleksandrovna, üzerinde ona pek yakışan açık yeşil giysisiyle şöminenin önünde oturuyordu. Neşesi yerindeydi. O anda üst katta tuvaletiyle ilgilenmekte olan Prens'in ziyaretine

çok sevinmişti. Öylesine sevinmişti ki, sevincini gizlemeyi bile gerekli görmüyordu. Karşısında ayakta pek çalımli bir genç duruyor, heyecanla ona bir şeyler anlatıyordu. Gencin gözlerinden, dinleyicisi hanımefendinin ondan hoşnut olmasını çok istediği belliydi. Yirmi beş yaşındaydı bu genç. Kibardı, ama heyecanlıydı, bir yandan da komik olmaya, zeki görünmeye çalışıyordu. Kıyafeti çok güzeldi. Sarışındı, yakışıklı sayılırdı. Ama daha önce de söz etmiştik ondan: Gelecekle ilgili büyük umutlar beslenen Mozglyakov'du bu genç. Mariya Aleksandrovna onun biraz boş beyinli olduğunu düşünür, ama kendisini evinde iyi karşılardı. Mozglyakov, Mariya Aleksandrovna'nın kızı Zina ile evlenmenin yollarını arıyordu. Genç kıza deli gibi âşık olduğunu söylüyordu. Konuşurken ikide bir dönüp Zina'ya bakıyor; yaptığı esprilere, söylediği komik sözcüklere karşılık onun dudaklarında bir gülümseme yakalamaya çalışıyordu. Ama kızın ona karşı soğuk, hatta kayıtsız olduğu belliydi. Şimdi piyanonun yanında ayakta duruyor, incecik parmaklarıyla sayfalarını çeviriyordu. Bir topluluğa girdiğinde bütün dikkatleri üzerine çeken, hayranlık uyandıran genç kızlardan biriydi Zina. Olağanüstü güzeldi: Uzun boyluydu, esmerdi. Neredeyse simsiyah gözlerinin bakışı büyüleyiciydi. Fidan gibiydi. Göğüsleri sağlıklı, diri. Omuzlarının, kollarının antik bir güzelliği vardı; bacakları göz kamaştırıcı, yürüyüşü kraliçe yürüyüşüydü. Bugün rengi hafif soluktu Zina'nın; ama aralarından görünen, bir kez baktığınızda üç gün rüyalarınıza girecek kadar göz alıcı, düzgün dişlerinin küçük bir inci dizisi gibi parladığı dolgun dudakları kırmızıydı. Yüz ifadesi ciddi, kararlıydı. Mös-yö Mozglyakov, onun dikkatli bakışından korkuyor gibiydi; en azından genç kıza bakmaya cesaret ettiğinde kötü hissediyordu kendini. Zina'nın bakışları son derece kayıtsızdı. Üzerinde beyaz, basit dantel bir rop vardı. Beyaz çok yakışmıştı ona; aslında her şey yakışırdı. İncecik parmağında, rengine bakınca annesinin olmadığı belli, birinin saçından örülmüş bir yüzük vardı. Mozglyakov, bu yüzüğün kimin saçından örülmüş olduğunu hiçbir zaman sormaya cesaret edememişti ona. Zina bu sabah özellikle daha bir suskun, hatta hüzünlüydü. Bunun için

Mariya Aleksandrovna, arada bir kızına pek kuşkulu baksa da (ama bunu belli etmeden, ondan kendisi de korkuyormuş gibi yapıyordu), durmadan konuşuyordu. Neşeliydi,

“Öyle mutluyum ki, anlatamam, Pavel Aleksandroviç,” diyordu. “Bu ziyaretinizi herkese duyurmak için pencereden bağırarak geliyor içimden! Söz verdiğinizden iki hafta önce gelmekle bize, benimle Zina’ya yaptığınız bu hoş sürprizden ise söz etmiyorum. Bunu söylemeye gerek yok zaten! Ayrıca, yanınızda bu sevimli Prens’i getirmekle de çok mutlu ettiniz bizi. Bu hoş ihtiyarı ne çok sevdiğimi bilemezsiniz! Ama hayır, hayır! Sizi ne kadar inandırmaya çalışırsam çalışayım, henüz çok gençsiniz, bu heyecanımı anlayamazsınız! Bir zamanlar, bundan altı ay önce benim için bir neydi o, biliyor musunuz? Hatırlıyor musun, Zina? Ah, unutmuşum, sen o zaman teyzenin yanındaydın... İnanmazsınız, Pavel Aleksandroviç: O zaman onun akıl hocası, kız kardeşi, annesiydim! Bir çocuk gibi her dediğimi dinlerdi. İlişkimizde içten, zarif, soylu, bir şey vardı; hatta pastoral.. Bunu nasıl açıklayacağımı bilemiyorum! İşte bunun içindir ki *ce pauvre prince*⁸ şimdi yalnız benim evimi hatırlıyor minnettarlıkla. Biliyor musunuz, Pavel Aleksandroviç, bana getirmekle belki de kurtardınız onu! Bu altı yıl içinde hep yüreğim sızlayarak düşündüm onu. İnanmayacaksınız, rüyalarım bile girdi. Dediklerine göre, o korkunç kadın büyü yapmış ona, mahvetmiş zavallıyı. Neyse ki o cendereden kurtardınız onu! Evet, bu fırsattan yararlanıp bütünüyle kurtarmamız gerekiyor onu! Ama bir kez daha anlatır mısınız bana, nasıl başardınız bunu? Onunla nasıl karşılaştığınızı ayrıntılarıyla anlatın bana. Siz biraz önce anlatırken olayın yalnızca aslına verdim ben dikkatimi; çünkü bütün ayrıntılar önemsizdi, nasıl desem, işin özü değildi! Ayrıntıları çok severim ben; hatta çok önemli olaylarda önce önemsiz gibi görünen ayrıntılara dikkat ederim... ve... hazır, şu anda o tuvaletiyle ilgileniyorken...”

Her şeyi onuncu kez bile olsa anlatmaya hazır olan (onun için bir zevkti bu) Mozglyakov,

“Her şeyi anlattım size, Mariya Aleksandrovna,” dedi. “Bütün gece yoldaydım, yani hiç uyumadım.” Zina’ya dönüp ekledi: “Düşünebiliyor musunuz, öylesine acele ediyordum! Sözün kısası, ağzıma geleni söylüyor, bağırıp çağırıyordum, hatta menzillerde atlar için herkesi ayağa kaldırıyordum. Yaptıklarım basılacak olsa, yeni tür bütün bir destan çıkar ortaya! Neyse, bunları bırakalım şimdi! Sabah saat tam altıda son menzile, Iguşevo’ya geldim. Donmuştum. Isınmak falan istemedim. ‘Atlarımı değiştirin!’ diye bağırıp duruyordum. Menzil bekçisinin bebeğini emzirmekte olan karısı korkuya kapıldı. Sanırım, korkudan sütü kesilmiştir... Güneşin doğuşu harikaydı. Bildiğiniz gibi, böyle ayaz sabahlarda şafak pek kırmızı, gümüş parlağı söker...⁹ Benim bir şeye baktığım yoktu. Anlayacağınız, çok acelem vardı! Kavga gürültü, bir devlet memurunun atlarını aldım. Neredeyse adamı düelloya davet edecektim. Geceyi istasyonda geçiren bir prensin beş dakika önce kendi atlarının koşulu olduğu arabasıyla menzil istasyonundan ayrıldığını söylüyorlardı. Anlatılanları yarım yamalak dinleyip hemen arabaya atladım, zincirden boşalmış gibi uçarcasına yola koyuldum. Ozan Fet’in lirik şiirlerinden birinde de böyle bir şey vardır.¹⁰ Kasabadan dokuz versta uzaklaşmıştım ki, Svetozer Manastır sapağında ilginç bir olaya tanık oldum. Büyük bir kupa arabası yolun kenarında yan yatmıştı, arabacıyla iki uşak arabasının önünde dikiliyor, şaşkın şaşkın arabaya bakıyorlardı. Yan yatmış kupa arabasının içinden yürek parçalayan cıglıklar, feryatlar geliyordu. Bir an uğramadan geçmeyi düşündüm: ‘Yat bakalım orada... Ne işin vardı bu yolda?’ diye geçirdim içimden. Ama Heine’nin¹¹ dediği gibi, her yere burnunu sokan insan sevgim üste çıktı. Arabamı durdurdum. Benim gibi gerçek bir Rus olan arabacı Semyon’la yardıma koştuk, böylece beş kişi olup birlikte arabayı sonunda tekerleklerinin üzerine değil, (kupa arabası kızaktı çünkü), kızaklarının üzerine kaldır-

9 Puşkin’in manzum romanı *Yevgeniy Onyegin*’den değiştirilerek alınmış bir mısra – ç.n.

10 Aslında Fet’in şiirlerinde böyle bir şey yoktur – ç.n.

11 Johann Heinrich Heine (1797-1856) Yahudi asıllı Alman şair – ç.n.

dık. Sırtlarında odun yüküyle kasabaya gitmekte olan köylüler de yardımcı olmuştu bize, bu yardımlarına karşı da kendilerine votka parası verdim. Bunun, benden önce yola çıkan prens olduğunu düşünüyordum. Baktım: Aman Tanrım! Prens Gavril'a'ydı bu! Şu rastlantıya bakındı! Seslendim ona: 'Prens! Amcacığım!' Kuşkusuz, ilk bakışta tanıyamadı beni, ama hemen sonra, bir kez daha bakınca tanıdı... Ama ne yalan söyleyeyim, o anda benim kim olduğumu bilmiyordu bile, sanırım, akrabası değil de başka biri olduğumu düşünüyordu. Bundan yedi yıl önce Petersburg'da görmüştüm onu. Doğrusu, çocuk sayılırdım o zaman. Ama hatırlıyordum, çok garibime gitmişti. Oysa o hatırlayamazdı beni! Kendimi tanıttım, heyecanla kucakladı beni, ama o arada korkudan tir tir titriyor, ağlıyordu. Yemin ederim, ağlıyordu, gözlerimle gördüm ağladığını! Sonra benim arabama binmesini, kendini toparlaması, dinlenmesi için benimle birlikte Mordasov'a gelmesini söyledim. İtiraz etmedi... Svetozer Manastırı'na, çok sevdiği, çok saygı duyduğu başrahip Misail'le görüşmeye gitmekte olduğunu; Stepanida Matveyevna'nın uzak akrabalarımızdan olduğunu söyledi. Stepanida Matveyevna'yı hatırlamaz olur muydum! Geçen yıl Duhanovo'dan saplı süpürgeyle kovalamıştı beni. Anlatmayı sürdürüyordu ihtiyar. Stepanida Matveyevna Moskova'dan bir mektup almış. Bir yakını ölmek üzereymiş. Bu babası mıymış kızı mı, tam bilmiyorum, ilgilenmedim bile. Belki babasıyla kızı birlikte... Belki meyhanede çalışan bir kız yeğeni ile birlikte... Sözün kısası, kadın öyle üzülmüş ki, tam on gün prensinden ayrılmayı göze almış, sonunda varlığıyla Moskova'yı aydınlatmak, onurlandırmak için yola çıkmış. Prens bir gün oturmuş, iki gün oturmuş, peruklarının birini çıkarıp ötekini koymuş başına, kremler sürünmüş, boyanmış, iskambil falı bakmış (bu arada belki bakla falı da), gelgelelim, Stepanida Matveyevna'sız olamadığını anlayınca atları arabaya koşmalarını söyleyip Svetozer Manastırı'na gitmek üzere yola çıkmış. Stepanida Matveyevna'nın yokluğunda böyle bir işe kalkışıldığı için korkuya kapılan bir uşak itiraz edecek olmuş, ama Prens dönmemiş kararından. Akşam yemeğinden sonra yola çıkmış, İgi-

şevoda gecelemiş, menzil istasyonundan şafakla birlikte yola çıkmış ve manastır sapağında kupa arabası devrilmiş, az kaldı hendeğe uçacakmış. Kurtardım onu, ortak dostumuz Mariya Aleksandrovna'ya uğramamızın çok iyi olacağını söyledim. Hayatında tanıdığı hanımefendiler arasında en çok göz kamaştıranın siz olduğunu söylüyordu... ve işte buradayız, Prens şimdi üst katta, yanına almayı unutmadığı ve birtakım hazırlıklar, daha doğrusu düzeltmeler yapmadan kadınların karşısına çıkmaktansa ölmeyi yeğleyeceği için hiçbir zaman, hiçbir durumda yanından ayırmadığı erkek oda hizmetçisinin yardımıyla tuvaletini tamamlıyor... *Geschichte!*¹²

Mariya Aleksandrovna, Mozglyakov'un anlattıklarını sonuna kadar dinledikten sonra kızına dönüp yüksek sesle şöyle dedi:

"Ama ne komik anlatıyor, değil mi, Zina? Ne hoş anlatıyor! Ama bakın ne diyeceğim, Pol, bir soru size: Prens'le aranızdaki akrabalık bağıni güzelce anlatın bana! Ona amca dediğinizi söylemişsiniz, değil mi?"

"Nasıl ve nereden akrabam olduğunu vallahi bilmiyorum, Mariya Aleksandrovna. Anlayacağınız, suyunun suyu... belki o bile değil, başka bir şey var ortada. Benim bir suçum yok bunda, bütün suç Aglaya Mihaylovna teyzemde. Aslında, Aglaya Mihaylovna teyzemin akrabalarımızı parmak hesabı saymaktan başka yaptığı bir şey de yoktur. Geçen yaz, ihtiyarın yanına Duhanovo'ya onunla birlikte gitmem için çok zorlamıştı beni. Oysa yalnız da gidebilirdi oraya! Ben kısaca 'amca' diyorum ona, o da bunu biliyor, kabulleniyor. Bütün akrabalığımız bu kadar işte, en azından bugün için..."

"Ama bir kez daha söyleyeceğim, onu doğrudan bana getirmeyi yalnızca Tanrının yardımıyla düşünmüş olabilirsiniz! Onu buraya değil de başka birinin evine götürseydiniz zavallının hali nice olurdu, düşündükçe korkudan içim titriyor. Evet, aralarında paylaşamazlardı onu, parça parça eder, yerlerdi! Altın madeni gibi saldırırlardı üzerine... Belki neyi var neyi yok yağmalarlardı! Burada ne ağgözlü, aşagılık, sinsi insanların olduğunu bilemezsiniz siz, Pavel!..

12 (Alm.) Çok hoş bir öykü!

Çay servisi yapmakta olan dul Nastasya Petrovna söze ka-
nıstı:

“Tanrı korusun, Mariya Aleksandrovna, sizden başka kime
götürebilirdi onu? Anna Nikolayevna’ya götürceğini düşün-
müyorsunuzdur herhalde?”

Mariya Aleksandrovna sabırsızca ayağa kalktı.

“Peki ama bunca zamandır neden sesi soluğu çıkmadı? Bu
da çok tuhaf...”

“Amcamın mı? Evet, sanırım yukarıda beş saat kadar da-
ha giyinecektir! Ayrıca, belleği çok zayıfladığı için, size konuk
geldiğini bile unutmuş olabilir. İnanın, Mariya Aleksandrovna,
çok tuhaf biridir kendisi!”

“Ah, yeter, lütfen kesin, neler söylüyorsunuz!..”

“Öyle demeyin, Mariya Aleksandrovna, bir gerçektir bu!
Tam değil, yarım insan sayılır. Siz altı yıl önce gördünüz onu,
bense bir saat önce yanındaydım. Evet, yarı ölü gibidir! Bir in-
san kalıntısıdır, o kadar, yalnızca toprağa koymayı unutmuş-
lar... Ne de olsa gözleri, bacakları takmadır, her şeyi yaylar üze-
rinde, konuşması bile yaylı!”

Mariya Aleksandrovna yüzünde sert bir ifadeyle sesini yük-
seltti:

“Aman Tanrım, neler söylüyorsunuz, neden dinliyorum ki
sizi! Bir genç ve akrabası olarak bu saygın ihtiyar hakkında na-
sıl böyle şeyler söyleyebiliyorsunuz? Üstelik, öylesine iyi yü-
rekli bir ihtiyarken...” Mariya Aleksandrovna’nın sesi pek duy-
guluymuştu. “Unutmayınız ki, kendisi, nasıl desem, aristokrasi-
mizin bir parçasıdır! Dostum, *mon ami*! Farkındayım, oralar-
daki her zaman sözünü ettiğiniz birtakım yeni düşünceleriniz-
den ötürü böyle kaygısız konuşuyorsunuz. Ama, Tanrım! Ben
de sizin o yeni düşüncelerinizden yanayım! Yolunuzun özün-
nün soylu ve dürüst olduğunu anlıyorum. Bu yeni düşünce-
lerde yüce bir şeylerin olduğunu da hissediyorum. Ama bü-
tün bunlar benim, gerçeği, olayın gerçek, yani pratik yanı-
nı görmeme engel olmuyor. Sosyete de bulundum ben, niha-
yet bir anneyim de, oysa siz henüz çok gençsiniz! Yaşlı olduğu
için tuhaf buluyorsunuz adamcağızı! Ayrıca, önceki gelişiniz-

de toprağa bağı köle köylülerinizi özgür bırakacağınızı, yüz-
yılımız için bir şeyler yapmak gerektiğini söylüyordunuz. Bu-
nun tek nedeni de, oralarda sizin Shakespeare'iniz diye birini
çok okumanızdı! İnanın bana Pavel Aleksandroviç, sizin Sha-
kespeare'niz çoktan öldü, tekrar canlanacak olsaydı, onca bü-
yük aklıyla bile bizim yaşamımızın tek satırını anlayamazdı!
Zamanımızın Rus toplumunda şövalyece, yüce bir şeyler var-
sa, bu kesinlikle, yüksek tabakadadır. Prens çuvalda da prens-
tir, prens barakada da prenstir! Bakın, Natalya Dmitriyev-
na'nın kocası bir saray yavrusu yaptırdı kendine, ama hâlâ Na-
talya Dmitriyevna'nın kocasıdır, hepsi o kadar... Natalya Dmit-
riyevna da üst üste isterse elli krinolin¹³ giysin, gene eski Na-
talya Dmitriyevna'dır, kişiliğine hiçbir şey eklenmiş olmaya-
caktır... Bir bakıma siz de üst tabakadan bir insansınız, çün-
kü akrabasıınız onun. Ben de kendimi ona yabancı hissetmi-
yorum... Yuvasını kirleten kötü evlat! Ancak, bununla birlik-
te, gün gelecek, bütün bunları siz benden daha iyi anlayacak-
sınız, *mon cher Paul!*¹⁴ Shakespeare'inizi unutacaksınız. Söylü-
yorum bunu size. Şu anda bile içten olmadığınızdan eminim,
yalnızca moda uyuyorsunuz, o kadar. Ama çok konuştum.
Siz burada bekleyin *mon cher Paul*, ben yukarı çıkıp Prens'e ba-
kacağım. Belki bir şeye ihtiyacı vardır. Elbette, adamcıklarım-
la birlikte..."

Mariya Aleksandrovna adamcıklarını düşünerek aceleyle
çıktı odadan.

Nastasya Petrovna,

"Prens şu Anna Nikolayevna denen züppenin eline düşme-
diği için Mariya Aleksandrovna çok mutlu olsa gerek," dedi...
"Oysa, kadın herkese onun akrabası olduğunu söylüyordu. Ke-
derinden şimdi kendini paralıyordur!"

Nastasya Petrovna ona kimsenin karşılık vermediğini fark
edince bir Zina'ya, bir Pavel Aleksandroviç'e baktı, durumu he-
men kavrayıp, bir işi varmış gibi çıktı odadan. Ama hemen

13 Bir zamanlar bayanların zengin, güzel görünmek için giysilerinin altına giy-
dikleri çemberlerle genişletilmiş eteklik - ç.n.

14 (Fr.) Sevgili Paul.

ödüllendirdi kendini, kapının dışında durup içeriyi dinlemeye koyuldu.

Pavel Aleksandroviç vakit geçirmeden Zina'ya döndü. Çok heyecanlıydı, sesi titriyordu. Ürkek, yalvarır bir tavırla,

“Bana kızmadınız ya, Zinaida Afanasyevna?” diye sordu.

Hafiften kızardı Zina, büyüleyici gözlerini kaldırıp Pavel Aleksandroviç'e baktı.

“Size mi? Ne için?”

“Erken geldiğim için, Zinaida Afanasyevna! Dayanamadım, iki hafta daha bekleyemedim... Rüyamda bile gördüm sizi. Kaderimi bir an önce öğrenmek için uçup geldim... Ama kaşlarınız çatık sizin, kızdınız bana! Bu gelişimde de kesin bir şey öğrenemeyecek miyim yoksa?”

Gerçekten de çatıktı Zinaida'nın kaşları. Bakışını gene önüne indirip kararlı, sert bir ses tonuyla (can sıkıntısı da vardı ses tonunda) karşılık verdi:

“Tekrar bu konuyu açmanızı bekliyordum... Bu beklenti bana çok ağır geldiği için de, karar ne kadar çabuk verilirse o kadar iyi olacak. Benden bir cevap vermemi istiyorsunuz, daha doğrusu, rica ediyorsunuz... Cevabım değişmediği için, izninizle, tekrarlayacağım kararımı: Bekleyiniz! Tekrar söylüyorum, henüz kararımı vermiş değilim, dolayısıyla, karınız olup olamayacağım konusunda size bir şey söyleyemem. İnsandan böyle bir cevap zorla alınamaz, Pavel Aleksandroviç. Ancak, içinizin rahat olması için şunu ekleyeceğim, olumsuz kesin bir karar vermiş de değilim. Yalnız, şunu da unutmayın: Sizi kararımın olumlu olabileceği umudunu vermemin tek nedeni de sabırsızlığınızı, huzursuzluğunuzu hoşgörüyü karşılamamdır. Tekrar ediyorum, kararımı tam anlamıyla özgür olarak vermek istiyorum; ve sonunda kararımın olumsuz olduğunu söylersem, size umut verdiğim için de suçlamamalısınız beni. Bunu böyle bilin...”

Mozglyakov dokunaklı bir sesle haykırdı:

“Peki ama nedir bu, nedir? Bir umut mudur? Bu söylediklerinizden en küçük bir umut çıkarabilir miyim, Zinaida Afanasyevna?”

“Size ne söylediysem hepsini düşünün, onlardan işinize gelen anlamı çıkarın. Sizin bileceğiniz şey bu! Ama ben başka bir şey söylemeyeceğim... Dileğinizi geri çevirmiyorum, yalnızca şunu söylüyorum: Bekleyin. Ama tekrar ediyorum, canım isterse, dileğinizi geri çevirmek hakkını da bütünüyle kendimde saklı tutuyorum. Bir şeyi daha açıklayayım size, Pavel Aleksandroviç: Birilerinin, söz gelimi annemin kararımı vermemde etkili olacağına güvenerek veya başka yollara başvurmak amacıyla, buraya size söylediğim günden önce gelmişseniz hesapta çok yanıldınız demektir... O zaman dileğinizi kesinlikle geri çeviririm, duyuyor musunuz beni? Şimdilik bu kadar yeter, lütfen, zamanından önce bu konuda tek sözcük söylemeyin bana.”

Zina bütün bunları soğuk, kararlı bir tavırla ve bu konuşmayı daha önce hazırlamış gibi hiç duraksamadan söylemişti. Mösyo Pol durumun ciddi olduğunu anlamıştı. Tam o sırada Mariya Aleksandrovna döndü. Hemen arkasında Bayan Zyablova vardı.

Mariya Aleksandrovna biraz heyecanlı görünüyordu.

“Prens galiba biraz sonra inecek, Zina!” dedi. “Nastasya Petrovna, hemen yeni çay hazırlayın!”

Semavere koşarken haber verdi Nastasya Petrovna:

“Anna Nikolayevna adam yollamış. Hizmetçi kızı Anyutka bir koşu gelmiş mutfağa, Prens’le ilgili sorular sormuş. Galiba kendileri şu anda çok öfkeli...”

Mariya Aleksandrovna başını çevirip omzunun üzerinden cevap verdi bayan Zyabkova’ya:

“Bana ne bundan! Anna Nikolayevna dediğiniz kadının ne düşündüğü beni ilgilendirmez. Şuna inanın, ben bir şey öğrenmek için dünyada kimseyi göndermem onun mutfağına. Ayrıca, çok şaşıyorum doğrusu, neden hep o zavallı kadına, Anna Nikolayevna’ya düşmanmışım gibi söz edersiniz ondan... Hem yalnızca siz değilsiniz böyle düşünen, kentte herkes öyle düşünüyor... Size soruyorum, Pavel Aleksandroviç! Siz ikimizi de tanıyorsunuz, ben neden düşman olacaktım Anna Nikolayevna’ya? Kentin önde gelen hanımefendisi olduğu için mi?

Önde gelen hanımefendi olmaya karnım tok benim... umurumda değil... Varsın, en önde gelen o olsun! Önde gelen biri olarak onun ayağına gitmeye, birinciliğini kutlamaya hazırım! Üstelik, büyük haksızlık var ortada. Ona arka çıkıyorum, çıkmak zorunda kalıyorum! İftira ediyorlar kadına. Neden durmadan saldırıyorsunuz ona? Daha çok genç, takıp takıştırmaya düşün, bunun için mi? Bence, birçoklarının taktıklarından da güzel şeyler takıyor. Sözgelimi, Natalya Dmitriyevna da öyle şeyleri seviyor, kim ne diyebilir buna? Yoksa, Anna Nikolayevna evde oturmadığı, kapı kapı dolaştığı için mi? Ama, Tanrım! Öğrenim görmemiş bir kadıncağız kendisi, elbette bir kitabın kapağını açmak ağır gelecek ona ya da bir işle iki dakika ilgilenemeyecek... Kırıtıyor, penceresinin önünden geçenlere kaş göz ediyor. Hem sonra, yalnızca yüzü beyazsa, başkaca bir şeyi yoksa neden herkes güzel olduğuna inandırmaya çalışır kendisini, bilmem? Kabul ediyorum, evet, dans ederken güldürüyor herkesi! Peki ama neden çok güzel polka oynadığına inandırmaya çalışırlar onu? İnanılmaz derecede çirkin dantel başlıkları, şapkaları var... ama Tanrı ona zevk yerine böylesine bir saflık vermişse kadıncağızın suçu ne? Saçına bonbon şekeri kâğıdı takarsa kendisine yakışacağını söyleyin, hemen inanıp takıverir. Dedikoducudur, ama bu kentin alışkanlığıdır dedikoduculuk. Dedikodu yapmayan var mıdır burada? Favorili Suşilov sabah akşam, neredeyse geceleri bile çıkmaz evinden. Aman Tanrım! Daha neler, neler! Kocasını sabahın beşine kadar kumar oynar! Burada bu tür kötü alışkanlıklar öylesine çok ki! Ancak... belki iftiradır da bütün bunlar... Anlayacağınız, her zaman, her zaman savunmuşumdur o kadını!.. Aman Tanrım! “O sırada odaya giren Prens’e doğru haykırarak atıldı Mariya Aleksandrova. “İşte geldi Prens! Evet, kendisi bu! Hemen tanıdım onu, binlerce insanın arasında görsem hemen tanırım! Nihayet gördüm sizi, *mon prince*!”¹⁵”

İlk bakışta Prens'in yaşlı olduğunu anlayamazdınız, ama daha yakından, dikkatli baktığınızda onun ayakta zor duran yarı ölü biri olduğunu görürdünüz. Bu mumyayı genç göstermek için sanatsal her türlü olanak kullanılmıştı. Şaşırtıcı güzel bir peruk, favoriler, bıyık ve kömür karası siyaha boyalı sanatçı sakalı hep birlikte yüzünün yarısını örtmüştü. Olağanüstü bir ustalıkla beyazlaştırılmış, alık sürülmüş yüzünde neredeyse tek kırışıklık yoktu. Nereye kaybolmuşlardı? .. Bilinmiyordu. Bir moda dergisinden çıkmış gibi günün son modasına uygun giyinmişti. Üzerinde bir redingot ya da daha doğrusu, vallahi ne olduğunu pek bilemediğim, ama sabah ziyaretleri için dikilmiş son derece şık, günün modası, redingota benzeyen bir şey vardı. Eldivenleri, kravatı, yelege, gömleği, her şeyi son derece temiz ve zevkliydi. Hafiften aksıyordu Prens, ama bunu moda gereğiymiş gibi büyük bir ustalıkla yapıyordu. Zaten cam olan gözüne bir de tek gözlük takmıştı. Bol bol koku sürünmüştü Prens. Konuşurken bazı sözcükleri (belki yaşlılığın verdiği güçsüzlüğünden, belki bütün dişlerinin takma olduğundan, belki de konuşmasına daha bir ağırlık vermek istemesinden) özellikle uzatıyordu. "E" harfinin üzerine özellikle basarak bazı heceleri olağanüstü hoş söylüyordu. "Evet" yerine tuhaf ama biraz da hoş bir biçimde "ivit" diyordu. Davranışlarında parlak, şık yaşamının sonucu bir özensizlik vardı. Ancak, eski parlak, şık günlerinden onda bir şeyler kalmışsa, bu arada elinde olmadan da ne yazık ki, güzel yaşanmış günlerden kalma, hiçbir kozmetiğin, korsenin, parfümerinin, berberin yok edemediği birtakım bulanık anılar da kalmıştı! Bu nedenle önce, ihtiyarın henüz aklını bütünüyle yitirmemiş olduğunu, ama belleğinden her şeyin silindiğini, sık sık olayları karıştırdığını, aynı şeyleri tekrarlayıp durduğunu, hatta yalan yanlış şeyler anlattığını itiraf edersek çok daha iyi yapmış olacağız. Evet, onunla konuşmak bile bir beceri istiyordu. Ama Mariya Aleksandrovna kendine güveniyordu, Prens'i görünce büyük bir heyecana kapılmıştı.

Konuğunu iki elinden tutup rahat bir koltuğa oturturken,

“Ama hiç, hiç değişmemişsiniz, Prens!” dedi. “Oturunuz, oturunuz, Prens! Altı yıldır, tam altı yıldır görüşemedik sizinle. Bunca yıldır ne bir mektup ne tek bir satır! Ah, bana karşı çok suçlusunuz, Prens! Ne kadar kızgındım size, bilemezsiniz, *mon cher prince*! Ama çay, çay! Aman Tanrım! Nastasya Petrovna, çay getirin!”

Prens peltek peltek (Prensin biraz peltek konuştuğunu söylemeyi unutmuşuz, ama bunu da sanki moda olduğu için yapıyordu), şöyle dedi:

“Telekkür ederim, te-şek-kürler, suç-lu-yum! Ba-ğış-la-yın!” Tekli gözlüğüyle odayı gözden geçirirken ekledi: “Düşünebiliyor musunuz, geçen yıldan bu yana hep sizin ziyaretinize gelmeyi düşünüyordum. Ama korkutuyorlardı beni: Sözde kolera varmış burada, öyle diyorlardı.”

Mariya Aleksandrovna,

“Hayır Prens, kolera falan yoktu burada,” dedi.

Mozglyakov kendini göstermek, ön plana çıkmak isteğiyle söze karıştı:

“Amcacığım, burada kolera değil de, büyükbaş hayvan hastalığı vardı.”

Mariya Aleksandrovna sert sert yukarıdan aşağı şöyle bir süzdü Mozglyakov’u.

“Neyse,” dedi Prens. “Büyükbaş hayvan hastalığı ya da buna benzer bir şey işte... Onun için gelmedim. Peki, kocanız nasıllar, sevgili dostum benim Anna Nikolayevna? Hâlâ adliyece savcı mı?”

Mariya Aleksandrovna biraz kekeleyerek,

“Hayır, Prens,” dedi. “Kocam savcı değildir...”

Mozglyakov hemen uyandı, sesini yükselterek araya girdi:

“Bahse girerim, şaşırdı amcam, sizin Anna Nikolayevna Antipova olduğunuzu sanıyor.

Ama bu açıklamayı yapmasından önce de Mariya Aleksandrovna’nın bozulduğunun farkındaydı sanki.

Prens,

“Evet, evet,” dedi, “Anna Nikolayena... (hep unutuyorum!) Antipovna,” dediğini doğruladı Prens “özellikle Antipovna...”

Mariya Aleksandrovna acı acı gülümsedi.

“Hayır, Prens, çok yanıldınız. Anna Nikolayevna değilim ben, ne yalan söyleyeyim, beni tanımayacağınızı hiç beklemiyordum! Şaşırttınız beni, Prens! Eski dostunuz Mariya Aleksandrovna Moskaleva’yım ben. Mariya Aleksandrovna’yı hatırlıyor musunuz, Prens?..”

“Mariya A-lek-sandr-rov-na! Düşünebiliyor musunuz? Sizi o sandım, (neydi adı)... evet! Anna Vasilyevna...¹⁶ *C’est délicieux!*¹⁷ Demek onun evinde değilim. Oysa, dostum, beni doğrudan Anna Matveyevna’nın evine götürceğini sanıyordum. *C’est charmant!*¹⁸ Gerçi, bu çok sık oluyor bana... Sık sık gideceğim yerden başka bir yere gidiyorum. Ama ne olursa olsun, her zaman hoşlanıyorum bundan.... Yani siz Nastasya Vasilyevna değil misiniz şimdi? Çok ilginç...”

Mariya Aleksandrovna düzeltti:

“Mariya Aleksandrovna, Prens, Mariya Aleksandrovna! Ayrica, bana karşı çok da kabahatlisiniz! En iyi, en yakın dostunuza unutmuşsunuz!”

Prens, Zina’ya bakarak, peltek peltek,

“Evet, en i-yi dostumu... *pardon, pardon!*¹⁹” dedi.

“Bu benim kızım Zina... Tanışmıyorsunuz onunla, Prens. Hatırlıyor musunuz, sizin burada olduğunuz yıl o burada degildi...”

Prens tekli gözlüğünü dikkatle Zina’ya doğrultup mırıldandı:

“Kızınız, demek! *Charmante, charmante! Mais quelle beaute!*²⁰”

Mariya Aleksandrovna, Prens’in dikkatini karşısında elinde tepsiyle beklemekte olan Kazak çocuğa çekmek amacıyla,

“Çayınız, Prens,” dedi.

Prens çay fincanını aldı; pespembe, tombul yanaklı çocuğa baktı.

16 Prens Anna Nikolayevna’nın baba adını karıştırıyor – ç.n.

17 (Fr.) Harika bu!

18 (Fr.) Çok hoş!

19 (Fr.) Affedersiniz, affedersiniz.

20 (Fr.) Ne hoş, ne hoş! Bu ne güzellik!

“A-a-a, sizin oğlunuz mu bu?” diye sordu. Ne tat-lı çocuk!.. ve, ve sanırım çok usludur da, değil mi?..

Mariya Aleksandrovna aceleyle kesti Prens'in sözünü:

“Ama, Prens, çok korkunç bir şeyin olduğu geldi kulağıma! İnanın, korkudan ne yapacağımı bilemedim... Bir yerinizi mi incittiniz? Bakın, ihmale gelmez bu...”

Prens son derece heyecanlı, sesini yükseltti:

“Devirdi! Devirdi! Arabacı devirdi! Kıyamet kopuyor ya da buna benzer bir şey oluyor sandım. Çok korktum, kusuruma bakma ama, çok değerli hanımefendim, aklım gitti! Böyle bir şeyin olabileceğini bek-le-mi-yor-dum, hiç bek-le-mi-yor-dum! Bütün suç arabacım Fe-o-fil'de! Tek güvendiğim insan sensin, dostum: Ne yapılabileceksen yap, araştı, durumu öğren! Sa-nı-rım niyeti beni öldürmekti.”

Pavel Aleksandroviç,

“Tamam, tamam, amcacığım!” dedi. “Araştırıp her şeyi öğreneceğim! Ama önce şunu söylemek isterim size, amcacığım! Bugün olanlar için affedin Feofil'i, olur mu? Ne dersiniz?”

“Asla!.. Amacının beni öldürmek olduğundan kuşku yok! O, bir de evde bıraktığım Lavretniy... Düşünsenize: Yeni bir takım düşünceler takmış kafasına! Bir çeşit her şeyi yadsıma onunki... Anlayacağınız, sözcüğün tam anlamıyla komünist... Onunla bir araya gelmekten bile korkuyorum!”

“Ah, ne doğu söylediniz, Prens!” diye haykırdı Mariya Aleksandrovna. Bu tür aptal insanlardan ben de ne çok çekiyorum bilemezsiniz! Düşünün, iki adamımı yeni değiştirmek zorunda kaldım, ama itiraf edeyim, öylesine aptallar ki, sabahtan akşama kadar onlarla karşılaşacağım diye ödüm kopuyor. Ne kadar aptal olduklarına inanamazsınız, Prens!”

“Evet, evet! Ama şunu söyleyeyim size, uşaklarımın biraz aptal olmaları hoşuma bile gidiyor...” Prens, söylediklerini dik-katle dinledikleri için, her yaşlı insan gibi, durumdan pek hoş-nuttu. “Uşaklara bu yakışıyor da. Hatta, temiz yürekli ve aptal olmaları onlara bir değer de kazandırıyor. Elbette, bazı durum-lar-da... Aptal oldukları için yüzlerinde pek bir ciddiyet, gurur oluyor. Kısacası, bakınca işini iyi yapıyor diye düşünün-

yorsunuz. Ama benim *adamımdan* öncelikle istediğim, i-şi-ni i-yi yap-ma-sı-dır. İşte, Te-ren-tiy diye öyle biri var bende. Te-ren-tiy'i hatırlıyorsun, değil mi, dostum? Onu görür görmez, ilk söylediğim şu oldu: 'Kapıcım olmak ister misin?' Ha-ri-ku-lâ-de bir aptal! Öküzün trene baktığı gibi bakıyor insanın yüzüne! Ama yüzünde öyle bir cid-di-yet, gurur vardır ki, sorma gitsin! Açık pembe bir de gıdığı var! Ama resmi kapıcı giysisini giydiğinde beyaz kravatın arasından gıdığı pek etkileyici görünüyor... Çok seviyorum onu. Kimi zaman yüzüne bakmaya doyamıyorum: Sanki kürsüde tezini savunan bir bilim adamı... öylesine mağrur bir görünümü var! Anlayacağınız, tam bir Alman profesör Kant veya daha doğrusu, besili bir hindi. Çalışan bir insan için kusursuz *comme il faut!*..”

Mariya Aleksandrovna aşırı heyecanlı bir kahkaha attı. Ellerini bile çırpıyordu. Pavel Aleksandroviç bütün içtenliğiyle katılmıştı Mariya Aleksandrovna'nın kahkahasına: Amcasıyla yakından ilgileniyordu. Nastasya Petrovna da kahkahayla gülme-ye başlamıştı. Zina bile gülümsemişti.

Mariya Aleksandrovna,

“Ama çok komik şeyler söylüyorsunuz, Prens!” diye haykırdı. “Çok neşeli bir insansınız, çok zekisiniz, Prens! Olayların en ince, en komik yanını yakalamak büyük bir yetenek ister!.. Ve toplumdan uzaklaşmak, beş yıl kapalı bir yaşam sürmek! Hem de böyle bir yeteneğiniz varken! Aslında yazmalısınız siz, Prens! Bir Fonvizin, bir Giribayedov, bir Gogol olabilirsiniz!..”

“Evet, evet!” dedi Prens. Pek mutluydu. “O-la-bi-li-rim... Hem biliyor musunuz, eskiden çok zekiydim. Bir vodvil bile yazmıştım... Çok harika birkaç dörtlük bile vardı orada. Ama hiçbir yerde oynanmadı...”

“Aman! Okumayı çok isterdim onu! Bak ne diyeceğim Zina, bunu öğrendiğimiz çok iyi oldu! Prens, savaşta yaralananlara yardım için bir tiyatro kurmaya hazırlanıyoruz...²¹ Sizin bu vodvilinizi sahneye koysak, ne dersiniz?”

“Elbette olur! Bir başkasını bile yazmaya hazırım... Bütünüy-le unuttum o yazdığımı çün-kü. Ama hatırlıyorum, öyle gü-

21 1853-1856 Kırım savaşında yaralananlardan söz ediliyor – ç.n.

zel,” Böyle derken kendi elini öpmüştü bile Prens. “Birkaç kelime oyunu vardı ki orada... Ve genelde, yurt-dı-şın-da olduğum zamanlar büyük *fu-ro-re*²² yapıyordum. Lord Byron’u hatırlıyorum. Yakın dosttuk. Viyana Kongresi’nde²³ ne harika bir *krakovyak*²⁴ oynamıştı.”

“Lord Byron ha, ne diyorsunuz siz, amcacığım! İnsaf!”

“Evet, Lord Byron dedim. Aslında belki Lord Byron değil de, başka biriydi. Evet, haklısın, Lord Byron değil, bir Polonyalıydı! Şu anda hatırladım. Çok il-ginç bir Polonyalıydı. Kont diye tanıtmıştı kendini, ama sonra anlaşıldı ki bir lokantacıymış. Ama doğrusu, harika *krakovyak* oynuyordu, sonunda da bacağı kırıldı. Daha o zaman bu olay için bir şiir yazmıştım:

*Bizim Leh, kıvrarak,
Oynuyordu krakovyak...*

Ama gerisini hatırlamıyorum...

*Kırdı bacağı,
Kesti dansını.*

Giderek daha çok heyecanlanan Mozglyakov haykırdı:

“Gerçekten öyle mi yazdınız, amcacığım?”

Amca cevap verdi:

“Galiba öyleydi, dostum ya da buna benzer bir şey... Bununla birlikte, belki hiç de öyle değildi, ama çok başarılı mısralardı, bunu biliyorum... Genelde bazı şeyleri unutuyorum artık. Kafam çok meşgul de ondan.”

Mariya Aleksandrovna merakla sordu:

“Söyler misiniz, Prens, kimseyle görüşmediğiniz bu süre içinde neler yaptınız? Sizi o kadar sık düşünüyordum ki, *mon cher prince*, ne yalan söyleyeyim, şu anda büyük bir sabırsızlık içinde, ayrıntılarıyla öğrenmek istiyorum her şeyi...”

22 (İtl.) Sükse – ç.n.

23 Viyana kongresi 1814’ün kasımından 1815’in haziranına kadar, Avrupa devletleri koalisyonunun I. Napolyon’u yenmesinin ardından Avrupa’da yeni bir düzen kurmak amacıyla yapılmıştı. Kongre süresince birçok balo, tören düzenlenmişti – ç.n.

24 *Krakovyak*: Hareketli bir Polonya halk dansı – ç.n.

“Ne mi yapıyordum? Eh işte, bilirsiniz, az mı yapılacak iş var-dır... Dinleniyordum... kimi zaman da, bildiğiniz gibi, dolasmaya çıkıyordum, çeşitli şeyler düşünüyordum...”

“Çok geniş bir hayal dünyanız olsa gerek, amca?”

“Aşırı geniş, sevgili dostum. Bazen öyle şeyler düşünüyorum ki, kendime bile şaşıyorum. Ben Kaduyev'deyken... *A propos!*²⁵ Sahi, yanılmıyorsam, sen Kaduyev vali yardımcısıydın, değil mi?”

Pavel Aleksandroviç şaşırmış,

“Ben mi, amcacığım?” diye sordu.

“Düşünsene, dostum! Hep seni vali yardımcısı sanıyordum ve şöyle düşünüyordum: Ya birden bambaşka biri oluverseydi?.. Biliyor musun, o kişi pek ciddi, zeki biri çıksaydı... O-l-a-g-a-n-ü-s-tü zeki biri olsaydı, her konuda şiirler yaz-say-dı. Hafiften kupa papazına benzeseydi...”

Mariya Aleksandra kesti Prens'in sözünü:

“Hayır, Prens, yemin ederim, böyle yaşamayı sürdürürseniz kendinizi mahvedeceksiniz! Beş yıl evinize kapanıp kimseyle görüşmemek, olan bitenden habersiz olmak!.. Ama mahvetmişsiniz siz kendinizi, Prens! Size yakın olduğunu, sizi sevdiğini düşündüğünüz kime isterseniz sorun, hepsi kendinizi mahvettiğinizi söyleyecektir size!”

“Gerçekten mi?” diye haykırdı Prens.

“İnanın bana, öyle! Bir dostunuz, bir kız kardeşiniz olarak söylüyorum bunu size! Benim için değerlisiniz çünkü; çünkü, anılar kutsaldır benim için... Ne diye ikiye bölme yapayım ki? Evet, yaşantınızı bütünüyle değiştirmek zorundasınız. Yoksa hastalanacaksınız, tüketeceksiniz kendinizi, öleceksiniz...”

Prens korkuya kapılıp,

“Aman Tanrım!” diye haykırdı. “Yoksa o kadar yakınımda mı ölüm? Evet, düşünsenize, çok doğru söylüyorsunuz: Hemoroitim çok acı veriyor bana, özellikle bazı zamanlar... Ağrı nöbetleri geldiğinde çok tu-haf belirtileri oluyor bunun (bütün içtenliğimle anlatacağım bunu size)... Önce...”

Pavel Aleksandroviç Prens'in sözünü kesti:

25 (Fr.) Yeri gelmişken.

“Amcacığım, başka bir zaman anlatırsınız bunu, şimdi... hem gitmemiz gerekmiyor muydu?”

“Evet, tamam! Bunu başka bir görüşmemizde anlatırım. Hem pek öyle ilgi çekecek bir şey de değildi hani. Şimdi düşünüyorum da... Ama gene de ilginç bir hastalıktır bu hemoroit... Değişik durumları var... Bir ara hatırlat bana da, dostum, bir evresini ay-rın-tı-la-rıy-la anlatayım sana...”

Mariya Aleksandrovna tekrar kesti Prens’in sözünü:

“Bakın ne diyeceğim, Prens, tedavi için yurtdışına gitmeyi denesenez iyi edersiniz.”

“Yurtdışına! Evet, olabilir! Kesinlikle yurtdışına gideceğim! Hatırlıyorum, yirmili yıllarda yurtdışındayken çok güzel zaman ge-çir-miş-tim orada... Az kaldı bir Fransız kontesle evleniyordum. Çılgıncasına âşık olmuştum ona, bütün hayatımı ona vermek istiyordum. Gelgelelim, benim yerime, başka biri evlendi onunla. Hem, çok tuhaftır: Yalnızca iki saat ayrılmıştım yanından, öteki adam, Alman baron kaptı kontesi... Daha sonra da bir süre tımarhanede yattı.

“Ama, *cher prince*, ben de işte bunun için sağlığınıza ciddi olarak dikkat etmenizi söylüyorum. Yurtdışında çok iyi doktorlar var çünkü... Ayrıca, hayatınızda bir değişiklik yapmanızın da ne sakıncası olabilir!.. Bir zaman için de olsa, Duhanovo’nuzdan ayrılmalısınız.”

“Ke-sin-lik-le! Uzun zamandır kararlıyım zaten buna, hem biliyor musunuz, sulu tedavi olmak niyetindeyim.”

“Sulu tedavi mi dediniz?”

“Evet, sulu tedavi. Daha önce de olmuştum. O sıralar bir kaplıcadaydım. Moskovalı bir hanımefendi vardı orada. Soyadını unuttum. Yetmiş yaşlarında, şiir gibi konuşan bir hanımefendiydi. Göz akında leke olan, elli yaşlarında dul kıızıyla birlikte gelmişti kaplıcaya. Kızı da aşağı yukarı, şiir gibi konuşuyordu. Şanssız bir olay geç-miş-ti başından: Sinirlenip, dayı kızını öldürmüş, bu yüzden de mahkemelere düşmüştü. İşte onlar suyla iyi etmeye kalkıştılar beni. Ne yalan söyleyeyim, hasta falan değildim; ama ‘tedavi ol, tedavi ol’, diye çok ısrar ettiler. Ayıp olmasın diye, su içmeye başladım. Baktım, sanki ya-

vaş yavaş hafiflemeye baş-la-dım. İçtikçe içtim, içtikçe içtim, neredeyse bir şelalenin suyunu içtim. Biliyor musunuz, bu suyla tedavi yararlı bir şey ve büyük yararı oluyor insana. Ama sonunda has-ta-lan-ma-mış olsaydım, inanın, sağlığım tam yerinde olacaktı...”

“İşte bunu çok doğru söylediniz, amcacığım! Sahi, amca, mantık okudunuz mu siz?”

Pavel Aleksandroviç’in bu sorusuna çok gücendi Mariya Aleksandrovna.

“Aman Tanrım! dedi. Nasıl sorular soruyorsunuz öyle?”

“Okudum, dostum, ama çok eskiden... Almanya’da felsefe de okudum, kursu bitirdim, ama öğrendiklerimin hepsini unuttum gitti. Ancak... size itiraf edeyim... bu hastalık laflarıyla beni öyle çok korkuttunuz ki, sinirim bozuldu... Ama şimdi dö-ne-çe-ğim...”

Mariya Aleksandrovna şaşkınlık içinde haykırdı:

“Nereye gidiyorsunuz, Prens?”

“Hemen şimdi, hemen... Aklıma gelen bir şeyi not etmeliyim... *au revoir*...”²⁶

Kahkahalarla gülerek sordu Pavel Aleksandroviç:

“Neymiş o?”

Mariya Aleksandrovna’nın sabrı tükendi. Heyecanla söylendi:

“Anlayamıyorum, neye güldüğünüzü kesinlikle anlayamıyorum! Saygıdeğer, yaşlı bir insanı, bir akrabanızı melek temiz yürekliliğinden yararlanıp alaya almak, her söylediğine kahkahalarla gülmek olacak şey mi! Sizin adınıza yüzüm kızardı, Pavel Aleksandroviç! Söyler misiniz, lütfen, neyine gülüyorsunuz onun? Bence... ortada gülünecek bir şey yok.”

“İnsanları tanıyamamasına güldüm, kimi zaman öyle olmadık şeyler anlatıyor ki...”

“Ama onun yaşadığı korkunç şeylerin, o cehennemlik kadının baskısı altında geçirdiği beş yılın sonucudur bu. Acımak gerekir ona, onunla alay etmek değil! Beni bile tanıyamadı, siz de gördünüz. Hayal aleminde yaşıyor! Kesinlikle kurtarmak

26 (Fr.) Hoşça kalın.

gerekiyor onu! O tüccar kafalı kadından... kurtulur umuduyla yurtdışına gitmesini salık veriyorum ona!”

Pavel Aleksandroviç sesini yükseltip,

“Size bir şey söyleyeyim mi, Mariya Aleksandrovna,” dedi, “evlendirmek gerekiyor onu, evlendirmek.”

“Gene aynı şey! Hâlâ böyle diyorsanız, düzelemezsiniz siz, Mösyö Mozglyakov!”

“Hayır, Mariya Aleksandrovna, hayır! Bu kez çok ciddiylim! Neden evlenmesin ki? Bu da bir fikir! *C'est une idée comme une autre!*²⁷ Söyler misiniz lütfen, bunun ne zararı olur ona? Hem kendisi öyle bir durumda ki, evlilik kurtarabilir onu! Yasalarımıza göre hâlâ evlenebilir. Böylelikle önce, o aşağılık kadından (böyle dediğim için bağışlayın beni) kurtarır kendini; sonra, daha önemlisi, bir kız veya daha iyisi, sevimli, iyi yürekli, kibar, en önemlisi de, onunla kızı gibi ilgilenecek yoksul, kendisiyle evlendiği için ona minnet duyabilecek dul bir kadın bulduğunu düşünün... O aşağılık kadının yerine... her an yanında olacak, ona akrabalarını aratmayacak içten, dürüst biri daha iyi olmaz mı onun için? Kuşkusuz, evleneceği kadının güzel olması da gerekir; çünkü amcam hâlâ güzel kadınlardan hoşlanıyor. Zinaida Afanasyevna'ya nasıl baktığını fark etmediniz mi?”

Nastasya Petrovna, Pavel Andreyeviç'i sonuna kadar dikkatle dinledikten sonra,

“Peki ama, böyle birini nerede bulacaksınız?” diye sordu.

“Bunu çok doğru söylediniz işte: Uygun bulsaydınız, siz bile evlenebilirdiniz kendisiyle! Neden evlenemeyesiniz ki? İzninizle, sorabilir miyim: Birincisi güzelsiniz, ikincisi dulsunuz, üçüncüsü dürüstsünüz, dördüncüsü yoksulsunuz (çünkü, gerçekte zengin değilsiniz), beşincisi çok mantıklı bir kadınsınız, dolayısıyla, seversiniz onu, rahat ettirirsiniz, o kadını da tekmeyle atarsınız evden, Prens'i yurtdışına götürürsünüz, yağla balla beslersiniz... bütün bunları o bir yıl veya iki buçuk ay sonra bu dünyayı terk edene kadar yaparsınız. O zaman bir prensessiniz artık, dul ve zengin bir prenses. Sizin ödülünüz olur

27 (Fr.) Bu da ötekiler gibi bir fikir!

bu... Bir markiz veya generalle evlenebilirsiniz! *C'est joli*,²⁸ öyle değil mi?"

Bayan Zyablova yüksek sesle,

"Aman Tanrım!" dedi. "Bana evlenme önerisinde bulunsaydı, bir tek minnettarlık duygumdan âşık olabilirdim o tatlı ihtiyara!" Koyu renk gözlerinin içi ışıltı ışıltıydı. "Ama ne yaparsınız ki, olacak şey değil söyledikleriniz!"

"Olacak şey değil mi? Gerçekleşmesini ister misiniz? Önce, bunu istediğinizi söyleyin bana, sonra, bugün onun nişanlısı olmazsanız, parmağımı kesin! Amcamı bir şeye inandırmaktan veya heveslendirmekten kolay bir şey yoktur. Her şeye "Evet, tamam, pekala!" der. Siz de gördünüz... Onu evlendirdiğimizin farkına bile varmayacak. Belki de aldatıp evlendiririz... Onun yararınadır bu, lütfen yapalım bunu... Her ihtimale karşı biraz süslenseniz iyi olacak, Nastasya Petrovna!"

Mösyö Mozglyakov çok heyecanlıydı, coşmuştu.

Her ne kadar, kafası çalışan bir kadın olsa da Bayan Zyablova'nın ağzının suları akmaktaydı.

"Siz söylemeseniz de biliyorum zaten durumumun hiç iyi olmadığını. Bütününü bıraktım kendimi artık, uzun zamandır evlenmeyi hayal ettiğim yok. İşte Madam Gribusye²⁹ diye biri çıktı ortaya... Ne yani, gerçekten bir aşçı kadına mı benziyorum?"

Bu arada Mariya Aleksandrovna yüzünde tuhaf bir ifadeyle oturuyordu. Pavel Aleksandroviç'in bu tuhaf önerisini bir çeşit korku, telaş içinde dinlediğini söylersem, yanlış bir şey söylemiş olmam... Sonunda toparladı kendini. Sert bir tavırla kestti Mozglyakov'un sözünü:

"Tutalım ki bütün bunlar çok güzel, ama gene de saçma, anlamsız, en önemlisi de bütününü yersiz."

"Peki ama, çok saygıdeğer Mariya Aleksandrovna, neden saçma, yersiz oluyor?"

"Birçok nedenle, ama en önemlisi de şu anda siz benim evimdesiniz, Prens de benim konuğum ve evime kimsenin saygısız-

28 (Fr.) Harika bu.

29 Fransızca *griboiller* (kirletmek) fiilinden türetilmiş *griboille* (pasaklı) anlamında kullanılmış olabilir – yay.n.

lık etmesine izin vermem. Sözlerinizi şaka kabul ediyorum, Pavel Aleksandroviç. Neyse, şükûrlersun, işte Prens de geldi!”

Prens odaya girerken haykırdı:

“İşte ben de geldim! Çok tuhaf, *cher ami*, bugün çok değişik fikirler geliyor aklıma. İnanmazsınız ama, kimi zaman da hiç gelmez... Bütün gün öyle boş boş oturur dururum.”

“Belki bugün geçirdiğiniz kazadandır, amcacığım. Sinirlerinizi uyarmıştır, bu nedenle...”

“Ben de öyle düşünüyorum, dostum ve bu olayı kendim için yararlı bile buluyorum. Bu yüzden benim Fe-o-fil’i affetmeye karar verdim. Bak ne diyeceğim, sanırım beni öldürmek istediği falan yoktu. Ne dersin? Ayrıca, geçenlerde sakalını usturayla kestirmekle de cezalandırmıştım kendisini.”

“Kestirdiniz ama, amcacığım! Şimdi Alman malı bir sakalı yok mu?”

“Evet, Alman malı bir sakalı var. Genel bakacak olursan bu düşüncende çok haklısın, dostum. Ama özel bir durum bu... Ama takma sakaldır onunki. Nasıl oldu, biliyor musun: Durup dururken bir fiyat listesi geldi bana. Arabacılar ve beyler için yurtdışından çok güzel yeni sakallar, favoriler, sanatçı sakalları, bıyıklar, daha bir sürü şey gelmiş. Ve listede hepsinin çok kaliteli, fiyatlarının son derece uygun olduğu yazıyordu. Kendi kendime, bir sakal ısmarlasam nasıl olur diye düşündüm. Hiç değilse nasıl şeyler olduğunu görürdüm. İşte o yüzden bir arabacı sakalı ısmarladım. Gerçekten de, çok güzel bir sakaldı! Ama anlaşıldı ki, Feofil’in kendi sakalı iki kat daha güzeldir. Anlayacağınız, önemli bir sorun çıktı ortaya: Feofil’in sakalını kesecek miydik, yoksa gelen sakalı geri mi yollayacaktık, Feofil kendi doğal sakalını mı kullanacaktı? Düşündüm taşındım, sonunda Feofil’in gelen sakalı kullanmasına karar verdim.”

“Belki de sanatın doğadan daha yetenekli olduğunu düşündüğünüz içindir, amca!”

“Özellikle onun için. Ama sakalını usturayla keserlerken çok acı çekti! Sanki mesleğiyle, sakalıyla vedalaşıyor gibiydi... Peki ama, dostum, bizim gitmemiz gerekmiyor mu artık?”

“Ben hazırım, amcacığım.”

Mariya Aleksandrovna heyecanla sordu:

“Sanırım, yalnız valiye uğrayacaksınız, değil mi, Prens? Şimdi benimsiniz ve bütün gün ailemin konuğusunuz. Elbette, buranın insanlarıyla ilgili bir şey söylemeyeceğim size. Belki Anna Nikolayevna’ya uğramak istersiniz, bunun için üzölmeye hakkım olmaz. Ayrıca, zamanın size her şeyi anlatacağından da hiç kuşğum yok. Ama şunu unutmayın, bugün sizin ev sahibeniz, kız kardeşiniz, anneniz, bakıcınız, her şeyiniz benim ve size bir şey olur diye diken üzerindeyim, Prens! Tanımıyorsunuz, hayır, en azından belli bir zamana kadar tanıımıyorsunuz siz bu insanları!..”

Mozglyakov,

“Güvenin siz bana, Mariya Aleksandrovna,” dedi. “Her şey size dediğim gibi olacak.”

“Ah, haylaz çocuk! Size güvenmek ha! Akşam yemeğine bekliyorum sizi, Prens! Yemeğı erken yeriz. Kocam köyde olduğı için çok üzğünüm. Sizi görseydi çok sevinirdi. Sizi çok seviyor, sayğı duyuyor.” Prens: “Kocanız? Kocanız mı var sizin?” diye sordu. “Aman Tanrım! Ama geçmişı bütünöyle, bütünöyle unutmuşsunuz siz! Kocamı, Afanasiy Matveiç’i hatırlıyor musunuz? Şimdi köyde kendisi, eskiden belki bin kez görmüşşünüzdür onu. Afanasiy Matveiç’i hatırlıyor musunuz, Prens?..”

“Afanasiy Matveiç! Köyde, demek, düşünabiliyor musunuz, *mais c’est délicieux!* Demek evlisiniz de, öyle mi? Ama ne tuhaf bir olay! Tam böyle bir vodvil var: Koca kapıdan, kadın Tver’e...³⁰ bağışlayın, nerede olduğunu unuttum! Kadın bir yere, galiba Tula’ya mı, Yaroslavl’a mı ne gitmişti. Yani çok komik bir durum vardı ortada.”

Mozglyakov yardım etti Prens’e:

“Koca kapıdan, kadın Tver’e.”

“Tamam, tamam! Teşekkür ederim, dostum, doğru, Tver’e... *charmant, charmant!* Ne güzel uymuş! Sen her zaman kafiye-yi yakalarsın zaten! Ben de Yaroslavl’a ya da Kostroma’ya diye hatırlıyorum sanki. Yani kadın bir yere gidiyordu. *Charmant,*

30 840’ların ünlü bir vodvili. Rusça “дверь” (dver-kapı) sözcüğü ve Tver (bir kent) sözcükleriyle bir kafiye yapıyor – ç.n.

charmant! Ama bu arada senin neden söz etmekte olduğunu da unutuverdim... Evet, unuttum! Pekâlâ, dostum, gidelim artık. *Au revoir, madame,*” Prens Zina’ya dönüp parmaklarının ucunu öperek ekledi: “*ma charmante demoiselle.*”³¹”

Arkasından seslendi Mariya Aleksandrovna:

“Yemeğe bekliyorum Prens, yemeğe bekliyorum! Unutmayın, erken dönün!”

V

Mariya Aleksandrovna Prens’i geçirdikten sonra,

“Nastasya Petrovna, mutfığa bir baksaydınız,” dedi. “O Nikita canavarı yemeği berbat edecekmiş gibi bir his var içimde! Eminim, şu anda sarhoştur...”

Nastasya Petrovna kendisine söyleneni yaptı. Giderken Mariya Aleksandrovna’ya kuşkulu kuşkulu bakmış, onun aşırı heyecanlı olduğunu fark etmişti. Nikita canavarını kontrol etmeye gidecek yerde salona yürüdü, oradan koridoru geçip, küçük bir ardiyeden farksız, yerlerde sandıkların olduğu, duvarlarda giysilerin asılı olduğu, evin eskilerinin bohçalar içinde saklandığı karanlık odasına girdi. Parmaklarının ucuna basarak kapalı kapıya yürüdü, solüğünü tutup eğildi, gözünü anahtar deliğine dayadı, dinlemeye koyuldu. Bu kapı, o anda Zina ile annesinin bulunduğu odanın üç kapısından biri, her zaman kapalı duran, çivilenmiş olanıydı.

Mariya Aleksandrovna Nastasya Petrovna’yı düzenbazın, ama son derece hoppa kadının teki olarak görürdü. Kuşkusuz, kimi zaman aklına Nastasya Petrovna’nın haddini bilmediği, kapıdan konuşulanları dinlediği gelmiyor da değildi. Ancak, o anda Bayan Moskaleva o kadar meşgul ve heyecanlıydı ki, birtakım önlemleri almayı unutmuştu. Koltukta oturuyor, anlamlı anlamlı Zina’nın yüzüne bakıyordu. Onun bakışını üzerinde hissediyordu Zina, tatsız bir duygu yüreğini sıkmaya başlamıştı. Seslendi kızına:

31 (Fr.) Hoşça kalın madam, hoşça kalın güzel kız.

“Zina!”

Zina soluk yüzünü yavaşça annesine çevirdi, simsiyah, dalgın gözlerini kaldırdı.

“Zina, seninle çok önemli bir konuyu konuşmak istiyorum.”

Zina iyice döndü annesine, kollarını kavuşturup dinlemeye hazırlandı. Yüzünde bir can sıkıntısı, alaylı bir ifade vardı, ama saklamaya çalışıyordu bunu.

“Sormak istiyorum sana Zina, şu Mozglyakov’u nasıl buldun bugün?”

Zina pek isteksiz cevap verdi:

“Onunla ilgili düşüncemi biliyorsunuz, anne.”

“Evet, *mon enfant*;³² Ama bana öyle geliyor ki, senin üzerine daha fazla... düşmeye başladı.”

“Bana âşık olduğunu söylüyor, dolayısıyla bu çok görülmez ona ...”

“Çok tuhaf! Eskiden bu kadar... istekli bağışlamıyordun onu... Tersine, ben bir şey söylediğimde hemen saldırdıydın ona.”

“Tersine olan şu ki, siz her zaman savunuyordunuz onu ve ille de onunla evlenmemi istiyordunuz, oysa şimdi önce siz saldırıyorsunuz ona.”

“Aşağı yukarı, öyle... Saklamıyorum, Zina: Mozglyakov’la evli görmek istemiyorum seni. Senin, anlayabildiğim, geceleri beni uyutmayan (ama bunu senin bilmediğin) sürekli üzüntünü, acını görmeye dayanamıyorum artık. Sonunda, yaşamında önemli bir değişikliğin seni kurtarabileceğini anladım! Bu değişiklik de evliliktir. Zengin değiliz, sözgelimi, yurtdışına gide-meyiz. Buranın eşekleri yirmi üç yaşında olmana karşın hâlâ evlenmemiş olmana takmışlar, bununla ilgili çeşitli öyküler uyduruyorlar. Ama ben seni buralı bir devlet memuruna ya da bizim aşçı Ivan Ivanoviç’e verecek değilim kuşkusuz. Sana koca olabilecek biri var mı bu kentte? Evet, boş biridir Mozglyakov, ama gene de buradakilerden çok iyidir. Soylu bir aileden geliyor, önemli yerlerde akrabaları, ayrıca toprağa bağlı yüz elli de köle köylüsü var; en azından ufak tefek gelirlerle, rüşvetlerle

32 (Fr.) Çocuğum.

veya Tanrı bilir ne biçim serüvenlerle yaşamaktan iyidir... İşte bunun için ben de onunla evlenebilirsin diye düşünüyordum. Ama yemin ederim sana, kendisine hiçbir zaman gerçek bir yakınlık da duymuş değilim. Şimdi yüce Tanrımın beni uyardığına inanıyorum. O zamana kadar daha iyi bir kısmetin çıkmış olsaydı hadi neyse! Ayrıca, şu ana kadar ona bir söz vermiş olmaman da çok iyi! Bugün de bir söz vermiş değilsin kendisine, değil mi, Zina?"

Zina, canı sıkkın,

"Her şey iki sözcüğe bağlıyken lafı evirip çevirmenin ne gereği var, anneciğim?"

"Lafı evirip çevirmek mi, Zina? Annenle nasıl böyle konuşabiliyorsun? Ne dedim ben sana? Uzun zamandır annene inandığın yok zaten! Uzun bir süredir beni annen gibi değil, düşmanın gibi görüyorsun."

"Yeter artık, anneciğim! Bunun için tartışmayalım! Birbirimizi anlamadığımızı mı sanıyorsunuz? Anlayacak kadar zamanımız da vardı!"

"Ama gücendiriyorsun beni, çocuğum! Mutlu olman için her şeyi, her şeyi yapacağıma inanmıyorsun!"

Zina alaylı, canı sıkkın, baktı annesinin yüzüne. Dudaklarında tuhaf bir gülümsemeyle sordu:

"Yani, *mutlu olmam* için o Prens'le mi evlendirmek istiyorsunuz beni?"

"Bu konuda bir şey söylemedim sana, ama açıkça söylüyorum, Prens'le evlenirsen bu senin için bir çılgınlık olmaz, sana mutluluk getirir..."

Öfkeyle yükseltti sesini Zina:

"Ben bunun düpedüz bir saçmalık olduğunu düşünüyorum. Saçmalık! Saçmalık! Ayrıca, anneciğim, aşırı şair ruhlu bir insansınız, sözcüğün tam anlamıyla bir şairsiniz, kentte böyle diyorlar sizin için. Sürekli birtakım projeler üretiyorsunuz. Projelerinizin saçmalığı, olanaksızlığı umurunuzda değil. Prens daha buradayken fark ettim aklınızda böyle bir şeyin olduğunu. Mozglyakov o ihtiyarın evlenmesi gerektiğini saçmalamaya başladığında düşüncenizi yüzünüzden okudum. Bahse gire-

rim, böyle düşünüyorsunuz ve şimdi bunun için yaklaşıyorsunuz bana. Ne var ki, benim için yaptığınız bütün projeler canımı çok sıktığından, bana acı vermeye başladığından, bu konuda bana artık tek sözcük etmemenizi rica ediyorum sizden, duyduunuz mu beni, anneciğim... tek sözcük..." Zina öfkeden sık sık solumaya başlamıştı. "Bu dediğimi unutmayın!"

Mariya Aleksandrova duygulu, ağlamaklı bir sesle karşılık verdi:

"Zina, çocuğum! Sinirli, hasta çocuğum benim! Saygısız konuşuyorsun benimle, inciniyorum! Senden çektiğimi hiçbir ane çekmez! Ama sinirlerin bozuk senin, hastasın, acı çekiyorsun, ama bir anneyim ben, her şeyden önce de bir Hristiyan... Sabretmek, bağışlamak zorundayım. Ama tek bir sözcük söyleyeceğim sana, Zina: Ben böyle bir birleşmeden söz ediyorsam, neden saçma oluyor bu yaptığım? Bana sorarsan, Mozglyakov Prens'in evlenmesi gerektiğini (elbette şu pasaklı Nastasya ile değil, bu konuda biraz saçmalamıştı) söylerken çok doğru söylüyordu."

"Beni dinleyin, anneciğim! Açık söyleyin bana: Bunu laf olsun diye mi, merakınızdan mı soruyorsunuz, yoksa başka bir amacınız mı var?"

"Ben yalnızca şunu öğrenmek istiyorum: Neden saçma geliyor sana bu?"

Zina ayağını sabırsızca yere vurarak haykırdı:

"Öf! Ne sıkıntı! Nedir bu böyle! Şimdiye kadar bilmiyorsanız, söyleyeyim size, anne: Bütün saçmalıklarınızın dışında, ihtiyarın aklını yitirmiş olmasından yararlanıp, adamcağızı aldatmak, paralarını elinden almak, sonra da her gün, her saat ölmesini beklemek için bu sakatla evlenmek... Bence dediğiniz yalnızca saçma değil, hatta öylesine aşağılık bir şeydir ki, bu düşünceniz için kutlamıyorum sizi, anneciğim!"

Bir dakika süren sessizlikten sonra sordu Mariya Aleksandrova:

"Zina, iki yıl önce olanı hatırlıyor musun?"

Zina ürperdi, sert bir tavırla,

"Anne!" dedi. "Bana bundan bir daha söz etmeyeceğinize büyük bir coşkuyla ant içmiştiniz!"

“Şimdi de, çocuğum, hiçbir zaman bozmadığın bu andımı yalnızca bir kez olsun bozmama izin vermeni büyük bir coşkuyla rica ediyorum senden. Zina! Aramızda her şeyin açıklanmasının zamanı geldi. İki yıllık bu suskunluk korkunçtu! Böyle sürüp gidemez!.. Konuşmama izin vermen için ayaklarına kapanıp yalvarmaya hazırım. Duyuyor musun beni, Zina: Annen ayaklarına kapanıp yalvarıyor sana! Bunun yanında, kızına büyük sevgi, saygı besleyen şanssız bir annenin heyecanlı, coşkulu sözünü veriyorum sana, bir daha hiçbir zaman, hiçbir durumda, hiçbir koşulda, hayatımın kurtulması söz konusu olsa bile bir daha söz etmeyeceğim sana bundan. Son kez olacak bu, ama şimdi gerekiyor!”

Mariya Aleksandrovnâ elinden geldiğince etkileyici konuşmaya çalışıyordu.

Zina’nın yüzü belirgin biçimde sararmıştı.

“Konuşun,” dedi.

“Teşekkür ederim, Zina. Ölen küçük kardeşin Mitya’ya bundan iki yıl önce bir öğretmen gelip ders veriyordu...”

Zina öfke dolu bir nefretle kesti annesinin sözünü:

“Peki ama neden öyle heyecanlı, tumturaklı konuşuyorsunuz, anneciğim! Böyle konuşmanızın nedeni nedir? Hiç de gereği olmayan, ikimizin de çok iyi bildiği bu can sıkıcı, gereksiz ayrıntılara neden giriyorsunuz?”

“Çünkü annem ben senin Zina, sana karşı kendimi temize çıkarmak zorundayım! Üstelik, olayı senin alışık olduğun o yanlış yönünden değil, bambaşka yönünden açıklamak istiyorum. Nihayet şu da var, bütün olanlardan benim çıkarmak niyetinde olduğum sonucu daha iyi anlamamı istiyorum. Duygularınla oynamak niyetinde olduğumu düşünme, çocuğum! Evet Zina, gerçek bir anne bulacaksın bende; belki de gözyaşları dökerek ayaklarıma, biraz önce benim için dediğin gibi, *aşağılık bir kadının* ayaklarına kapanacak, öylesine uzun zamandır, öylesine gururlu yadsıdığın barışı dileyeceksin... İşte bunun için her şeyi anlatmak istiyorum, Zina, her şeyi ta başından anlatacağım, başka türlü yapamam!”

Annesinin heyecanlı konuşma ısrarından nefret ediyordu Zina.

“Konuşun,” diye tekrarladı.

“Devam ediyorum, Zina; bölge okulunun öğretmenlerinden, neredeyse çocuk yaşta o gencin aklımın ermediği bir etkisi oldu senin üzerinde. Aranızda küçük de olsa bir şeylerin geçmiş olmasından kuşkulanamamak için senin sağduyuna, soylu gururuna, en çok da onun kişiliksizliğine (her şeyi anlatmam gerektiği için, bunu da söylemeliyim) fazlasıyla güveniyordum. Sonra birden geldin bana, son derece kararlı, onunla evlenmek niyetinde olduğunu söyledin! Zina! Kalbime saplanan bir hançerdi bu! Bir çılgılık atıp bayılmıştım. Ama... Sen her şeyi hatırlıyorsun! Elbette, canavarca dediğin otoritemi kullanmak durumunda kaldım. Düşünsene, bir kilise zangocunun oğlu, aylığı on iki ruble, zar zor birtakım berbat şiirler yazan (acıdıkları için “Okuma kitaplığı” dergisinde basıyorlardı şiirlerini), Shakespeare’den başka bir konuda tek sözcük edemeyen bir çocuk, evet, bu çocuk senin, Zinaida Moskaleva’nın kocası olacaktı, öyle mi! Oysa böyle bir şey Florian’a,³³ onun çobanlarına yakışırdı. Affet beni, Zina, ama bunun anısı bile tepemi atıyor! Söyledim evimize gelmesini yasakladım, ama sen söz dinlemiyordun. Babanın da bir şeyle ilgilendiği yoktu, ona anlatmaya çalıştığımda bile anlamıyordu beni. Öte yandan sen o çocukla ilişkini sürdürüyordun, hatta buluşuyordun onunla, en korkunç olanı da, onunla mektuplaşıyordun. Kentte dedikodular dolaşmaya başlamıştı. İmalı sözlerle iğneliyorlardı beni. Herkesin neşesi yerindeydi, olaydan artık yüksek sesle söz etmeye başlamışlardı ve sonra birden, önsezilerimde haklı olduğum anlaşıldı. Bir şey için tartıştınız, onun sana layık olmayan... bir çocuk (onun için adam diyemiyorum!) olduğu anlaşıldı. Mektuplarını kentte herkese göstermekle gözdağı verdi sana. Bu tehdidi karşısında sen çileden çıktın, bir tokat attın ona. Evet, Zina, bu ayrıntıyı da biliyorum! Her şeyi biliyorum! Çaresiz çocuk o gün mektuplarından birini o aşağılık Zauşin’e gösterdi, bir saat sonra da o mektup can düşmanım Natalya Dmitriyevna’nın elindeydi. Aynı günün akşamı o çılgın çocuk

33 Jean Piyer Florian (1755-1794): Zamanında pastoral eserleriyle, masallarıyla, romanlarıyla ünlü Fransız yazar – ç.n.

yaptığına pişman olup kendini zehirlemeye kalkıştı. Anlayacağını, korkunç bir rezalet patlak verdi! Nastasya denen o pislik kadın korkuya kapılıp, korkunç haberi vermek için bana koştu. Mektup bir saat önce Natalya Dmitriyevna'nın eline geçmişti. Senin bu korkunç ayıbın en çok iki saat sonra bütün kente yayılacaktı! Zor tuttum kendimi, düşüp bayılmadım, ne büyük bir darbe indirmiştin yüreğime, Zina! O utanmaz, o canavar ruhlu Nastasya mektubu bana vermesi karşılığında gümüş iki yüz ruble istiyordu. Karda, yazlık ayakkabılarımla bir koşu Yahudi Bumşteyn'e gidip dinine çok bağlı annemden kalma gerdanlığımı rehin verdim! İki saat sonra mektup elimdeydi. Nastasya kutuyu kırmış, içinden mektubu alıp getirmiş, böylece de senin onurun kurtulmuştu, delil yoktu çünkü ortada! Ama ne korkunç bir gün geçirtmiştin bana! Ertesi gün hayatımda ilk kez birkaç ak saç gördüm başımda. Zina! Şimdi suçluyorsun o çocuğu. Belki de acı bir gülümsemeyle, geleceğin konusunda ona güvenmenin ne kadar yanlış olacağını kabul ediyor sundur. Ama o günden beri acı çekiyorsun, üzülyyorsun, çocuğum. Onu unutamıyorsun ya da daha doğrusu, onu değil de (hiçbir şekilde sana değmezdi çünkü) geçmiş o günlerin mutluluğunun hayalini unutamıyorsun. O çocuk ölüm döşeginde şimdi. Verem olduğunu söylüyorlar, ama sen, iyilik meleği kızım benim(!) o hayattayken, yüreği incinmesin diye bu güne kadar başka biriyle evlenmek istemedin. Çünkü, ben onun seni hiçbir zaman gerçek, büyük bir aşkla sevmediğine inansam da, seni hâlâ kıskandığını biliyorum! Mozglyakov'un seninle evlenmek istediğini duyunca durumu öğrenmeye çalıştığını, bilgi almak için birilerini sağa sola gönderdiğinden de haberim var. Üzülyyorsun onun için, çocuğum, anlıyorum seni, yastığımı acı gözyaşlarımla ne çok ıslattığımı Tanrı biliyor!..”

Zina derin bir üzüntüyle kesti annesinin sözünü:

“Yeter artık anne, bırakın bütün bunları!” Sitemli bir tavırla ekledi: “Yastığınız çok önemliydi sanki şimdi! Böyle tumturaklı, tuhaf konuşmanıza hiç gerek yok!”

“Bana inanmıyorsun, Zina! Düşman gibi bakma bana öyle, çocuğum! İki yıldır gözyaşı döküyorum, ama gizledim senden göz-

yaşlarımı ve yemin ederim, bu süre içinde çok da değiştim! Duygularını uzun süredir anlıyordum, ama ancak şimdi üzüntünün büyüklüğünü görüyorum. Senin bu duygunu, istenmediği her yere burnunu sokan şu kahrolası Shakespeare'in estirdiği romantizm sandığın için suçlamak doğru olur mu beni? O günlerde çektiğim korku için, aldığım önlemler, verdiğim sert kararlar için hangi anne suçlayabilir beni? Ama şimdi, şimdi senin iki yıl süren acılarını gördükçe duygularını anlıyor ve önemsiyorum. İnan, anlıyorum seni Zina, belki senin kendini anladığından bile iyi anlıyorum... Senin onu, o anormal çocuğu değil, pembe hayallerini, yitirdiğin mutluluğunu, kendi yüce ideallerini sevdiğinden eminim. Bir zamanlar ben de sevdim, belki... senden bile çok sevdim. Acılar çektim. Benim de yüce ideallerim vardı. Ve şimdi kim suçlayabilir beni? Senin bugünkü durumunda kurtuluşunun, sana en gerekli olanın, Prens'le bir bağlantısı olduğunu düşündüğüm için sen suçlayabilir misin beni?"

Zina annesinin bu uzun, duygulu konuşmasını hayretle dinliyor, ortada bir neden yokken onun böyle konuşmayacağını çok iyi biliyordu. Ne var ki, bu son büsbütün şaşırtmıştı onu.

Annesinin yüzüne handiyse dehşetle bakıp haykırdı:

"Gerçekten, beni şu Prens'le evlendirmeyi mi düşünüyorsunuz? Demek yalnızca bir hayal, proje değil, kesin niyetinizdi bu! Doğru mu anladım? Ve... ve... nasıl kurtaracakmış beni bu evlilik ve bugünkü durumumda benim için neden gerekliymiş? Ve... ve... şu anda söyledikleriniz, bütün olanlardan sonra nasıl gerçekleşecekmiş?.. İnanın, anlayamıyorum sizi, anneciğim!"

Bu kez Mariya Aleksandrovna'daydı haykırmak sırası:

"Nasıl anlayamıyorsun, şaşıyorum doğrusu, *mon ange*!³⁴ Birincisi, başka bir çevreye, başka bir sosyeteye gireceksin! Korkunç anılarla dolu, bir yakınının, dostunun olmadığı, sana iftiralar atıldığı, bütün bu saksağanların güzelliğini çekemediği bu iğrenç ketten temelli uzaklaşacaksın. Bu ilkbaharda yurtdışına, İtalya'ya, İsviçre'ye, Elhamra Sarayı'nın, adı buradaki iğrenç nehirlerinkine benzemeyen Guadalquivir nehrinin olduğu İspanya'ya bile gidebilirsin, Zina..."

34 (Fr.) Melegim.

“Ama sanki Prens’le evliymişim, en azından o bana evlenme teklifinde bulunmuş gibi konuşuyorsunuz, anne.

“Bunu hiç düşünme sen, meleğim! Ne söylediğimi biliyorum ben. Ama izin ver, sözümü bitireyim. Daha birincisini söyledim, şimdi ikincisini söylüyorum: Biliyorum ben senin şu Mozglyakov’la nasıl iğrenerek evleneceğini...”

Zina heyecanla, gözlerinin içi parlayarak karşılık verdi:

“Hiçbir zaman onun karısı olmayacağımı siz söylemeden biliyordum ben.”

“Ondan ne çok nefret ettiğini anladığımı keşke bilseydin, canım! İnsanın, kilisede nikâhı kıyılırken sevemeyeceği biri için Tanrının huzurunda seveceğine yemin etmesi korkunç bir şeydir! Saygı bile duymadığın birine ait olmak korkunçtur! Senden kendisini sevmeni istiyor. Bunun için evlenecek seninle. Sen başını çevirdiğinde sana bakışından biliyorum bunu. Her şeyi yapmacık, sahte! Ben yirmi beş yıldır yaşıyorum aynı şeyi. Baban mahvetti beni. Gençliğimi yedi bitirdi, diyebilirim. Çok kez sen de gördün ağladığımı!..”

Zina,

“Babam köyde, lütfen ona atmayın şimdi,” dedi.

“Bilirim, her zaman onu savunursun sen. Ah, Zina! ıkarcımızı düşünerek senin Mozglyakov’la evlenmeni istediğimde sürekli yüreğim sızlıyordu. Ama Prens konusunda açık olmalıyız. Anlaşılacağı gibi, sevemezsin onu... Senin kendisini sevmeni isteyecek durumda da değil zaten...”

“Tanrım, ne büyük saçmalık bu! Ama size şunu söyleyeyim, en önemli konuda daha başlangıçta yanıldınız. şunu bilin ki, nedeni bilinmeyen bir şey için kendimi kurban etmem ben! Bilin ki, hiç kimseyle evlenmek niyetinde değilim, kız olarak kalacağım! Evlenmek istemediğim için iki yıldır başımın etini yiyorsunuz. Peki ne oldu? Bunu kabul etmelisiniz... İstemiyorum, hepsi o kadar! Dediğim gibi de olacak!”

“Ama canım benim, Zinacığım, söyleyeceklerimi dinlemeden heyecanlanma Tanrı aşkına! Gerçekten, çok çabuk kızılıyorsun! İzin ver, düşüncemi açıklayayım, göreceksin, hemen hak vereceksin bana. Bence Prens bir yıl, bilemedin iki yıl da-

ha yaşar. Evlenmemiş yaşlı bir kız olmaktansa genç bir dul kadının olmak çok daha iyi değil midir? Ayrıca, o öldükten sonra özgür, zengin bir prenses olacaksın! Bütün bunlara, o öldükten sonra sahip olacaklarına küçümseyerek bakıyor olabilirsin, canım! Ama bir anayım ben, geleceğe ilişkin bu hesaplamalarım için hangi ana suçlayabilir beni? Hem, iyilik meleşim benim, hâlâ o çocuğa acıyorsan ve o hayattayken başka biriyle evlenmeyecek kadar acıyorsan (ki, ben öyle sanıyorum) Prens'le evlenmekle onun ruhsal yönden sağlığına kavuşmasını, sevinmesini sağlamış olacaksın! Birazcık olsun mantıklı düşünebilirse, Prens'i kıskanmasının anlamsız, tuhaf olacağını anlayacaktır. Bu evliliğinin çıkar evliliği, zorunlu bir evlilik olduğunu düşünecektir. Dahası, anlayacaktır ki... yani ben öyle olacağını düşünüyorum, Prens'in ölümünden sonra kiminle istersen onunla evlenebileceksin...

"Evet, anlaşılıyor: Prens'le evlenmek, ondan bir şeyler koparmak, sonra bir sevgilimle evlenmek için ölmesini beklemek... Nedenlerinizi çok kurnazca toparlıyorsunuz! Birtakım şeylerle ayartmak istiyorsunuz beni. Anlıyorum sizi anneciğim, anlıyorum! En iğrenç olayda bile soylu duygular bulabilirsiniz siz. Açıkça şöyle deseniz daha iyi olmaz mıydı: 'Zina, bir alçaklık bu, ama kârlı da, dolayısıyla kabul et!' Hiç değilse daha açık yürekli olurdunuz o zaman."

"Peki ama, çocuğum, neden ille de bu açıdan; aldatma, sahtekarlık, çıkarıcılık açısından bakıyorsun olaya? Düşüncemi alçaklık, aldatma olarak mı görüyorsun? Tanrı aşkına söyler misin, aldatma, alçaklık neresinde bunun? Aynada şöyle bir bak kendine: O kadar güzelsin ki, senin için krallığından vazgeçebilir bir kral! Ve senin gibi güzeller güzeli bir kız en güzel yıllarını bir ihtiyara veriyor! Onun hayatının gün batımını harika, göz kamaştırıcı bir yıldız gibi aydınlatacaksın! Onun yaşlılığını sarıp sarmalayacak yemyeşil bir sarmaşıksın sen; onu büyüleyip öz suyunu hırsıyla emen o iğrenç kadın gibi ısırgan otu değil... Prens'in parası, prensliği senden değerli mi sanıyorsun? Aldatma, alçaklık neresinde bunun? Ne dediğinin farkında değilsin sen, Zina!"

“Bir sakatla evleneceksem elbette öyle! Aldatma her zaman aldatmadır anneciğim, amaç ne olursa olsun, adı her zaman aldatmadır.

“Hayır, öyle değil canım, öyle değil! Buna çok daha yüce bir açıdan, hatta Hristiyanlık açısından bakmalısın, çocuğum! Bir gün, çok duygulu olduğun bir anda hemşire olmak istediğini söylemiştin bana. Yüreğin acıyla, heyecanla doluydu. Artık bir daha sevemeyeceğini söylüyordun. Çok iyi hatırlıyorum. Aşka inanmıyorsan başka, o zaman çok daha yüce bir şeye yönelt duygularını. Bir çocuk gibi tüm inancınla, kutsal duygularıyla yönelt... Tanrı kutsayacaktır seni o zaman. O yaşlı adam da acılar çekti, zavallının biridir, kimsesi yok. Birkaç yıldır tanıyorum onu ve bu bir önseziymiş gibi, her zaman anlayamadığım bir sempati, bir çeşit sevgi duydum ona. Arkadaşı, kızı olursun, her şeyi açık konuşacaksak, belki oyuncağı bile... Ama ısıt onun yüreğini, Tanrı için, erdemli olmak için yap bunu! Tuhaf, komik bir insandır, önemseme bunu. Yarım insandır, acı ona, bir Hristiyanısın sen! Zorla kendini! Böyle büyük işleri insan kendini zorlayarak başarabilir. Bizim gözümüzde, hastanede hastaların yaralarını sarmak hiç de kolay bir şey değildir; hastaların yattığı koğuşun ağır kokusunu solumak iğrençtir... Ama bu işleri yapan ve onlara bu görevi yapma olanağını veren Tanrıya bunun için dua eden melekler vardır. İşte sana incinmiş yüreğinin ilacı olacak bir uğraş, fedakârlık... yaralarını böylece saracaksın. Çıkarıcılık, alçaklık neresinde bunun? Ama bana inanmıyorsun sen. Belki de görevden, fedakârlıktan söz ederken içten olmadığımı düşünüyorsundur. Benim, bir sosyete kadınının, fazla meşgul biri olan benim gibi bir kadının hassas bir yüreğinin, duygularının, birtakım prensiplerinin olduğunu anlayamıyorsundur. Olsun varsın! İnanma, anneni küçümse, ama onun sözlerinin doğru, senin yararına olduğunu kabul et. Düşün ki, bunları sana söyleyen ben değilim, başkası. Gözlerini kapa, yüzünü öte yana dön, sana bunları söyleyenin görünmeyen bir ses olduğunu düşün... Seni en çok rahatsız eden, bir alışveriş söz konusuymuş gibi, ortada paranın olmasıdır, öyle değil mi? Peki, paradan bu kadar nefret ediyorsan,

vazgeç paradan! Sana gerekli olanını kendine al, gerisini yoksullara dağıt. En azından, sözgelimi, ölüm döşeginde yatan şu zavallı çocuğa yardım et.”

Kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldandı Zina:

“Asla yardım kabul etmez o...”

Mariya Aleksandrovna heyecanla,

“O kabul etmez, ama annesi kabul eder,” dedi. “Ona belli etmeden alır. Teyzenin hediye ettiği küpelerini altı ay önce satıp yardım etmiştin annesine. Haberim var bundan. Zavallı oğlunun karnını doyurmak için kadıncağızın çamaşır yıkadığını da biliyorum.”

“Yakında yardıma ihtiyacı kalmayacak!”

Mariya Aleksandrovna Zina’nın sözünü kesti:

“Neyi ima ettiğini biliyorum.” Duygulanmıştı Mariya Aleksandrovna. “Ne demek istediğini anlıyorum. Hastalığının verem olduğunu, yakında öleceğini söylüyorlar. Peki ama, söyleyen kim bunu? Durumunun nasıl olduğunu geçen gün Kallist Stanislaviç’e özellikle sordum. İlileniyorum o çocukla Zina, benim de bir kalbim var çünkü. Kallist Stanislaviç bu hastalığın elbette tehlikeli bir hastalık olduğunu, ama zavallı çocuğun verem olmadığına hâlâ inandığını; yalnız, ciğerlerinin kötü durumda olduğunu bildiğini söyledi. İstersen git kendin sor. Kesin olarak şöyle dedi: ‘Değişik yaşam koşullarında, özellikle iklim ve ortam değişikliklerinde hasta tekrar sağlığına kavuşabilir.’ İspanya’da olağanüstü bir ada (bunu ben de duymuştum), adı galiba Malaga,³⁵ yani bir şarap adına benzeyen bir ada varmış; iklimi yalnızca göğüs hastalığı olanları değil, ağır veremlileri bile bütünüyle iyi ediyormuş; anlayacağın, tedavi olmak oraya için ancak büyük devlet adamları ile belki tüccarlar, o da çok zengin olanları gidebiliyormuş. Ama yalnızca Elhamra Sarayı, o mersin ağaçları, limon ağaçları, katırları üzerinde İspanyollar!.. Yalnızca bunlar bile olağanüstü şiirsel bir duygu uyandırır insanda. Onun oraya gitmek için senin yardımını, parayı kabul

35 İlimiyle ünlü ada Malaga değil, Mayorka’dır. Malaga İspanya’nın güneyinde bir bölgedir. Mariya Aleksandrovna Malaga ile Mayorka’yı karıştırarak İspanya üzerine bilgisinin düzeyini açığa vurmuş oluyor – yay.n.

etmeyeceğini mi düşünüyorsun? Acıyorsan, aldat onu! Bir insanın hayatını kurtaracaksa, aldatma bağışlanabilir. Aldat onu, sonunda ona sevgini vereceğini vaat et; Prens ölünce onunla evleneceğini söyle. Gerektiği gibi soylu bir biçimde söylenirse, dünyada her şey söylenebilir. Annen senin kötülüğünü istemez, Zina. Onun hayatını kurtarmak için yapacaksın bunu, dolayısıyla, bu durumda her şeye izin vardır! Umut vererek hayata bağlayacaksın onu, tekrar ilgilenmeye başlayacak sağlığıyla, tedavi olacak, doktorların sözünü dinleyecek. Mutlu olmak için yaşamak isteyecek. Sağlığına kavuşunca, onunla evlenmesen de, gene de iyileşmiş olacak, gene de sen kurtarmış, hayata döndürmüş olacaksın onu! Gerçi acıyabilir de ona insan! Belki kader iyiye yönlendirmiştir kendisini, değiştirmiştir ve sana layık olacaksa, dul kaldığında evlenebilirsin de onunla. Özgür, zengin bir kadın olacaksın. Sağlığına kavuşturduktan sonra sosyete de bir yer, bir kariyer oluşturabilirsin onun için. O zaman onunla evlenmen şimdi olacağından çok daha uygun olacaktır. Şimdi, böylesi bir çılgınlığa karar verdiğiniz şu anda evlenseydiniz neler bekleyecekti sizi, biliyor musun? Herkesin sizi küçümsemesi, yoksulluk, görevi gereği, çocukların kulağını çekme, birlikte Shakespeare okuma, Mordasov'da kapalı bir yaşam ve nihayet, onun yakın, kaçınılmaz ölümü... Ama onu sağlığına kavuşturduğunda, yararlı, erdemli bir yaşam için yeniden hayata döndürmüş olacaksın onu. Bağışlayacaksın onu, bunun için daha çok saygı duyacak sana. Yaptığı hata için ıstırap çekiyor şimdi, ama sen onun önünde yeni bir hayatın kapılarını açtığında, kendisini affettiğinde, bir umut vermiş olacaksın ona, kendisiyle barışık olacak. Belki devlet hizmetine girecektir, orada yükselecektir. Ayrıca, tut ki iyileşemedi, mutlu, kendisiyle barışık, senin kollarında ölecektir. Çünkü o anda onun yanında olacaksın; senin onu sevdiğinden, bağışladığından emin; mersin ağaçlarının, limon ağaçlarının, masmavi, egzotik gökyüzünün altında mutlu ölecek! Ah Zina! Bütün bunlar senin elinde! Her şey senden yana ve hepsi Prens'le evlenmene bağlı.

Mariya Aleksandrovna konuşmasını bitirdi. Oldukça uzun bir sessizlik oldu. Zina aşırı derecede heyecanlıydı.

Onun duygularını anlatmayacağız burada; bilemeyiz çünkü neler hissettiğini. Ama öyle anlaşıyordu ki, Mariya Aleksandrovna onun yüreğine giden gerçek yolu bulmuştu. O anda kızının yüreğinde nelerin olup bittiğini bilmeden, orada olabilecek her şeyi hesaba katarak sonunda doğru biçimde konuşmanın yolunu bulmuştu. Zina'nın yüreğinde en hassas yerlere sertçe dokunmuş, anlaşılacağı gibi, her zamanki alışkanlığıyla, Zina'nın gözünü kamaştıracağını bildiği soylu duygularından söz etmeden geçmemiştir. Şöyle geçiriyordu içinden Mariya Aleksandrovna: "İnanmıyorsa inanmasın, ama anlattıklarım onu düşünmeye zorlayacaktır ya! Yeter ki, doğrudan söylemeyeceğim şeyleri daha bir ustaca ima edebileyim!" Böyle düşünüyordu ve amacına da ulaşmıştı. Etkilenmişti Zina. İlgiyle dinliyordu onu. Yanakları al al olmuştu, göğsü inip kalkıyordu.

Sonunda kararlı bir tavırla (bu kararlılığının ona neye mal olduğu, yüzünün birden bembeyaz kesilmesinden belliydi), şöyle dedi:

"Beni dinleyin anne! Beni dinleyin, anneciğim..."

Ama tam o anda antrede bir gürültü oldu, biri kulak tırmalayan keskin bir sesle bağırarak Mariya Aleksandrovna'yı soruyordu. Susmak zorunda kaldı Zina.

Mariya Aleksandrovna ayağa fırladı.

"Aman Tanrım!" diye haykırdı. "Gene o albay karısı saksağan!" Neredeyse umutsuzluk içinde ekledi: "Oysa daha iki hafta önce kovmuştum onu evimden! Ama... ama şimdi kabul etmemek olmaz! Olanaksız bu! Kesin, birtakım haberlerle gelmiştir, yoksa buraya gelmeye cesaret edemezdi. Bu çok önemli, Zina! Ne olup bitiyor, öğrenmeliyim... Şu durumda hiçbir şeyi boşlamaya gelmez!" Odaya giren konuşunu karşılamaya koşarken haykırdı: "Geldiğinize çok sevindim! Değerli Sofiya Petrovna, nasıl oldu da hatırladınız bizi? Ne hoş bir sürpriz!"

Zina koşarak çıktı oradan.

Albay eşi Sofiya Petrovna Farpuhina saksığana yalnızca kişilik olarak benziyordu. Fizik olarak daha çok serçeyi andırıyordu. Elli yaşlarında, keskin bakışlı, çilli, yüzünde çok sayıda sarı leke olan ufak tefek bir kadındı. İnce, güçlü serçe bacaklarının üzerindeki küçücük, sıska bedenini, her an kıpır kıpır olduğu için sürekli hışırdayan koyu renk ipek bir giysi sarmıştı. Uğursuz, kinci bir dedikoducuydu bu kadın. Albay eşi olduğuyla çok övünürdü. Emekli albay kocasıyla çok sık kavga eder, adamın yüzünü gözünü tırmalardı. Üstelik, sabahları ve akşamları dört kadeh votka içer; geçen hafta kendisini tıpkı Natalya Dmitriyevna Paskudina gibi evinden kovan Anna Nikolayevna Antipova'dan delicesine nefret ederdi.

İnce sesiyle,

“Yalnızca bir dakikalığına uğradım size, *mon ange*,” diye başladı. “Hiç oturmasam da olur. Kentimizde ne tuhaf şeyler oluyor, anlatmak için şöyle bir uğrayayım dedim. Evet, şu Prens yüzünden kentte herkes düpedüz aklını yitirdi sanki! Bizim dalavereciler, *vous comprenez!*³⁶ peşinden ayrılmıyorlar, arayıp buluyorlar onu, alıp bir yerlere götürüp şampanyalar içiriyorlar... inanmayacaksınız! İnanmayacaksınız! Nasıl oldu da yanınızdan ayrılmasına izin verdiniz? Biliyor musunuz ki, şu anda Natalya Dmitriyevna'nın evinde?”

Mariya Aleksandrovna ayağa fırlayıp,

“Natalya Dmitriyevna'nın evinde mi!” diye haykırdı. “Oysa yalnızca valiye uğrayacaktı, sonra da kısa bir süreliğine Anna Nikolayevna'ya!”

“Öyle, kısa bir süreliğine uğradı Anna Nikolayevna'ya, şimdi de tutun onu bakalım! Valiyi evde bulamamış, oradan Anna Nikolayevna'ya gitmiş, yemeği onda yiyeceğine söz vermiş, ama bu sıralar Anna Nikolayevna'nın evinden çıkmayan Natalya yemekten önce onda kahvaltı yapmak için alıp evine götürmüş onu. Prens böyle işte!”

“Peki... ya Mozglyakov? Oysa bana söz vermişlerdi...”

“O Mozglyakov’a da çok güveniyorsunuz! Över durursunuz onu... Evet, o da Prens’le gitmiş! Bakın, kumar masasına oturturlarsa onu, geçen yıl olduğu gibi gene kaybeder. Evet, Prens’i de oturtacak, soyup soğana çevireceklerdir. Natalya denen o kadın neler diyor sizin için! .. Bağıra bağıra, Prens’i kendinize çekmeye çalıştığınızı söylüyor... birtakım amaçlarınız varmış... *vous comprenez?* Prens’in kendine de söylüyor aynı şeyi. Dediklerinden ihtiyarın bir şey anladığı yok, kuşkusuz, yağmurda ıslanmış bir kedi gibi oturuyor, hep aynı şeyi söylüyor: ‘Evet öyle! evet öyle!’ Kendi de, kendi de Sonka’sını çıkardı orta yere... Düşünebiliyor musunuz, on beş yaşında kız, hâlâ kısa etekle dolaşıyor! Düşünsenize, eteği dizinde... Şu yetim Maşka’yı çağırdılar, onun eteği de kısa, hem dizinin üstünde, saplı gözlüğümle baktım... İkisinin başında da tüylü, kırmızı şapkalar. Bunun ne anlama geldiğini bilemiyorum artık! Bir de Prens’in önünde bu iki tavus kuşuna piyano eşliğinde kazaska oynattı! Prens’in zayıf yanını siz de biliyorsunuz zaten! Kendinden geçti! ‘Ne güzel, ne güzel!’ diyordu. Saplı tek gözlüğüyle bakıyordu onlara, iki kız saksagan gibi zıplıyorlardı! Yüzleri kıpkırmızıydı, bacaklarını döndürüp duruyorlardı. Herkes pek güzel eğleniyordu! Tüh! Ne biçim dans ediyorlardı! Madam Jarni’nin soylular özel pansiyonunu bitirdiğimde şalla ben de dans etmişim... Ne asil bir danstı benimki! Herkesi etkilemişim! Senatörler alkışlamışlardı beni! O pansiyonda prenslerin, kontların kızları öğrenim görüyordu! Oysa bunların yaptığı düpedüz kankan dansı! Utancımдан ateşler bastı beni; yandım, yandım! Daha fazla oturamadım!..”

“Ama... siz Natalya Dmitriyevna’nın evinde miydiniz? Öyle ya...”

“Evet, geçen hafta beni çok gücendirmişti. Herkese söylüyorum bunu. *Mais, ma chère*,³⁷ kapı aralığından da olsa, şu Prens’i görmeyi çok istediğim için gittim. Yoksa başka nerede görebilirdim onu? Şu zavallı Prens olmasaydı hiç gider miydim oraya! Düşünsenize, herkese çikolatalar dağıttılar, ama bana yok ve orada kaldığım sürece kimse tek sözcük konuşmadı benim-

37 (Fr.) Ama, sevgili dostum.

le. Bilerek yaptı bunu Natalya... Çirkef kadın! Göstereceğim ben ona! Neyse, hadi hoşça kalın, *mon ange*, şimdi işim var benim, acele etmeliyim... Akulina Panfilovna'yı evde yakalayıp ona da her şeyi anlatmalıyım... Şimdilik unuttun siz Prens'i! Artık uğramayacaktır size. Biliyor musunuz, ihtiyar hiçbir şeyi hatırlamıyor, bu yüzden Anna Nikolayevna kesin alıp evine götürecektir onu! Hepsinin korkusu, sizin... anladınız mı? Zina ile ilgili..."

"Quelle horreur!³⁸"

"Size şunu söylemek isterim! Kentte herkes yüksek sesle bundan söz ediyor. Anna Nikolayevna yemeğe kalmasında ısrar edecektir. Sonra da bırakmayacaktır onu. Size inat olsun diye yapacaktır bunu, *mon ange*. Kapının aralığından baktım avlusuna. Orada büyük bir telaş vardı: Yemekler hazırlanıyordu, bıçaklar takır tukur... şampanya almaya adam gönderiyorlardı. Aman acele edin, Anna Nikolayevna'nın evine giderken yolda yakalayın onu. Öyle ya, yemek için önce size söz vermişti! Sizin konuğunuzdur, Anna Nikolayevna'nın değil! O dalavereci, düzenbaz, sümüklü kadının sizinle alay etmesine izin vermeyin! Gerçi, savcı karısı olsa bile benim tırnağım bile etmez ya! Ben bir albay eşiyim! Madam Jarni'nin soylular pansiyonunda öğrenim görmüş biriyim... Tüh! *Mais adieu, mon ange!*³⁹ Kızağım dışarıda, isterseniz sizinle ben de gelirim..."

Ayaklı gazete çıktı. Mariya Aleksandra heyecandan titriyordu; öte yandan, albay eşinin önerisi son derece açık ve pratikti. Oyalanmaya gelmezdi, zamanı da değildi... Ne var ki, en önemli, en zor olan bir şey daha vardı. Mariya Aleksandrovna Zina'nın odasına koştu.

Zina kollarını göğsünün üzerinde çapraz kavuşturmuş, başı önünde, yüzü bembeyaz, canı sıkkın, odanın içinde aşağı yukarı dolaşıyordu. Gözleri yaşlıydı. Ama annesine doğrulttuğu bakışında kararlılık vardı. Acele gizledi gözyaşlarını, dudaklarında kinayeli bir gülümseme belirdi. Mariya Aleksandrovna'nın bir şey söylemesine fırsat vermeden,

38 (Fr.) Ne korkunç şey!

39 (Fr.) Ama hoşça kalın, meleşim benim!

“Anneciğim,” dedi, “çok heyecanlı, duygulu konuştunuz benimle, ama gözlerimi kamaştıramadınız. Çocuk değilim ben. Prens’e karşı en küçük bir duygu beslemezken, iyilik melege hemşire olacağıma, yalnızca bencilliğimle yapacağım bu alçaklığı temiz göstermem, amacımın soylu bir davranış olduğuna kendimi inandırmam olanaksız... Bütün bunlar aldanamayacağım kadar adi, sinsice şeyler... Duyuyor musunuz beni, ane, bütün bunlar kandıramaz beni, bunu kesin olarak bilmenizi istiyorum!”

Mariya Aleksandrovna korkuya kapılıp,

“Ama, *mon ange*!.. diye haykırdı.”

“Anne, anneciğim! Sözümlü bitirene kadar sabırla dinleyin beni. Bütün bunların sinsilikten, ikiyüzlülükten başka bir şey olmadığını böyle bir davranışın tam anlamıyla bir soysuzluk olduğunu çok iyi bilmeme karşın, önerinizi bütününü kabul ediyorum, duyuyor musunuz, *bütününü* kabul ediyorum ve söylüyorum size, Prens’le evlenmeye hazırım; ayrıca, onu benimle evlenmeye zorlamak için harcayacağınız bütün çabanıza yardım etmeye de... Neden mi yapıyorum bunu? Nedenini bilmenize gerek yok. Karar vermiş olmam yeterli. Her şeyi yapmaya karar verdim. Çizmelerini ayağına getireceğim, hizmetçisi olacağım, gönlünü hoş etmek için, karşısında küçüldüğüm izlenimini silmek için önünde dans edeceğim, benimle evlendiğine pişman olmaması için her yolu deneyeceğim! Bu kararıma karşılık sizden tek istediğim, bu işi nasıl başarabileceğinizi bana açık yüreklilikle söylemeniz... Bilirim sizi, kafanızda belirli bir plan olmasa bundan böylesine ısrarlı söz etmezsiniz. Hayatınızda bir kez olsun, açık yürekli olun; tek koşulum kesin açık yürekli olmanız! Bütün bunları nasıl yapacağınızı bilmeden bir karar veremem.”

Zina’nın bu beklenmedik çıkışı karşısında Mariya Aleksandrovna ne diyeceğini, ne yapacağını öylesine bilememişti ki, onun karşısında şaşkın, sessiz, bir süre kıpırdamadan durup gözlerinin içine bakmıştı. Kızının, her zaman korktuğu katı dürüstlüğünün romantik inadıyla mücadeleye hazırlanırken birden, kızının onun gibi düşündüğünü, görüşlerine ters dü-

şenleri bile uygulamaya hazır olduğunu duyuyordu! Demek iş olağanüstü bir sağlamlık kazanmıştı. Bir sevinç ışığı aydınlattı gözlerini. Heyecanla,

“Zinacığım!” diye haykırdı. “Zinacığım! Ne çok benziyorsun bana!”

Başka bir şey söyleyemedi, koşup kucakladı kızını.

Zina sabırsız bir nefretle sesini yükseltti:

“Öf, aman Tanrım! Beni kucaklamanızı istemiyorum, anne. Coşkunuz gerekli değil bana! Soruma cevap bekliyorum sizden, o kadar...”

“Ama ben çok seviyorum seni, Zina! Tapıyorum sana, sen itiyorsun beni... Biliyorsun, senin mutluluğun için bir şeyler yapmaya çalışıyorum...”

Kirpiklerindeki gözyaşları sahte değildi. Mariya Aleksandrovna, kendince, gerçekten seviyordu Zina'yı. Şimdi ise istediği olduğu için heyecanından, aşırı duygulanmıştı. Zina, olaylara bakışı bir ölçüde sınırlı olsa da, annesinin onu sevdiğini anlayabiliyor ve bu sevgi ona ağır geliyordu. Annesi ondan nefret etseydi, çok daha iyi hissedecekti kendini...”

Annesini rahatlatmak için,

“Tamam, kızma, anne, biraz heyecanlıyım...” diye başlamıştı.

Birden canlandı Mariya Aleksandrovna, neşelendi,

“Kızmiyorum, kızmiyorum, meleğim!” dedi. “Evet, heyecanlı olduğunun farkındayım. Bak, canım, sana karşı açık yürekli olmamı istiyorsun... Peki, inan bana, açık yürekli, tam anlamıyla açık yürekli olacağım! Yeter ki inan bana. Ve önce, şunu söyleyeyim sana, belirli bir planım yok, yani ayrıntılarıyla düşündüğüm bir planım yok Zina, olamaz da zaten. Zeki bir kız olduğun için, nedenini anlayacaksınız. Birtakım zorlukların olacağını da biliyorum... Bak, şu saksıya bir sürü şey saçmaldı... (Ah Tanrım! Elimizi çabuk tutmalıyız!) Görüyorsun, tam anlamıyla açık konuşuyorum!” Heyecanla ekledi: “Ama sana yemin ederim, amacıma ulaşacağım! Meleğim, biraz önce dediğin gibi, hiç de romantizm değildir benim kararlılığım, gerçekçidir. Prens'in aklının yerinde olmamasına yöneliktir... istediğin gibi işleyebileceğin bir kanavicedir Prens... Yeter ki kim-

se engel olmaya kalkmasın bana!” Elini masaya vurup, gözlerini parlatarak sesini yükseltti: “O aptallar mı kurnazlık edip atlatacaklar beni! Benim işim bu! Bunun için en önemli olan, işe elden geldiğince çabuk başlamak; hatta olursa, bugün her şeyi bitirmek.”

“Tamam, anne, ama bir şey daha söyleyeceğim... Açıkçası, planınıza neden böylesine ilgi gösteriyorum, ona inanmıyorum, biliyor musunuz? Kendime güvenmiyorum da ondan... Bu alçaklığı yapacağıma kararlı olduğumu söylemiştim size; ama planınızın ayrıntıları fazla iğrenç, aşırı derecede pis olursa, şimdiden söyleyeyim, dayanamayıp her şeyden vazgeçebilirim. Bunun bir başka alçaklık olacağını biliyorum: Alçaklığa karar verip, bu alçaklığın içinde olacağı pislikten korkmak... Ama elimden başkası gelmez! Evet, kesin, öyle olur!..”

Mariya Aleksandrovna ürkek, itiraz etmeyi denedi:

“Alçaklık neresinde bunun, *mon ange*? Söz konusu olan kârlı bir evlilik, öyle ya, herkes yapıyor aynı şeyi! Olaya bu açıdan bakmak yetiyor, her şey son derece soylu görünecektir o zaman...”

“Ah anneciğim, kurnazlık yapmayın Tanrı aşkına! Görüyorsunuz ki, her şeye, her şeye razıyım! Daha ne istiyorsunuz benden? Olayı gerçek isimleriyle adlandırırıyorsa, korkmayın, lütfen, şimdilik belki de tek tesellim budur!”

Acı bir gülümseme belirdi Zina'nın dudaklarında.

“Pekâlâ, pekâlâ, meleşim, demek aynı fikirde değiliz, ama karşılıklı olarak anlıyoruz birbirimizi. Yalnız, ayrıntılar konusunda bir huzursuzluğun varsa, iğrenç olacaklarından korkuyorsan, her şeyi bana bırak; yemin ederim, senin üzerine tek damla pislik sıçramayacak. Herkesin önünde seni küçük düşürmek ister miyim? Bana güven, her şey çok güzel, kusursuz, özellikle kusursuz olacak! Hiçbir skandal çıkmayacak, zorunlu olarak ufak tefek söylentiler olacaksa da, önemli değil... O zaman biz uzaklarda olacağız! Gideceğiz buradan çünkü! Varsın, istedikleri kadar bağırıp dursunlar, tükürüp geçeceğiz! Kıskaçlıklarından demediklerini bırakmayacaklardır! Bize ne onlardan, ilgilenmeyeceğiz bile! Doğrusu, şaşıyorum sana, Zina-

cığım, (ama böyle dediğim için kızma bana) bu kadar gururlu bir kızken nasıl oluyor da korkuyorsun onlardan?”

Canı sıkkın, karşılık verdi Zina:

“Ah, anneciğim, kimseden korktuğum falan yok benim! Hiç anlamıyorsunuz beni!”

“Tamam, tamam, canım, kızma! Onların her Allahın günü iğrenç şeyler söyleyeceklerini bildiğim için böyle söyledim; oysa sen hayatında bir kez... ben de aptal gibi, neler söylüyorum! Hiç de iğrenç değildi senin o yaptığın! Neresi iğrençti? Son derece soyluydu bile! Bunu kesin olarak kanıtlayacağım sana, Zina. Önce, tekrar söylüyorum, her şey olaya baktığın açığa bağlı...”

Zina ayağını sabırsızca yere vurup öfkeyle bağırdı:

“Yeter artık, anne, bıktım sizin şu kanıtlamalarınızdan!”

“Peki canım, peki, bir daha olmayacak! Gene saçmaladım...”

Kısa bir sessizlik oldu. Mariya Aleksandrovna odanın içinde sürekli dolaşan Zina’nın arkası sıra pek uysal yürüyor, huzursuzca, bir taşra finosunun hanımefendisinin gözlerinin içine baktığı gibi onun gözlerinin içine bakıyordu.

Zina nefretle devam ediyordu:

“Sizin bu işe nasıl girişeceğinizi bile bilmiyorum. Büyük bir utançla karşı karşıya kalacağınızdan kuşku yok. Başkalarının ne düşündüğü umurumda değil, ama sizin için bir yüzkarası olacak bu.”

“Seni huzursuz eden yalnızca bu ise, endişelenme, lütfen, meleşim! Rica ediyorum, yalvarıyorum sana! İkimiz anlaşıtk ya, yeter, beni düşünme sen. Ah, böyle ne çok kötü durumlardan düze çıktığımı bilseydin bir! Yalnızca böyle işlerin üstesinden mi geldim! Neyse, izin ver, hiç değilse deneyeyim! Ne olursa olsun, en önemlisi, bir an önce Prens’le yalnız kalmalıyız. En önemli olan bu! Geri kalan her şey buna bağlı! Ne var ki, sonrasını da biliyorum. Hepsi birden ayağa kalkacak, ama... hiç önemli değil! Hepsinin hakkından gelirim! Bu arada Mozglyakov düşündürüyor beni...”

Zina küçümser bir tavırla kesti annesinin sözünü:

“Mozglyakov mu?”

“Evet, Mozglyakov... Ama sen korkma, Zinacığım! Onu öyle bir yola getireceğim ki, yardımcı bile olacak bize! Henüz bilmiyorsun sen beni, Zina! Sırası gelince neler yapabileceğimden haberin yok! Ah! Zinacığım benim, canım! Bugün Prens’in durumunu öğrenince kafamda bir şimşek çaktı! Sanki bir anda her şey apaçık oldu benim için. Kim bilebilirdi, evet, kim bilebilirdi bize geleceğini? Böyle bir fırsat bin yılda bir kez gelir insanın ayağına! Zinacığım! Meleğim benim! İhtiyar, sakat biriyle evlenmen gurursuzluk değildir; asıl gurursuzluk, nefret ettiğin biriyle evlenmendir, ayrıca, gerçekten evleneceksin onunla! Ama Prens’in gerçek karısı olmayacaksın. Bir nikâh bile kıyılmayacak! Evde yapılmış bir kontrat olacak, hepsi o kadar! O aptala yetecek bu, öyle paha biçilmez bir mutluluk bahşedilecek ki kendisine!.. Ah, bugün çok güzelsin, Zinacığım! Güzel değil, güzeller güzelsin! Erkek olsaydım, isteseydin krallığının yarısını bağışlardım sana! Onların hepsi eşek! Öpülmez mi bu el!” Mariya Aleksandrovna elini öptü Zina’nın. “İşte benim bedenim, kanım bu! Zorla da olsa, seninle evlendirmeliyiz o aptal ihtiyar! Evet, Zina, güzel günlerimiz olacak seninle! Beni bırakmayacaksın, değil mi Zinacığım? Mutluluğu bulduğunda anneni kovmayacaksın yanından? Arada bir tartışmış olsak da, hayatında sana benden yakın kimse olmamıştır; biliyorsun...”

Zina sabırsız, kesti annesinin sözünü:

“Anne, kararınızı verdiyseniz... bir şeyler yapmak için belki de zamanınız geldi... Burada boşuna zaman harcamayın!”

Mariya Aleksandrovna,

“Geldi, geldi, Zinacığım, geldi!” dedi. “Ah! Gevezeliğim tuttu! Onlar şimdi orada Prens’i ayartmaya çalışıyorlardır. Hemen kızağa binip gidiyorum! Gidip Mozglyakov’u dışarı çağıracağım ve orada... Evet, gerekirse zorla getireceğim Prens’i. Hoşça kal Zinacığım, hoşça kal güvercinim, sıkma canını, için rahat olsun, hiç kuşku etme, üzülme, en önemlisi üzülmemen! Her şey güzel, iyi olacak! Asıl önemli olan, olaya böyle bakmak... neyse, hadi hoşça kal!..”

Mariya Aleksandrovna haç çıkararak kutsadı Zina’yı, uçarcasına çıktı odadan, kendi odasında aynanın karşısında bir daki-

ka oyalandı, iki dakika sonra, günün bu saatlerinde her zaman hazır olan kızaklı arabasıyla Mordasov sokaklarında yol alıyordu. Mariya Aleksandrovna *En grand*⁴⁰ yaşıyordu.

Arabasında otururken “Hayır, kurnazlık edip atlatamayacaksınız beni!” diye geçiriyordu içinden. “Zina kabul ettiğine göre işin yarısı tamamdır. Gerisi kolay! Vay Zina! Sonunda kabul ettin ha! Demek senin kafanda da birtakım hesaplar varmış! Durumu pek çekici bir biçimde anlattım ona! Duyulandı! Ama bugün nedense çok da güzel! Onun gibi güzel olsam Avrupa’nın yarısını baştan çıkarırdım! Hadi bakalım, bekleyip göreceğiz... Prens olunca Shakespeare’i unutup gidecektir. Başka? Mordasov’u da, hasta öğretmenini de! Hım... Ama ne güzel bir prenses olacak! Onun o mağrur, cesur, ulaşılmaz gururlu hallerine bayılıyorum! Bir kraliçe gibi bakıyor!.. Peki nasıl oluyor da kendi çıkarını anlayamıyor? Ama sonunda anladı! Gerisini de anlayacaktır... Nasıl olsa hep yanında olacağım! Sonunda benimle her konuda anlaşacak! Ben olmadan bir şey yapamaz! Ben de prenses olacağım. Petersburg’da tanıyacaklar beni. Hoşça kal, kasaba Mordasov! Şu Prens ölecek, şu çocuk da ölecek, sonra güçlü bir prensle evlendireceğim onu! Yalnız, bir şeyden korkuyorum: Fazla mı güveniyorum Zina’ya? Ona karşı fazla açık yürekli olmadım ya, fazla duygulu konuşmadım ya? Korkutuyor beni bu kız, evet, korkutuyor!”

Ve kendi düşüncelerine daldı Mariya Aleksandrovna. Söylemeye gerek yok: Telaşlıydı. Ama, nasıl derler, istek zorunluluktan çoktu.

Zina yalnız kaldıktan sonra, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş, düşüncelere dalmış, odanın içinde aşağı yukarı dolaşmayı sürdürdü. Çok şey düşünüyordu. Neredeyse farkına varmadan, kendi kendine ikide bir şöyle mırıldanıyordu: “Zamanı geldi, zamanı geldi, çoktan geldi zamanı! “Bu kesik kesik mırıldanması ne anlama geliyordu? Uzun, ipeksi kirpiklerinde gözyaşları birçok kez parlamıştı. Gözyaşlarını silmeyi de, onları durdurmayı da düşünmüyordu. Ama annesi boşuna merak ediyordu onu, kızının neler düşündüğünü anla-

maya çalışıyordu: Zina kesin kararını vermişti, her türlü sonuca hazırdı...

Albay eşi gidince Nastasya Petrovna ardiyeden farksız küçük odasından çıktı. "Dur sen hele!" diye geçiriyordu içinden. "Şu Prens için az kalsın pembe bir fiyonk iğneleyecektim yakama! Çok aptalım, benimle evleneceğini sanmıştım! Al sana pembe fiyonk şimdi! Ya Mariya Aleksandrovna'ya ne demeli! Evinizde bir pasaklıyım ben, yoksulum, iki yüz ruble rüşvet alıyorum. Senden almak fırsatını da kaçırmam. Dürüstçe alıyordum, şık hanımefendi! Giderlere karşılık alıyordum... Belki benim de rüşvet vermem gerekirdi! Tiksinmeden, kilidi ellerimle kırmamdan sana ne? Senin için çalışıyordum, beyaz elli hanımefendi! Sen kanaviçe örmeyi biliyordun yalnızca! Hele bir dur, kanaviçe örmeyi göstereceğim ben sana! Nasıl bir pasaklı olduğumu ikinize de göstereceğim! Nastasya Petrovna'nın nasıl biri olduğunu, ne kadar yumuşak olduğunu! göreceksiniz!"

VII

Öte yandan, Mariya Aleksandrovna kendi dehasına hayrandı. Büyük, cesur bir adım atmaya kalkışmıştı. Kızını zengin biriyle, bir sakatla, bir prensle evlendirecekti. Konuğunun kafasının çalışmadığından, kimsesizliğinden yararlanarak gizlice yapacaktı bunu; Mariya Aleksandrovna'nın düşmanlarının daha sonra diyecekleri gibi, bir hırsız tavrıyla verecekti kızını kocaya... Bu yalnızca cesur değil, küstahçaydı da. Planı, elbette avantajlı bir plandı; ne var ki, başarısızlık durumunda, plan sahibi için büyük bir yüzkarası olurdu. Bunu biliyordu Mariya Aleksandrovna, ama umutsuzluğa kapılmıyordu. "Böyle ne çok kötü durumdan düze çıktım ben!" demişti Zina'ya, bu doğrudu da. Öyle olmasaydı bir kahraman sayılamazdı!

Hiç kuşku yok, bütün bunlar işlek bir yolda soygunculuktan farksızdı, ama Mariya Aleksandrovna'nın buna da aldırışı yoktu. Bu konuda şaşırtıcı derecede sağlam bir fikri vardı: "Kilisede nikâhları kıyıldıktan sonra bir daha bozulmaz o

nikâh". Son derece olağan bir düşünceydi bu ve yalnızca elde edilecek olağanüstü büyük çıkarları düşündüğünde bile Mariya Aleksandrovna'nın heyecanla titremesine, tüylerinin diken diken olmasına yetiyordu. Müthiş bir heyecan içindeydi, arabada diken üzerindeymiş gibi oturuyordu. Büyük yetenekleri olan, heyecanlanmış bir kadın olarak planını nasıl uygulayacağını düşünüyordu. Ne var ki, bu plan henüz bir tasarı, genelde *en grand*⁴¹ idi ve Mariya Aleksandrovna'ya biraz bulanık görünüyordu. Sayısız ayrıntı, öngörülemez olacak olaylar vardı önünde; ne var ki, kendine güveni tamdı Mariya Aleksandrovna'nın: Hayır, başarısızlığa uğramak korkusu değildi onu heyecanlandıran... hayır! Yalnızca bir an önce başlamak, savaşa girmekti istediği! Gecikmek, duraklamak düşüncesi sabırsızlıkla, soylu bir sabırsızlıkla yakıyordu içini. Ama, duraklamaktan söz edince, izin verin, bu düşünceyi biraz açıklayalım. Mariya Aleksandrovna'nın beklediği, sezinlediği en kötü şey, soylu hemşerilerinin, Mordasovluların, özellikle de Mordasovlu hanımefendilerin tepkisiydi. Onların kendisine beslediği amansız nefreti deneyimlerinden biliyordu. Sözgelimi, şimdi kentte belki herkesin, bundan söz etmiyor olsa da, onun bu niyetini bildiğinden kuşkusu yoktu. Yaşadığı üzücü sayısız deneyiminden, sabah evinde olan en gizli bir şeyden akşam pazar yerinde en son pazarcının bile haberi olduğunu biliyordu. Kuşkusuz, birtakım tatsızlıkların çıkacağını sezinlerdi Mariya Aleksandrovna, ne var ki, bu çeşit önsezileri hiçbir zaman yanıltmazdı onu. Şimdi de yanıltmamıştı. Evet, henüz tam olarak bilemediği birşey de vardı. Gün ortasında, yani Prens'in Mordasov'a gelmesinden tam üç saat sonra kentte tuhaf söylentiler dolaşmaya başlamıştı. Bu söylentilerin nereden çıktığı bilinmiyordu, ama son derece çabuk her yana dağılmışlardı. Bir anda herkes Mariya Aleksandrovna'nın kızı Zina'yı, yirmi üç yaşındaki çeyizi olmayan kızı Zina'yı Prens'le evlendirmeye çalıştığını; Mozglyakov'un pabucunun dama atıldığını, kesin kararın verildiğini konuşmaya başlamıştı. Nereden çıkmıştı bu dedikodu? Yoksa herkes Mariya Aleksandrovna'yı öylesine iyi ta-

41 (Fr.) Burada, ana hatlarıyla – yay.n.

nıyordu da, bir anda onun gizli düşüncesini, planını hemen anlayıvermişler miydiler? Bu saçma söylentinin akla aykırılığı da (böyle bir dedikodu bir saatte çok seyrek oluşturulabilir-di çünkü); böyle bir dedikodunun açık seçik asılsızlığı da (nereden çıktığını bile bilen yoktu çünkü) Mordasovluları inandıramazdı... Oysa söylenti kentte olağanüstü bir inatla yayılıyor, kök salıyordu. İşin en ilginç yanı da, söylentinin tam Mariya Aleksandrovna'nın Zina ile bu konuyu konuştuğu zamana rastlamasıydı. Taşralıların bu çeşit sezgileri güçlüdür! Sezgileri kimi zaman olağanüstüdür ve elbette bir nedeni de vardır bunun. Bu sezginin kaynağı uzun yıllar bir arada, birbirlerine yakın yaşamaları, birbirlerini yakından tanımalarıdır. Her taşralı cam bir fanusta yaşıyor gibidir. Hemşerilerinizden küçücük bir şeyinizi bile olsun, gizleme olanağınız yoktur. Sizi ezbere bilirler taşrada, kendinizle ilgili sizin bilmediğiniz şeyleri bile bilirler. Taşra insanı yaradılıştan sanki bir psikolog, bir insan sarrafı olmak zorundadır. İşte bunun içindir ki, taşrada psikologların, insan ruhundan anlaması gerekenlerin yerine kimi zaman aşırı derecede beyinsiz birtakım insanlarla karşılaştığımda çok şaşırmışımdır. Ama şimdi bir kenara bırakalım bunu. Burası yeri değil. Haber çarpıcıydı. Prens'le evlenmek herkese öylesine kârlı, öylesine parlak görünüyordu ki, olayın tuhaflığını gören yoktu. Bir şeyi daha belirtelim: Zina'dan neredeyse Mariya Aleksandrovna'dan nefret ettiklerinden daha çok nefret ediyorlardı. Neden mi? Nedeni bilinmiyordu. Bunun nedeni, bir ölçüde, Zina'nın güzelliği olabilir. Belki bir ölçüde de Mariya Aleksandrovna'nın Mordasov'da başka kimseye benzememesi, kendine özgü bir kişiliğinin olmasıydı. Kentten ayrılıyorsa, kim bilir belki üzümlerdi bile buna. Sürekli çıkardığı birtakım olaylarla toplumu canlı tutuyordu çünkü. O olmasaydı kentte herkesin canı sıkılırdı. Öte yandan, Zina Mordasov'da değil, bulutların üzerinde yaşıyormuş gibiydi. Belki kendisi bile farkında olmadan, kentin insanlarına onlardan biri, onlarla denk biri değilmiş gibi, dayanılmaz derecede kibirli, burnu havada davranıyordu. Ve işte şimdi, daha önce de adı birçok skandala karışmış, bu burnu büyük, kendini beğenmiş Zina birden mil-

yoner bir kadın, bir prenses olacak, ünlü insanların arasına girecekti. İki yıl sonra dul olunca da bir dükle veya hatta bir generalle evlenecekti; belki bir valiyle bile evlenebilirdi (bakarsınız, kadınlara pek düşkün Mordasov valisinin karısı bu arada ölüverirdi...). O zaman Mordasov'un en önemli hanımefendisi olurdu Zina. Anlaşılacağı gibi, tek başına bu düşünce dayanılacak gibi değildi ve hiçbir haber, hiçbir zaman Mordasov'da Zina'nın Prens'le evlenmesi kadar nefret uyandırmazdı. Her yandan öfke çıgıllıkları yükselmeye başlamıştı. Bunun günah, hatta alçaklık olduğunu haykırıyorlardı. İhtiyarın akli başında değilmiş; aklının başında olmadığından yararlanıp adamcağızı aldatmışlar, kandırmışlar, kafese koymuşlar; onların kanlı pençelerinden kurtarmak gerekiyormuş zavallı Prens'i; nihayetinde, bir soygun, bir ahlâksızlıkmiş bu yapılan; ve nihayet, yalnız Zina mıymış? Prens'le evlenmeye niyetli başkaları da varmış... Bütün bunların olacağını biliyordu Mariya Aleksandrova, ama bu kadarı bile yeterliydi onun için. Onun bu niyetini engellemek için herkesin her yolu, hatta elinden gelen her şeyi deneyeceğinden kuşkusu yoktu. Evet, Prensi savaş alanından uzaklaştırmak için ihtiyara el koymak istiyorlardı şimdi. Ama Prensi elde edip kaçırsalar da, nasıl olsa onu sonsuza kadar ellerinde bağlı tutamayacaklardı ya. Nihayet, bugün, iki saat sonra Mordasovlu kadınların görkemli korosunun onun salonunda olmayacağını, hatta geri bile çevrilemeyecek bir bahaneyle hep birlikte toplanmayacaklarını kim garanti edebilirdi? Kapıyı kapasan pencereden girerlerdi... Neredeyse olanaksız, ama Mordasov'da çok görülmüş bir durumdu bu. Sözün kısası, bir saat, bir dakika kaybetmeye gelmezdi; bununla birlikte, olay yeni başlıyordu. Mariya Aleksandrova'nın aklına ansızın dahice bir fikir geldi ve kafasında olgunlaştı. Bu yeni fikri sırası geldiğinde anlatmayı unutmayacağız. Şimdilik yalnızca şu kadarını söyleyelim: Kahramanımız hanımefendi şu anda Mordasov sokaklarında arabasında öfkeli, heyecanlı, Prens'i geri almak için gerekirse gerçek bir savaşa girmeye bile kararlı, uçarcasına gidiyordu. Bunun nasıl olacağını, Prens'i nerede bulacağını bilmiyordu, ama bildiği bir şey vardı, şu andaki dü-

şüncelerinden çok az bir bölümü bile gerçekleşmeyecek olursa, Mordasov yerin dibine batsındı...

İlk adımı umulmadık biçimde başarılı olmuştu. Prens'i sokakta yakalamış, yemek için onu evine götürmüştü. Düşmanların bütün hilelerine, entrikalarına karşın, istediğini nasıl başardığı, Anna Nikolayevna'yı nasıl alt ettiği sorulacak olursa, şunu söylemek zorundayım ki, Mariya Aleksandrovna için böyle bir soruyu sormak bile yersizdir. Anna Nikolayevna Antipova gibi bir kadını yenemeyecek miydi? Düşmanın evinin tam kapısında yakalamıştı Prens'i; hiçbir şeyi umursamadan, bu arada bir skandaldan korkan Mozglyakov'un dil dökmelerine de aldırmandan arabasından indirip kendi arabasına almıştı yaşlı adamı. Düşmanlarından farkı buydu işte Mariya Aleksandrovna'nın. Karar anında skandal çıkacağını bile düşünmezdi, harekete geçerdi ve her zaman başarılı olurdu. Anlaşılacağı gibi, Prens pek karşı koymadı, her zamanki alışkanlığıyla her şeyi hemen unuttu, durumdan çok hoşnut oldu. Yemekte hiç susmadan sürekli konuştu, olağanüstü neşeliydi, espriler, kelime oyunları yaptı, sonunu getiremediği veya farkında olmadan birinden ötekine atladığı hikâyeler anlattı. Natalya Dmitriyevna da iki kadeh şampanya içmişti. Yemekte iki kadeh daha içti, iyice sarhoş oldu. Mariya Aleksandrovna kendi dolduruyordu kadehini. Yemekler çok güzeldi. Canavar Nikita işini düzgün yapmıştı. Ev sahibi göz kamaştırıcı sevimliliğiyle herkesi neşelendirmişti. Ne var ki, ondan başka herkes sanki inadına son derece keyifsizdi. Zina pek mağrur, kibirli, sessizdi. Mozglyakov'un canının bir şeye sıkıkn olduğu belliydi ve çok az yiyordu. Bir şeyler düşündüğü belliydi. Çok seyrek böyle suskun durduğu için Mariya Aleksandrovna hayli huzursuzdu. Nastasya Petrovna yüzü asık, oturuyordu ve ancak arada bir gizliden Mozglyakov'a, genç adamın belli ki hiç fark etmediği birtakım tuhaf işaretler yapıyordu. Ev sahibesinin sevimliliği olmasa, yemek bir cenaze törenine dönerdi.

Öte yandan, Mariya Aleksandrovna anlatılamaz ölçüde heyecanlıydı da. Yalnızca Zina derin kederdi görünümüyle, ağlamaklı gözleriyle korkutuyordu onu. Bir de sıkıntı vardı ortada:

Mariya Aleksandrovna acele etmek, elini çabuk tutmak zorundaydı. Oysa şu “lanet Mozglyakov” salak gibi, dertsiz tasasız, oturdukça oturuyordu; Mariya Aleksandrovna’ya engel olmaktan başka yaptığı bir şey yoktu! Öyle ya, o varken böyle bir olaya girişmek olanaksızdı! Mariya Aleksandrovna büyük bir can sıkıntısıyla kalktı masadan. Ama masadan kalkıldıktan sonra Mozglyakov birden yanına gelip, hiç beklemediği bir anda ona hemen bir yere gitmek zorunda olduğu için çok üzgün olduğunu bildirdiğinde Mariya Aleksandrovna’nın şaşkınlığı ve (şöyle demek doğru olursa) korkutucu sevinci çok büyük olmuştu!

Mariya Aleksandrovna olağanüstü üzgün bir tavırla,

“Nereye gideceksiniz?” diye sordu.

Mozglyakov telaşlı, hatta biraz ne diyeceğini bilemeden,

“Bakın, Mariya Aleksandrovna... diye başladı. Çok tuhaf bir şey oldu. Size nasıl anlatayım, bilemiyorum... Tanrı aşkına, bir akıl verin bana!”

“Ne oldu?”

“Vaftiz babam Boroduyev, tanıyorsunuz onu, şu tüccar... bugün karşılaştık kendisiyle. Gerçekten, çok kırılmış ihtiyar. Sitem etti bana, burnumun çok büyüdüğünü söyledi. Bakın işte, bu üçüncü gelişim Mordasov’a, bir kez bile uğramadım ona. ‘Bugün çaya gel!’ dedi. Şu anda saat tam dört, eskiden olduğu gibi, saat beşte uyanınca çaya oturur. Ne yapmalıyım? Bir şey söyleyin bana, öyle yapayım, Mariya Aleksandrovna, düşünün! Sizin de bildiğiniz gibi, toprağı bol olsun babam hazinenin parasını kumara verdiğinde onu ipten bu yaşlı adam kurtarmış. O olayın üzerine vaftiz babam da olmuş. Zinaida Afanasyevna ile evliliğim gerçekleşecek olursa, ancak yüz elli köylüm olacak. Oysa, dediklerine göre, onun milyonu, hatta daha fazlası var. Çocuğu da yok. Gönlünü hoş edersem vasiyetinde yüz bin bırakır bana. Yaşı yetmiş oldu... düşünsenize!”

Mariya Aleksandrovna sevincini güçlkle gizleyip haykırdı:

“Aman Tanrım! Ne diyorsunuz siz! Ne oyalanıyorsunuz hâlâ? Gidin, hemen gidin! Şakaya gelecek şey değil bu! Ben de yemekte neden öyle durgun olduğunuzu merak ediyordum! Hadi gidin, *mon ami*, gidin! Aslında sabahleyin doğru oraya

gitmeli, kendisine değer verdiğinizi, sizi sevmesinin sizin için önemli olduğunuzu göstermeliydiniz! Ah şu gençler, ah!”

Mozglyakov ne diyeceğini bilemiyormuş gibi, haykırdı:

“Ama siz, Mariya Aleksandrovna, siz onunla görüştüğüm için sitem ediyordunuz bana! Onun sakallı bir köylü olduğunu, meyhanelerden çıkmadığını, alt tabakadan insanlarla, aşçılarla görüştüğünü söyleyen siz değil miydiniz?”

“Ah, *mon ami!* İnsan düşünmeden az şey mi söyler! Ben de yanılabilirim, kusursuz bir insan değilim ki! Ama böyle bir şey dediğimi hatırlamıyorum, kim bilir o anda nasıl bir ruhsal durumdaydım... Ve nihayet, o zaman Zinacığım ile evlenmeyi düşünmüyordunuz... Elbette, benim için bencillik sayılır bu, ama şimdi ister istemez, bu olaya başka bir açıdan bakmak zorundayım. Bunun için hangi anne suçlayabilir beni? Bir dakika olsun zaman kaybetmeden hemen gidin! Akşam bile zamanınızı orada geçirin... dediğimi yapın! Bir ara benden söz edin kendisine. Ona saygı duyduğumu, onu sevdiğimi, önemseddiğimi söyleyin... Çok dikkatli, güzel konuşun kendisiyle! Aman Tanrım! Unutmuşum! Oysa daha öncesinden uyarmalıydım sizi!”

Mozglyakov heyecanla haykırdı:

“Cesaret verdiniz bana, Mariya Aleksandrovna! Söz veriyorum, bundan böyle her dediğinizi yapacağım! Oysa, bu konuyu açmaya korkuyordum size!.. Neyse, hoşça kalın, hemen gidiyorum! Benim adıma Zinaida Afanasyevna’dan özür dileyiniz. Ayrıca, kesinlikle buraya...”

“Yolunuz açık olsun, *mon ami!* Unutmayın, benden söz edin ona! Gerçekten, çok tatlı bir ihtiyardır. Onunla ilgili düşüncem uzun süre önce değişti... Aslında, onun eski Rus samimiyetini her zaman sevmişimdir. *Au revoir, mon ami, au revoir!*”

Sevinçten sık sık soluyarak şöyle geçiriyordu içinden Mariya Aleksandrovna: “Aman, şeytan ne iyi ediyor da götürüyor onu! Yo, Tanrı yardım ediyor bana!”

Pavel Aleksandroviç antreye çıkmış kürkünü giyiyordu ki, birden, nereden çıktığı belli olmayan Nastasya Petrovna geldi yanına. Onu kolundan tutup,

“Nereye gidiyorsunuz?” dedi.

“Boroduyev’in evine, Nastasya Petrovna! Vaftiz babamdır kendisi... Zengin bir ihtiyardır, bakarsınız bir şeyler bırakır bana, gönlünü almalıyım!..”

Pavel Aleksandroviç’in neşesi yerindeydi.

Nastasya Petrovna sertçe kesti onun sözünü:

“Boroduyev’e mi gidiyorsunuz? O zaman nişanlığınıza elveda deyin!”

“Nasıl yani, ‘elveda deyin’?”

“Öyle işte! Onun sizinle evleneceğini mi sanıyorsunuz? Prens’le evlendirmek istiyorlar onu. Kulaklarımla duydum!

“Prens’le mi? İnsaf yani, Nastasya Petrovna!”

“İnsaf edecek bir şey yok ortada! Kendiniz görmek, dinlemek ister misiniz? Çıkarın kürkünüzü, benimle gelin!”

Aptallaşan Pavel Aleksandroviç çıkarıp attı kürkünü, parmaklarının ucuna basarak Nastasya Petrovna’nın arkasından yürüdü. Nastasya Petrovna onu sabahleyin anahtar deliğinden izlediği, konuşulanları dinlediği ardiye gibi odasına götürdü.

“Ama insaf edin, Nastasya Petrovna, kesinlikle bir şey anlamıyorum!..”

“Şimdi anlarsınız, eğilin ve dinleyin. Şimdi başlayacaktır komedi.”

“Ne komedisiymiş bu?”

“Sss! Yüksek sesle konuşmayın! Komedi şu ki, düpedüz oyun oynuyorlar size. Sabahleyin Prens’le gittiğinizde Mariya Aleksandrovna tam bir saat Zina’yı Prens’le evlenmesi için ikna etmeye çalıştı. İhtiyarı kafeslemenin, evlenmek zorunda bırakmanın çok kolay olacağını söylüyor, öyle yollar gösteriyordu ki, midem bile bulandı. Her şeyi buradan dinledim. Sonunda her şeyi kabul etti Zina. Neler söylüyorlardı sizin için neler, bilemezsiniz! Düpedüz aptal olduğunuzu söylüyorlardı. Zina bir ara açıkça, sizinle asla evlenmeyeceğini söyledi. Ne aptalım! Ben de kırmızı kurdele takacağımı hayal ediyordum! Dinleyin! Dinleyin!”

Pavel Aleksandroviç, aptal aptal Nastasya Petrovna’nın yüzüne bakıyordu.

“Evet, doğruysa, aşağılık bir ahlaksızlık bu!” diye mırıldandı.

“Yalnızca dinleyin şimdi, belki daha başka şeyler de duyacaksınız.”

“Peki nereden dinleyeceğim?”

“Şöyle eğilin, şu anahtar deliğinden...”

“Ama, Nastasya Petrovna, ben...birini gizliden dinleyemem...”

“Amma da yaptınız! Onuru, gururu bırakın şimdi... işte geldiler, dinleyin!”

“Ama, gene de...”

“Tamam, dinleyemezseniz, kazığı yiyin! Yardım etmek istiyorum size, nazlanıyorsunuz! Beni ne ilgilendirir... kendim için bir şeyler yapmaya uğraşmıyorum ya... Akşama kadar burada bekleyecek de değilim!”

Pavel Aleksandroviç kendini zorlayarak eğildi anahtar deliğine. Kalbi duracak gibi çarpıyor, şakakları zonkluyordu. Kendi ne olduğunu bilemiyordu.

VIII

Mariya Aleksandrovna hasis, tutku dolu bakışını beklenen savaş alanında dolaştırırken, konuşmaya son derece masum bir tavırla başlamak amacıyla,

“Anlaşılan, Natalya Dmitriyevna'nın yanında pek güzel zaman geçirdiniz, Prens?” dedi.

Sorusuna cevap beklerken kalbi hızlı çarpıyordu.

Yemekten sonra Prens'i, sabahleyin onu ağırladıkları salona aldılar. Mariya Aleksandrovna önemli her olay, her ziyaret için bu salonu kullanırdı. Gurur duyardı bu salonuyla. Yaşlı adam altı kadehten sonra iyice gevşemişti, ayakta zor duruyordu. Üstüne üstlük durmadan da konuşuyordu. Şimdi çenesi daha çok düşmüştü. Mariya Aleksandrovna bunun kısa bir süre için böyle olduğunu, ağırlaşacak olan konuğun biraz sonra uyumak isteyeceğini biliyordu. Acele etmek gerekiyordu. Savaş alanını şöyle bir gözden geçirdikten sonra, zevkine düşkün ihtiyarın

Zina'ya pek bir istekli, hevesli baktığını fark edince anne yüreği sevinçten çarpmaya başlamıştı.

“Faz-la-sıy-la güzel,” diye cevap verdi Prens. “Hem, biliyor musunuz, ha-ri-ka bir kadın şu Natalya Dmitriyevna, eş-siz bir kadın!”

Mariya Aleksandrovna'nın kafası büyük planlarıyla ne kadar meşgul olsa da, rakibesinin böylesine övülmesi yüreğine dokunmuştu.

Gözlerinin içi ıslıl ıslıl, haykırdı:

“Rica ederim, Prens! Sizin o Natalya Dmitriyevna'nız eş-siz bir kadınsa, doğrusu, gerisini düşünemiyorum! Demek, bu kentin insanlarını hiç tanıımıyorsunuz siz! Anlayacağınız, aslında onların yaptıkları, gerçekte var olmayan özelliklerini, soylu duygularını sergilemekten, yalnızca bir komediden, yüzeysel, altın işlemeli bir örtüden başka bir şey değildir. Kaldırın o örtüyü, çiçeklerin altında bir cehennemin, sizi kemiklerinizi bile bırakmadan yiyecek yabancılarının bir yuvası olduğunu görürsünüz!”

“Gerçekten mi?” diye haykırdı Prens. “Çok tuhaf!”

“Size yemin ederim, öyle! Ah, *mon prince*. Zina, bak ne diyeceğim, geçen hafta şu Natalya ile ilgili komik, aşağılık olayı anlatmalı mıyım Prens'e? Bunu yapmak zorundayım. Hatırlıyorsa değil mi, olayı? Evet, Prens, pek beğendiğiniz, göklere çıkardığınız Natalya Dmitriyevna ile ilgili bir şey bu. Ah, sevgili Prens! Yemin ederim, bir dedikoducu değilim ben! Sırf biraz gülelim diye anlatacağım size bu olayı. Buranın insanlarının nasıl olduğunu bir örnekle, yani optik bir camda göstermek istiyorum size! İki hafta önce bana geldi şu Natalya Dmitriyevna. Konuklara kahve servisi yapıyordu, ben bir ara dışarı çıktım. Gümüş şekerliğimde ne kadar şeker olduğunu çok iyi hatırlıyordum: Ağzına kadar doluydu. Döndüğümde ne görsem beğenirsiniz: Dibinde yalnızca iki üç parça kalmış. Salonda Natalya Dmitriyevna'dan başka kimse yoktu, herkes kalkıp gitmişti. Şaşırdım kaldım! Taş evi de, parası da dürüst kazanılmış değildir o kadının! Tuhaf, komik bir olaydı bu, gelin şimdi bu kentin insanlarının dürüstlüğünden söz edin, edebilirsiniz!”

Prens gerçekten şaşırmış gibi,

“İ-na-nı-la-cak gibi değil!” diye haykırdı. “Ne kötü bir şey! Tek başına mı yemiş o kadar şekeri?”

“Sizin eşsiz dediğiniz kadın bu işte, Prens! Nasıl, beğendiniz mi bu iğrenç olayı? Böylesine aşağılık bir şey yapmaya karar verdiğim anda sanırım ölürüm ben!”

“Evet, evet... Ama biliyor musunuz, gene de sanki *belle femme*...”⁴²

“Şu Natalya Dmitriyevna mı? İnsaf yani Prens, düpedüz bir fiçidir o! Ah, Prens, Prens! Neler söylüyorsunuz öyle! Sizin çok daha zevk sahibi olduğunuzu sanıyordum...”

“Haklısınız, fiçi gibi... Ama biliyor musunuz, bedeni öyle... Ama şu dans e-den kız, o da... onun da bedeni...”

“Soneçka mı? Daha çocuk o, Prens! Ancak on dört yaşında!”

“Evet... ama biliyor musunuz, öyle kıvrak, öyle güzel oynuyor ki... Çok se-vim-li-y-di! Onunla dans e-den bir başka kız daha vardı... o da çok güzel oy-nu-yor-du...”

“Ah, zavallı, yetim bir kız o, Prens! Sık sık evlerine alıyorlar onu.”

“Ye-tim demek. Ama kir pas içinde, hiç değilse elini yüzünü yıkasa... Bununla birlikte, gene de çe-ki-ci...”

Prens böyle derken bir yandan da saplı tek gözlüğünü doğrultmuş, giderek artan bir istekle Zina’ya bakıyordu.

Hazdan eriyormuş gibi, alçak sesle mırıldandı:

“*Mais quelle charmante personne!*”⁴³

Mariya Aleksandrovna,

“Zina, dedi, “bir şeyler çal bize, ya da daha iyisi, şarkı söyle! Kızım çok güzel şarkı söyler Prens! Onun bir virtüöz olduğunu söyleyebilirim. Zina piyanoya geçmek için her zamanki yumuşak, bu arada yaşlı adamın başını da döndüren yürüyüşüyle uzaklaşırken Mariya Aleksandrovna sesini alçaltıp devam etti: “Ah, onun ne iyi bir kız olduğunu bilseydiniz Prens! Bir bilseydiniz! Çok sevecen bir kızdır, bana karşı da çok iyidir! Öyle duygulu, öyle yumuşak kalplidir ki!”

42 (Fr.) Güzel bir kadın.

43 (Fr.) Ama ne göz kamaştırıcı biri bu!

Prens, Mariya Aleksandrovna'nın sözünü kesti:

"Evet... duygulu... ve biliyor musunuz, güzelli-lik-te onun-la karşılaştırılabilecek yalnızca bir kadın tanıdım ben hayatım-da; o da, bundan otuz yıl önce ölen toprağı bol olsun kontes Naiskaya'ydı. Ha-ri-ka, insanı bû-yû-le-yen bir kadındı." Yut-kundu Prens. "An-la-tıl-a-maz bir güzelliğı vardı. Sonra aşçı-sıyla evlendi..."

"Aşçısıyla mı, Prens?"

"Evet ya, aşçısıyla... Bir Fransızdı aşçısı. Yurtdışında evlendi-ler. Orada kont unvanı aldı kocasına. Çok yakışıklı bir adamdı, son derece de kültürlüydü. Küçük bir bıyığı vardı."

"Peki... nasıl bir evlilikleri oldu, Prens?"

"Çok iyi geçiniyorlardı... Ancak, uzun sürmedi, ayrıldılar. Kadıncağızın neyi var neyi yok, hepsini alıp gitti adam. Ufak bir sos yüzünden tartışmışlar..."

Zina,

"Anneciğim, çalayım mı?" diye sordu.

"Bize şarkı söyleyen daha iyi olacak, Zina. Kızım çok güzel şarkı söyler, Prens! Müzik sever misiniz siz?"

"O, evet! *Charmant, charmant!* Mü-z-i-ği çok severim. Yurtdi-şındayken Beethoven'la tanışmıştım."

Mariya Aleksandrovna heyecanla haykırdı:

"Beethoven'la mı? Düşünebiliyor musun, Zina, Beethoven'la tanışıyormuş Prens! Ah, Prens, gerçekten tanıştınız mı siz Be-ethoven'la?"

"Elbette... İki dost gibiydik. Tütün tabakasından burnunu çı-karmazdı. Çok komikti!"

"Beethoven mi?"

"Evet, Beethoven. Ama belki Be-e-t-ho-ven değildi, başka bir Almandı. Çok Al-man vardı orada çünkü... Galiba ka-rış-tır-dım."

Zina,

"Ne söyleyeyim, anne?" diye sordu.

"Ah, Zina! Hatırlarsın, hani içinde şövalyece çok şeyin ol-duğu bir romans vardı, şatonun hanımefendisi ile halk ozanı-nın... Onu söyle işte... Ah, Prens! Şövalyelerle ilgili her şeyi öy-

le çok severim ki! Hele şatoları, şatoları!.. Ortaçağ yaşamını! Halk ozanları, ulaklar, yarışmalar... Söylerken ben de eşlik edeceğim sana, Zina. Şuraya, yakınımıza oturunuz Prens! Ah şu şatolar, şatolar!”

Prens tek gözüyle Zina'yı dikizlemeyi sürdürürken heyecanlı, mırıldandı:

“Ah, evet... Ben de severim şatoları.” Sesini yükseltti: “Ama... Aman Tanrım! Bu romans!... Ama biliyorum ben bu roman-sı! Çok eskiden duymuştum onu... Çok iyi ha-tır-lı-yo-rum... Ah Tanrım!”

Zina romansı söylemeye başladığında Prens'e neler olduğunu anlatmayacağım. Bir zamanlar moda olan çok eski bir Fransız romansı söylüyordu Zina. Çok da güzel söylüyordu. Berrak kontralto sesi yüreklere işliyordu. Göz kamaştırıcı güzel yüzü, harika gözleri; nota sayfalarını çevirdiği, tornadan çıkmış gibi ince, zarif parmakları; gür, siyah, parlak saçları; inip kalkan göğsü; mağrur duruşlu, kusursuz, soylu, düzgün bedeni... Bütün bunlar iyice büyülemişti zavallı ihtiyarı. Gözlerini ayıramıyordu Zina'dan, heyecandan soluk almakta zorlanıyordu. Şampanyayla, müzikle, eski anıların hatırlanmasıyla (kimin pek değerli anıları yoktur?) ısınan kalbi giderek, uzun zamandır olmadığı kadar hızlı, daha hızlı çarpıyordu... Zina'nın ayaklarına kapanmaya hazırdı. Genç kız söylemeyi bitirdiğinde ise neredeyse ağlayacaktı.

Zina'nın incecik parmaklarını öperek,

“Oh, *ma charmante enfant!*⁴⁴” diye haykırdı. “*Vous me ravissez!*⁴⁵ Şimdi, şimdi hatırladım... ama... ama... *o ma charmante enfant...*”

Prens sözünün sonunu getirememişti bile.

Mariya Aleksandrovna sıranın kendisine geldiğini hissetti. Mağrur bir tavırla yükseltti sesini:

“Neden üzüyorsunuz kendinizi, Prens? Böylesine duyguluyken, hayat doluyken, böylesine bir ruhsal zenginliğiniz varken günlerinizi ne diye yalnız, kimsesiz geçiriyorsunuz? İnsanlar-

44 (Fr.) Tatlı kızım!

45 (Fr.) Büyülüyorsunuz beni!

dan, dostlarınızdan uzaklaşıyorsunuz? Bağışlanamaz bir suç sizin bu yaptığınız! Toparlayın kendinizi Prens! Gözlerinizi açıp hayata bakın! Geçmişin anılarını, altın geçliğinizi, tasasız altın günlerinizi geri çağırın kalbinizden, yeniden canlandırın onları, tekrar hayata dönün! Tekrar toplum içinde, insanların arasında yaşamaya başlayın! Yurtdışına çıkın, İtalya'ya, İspanya'ya gidin Prens!.. Kalbinde yerinizin olacağı, sizi sevip sayacak, size yakın olacak bir arkadaş, yol gösterene ihtiyacınız var sizin! Öyle değil mi? Ama hiç dostunuz yok! Seslenin onlara, yanınıza çağırın onları, hepsi yanınıza koşacaklardır! Çağrınıza her şeyi bırakıp önce ben koşarım! Sizin nasıl bir dost olduğunuzu biliyorum ben Prens, hatırlıyorum! Kocamı bırakıp size gelirim... hatta, biraz daha genç olsaydım, kızım gibi güzel ve cana yakın olsaydım hayat arkadaşınız, dostunuz, isteseydiniz, karınız olurum!”

Prens mendiline sümkürüp,

“Bir za-man-lar *une charmante personne* olduğunuzdan kuş-kum yok,” dedi.

Gözlerinde yaşlar vardı.

Mariya Aleksandrovna pek duygulu, karşılık verdi:

“Bizler çocuklarımızda yaşıyoruz Prens. Benim de koruyucu bir meleğim var! O da bu, kızım, her türlü düşüncemi, kalbimin sevgisini paylaştığım kızım, Prens! Benden ayrılmamak için şimdiye kadar yedi evlilik teklifini geri çevirdi.”

“Demek, yurtdışında bana ar-ka-daş-lık edeceğiniz zaman o da sizinle gelecek.” Sesini birden yükseltti Prens: “Öyleyse kesinlikle çıkarım ben yurtdışına! Ke-sin-lik-le çıkarım! Ayrıca, bir u-mu-dum olabilecekse... Ama gerçekten bü-yü-le-yi-ci bir çocuk! *O ma charmante enfant!*..

Prens tekrar öpmeye başladı Zina'nın elini. Zavallı ihtiyar, onun önünde diz çökmek istiyordu.

Mariya Aleksandrovna içinde yeniden duygulu konuşma arzusu duydu, Prens'in sözünü kesti:

“Ama... ama, Prens, bir umudunuz olabilecekse, diyorsunuz... Ama, doğrusu çok tuhafsiniz Prens! Kadınların size ilgi duymayacaklarını mı sanıyorsunuz yoksa? Her şey gençlik demek değil-

dir! Unutmayın ki, bir aristokratsınız siz! En incsesinden, zarifinden şövalye duygularınız ve... davranışlarınız var! Mariya da yaşlı Mazepa'ya âşık olmamış mıydı?⁴⁶ Hatırlıyorum, okudum... Lo is (kaçıncı olduğunu unuttum...) sarayının o pek yakışıklı markizi Lozen de yaşlandığında, sarayın en gözde güzellerinden birinin gönlünü çalmıştı!.. Hem, kim söylüyor sizin yaşlı olduğunuzu? Kim inandırdı sizi buna? Sizin gibi insanlar yaşlanırlar mı hiç? Sizin gibi duygu, düşünce, neşe derinliği olan, zeki, hayat dolu, zarif davranışlı bir insan yaşlanır mıymış! Şu anda yurtdışında bir yerde, bir kaplıcada yanınızda genç, sözgelimi, Zina gibi pek güzel karınızla olsanız (bir şey için söylemiyorum bunu, örnek olsun diye, öylesine söylüyorum), bunun çevrenizde ne büyük bir etki yaratacağını düşünebiliyor musunuz? Siz aristokrasinin bir parçasısınız, o da güzeller güzeli bir kadın! Gururla takmışsınız onu kolunuza... Yüksek tabakadan bir topluluk içinde şarkı söylüyor... öte yandan siz çevrenize espriler saçıyorsunuz... kaplıcada herkes sizi görmeye koşuyor! Bütün gazeteler, gazetelerde çıkan yazılar hep bir ağızdan sizden söz ettiği için Avrupa'da ünlü oluyorsunuz... 'Prens, Prens!' sesleri yükseliyor her yandan! Oysa siz ne diyorsunuz: Bir umudum olabilecekse..."

Mariya Aleksandrovna'nın anlattıklarının yarısını anlamayan Prens giderek daha çok gevşiyordu.

"Gazeteler..." diye mırıldandı. "Evet, doğru... Gazetelerde çıkan yazılar! Ama... çocuğum, yorulmadıysanız, biraz önce söylediğiniz romansı bir kez daha söyler misiniz!"

"Ah, Prens! Onun söyleyebileceği başka romanslar da var, daha güzelleri... "L'hirondelle"⁴⁷ hatırlıyor musunuz, Prens? Sanırım, dinlemiştinizdir o romansı?"

"Evet, hatırlıyorum... ya da daha doğrusu, u-nut-tum. Hayır, hayır, biraz önce o-nun söylediği romansı söylesin gene! "L'hirondelle"yi istemiyorum!" Bebek gibi yalvarıyordu Prens: "O romansı istiyorum ben..."

46 Çaykovski'nin Poltova operasında I. Petro zamanı zenginlerinden Koçubey'in güzelliği dillere destan kızı Mariya yaşlı Kazak komutan Mazepa'ya âşık olur - internet ç.n.

47 (Fr.) "Kırlangıç".

Zina aynı romansı bir kez daha söyledi. Prens tutamadı kendini, onun önünde diz çöktü. Ağlıyordu. Yaşlılıktan, heyecandan titreyen sesiyle haykırdı:

“Ah, *ma belle chbtelaine!* Ah, *ma charmante châtelaine!*”⁴⁸ Ah, benim güzel çocuğum! Öyle çok şey ha-tır-lat-tı-nız ki bana... Geçmişte kalmış öyle çok şey ki... O zamanlar her şeyin çok güzel olacağını düşünüyordum... Vikontes’le birlikte... bu romansı söylüyordum... oysa şimdi... şim-di ne olduğunu bilemiyorum...”

Prens konuşurken sık sık soluyor, tıkanacak gibi oluyordu. Dili kaskatı kesilmişti sanki. Söylediklerinin hemen hepsini anlamak olanaksızdı. Yalnızca, aşırı derecede duygulu olduğu belliydi, o kadar. Mariya Aleksandrovna hemen ateşe körükle gitti. Tam zamanının olduğunu hissedip haykırdı:

“Prens! Galiba âşık oldunuz siz benim Zina’ma!”

Prensin cevabı Mariya Aleksandrovna’nın beklediğinden çok daha güzeldi.

Birden canlanmıştı ihtiyar, dizlerinin üzerinde durmayı sürdürerek, heyecandan zangır zangır titreyerek haykırdı:

“Delicesine âşık oldum ona! Onun için hayatımı vermeye hazırım! Bir u-mu-dum olabilseydi... Ama ayağa kaldırın beni, biraz hal-siz hissediyorum kendimi... Ben... kalbimi ona sunacağımı umabilecek olsaydım... o zaman... ben... her gün romanslar söylerdi bana, hep yüzüne bakardım... gözlerimi ayırmazdım yüzünden... Ah, Tanrım benim!”

“Prens, Prens! Evlilik teklifinde bulunuyorsunuz kızıma! Onu, Zina’mı benden almak istiyorsunuz! Benim sevgili kızımı, meleşimi! Ama ayrılmam ben senden, Zina!”

Mariya Aleksandrovna kızına koştu, Zina’nın onu oldukça güçlü itmesine aldırmadan, kollarının arasında var gücüyle sık-tı onu... Annesinin davranışı hayli abartılıydı, Zina bütün varlığıyla hissediyordu bunu. Ama susuyor, bir şey söylemiyordu, bu komediye anlatılmaz bir tiksintiyle bakıyordu. Mariya Aleksandrovna’nın istediği de bundan başka bir şey değildi.

Sesini yükseltip sürdürdü konuşmasını:

48 (Fr.) Burada: Benim güzel kraliçem! Benim büyüleyici kraliçem! – ç.n.

“Sırf annesinden ayrılmamak için dokuz evlilik teklifini geri çevirdi! Ama bu kez içime doğuyor, ayrılık var! Bu sabah size nasıl baktığını fark ettim... Aristokrat tavrınızla kendinize hayran ettiniz onu, Prens, bu zarafetinizle!.. Ah, birbirimizden ayracaksınız bizi, Prens! Hissediyorum bunu!..”

Prens titrek kavak yaprağı gibi titremeyi sürdürerek,
“Ben hay-ra-nım ona!” dedi.

Mariya Aleksandrovna kızının boynuna bir kez daha sarılıp,
“Demek annenden ayrılıyorsun!” diye haykırdı.

Zina bu sıkıcı sahneyi bitirmek istiyordu. Zarif elini bir şey söylemeden uzattı Prens’e, kendini zorlayarak gülümsedi bile. Prens bu küçücük eli derin bir saygıyla tutup öptü, öptü...

Heyecandan tıkanacak gibi olurken mırıldandı:

“Ancak şimdi yaşamaya başlı-yo-rum.”

Mariya Aleksandrovna mağrur bir tavırla,

“Zina!” dedi. “Dikkatli bak bu insana! Tanıdığım en dürüst, en onurlu insandır kendisi! Bir ortaçağ şövalyesidir! Ama, Prens, biliyor bunu kızım! Yüreğim sızlasa da, biliyor... Oh! Neden geldiniz buraya! En değerli şeyimi, meleşimi veriyorum size! İyi bakın ona Prens! Bir anne olarak yalvarıyorum size. Bu büyük kederim için hangi anne suçlayabilir beni!”

“Yeter artık, anne!” diye fısıldadı Zina.

“Kızımı kimsenin aşağılamasına izin vermeyeceksiniz, değil mi Prens? Benim Zina’mı küçük düşürmeye kalkışmayı göze alabilecek iftiracıların ya da küstahların gözlerinde kılıcının parıltısı yansıyacaktır, değil mi?”

“Yeter artık, anne, yoksa ben...”

Prens,

“Evet, yansıyacaktır...” diye mırıldandı. “Ancak şimdi yaşamaya başlıyorum... Hemen şimdi, şu anda nikâhımızın kıyılmasını istiyorum... ben... Ben hemen şimdi pa-pa-zın gelmesini istiyorum. Evde pır-lan-ta-la-rım var benim. Hepsini kızının ayaklarının dibine dökmek istiyorum...”

Mariya Aleksandrovna,

“Bu ne heyecan! Ne coşku! Ne soylu bir duygu!” diye haykırdı. “Evet, Prens, sosyetededen uzaklaşmakla hiç iyi etmediniz,

hiç iyi etmediniz, değil mi? Bin kez söyleyeceğim size bunu! Bu cehennem hayatınız... aklıma geldikçe kendimi kötü hissediyorum..."

Prens ağlamaklı, pek duygulu, mırıldandı:

"Ne yapabilirdim, kor-ku-yor-dum! Beni tı-mar-ha-ne-ye yatırmak is-ti-yor-lar-dı... Gözüm korkmuştu..."

"Tımarhaneye ha! Canavarlar! İnsanlıktan uzak yaratıklar! Ne iğrenç bir hainlik! Duymuştum bunu, Prens! Ama aslında deli olan o insanlar! Hem ne için, ne için?!"

Yaşlı adam artık yorulduğu için koltuğa oturup,

"Ne için olduğunu ben de bilmiyorum!" diye cevap verdi. "Biliyor musunuz, bir ba-lo-day-dım ve hoş bir hikâye anlatmıştım; ama hoş-lan-ma-dı-lar anlattığım hikâyeden. Olay çıktı!"

"Yalnızca bunun için mi Prens?"

"Hayır. Daha sonra Prens Pyotr De-men-tiç'le kâğıt oy-nu-yor-dum, altı kâğıdı bu-la-ma-dım. Elimde iki pa-paz, üç kız vardı... ya da, daha doğrusu, üç kız ve iki pa-paz... Yo! Bir pa-paz! sonra kız-lar gelmişti..."

"Bir tek bunun için mi? Ah şu kalpsiz insanlar! Ağlıyorsunuz, Prens! Bundan böyle ben yanınızda olacağım, Prensime benim! Zina'dan ayrılmayacağım, göreceğiz bakalım o zaman bir şey söylemeye cesaret edebilecekler mi size!.. Hem biliyor musunuz Prens, evlenmiş olmanız bozguna uğratacaktır onları! Hepsi yaptığından utanacaktır! Böyle güzel bir kız bir deliyle evlenmeyeceğine göre... sizin akli başında bir insan olduğunuzu anlayacaklardır! Başınız dik dolaşabilirsiniz artık! Onların gözlerinin içine gururla bakabilirsiniz!.."

Prens gözlerini kapadı.

"Evet, gözlerinin içine bakabilirim artık!" diye mırıldandı.

Mariya Aleksandrovna "İyice gevşedi," diye geçirdi içinden. "Dikkatli olmak gerek!" Şefkatle Prens'in üzerine bir anne gibi eğilip,

"Çok endişelisiniz Prens, farkındayım!" dedi. "Sakinleşmeli, heyecanınızın yatışması için biraz dinlenmelisiniz."

"Evet, evet! Biraz u-zan-sam iyi olacak!" dedi Prens.

“Tamam! Sakin olun, Prens! Heyecanlısınız... Durun, ben götüreyim sizi... Gerekirse kendim yatırırmı sizi yerinize. O portreye neden öyle dikkatli bakıyorsunuz Prens? Annemin portresidir. Dinine bağlı bir kadındı! Ben her zaman böyle derim onun için!”

“Di-ni-ne bağ-lı bir kadın mı? *C'est joli...*⁴⁹ Benim de bir anem... *princesse...*⁵⁰ vardı... ve düşünebiliyor musunuz, çok şiş-man bir ka-dın-dı... Ama ben başka bir şey söylemek istiyorum... Gerçekten, çok bitkinim. *Aideu, ma charmante enfant!*.. Öyle mutluyum ki... bugün... yarın... Neyse, fark et-mez! *Au revoir, au revoir!*”

Prens o anda Zina'nın eline uzanacak oldu, ama sendeledi, az kalsın eşikte yere düşüyordu.

“Dikkat edin Prens!” diye haykırdı Mariya Aleksandrovna. “Koluma tutunun!”

Kapıdan çıkarken mırıldandı Prens:

“*Charmant! charmant!* Yaşamaya yeni başlıyorum...”

Zina yalnız kaldı. Anlatılmaz bir sıkıntı vardı içinde. Tiksintiden midesi bulanıyordu. Kendini aşağılık biri olarak görmeye hazırды. Yanakları alev alev yanıyordu. Yumruklarını, dişlerini sıkmış, başı önünde, kıpırdamadan olduğu yerde ayakta duruyordu. Utanç gözyaşları vardı gözlerinde... Tam o anda kapı açıldı, Mozglyakov koşarak daldı odaya.

IX

Orada konuşulan her şeyi duymuştu, her şeyi!

Gerçekten de odaya girmemiş, yüzü heyecandan, öfkeden bembeyaz, koşarak dalmıştı. Soluk soluğa,

“Demek öyle!” diye haykırdı. “Nasıl bir insan olduğunuzu sonunda anladım!”

Zina, Mozglyakov'un yüzüne, karşısındaki bir deliymiş gibi bakarak haykırdı:

49 (Fr.) Çok hoş.

50 (Fr.) Prenses.

“Anladınız demek!”

Birden nefretle parlamıştı gözleri. Mozglyakov’un üzerine yürüyüp bağırdı:

“Benimle böyle nasıl konuşabiliyorsunuz!”

Mozglyakov mağrur bir tavırla,

“Her şeyi duydum! Her şeyi duydum!” diye tekrarladı.

Ama bu arada elinde olmadan bir adım geri de çekilmişti.

Zina, Mozglyakov’un yüzüne küçümser bir tavırla bakarak,

“Duydunuz mu? Demek dinlediniz bizi?” dedi.

“Evet! Dinledim! Evet, alçakça bir şey yaptım, ama öğrendim ki siz en... Şu anda ne duruma düştüğünüzü anlatacak bir... sözcük bile bulamıyorum!”

Zina’nın bakışı karşısında korkusu giderek artıyordu.

“Dinlediğinize göre, ne için suçlayabilirsiniz beni? Beni suçlamaya ne hakkınız var? Benimle böyle küstahça konuşmaya ne hakkınız var?”

“Benim mi? Ne hakkım mı var? Demek sorabiliyorsunuz bana bunu? Prens’le evleneceksiniz ve benim bir şey söylemeye hakkım yok, ha!.. Bana söz vermişsiniz, unuttunuz mu?”

“Ne zaman?”

“Ne demek ne zaman?”

“Ama daha bu sabah, üstüme geldiğinizde, size kesin bir şey söyleyemeyeceğimi söylememiş miydim?”

“Ama ‘hayır’ da demediniz, teklifimi kesin reddetmediniz de... Demek yedekte tutuyordunuz beni! Yani bir yandan da kendinize bağlamaya çalışıyordunuz...”

Sinirleri çok bozuk olan Zina’nın yüzünde, içine ansızın dayanılmaz bir sızı saplanmış gibi, hiç de doğal olmayan bir ifade vardı. Ama dayanıyordu, tutuyordu kendini.

Sesinde belli belirsiz bir titreme olsa da, tane tane konuşarak açık bir tavırla karşılık verdi:

“O anda sizi kovmamışsam, size acıdığımdandı bu... Cevap vermekte acele etmememin, ‘hayır’ demememin nedeni sizi daha yakından tanımam için yalvaran size acımamdı... Şöyle de demiştiniz: ‘Beni daha yakından tanıyınca ne kadar dürüst bir insan olduğuma inanacak, belki o zaman reddetmeyeceksiniz

beni'. Benimle evlenme yollarını aramaya başladığınızda böyle diyordunuz. Bu söylediklerinizi inkâr edemezsiniz! Oysa şimdi tutmuş, sizi kendime bağlamaya çalıştığımı söyleyebiliyorsunuz. Oysa bugün, söz verdiğinizden iki hafta önce geldiğiniz için, karşılaştığımızda sizden ne kadar nefret ettiğimi gördünüz! Ve saklamadım da bu nefretimi, tersine, açık açık belli ettim... Siz de fark ettiniz bunu, çünkü sordunuz bana: 'Erken geldiğim için kızdınız mı?' diye. Şunu unutmayın, insan nefretini gizleyemediği, gizlemek de istemediği birini kendine bağlamaya çalışmaz. Sizi yedekte tuttuğumu iddia edebiliyorsunuz. Buna karşı şunu söyleyeceğim, sizin için şöyle düşünüyordum: 'Pek akıllı bir şey olmasa da, iyi bir insan olabilir ve bu yüzden evlenebilirim kendisiyle'. Ama şimdi, şansına, sizin bir aptal, üstelik kötü niyetli bir aptal olduğunuzu anladıktan sonra bana, size mutluluklar ve iyi yolculuklar dilemekten başka bir şey kalmıyor. Güle güle! Yolunuz açık olsun!"

Zina böyle dedikten sonra Mozglyakov'a arkasını dönüp yavaş adımlarla kapıya yürüdü.

Artık her şeyin bittiğini anlamıştı Mozglyakov, büyük bir öfkeye kapılmıştı.

"Ah, ne aptalım!" diye haykırdı. "Tam bir aptalım ben! Çok güzel! Güle güle! Ama gitmeden önce, Prens'i sarhoş edip nasıl kafeslediğinizi kentte herkese anlatacağım! Herkese anlatacağım! Göreceksiniz Mozglyakov'u!.."

Zina ürperdi, cevap vermek için duracak oldu, ama bir an düşünüp, küçümser bir tavırla omuz silkti, odadan çıkıp arkasından kapıyı kapıyordu ki, tam o sırada eşikte Mariya Aleksandrova göründü. Mozglyakov'un haykırışını duymuş, bir anda durumu anlamış, korkusundan ürpermişti. Mozglyakov bir yere gitmemişti, Prens'i yalnız bırakmamıştı, kentte önüne gelene anlatacak her şeyi. Oysa olayın kısa bir süre için gizli kalması gerekiyordu! Mariya Aleksandrova'nın kendince birtakım hesapları vardı. Her şeyi çabucak şöyle bir düşündü, Mozglyakov'u yatıştırmanın planı hemen o anda hazırды kafasında.

Mozglyakov'un yanına gidip elini dostça uzattı ona, "Neyiniz var, *mon ami*?" dedi.

Mozglyakov öfkeyle bağırdı:

– *Mon ami*, ha! Bu çevirdiğiniz dolaptan sonra bir de *mon ami*! Morgen fri,⁵¹ sevgili hanımefendi! Beni bir kez daha aldatabileceğinizi mi sanıyorsunuz?”

“Sizi böyle *tuhaf* bir ruhsal durumda gördüğüm için çok üzgünüm, Pavel Aleksandroviç... Neler söylüyorsunuz öyle! Bir hanımefendinin karşısında bile ne dediğinizin farkında değilsiniz.”

“Bir hanımefendinin karşısında ha!” diye haykırdı Mozglyakov. “Siz... siz her şey olabilirsiniz, ama bir hanımefendi hayır!”

Böyle bağırırken başka neler söylemek geliyordu içinden, bilmiyorum, belki de çok kaba şeylerdi söylemek istedikleri.

Mariya Aleksandrovna pek yumuşak bakıyordu konuğun yüzüne. Mozglyakov’a, on beş dakika önce Prens’in oturduğu koltuğu göstererek üzgün bir tavırla,

“Oturunuz!” dedi.

Şaşkın Mozglyakov,

“Bakın ne diyeceğim, Mariya Aleksandrovna!” diye haykırdı. “Hiçbir suçunuz yokmuş, aksine, size karşı ben suçluymuşum gibi bakıyorsunuz yüzüme! Olacak şey değil bu!.. Böylesine bir tavır!.. Ve nihayet, insanın kaldırabileceği gibi bir şey de değil!.. Ne yaptığınızın farkında mısınız?”

“Dostum!” dedi Mariya Aleksandrovna. “İzninizle, gene de ‘dostum’ diyeceğim size, çünkü size benden daha yakın başka bir dostunuz yok, dostum! Acı çekiyorsunuz, üzgünsünüz, yüreğiniz yaralı, dolayısıyla, benimle böyle konuşmanız olağandır. Ama kalbimi bütünüyle, bütünüyle açacağım size, çünkü size karşı biraz suçlu hissediyorum kendimi. Oturun, konuşalım.”

Mariya Aleksandrovna’nın sesi son derece yumuşaktı. Yüzünde bir acı ifadesi vardı. Şaşırان Mozglyakov geçip Mariya Aleksandrovna’nın yanına, koltuğa oturdu.

Onun yüzüne sitemli bakarak konuşmasını sürdürdü Mariya Aleksandrovna:

51 Almanca *Morgen früh* (sabah erken) sözü ironi olarak kullanılmış. Dostoyevski Sibirya defterinde bu deyim “Morgen fri- geçmiş olsun) anlamında kullanmıştır – ç.n.

“Konuşmamızı mı dinlediniz?”

Mozglyakov, öfkesiyle kendini cesaretlendirmeye, heyecanlandırmaya çalışarak kaba bir tavırla karşılık verdi:

“Evet, dinledim! Dinlememeli miydin yoksa? Ne aptalmışım! Böylelikle, en azından, arkamdan ne dolaplar çevirmekte olduğunuzu öğrenmiş oldum!”

“Ve siz, ve siz... sizin gibi öğrenim görmüş, prensipleri olan bir insan böyle bir şey yapabildi demek? Aman Tanrım!”

Mozglyakov birden ayağa kalktı.

“Ama, Mariya Aleksandrovna!” diye haykırdı. “Böyle şeyleri duymak bile çok ağır! Prensiplerinize aykırı, neye karar verdiğinizizi hatırlayın, sonra da başkalarını suçlayın!”

Mariya Aleksandrovna, Mozglyakov’un sorularına cevap vermeden,

“Size bir soru daha,” dedi. “Kim gizliden dinlemenizi önerdi size, kim haber verdi, dinlemeniz için kim yardım etti size?.. İşte bunu bilmek istiyorum ben!”

“Ama bağışlayın, size bunu söyleyemem, efendim.”

“Pekâlâ. Ben öğrenirim. Söyledim Pol, size karşı suçluyum. Ama her şeyi, her durumu anlayınca, suçlu olsam da, bunu yalnızca sizin iyiliğinizi düşündüğüm için yaptığımı göreceksiniz.”

“Benim iyiliğim mi? Boş verin bunu! Şuna inanın ki, artık aldatamayacaksınız beni! O kadar saf değilim!”

Oturduğu yerde öyle bir dönmüştü ki, koltuğun yayları gıcırdamıştı.

“Lütfen, dostum, elinizden gelirse biraz soğukkanlı olun. Dikkatle dinleyin beni, o zaman her şeyi kabul edeceksiniz. Önce, her şeyi hemen açıklamak istiyorum size, her şeyi. Olayı, gizliden dinlemenize gerek kalmadan, en küçük ayrıntısına kadar benden öğreneceksiniz. Durumu size daha önce anlatmamış olmamın tek nedeni, her şeyin henüz tasarıda olmasıydı. Gerçekleşemeyebilirdi. Görüyorsunuz, tam anlamıyla açık yürekliyim size karşı. Sonra, kızımı suçlamayın. Sizi deli gibi seviyor, onu sizden geri çekip Prens’in teklifine evet demesi için çok uğraştım!”

Mozglyakov alaylı bir tavırla,

“Şimdi bu deli gibi sevmenin en sağlam kanıtını duyma mutluluğunu tattım,” dedi.

“Tamam. Peki, biraz önce siz nasıl konuştunuz onunla? Seven, üstelik eğitilmiş bir erkek öyle bir tavırla mı konuşur? Gücendirdiniz kendisini, sinirlendirdiniz.”

“Şimdi tavrın falan sırası değil, Mariya Aleksandrovna! Sabahleyin öylesine yakınlık göstermiştiniz bana, Prens’le giderken gururumu okşamıştınız... Sonra küçük düşürdünüz beni... Size söylediğim bu işte! Her şeyi öğrendim, her şeyi!”

Mariya Aleksandrovna küçümser bir tavırla gülümseyerek,

“Her şeyi o iğrenç kaynaktan öğrenmiş olmalısınız?” dedi. “Evet, Pavel Aleksandroviç, küçük düşürdüm sizi, kara çaldım size, ne yalan söyleyeyim, bunun için çok da uğraştım. Ama Zina’nın gözünde sizi kötölemek, hatta size iftira atmak zorunda kalmış olmam bile, yalnızca bu bile onu sizden ayrılmaya razı etmenin benim için ne kadar zor olduğunu göstermeye yeter. İleriye göremiyorsunuz! Sizi sevmeseydi, gözünde sizi küçük düşürmeme, komik, değersiz göstermeme, bu kadar ileri gitmeme gerek kalır mıydı? Evet, henüz bir şeyden haberi-
niz yok! Sizi onun kalbinden söküp atmak için annelik otoritemi kullanmak zorunda kaldım ve büyük bir uğraş sonucunda ondan ancak yüzeysel bir kabullenme elde edebildim. Bizi gizli-
den dinlediyseniz, Prens’e karşı beni tek sözcüğüyle, tek tavrıyla desteklemediğini fark etmemiş olamazsınız. Bu konuşma süresince ağzını açıp bir şey söylemedi; duygulanmadan romans söyledi, o kadar... İçli sızlıyordu ve ben zavallıya acıdığım için Prens’i alıp dışarı çıkardım. Yalnız kaldığında ağladığından kuş-
kum yok. Buraya geldiğinizde gözlerindeki yaşları fark etmiş olmalısınız...”

Gerçekten de, hatırlıyordu Mozglyakov, koşarak odaya girdiğinde Zina’nın gözlerinin yaşlı olduğunu fark etmişti. Sesi-
ni yükseltip sordu:

“Peki siz, siz, Mariya Aleksandrovna, neden bana karşıydınız? Şimdi itiraf ettiğiniz gibi, neden karaladınız beni, iftira ettiniz bana?”

“Bu başka bir konu! Başlangıçta dürüstçe sormuş olsaydınız, cevabını çoktan almıştınız. Evet, haklısınız! Her şeyi ben, yalnızca ben yaptım. Zina’yı karıştırmayın bu işe. Neden mi yaptım? Söyleyeyim: Birincisi, Zina için yaptım... Prens zengin, tanınmış biri, yüksek çevrelerde ilişkileri var; onunla evlenince toplumun gözdesi olacak Zina. Ve nihayet, Prens ölünce (belki de çok kısa bir süre sonra... çünkü hepimiz öleceğiz) Zina genç bir dul, bir prenses, belki de çok zengin bir prenses olarak yüksek sosyete de kalacak. O zaman kimi isterse onunla belki sosyetenin en zenginiyle bile evlenebilecektir. Öyleyken, elbette, sevdiği, eskiden beri âşık olduğu, Prens’le evlenirken yüreği parçalanarak ayrıldığı, sevdiği erkekle evlenecektir. Pişmanlık duygusu, daha önce sevdiği erkeğe yaptığını bağışlatmak için onunla evlenmek zorunda bırakacaktır kendisini.

Mozglyakov, dalgın dalgın çizmelerine bakarken mırıldandı: “Hım!..”

Mariya Aleksandrovna devam ediyordu:

“İkincisi, kısaca bunu da anlatacağım size, ama sanırım anlayamayacaksınızdır bile söyleyeceğimi. Shakespeare’inizi okuyorsunuz siz, bütün bu yüce düşünceleri ondan alıyorsunuz, oysa aslında çok iyi yürekli, üstelik çok da gençsiniz, ama ben bir anneyim, Pavel Aleksandroviç! Bakın ne diyeceğim size: Zina’yı biraz da Prens’i düşündüğüm için, böylece adamcağızı bu nikâhla kurtarmak için onunla evlendirmek istiyorum. Bu dürüst, son derece iyi yürekli, bir şövalye kadar onurlu bu ihtiyarı eskiden beri severim. Dosttuk onunla. Şu canavar kadının pençesinde hiç mutlu değil adamcağız. Öldürecek onu kadın... Tanrı biliyor ya, bu fedakârlılığının ne denli kutsal bir davranış olacağını ona anlatarak Zina’yı Prens’le evlenmeye ben razı ettim. Yüce duygularının, böylesi soylu bir davranışın çekiciliğine kapıldı. Onun da şövalyece bir yanı vardır. Belki ancak bir yıllık ömrü kalmış bir yaşlıya dinine bağlı gerçek bir Hristiyan olarak destek, dost olmanın, onu teselli etmenin, güzel bir evlat gibi yanında bulunmanın, onun gözbebeği olmanın ne yüce bir davranış olacağını uzun uzun anlattım kızıma. Hayatının bu son günlerinde o iğrenç kadın da, bir korku ve üzüntü de

kuşatmamalıydı adamcağızı; yalnızca ışık, dostluk, sevgi içinde olmalıydı. Bu son günlerinde cennetteymiş gibi hissetmeliydi kendini! Bencillik neresinde bunun, söyler misiniz, lütfen? Düpedüz, bir hemşirenin kutsal özverisi bu, bencillik değil!”

Mozglyakov alaylı bir ses tonuyla,

“Yani siz... yani siz bunu yalnızca Prens için, bir hemşirenin kutsal görevi olarak mı yapıyorsunuz?”

“Bu sorunuzu da anlıyorum, Pavel Aleksandroviç, oldukça açık çünkü. Bunun belki de Prens’in mal varlığına konmak için yaptığım acımasız bir oyun olduğunu düşünüyorsunuzdur... Ne diyebilirim? Kafamda belki birtakım hesaplar da vardır... Ama acımasızlık değildir bu düşüncem, elimde olmayan bir şeydir. Biliyorum, her şeyi böyle açık yüreklilikle itiraf etmem şaşırttı sizi; ama bir ricam olacak sizden, Pavel Aleksandroviç: Zina’yı karıştırmayın bu işe! Bir güvercin kadar temiz, masumdur Zina, onun böyle bir şey düşündüğü yok, o yalnızca sevmek istiyor sevgili çocuğum benim! Bunu düşünen benim, yalnızca ben! Ancak, önce elinizi vicdanınıza koyup söyleyin bana: Böyle bir durumda kim benim yaptığımı yapmazdı? En yüce gönüllü, kendi çıkarımızı en az gözettiğimiz olaylarda bile elimizde olmadan birtakım hesaplar yaparız! Elbette, hemen hepimiz, bunu dürüstlüğümüzden yaptığımıza kendimizi inandırarak aldatırız kendimizi. Ben kendimi aldatmak istemiyorum. Her amacımda hesap olduğunu itiraf ediyorum. Ama sorun bana, kendim için mi hesap yapıyorum? Benim bir şeye ihtiyacım yok, Pavel Aleksandroviç! Ömrümün sonuna geldim artık. Zina için hesap yaptım ben, benim meleşim için... bunun için hangi anne suçlayabilir beni?”

Mariya Aleksandrovna’nın gözlerinde yaşlar vardı. Pavel Aleksandroviç bu içten itirafı şaşkınlıkla dinliyor, ne diyeceğini bilemeden gözlerini kırıştırıyordu.

Neden sonra şöyle mırıldandı:

“Evet, hiçbir anne suçlayamaz sizi... Çok güzel şarkı söylüyorsunuz, Mariya Aleksandrovna, ama... ama söz vermiştiniz bana! Umutlandırmıştınız da beni... Şimdi ne yapacağım ben? Düşünün! Öyle ya, bildiğiniz gibi, bu durumda açıkta kalıyorum...”

“Sizi düşünmediğimi mi sanıyorsunuz, *mom cher Paul!* Tersine, bu girişimimde sizin öylesine büyük bir çıkarınız vardı ki, her şeyi çok dikkatli yapmaya zorluyor beni.”

Mozglyakov bu kez iyice aptallaşmıştı.

“Benim çıkarım ha!” diye haykırdı. “Nasıl?”

Mariya Aleksandrovna bakışını yukarı kaldırıp yüksek sesle karşılık verdi:

“Tanrım! Bir insan bu kadar saf, ileriye görmekten yoksun olabilir mi? Ah şu gençlik! Gençlik! O Shakespeare’i okumanın sonu budur işte! Hayal kurmak, yaşadığını sanmak... Başkalarının aklıyla, düşünceleriyle yaşamak... Burada sizin çıkarınızın ne olduğunu soruyorsunuz bana, iyi yürekli, Pavel Aleksandroviç, öyle mi? İzin verirseniz durumun aydınlığa kavuşması için başka bir şey söyleyeyim size: Zina sizi seviyor, kuşku yok bundan! Ama hissettiğime göre, Zina’nın kuşku edilemeyecek aşkına karşın, içinde size karşı gizli bir güvensizlik var, sizin dürüst duygularınıza, sizin iyi niyetinize karşı bir güvensizlik... Kimi zaman, sanki bilerek, size soğuk davrandığı kaçmıyordu gözümden. Derin düşünmesinin, güvensizliğin bir sonucuydu bu. Siz de fark etmediniz mi aynı şeyi Pavel Aleksandroviç?”

“Far-ket-tim. Bugün bile... Ama siz bana ne demek istiyorsunuz, Mariya Aleksandrovna?”

“Görüyorsunuz işte, bunu siz de fark etmişsiniz. Demek yanlışlamışım. Sizin son zamanlardaki iyi niyetli davranışlarınızın sürekliliği konusunda içinde tuhaf bir kuşku var. Annesiyim ben onun, çocuğumun kalbinde nelerin olduğunu benden iyi kim bilebilir? Şimdi düşünün, odaya koşarak girip ona sitemler hatta küfürler edecek, sinirlerini bozacak, tertemiz, çok güzel, mağrur kızımı aşağılayacak, böylece onun içine, hiç istemediği kaba biri olduğunuz kuşkusunu düşürecek yerde, bu haberi uysalca, gözyaşlarıyla, hatta belki hayal kırıklığıyla, ama bir yüce gönüllülükle açığa vursaydınız nasıl olurdu?..

“Hım!..”

“Hayır, sözümü kesmeyin, Pavel Aleksandroviç. Hayalinizin almayacağı bir tablo çizmek istiyorum size. Düşünün, odaya girdiğinizde şöyle diyorsunuz ona: ‘Zinaida! Canımdan çok

seviyorum seni, ama aileden kaynaklanan nedenler ayırıyor bizi. Bu nedenleri anlayışla karşılıyorum. Ailen senin mutluluğunu düşünüyor ve ben buna karşı durmayı göze alamıyorum, Zinaida! Bağışlıyorum seni. Olabilirsen, dilerim mutlu olursun!' Ve o anda gözlerinin içine baksaydınız, (şöyle ifade edilebilirse) yaralı bir kuzunun bakışıyla karşılaşmıştınız. Bütün bunları hayal edin ve bu söylediklerinizin onun yüreğini nasıl etkilemiş olacağını düşünün."

"Evet, Mariya Aleksandrovna, diyelim ki, bütün bunları söyledim; ama benim anlayamadığım bir şey var... gene de bir şey elde etmeden gidecektim..."

"Hayır, hayır, hayır, dostum! Üzmeyin beni! Değerini bilmeniz, hayran kalmanız için her şeyi tüm açıklığıyla, tüm sonuçlarıyla anlatmak istiyorum size. Bir süre sonra onunla yüksek sosyete de tanıştığınızı düşünün. Bir baloda, ışıklar içinde, büyüleyici bir müziğin olduğu, harika kadınların bulunduğu bir ortamda tanıştığınızı düşünün onunla; üstelik bir kutlama da vardır ve siz yalnızsınız, hüzünlü, dalgınsınız, yüzünüz solgundur, bir kenarda sütuna yaslanmış dikilmektesiniz (ya da öyle görünüyorsunuz), olduğunuz yerden dans edenlerin arasında onu izlemektesiniz. Strauss'un nefis müziğini dinliyorsunuz; yüksek sosyetenin zekice sözleri geliyor kulağınıza... Siz yalnızsınız, yüzünüz soluk, içiniz tutkuyla yanıyor. O anda ne yapacaktır Zina, düşünebiliyor musunuz? Nasıl bakacaktır size? Şöyle geçirecektir içinden: 'Ve ben, ben, benim için her şeyini, her şeyini yitiren, benim için yüreğini parça parça eden bu insandan kuşku ettim!' Elbette, eski aşkı önüne geçilemez bir güçle tekrar canlanacaktır içinde!"

Soluk anmak için bir an sustu Mariya Aleksandrovna. Mozgilyakov oturduğu koltukta öyle bir hızlı döndü ki, bir kez daha gıcırdadı koltuğun yayları. Mariya Aleksandrovna konuşmasını sürdürdü:

"Prens'in sağlığı için Zina yurtdışına, İtalya'ya, İspanya'ya, mersin ağaçlarının, limon ağaçlarının bol yetiştiği, masmavi bir gökyüzünün, Guadalquivir nehrinin olduğu İspanya'ya, aşk ülkesine, insanın âşık olmadan yaşamayacağı ülkeye gidiyor. Nasıl

demeli, güllerin, öpücüklerin havada uçtuğu ülkeye... Onun arkasından siz de gidiyorsunuz; mesleğinizi, her türlü ilişkinizi, her şeyinizi bırakıp Zina'ya gidiyorsunuz. Aşkıınız, gençlik aşkıınız önüne geçilemez bir güçle yeniden başlıyor orada. İspanya, Tanrım! Aşkıınızın tertemiz, günahsız, kutsal olduğu anlaşıyor. Ama sonunda birbirinize bakmak acı vermeye başlıyor size. Anlıyorsunuz beni, *mon ami*! Kuşkusuz, sizi yurtdışına çeken nedenin hiç de zavallı ihtiyara duyduğunuz akrabalık bağı olmadığını iddia edecek aşağılık, kötü niyetli, sinsî insanlar olacaktır. Aranızdaki aşkın temiz olduğunu bilerek söylüyorum bunu, çünkü bu insanlar belki de ona bambaşka bir isim vereceklerdir. Ben annesiyim Zina'nın, Pavel Aleksandroviç, sizi kötü bir şeye yönlendirir miyim hiç!.. Elbette, ikinizi kontrol edecek durumda olmayacaktır Prens. Ama ne önemi var bunun! Sırf bunun için böylesine bir iftirada bulunmak olur mu? Sonunda, kaderine şükrederek ölecektir Prens. Söyler misiniz, o zaman sizinle değil de başka kiminle evlenir Zina? Prens'le akrabasınız uzaktır, nikâhınızın kıyılması için hiçbir engel yoktur. Ve genç, zengin, ünlü bir dul kadınla evleneceksiniz. Hem de ne zaman? Yüksek mevkiden erkeklerin onunla evlenmeyi kedisî için onur sayacağı bir anda! Onunla evlenince yüksek sosyetenin üyesi olacaksınız, onun sayesinde önemli bir göreve getirileceksiniz, rütbeler alacaksınız. Şu anda yüz elli köylünüz var, oysa o zaman zengin olacaksınız. Vasiyetnamesinde her şeyi ayarlayacaktır Prens. Bununla ben ilgileneceğim. Ve nihayet, asıl önemli olan da, Zina'nın size güveninin artık tam olmasıdır; kalbinizden, duygularınızdan kuşkusu kalmamıştır ve bir anda onun gözünde dürüstlüğü, fedakârlığın kahramanı olmuştunuzdur!.. Bir de bu işte sizin çıkarınızın ne olduğunu mu soruyorsunuz? Ve nihayet, bu çıkar iki adım önünde duruyorken, size gülümsüyorken, 'Gel al beni, senin çıkarınım ben!' diyorken onu görmemesi, hesaba katmaması için insanın kör olması gerekir. Biraz insafli olun, Pavel Aleksandroviç!"

Mozglyakov büyük bir heyecanla haykırdı:

"Mariya Aleksandrovna! Şimdi her şeyi anladım! Yaptığım kabalık, alçaklık, adilikti!"

Ayağa fırlayıp saçlarını avuçladı.

Mariya Aleksandrovna onun sözüne ekledi:

“Ve de düşüncesizlik, en önemlisi de düşüncesizlik!”

Neredeyse umutsuzca haykırdı Mozglyakov:

“Bir eşeğim ben, Mariya Aleksandrovna! Her şeyi mahvettim, deliler gibi seviyorum çünkü kızınızı!”

Mariya Aleksandrovna, bir şeyler düşünüyormuş gibi, alçak sesle,

“Belki henüz mahvolmamıştır,” dedi.

“Ah, öyle bir şey mümkün olsaydı! Yardım edin bana, Mariya Aleksandrovna! Ne yapmam gerektiğini söyleyin! Kurtarın beni!”

Ve ağlamaya başladı Mozglyakov.

Mariya Aleksandrovna acıyarak elini uzattı ona.

“Dostum!” dedi. “Aşırı heyecanınızdan yaptınız öyle, tutkunuzun fazlalığından, yani ona olan büyük sevginizden... Bir an umutsuzluğa kapılmıştınız, ne dediğinizi bilmiyordunuz! Bütün bunları anlayacaktır...”

Mozglyakov,

“Çılınca seviyorum onu!” diye haykırdı. “Onun için her şeyimi feda etmeye hazırım!”

“Beni dinleyin, sizin suçsuz olduğunuzu anlatacağım ona...”

“Mariya Aleksandrovna!”

“Evet, bunu yapacağım! Barıştıracam sizi. Her şeyi şimdi size söylediğim gibi söyleyeceksiniz ona, her şeyi, her şeyi!”

“Tanrım! Çok iyisiniz, Mariya Aleksandrovna!.. Ama... hemen şimdi yapsam bunu, olmaz mı?”

“Aman, Tanrı korusun! Oh, ne kadar tecrübesizsiniz, dostum! Onun gururuna ne kadar düşkün olduğunı bilmiyor musunuz! Bunun sizin yeni bir kabalığınız, küstahlığınız olduğunu düşünebilir. Yarın her şeyi yoluna koyarım ben, ama şimdi bir yere, o tüccara falan gidin siz... Belki yarın akşam gelirsiniz, ama bunu da tavsiye etmem size!”

“Gidiyorum, gidiyorum! Aman Tanrım! Yeniden hayata döndürdünüz beni! Ama bir soru daha soracağım size: Ya öyle çabuk ölmezse Prens?”

“Ah, Tanrım, ne kadar safsınız, *mon cher Paul*! Tersine, onun sağlığı için dua etmeliyiz. Bütün kalbimizle bu sevimli, iyi niyetli, bir şövalye kadar dürüst ihtiyarın uzun süre yaşamasını istemeliyiz! Kızımın mutluluğu için gözyaşları dökerek gece gündüz dua edeceğim. Ama ne yaparsınız ki, Prens’in durumu hiç iyi değil! Umut yok! Bunun için şimdi hemen başkente gitmek, Zina’yı sosyeteye sokmak gerekiyor. Ama bu işi halletmeden ona bir şey olacağından korkuyorum, oh, korkuyorum! Evet, *cher Paul*, dua edelim, gerisi Tanrıya kalmış!.. Gidiyorsunuz demek! Güle güle gidin, *mon ami*! Umudunuzu yitirmeyin, sabredin, cesaretiniz kırılmasın, en önemlisi cesaretinizin kırılmaması! Duygularınızın soyluluğundan hiçbir zaman kuşku etmedim...”

Mariya Aleksandrovna kuvvetlice sıkı Mozglyakov’un elini, Mozglyakov parmaklarının ucuna basarak çıktı odadan.

Mariya Aleksandrovna mağrur bir tavırla, kendi kendine mırıldandı:

“Evet, bir aptalı yolcu ettim! Şimdi sıra ötekilerde...”

Kapı açıldı, odaya Zina girdi. Yüzü her zamankinden soluktu. Gözleri çakmak çakmaktı.

“Anneciğim! dedi. Çabuk bitirin şu işi, yoksa dayanamayacağım. Bütün bunlar öylesine iğrenç, öylesine alçakça ki, evden kaçmama az kaldı. Acı çektirmeyin bana, sinirlerimi bozmayın! Midem bulanıyor, duyuyor musunuz beni: Bu pislikten midem bulanıyor!”

Mariya Aleksandrovna Zina’nın yüzüne dikkatli, endişeli bakarak,

“Zina! Neyin var meleşim?” diye haykırdı. “Sen... sen dinle-din demek!”

“Evet, dinledim. Şu aptalı düşürdüğünüz duruma beni de düşürmeyeceksiniz ya? Bakın ne diyeceğim, bana böyle acı çektirmeye, bu iğrenç komedide aşağılık roller vermeye devam edecek olursanız yemin ederim, vazgeçer, bir anda her şeyi bitiririm! Bu iğrençliğe katılmaya karar vermem yetti zaten! Ama... bilmiyordum! Bu utanç öldürecek beni!..”

Zina kapıyı çarparak çıktı odadan.

Mariya Aleksandrovna onun arkasından bakıp bir süre düşündükten sonra ürpererek haykırdı:

“Elimi çabuk tutmalıyım, elimi çabuk tutmalıyım! Asıl önemli, tehlikeli olan bu... Bütün bu alçaklar bizi bırakmazlar, kentte olayı dile düşürürlerse –belki bu arada becermişlerdir bile bunu– her şey mahvolmuş demektir! Zina dayanamaz bu kargaşaya, vazgeçerir... Ne pahasına olursa olsun, Prens'i köye götürmeliyiz. Önce kendim giderim oraya, benim akılsız alıp buraya getiririm. Sonunda bir işe yarasın artık! Orada uymaktan başka bir şey yaptığı yok zaten... Hemen gitmeliyim!”

Çingırağın kordonuna asıldı. Gelen uşağa,

“Araba hazır mı?” diye sordu.

Uşak cevap verdi:

“Uzun zamandır hazır, hanımefendi.”

Mariya Aleksandrovna Prens'i üst kata çıkarırken arabayı hazırlamalarını söylemişti.

Giyindikten sonra, verdiği kararı ve yapılması gereken bazı şeyleri ana hatlarıyla anlatmak için önce Zina'nın odasına koştu. Ama dinlemedi onu Zina. Yüzünü yastığa gömmüş, yatağında yüzükoyun yatıyordu. Hüngür hüngür ağlıyordu; kolları dirseklerine kadar çıplaktı, bembeyaz elleriyle uzun, büyüleyici saçlarına asılıyordu. Tüm bedeninden ansızın bir soğukluk geçiyor gibi, arada bir ürperiyordu. Mariya Aleksandrovna ona bir şeyler söylemeyi denedi, ama Zina başını bile kaldırmayı bakmadı ona.

Mariya Aleksandrovna, Zina'nın baş ucunda bir süre bekledikten sonra şaşırmış bir halde çıktı, kendini başka bir yönden ödüllendirmek için arabasına bindi, dörtlüyle sürmesini söyledi arabacıya.

Yolda düşünüyordu: “Zina'nın konuşmamızı dinlemesi hiç iyi olmadı! Zina'yı razı ettiğim sözcüklerin hemen aynılıyla Mozglyakov'u da razı ettim. Pek mağrur bir kızdır, gururuna dokunmuş olabilir... Hım!.. Ama en önemli olan, en önemli olan, kimse uyanmadan işi bitirmek! Ama benim salak aksi gibi evde değilse, işte o zaman felaket!..”

Yalnızca bu düşünce bile öfkeye kapılmasına yetmişti. Bu öf-

kesi Afanasiy Matveiç için hiç de iyi olmazdı... Mariya Aleksandrovna sabırsızlığından arabada oturduğu yerde dönüp duruyordu. Atlar dörtmala götürüyorlardı onu.

X

Araba uçarcasına gidiyordu. Sabahleyin kentte Prens'in peşinden koşarken Mariya Aleksandrovna'nın aklına dahice bir fikrin geldiğini söylemiştik. Bu fikri sonra, sırası geldiğinde anlatacağımıza da söz vermiştik. Ama okur her şeyi biliyor artık. Bu fikrin özü şöyleydi: Prens'i ele geçirdikten sonra onu hemen köye, Afanasiy Matveiç'in pek keyifli, huzur içinde ömür sürdüğü, kent dışındaki köye götürecekti. Mariya Aleksandrovna'nın giderek daha derin, anlaşılmasız bir telaşa kapılmakta olduğunu gizlemeyeceğiz. Bu durum, amaçlarına kavuştuklarında gerçek kahramanlarda da görülen bir şeydir. Bilemediği bir içgüdü Mordasov'da kalmasının tehlikeli olacağını söylüyordu ona. "Prens'i köye götürdükten sonra bütün kent ayaklansın isterse!" diye düşünüyordu. Kuşkusuz, köyde de zaman kaybetmeye gelmezdi. Her şey olabilirdi, her şey... Kötü niyetli insanların kentte kahramanımızın polisten bile korktuğuyla ilgili yaydıkları dedikodulara elbette inanmıyorsak da, her şey olabilirdi... Sözün kısası, Prens'le Zina'nın nikâhını elden geldiğince çabuk kıydırmasının zorunlu olduğunu düşünüyordu. Her şey elinin altındaydı. Köy papazı nikâhı evde kıyabilirdi. Hemen öbürsü gün bile yapılabilirdi bu; çok acele etmek gerekirse yarın bile kıyılabilirdi. İki saat içinde kıyılan nikâhlar bile vardı! Ancak, bu aceleyi, herhangi bir törenin, bir söz kesme olayının yapılmamasını, *comme il faut* gerekli kızların toplantısının olmamasını Prens'e açıklama; bunun böyle yapılmasının daha uygun olacağını ihtiyara anlatma zorunluluğu vardı. Nihayet, böylece ona her şey daha romantik gösterilebilir, kalbinin en ince teline dokunulabilirdi. Olmazsa, en azından sarhoş edilebilir, en iyisi de, sürekli sarhoş olması sağlanabilirdi. Böylece, ne olursa olsun, sonunda prenses olacaktı Zi-

na! Daha sonra, Prens'in akrabalarının olduğu sözgelimi, Petersburg'da veya Moskova'da bir skandal çıkacak olursa, bunun da bir tesellisi vardı: Birincisi, bütün bunlar ileride olacak şeylerdi; ikincisi, yüksek sosyete de özellikle evliliklerin hemen her zaman skandala neden olduğunu biliyordu Mariya Aleksandrovna. Hatta, yüksek sosyete de olsalar bile, bu çeşit skandalların "Monte-Kriso" veya "*Mémoires du Diable*"⁵² skandallarına çok benzediğine inanıyordu. Hem sonra, Zina'nın yüksek sosyete de boy göstermesi yetecekti, bir anda herkes, kesinlikle herkes hayran kalacaktı ona; annesi her şeyini, her şeyini destekleyecekti; bütün o konteslerin, prenseslerin hiçbirisi, Mariya Aleksandrovna'nın tek başına pek güzel vereceği o Mordasov derslerini kaldıramayacaktı. Mariya Aleksandrovna şimdi bütün bunları düşünerek köyüne, işine çok yarayacağına inandığı Afanasiy Matveiç'i almaya gidiyordu. Gerçekten de, Prens'i köye götürmek, onu, belki de hiç tanışmak istemeyebileceği Afanasiy Matveiç'e götürmek demektir. Oysa Afanasiy Matveiç kendi onu köye davet ederse o zaman durum başka olurdu. Ayrıca, Prens'in kentte olduğunu duyar duymaz arabaya atladığı gibi gelen beyaz fraklı, beyaz kravatlı, elinde şapkasıyla, ağırbaşlı, pek ciddi aile reisinin gelişi son derece hoş bir izlenim bırakabilir, Prens'in gururunu okşayabilirdi de. Mariya Aleksandrovna, Prens'in böylesine ısrarlı bir daveti geri çeviremeyeceğini düşünüyordu. Üç versta yolu göz açıp kapayana kadar geçti araba. Arabacı Sorfon arabayı boydan boya bir sıra penceresi olan, dört bir yanı ıhlamur ağaçlarıyla çevrili uzun, tek katlı, hayli eski, zamanın kararttığı ahşap bir yapının önünde durdurdu. Burası Mariya Aleksandrovna'nın köy evi, yazlık rezidansıydı. İçeride ışıklar yanıyordu.

Mariya Aleksandrovna odaya fırtına gibi daldı,

"Nerede o akılsız? Bu havlunun işi ne burada? Ya! Beyefendi kurulandı demek! Gene banyo mu yaptı? Ya banyo yapar ya da

52 "*Mémoires Diable*" "İblisin anıları" Fransız yazar Frederick Melhior Sulye'nin (1800- 1847) macera romanı. Çağdaşı D.V. Grigoroviç ve A.Y. Rizenkanp'ın dediğine göre Dostoyevski gençlik yıllarında adı geçen romanı büyük bir ilgiyle okumuştur – ç.n.

ay içer zaten, başka bir bildiği yoktur! Ne oldu, neden gözlerini patlatmış yüzüme bakıp duruyorsun öyle, kalpsiz herif? Saçların neden kesilmemiş? Grişka! Grişka! Grişka! Neden efendinin saçını geçen hafta sana söylediğim gibi kesmemişsin?”

Mariya Aleksandrovna, odaya girdiğinde Afanasiy Matveiç'le çok daha yumuşak konuşmaya niyetliydi. Ama, onun banyodan yeni çıkmış olduğunu, pek keyifli çay içtiğini görünce öfkesini tutamadı. Gerçekten de kendisi bir şeyler yapmak için öylesine abalıyorken, Afanasiy Matveiç bir işe yaramıyor, çok rahat, çok umursamaz, bir kenarda oturuyordu. Bu kiyetizm⁵³ Mariya Aleksandrovna'nın yüreğine bir anda bıçak gibi saplanmıştı. Bu arada akılsız, daha bir kibar söyleyecek olursak, saf dedikleri kişi, semaverin karşısında oturuyor, ağzı açık, gözlerini iri iri açmış, birden odaya dalıp, karşısına çıkmasıyla neredeyse donup kalmasına neden olan karısına anlamsız bir korkuyla bakıyordu. Hantal Grişka, holde dikiliyor, uykulu gözlerle bu sahneyi izliyordu. Homurtulu, kısık bir sesle söyle diyordu:

“Tıraş etmemize izin vermiyorlar, hanımefendi. Elimde maksla on kez girdim yanına, ‘hanımefendi bugün yarın gelir... ikimize de kızar, ne yaparsın sonra’, diyorum... Olmaz, diyor, bekle biraz, pazar günü saımı kıvracağım. Saçlarımın uzun olmasını istiyorum ben.”

“Nasıl? Saçlarını kıvrıracaksın demek! Bana sormadan saçlarını kıvrırmayı mı düşünüyorsun sen? Nasıl, ne model yapacaksın saçlarını? Peki, sana, o aptal kafana yakışacak mı bu? Tanrım, neler oluyor burada! Bu koku nedir?” Mariya Aleksandrovna masum, tam anlamıyla şaşkın durumda olan Afanasiy Matveiç'in üzerine daha çok giderek yükseltti sesini: “Sana soruyorum, kalpsiz herif, nedir bu koku?”

Korkuya kapılmış olan Afanasiy Matveiç yerinden kalkmadan, zorba karısının gözlerinin içine yalvarıyor gibi bakarak, “Anacığım!” diye mırıldandı. “A-na-cı-đım!..”

“O aptal kafana senin annen olmadığımı kaç kez sokmaya çalıştım? Nereden annen oluyormuşum, cüce herif! Sosyeteden

53 Burada: Gerçek hayata ilgisizlik, uzaktan bakış – .n.

bir hanımefendiye ne cesaretle böyle diyebiliyordun? Hem de senin gibi bir eşekken!”

Afanasiy Matveiç, saçlarını korumak için ellerini başına götürürken itiraz edecek oldu:

“Evet... haklısın, Mariya Aleksandrovna, ama ne de olsa yasal eşimsin benim, bu yüzden... karı koca arasında olduğu gibi...”

“Ah sen suratsız! Ah, sen geri zekalı! Bundan daha aptalca bir şey duyulmuş mudur? Yasal eşymişim! Günümüzde yasal eş diye bir şey var mı artık? Bugün yüksek sosyete de bu sözü kullanan kaldı mı? Bu iğrenç yasal sözcüğünü günümüzde yalnızca papaz okulu öğrencileri kullanıyor; öyleyken, bütün gücümle, bütün olanaklarımla bunu unutmaya çalıştığım bir sırada ne cesaretle karın olduğumu hatırlatmaya cesaret edebiliyorsun bana? Ne diye ellerinle korumaya çalışıyorsun başını? Şu saçlara baksanıza bir! İpıslak, su içinde saçları! Uğraşsanız, üç saatte zor kurutabilirsiniz! Şimdi bu durumda nasıl götüreceğim onu? İnsanların arasına nasıl sokacağım? Ne yapsam?”

Mariya Aleksandrovna öfkesinden elini kolunu sallayarak odanın içinde aşağı yukarı koşturuyordu. Kuşkusuz, olay küçük ve üstesinden gelinebilecek gibiydi. Gelgelelim, önemli olan Mariya Aleksandrovna’nın her zaman üstün olmaya, hükmetmeye alışık ruhunu dizginlememesiydi. Eziyet etmek alışkanlığı onda zamanla bir gereksinime dönüştüğü için, öfkesini her fırsatta Afanasiy Matveiç’e boşaltırdı. Ayrıca, bilinen çevrenin bazı ince ruhlu kadınlarının arka planda nasıl çelişkilere düştükleri de herkesin bildiği bir gerçektir. Burada özellikle bu çelişkiyi belirtmek istedim.

Sonunda seslendi Mariya Aleksandrovna:

“Grişka! Hemen giydir efendini! Frakını, pantolonunu, beyaz kravatını, yeleğini getir... Acele et! Saç fırçası nerede, saç fırçası nerede?”

“Anacığım, biliyorsun, banyodan yeni çıktım, kente gidersem üşütüp hasta olurum...”

“Bir şey olmaz, bir şey olmaz!”

“Baksana, saçlarım bile ıslak, hâlâ...”

“Hemen kuruturuz!” Seslendi: “Grişka, sa fırcasını getir, kuruyuncaya kadar fırcala saçlarını; kuvvetli fırcala! Kuvvetli, çok kuvvetli, hah işte böyle! Böyle!”

Çalışkan, sadık Grişka emre uymuş, divanın üzerine hafifçe eğilmiş, daha rahat olsun diye efendisinin omuzlarından tutup, var gücüyle saçlarını fırcalamaya başlamıştı. Afanasiy Matveiç yüzünü buruşturdu, ha ağladı, ha ağlayacaktı.

“şimdi buraya gel! Ayağa kaldır onu, Grişka! Pomat nerede? Eğil, eğil, hadi eğil, alçak! Eğil, asalak!”

Mariya Aleksandrovna kocasının, başına gelecekleri düşün-meyip kestirmediği hafif kırlaşmış, gr saçlarını hiç acımadan hırpalayarak kendi pomatlamaya başladı. Afanasiy Matveiç in-liyor, içini çekiyor, ama sesini çıkarmıyor; Mariya Aleksandrovna’nın yaptığına katlanıyordu.

Söyleniyordu Mariya Aleksandrovna:

“Kanımı emdin, pis herif! Biraz daha eğ başını, hadi eğ!”

Afanasiy Matveiç başını eğebildiği kadar eğdi. Pek gevşek,

“Neden emdim kanını ki anacığım?” diye mırıldandı.

“Akılsız, espriyi bile anlamıyorsun! şimdi tara saçlarını. Grişka, bir yandan da giydir sen onu, hadi, elini çabuk tut!

Kahramanımız koltuğa oturdu, Afanasiy Matveiç’in giydiril-me operasyonunu bir engizisyon yargıcı gibi izlemeye koyuldu.

Bu arada Afanasiy Matveiç biraz dinlenmiş, kendini toparlamıştı. Sıra beyaz kravatın bağlanmasına geldiğinde ise kıyafet-ine, kravatın bağlanış biçimine ilişkin kişisel görüşünü söyle-meye bile cesaret edebilmişti.

Karısına saygılı koca, frakını giyerken sonunda cesaretini tam anlamıyla toplamış, aynaya bile bakmış, bir ölçüde kendi-ni beğenmişti de.

Saçını solunu düzeltirken,

“Nereye götüreceksin beni, Mariya Aleksandrovna?” diye sordu.

Mariya Aleksandrovna kulaklarına inanamadı.

“Duydunuz mu! Ah, sen bostan korkuluğu! Seni nereye g-treceğimi sormaya nasıl cesaret edebiliyorsun!”

“yle ama, anacığım, nereye gideceğimi bilmem gerekir...”

“Kes sesini! Hele bir daha anacığım de bana, özellikle, şimdi gideceğimiz yerde de!.. Bir ay çay içmeyi yasaklarım sana!”

Korktu Afanasiy Matveyiç, sustu.

Mariya Aleksandrovna kocasının siyah frakına küçümser bir tavırla bakarak ekledi:

“Baksana! Hizmetteyken bir nişan alamadın, pislik herif! Yakanda tek bir haç bile yok.”

Sonunda buna alındı Afanasiy Matveyiç. Soylu bir öfkeyle,

“Haçları amirler verir, anacığım,” dedi. “Hem sonra ben bir devlet görevlisiyim, pislik herif değil!”

“Ne, ne, ne? Bakıyorum, burada fikir yürütmeyi de öğrenmişsin! Ah, seni köylü! Ah, kafasız çocuk! Ne yazık ki, seninle uğraşacak zamanın yok şu anda, seni öyle bir yapardım k... Neyse, sonra sorarım bunu sana! Şapkasını ver ona, Grişka! Kürkünü getir! Ben gelinceye kadar üç oda temizlenip toplansın; köşedeki yeşil odayı da temizleyin. Hemen fırçaları alın elinize! Aynaların kılıflarını çıkarın, saatlerin de... bir saat sonra her şey hazır olsun. Sen de frakını giy, uşaklara eldivenlerini dağıt, duyuyor musun beni, Grişka, duyuyor musun?”

Arabaya bindiler. Afanasiy Matveyiç olanlardan bir şey anlayamıyordu. Şaşkın bir durumdaydı. Bu arada Mariya Aleksandrovna, bu durumda onun için önemli, zorunlu olan birtakım şeyleri kocasının kafasına nasıl sokabileceğini düşünüyordu. Ama kocası düşünmesine engel oldu. İkisinin de suskun olduğu bir anda hiç beklenmedik bir biçimde yükseltti sesini:

“Biliyor musunuz, bu gece çok orijinal bir rüya gördüm, Mariya Aleksandrovna.”

“Ah, kör olası bostan korkuluğu! Ben de bir şey diyeceksin sandım! Rüya görmüş! O köylü rüyalarını ne cesaretle anlatmaya kalkışacaksın bana! Çok orijinal bir rüya görmüş! Orijinal ne anlama gelir, bilir misin acaba? Beni dinle, son kez söylüyorum sana, bugün evde, gördüğün rüyadan veya başka bir şeyden tek sözcük edecek olursan, ben o zaman, bilemiyorum seni ne yaparım! İyi dinle beni, Prens K. evde. Hatırlıyorsun, değil mi Prens K.’yı?”

“Hatırlıyorum, anacığım, hatırlıyorum. Neden lûtfetmiş de gelmiş?”

“Kes sesini, bu seni ilgilendirmez... Sen ev sahibi olarak, ısrarla köye gelmesini rica edeceksin ondan, işte o kadar! Bunun için götürüyorum seni oraya. Bugün oturup, yarın yola çıkacağız. Bugün akşam boyunca ya da yarın, yarından sonraki gün, veya herhangi bir zaman ağzından tek sözcük olsun çıktığını duyarsam bir yıl kazları otlattırırım sana! Ağzını açıp tek sözcük söylemeyeceksin. Bütün işin bu, anlıyor musun?”

“Peki, ya bir şey sorarsa bana.”

“Gene açmayacaksın ağzını.”

“Ama sürekli susmak olmaz ki, Mariya Aleksandrovna.”

“O zaman ‘hım’ gibi veya buna benzer, çok zeki biriymişsin, ne cevap vereceğini kafanda ölçüp biçiyormuşsun gibi tek heceli cevaplar verirsin.”

“Hım.”

“Dediklerimi unutma! Seni oraya götürüyorum, çünkü sözde, Prens’in bizi ziyarete geldiğini duymuş, kendisine saygılarını sunmak ve onu köye davet etmek için heyecanla koşup gelmişsin... anladın mı?”

“Hım.”

“Şimdi hım hım edip durma, aptal! Doğru dürüst cevap ver bana.”

“Pekâlâ, anacığım, her şey senin istediğin gibi olacak. Yalnız anlayamadığım, köye neden davet edeceğim Prens’i?”

“Neden, neden? Gene sormaya başladı! Nedeninden sana ne? Ne cesaretle soruyorsun bunu bana?”

“Evet Mariya Aleksandrovna, susmamı, ağzımı açıp bir şey söylememi emrettiğine göre, köye nasıl davet edeceğim onu?”

“Senin yerine ben konuşacağım, sen yalnızca şapkanı eline alıp saygıyla öne eğileceksin, anladın mı?”

“Anladım, anacı... Mariya Aleksandrovna.”

“Prens olağanüstü zeki bir insandır. Bir şey dediğine, sana dememiş olsa bile, her zaman tatlı, neşeli bir şekilde gülümseyeceksin, duydun mu beni?”

“Hım.”

“Gene hımlıyorsun! Bana hımlayıp durma! Doğrudan, açık cevap ver. Duydun mu, duymadın mı?”

“Duydum, Mariya Aleksandrovna, duydum. Duymaz olur muyum, duyuyorum elbette, senin emrettiğin gibi, kendimi alıştırmaya çalışıyorum. Ama gene de aynı şeyi söyleyeceğim, anacığım: Prens bir şey dediğinde, senin emrettiğin gibi, ona bakarak nasıl gülümseyeceğim? Ya o anda bir şey sormuşsa bana?”

“Ne anlayışsız ahmaksın! Söyledim ya sana, susacaksın. Senin yerine ben cevap vereceğim, sen yalnızca bak ona ve gülümse.”

Afanasiy Matveiç,

“O zaman da dilsiz olduğumu düşünecektir,” diye mırıldandı.

“Aman, ne büyük şey! Ne düşünürse düşünsün, aptal olduğunu belli etmeyeceksin ya, o yeter.”

“Hım... Peki ya başka biri soru sorarsa?”

“Kimse sormayacak, çünkü başka kimse olmayacak. Bir gelen olur da, –ki Tanrı korusun!– sana bir şey sorar, bir şey söylerse hemen pis pis gülümse. Pis pis gülümsemek nasıl olur, bilir misin?”

“Pek zekice falan mı, anacığım?”

“Zekice nasıl olur, gösteririm ben sana, akılsız! Senin gibi bir salaktan zekice bir cevap kim bekler? Alaylı gülümseyeceksin, anladın mı, alaylı ve küçümsüyor gibi...”

“Hım.”

Mariya Aleksandrovna kendi kendine mırıldandı: “Bu akılsızın bir şeyler yapacağından çok korkuyorum! Evet, bütün kanımı emmeye kesin kararlı! Hiç getirmeseydim onu, belki daha iyi olurdu!”

Mariya Aleksandrovna böyle düşünerek, sızlanarak, huzursuz, sürekli arabanın penceresinden dışarı bakıyor, sık sık daha hızlı gitmesi için arabacıyı uyarıyordu. Atlar dört nala gidiyorlardı, ama ona hâlâ yavaş gidiyorlarmış gibi geliyordu. Afanasiy Matveiç ise köşesinde sessizce oturuyor, kendi kendine derslerini tekrarlıyordu. Nihayet araba kente girdi, Mariya Aleksandrovna’nın evinin önünde durdu. Ama kahramanımız basa-

makları koşarak tam kapı önüne çıkmıştı ki, Anna Nikolayevna Antipova'nın bir yere giderken genellikle bindiği iki kişilik, çift atlı kızıağına benzeyen bir kızıağın eve yaklaşmakta olduğunu gördü. Kızakta iki kadın vardı. Anlaşılan, biri Anna Nikolayevna'nın kendisi, öteki de bir süredir pek yakın dost olduğu, yanından hiç ayrılmayan Natalya Dmitriyevna... Mariya Aleksandrovna'nın yüreği hop etti.

Tam seslenecekti ki, o anda kapıya yaklaşan bir kışlık araba daha gördü. Arabada konuk olsa gerek, bir kadın vardı. Neşeli haykırışlar duyuldu:

“Mariya Aleksandrovna! Hem de Afanasiy Matveiç'le! Nereden böyle? Tam zamanında! Biz de bütün akşam sizde oturmayla gelmiştik. Ne güzel bir sürpriz!”

Konuklar koşarak çıktılar kapı önüne, kırlangıçlar gibi cıvılda-maya başladılar. Mariya Aleksandrovna gözlerine de, kulak-larına da inanamıyordu.

“Defolup gitseydiniz!” diye geçirdi içinden. “Niyetlerinin bozuk olduğu belli! Dikkatli olmalıyız! Ama... beni oyuna geti-remezsiniz, yavru kuşlar!.. Acele etmeyin bakalım!..”

XI

Mariya Aleksandrovna'nın yanından ayrıldığında Mozglyakov görünüşte oldukça rahatlamıştı. Mariya Aleksandrovna tam an-lamıyla coşturmuştu onu. Canı yalnız kalmak istediği için Bo-roduev'e gitmedi. Aşırı kahramanca ve romantik hayallerin baskısı kalbini sıkıştırıyordu. Zina ile onu büyüleyecek konu-şmasını, arkasından, her şeyi bağışlayan yüreğinin soylu gözyaş-larını, Petersburg'da baloda yüzünün solukluğunu, umutsuzlu-ğunu, İspanya'yı, Guadalquivir'i, büyük aşkını, Prens'in, ölüm döşeginde ikisinin elini birleştirmesini hayal ediyordu... Son-ra, soyluluğuyla, yüce duygularıyla her zaman hayran olduğu sadık karısını –kuşkusuz, Prens K. ölünce Zina'sıyla evlenince “yüksek sosyete” girecekti– vali yardımcılığını, eline geçecek bol parayı, sözün kısası, Mariya Aleksandrovna'nın heyecanla

anlattığı bütün o güzel şeyleri büyük haz duyarak tekrar tekrar düşünüyordu... Ancak, (nasıl açıklayacağım bunu, bilemiyorum) bütün bu güzel, heyecanlı şeyleri düşünmekten yorulmaya başladığında birden çok can sıkıcı bir düşünce geliyordu aklına: Öyle ya, gelecekte olacak şeylerdi bütün bunlar, kim ne derse desin, şu anda açıkta sayılırdı... Böyle düşünürken, Mordasov'un uzak, ıssız, bilmediği bir mahallesinde bulmuştu kendini. Hava kararmak üzereydi. Mordasov'un, iki yanında küçük, yıkık dökük evlerin sıralandığı sokaklarında, taşra kentlerinde, genelde hiçbir şeyin korunmasına gerek olmadığı, çalışacak bir şeylerin de bulunmadığı bölümlerinde beslenen köpekler yırtınırcasına havlıyorlardı. Hafiften kar atıştırmaya başlamıştı. Mozglyakov seyrek olarak, (gocuklu, çizmeli) geç kalmış esnaftan bir erkek ya da kadınla karşılaşıyordu. Bütün bunlar nedense canını sıkıyordu Pavel Aleksandroviç'in. Çok kötüye işaretli bu, çünkü işler iyi giderken her şey toz pembe görünür bize. Pavel Aleksandroviç elinde olmadan, o güne kadar Mordasov'da durumunun her zaman pek iyi olduğunu; gittiği her evde kendisine gözde bir damat adayı olduğunun söylendiğini, bu özelliğiyle onu kutladıklarını hatırlıyordu. Damat adayı olduğu için gurur bile duyuyordu. Ama şimdi bir anda herkesin gözünde emekli bir damat adayı olacaktı! Alay edeceklerdi onunla. Gelgelelim, herkesin bu düşüncesini değiştirmesi, onlara Petersburg balolarından, İspanya'daki sütunlardan, Guadalquivir'den söz etmesi olanaksızdı! Böylece düşünür, can sıkıntısıyla sızlanırken sonunda hiç belli etmeden uzun zamandır kafasına girmeye çalışan bir soru geldi aklına: "Sahi, gerçek mi bütün bunlar? Sahi, Mariya Aleksandrovna'nın pek güzel anlattığı her şey olacak mı?" Birden, tam tesadüfen, Mariya Aleksandrovna'nın çok kurnaz bir kadın olduğunu, herkesin ona saygı beslemesini hak ediyor olsa da, sürekli dedikodu yaptığını, sabahtan akşama kadar durmadan yalan söylediğini hatırladı. Şimdi onu evden uzaklaştırmak belki de özel birtakım nedenleri vardı Mariya Aleksandrovna'nın. Olayı kendi çıkarına allayıp pullamakta ustaydı çünkü. Zina'yı düşünüyordu Mozglyakov; genç kızın ona gizli bir aşktan da, sevgiden de çok

uzak son bakışını hatırlıyordu. Dahası, birkaç saat önce onu aptal yerine bile koymuştu. Bunu hatırladığı anda birden olduğu yerde çakılı kalmış gibi durdu Pavel Aleksandroviç, utançından yüzü gözlerinden yaş gelesiye kızardı. Sanki inadına, bunun hemen ardından çok tatsız bir olay geldi başına: Ayağı kaydı, ahşap parke kaldırımından, rüzgârın oluşturduğu bir kar yığınının üzerine düştü. Karların içinde ayağa kalkmaya çabalarlarken, uzun zamandır havlayarak onu izleyen bir köpek sürüsü her yandan saldırdı üzerine. En küçüklerinden ve en azgınlarından biri dişlerini kürkünün eteğine geçirmiş, asılıyordu. Pavel Aleksandroviç köpeklerden kurtulduktan sonra küfürler ederek, kaderine lanetler okuyarak, nihayet, kürkünün eteği yırtık, içinde dayanılmaz bir can sıkıntısıyla sokağın başına kadar yürüdü, ancak orada yolunu kaybettiğinin farkına vardı. Bilindiği gibi, kentin yabancı olduğu bir bölümünde özellikle gece vakti yolunu kaybeden biri bulunduğu sokakta dosdoğru yürümez; bilinmeyen bir güç önüne çıkan her sokağa, ara sokağa sapması için zorlar onu. Pavel Aleksandroviç de bu kurala uyarak büsbütün kaybetti yolunu. Öfkesinden yere tükürerek kendi kendine konuşuyordu: “Bu soylu düşüncelerin hepsinin canı cehenneme! Sizin o Guadalquivir soylu düşüncelerinizle birlikte hepinizin de canı cehenneme!” Mozglyakov’un o anda pek sevimli olduğunu söyleyemeyeceğim. Nihayet, sokaklarda yorgun, sıkıntılı, iki saat dolaştıktan sonra Mariya Aleksandrovnâ’nın evinin kapısına geldi. Kapıda çok sayıda arabanın beklediğini görünce şaşırdı. “İçeride konuklar mı var yoksa?” diye geçirdi içinden. “Bir akşam toplantısı mıdır bu? Bir şey görüyor olmasınlar?” Pavel Aleksandroviç karşısına çıkan uşağa sorup, Mariya Aleksandrovnâ’nın köye gittiğini, yanında beyaz kravatlı Afanasiy Matveiç’i getirdiğini, Prens’in uyanık olduğunu, ama henüz alt kata, konukların yanına inmediğini öğrenince, uşağa bir şey söylemeden üst kata, amcasının yanına çıktı. O anda, zayıf kişilikli birinin, intikam hırsıyla, bu yaptığına daha sonra hayatının sonuna kadar pişmanlık duyacağını hiç düşünmeden en korkuncundan, en aşağılığından bir şey yapmaya karar vereceği aynı ruhsal durum içindeydi.

Üst kata çıkınca Prens'i yol tuvalet masasının önünde koltuğunda oturur buldu. Baş ı çıplaktı, ama sanatçı sakalı, favori-leri yerindeydi. Peruğu, çok sevdiği, uzun zamandır oda uşağı olan ak saçlı İvan Pahomiç'in elindeydi. Pahomiç elindeki peruğu pek ciddi, pek saygılı taşıyordu. Prens ise, çok içtikten sonra yeni yeni kendine gelmekteydi, acınacak bir durumu vardı. Koltuğa çökmüş, bitkin, iyice gevşemiş, oturuyor, gözlerini ovuşturuyordu. Mozglyakov'u tanıyamamıştı sanki.

"Nasılsınız, amcacığım?" diye sordu.

Neden sonra karşılık verdi amcası:

"Şey... sen miydin? Biraz uyudum da, kardeşim." Birden canlanıp haykırdı: "Aman Tanrım! Sahi... pe-ru-ğum başımda değil!"

"Boş verin, amcacığım, sıkmayın canınızı! İsterseniz ben... yardım edeyim size."

"Ama artık sırrımı öğrendin sen! Oysa İvan Pahomiç'a kapıyı ki-lit-le-me-si-ni söylemiştim. Evet dostum, bu sırrımı, saçımın takma olduğunu bana karşı koz olarak kullanmayacağına, bundan hiç kimseye söz etmeyeceğine he-men şim-di, şu anda söz ver-me-li-sin bana."

Mozglyakov, gelecekteki... amacını düşünerek, ihtiyara yararlanmak için haykırdı:

"Ah, rica ederim, amcacığım! Böylesine bir adilik yapabileceğimi nasıl düşünebiliyorsunuz!"

"Pekâlâ, tamam! Senin dürüst bir insan olduğunu bildiğim için, öylesin çünkü, şimdi şaşırtacağım seni... bütün sırlarımı açacağım sana. Nasıl, dostum, bı-yı-ğım hoşuna gitti mi?"

"Harika amcacığım! Nefis! Bu yaşa kadar nasıl böyle tuttunuz onu?"

Prens, mağrur bir tavırla Pavel Aleksandroviç'in yüzüne bakarak,

"Yanıldın, dostum, dedi. Tak-ma-dır bıyığım!"

"Gerçekten mi? İnanılacak gibi değil! Ya favorileriniz? İtiraf edin, amcacığım, kesin, siyaha boyuyorsunuz siz favorilerini-zi, değil mi?"

"Siyaha mı boyuyorum? Boyamayı bırak, tam anlamıyla takmadırlar!"

“Takma mı dediniz? Olamaz amcacığım, siz bilirsiniz ama, inanmıyorum bu dediğinize... Egleniyorsunuz benimle!”

Yaşlı adan gururla haykırdı:

“*Parole d'honneur, mon ami!*⁵⁴ Dû-şün-se-ne, gören herkes, kesinlikle herkes senin gibi al-da-nı-yor! Bazen onları kendisi yer-leş-ti-ri-yor olsa da, Stepanida Matveyevna bile inanmıyor. Ama sana güveniyorum, dostum, sırrımı kimseye açmayacak-sın. Söz ver bana...”

“Söz veriyorum amcacığım, açmayacağım. Tekrar soracağım size, böylesine bir adilik yapabileceğime gerçekten, inanıyor musunuz?”

“Ah, dostum, sen yanımda değilken bugün nasıl düştüm! Fefil gene yu-var-la-dı beni arabadan.”

“Gene yuvarladı ha! Peki ne zaman?”

“Manastıra yaklaştığımızda...”

“Biliyorum, amcacığım, daha önce.”

“Hayır, hayır, iki saat önce, en çok iki saat önce... Manastıra gidiyordum, tuttu birden yuvarladı; hâlâ çarpıyor kalbim...”

Mozglyakov şaşkınlıkla,

“Ama iki saat önce uyuyordunuz siz amcacığım! dedi.”

“Evet, haklısın, uyuyordum... ama sonra manastıra gidiyordum, bununla birlikte, ben... bununla birlikte ben bunu belki de... Ah, ne tuhaf bir durum!”

“İnanın amcacığım, rüyanızda gördünüz siz bunu! Yemekten kalktıktan sonra yattınız, çok rahat, güzel güzel uyudunuz.”

Prens bir an düşündü.

“Öyle mi? Evet, gerçekten de rüyamda görmüş olmalıyım bunu. Ama rüyamda gördüğüm her şeyi çok iyi hatırlıyorum. Önce boynuzlu, korkunç bir öküz gördüm, sonra bir sav-cı gördüm, sanki onun da boynuzları vardı...”

“Belki de Nikolay Vasilyeviç Antipov’du gördüğünüz, amcacığım.”

“Doğru, belki de o idi. Sonra Napolyon Bonapart’ı gördüm. Biliyor musun dostum, herkes Napolyon Bonapart’a çok benzediğimi söylüyor... Profilden de sözde, şaşılacak derecede eski

bir papayı andırıyormuşum, gerçekten öyle midir?.. Sen ne dersin, sevgili dostum, pa-pa'ya benziyor muyum?"

"Bence daha çok Napolyon'a benziyorsunuz amcacığım."

"Evet, bu *en face*. Aslında ben de öyle düşünüyorum sevgili dostum. Napolyon daha adada hapisken girmişti rüyama. Ve biliyor musun, öyle konuşkandı, öyle neşeliydi ki, müthiş neşelendiriyordu beni..."

Pavel Aleksandroviç amcasının yüzüne dalgın dalgın bakarak sordu:

"Napolyon için mi söylüyorsunuz bunu amcacığım?"

Pavel Aleksandroviç'in kafasında tuhaf, ne olduğunu bilemediği bir düşünce belirmeye başlamıştı.

Prens,

"Evet, Na-pol-yon için söylüyorum," dedi. "Birlikte hep felsefe konuşuyorduk. Hem sana bir şey söyleyeyim mi dostum, İngilizler ona öyle acımasız davrandıkları için üzülüyorum... Kuşkusuz, zincire vurmasaydılar onu, tekrar insanlara saldırdı. Çığının tekiydi çünkü! Ama gene de acıyor insan... Ben olsam, öyle yapmazdım. Götürür, ıssız bir adaya bırakırdım onu..."

Mozglyakov dalgın, sordu:

"Neden ıssız bir adaya?"

"Ada ıssız olmayabilirdi, ama sağduyulu, akli başında insanların yaşadığı bir ada olmalıydı. Ayrıca, eğ-le-ne-bil-me-si için orada çeşitli etkinlikler düzenlerdim: Tiyatro, müzik, bale gibi... Bütün bunların giderini de hazineden öderdim. Çıkıp doluşması için izin verirdim ona, ama kuşkusuz, kontrol altında... Yoksa anında sı-vı-şır-dı... Sevdiği böreklerden yaptırırdım. Evet, her gün börek pişirilirdi ona. Anlayacağın, nasıl derler, bir ba-ba-nın evladına baktığı gibi bakardım kendisine. Bütün bu yaptıklarımın karşısında, yaptıklarına piş-man olurdu..."

Mozglyakov, uyku sersemi yaşlı adamın saçmalamasını dalgın dalgın dinliyor, sabırsızlığından tırnaklarını yiyordu. Nedenini bilmeden, konuyu evliliğe getirmek istiyordu. Ama içinde sınırsız bir öfke vardı. Şaşkınlıkla birden haykırdı ihtiyarcık:

"Ah, *mon ami*! Öyle ya, söylemeyi unuttum sana. Düşünebiliyor musun, bugün bir evlilik teklifinde bu-lun-dum."

Mozglyakov'un dalgınlığı birden dağıldı,

“Evlilik teklifi mi amcacığım?” diye haykırdı.

“Evet, evet, evlilik teklifinde bu-lun-dum. Pahomıç, sen dışarı mı çıkıyorsun? Neyse, pekâlâ... *C'est une charmante personne...* Ama... ne yalan söyleyeyim, sevgili dostum, dü-şün-me-den hareket ettim. Şimdi an-lı-yo-rum. Aman Tanrım!”

“Ama bir dakika amcacığım, ne zaman evlenme teklifinde bulundunuz?”

“İtiraf edeyim, sevgili dostum, bunu ne zaman yaptığımı da tam hatırlamıyorum. Bunu da mı rüyamda gördüm yoksa? Ah, ama ger-çek-ten çok tuhaf bir şey!”

Heyecanla şöyle bir sarsıldı Mozglyakov. Yeni bir fikir çakmıştı kafasında. Sabırsızca,

“Ama kime, ne zaman evlilik teklifinde bulundunuz amcacığım?” diye sordu.

“Ev sahibinin kızına, *mon ami... cette belle personne...*”⁵⁵ Ama adını unuttum. Ama, biliyor musun, *mon ami*, hiçbir biçimde ev-le-ne-mem ben. Şimdi ne yapacağım?”

“Evet, evlenirseniz temelli mahvedersiniz kendinizi. Ama izin verin, bir soru daha sorayım size amcacığım. Evlilik teklifinde bulunduğunuzdan emin misiniz?”

“Evet... eminim.”

– Peki, ikinci kez arabadan düştüğünüzü gördüğünüz gibi, bunu da rüyanızda görmüş olmayasınız?

“Ah Tanrın! Gerçekten, bunu da rüyamda görmüş olabilirim! Bu yüzden şimdi alt kata nasıl i-ne-ce-ği-mi de bilemiyorum. Evlilik teklifinde bulunup bulunmadığımı do-lam-baç-lı bir yolla kesin olarak nasıl öğrenebilirim dostum? Durumumu düşünebiliyor musun?”

“Ne var biliyor musunuz, amca? Bence, öğrenecek bir şey yok ortada.”

“Nasıl yani?”

“Bana sorarsanız, rüyanızda gördünüz siz bunu.”

“Ben de aynı şeyi düşünüyorum dos-tum. Zaten sık sık böyle rüyalar gördüğüm oluyor...”

55 (Fr.) Dostum... O güzel insana...

“Gördünüz mü amcacığım... Kahvaltıdan sonra da, yemekten sonra da biraz içmiştiniz ve nihayet...”

“Evet dostum, kesin öyledir...”

“Ayrıca amcacığım, bir tutulmuşluğunuz falan da yoktu kıza, bu nedenle uyanıkken böyle saçma bir şey yapmış olamazsınız. Sizi tanıdığım kadarıyla, amcacığım, son derece sağlıklı düşünen bir insansınız. Ve...”

“Evet, doğru, çok doğru.”

“Ayrıca şu da var: Sizin için zaten iyi şeyler düşünmeyen akrabalarınızın bunu öğrendiklerini getirin gözünüzün önüne... Ne olur o zaman?”

Prens dehşet içinde haykırdı:

“Aman Tanrım! Ne olur?”

“İnsaf edin! Hep bir ağızdan, bunu aklınız başındayken yapmadığınızı, deli olduğunuzu, vesayet altına alınmanızın gerektiğini, sizi aldattıklarını bağırmaya başlarlar. Belki bir yere bile kapatırlar sizi.”

Mozglyakov, Prens'in gözünü nasıl korkutacağını biliyordu.

Prens bir yaprak gibi titreyerek haykırdı:

“Aman Tanrım! Gerçekten kapatırlar mı?”

“Hem sonra düşünün, amcacığım, uyanıkken böyle bir saçmalık yapacak insan mısınız siz? Neyin yararınıza olduğunu iyi bilirsiniz. Hiç kuşku etmeden açıkça söylüyorum size, rüyanızda gördünüz bunu...”

Korkmuştu Prens.

“Ke-sin rüyamda görmüşümdür, ke-sin-lik-le rüyamda görmüşümdür!” diye tekrarladı. “Ah, ne akıllıca yorumladın her şeyi, dostum! Beni buna i-nan-dır-dı-ğın için yürekten müteşekkirim sana.”

“Sizinle bu karşılaşmam çok mutlu etti beni, amcacığım. Düşünsenize, görüşmeseydik, damat adayı olduğunuz düşünceyle alt kata inecek, kendi kendinizi mahvedecektiniz... Düşünsenize, ne büyük bir tehlikeydi bu!”

“Evet, evet, çok büyük bir tehlikeydi!”

“Yalnızca şu kadarını düşünün, bu kız yirmi üç yaşında, hiç kimse evlenmek istemiyor onunla ve birden siz, zengin,

tanınmış bir damat adayı olarak çıkıyorsunuz ortaya! Elbette, akıllarına hemen sizi gerçek bir damat adayı olduğunuza inandırmak, belki zorla bile olsa, bu kızla evlendirmek fikri gelecektir. Bu arada kısa bir süre sonra öleceğinizi de hesaba katacaklar...”

“Gerçekten mi?”

“Hem sonra, hatırlayın amcacığım, sizin gibi üstün meziyetleri olan bir insan...”

“Evet, benim gibi üstün meziyetleri olan...”

“Sizin gibi zeki, güler yüzlü...”

“Evet, benim gibi zeki, evet!..”

“Ve nihayet, bir prenssiniz... Gerçekten evlenmeniz gerekcek olsa, böyle bir kızla mı evlenirdiniz? Akrabalarınızın buna ne diyeceklerini düşünün, yeter...”

“Ah, dostum benim, evet, başımın etini yerler! Düşünsene, beni tı-mar-ha-ne-ye yatırmaya kalkışacakları bile geliyor aklıma. Ne yapardım orada... tı-mar-ha-ne-de?”

“İşte bunun içindir ki amcacığım, alt kata ineceğiniz zaman yanında olacağım. Şimdi konuklar var orada.”

“Konuklar mı? Aman Tanrım!”

“Korkmayın, amcacığım, ben yanınızda olacağım.”

“Bunun için mü-te-şek-ki-rim sana, dostum. Kurtarıcımın sen benim! Ama ne var, biliyor musun? İyisi mi ben arabaya binip eve döneyim.”

“Yarın amcacığım, yarın, sabah saat yedide... Bugün herkesin önünde bu evlilikten vazgeçtiğinizi, yarın sabah da evinize gideceğinizi açıklayın.”

“Kesin gideceğim... Peder Misail’e... Ama dostum, evlendirmeyi çok istiyorlar beni aşağıda!”

“Korkma amcacığım, ben yanında olacağım. Ayrıca, ne derlerse desinler, neyi ima ederlerse etsinler, ısrarla, bütün bunları rüyanızda gördüğünüzü... ama size rüya değilmiş gibi geldiğini söyleyin.”

“Evet, ke-sin rüyamda gördüm! Ancak sana bir şey söyleyeyim mi dostum, ger-çek-ten çok güzel, hoş bir rüyaydı! Göz kamaştıran bir güzelliği vardı ve biliyor musun, endamı...”

“Neyse, şimdilik hoşça kalın amcacığım, ben aşağı iniyorum, siz de...”

Prens korkuyla yükseltti sesini:

“Nasıl! Beni yalnız mı bırakıyorsun!”

“Hayır, amcacığım, yalnızca ayrı ayrı ineceğiz aşağıya, o kadar. Önce ben, sonra siz. Böylesi daha iyi olacak.”

“Pekâlâ. Ben de bu arada aklıma gelen bir fikri not ederim.”

“Tamam amca, not edin, sonra inin, ama fazla geç kalmayın. Yarın sabah...”

“Yarın sabah papaza, ke-sin-lik-le pa-pa-za gideceğim! *Charmant, charmant!* Ama, biliyor musun dostum, kız i-na-nıl-maz güzel... endamı... kesinlikle evlenmem gerekseydi, o zaman ben...”

“Böyle bir şeyden Tanrı korusun sizi amcacığım!”

“Evet, Tanrı korusun!.. Neyse, hadi sen git dostum, biraz sonra ben... Aklıma gelen fikri not ettikten sonra hemen geleceğim. A *propos*, ne zamandır sormak istiyorum sana: Kazanova'nın hatıralarını okudun mu sen?”

“Okudum amca, neden sordun?”

“Şey... neden sorduğumu... unuttum”

“Neyse, sonra hatırlarsınız amcacığım... Hoşça kalın!”

“Güle güle, dostum! Ama kim ne derse desin, çok hoş bir rüyaydı!..”

XII

Anna Nikolayevna salona girerken aşırı bir ilgiyle etrafa bakınarak ince sesiyle şöyle diyordu:

“Hep birlikte geldik ziyaretinize! Praskovya İlyinişna da geliyor; Luiza Karlovna da istiyordu.”

Alacalı bulacalı, ama zengin giyimli, oldukça güzel, üstelik güzel olduğunu da çok iyi bilen ufak tefek bir kadındı Anna Nikolayevna. Prens ile Zina'nın birlikte bir köşeye saklandıklarını düşünüyordu.

Prens'in pek beğendiği, bir muhafız alayı erine çok benzeyen

iri yarı bir kadın olan Natalya Dmitriyevna, Anna Nikolayevna'nın arkasından ekledi:

“Katerina Petrovna da gelecekler, Felisata Mihaylovna da gelmek istiyorlardı...”

Başında, ensesinin üzerinde asılı duran çok küçük, pembe bir şapka vardı. Anna Nikolayevna'nın henüz üç haftalık en yakın dostuydu. Oysa daha önceleri Anna Nikolayevna'nın çevresinde fır döner, ona sürekli yaltaklanırdı; görünüşte ise onu bir lokmada, kemikleriyle birlikte mideye indirebilirdi.

İlk şaşkınlığını üzerinden atmayı başaran Mariya Aleksandrovna sözcükleri şarkı söylüyor gibi uzatarak, “Bu akşam ikini evimde konuk görmenin beni ne denli sevindirdiğini bilemezsiniz,” dedi. “Ama söyler misiniz, lütfen, böyle bir mutluluğu tadabileceğimi hiç düşünmediğim bir anda, bugün hangi rüzgâr attı sizi buraya?”

Natalya Dmitriyevna kırıtarak, pek utanıyormuş gibi, dış görünüşüyle son derece ilginç bir terslik oluşturan ince bir sesle:

“Aman Tanrım!” dedi. “Mariya Aleksandrovna, çok haklısınız.”

Anna Nikolayevna cıvıldamaya başladı:

“*Mais, ma charmante*, öyle ya, şu tiyatroyla ilgili yapılacak işleri toplanıp bir şekilde bitirmemiz gerekiyordu... Daha bugün Pyotr Mihayloviç, Kallist Stanisloviç'e bu işin aksamasının, aramızda sürekli tartışmamızın kendisini çok üzdüğünü söylüyordu. İşte, bugün dördümüz toplandık ve şöyle dedik: Mariya Aleksandrovna'ya gidelim, kararımızı verelim! Natalya Dmitriyevna ötekilere de haber verdi. Herkes buraya gelecek. Aramızda anlaşalım artık, bu iyi de olacak. Herkes sürekli tartıştığımızı söyleyemeyecek artık, “Mariya Aleksandrovna'yı cilveli cilveli öperek ekledi.” öyle değil mi, *mon ange*? Aman Tanrım! Zinaida Afanasyevna buradaymış! Anna Nikolayevna Zina'ya doğru koştu, öpmeye başladı onu. “Her gün daha da güzelleşiyorsunuz Zinaida Afanasyevna!”

Natalya Dmitriyevna iri ellerini ovuşturarak, tatlı tatlı ekledi:

“Daha güzel olmaları için başka bir şey yapmalarına gerek yok ki kendilerinin.”

Mariya Aleksandrovna, öfkesinden kendini kaybetmiş gibi mırıldandı: “Ah, Tanrının belaları! Bu tiyatro olayı hiç aklıma gelmemişti! Uyanık cırcır böcekleri!”

Anna Nikolayevna konuşmasını sürdürüyordu:

“Ayrıca, meleşim benim, şu sevimli Prens de sizdeymiş. Hem biliyorsunuz, Duhanovo’da önceki sahiplerinin bir tiyatrosu vardı. Araştırma yaptık, tiyatronun eski dekorlarının, perdelerinin, hatta kostümlerinin orada bir yerlerde saklandığını öğrendik. Bugün bendeydi Prens; kendisini görünce öyle heyecanlandım ki, bunların nerede saklandığını sormayı unuttum. Şimdi özellikle bunu sormayı düşünüyoruz Prens’e, siz bize yardımcı olursanız, Prens bütün o eski püskü şeylerin bize gönderilmesine izin verecektir. Öyle ya, şimdi dekorasyona benzeyen bir şeyleri kime yaptırabilirsiniz? Ayrıca, Prens’i de tiyatromuza katmak istiyoruz. Bizimle birlikte çalışmalı, yoksullara yardım için bir çalışma bu çünkü. Oyunda bir rol bile alır belki. Çok sempatik, uyumlu bir insan çünkü. O zaman harika olur...”

Natalya pek anlamlı bir tavırla, “Elbette bir rol alacaktır,” diye ekledi. “Herhangi bir rol verebiliriz kendilerine,” diye ekledi

Anna Nikolayevna yalan söylemiyordu. Kadınlar kendi aralarında sık sık toplanıyorlardı. Mariya Aleksandrovna çok seyrekle katılabiliyordu bu toplantılara ve böyle durumlarda gerektiği biçimde kibar davranıyordu.

Bayan konukların hepsinden söz etmeyeceğim burada. Yalnızca şu kadarını söyleyeceğim: Hepsinin tavrında aşırı bir sinsilik vardı. Her birinin yüzünde bir bekleyiş ve sabırsızlık dikkati çekiyordu. Bazılarının buraya büyük bir skandala tanık olmak amacıyla geldiği, böyle bir şeye tanık olamadan dönmek durumunda kalırlarsa canlarının çok sıkılacağı belliydi. Hepsi olağanüstü sevimli görünmeye çalışıyordu, öte yandan Mariya Aleksandrovna da kararlılıkla savaşa hazırlanmaktaydı. Prens’le ilgili, son derece doğal görünen sorular birbirini izliyordu. Ama her sorunun sonunda bir ima, üstü kapalı bir takılma geliyordu. Çay servisi başlayınca konuklar gruplara ayrıldılar. Bir grup piyanonun çevresinde toplandı. Bir şeyler çalma-

sı, şarkı söylemesi önerilerini Zina soğuk bir tavırla hasta olduğunu söyleyerek geri çevirdi. Yüzünün solukluğundan da belliydi öyle olduğu. Herkes hemen yakından ilgilendi onun hastalığıyla; bu arada ima yollu bir şeyler sormak fırsatını da yakalamışlardı. Mozglyakov'u soruyorlardı Zina'ya. Mariya Aleksandrovna o sırada her yere yetişmeye çalışıyor, salonda olmuş on grupta neler olup bittiğini görüyor, ne konuşulduğunu işitiyor ve anında her soruya, elbette hiç düşünmeden, cevaplar veriyordu. Zina için korkuyor, ama onun bu çeşit toplantılarda her zaman yaptığı gibi, salondan çıkıp gitmemesine şaşıyordu. O arada Afanasiy Matveiç'i de fark etmişlerdi. Zaten, Mariya Aleksandrovna'yı iğnelemek için her zaman takılırlardı kocasına. Şimdi, pek zeki olmayan, sır tutmasını bilmeyen Afanasiy Matveiç'ten bir şeyler öğrenebilirlerdi. Mariya Aleksandrovna kocasının kuşatmada olduğunu gördükçe endişeleniyordu. Üstelik, Afanasiy Matveiç her soruya pek umutsuz, tuhaf bir biçimde "hım" diye cevaplar veriyordu.

Kesinlikle hiç kimseden korkmayan, çekinmeyen pek uyanık, keskin bakışlı bir kadın,

"Mariya Aleksandrovna!" diye haykırdı. "Afanasiy Matveiç bizimle konuşmak istemiyor... Emredin kendisine, bayanlara karşı biraz daha kibar olsun."

Mariya Aleksandrovna, Anna Nikolayevna ve Natalya Dmitriyevna ile konuşmasını kesip, neşeyle gülümseyerek karşılık verdi kadına:

"İnanın, bugün onun neyi var, ben de bilmiyorum, ağzını açıp bir şey söylemiyor! Benimle de neredeyse tek bir sözcük konuşmadı. Felisata Mihaylovna'ya neden cevap vermiyorsun, Athanase? Ne sormuştunuz kendisine?"

Şaşkına dönen, ne diyeceğini bilemeyen Afanasiy Matveiç, "Ama... ama... anacığım, siz kendiniz..." diye mırıldanacak oldu.

Afanasiy Matveiç o sırada, elleri yeleginin ceplerinde, yanan şöminenin önünde, kendisi için seçtiği gösterişli bir pozda, ayakta duruyor, çayını yudumluyordu. Kadınların soruları şaşkına çevirmişti onu, kız gibi kıpkırmızı olmuştu. Tam kendini

savunmaya kalktığında karısının öfkeli, korkunç bakışıyla karşılaşmış, büyük bir korkuya kapılmıştı. Ne yapacağını bilmeden, bir şekilde durumu düzeltmek, tekrar karısının hoşgörüsünü kazanmak amacıyla çayından bir yudum alacak oldu, ama çay çok sıcaktı. Gırtlığı çok fena yandı, çay bardağını elinden düşürdü, öyle bir öksürmeye başladı ki, konukların şaşkın bakışları arasında salondan çıkmak zorunda kaldı. Sözün kısası, her şey ortada, açıktı. Mariya Aleksandrovna konuklarının her şeyi bildiğini, hepsinin buraya en kötü amaçlarla geldiğini anlamıştı. Durum çok tehlikeliydi. Onun evinde, akli pek yerinde olmayan yaşlı adama her şeyi anlatabilirler, onu evlenmekten vazgeçirebilirlerdi. Ne yapacağını bilemeyen yaşlı adama bir şeyler söyleyip kafasını karıştırabilirlerdi. Mariya Aleksandrovna ile tartıştırdıktan sonra alıp götürülebilirlerdi bile onu. Her şey olabilir. Ne var ki, kader bir oyun daha hazırlamaktaydı ona: Kapı açıldı, eşikte Mariya Aleksandrovna'nın, Boroduyev'in evinde olduğunu sandığı, o akşam görmeyi hiç beklemediği Mozglyakov görüldü. Mariya Aleksandrovna bir yerine bir şey batmış gibi irkildi.

Mozglyakov kapıda durdu, biraz şaşırılmış gibi, tek tek baktı salondakilere. Yüzünde açık seçik beliren heyecanına karşı koyabilecek gücü yoktu.

Birkaç ses yükselmişti konuklardan:

“Aman Tanrım! Pavel Aleksandroviç!”

Natalya Dmitriyevna'nın ince sesi duyuldu:

“Aman Tanrım! Evet, Pavel Aleksandroviç bu! Oysa onun Boroduyev'in evinde olduğunu söylememiş miydiniz, Mariya Aleksandrovna? Pavel Aleksandroviç, sizin Boroduyev'in evinde saklandığınızı söylemişlerdi bize.”

Mozglyakov dudaklarında çarpık bir gülümsemeyle,

“Saklandığımı mı? diye sordu. Bağışlayın ama, Natalya Dmitriyevna, çok tuhaf bir ifade bu!” Mariya Aleksandrovna'ya manalı manalı bakarak ekledi: “Kimseden saklandığım falan yok benim, kimseyi saklamak istediğim de...”

Mariya Aleksandrovna titremeye başlamıştı. Ne olduğunu anlamaya çalışarak Mozglyakov'un yüzüne bakarken içinden

şöyle geçiriyordu: “Anlaşılan, bu geri zekalı da baş kaldırıyor! İşte, en kötüsü de bu...”

Gözü pek Felisata Mihaylovna öne çıktı, Mozglyakov’un gözlerinin içine alaylı alaylı bakarak sordu:

“Sizi emekliye ayırdıkları... elbette görevinizden... doğru mu, Pavel Aleksandroviç?”

Mozglyakov pek soğuk, karşılık verdi:

“Emekliye mi? Ne emekliliğinden söz ediyorsunuz? Yalnızca görev yerim değişti, o kadar. Petersburg’a atandım.”

Felisata Mihaylovna devam etti:

“Çok güzel, kutlarım sizi, oysa biz Mordasov’a atandığınızı duymuştuk. Burası güvenilecek yer değildir, Pavel Aleksandroviç, hemen sepetlerler sizi.”

Natalya Dmitriyevna araya girdi:

“Taşrada yalnızca okul öğretmenleri için mi boş yer var, başka yerler de bulunur...”

İma o kadar açık ve kabaydı ki, bozulan Anna Nikolayevna sivri dilli arkadaşını ayağıyla hafiften dürtmüştü.

Felisata Mihaylovna,

“Pavel Aleksandroviç’in herhangi bir okulda öğretmenliği kabul edebileceğini mi düşünüyorsunuz yoksa?” dedi.

Ama Pavel Aleksandroviç ona cevap vermeyi bile gerekli görmedi. Diğer tarafa döndü, elini ona uzatan Afanasiy Matve-iç’i gördü. Mozglyakov afallamış gibi, sıkmadı onun elini, alay edercesine önünde yerlere kadar eğildi. Pek küskün bir tavırla doğru Zina’nın yanına gitti, gözlerinin içine öfkeyle bakarak fısıldadı:

“Sizin yüzünüzden bütün bunlar... Acele etmeyin, bu akşam göstereceğim size... bir aptal olup olmadığımı.”

Zina, eski sözlüsünü yukarıdan aşağı nefretle süzerek yüksek sesle karşılık verdi:

“Neden şimdi değil de sonra? Şimdiden belli ne olduğunuz.”

Mozglyakov genç kızın sesini yükseltmesinden korkup hemen uzaklaştı yanından.

Mariya Aleksandrovna sonunda sormaya karar verdi:

“Boroduyev’den mi geliyorsunuz?”

“Hayır, amcamın yanından.”

“Amcanızın yanından mı? Demek yukarıdaydınız?”

Natalya Dmitriyevna, Mariya Aleksandrovna’ya ters ters bakarak araya girdi:

“Aman Tanrım! Demek uyanık Prens, oysa bize onun hâla uyuduğu söylendi.”

Mozglyakov,

“Prens’i merak etmeyin siz, Natalya Dmitriyevna,” dedi, Uyandı ve Tanrıya şükürler olsun ki şu anda durumu çok iyi. Bugün önce sizde içti, sonra burada iyice sarhoş olana kadar içirdiler onu; öyle ki, zaten sağlam olmayan aklını iyice yitirmişti. Ama şükürler olsun, aramızda konuştuk, sonunda sağlıklı düşünmeye başladı. Size, Mariya Aleksandrovna, ‘hoşça kalın’ demek, gösterdiğiniz konukseverliğiniz için teşekkür etmek için biraz sonra buraya gelecek. Yarın sabah ortalık aydınlanınca manastıra gitmek üzere yola çıkacağız; sonra örneğin bugün olduğu gibi, bir kez daha düşmekten korumak için Duhanova’ya kadar kendim götüreceğim onu. Bu arada Moskova’dan dönmüş olması gereken Stepanida Matveyevna’ya teslim edeceğim kendisini, o da amcamın bir daha hiçbir yere gitmesine kesinlikle izin vermeyecek. Buna inanabilirsiniz.”

Böyle derken, Mozglyakov nefretle Mariya Aleksandrovna’ya bakıyordu. Mariya Aleksandrovna şaşkınlıktan ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyor gibi kıpırdamadan öylece oturuyordu. Üzülerek itiraf ediyorum, kahramanım hayatında ilk kez korkuyordu.

Natalya Dmitriyevna Mariya Aleksandrovna’ya döndü.

“Yarın ortalık aydınlanınca gidiyorlar mı yani?”

Konuklar şaşırması gibi konuşmaya başladılar aralarında:

“Nasıl olur? Oysa, duyduğumuza göre... evet, gerçekten, çok tuhaf!

Ama ev sahibesi ne diyeceğini bilemiyordu. Herkesin dik-kati birden son derece olağandışı, garip bir olaya yöneldi. Bitişik odada tuhaf bir gürültü olmuş, biri bir çılgılık atmış ve Mariya Aleksandrovna’nın salonuna hiç beklenmedik bir anda Sofiya Petrovna Farpuhina dalmıştı. Hiç kuşku yok ki, kentin en

eksantrik kadınıydı Sofiya Petrovna, öylesine eksantrik ki, bir süre önce Mordasov'da herkes karar vermişti, kimse evine almıyordu onu. Bu arada şunu da belirtmek gerekir, (kendi ifadesiyle) mide sorunu nedeniyle her akşam saat tam yedide düzenli olarak bir şeyler atıştırırdı ve ondan sonra da genelde, daha fazla bir şey söylemeyecek kadar rahat hissederdi kendini. Şimdi de, birden Mariya Aleksandrovna'nın odasına daldığında da öyle bir ruhsal durum içindeydi.

Salonda herkesin duyacağı bir sesle haykırdı:

“Demek öyle, Mariya Aleksandrovna, demek bunu da yapacaktınız bana! Telaş etmeyin, oturmayacağım, bir dakika kalıp hemen gideceğim. Özellikle bir şeyi öğrenmek için geldim: Bana söylenen doğru mu? Oo! Sanki balo, ziyafet, gizli bir görüşme var evinizde, sen de, Sofiya Petrovna, evinde otur çorap ör... Kentte kim var kim yok, hepsini çağırmışsınız, ama bana haber veren yok! Oysa, dostum benim ve *mon ange*, Natalya Dmitriyevna'nın evinde Prens'e ne yaptıklarını size haber vermeye gelmişim buraya. Ama biraz önce arkasından ağzınıza geleni söylediğiniz, sizin için de aynı şeyleri söyleyen Natalya Dmitriyevna şimdi konuğunuz. Rahatsız olmayın, Natalya Dmitriyevna! *A la santé*⁵⁶ fincanı on kapiğe çikolatanız yaramaz bana! Ben evimde daha çoğunu içiyorum! Tüh!”

Natalya Dmitriyevna,

“Belli...” diye karşılık verdi.

Mariya Aleksandrovna'nın yüzü can sıkıntısından kıpkırmızı olmuştu.

“Ama, lütfen, Sofiya Petrovna!” diye haykırdı. “Neyiniz var? Kendinize gelin, lütfen.”

Sofiya Petrovna kulak tırmalayan cırlak sesiyle bağırdı:

“Siz beni merak etmeyin, Mariya Aleksandrovna, her şeyden haberim var benim, her şeyi, her şeyi biliyorum!” Bu beklenmedik sahneden büyük keyif duyan konuklar Sofiya Petrovna'nın çevresini sarmışlardı. “Her şeyi öğrendim! Sizin Nastasya koşarak bana geldi ve her şeyi anlattı. Zavallı Prens'i ele geçirdiniz, sarhoş edene kadar içirdiniz ve artık hiç kimsenin ev-

56 (Fr.) Sağlıklı.

lenmek istemediği kızınıza evlilik teklifinde bulunmak zorunda bıraktınız adamcağızı; bu arada siz de kendinizi danteller içinde bir kontes sanmaya başlamışsınız... Tüh! Ama merak etmeyin, ben de bir albay karısıyım! Toplantınıza beni davet etmediyseniz, umurumda değil! Sizden çok daha yükseklerini gördüm ben! Kontes Zalihvatskaya'nın evinde kahvaltı yapmış insanım ben; Başkomiser Kureçkin bile evlenmek istemiştir benimle! Sanki çok meraklıydım toplantınıza katılmaya! Tüh!"

Mariya Aleksandrovna kendini tutamayıp büyük bir öfkeyle bağırdı:

"Bakın ne diyeceğim Sofiya Petrovna, inanın, saygın bir eve böyle paldır küldür dalmak olmaz, ayrıca, hemen şimdi evimden çıkıp gitmez, bağırıp çağırmayı kesmezseniz, gereken önemi almaktan bir an çekinmeyeceğim."

"Evet efendim, biliyorum, adamlarınıza beni kapı dışarı etmelerini buyuracaksınız. Telaş etmeyin, kendim bulurum yolu. Hoşça kalın, kimi isterseniz verin Prens'e; size gelince, Natalya Dmitriyevna, alay etmeyin benimle, sıcak çikolatanızın da içine tüküreyim! Beni buraya davet etmemiş olsanız da, prenslerin önünde kazaska oynamış bir insanım ben. Ama ne diye gülüyorsunuz Anna Nikolayevna? Suşilov bacağına kırmış, biraz önce evine getirdiler onu, tüh! Ayrıca, Felisita Mihaylovna, o yalınayak Matryoşka'nıza söyleyip pencerenin dibinde her gün böğürüp duran, beni rahatsız eden ineginizi oradan hemen çektirmezseniz, ben de Matryoşka'nızın bacaklarını kıracağım. Hoşça kalın, Mariya Aleksandrovna, size mutluluklar dilerim. Tüh!"

Çıktı salondan Sofiya Petrovna. Konuklar gülüştüler. Mariya Aleksandrovna son derece şaşkın bir durumdaydı.

Natalya Dmitriyevna tatlı bir sesle,

"Sanırım sarhoştı," dedi.

"Ama küstahlıktı bu yaptığı!"

"*Quelle abominable femme!*⁵⁷"

"Ama çok da güldürdü bizi!"

"Aman, ne çirkin şeyler söyledi!"

57 (Fr.) Ne iğrenç bir kadın!

Felisita Mihaylovna alaylı bir tavırla,

“Gizli görüşme diye bir şeylerden mi söz etti?” diye sordu.

Sonunda artık tutamadı kendini Mariya Aleksandrovna.

“Korkunç bir şeydi!” diye haykırdı. “Bütün bu saçma dedikoduları o canavar kadın avuç avuç saçıyor ortalığa işte! Ama şaşılması gereken bu değil, Felisita Mihaylovna; asıl, böyle kadınların aramızda bulunmasına şaşmalıyız. Hayır, en çok şaşılması gereken de, böylesi kadınlarla görüşenlerimizin, onları dinleyenlerimizin, destekleyenlerimizin, onlara inananlarımızın olması...”

Birden haykırdı konuklar:

“Prens! Prens!”

– Aman Tanrım! *ce cher prince!*

Felisita Mihaylovna yanında oturan konuğun kulağına fısıldadı:

“Neyse, şükürler olsun! Bütün hikâyeyi öğreniriz şimdi...”

XIII

Prens tatlı tatlı gülümseyerek girdi salona. On beş dakika önce Mozglyakov’un onun tavuk yüreğine soktuğu heyecan, kadınları görür görmez bir anda yok olmuştu. Şeker gibi eriyivermişti. Kadınlar sevinç çılgınlıklarıyla karşıladılar onu. Genel olarak söylemek gerekirse, kadınlar bizim sevimli ihtiyarımıza her zaman şefkat, yakın ilgi gösteriyorlardı, ona karşı senlibenli davranıyorlardı. O da inanılmaz derecede değişik kişiliğiyle eğlendiriyordu onları. Felisita Mihaylovna o sabah (elbette şakadan) Prens’in hoşuna gidecekse, onun kucasına oturmaya bile hazır olduğunu söylüyordu. “Çünkü sevimli, çok sevimli, son derece sevimli bir ihtiyar!” Mariya Aleksandrovna, Prens’in yüzünden hiç değilse bir şeyler çıkarmak, kendisinin bu kritik durumunun sonunun nereye varacağını anlayabilmek için gözlerini dikmiş, yaşlı adamın yüzüne bakıyordu. Mozglyakov’un işi berbat ettiği, durumun kötü olduğu belliydi. Gelgelelim, Prens’in yüzünden bir şey anlamak olanaksızdı. Biraz önce de her zaman olduğundan farksızdı yüzü.

Kadınlardan birkaçı haykırmaya başladı:

“Ah, aman Tanrım! Prens geldi! Sizi bekliyorduk, Prens, hepimiz sizi bekliyorduk!”

Ötekiler ince sesleriyle eklediler:

“Sabırsızlıkla, Prens, sabırsızlıkla!”

Prens, semaverin kaynamakta olduğu masaya otururken peltek peltek,

“Benim için büyük bir zevk bu,” dedi.

Kadınlar hemen sarmışlardı çevresini. Mariya Aleksandrovna'nın yanında yalnızca Anna Nikolayevna bir de Natalya Dmitriyevna kalmıştı. Afanasiy Matveiç saygılı bir tavırla gülümsüyordu. Mozglyakov da gülümsüyor ve kendisine en küçük bir ilgi göstermeden, babasının yanına geçip, şömine-nin önündeki koltuğa oturan Zina'ya meydan okurcasına bakıyordu.

Felisita Mihaylovna cıvıltılı bir sesle,

“Ah Prens,” dedi, “bizden ayrılacağınızı söylüyorlar, doğru mu bu?”

“Evet, *mesdames*, doğru. Ya-kın-da yurt-dı-şı-na gidiyorum.”

Konuklar hep bir ağızdan haykırdı:

“Yurtdışına, Prens yurtdışına gidiyor! Peki nereden aklınıza geldi yurtdışına gitmek?”

Gülümseyerek karşılık verdi Prens:

“Yurtdışına gideceğim... Özellikle, ye-ni fikirler için gideceğim oraya.”

Kadınlar birbirlerinin yüzüne bakarak,

“Ne demek, yeni fikirler için?” diye sordular.

Prens kendinden son derece emin bir tavırla karşılık verdi:

“Yeni fikirler işte... Şimdi herkes ye-ni fikirler için gidiyor oraya. İşte ben de ye-ni fikirler için gideceğim.”

Mozglyakov söze karıştı:

“Yoksa bir mason locasına girmeyi mi düşünüyorsunuz amcacığım?”

Asıl amacının, kadınlar karşısında ince zekâsıyla, topluluk içinde rahatlığıyla kendini göstermek olduğu belliydi.

Hemen karşılık verdi ona amcası:

“Evet, dostum, yanılmadın. Gerçek-ten de, bir zamanlar yurtdışında bir mason locasına üyeydim, hatta kendimce büyük birçok düşüncem de vardı... Çağ-daş aydınlanma için bir şeyler yapmaya bile hazırlıyordum kendimi; yurtdışına çıkar-ken yanımda götürdüğüm benim Sidor’a Frankfurt’ta özgürlü-ğünü vermiştim, bırakıp kaçtı beni. Çok şaşırtmıştı beni onun bu yaptığı. İnanılmaz tuhaf bi-ri-ydi. Sonra birden Pa-ris’te kar-şılaştım kendisiyle. Pek şıktı, favoriliydi, bulvarda bir matma-zelle yürüyordu. Şöyle bir baktı bana, ba-şı-nı hafifçe eğerek se-lam verdi. Yanındaki matmazel de pek güzeldi, ceylan gibi ba-kıyordu, çok çe-ki-ci-y-di...

Mozglyakov bir kahkaha atıp haykırdı:

“Öyleyse, yurtdışına bu çıkışınızda bütün köylülere öz-gürlük verirsiniz siz amcacığım!”

Hiç duraksamadan karşılık verdi Prens:

“Niyetimi çok iyi anladın, dostum... Hepsine özgürlük ver-meyi düşünüyorum.”

Felisita Mihaylovna yüksek sesle,

“İnsaf yani Prens!” dedi. “Hepsi birden bırakıp kaçarlar sizi, o zaman kim toprak kirası ödeyecek size?”

Anna Nikolayevna endişeli bir tavırla söze karıştı:

“Evet, bundan hiç kuşkunuz olmasın, kaçarlar...”

Prens şaşırmış gibi,

“Aman Tanrım!” diye bir çılgılık attı. “Gerçek-ten kaçarlar mı?”

Natalya Dmitriyevna üsteledi:

“Evet, kaçarlar! Hemen kaçır ve sizi yalnız bırakırlar.”

“Aman Tanrım! Öyleyse ben de özgürlüklerini ver-mem on-lara. Hem sonra, laf olsun diye söylemiştim ben bunu.”

Mozglyakov destekledi amcasını:

“Öylesi daha iyi amca.”

Mariya Aleksandrovna o ana kadar bir şey söylemeden dinli-yor, bakıyordu. Prens’in onu büsbütün unuttuğunu düşünüyor ve bu ona hiç de doğal gelmiyordu.

Sesini yükseltip mağrur bir tavırla,

“İzninizle, Prens, kocam Afanasiy Matveiç’i takdim edeyim

size,” diye başladı. “Bizim evimizde olduğunuzu duyar duymaz, köyden özellikle sizin için gelmiş.”

Afanasiy Matveiç gülümsedi, şöyle bir kuruldu. Kendisini övüyorlar gibi gelmişti ona.

Prens,

“Ah, çok sevindim, A-fa-na-siy Mat-ve-iç!” dedi. “Evet, isminizi duy-muş-tum! Köyde oturan A-fa-na-siy Mat-ve-iç oluyorsunuz siz, değil mi? *Charmant, charmant*, çok memnun oldum!” Mozglyakov’a döndü Prens, seslendi ona: “Dostum! Demin çıkan kafiyenin aynısı bu, hatırlıyor musun? Nasıldı? Koca kapıdan, karı... bir kente gidiyordu...”

Felisita Mihaylovna Prens’in sözünü kesti:

“Ah, Prens, şöyleydi o: ‘Koca kapıdan, karı Tver’e’ Geçen yıl bizim artistlerin oynadığı vodvil...”

“Evet, Tver’e, u-nut-mu-şum. *Charmant, charmant!*” Prens koltuğundan kalkmadan, elini hâlâ gülümsemekte olan Afanasiy Matveiç’e uzattı. “Demek siz aynı Afanasiy Matveiç’siniz. Sizinle ta-nış-tı-ğ-ı-ma çok sevindim. Nasılsınız?”

“Hım...”

Mariya Aleksandrovna hemen atılıp cevap verdi Prens’e:

“İyidir, Prens, iyi.”

“Sağ-lı-ğ-ı-nın yerinde olduğu belli zaten. Sürekli köyde mi kalıyorsunuz? Evet, çok sevindim sizinle tanıştığımıza. Baksanıza, yanakları al al ve hep gülümsüyor...”

Afanasiy Matveiç gülümseyerek öne eğilip selamladı Prens’i. Bu arada topuklarını bile birbirine vurmuştu. Ama Prens’in son söylediği karşısında tutamadı kendini, durup dururken zembereği boşalmış gibi, aptal aptal güldü. Herkes kahkahalarla gülmeye başladı. Kadınlar hazdan çılgılık atıyorlardı. Zina kıpkırmızı olmuştu; o anda öfkesinden ne yapacağını bilemeyen Mariya Aleksandrovna’ya gözlerinde şimşekler çakarak bakıyordu. Konunun değiştirilmesi gerekiyordu.

Mariya Aleksandrovna yumuşak bir sesle (ama aynı anda, sert bakışıyla Afanasiy Matveiç’e hemen yerine çekilmesini anlatmaya çalışıyordu),

“Nasıl, iyi uyudunuz mu Prens?” diye sordu.

“Ah, çok güzel uyudum,” dedi. “Hem, biliyor musunuz, çok harika, ha-ri-ka bir de rüya gördüm!”

Felisita Mihaylovna,

“Rüya mı?” diye haykırdı. “Gördükleri rüyayı anlatanları dinlemekten çok hoşlanırım.”

Arkasından Natalya Dmitriyevna,

“Ben de, ben de çok hoşlanırım!” dedi.

Prens tatlı tatlı gülümseyerek,

“Ha-ri-ka bir rüya,” diye tekrarladı. “Ama benim en büyük sırrımdır bu rüya!”

Anna Nikolayevnaa,

“Nasıl Prens, anlatılamayacak gibi bir rüya mı gördüğünüz? Çok ilginç olmalı!”

Prens, büyük bir hazla kadınların merakını körüklemeye çalışarak tekrarladı:

“Çok bü-yük bir sırdır bu!”

Kadınlar haykırıyorlardı:

“Öyleyse çok, çok ilginç olmalı!”

Felisita Mihaylovna sesini yükseltti:

“Bahse girerim, Prens rüyasında güzeller güzeli bir kızın önünde yere diz çökmüş, ona âşık olduğunu söylüyordu! Hadi, sevgili Prens, itiraf edin!”

Öteki kadınlar da katıldılar ona:

“Hadi Prens, itiraf edin!”

Bütün bu haykırışlar mest ediyordu Prens’i. Kadınların önerisi gururunu aşırı derecede okşuyordu. Öyle ki, neredeyse ağzı sulanmıştı. Sonunda şöyle dedi:

“Bu rüyamın büyük bir sır olduğunu söylemiş olsam da, itiraf etmek zorundayım, onun nasıl bir rüya olduğunu an-la-mış olduğunuzu görmek beni hayrete düşürdü, hanımefendi.”

Felisita Mihaylovna heyecanla haykırdı:

“Anladım! Evet Prens, ne dersiniz deyin, ama o güzelin kim olduğunu şu anda bize açıklamak zorundasınız.”

“Evet, evet, açıklamak zorundasınız!”

“Bizim buralı mı o kız?”

“Hadi sevgili Prens, açıklayın!”

Her yandan bağıryorlardı:

“Hadi sevgili Prens, söyleyin! Sizin için ne kadar zor olursa olsun, söyleyin!”

Prens iyice gevşemişti, peltek peltek,

“*Mesdames, mesdames!..*” diye başladı. “Bu kadar ısrar etti-ği-ni-ze göre, ancak şu kadarını açıklayabileceğim size: O kız... nasıl desem, hayatımda gördüğüm en bü-yü-le-yi-ci, en te-miz kızdır.”

Kadınlar anlamlı anlamlı bakışarak, birbirlerine göz kırpa-rak soruyorlardı:

“Demek en büyüleyici! Ve... hem de buralı! Öyle mi?

Natalya Dmitriyevna iri, kırmızı ellerini ovuştururken kedi bakışlarıyla Zina’yı süzerek mırıldandı:

“Anlaşılan, buranın en güzel kızı diye bilinen kişi...”

Onunla birlikte herkes dönüp Zina’ya bakmıştı.

Felisita Mihaylovna herkesin yüzüne anlamlı anlamlı bak-tıktan sonra,

“Bu durumda Prens, böyle rüyalar gördüğünüze göre, uya-nıkken ne diye evlenmeyesiniz kendisiyle?” diye sordu.

Başka bir kadın atıldı:

“Aman, ne güzel evlendirirdik sizi!”

Bir başkası cıvıltılı sesiyle söze karıştı:

“Evlenin sevgili Prens, evlenin!”

Her yandan sesler yükseliyordu:

“Evlenin, evlenin! Neden evlenmeyesiniz ki?”

Bütün bu bağrıışmalar arasında ne diyeceğini şaşırان Prens,

“Öyle ya... neden evlenmeyeyim ki!” dedi.

Mozglyakov sesini yükseltti:

“Amcacığım!”

“Evet, dostum, an-lı-yo-rum ben seni! Size özellikle şunu söylemek istiyordum ki, *mesdames*, artık evlenecek durumum yok benim ve çok güzel ev sahibemizin evinde ne-fis bir akşam geçirdikten sonra yarın sabah manastıra, papaz Misail’e gidece-ğim, oradan da Avrupa’nın kültürünü, aydınlanmasını in-ce-le-mek üzere doğrudan yurtdışına.”

Zina’nın yüzü şimdi sapsarıydı, dayanılmaz bir can sıkıntı-

sıyla annesine bakıyordu. Ama Mariya Aleksandrovna kararını vermişti artık. İşin fazlasıyla bozulduğunu, düşmanlarının onu çok gerilerde bıraktığını anlıyor olmasına karşın, o ana kadar yalnızca beklemiş, ortamı yoklamıştı. Sonunda anlamıştı durumu, yüz başlı yılanı tek vuruşla, tek darbeyele parçalamaya kararlıydı.

Oturduğu koltuktan pek ağır bir tavırla kalktı, kararlı adımlarla masaya yürüdü, cüce düşmanlarını mağrur bakışlarla şöyle bir süzdü. Bakışlarında şimşekler çakıyordu. Bu zehirli dedikoducu kadınların hepsini yerle bir etmeye, alçak Mozglyakov'u tahtakurusu ezer gibi ezmeye; budala Prens'i acımasız, cesur tek bir vuruşla parçalamaya, üzerinde kaybettiği etkisini yeniden kazanmaya kararlıydı. Anlaşılan, bunun için olağanüstü cesur olması gerekiyordu; gelgelelim, Mariya Aleksandrovna'nın gözü o kadar kara değildi.

Mağrur, ağırbaşlı bir tavırla (gösterişi, töreni çok severdi Mariya Aleksandrovna) şöyle başladı:

"Mesdames... mesdames, uzun süredir konuşmalarınızı, neşeli ve zekice şakalarınızı dinliyorum; ama sanırım, bir şeyler söyleme sırası artık bana gelmiştir. Bildiğiniz gibi, tam anlamıyla bir rastlantı sonucu toplandık burada –kendi adıma buna çok da sevindim–... Önemli bir aile sırrımı, zamanı gelmeden, en doğal bir nezaket gereği, asla açıklamazdım sizlere. Sevgili konuğum Prens'ten özellikle özür diliyorum; ama bana öyle geliyordu ki, kendisi dolaylı birtakım imalarla bana, aile sırrımızın törenli bir biçimde açıklanmasını istemekle kalmayıp, bunun bir an önce gerçekleştirilmesini arzu ettiğini bana anlatmaya çalışıyordu... Öyle değil mi, Prens, yanılmış mıyım?

Prens, neden söz edildiğini bilmeden cevap verdi:

"Yanılmamışsınız... ve ben çok, buna çok sevindim..."

Mariya Aleksandrovna, bu çıkışının daha bir etkili olması için durup şöyle bir soluk aldı, herkesin yüzüne tek tek baktı. Konuklar dikkat kesilmiş, endişeli bir merak içinde onu dinliyordu. Mozglyakov ürperdi. Zina'nın yüzü kıpkırmızı oldu, koltuktan ayağa kalktı; Afanasiy Matveiç olağanüstü bir şeyin olacağı beklentisi içinde, her ihtimale karşı, sümküdü.

“Evet, *mesdames*, aile sırrımızı büyük bir mutlulukla açıklamaya hazırım sizlere. Bugün yemekten sonra kızımın güzelliğine ve... kişiliğine kendini kaptıran Prens onu teklifiyle onurlandırmıştır. Prens! “Mariya Aleksandrovna’nın sesi heyecandan titriyordu. Gözleri dolu doluydu” Sevgili Prens, açık konuştuğum için kızmamalısınız, kızamazsınız bana! Bu hoş aile sırrımızı ancak büyük bir aile mutluluğu yüreğimden koparıp açığa vurabilirdi... ve bir anne olarak bunun için kim suçlayabilir beni?”

Mariya Aleksandrovna’nın bu beklenmedik çıkışının yarattığı etkiyi anlatabilecek sözcük bulamıyorum. Herkes şaşkınlıktan donup kalmış gibiydi. Mariya Aleksandrovna’yı, sırrını bildikleriyle korkutmayı, bu sırrını zamanından önce açığa vurmakla ona gözdağı vermeyi ve bunu şimdilik ancak birtakım imalarla anlatmayı düşünen art niyetli, hain konuklar böylesine cesur bir açık yüreklilik karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Bu açık yüreklilik bir özgüven göstergesiydi. “Öyleyse, Prens kendi isteğiyle mi evlenecekti Zina’yla? Demek, buna zorlamamışlardı ihtiyarı, özellikle sarhoş etmemişlerdi, kandırmamışlardı? Demek, evlenmesi için gizli, alttan alttan baskı yapmamışlardı yaşlı adama? Demek, kimseden korkusu yoktu Mariya Aleksandrovna’nın? Demek, Prens herhangi bir zorlanma olmadan evlenmek istediğine göre bu evliliği bozmak olanaksızdı?” Fısıltıların yerini bir anda sevinç çığlıkları almıştı. Önce Natalya Dmitriyevna koşup kucakladı Mariya Aleksandrovna’yı. Arkasından Anna Nikolayevna, onun arkasından da Felisita Mihaylovna koştu. Herkes ayağa fırlamış, sağa sola koşturuyordu. Hainlikten, çoğunun yüzünde renk kalmamıştı. Mahcup Zina’yı kutlamaya başlamışlardı. Afanasiy Matveiç’e koşanlar bile vardı. Mariya Aleksandrovna gösterişli bir biçimde açtı kollarını, handiyse zorla kucakladı kızını. Yalnızca Prens, daha önce olduğu gibi gülümsemeyi sürdürüyor olsa da, bütün bu olanları şaşkınlık içinde izliyordu. Bununla birlikte, bu sahneden hoşlanmıyor da değildi. Annesinin kolları arasında kızına bakarken, yaşaran gözlerini silmek için mendilini çıkardı. Kuşkusuz, kutlamak için ona koşanlar da vardı.

Her yandan haykırıyorlardı:

“Kutluyoruz sizi Prens, kutluyoruz!”

“Demek evleniyorsunuz?”

“Gerçekten evleniyor musunuz yani?”

“Sevgili Prens, demek evleniyorsunuz, ha?”

Kutlamalardan, bu heyecandan çok mutlu olan Prens cevap veriyordu:

“Evet, evet... ve size itiraf ediyorum, beni en çok mutlu eden de sizlerin hiçbir za-man, hiçbir za-man unutmayacağım bu iç-ten sevinciniz... *Charmant! Charmant!* Ağ-lat-tı-nız da beni...”

Herkesin sesini bastırıncasına haykırdı Felisita Mihaylovna:

“Öpün beni Prens!”

Haykırışlardan kesilen konuşmasını sürdürdü Prens:

“Ve itiraf ediyorum, beni en çok şaşırtan da, Mariya A-lek-san-drov-na’nın, saygıdeğer ev sahibemizin rüyamı böylesine o-la-ğan-üs-tü bir sezgi gücüyle anlaması oldu... Sanki benim-le birlikte gördü o rüyayı. İ-na-nıl-maz bir sezgi gücü! İ-na-nıl-maz bir sezgi gücü!”

“Ah Prens, gene rüyanızdan mı söz edeceksiniz?”

Herkes Prens’in çevresini sarmış, haykırıyordu:

“Hadi, Prens, itiraf edin, itiraf edin!”

Mariya Aleksandrovna kararlı, kendinden emin bir tavırla,

“Hadi Prens, gizlemeye gerek yok artık,” dedi. “Sırrımızı açıklamanın zamanı geldi sayılır. Evlilik girişiminizin duyuru-lması isteğinizi bana belli etmeye çalıştığınız ince imalarını-zın, zarif kibarlığınızın farkındaydım. Evet, *mesmades*, gerçek-tir bu: Bugün kızımın önünde yere diz çöktü Prens, hem rüya-sında değil, ayıkken... ve törenli bir biçimde evlenme teklifin-de bulundu kızıma.”

Prens doğruladı:

“Evet, hem de sanki uyanıkken ve tıpkı Mariya Aleksand-rovna’nın dediği gibi.” Sonra, şaşkınlığından hâlâ kurtulama-mış olan Zina’ya döndü, kibar bir tavırla sürdürdü konuşması-nı: “Matmazel! Matmazel! Size yemin ederim, başkaları söyle-memiş olsaydı, kesinlikle söylemeye cesaret e-de-mez-dim adı-nızı. Harika, ne-fis bir rüyaydı gördüğüm ve şu anda size bun-

dan söz etmeme izin verildiği için de bir o kadar daha mutlu-
yum. *Charmant! Charmant!..*”

Anna Nikolayevna yüzü hafiften beyazlaşmış, endişeli Mari-
ya Aleksandrovna'ya fısıldadı:

“Ama, lütfen, nasıl olur? Hâlâ rüyadan bahsediyor?”

Ne yazık ki bu uyarılar olmadan da, Mariya Aleksandrov-
na'nın yüreği zaten uzun zamandır sızlıyor, titriyordu.

Kadınlar birbirine bakarak aralarında fısıldıyorlardı:

“Nasıl olur?”

Mariya Aleksandrovna, dudaklarında zoraki bir gülümse-
meyle,

“Rica ederim Prens,” diye başladı, “inanın, şaşırtıyorsunuz
beni. Nerden çıktı bu tuhaf rüyanız? Ne yalan söyleyeyim, şu
ana kadar, şaka yaptığınızı sanıyordum... Bir şakaysa bu, ol-
dukça yersiz bir şaka Prens... Bunu dalgınlığınıza vermek geli-
yor içimden, ama...”

Natalya Dmitriyevna fısıldadı:

“Gerçekten de, bekli dalgınlığındandır...”

Kendisinden ne istendiğini hâlâ tam anlayamamıştı Prens,
“Evet... belki de dal-gın-lı-ğım-dan-dır...” dedi. “Sahi, ba-
kın, bir anekdot anlatayım size. Petersburg'da *maison bour-
geoise, mais honnête*⁵⁸ birilerinin cenaze törenine çağırmışlar-
dı beni... Ama ben şaşırdım, bunun isim günü olduğunu san-
dım, oysa aynı kişinin isim günü bir hafta önceydi. İsim günü
için bir buket çiçek yaptırıp gittim. Salona girince ne görsem
beğenirsiniz? Saygıdeğer, önemli kişi masanın üzerinde upu-
zun yatmıyor mu... Şaşırp kaldım, çiçek buketini ne yapacağı-
mı bilemedim.”

Mariya Aleksandrovna gücenmiş gibi kesti Prens'in sözünü:

– Ama anekdot zamanı değil şimdi, Prens! Elbette, damat
adaylarının peşinde koşacak değil kızım, ama bugün şurada,
şu piyanonun yanında evlilik teklifinde bulundunuz ona. Böy-
le bir şey yapmanız için zorlayan olmadı sizi.. Doğrusu, çok
şaşırttı beni bu... Kuşkusuz, o anda yalnızca bir şey düşün-
düm ve her şeyi uyanacağınızda yapacağınız açıklamaya ertele-

58 (Fr.) Burada: Burjuva ama dürüst.

dim. Ama bir anneyim ben ve o benim kızımdır... Şimdi bir rüyadan bahsediyorsunuz, ben de sizin teklifinizden üstü kapalı söz etmeye çalıştığınızı düşünüyordum. Birilerinin sizi belki de şaşırtmak istediğini çok iyi biliyorum... bunların kimler olduğunun da farkındayım... ama... hadi Prens, bir an önce yapın açıklamanızı, açıkça yapın... Saygın bir aileye böyle şaka yapmak olmaz...”

Durumdan biraz biraz endişelenmeye başlayan Prens bir şey düşünmeden,

“Evet, saygın bir aileye böyle şaka yapmak olmaz,” diye tekrarlardı.

“Ama benim söylediğimin karşılığı değil bu Prens. Açıkça söyleyin, kızıma evlilik teklifinde bulunduğunuzu şimdi, herkesin önünde açıkça doğrulayın.”

“Evet, doğrulamaya hazırım. Ama söyledim her şeyi, Felisita Yakovlevna⁵⁹ da çok doğru anladı gördüğüm rüyayı.”

Mariya Aleksandrovna öfkeyle bağırmaya başladı:

“Rüya değil! Rüya değil! Rüyanızda değil, uyanırken yaptığınız evlilik teklifini Prens, uyanırken, duyuyor musunuz beni, uyanırken!”

Prens, şaşkın bir durumda koltuğundan ayağa fırladı.

“Uyanırken ha!” Mozglyakov’a dönüp devam etti: “Görüyor musun dostum, demin dediğinin aynısı oldu! Ama inanın, saygıdeğer Mariya Stepanovna, yanıyorsunuz! Bunu rüyamda gördüğümünden hiç kuşku yok!”

Mariya Aleksandrovna,

“Tanrım, yardım et bana!” diye haykırdı.

Natalya Dmitriyevna araya girdi:

“Üzülmeyin, Mariya Aleksandrovna. Belki de unutmuştur. Sonra hatırlar...”

Mariya Aleksandrovna öfkeyle itiraz etti:

“Şaşıyorum size Natalya Dmitriyevna! Böyle bir şey unutulur muymuş? Nasıl unutulabilir bunu insan? Rica ediyorum, Prens! Bizimle alay etmiyorsunuz ya? Belki de Dumas’ının anlattığı bir

59 Prens şaşkınlıktan Felisite Mihaylovna diyeceğine Felisita Yakovlevna diyor – ç.n.

zamanların çılgın yaşam süren insanlarına, apkınlarına yknyorsunuzdur... Ancak, bu sizin yaşınıza hiç de uygun olmasının yanı sıra, inanın bana, bunu beceremezsiniz de! Benim kızım bir Fransız kontesi değildir. Biraz önce burada, işte tam burada bir romans söyledi size ve siz onun syleyişinden etkil lenip önünde yere diz ktnz, evlilik teklifinde bulundunuz kendisine. Ben yalan mı söylüyorum yanı? Cevap verin, Prens: Ya rüya gördüğünüzü söyleyin ya da ayık olduğunuzu...”

Prens şaşkın bir durumdaydı, ne diyeceğini bilemiyordu.

“Evet...” dedi, “ama belki de rüya değildi... şu anda bana öyle geliyor ki, rüya değildi. Bakın, biraz önce uyuyordum, dola yısıyla rüya gördüm, rüyamda da...”

“Aman siz de... Tanrım! Ne demeye çalışıyorsunuz? Rüyaydı, rüya değildi! Ne dediğiniz anlaşılmıyor! Sayıklıyor musunuz siz Prens, ne dediğinizin farkında mısınız?”

Prens huzursuz bakışlarını salonda dolaştırarak mırıldandı:

“Ne olduğunu bilemiyorum... Bana yle geliyor ki, ne diyeceğimi iyice şaşırdım.”

Mariya Aleksandrovna gülümsedi.

“Peki, ryanızı burada kimseye anlatmadığınıza göre, ben her şeyi böylesine ayrıntılarıyla biliyorsam, nasıl oluyor da siz görmüş olabiliyorsunuz bu rüyayı?”

Natalya Dmitriyevna,

“Belki daha önce birine anlatmıştır,” dedi.

Ne diyeceğini iyice şaşırmış olan Prens destekledi Natalya Dmitriyevna’nın dediğini:

“Evet, belki birine anlatmışımdır.”

Felisita Mihaylovna yanındaki kadına fısıldadı:

“Tam bir komedi bu!”

Mariya Aleksandrovna, öfkeyle elini kolunu sallayarak haykırdı:

“Ah, benim Tanrım! Sabrım kalmadı artık! Size bir romans söyledi kızım, bir romans! Bunu da mı rüyanızda gördünüz?”

Prens, dalgın, mırıldandı:

“Sahi, gerçekten, bir romans söyledi sanki!”

O anda bir şeyi hatırlamış gibi aydınlanmıştı yüzü.

Mozglyakov'a dönüp seslendi:

“Dostum! Demin sana söylemeyi unuttum, gerçekten de bir romans söylemişti; romansta birtakım şatolar, sanki çok şatolar vardı, sonra bir halk ozanı vardı! Evet, hepsini hatırlıyorum... ağlamıştım bile... Şimdi de bunlar rüyada değil, uyanıkken oldu gibi geliyor bana...”

Mozglyakov, olabildiğince sakın görünmeye çalışarak (oysa endişeliydi, sesi titriyordu) karşılık verdi:

“İnanın amcacığım, inanın, bana sorarsanız, bütün bu iddiaları çürütmek, boşa çıkarmak çok kolay. Sanırım gerçekten de dinlediniz o romansı. Zinaida Afanasyevna çok güzel şarkı söyler. Yemekten sonra buraya getirdiler sizi ve Zinaida Afanasyevna bir romans söyledi size. Ben burada değildim. Sanırım, duygulandınız, geçmişi hatırladınız; belki de o anda, birlikte romanslar söylediğiniz, sabahleyin bize sözünü ettiğiniz o vikontesi hatırladınız. Sonra da, yatınca o hoş duygularınızın etkisiyle rüyanızda ona âşık olduğunuzu, evlilik teklifinde bulunduğunuzu gördünüz...”

Böylesine bir küstahlık karşısında Mariya Aleksandrovna'nın cinleri tepesine çıkmıştı.

Prens heyecanla haykırdı:

“Ah, benim dostum, gerçekten de öyle olmuştur! Evet, hoş duygularımın sonucunda... Evet, hatırlıyorum, Matmazel romans söylemişti bana, ben de rüyamda evlenmek istedim kendisiyle. Vikontese de öyle olmuştu... Aman dostum, çok güzel çözdün olayı! Evet, bütün bunları rüyamda gördüğüme artık iyice inandım! Mariya Vasilyevna! Emin olun, yanılıyorsunuz! Rüyamda gördüm ben bunu. Yoksa sizin soylu duygularınızla oynamayı düşünür müydüm hiç...”

Mariya Aleksandrovna, Mozglyakov'a dönüp öfkeden kendini bilmeden bağırdı:

“Vay! Şimdi anladım, bu pisliği kimin yaptığını... Sizin, beyefendi, sizin, aşağılık insan, başınızın altından çıktı her şey! Reddedildiğiniz için, bu zavallı aptalın kafasını siz bulandırdınız! Ama bu hakaretinin hesabını vereceksin bana, aşağılık herif! Vereceksin, vereceksin, vereceksin!”

Bu kez Mozglyakov kulaklarına kadar kızarıp haykırdı:

“Mariya Aleksandrovna, sözleriniz öylesine... Nasıl böyle konuştuğunuzu anlayamıyorum... Sosyeteden hiçbir kadın böyle konuşmayı yakıştıramaz kendine... Burada ben en azından, bir akrabamı savunmaktayım... Kabul edersiniz ki, bir insanı böyle aldatmak...”

Mozglyakov’un arkasına sığınmaya çalışan Prens tekrarladı:

“Evet, böyle aldatmak...”

Mariya Aleksandrovna, kendi sesine hiç benzemeyen bir sesle bağırdı:

“Afanasiy Matveiç! Ailemize nasıl hakaret ettiklerini görmüyor musunuz yoksa? Yoksa her türlü sorumluluğunuzu attınız mı üzerinizden? Yoksa aslında ailenin babası değil, iğrenç bir köylü odun musunuz? Ne diye kırıpıştırıp duruyorsunuz gözlelerinizi? Kocam başka biri olsaydı, aileme sürülen bu kararı kanla temizlerdi!..”

Afanasiy Matveiç, kendisine gereksinim duyulmasının verdiği gururla,

“Karıcığım!” diye başladı. “Karıcığım! Yoksa gerçekte sen kendin mi rüyada gördün bunları, sonra uyanınca da, her zaman yaptığın gibi, her şeyi birbirine karıştırdın...”

Ne var ki, bu zekice tahmininin sonunu getirmek yoktu Afanasiy Matveiç’in kaderinde. Konuklar o ana kadar tutuyorlardı kendilerini, sinsice bir alçakgönüllülük içinde sakın, oturuyorlardı. Ama birden çılgın kahkahalar yükseldi salonda. Mariya Aleksandrovna her türlü nezaketi unutup, besbelli yüzünü gözünü tırmalamak için birden kocasının üzerine saldırdı. Ama zorla durdurdular onu. Fırsatı kaçırmadı Natalya Dmitriyevna, ateşe körükle gitti, son derece anlamlı bir ses tonuyla şöyle dedi:

“Ama, Mariya Aleksandrovna, aslında belki de öyledir, siz yanıyorsunuzdur...”

Onun ne dediğini iyice anlamadan haykırdı Mariya Aleksandrovna:

“Neymiş öyle olan? Ne olmuş ki?”

“Ama kimi zaman olabilir, Mariya Aleksandrovna...”

“Peki ama ne olabilir? Benim tepemi mi attırmak sizin iste-
diğiniz?”

“Belki rüyanızda görmüşsünüzdür bunu...”

“Rüyamda mı? Ben mi? Rüyamda ha? Yüzüme bakarak söy-
leyebiliyorsunuz bunu bana, öyle mi?”

Felisita Mihaylovna karıştı söze, mırıldandı:

“Öyle ya, belki de doğrudur Natalya Dmitriyevna’nın dedi-
ği...”

Prens de mırıldandı:

“Evet, belki gerçekten de öyle olmuştur.”

Mariya Aleksandrovna ellerini çırparak haykırdı:

“Siz de mi Prens, siz de mi? Aman Tanrım!”

“Ne dediğinizi bilmiyorsunuz, Mariya Aleksandrovna! Unut-
mayın, rüyaları Tanrı gönderir insana! Tanrı istemezse kimse
tek rüya göremez, her şey Tanrının isteğine bağlıdır. Kızmanıza
gerek yok burada.”

Prens onayladı:

“Çok doğru, kızmanıza gerek yok.”

Öfkesinden soluk almakta zorlanıyordu Mariya Aleksand-
rovna mırıldandı:

“Siz benim deli olduğumu mu söylemek istiyorsunuz?”

Bu kadarına dayanamazdı artık. Aceleyle bakınıp bir sandal-
ye buldu, çöktü, bayıldı... Bir kargaşa oldu.

Natalya Dmitriyevna fısıldadı Anna Nikolayevna’ya:

“Yapmacıktan bayıldı.”

O anda, salonda şaşkınlığın, gerilimin en yükseğe çıktığı o
anda, o zamana kadar sesini çıkarmayan biri ansızın kendini
gösterdi... Salonun havası bir anda değişti...

XIV

Genel olarak söyleyeceksek, Zinaida Afanasyevna’nın aşırı ro-
mantik bir kişiliği vardı. Bilmiyoruz, Mariya Aleksandrov-
na’nın dediği gibi, “öğretmeni olacak o çocukla” birlikte “şu
aptal”ı, Shakespeare’i çok okuduğu için mi, yoksa Mordasov

yaşamıyla hiç ilgilenmediği için mi böyleydi. Zina, şimdi anlatacağımız türden aşırı romantik çıkışlar yapmayı ya da daha doğrusu, kahramanlık gösterisinde bulunmayı hiç sevmezdi.

Yüzü bembeyaz, bakışlarında bir kararlılık, ama heyecandan neredeyse titreyerek, –öfkesi büyüleyici bir güzellik vermişti ona– öne çıktı. Herkesin yüzüne meydan okurcasına uzun uzun baktıktan sonra, salona çökmüş sessizlikte, o öne çıkınca birden uyanıp gözlerini açan bayılmış annesine döndü.

“Anne!” dedi. “Hâlâ yalan söylemeye ne gerek var? Neden bu kadar küçük düşürüyorsunuz kendinizi? Şu anda her şey öylesine çamurlu ki, inanın, bu çamuru örtmek için sizi küçük düşürecek bir çabaya hiç gerek yok!”

Korkuya kapılan Mariya Aleksandrovna koltuğundan ayağa fırlayıp haykırdı:

“Zina! Zina! Neyin var senin? Kendine gel!..”

Zina devam ediyordu:

“Söyledim size, anne, söyledim, bütün bu yüzkarasına dayanamayacağımı ta başında söyledim size. İlle de daha küçük mü düşürmeliyiz kendimizi, daha çok mu çamura bulanmalıyız? Ama şunu bilin anne, bütün suçu üzerime alacağım, çünkü asıl suçlu olan benim. Benim razı olmam başlattı bu iğrenç... entrikayı! Beni seviyorsunuz, anne; beni mutlu etmek için her şeyi kendinize, kendi anlayışınıza göre yaptınız, bu yüzden bağışlanabilirsiniz; ama beni kimse asla bağışlayamaz!”

“Zina, her şeyi anlatmak mı istiyorsun yoksa? Aman Tanrım! Bu bıçağın sonunda yüreğime saplanacağını biliyordum zaten!”

“Evet anne, her şeyi anlatacağım! Ben rezil oldum, siz... hepimiz rezil olduk!..”

“Çok büyütüyorsun Zina! Kendinde değilsin ve ağzından çıkanı kulağın duymuyor! Hem, ne diye anlatacaksın? Hiç manası yok... Bizim için utanacak bir şeyin olmadığını şimdi kanıtlayacağım...”

“Hayır anne!” diye haykırdı Zina. Öfkeden sesi titriyordu. Ne düşündüklerini hiç umursamadığını, buraya bizimle alay etmek için gelmiş bu insanların karşısında daha fazla susmak is-

temiyorum! Onların hakaretlerine göz yummak istemiyorum! Onların hiçbirinin bana çamur atmaya hakkı yok. Şu anda hepsinin, bizim yaptığımızdan otuz kat daha kötüsünü yapmaya hazır olduklarını biliyorum! Bizi yargılamaya hakları var mıdır sanıyorsunuz?..”

Salonun her yanından sesler yükseldi:

“Bu güzel işte! Ne güzel konuşuyor! Ne oluyoruz! Bize hakaret ediyor!”

Natalya Dmitriyevna,

“Ne dediğinin farkında değil!” dedi.

Parantez içinde söyleyelim, Natalya Dmirtiyevna haklıydı. Zina bu kadınların onu yargılamaya hakları olmadığını düşünüyorduysa, neden onların karşısında böyle bir açıklama yapmaya, itirafta bulunmaya kalkışmıştı? Zinaida Afanasyevna'nın konuşması genel olarak hayli heyecanlı, telaşlıydı. Mordasov'un kafası en çok çalışan kadınları daha sonra öyle diyorlardı. Aslında her şey kolayca yoluna konabilirdi! Olay kapatabilirdi! Evet, Mariya Aleksandrovna o akşam becerikliliğiyle, mağrur davranışıyla düzeltebilirdi durumu. Bunak ihtiyarla alay edip onu evinden kovması yeterdi... Gelgelelim Zina, sanki inadına, yapılması gerekenin ve Mordasov bilgeliğinin tersine, Prens'e dönmüş, o anda saygısından ayağa bile kalkmış olan ihtiyara (o anda Prens öylesine etkilenmişti Zina'dan) şöyle demişti:

“Prens, bağışlayın beni, Prens, bağışlayın bizi! Aldattık sizi, aklınızı çeldik...”

Mariya Aleksandrovna çıldırmış gibi bağırdı:

“Kesiyor musun sen sesini, zavallı kızım benim!”

Şaşkına dönmüş olan Prens mırıldandı:

“Hanımefendi! Hanımefendi! *Ma charmante enfant...*⁶⁰”

Gelin görün ki, gururuna pek düşkün, yapı olarak heyecanlı, son derece hayalperest Zina o anda kibar olmanın gerektirdiği her şeyi unutmuştu. Onun söylediklerini duydukça kıvranıp duran annesiyle bile ilgilendiği yoktu.

“Evet Prens, ikimiz aldattık sizi. Annem, sizi benimle evlen-

60 (Fr.) Sevgili çocuğum.

meniz için zorlamasıyla, ben de buna razı olmakla aldattık. Şarap içirip sarhoş ettiler sizi, ben size şarkı söylemeyi, karşınızda kırıtmayı kabul ettim. Sizi, zayıf, savunmasız bir insanı, Pavel Aleksandroviç'in dediği gibi, kafesledik; sizi zenginliğiniz, prensliğiniz için kafesledik... Bütün bunlar çok iğrençti ve bunu yaptığımı pişmanım. Ama size yemin ederim Prens, aşağılık bir düşünceyle yapmadım bunu. Benim istediğim... Ama beni bırakın şimdi! Böylesi bir işte insanın kendini temize çıkarmaya çalışması daha da büyük adildir! Ama açıkça söylüyorum size Prens, sizden bir şey alacak olsaydım bile, ona karşılık oyuncağınız, hizmetçiniz, dansözünüz, köleniz olacaktım... Yemin etmişim ve yeminimi tutardım!..”

O anda boğazı kasılıp kilitlendiği için susmak zorunda kaldı. Konuklar donup kalmış gibi, gözlerini iri iri açmış, dinliyorlardı onu. Zina'nın bu ani ve anlaşılamayan çıkışı hepsini şaşırtmıştı. Öte yandan Prens, Zina'nın söylediklerinin yarısını bile anlayamamış olmasına karşın, gözleri yaşaracak kadar duygulanmıştı.

“Evet, sizinle evleneceğim, *ma belle enfant*,⁶¹” dedi. “Benim için büyük bir onur olacak sizinle evlenmek! Ama tekrar söylüyorum, gerçekten de sanki bir rüyaydı bu... Doğrusu, çok rüya görürüm ben... Ne diye bu kadar ü-zül-dü-nüz? “Mozglyakov’a dönüp ekledi Prens:” Sanki bir şey anlamış gibi de değilim, *mon ami*... Ne oluyor, lüt-fen sen anlatıver bana...”

Zina da döndü Mozglyakov’a.

“Ve siz, Pavel Aleksandroviç, bir ara gelecekte kocam gözüyle baktığım siz, şimdi benden böylesine acımasızca öç alan siz de beni rezil etmek için bu insanlarla birlik oldunuz, öyle mi? Ve beni sevdiğinizi söylüyordunuz! Ama size ahlâk dersi verecek durumda değilim. Ben de sizin kadar suçluyum. Küçük düşmenize neden oldum, çünkü birtakım vaatlerle gerçekten de ayarttım sizi ve daha önce söylediklerim yalandı, kurnazlıktı! Hiçbir zaman sevmedim ben sizi ve sizinle evlenmeye karar verdiysem bunun nedeni de hiç değilse buradan, bu iğrenç kentten bir yerlere gitmek, bütün bu çirkinliklerden kurtul-

61 (Fr.) Güzel çocuğum.

mak istememdendi... Ama yemin ederim, sizinle evlenseydim iyi yürekli, sadık karınız olurdu... Bu gururunuzu okşayacaksa, çok iyi anlamışsınız beni demektir...”

“Zinaida Afanasyevna!” diye haykırdı Mozglyakov.

“Benden hâlâ nefret ediyorsanız...”

“Zinaida Afanasyevna!”

Zina, gözyaşlarını tutmaya çalışarak devam etti:

“Bir zamanlar, bir zamanlar beni seviyorduksanız eğer...”

– Zinaida Afanasyevna!!!

Mariya Aleksandrovnna haykırdı:

“Zina, Zina! Kızım!”

Mozglyakov,

“Bir alçağım ben Zinaida Afanasyevna,” diye bağırdı. “Bir alçağım ben, başka bir şey değil!”

Büyük bir heyecana kaptırmıştı kendini. Salondan şaşkınlık, öfke sesleri yükseliyordu. Ama Mozglyakov bir şey düşünmeden, bir şey söylemeden olduğu yerde kıpırdamadan ayakta duruyordu...

Sürekli birilerine bağımlı olmaya alışmış, ama sonunda öfkelenmeye, protestoya, kısacası, sağlam durmaya, mantıklı olmaya karar vermiş zayıf, boş kişilikli insanlar için sağlamlıklarının, mantıklı olmalarının her zaman yakın bir sınırı vardır. Protestoları başlangıçta genel olarak enerjiktir. Enerjileri kimi zaman çılgınlığa kadar bile varır. Gözlerini kapayıp engellerin üzerine atılırlar; her zaman, neredeyse kaldıramayacakları yük alırlar omuzlarına. Ama belli bir noktaya gelince, bu çılgın insanlar kendilerinden korkmaya başlarlar sanki, aptallaşmış gibi durur, dehşet içinde sorarlar kendi kendilerine: “Ne yaptım ben?” Sonra hemen yumuşar, sızlanır, bir açıklama yapmak ister, yere diz çöker, özür diler, her şeyin daha önce olduğu gibi olması için yalvarır yakarır. Ama bunun bir an önce, elden geldiğince çabuk olmasını isterler!.. Aşağı yukarı aynı şey şimdi Mozglyakov’a da olmuştu. Öfkelenip kendini kaybettikten, başına sardığı bu belayı şimdi bütünüyle yalnızca kendi üzerine aldıktan; öfkesini, gururunu iyice besledikten sonra bunun için kendinden nefret etmeye başlamıştı ki, Zina’nın beklenme-

dik çıkışı karşısında vicdanı sızlamış gibi birden durmuştu. Zina'nın son söylediği bütününü yıkmıştı onu. Bir aşırılıktan ötekine atlamak bir anlık işti.

Çılgın bir pişmanlık içinde,

“Bir eşeğim ben, Zinaida Afanasyevna!” diye haykırdı. “Hayır, eşek nedir ki? Benim yaptığının yanında eşeklik hiç kalır! Eşeklikten çok daha beter benim bu yaptığım! Ama kanıtlayacağım size, Zinaida Afanasyevna, benim gibi bir eşeğin bile soyulu bir insan olabileceğini kanıtlayacağım size!.. Amcacığım! Yalan söyledim ben size! Ben, ben aldattım sizi! Uyumuyordunuz o anda... Gerçekten de, Zinaida Afanasyevna'ya evlenme önerisinde bulunduğunuzda uyanıktınız. Ben, ben, bu alçak ben, reddedilmemin intikamını almak için her şeyi rüyanızda yaptığınıza inandırdım sizi.”

Natalya Dmitriyevna, Anna Nikolayevna'nın kulağına fısıldadı:

“Çok ilginç şeyler oluyor.”

Prens,

“Dostum,” dedi, “sa-kin ol, lüt-fen. Öyle bağırınca korkuttun beni. İnan, ya-nı-lı-yor-sun... Ge-re-kir-se, sanırım hazırım ben evlenmeye. Ama biliyorsun, bunun rüyada olduğuna sen inandırdın beni...”

“Nasıl ben inandırmış olabilirim? Söyler misiniz, nasıl inandırmış olabilirim? Amca, amcacığım! Çok önemlidir bu, çok önemli bir aile sorunudur... Durumu anlamaya çalışın! Düşünün!”

“İzin ver, düşü-ne-yim dostum. Bırak, her şeyi sırasıyla hatırlamaya çalışayım. Önce arabacı Fe-o-fil'i gördüm...”

“Eh! Şimdi Feofil'in sırası değil, amca!”

“Neyse, diyelim ki, o-nun sırası değil! Sonra Napolyon vardı, sonra çay içtik sanki ve bir kadın geldi ve bütün şekerlerimizi yedi...”

Mozglyakov'un aklı karışmıştı. Yüksek sesle,

“Ama amcacığım,” dedi, “Mariya Aleksandrovna, Natalya Dmitriyevna'dan söz ederken söyledi size bunları! Ben de içerdin dinliyordum, hepsini duydum! Anahtar deliğinden bakıyor, sizi dinliyordum...”

Natalya Dmitriyevna araya girdi:

“Bu ne demek oluyor, Mariya Aleksandrovna? Prens'e, şekerliğinizden şeker çaldığımı mı söylediniz siz? Demek şeker çalmak için geliyormuşum evinize, öyle mi?”

İyice bozulan Mariya Aleksandrovna,

“Çekilin başımdan!” diye bağırdı.

“Olmaz Mariya Aleksandrovna, çekilmem! Böyle konuşmazsınız! Sizden şeker çaldığımı söyleyemezsiniz! Uzun zamandır, benimle ilgili böyle aptalca, saçma sapan şeyler söylediğiniz geliyordu kulağıma. Sofiya Petrovna her şeyi açık açık anlattı bana... Demek şekerlerinizi çalıyormuşum, öyle mi?..”

Prens sesini yükseltti:

“Ama, *mesdames*, rüyamda gördüm ben bütün bunları! Daha birçok şey görürüm rüyamda...”

Mariya Aleksandrovna mırıldandı:

“Pis fiçı.”

Natalya Dmitriyevna,

“Ne?” diye bir çığlık attı. “Fıçı mı diyorsunuz siz bana?.. Siz nesiniz peki? Benim için fıçı dediğinizden uzun zamandır haberim var! Hiç değilse doğru dürüst bir kocam var benim, sizinki gibi aptalın teki değil...”

Mariya Aleksandrovna'yla önceki konuşmasını hatırlayan Prens bir şey düşünmeden mırıldandı:

“Evet, hatırlıyorum, bir de fı-çı vardı...”

“Siz de mi aşağılıyorsunuz soylu bir kadını? Soylu bir kadını nasıl aşağılıyorsunuz Prens! Ben fıçıysam sizin de bacağınız yok...”

“Kimmiş bacağı olmayan?”

“Sizsiniz! Üstelik dişsizsiniz de, siz de öylesiniz işte!”

Mariya Aleksandrovna,

“Aynı zamanda tek gözlüsünüz!” diye bağırdı.

Natalya Dmitriyevna ekledi:

“Kaburgalarınızın yerinde de korse var!”

“Yüzünüz gerili!”

“Saçınız yok!”

Mariya Aleksandrovna,

“Salağın bıyığı da takma!” diye ekledi.

Bu ani açıklamalar karşısında sersemleyen Prens yükseltti sesini.

“Bari burnumu bırakın bana Mariya Aleksandrovna! Gerçek-
tir çünkü! Dostum!.. Saçlarımın tak-ma olduğunu sen mi söy-
ledin onlara?”

“Amca!”

“Hayır benim dostum, daha fazla kalamam ben burada. Bir
yerlere götür beni... *quelle société!*⁶² Nereye getirdin sen beni?
Tan-rım!”

Mariya Aleksandrovna bağırıyordu:

“Aptal! Aşağılık!”

Çaresiz Prens,

“Tanrım!” dedi. Buraya neden geldiğimi bi-raz u-nu-tu-ver-
miş-tim, ama şimdi ha-tır-la-dım. Buradan götür beni karde-
şim, nereye götürürsen götür... yoksa kesecekler beni bunlar!
Ayrıca... yeni bir düşüncemi de he-men kâğıda geçmeliyim...”

“Gidelim amcacığım, henüz geç değil. Hemen şimdi otele gö-
türürüm sizi, birlikte gideriz...”

“Evet, o-te-le gidelim. *Adieu, ma charmante enfant...* bunların
içinde yalnızca... siz erdemlisiniz. Dürüst, soy-lu bir kızsınız!
Gidelim dostum! Aman Tanrım!”

Ama, Prens evden ayrılırken olan o tatsız sahnenin sonunu
anlatmayacağım. Konuklar çığlıklar atarak, küfürler savurarak
dağılmışlardı. Mariya Aleksandrovna sonunda, eski ününün yı-
kıntıları, döküntüleri arasında yalnız kalmıştı. Ne çare! Güç,
ün, önem... o akşam hepsi yok olmuştu! Mariya Aleksandrov-
na toplum içindeki yerine bir daha çıkamayacağının farkınday-
dı. Kentte herkesin üzerinde yıllar süren zorbalığı bütünüyle
yıkılmış, yok olmuştu. Şimdi ne kalıyordu elinde? Felsefe yap-
mak mı? Ama felsefe yapmıyordu. Bütün gece öfkelen-di durdu.
Zina rezil olmuştu, şimdi bir sürü dedikodu dolaşacaktı kent-
te! Korkunç bir şeydi bu!

Gerçekleri anlatan bir öykücü olarak şunu da söylemek zo-
rundayım: Bütün bu sarhoş mahmurluğun içinde olan en çok,
kilerde bir köşeye sinip orada sabaha kadar soğuktan donan

Afanasiy Matveiç'e olmuştu. Nihayet sabah oldu, ama sabah da güzel bir şey getirmedi. Bela hiçbir zaman tek başına gelmez...

XV

Kader birinin üzerine belayla yüklendiğinde darbeleri birbirini izler. Eskiden beri bilinen bir şeydir bu. Mariya Aleksandrovna için bir gün öncesinin yüzkarası, rezaleti azdı! Evet! Kader daha fazlasını, daha ağırını hazırlıyordu ona!

Daha sabah saat on olmadan birden kentte, herkesin (yakınlarımızdan birinin başına gelen alışılmadık her türlü skandali karşıladığımız gibi) öfkeli, acımasız bir sevinçle karşıladığı tuhaf, neredeyse inanılamayacak bir dedikodu yayılmaya başlamıştı. Herkes şöyle haykırıyordu: "Bir insan utanma duygusunu, vicdanını bu kadar mı kaybeder! Bu kadar mı küçülür, insanlıktan çıkar, bu kadar mı koparır bütün bağlarını!" vb., vb... Ama bakın ne olmuştu. Sabah erken, saat neredeyse daha beş olmadan yoksul, acınacak durumda yaşlı bir kadın umutsuz gözyaşları içinde koşarak Mariya Aleksandrovna'nın evine gelmiş, oda hizmetçisine, Mariya Aleksandrovna duymadan, yalnızca küçük hanımı hemen sessizce uyandırması için yalvarmaya başlamıştı. Zina yüzü bembeyaz, bitkin, hemen koşmuştu yaşlı kadının yanına. Yaşlı kadın ayaklarına kapanmıştı Zina'nın, öpmüştü ayaklarını, gözyaşlarıyla ıslatmıştı ve onunla birlikte hemen, bütün gece durumu çok kötü, çok ağır olan, o gün belki de ölecek Vasya'nın yanına gelmesi için yalvarmaya başlamıştı. Yaşlı kadın hıçkırarak ağlıyor, Zina'ya, Vasya'nın ölüm döşeğinde onunla vedalaşmak istediğini anlatıyor, onu kutsal meleklerin hatırı için, geçmişte olan her şey için çağırdığını, Zina gelmezse gözlerinin açık gideceğini söylüyordu. Zina, böyle bir isteği yerine getirmesinin ele geçen mektupla ilgili, o skandal davranışıyla ilgili eski kötü niyetli dedikoduları v.b. açıkça doğrulayacağını düşünmeden, hemen oraya gitmeye karar verdi. Annesine haber vermeden mantosunu omzuna attığı gibi yaşlı kadınla kenti baştan başa koşarak geçti, Mordasov'un en yoksul ma-

hallerinden birinin en ıssız sokağında dört bir yandan kar yığını içine gömülü gibi duran, duvarında pencere yerine birtakım deliklerin olduğu küçük, harap bir eve geldi.

Bu evin küf kokan, basık, büyük bir Rus sobasının tam yarısını kapladığı dar odasında boyasız tahta bir karyolada, yufka gibi ince bir döşekte, üzerine eski bir kaput örtülü bir genç yatıyordu. Gencin yüzü sapsarı, bitkindi, gözlerinde hastalıklı bir parıltı vardı, kolları değnek gibi ince, kuruydu; soluk alış zorlamalı, hırıltılıydı. Bir zamanlar yakışıklı bir genç olduğu belliydi. Ama güzel yüzünün zarif hatlarını hastalık çok bozmuştu. Her veremlinin ya da daha doğrusu, ölmek üzere olan her insanın yüzüne bakmanın olduğu gibi, şu anda onun yüzüne bakmak da insanı üzüyor, yüreğini sızlatıyordu. Hastanın, Vasyacığının iyileşmesini bir yıldır umutla bekleyen yaşlı annesi sonunda oğlunun bu dünyada günlerinin artık bittiğini anlamıştı. Çok üzgün, bitkin, kollarını kavuşturmuş, oğlunun baş ucunda ayakta duruyor, ağlamadan, bakmaya doyamıyormuş gibi onun yüzüne bakıyor, ama (farkında olsa da) birkaç gün sonra sevgili, bakmaya doyamadığı Vasya'sının üzerini yoksullar mezarlığında, kar yığınları altında donmuş toprağın örteceğini anlayamıyordu. Ama o anda ona bakmıyordu Vasya. Kupkuru, acılı yüzünde bir mutluluk vardı. Hastalığının uzun, zor gecelerinde bir buçuk yıldır uyurken de, uyanırken de rüyalarında gördüğü kişiyi şimdi nihayet karşısında görüyordu.

Tanrının bir meleği gibi, ölüm döşeginde yanına gelmekle Zina'nın onu affettiğini anlamıştı. Zina ellerini sıkıyordu, baş ucunda ağlıyor, gülümsüyordu, tekrar büyüleyici gözleriyle bakıyordu ona. Bir daha geri gelmeyecek her şey ölmek üzere olan gencin ruhunda tekrar canlanmıştı. Yeniden yaşama sevinci dolmuştu yüreğine. Ve yaşam onu bırakırken, acılı gence, bu sevinçten ayrılmasının ne kadar zor olduğunu anlatmak istiyor gibiydi.

"Zina," dedi hasta, "Zinacığım! Benim için ağlama, acı çekme, hüzünlenme, iyileşmem için dua etme, yakında öleceğim ben. Şimdi baktığım gibi bakacağım sana oradan; ruhlarımızın tekrar beraber olduğunu, senin beni bağışladığını hissede-

ceğim, eskiden olduğu gibi öpeceğim gene ellerini ve belki ölmü hissetmeden öleceğim! Zayıflamışsın sen Zinacığım! Meleğim benim, ne tatlı bakıyorsun yüzüme! Eskiden ne güzel gülerdin, hatırlıyor musun? Hatırlıyor musun?.. Ah, Zina, beni bağışlamamı istemeyeceğim senden, olanları hatırlamak bile istemiyorum... Çünkü, Zinacığım, belki affetmişsindir beni, ama ben kendimi hiçbir zaman affetmeyeceğim. Aradan uzun yıllar geçti Zina, uykusuz, korkunç geceler ve ben o geceler işte hep bu karyolada yattım, düşündüm, uzun uzun düşündüm, çok şey düşündüm ve sonunda benim için en iyisinin ölmek olduğuna karar verdim, yemin ederim, benim için en iyisi ölmek!.. Yaşamaya hakkım yok benim, Zinacığım!”

Zina ağlıyor, bir şey söylemeden, hastayı susturmak istiyor gibi var gücüyle elini sıkıyordu.

Hasta devam ediyordu:

“Neden ağlıyorsun, meleğim benim? Ölmek üzere olduğum için mi? Yalnız bunun için mi? Öyle ya, başka her şey çoktan öldü zaten, çoktan toprağa gömüldü! Benden zekisin sen, yüreğin benimkinden temiz, dolayısıyla, kötü biri olduğumu eskiden beri biliyorsundur. Öyleyken, seviyor olabilir misin beni hâlâ! Ve bu düşünceye, benim kötü, bomboş biri olduğumu bildiğin düşüncesine katlanmanın bana neye mal olduğunu bilemezsin! Ayrıca, bunda belki, ne kadar soylu bir bencilliğin olduğunu da... bilmiyorum! Ah, canım benim, hayatım baştan başa bir hayaldi benim! Hep hayal kurdum, her zaman hayal kurdum, ama yaşamadım, kendimle gurur duydum, insanları küçümsedim, ama insanların karşısında neyimle gurur duydum, kendim de bilmiyorum. Temiz kalpliliğimle mi, soylu duygularımla mı? Ancak, bunların hepsi hayalimdeydi! Zina, birlikte Shakespeare’i okuduğumuz zamanlar her şey içime öylesine işliyordu ki, duygularımın temizliğini, soyluluğunu...

Zina,

“Yeter artık,” dedi. “Yeter!.. Gereksiz şeyler söyleyerek... eziyet ediyorsun kendine!”

“Konuşmama izin vermiyorsun Zina! Biliyorum, affettin beni, hem sanırım, uzun zaman önce affettin; ama yargıladın da

beni, nasıl biri olduğumu anladın; bana acı veren de bu, işte! Senin aşkına değmezdim, Zina! Oysa sen gerçekten dürüst, yüce gönüllü bir kızsın. Annene gittin, benimle evleneceğini, başka hiç kimseyle evlenmeyeceğini söyledin, bu sözünü tuttun da, çünkü sözüne sadık bir insansın. Ama ben, ya ben! Olay gerçekleşme aşamasına gelince... Biliyor musun, Zinacığım, benimle evlenirsen ne büyük bir özveride bulunmuş olacağını o zaman, doğrusu, anlayamamıştım bile... Benimle evlenirsen belki açlıktan ölebileceğini bile düşünemiyordum. Neler geliyordu aklıma! Düşündüğüm, yalnızca, benimle, büyük bir şairle (yani geleceğin büyük bir şairiyle) evlenecek olduğundu; acele etmemem için öne sürdüğün nedenleri anlamak istemiyordum, eziyet ediyordum sana, zorbalık yapıyordum, sitem ediyor, seni kırıyordum, sonunda seni tehdit ettiğim o mektuba kadar vardırıdım işi... O olayda yalnızca bir alçak değil, düpedüz seviyesiz biriydim! Oh, o anda nasıl küçük görüyor olmalıydın beni! Evet, iyi ki öleceğim! İyi ki evlenmedin benimle! Bu fedakârlığının değerini bilemezdim, acı çektirirdim sana, yoksulluğumuzun acısını senden çıkarırdım; aradan yıllar geçmişti... daha neler olurdu!.. Hayatımın bir hatası olarak senden nefret etmeyi başlardım... Oysa böyle daha iyi olmadı mı? En azından, acı gözyaşlarım yüreğimi temizledi... Ah, Zinacığım! Hiç değilse, daha önce sevdiğin gibi, azıcık da olsa sev beni... Hiç değilse şu son saatimde... Evet, senin sevgine değmediğimi biliyorum, ama... ama... ah benim meleğim!”

Vasya bunları söylerken Zina hüngür hüngür ağlayarak birkaç kez susturmaya çalışmıştı onu. Ama Vasya susmamıştı. İçini dökme arzusu acı veriyordu ona. Zorlanarak, tıkanacak gibi da olsa, hırıltılı, boğuk bir sesle konuşmaya çalışıyordu.

Zina,

“Karşıma çıkmasaydın, beni sevmeseydin, öyle yaşamayı sürdürseydin ne iyi olurdu! Ah, neden, neden çıktın karşıma!”

“Hayır canım, hayır, ölmek üzere olduğum için suçlama kendini! Her şeyin suçlusu yalnızca benim! Ne büyük bir bencillikti benim yaptığım! Ne büyük bir romantizm! Benim aptalca öykümü ayrıntılarıyla anlattılar mı sana Zina? Biliyor mu-

sun, üç yıl önce burada cezaevinde bir katil, mahkemece cezası kesinleşmiş bir mahkûm vardı. Ama sıra cezalandırılmasına geldiğinde adamın son derece yüreksiz, korkak olduğu anlaşıldı. Böyle hasta birini cezalandırmayacaklarını bildiği için adam şarap aldı, içine tütün koyup içti. Sonra kanla karışık öyle bir kusmaya başladı ve bu öyle uzun süre devam etti ki, ciğerleri zedelendi. Hastaneye kaldırdılar onu, birkaç ay sonra da kötü veremden öldü. Evet, işte böyle canım, o gün ben de bu mahkûmu hatırladım... yani biliyorsun, sana yazdığım o mektuptan sonra... ve aynı şeyi yapmaya karar verdim... Ama neden verem olmayı seçtim, biliyor musun? Neden kendimi asmadım, suya atmadım? Bir anda ölmekten mi korktum? Belki de öyledir... Ama, Zinacığım, o zaman öyle yaparsam bunda tatlı-aptal bir romantizm olmaz gibi geliyordu bana! Ama gene de bir düşünce vardı kafamda: Verem olursam ben yatakta yatacaktım, ölüm döşeğinde olacaktım ve sen beni verem ettiğin için acı çekecektin; kendini suçlu hissedip bana gelecektin, önümde yere diz çökecektin... Kollarında ölürken affedecektim seni... Aptalca şeylerdi bunlar, Zinacığım, aptalca, öyle değil mi?"

"Böyle şeyler söyleme!" dedi Zina. "Böyle konuşma! Ölme-yeceksin sen... İyisi mi, başka şeylerden, güzel, mutlu günlerimizden söz edelim!"

"Yüreğim acıyor da onun için böyle konuşuyorum canım. Bir buçuk yıldır göremiyorum seni! İçimi dökmek istiyorum önünde... O zamandan beri yapayalnızım ve sanırım, seni düşünmediğim bir dakika olmadı canım. Bakmaya doymadığım güzelim... Hem biliyor musun, Zina'cığım, seni bir türlü hak etmek, seni benimle ilgili düşünceni değiştirmeye zorlamak için bir şeyler yapmayı çok istiyordum! Birkaç gün öncesine kadar öleceğime inanmıyordum. Evet, birden yatağa düşürmedi beni hastalık, ciğerlerim hasta olsa da, yakın zamana kadar yürüyebiliyordum. Ayrıca, ne tuhaf hayaller kuruyordum! Sözgelimi, birden çok büyük bir şair oluyordum, şimdiye kadar hiçbir şairin söylemediği bir şiirim 'Anayurt notları'nda basılıyordu. Bütün duygularımı, bütün ruhumu döküyordum bu şiirime; öyle ki, sen nerede olursan ol, her zaman yanında oluyordum, şiir-

lerimle her an hatırlatıyordum kendimi sana. En sevdiğim hayalim de sonunda beni düşünmeye başlayacağını, 'Hayır! benim sandığım gibi kötü biri değilmiş' diyeceğinin hayaliydi. Aptalca hayallerdi bunlar, değil mi, Zinacığım, aptalca?"

"Hayır, hayır, Vasya, hayır!" dedi Zina.

Başını Vasya'nın göğsüne koymuş, ellerini öpüyordu.

Vasya konuşmayı sürdürüyordu:

"Ah, bu bir buçuk yıl süresince ne çok kıskanıyordum seni! Evlendiğini duysam, sanırım ölürdüm! Hep kontrol ettirdim seni, casusluk yaptırdım... "Başıyla annesini gösterdi. "Sık sık gelip bakıyordu... Biliyorum, Mozglyakov'u sevmiyordun, değil mi, Zinacığım? Ah, meleşim benim! Ölünce hatırlayacak mısın beni? Biliyorum, hatırlayacaksın; ama aradan yıllar geçecek, yüreğindeki bana olan sıcaklık geçecek, soğuyacak, ruhuna kış gelecek, unutacaksın beni, Zinacığım!.."

"Hayır, hayır, asla! Evlenmeyeceğim de!.. Sen benim ilk... ve her zamanki..."

"Her şey ölümlüdür, Zinacığım, her şey, hatıralar bile!.. Soy-lu duygularımız da ölür. Onların yerini mantık alır. Yakınmanın gereği yok! Yaşamaya bak, Zina, uzun yıllar yaşa, mutlu ol. Sevebileceksen bir başkasını, sev... bir ölüyü sevmemelisin! Yalnızca, çok seyrek olsa da, hatırla beni, kötü hatırlama, kötü yanımlı bağışla. Evet, Zinacığım, bizim sevgimizde iyi şeyler vardı! Ah bir daha geri gelmeyecek o güzelim günler... Bak ne diyeceğim, meleşim, gün batımını her zaman sevmişimdir. Arada öyle saatlerde hatırla beni! Oh, hayır, hayır! Neden öleyim ki? Ah, iyileşmeyi şu anda öyle istiyorum ki! Hatırla, canım, hatırla, hatırla, gün batımında hatırla beni! O zaman ilkbahardı, güneş parlaktı gökyüzünde, çiçekler açıyordu, bir bayram vardı her yanımda... Oysa şimdi! Bak, bak!"

Zavallı hasta, kupkuru eliyle buz tutmuş donuk pencereyi gösteriyordu. Sonra Zina'nın ellerini yakaladı, gözlerine bastır-dı, hıçkırı hıçkırı ağlamaya başladı. Hıçkırıklar hasta göğsünü parçalıyor gibiydi.

Vasya bütün gün acı çekti, hüzünlendi, ağladı. Zina elinden geldiği kadarıyla yatıştırmaya çalışıyordu onu, ama kendi-

si de ölesiye üzgündü. Vasya'ya onu unutmayacağını, onu sevdiği kadar kimseyi hiçbir zaman, hiçbir zaman sevmeyeceğini söylüyordu. Vasya inanıyordu ona, gülümsüyordu, ellerini öpüyordu; ama geçmişin anıları içini yakıyordu, ruhunu parçalıyordu. Bütün bir gün böyle geçti. Bu arada heyecana kapılan Mariya Aleksandrovna on kez adam yollamıştı Zina'ya, eve dönmesi, kendini kentin gözünde iyice rezil etmemesi için yalvarmıştı. Nihayet, hava karardıktan sonra, dehşet içinde neredeyse ne yaptığını bilmeden, Zina'nın yanına kendi gitmeye karar verdi. Kızını başka bir odaya çağırdı, neredeyse yere diz çöküp "bu son ve en önemli hançeri kalbinden çekip çıkarması" için yalvardı ona. Zina hastaydı: Baş ateş gibi yanıyordu. Annesini dinliyor, ama söylediklerinden bir şey anlamıyordu. Mariya Aleksandrovna sonunda umutsuzluk içinde eve döndü. Çünkü Zina geceyi hastanın yanında geçirmekte kararlıydı. Vasya'nın baş ucundan bütün gece hiç ayrılmadı. Hasta giderek fenalaşıyordu. Sabah oldu, ama hastanın o günü geçirebileceğinden umut yoktu artık. Yaşlı annesi akli başında değilmiş gibi ortada dolaşıp duruyordu. Ne olup bittiğinden haberi olmadan, oğlunun almak istemediği ilaçları içiriyordu ona. Hastanın can çekişmesi çok uzun sürdü. Artık konuşamıyordu; yalnızca, göğsünden bilinçsiz, hırıltılı birtakım hırıltılar çıkıyordu. Son dakikaya kadar hep Zina'ya baktı, gözleriyle hep onu aradı; ancak gözlerindeki ışık sönmeye başladığında, bilmeden elini dolaştırarak Zina'nın elini bulmak, onu avcunda sıkamak için aradı. Bu arada kısa kış günü de bitmek üzereydi. Nihayet, güneşin son veda ışını küçük odanın buz tutmuş dar, tek penceresini altın sarısına boyadığında hastanın ruhu da bedeninden çıkıp o ışınla birlikte uçup gitti. Sonunda, yaşlı anne, bakmaya kıyamadığı, canı gibi sevdiği Vasya'sının cesedini görünce ellerini çırparak cesedi üzerine kapandı.

Umutsuzca haykırdı Zina'ya doğru:

"Bunu sen yaptın sen, zehirli yılan! Sen aldın onu benden! Ana oğlu birbirinden koparan bir lanetlisin sen, bir canavarsın, mahvettin evladımı!"

Ne var ki, Zina'nın bir şey duyduğu yoktu artık. Aklını yi-

tirmiş gibi dikiliyordu cesedin baş ucunda. Neden sonra Vasya'nın üzerine eğildi, haç çıkardı, öptü onu, kendinde değilmiş gibi çıktı odadan. Gözleri parlıyor, başı dönüyordu. İstirap dolu duygular, uykusuz geçen iki gece neredeyse aklını başından almıştı. Bulanık olarak, bütün bu olanların kalbinden bir şeyleri koparıp aldığını; kendisi için yeni, karanlık, onu tehdit eden bir hayatın başladığını hissediyordu. Ama evden daha on adım uzaklaşmıştı ki, yerden çıkar gibi, birden Mozglyakov çıkmıştı karşısına. Besbelli, orada Zina'yı bekliyordu.

Mozglyakov çevresine endişeli bakınarak, ürkek bir fısıltıyla (ortalık iyice kararmamıştı çünkü),

“Zinaida Afanasyevna!” dedi. “Zinaida Afanasyevna, evet, gerçekten bir eşeğim ben! Yani, isterseniz, şu anda bir eşek bile değilim, çünkü, gördüğünüz gibi, öyleyken, soylu bir davranışta bulunuyorum. Ama bir eşek olduğuma gene de pişmanım... Anlaşılan, ne dediğimin farkında değilim Zinaida Afanasyevna, ancak... bağışlayın, bunun değişik nedenleri var...”

Zina neredeyse kendinde değilmiş gibi şöyle bir baktı Mozglyakov'un yüzüne, bir şey söylemeden yürümeyi sürdürdü. Ahşap dar kaldırımında iki kişinin yan yana yürümesi zor olduğu, Zina da kenara çekilmediği için Pavel Aleksandroviç kaldırımdan inmişti, Zina'nın yanı sıra, sürekli onun yüzüne bakarak çabuk adımlarla yürürken konuşmayı sürdürüyordu:

“Zinaida Afanasyevna, çok düşündüm, isterseniz, teklifimi yenileyebilirim. Her şeyi, uğradığım hakareti unutmaya, bağışlamaya bile hazırım, Zinaida Afanasyevna, yalnız bir koşul: Burada olduğumuz sürece her şey gizli kalacak. Bir an önce ayrılacaksınız buradan, sizin arkanızdan sessizce ben de geleceğim; kimsenin olmadığı, bizi tanımadığı, bilmediği bir yerde evleneceğiz; sonra, aktarmalı bile olsa, yanınızda yalnızca küçük bir valizle... doğru Petersburg'a gideceğiz... ne dersiniz? Kabul ediyor musunuz, Zinaida Afanasyevna? Hemen şimdi, çabuk verin bana cevabınızı! Bekleyecek durumum yok, bir arada görebilirler bizi.”

Zina cevap vermeden baktı Mozglyakov'un yüzüne; ama bu öyle bir bakıştı ki, Mozglyakov hemen anlamıştı her şeyi, şap-

kasını çıkarıp selam vermiş, ilk köşe başında ara sokağa sapmıştı.

“Nasıl olur?” diye düşünüyordu. “Önceki gün akşam nasıl duyulanmıştı, her şey için kendini suçluyordu. Demek günü gününe benzemiyor!”

Bu arada Mordasov’da olaylar birbirini izliyordu. Ortada çok trajik bir durum vardı. Mozglyakov’un otele götürdüğü Prens o gece hastalanmıştı, durumu ağırdı. Mordasovlular sabahleyin öğrendiler bunu. Kallist Stanislaviç hastanın yanından bir an ayrılmıyordu. Akşam, Mordasov’un doktorları konsültasyon için toplandılar. Latince açıkladılar kararlarını. Ama karar Latince de olsa, Prens şuurunu bütünüyle kaybetmiş, sayıklıyor, Kallist Stanislaviç’den kendisine bir romans söylemesini rica ediyor, birtakım peruklardan söz ediyor; arada bir şeyden korkuyor gibi çığlıklar atıyordu. Doktorlar, Mordasov’da kendisine gösterilen konukseverlik sonucunda Prens’in midesinde (belki de bu arada) başına da atlayan bir iltihaplanmanın olduğunu söylüyorlardı. Manevi birtakım sarsıntıların olabileceğini de yadsımıyorlardı. Son kararları da, Prens’in uzun süredir ölüme yatkın bir durumda olduğu, bu yüzden kesinlikle öleceğiydi. Bu son kararlarında yanılmamışlardı, çünkü zavallı ihtiyar üçüncü gün akşamüzeri otelde öldü. Mordasovluları dehşete düşürdü bu. Olayın böylesine kötü biteceğini kimse beklemiyordu. Mordasovlular henüz hazırlanmamış cesedin bulunduğu otele grup grup koştular. Gereken düzenlemeyi yapıyor, üzülüyor, “zavallı Prens’in katillerini” (kuşkusuz, bununla Mariya Aleksandrovna ile kızını ima ederek) sert sözcüklerle suçluyorlardı. Herkes bu olayın yalnızca skandal yanıyla her yerde, belki uzak dış ülkelerde bile duyulacağını, insanların neler neler söyleyeceğini düşünüyordu. Bu arada Mozglyakov telaş içinde her yana koşturuyordu, öyle ki, sonunda başı dönmeye başlamıştı. Böyle bir ruhsal durumdayken Zina ile karşılaşmıştı. Gerçekten de çok zor bir durumdaydı Mozglyakov. Kente kendi getirmişti Prens’i, otele kendi götürmüştü; şimdi de ölüyü ne yapacağını, cenaze törenini nerede yaptıracağını, kimlere haber vereceğini, cesedi Duhanovo’ya götürse nasıl olacağını

bilemiyordu. Üstelik, Prensi'n yeğeni de oluyordu. Saygın ihtiyarın ölümünden sorumlu tutulmaktan da korkmuyor değildi. Ürpererek "Ya olay Petersburg sosyetesinde duyulursa?" diye geçiriyordu içinden. Mordasovlulardan bir akıl alabilmesi olanaksızdı. Bir şeyden korkmuş gibi hepsi bir anda uzaklaşmıştı cesetten, Mozglyakov'u ortada yapayalnız bırakmıştı. Ortam ansızın değişmişti.

Ertesi sabah erkenden bir ziyaretçi geldi kente. Bir anda bütün kent bu ziyaretçiden söz etmeye başladı. Ziyaretçi arabasıyla ana cad'deden vali konağına doğru giderken kapı, pencere aralıklarından ona bakanlar aralarında esrarlı bir tavırla, fısıltıyla konuşuyorlardı. Pyotr Mihayloviç bile biraz korkmuş gibiydi; gelen konuğa nasıl davranacağını bilemiyordu. Konuk, ölen Prens'in akrabası, henüz otuz beşinde, yarbay olduğu apoletinden anlaşılan, yaver kordonlu ünlü Prens Şepetilov'du. Yaver kordonu karşısında bütün memurlar olağanüstü bir korkuya kapılmıştı. Sözgelimi, polis şefi ne yapacağını şaşırmıştı; kuşkusuz, yalnızca manevi olarak şaşırmıştı; fiziksel olarak ise, hayli gergin olsa da, rahat görünüyordu. Çok geçmeden, Prens Şepetilov'un Petersburg'dan geldiği, geçerken de Duhanovo'ya uğradığı öğrenilmişti. Duhanovo'da kimseyi bulamayınca amcasının arkasından doğru Mordasov'a gelmiş ve orada birden ihtiyarın öldüğünü, onun ölümüyle ilgili ayrıntılı dedikoduları öğrenince çarpılmış gibi olmuştu. Pyotr Mihayloviç ona gerekli açıklamaları yaparken ne diyeceğini bile pek bilememişti. Evet, bunda Mordasovluların hepsi bir ölçüde suçlu sayılırdı. Üstelik, kendisine kalacak miras ortadayken, durumdan pek hoşnut olması gerekirken, konuğun sert, mutsuz bir yüzü vardı. Zaman geçirmeden cenaze işlemleriyle kendi ilgilenmeye başlamıştı. Mozglyakov, kendisi gibi sözde değil, gerçek yeğen karşısında ezilip büzülerek geri çekilmiş, kimse fark etmeden bir yerlere sığılmış, ortadan kaybolmuştu. Ölen ihtiyarın cesedinin, duasının okunacağı manastıra götürülmesine karar verilmişti. Konuk, yapılacak her şeyi kısaca, soğuk, sert bir tavırla, ama ciddi, kibarca söylüyordu. Ertesi gün duada hazır bulunmak için tüm kentli manastırda toplandı. Kadınlar arasında

anlamsız bir dedikodu yayılmıştı. Sözde Mariya Aleksandrovna kiliseye gelecek, tabutun önünde yere diz çöküp yüksek sesle bağışlanmasını dileyecek, bunu gerektiği gibi yapacaktı. Anlaşıldığı gibi, bütün bunlar saçmaydı, Mariya Aleksandrovna kiliseye bile gelmemişti.

Bu arada biz de söylemeyi unuttuk, Zina eve döndükten hemen sonra annesi, kentte artık kalamayacaklarına köye gitmelerine karar verdiğini söylemişti ona. Köşesinden kentte dolaşan söylentileri duymuş, yeni gelen konukla ilgili bilgi toplamak için sağa sola adam yollamıştı. Bu arada çok telaşlı, huzursuzdu. Manastırdan Duhanova'ya olan yol onun köy evinin küçük pencerelerinden en çok bir versta ötesinden geçiyordu ve dolayısıyla, duadan sonra manastırdan Duhanova'ya gidecek olan uzun cenaze alayını Mariya Aleksandrovna penceresinden rahatlıkla izleyebilirdi.

Tabutu yüksek bir yük arabasına koymuşlardı; arkada, ölüyü kent sapağına kadar izleyen uzun bir araba kuyruğu vardı. Ve cenazeye eşlik eden bu koyu renk arabaların karaltısı ağırbaşlı, görkemli yürüyüşüyle daha uzun süre göründü kar örtülü dümdüz ovada. Ama Mariya Aleksandrovna fazla bakamadı, pencereden geri çekildi.

Bir hafta sonra kızı ve Afanasiy Matveiç'le birlikte Moskova'ya geçti, bir ay sonra da Mordasov'da herkes Mariya Aleksandrovna'nın köyünün de, kentteki evinin de satılık olduğu duydu. Böylece, Mordasov kenti sosyetesinin en önde gelen kadını temelli kaybetmiş oluyordu! Bu konuda da kötü niyetli birçok dedikodu çıkmıştı. Sözgelimi, köyün Afanasiy Matveiç'le birlikte satışa çıkarıldığını söyleyenler vardı... Aradan bir yıl, bir yıl daha geçti, Mariya Aleksandrovna'yı neredeyse bütünü unutmuşlardı. Ne yazık ki, hep böyle olur! Bu arada onun başka bir köy aldığını, başka bir taşra kentine taşındığını, orada da herkesi avcunun içine aldığını, Zina'nın hâlâ evlenemediğini söylüyorlardı. Ayrıca Afanasiy Matveiç de... Ama bırakalım şimdi bu dedikoduları, hiçbirinin aslı astarı yok çünkü.

“Mordasov notları”nın birinci bölümünün son satırlarını yazdıgımdan bu yana aradan üç yıl geçti ve kim düşünebilir-

di ki, notlarımı tekrar açacağım, öyküme yeni bir gelişmeyi ekleyeceğim. Neyse, başlayalım! Pavel Aleksandroviç Mozglyakov'dan başlayacağım. Mordasov'dan sıvıştıktan sonra dosdoğru Petersburg'a gitti; orada, kendisine uzun süre önce söz verilmiş olan iyi bir göreve atanmasını kolayca sağladı. Çok geçmeden Mordasov'da olanların hepsini unuttu; Vasilyevski adasının, Gavernoy limanının yüksek sosyetesinin fırtınalı yaşamına daldı. Gönlünce yaşıyor, kadınlara kızlara kur yapıyor, sosyete yaşamından geri kalmıyor, aşık oluyor, evlilik tekliflerinde bulunuyor, daha birini unutmadan tekrar yeni bir teklifte bulunuyor, tekrar reddediliyordu. Tam bilmiyorum, sonunda havailiği, işsiz güçsüzlüğü yüzünden mi neden, uçsuz bucaksız ülkemizin uzak bir iline denetim ya da başka bir nedenle gönderilecek bir heyette kendisine de yer verilmesi talebinde bulundu. Heyet ormanları, bozkırları kazasız belasız geçtikten, uzun süre dolaştıktan sonra "çok uzak bir bölgenin" general-valisinin huzuruna çıktı. Vali uzun boylu, zayıf, pek sert, savaşlarda birçok kez yaralanmış, iki yıldız nişanı almış, boynunda beyaz haç olan eski bir askerdi. Heyeti gururla, kibarca evine, o akşam general-vali eşinin isim günü için düzenlenen baloya davet etti. Pavel Aleksandroviç buna pek sevindi. Petersburg'da giydiği, büyük etki uyandıracığını umduğu kostümünü giydi, kurularak girdi balo salonuna, ama burmalı, bol yıldızlı apoletlerin, resmi giysilerin çokluğunu görünce üzerinde hafif bir eziklik hissetti. Önce, genç ve çok güzel olduğunu duyduğu general-vali eşine saygılarını sunması gerekiyordu. Çalımli bir tavırla yaklaştığında birden şaşırıp duraladı. Göz alıcı balo tuvaletiyle, pırlantalar içinde Zina mağrur, kibirli, karşısında duruyordu. Pavel Aleksandroviç'i tanıyamamıştı. Kayıtsız bakışı şöyle bir geçmişti yüzünden, başka birine yönelmişti. Şaşırان Mozglyakov kenara doğru yürürken, general-valinin balosunda olduğu için sanki kendi kendinden çekinen ürkek bir genç memurla karşılaştı. Pavel Aleksandroviç hemen birtakım sorular sordu genç memura, ondan son derece ilginç şeyler öğrendi: General-vali iki yıl önce "uzak bölgeden" Moskova'ya gitğinde çok zengin, tanınmış bir ailenin kızıyla evlenmiş; ge-

neral-valinin karısı “çok güzel, hatta bölgenin en güzel kadını olduğu söylenebilirmiş, ama çok kibirliymiş, yalnızca generallerle dans edermiş”; baloda hazır bulunan başka kentlerden gelmiş ve o kentte görev yapan, aralarında üst düzey sivil generallerin de olduğu dokuz general varmış ve nihayet, “general eşinin, onun yanında kalan, yüksek sosyeteden, son derece zeki bir annesi varmış”... ama annesi kızının her dediğini itirazsız yerine getiriyormuş; General de karısının gözünün içine bakıyormuş. Mozglyakov genç memura Afanasiy Matveiç'i de sordu, ama “uzak bölge”de onunla ilgili kimse bir şey bilmiyordu. Biraz rahatlayan Mozglyakov salonda dolaşırken biraz sonra Mariya Aleksandrovna'yla karşılaştı. Pek bir süslenip püslenmişti Mariya Aleksandrovna, değerli bir yelpazeyle yelpazeleniyor, 4. dereceden bir devlet memurunun karısıyla heyecanlı heyecanlı bir şeyler konuşuyordu. Çevresinde, ona bağımlı gibi görünen birkaç kadın toplanmıştı ve görünüşte, Mariya Aleksandrovna bu kadınlara olağanüstü sevecen davranıyordu. Mozglyakov tehlikeyi göze alıp gitti, selam verdi ona. Mariya Aleksandrovna bir anda ürperdi sanki, ama çok çabuk toparladı kendini. Pavel Aleksandroviç'le karşılaştığına sevindiğini söyledi, Petersburg'da kimleri tanıdığını, yurtdışına neden gitmediğini sordu. Mordasov'la ilgili, yeryüzünde böyle bir kent yokmuş gibi, tek sözcük etmedi. Daha sonra, Petersburg'un çok önemli prenslerinden birinin adını söyledi, (oysa böyle bir prensin adını bile duymamıştı Mozglyakov) bu prensin nasıl olduğunu sordu; sonra hemen, yanına gelen hoş kokular sürünmüş kır saçlı bir yüksek dereceli devlet memuruna döndü; daha sonra da yanında ayakta duran Pavel Aleksandroviç'i büsbütün unuttu. Mozglyakov, dudaklarında alaylı bir gülümseme, elinde şapkası, büyük salona yürüdü. Acaba neden kendini küçük düşürülmüş, aşağılanmış sayıp dans etmediği bilinmiyor. Balo süresince yüzünden hüzünlü-dalgın, hınzır alaylı bir gülümseme bir an eksik olmamıştı. Gösterişli bir pozda bir sütuna dayanmış, (salonda sanki özellikle birçok sütun vardı), balonun sonuna kadar birkaç saat aynı yerde, gözlerini Zina'dan ayırmadan, öyle dikilmişti.

Ne yazık ki, bütün o  alımlı duruşu, pozları, umutsuz bakışları vb. boşa gitmişti. Zina fark etmemişt  bile onu. Sonunda  fkeli, uzun süre ayakta durmaktan sızlayan bacaklarıyla, karnı a  (acı çeken bir aşık olarak yemeğe kalamamıştı çünkü) birisinden dayak yemiş gibi bitkin, kaldığı daireye dönmüştü. Uzun süre yatmadı, çoktan unutmuş olduğu geçmişı düşündü. Ertesi sabah bir emir geldi, Mozglyakov sevinçle kendi üzerine aldı bu emri. Kentten ayrılırken rahatlamıştı bile.  n ndeki uçsuz bucaksız düzlük göz kamaştıracı bir kar tabakasıyla kaplıydı. Ufukta ormanların karaltısı görünüyordu.

Atlar coşmuş, toynaklarıyla karları savurarak d rt nala gidiyorlardı.  ıngırağın sesi duyuluyordu. Pavel Aleksandroviç bir süre düşündü, sonra hayaller kurdu, daha sonra sakin bir uykuya daldı. Ancak     nc  menzil istasyonunda uyandı. Din , sağlıklıydı, aklında şimdi bambaşka şeyler vardı.

Ebedi Koca

I VELÇANINOV

Yaz gelmişti... ve Velçaninov beklenilenin aksine, hâlâ Petersburg'daydı. Rusya'nın güneyine gitme düşüncesi gerçekleşememişti; davası da biteceğe benzemiyordu. Bu iş, (yani dava) hiç de kötü gitmiyordu. Üç ay öncesinden bile hayli kolay görünüyordu, alınacak sonuçtan neredeyse kimsenin kuşkusu yoktu. Gelgelelim, sonra durum birden değişmişti. "Evet, her şey tersine döndü!" Velçaninov bunu öfkeyle, sık sık tekrarlıyordu. İyi, pahalı, ünlü bir avukatı vardı, parayı da esirgemiyordu ondan. Ne var ki sabırsızlığından, kuşkuculuğundan davayla kendi de yakından ilgilenmeye başlamıştı. Avukatının işe yaramaz dediği, kesinkes reddettiği birtakım şeyler okuyor, yazıyor; devlet dairelerinin birinden ötekine koşturuyor, sorup soruşturuyor, (çok olasıdır) birçok kişiyi de boşuna meşgul ediyordu. En azından, avukat yakınıyordu onun bu yaptıklarından, bir an önce yazlığına gitmesini istiyordu. Ama o yazlığa gitme konusunda bile kararsızdı. Petersburg'un tozu toprağı, boğucu havası, insanın sinirini bozan beyaz geceleri... işte bunların hazzıydı Petersburg'da tattığı... Bir süre önce kiraladığı dairesi Büyük

Tiyatro'nun yakınlarında bir yerdeydi. Oraya taşınma işi de akşamıştı. "Sürekli birtakım terslikler çıkıyordu!" Ruhsal çöküntüsü günden güne artıyordu. Aslında ruhsal çöküntüye düşmeye eskiden beri yatkındı.

Çok görmüş geçirmiş bir insandı. Hayli gençti de. Otuz sekiz, en çok otuz dokuz yaşındaydı. Ve (kendi deyimiyle) "bu yaşlılık çağı handiyse hiç beklenmedik bir anda" gelip çatmıştı. Gerçi, yılların sayısı yönünden olmaktan çok, niteliği yönünden yaşlandığının; ayrıca dıştan çok, içten gücünü yitirmeye başladığının kendi de farkındaydı. Şimdiye kadar delikanlı gibiydi. Uzun boylu, yapılı, kumral, gür saçlı, saçında tek kır olmayan, kumral sakalı göğsünün neredeyse yarısına kadar inen gösterişli bir gençti. İlk bakışta biraz hantal, kendini bırakmış gibi görünürdü; ama daha bir dikkatli bakınca onun pek ağırbaşlı, bir zamanlar en yükseğinden eğitim almış biri olduğunu hemen fark ederdiniz. Şimdilerde Velçaninov'un davranışları rahat, kendine güven dolu, hatta (sonradan kazanılmış aşırı titizliğine, huysuzluğuna, hantallığına karşın) zarifti de. Dahası, şimdiye kadar aşırı kararlı, yüksek sosyeteye özgü küstah, ne ölçüde olduğunu (yalnızca zeki değil, bazen hoşsohbet, neredeyse kültürlü biri olmasına ve kuşku edilemeyecek yeteneklerinin bulunmasına karşın) belki kendisinin bile bilemediği bir kendine güveni de vardı. Aydınlık, pembe yüzünün renginde eskiden kadınsı bir incelik, zarafet de söz konusuydu ve bu kadınların ilgisini çekerti. Evet, şimdi de biri onun yüzüne bakınca şöyle derdi: "Ne sağlıklı bir genç, yanaklarından kan damlıyor!" Ne var ki, bu "sağlıklı" gencin ruhsal yapısı pek sağlıklı değildi. Gözleri iri, masmaviydi, bundan on yıl öncesine kadar hayli etkileyiciydiler de. Gözleri öylesine aydınlık, neşeli, kaygısızdı ki, kiminle bir araya gelirse gelsin, ister istemez herkesi etkiliyorlardı. Şimdilerde, kırklı yaşlara basmak üzereyken hafif kırışıklarla çevrilmeye başlamış bu gözlerin aydınlığı, hoşluğu hafiften sönmişti; tersine, şimdi gözlerinde ahlâk yönünden kusursuz olmayan yorgun bir insanın hayasızlığı ile kurnazlık, daha çok da bir alay ve o zamana kadar hiç olmayan bir hüznün, acının gölgesi vardı. Sanki soyut, ama güçlü, dal-

gın bir hüznün gölgesiydi bu. Yalnız olduğu zamanlar bu hüznün daha bir belirgin oluyordu. En çok iki yıl öncesine kadar gürültücü, neşeli, dağınık, pek komik fıkralar anlatan bu insanın şimdi yalnız kalmaktan başka hiçbir şey istemiyor olması çok tuhaftı. Birçok tanıdığıyla ilişkisini bilerek kesmiş, özellikle şimdi uzaklaşmaması gereken birçok tanıdığından, ekonomik durumunun çok bozuk olmasına karşın, uzaklaşmıştı. Evet, bunun nedeni gurur düşkünlüğü ve kibirdi. Kuşkuculuğuyla, gururuna düşkünlüğüyle eski tanıdıklarına yakın durmuyordu artık. Ne var ki, gurur düşkünlüğü yavaş yavaş içe kapanıklığa dönüşüyordu. Ama azalmıyordu, hayır... Daha önce onda olmayan çok değişik bir kibre, gurur düşkünlüğüne dönüşmüştü: Velçaninov şimdi kimi zaman, daha önce doğal olan bambaşka nedenlerle acı duymaya başlamıştı. Hiç beklenmedik, önceleri bütününü anlamsız gördüğü, şimdiye kadar olanlardan “çok daha yüce” nedenlerdi bunlar. Kendi kendine mırıldanarak ekliyordu Velçaninov: “Elbette, böyle demek mümkünse ve gerçekte nedenlerin yücresi ve alçağı olabilirse...” Evet, sonunda buraya kadar gelmişti. Artık, eskiden aklına bile gelmeyen birtakım yüce nedenlerle savaşıyordu. İçinden gülemediği (buna kendi de şaşıyordu kuşkusuz içinden, şimdiye kadar böyle bir şey yapmamıştı...) “nedenler”in hepsini aklında da, vicdanında da yüksek olarak isimlendiriyordu. Ama toplum içinde durum değişikti! Olaylar öyle gelişirse, yarın vicdanının gizemli, saygıya değer sesini dinleyerek bütün bu “yüce nedenler”i yok sayıp, anlaşılabileceği üzere, önce kendisinin onları pek rahat, alaya alacağını biliyordu. Hatta son zamanlarda edindiği, hayli büyük bölümü kendine özgü birtakım “alçak nedenlere” karşın, bu bir gerçektir. Evet, sabahları yataktan kalktığında uykusuz geçirdiği gece boyunca düşündüklerinden, hissettiklerinden kaç kez utanmıştı! (Son zamanlarda geceleri hemen hiç uyuyamıyordu.) Uzun süredir önemli, önemsiz her konuda aşırı kuşkulu olduğunun farkındaydı; bu yüzden, elinden geldiğince bir şeye inandırmaya çalışmıyordu kendini. Gelgelelim, hiçbir biçimde gerçek oldukları düşünilemeyecek durumlar çıkıyordu ortaya. Son günlerde bazı ge-

celer düşünceleri, duyguları her zamankilere oranla çok farklı oluyor ve büyük çoğunluğu, günün ilk yarısında olanlara hiç mi hiç benzemiyordu. Bu şaşırtıyordu onu. Hatta bu durumu tanıdığı ünlü bir doktorla da görüşmüştü. Elbette, şakacı bir tavırla konuşmuştu doktorla. Doktor, uykusuz gecelerde düşünce ve duyguların değişmesinin, hatta ikiye ayrışmasının genelde “derin düşünen, derin hisseden” insanlarda görüldüğünü; gecenin melankolik havasının etkisiyle insanın hayata bakışının bazen birden değiştiğini; ortada herhangi bir neden yokken ansızın en uğursuz kararların alınabileceğini; ama, elbette kişi bu ayrışmayı bütün bunları içinde aşırı ölçüde algılıyorrsa bunun büyük acılara neden olacağını, hiç kuşku yok ki, bunun bir hastalık belirtisi olduğunu, dolayısıyla hemen birtakım önlemler alınması gerektiğini, söylemişti. Doktora göre en iyisi, yaşam biçimini, diyetini bütünüyle değiştirmesi ya da gerekirse bir seyahate bile çıkmasıydı...

Doktorun dediklerine kulak asmamıştı Velçaninov. Ama hasta olduğuna inanmıştı.

Kimi zaman canı sıkkın, kendi kendine şöyle diyordu: “Evet, hastalıktan başka bir şey değil bu, yalnızca bir hastalık...” Hiç de kabullenmek istemiyordu bunu.

Yalnızca geceleri olanlar çok geçmeden sabahları da tekrarlanmaya başlamıştı. Ama sabahleyin tekrarlananlar gece olanlardan çok daha zehirli, pişmanlık yerine öfkeyle, duygululuk yerine alayla dolu oluyordu. Aslında bütün bunlar aklından “ansızın ve Tanrı bilir niçin” giderek daha sık geçen, yıllar öncesinin, şimdi nedense anımsadığı birtakım olaylarıydı. Örneğin, eskiden beri beş anısından yakınıyordu Velçaninov. Karşılaştığı eski tanıdıklarını nereden tanıdığını unuttuyordu ve bunun için arkadaşları sitem ediyorlardı ona; altı ay önce okuduğu bir kitabı da kimi zaman hiç hatırlamıyordu. Oysa öte yandan ne oluyordu?... Belleğinin böylesine zayıf olmasına (bu çok huzursuz ediyordu onu) karşın, çok eskilerde olmuş bir şeyi, on-on beş yıl önce çoktan unutup gittiği olayları şimdi, her şeyi yeniden yaşıyormuşçasına şaşırtıcı bir canlılıkla en küçük ayrıntısına varana dek hatırlıyordu. Bu olayların bazıları belleğin-

den öylesine silinmiş oluyordu ki, onları hatırlayabilmesi bir mucize gibi geliyordu ona. Ne var ki, hepsi bu kadar da değildi; hareketli bir hayat yaşamış hangi insanın kendine özgü birtakım hatıraları olmazdı? Ama önemli olan şuydu: Bütün bu hatıralar şimdi aklına sanki biri onları yeni baştan hazırlamış gibi yepyeni, beklenmedik biçimde, olaya zamanında tam anlamıyla anlamsız bir bakışla geliyorlardı. Şimdi kimi hatıraları neden bütününü birer suçmuş gibi hatırlıyordu? Hem, onun yalnızca aklının yargılaması değildi söz konusu olan: Kötümser, tek başına ve hasta aklına inanmayabilirdi... ama sonuç lanetlemeye, neredeyse (dıştan da, içten de) gözyaşı dökmeye kadar varmıştı. Oysa, iki yıl öncesine kadar, ona bir gün ağlayabileceğini söyleseler, inanmazdı.

Bununla birlikte, başlangıçta daha çok duygusal değil, kindar bir alay dolu olayları hatırlıyordu: Sosyetedeki kimi başarısızlıklarını, küçük düştüğü durumları hatırlıyordu. Sözgelimi, “bir entrikacının” ona nasıl iftira attığı, bu yüzden bir eve artık kabul edilmediği geliyordu aklına; hatta yakın bir geçmişte toplum içinde tam anlamıyla nasıl küçük düşürüldüğünü, ama kendisine hakaret edeni düelloya nasıl davet etmediğini; birilerinin kitaplardan pek zekice bir alıntıyla onu sosyetenin güzel bayanları arasında nasıl bozduğunu, buna verebileceği bir karşılık bulamadığını hatırlıyordu. Hatta, ödemediği iki-üç borcunu (gerçi önemsiz borçlardı bunlar) hatırlıyordu, ama bir onur konusuydu bu ve bu borçları ilişkisini kestiği, haklarında kötü şeyler söylediği insanlardı. Acı çekmesine neden olan bir şey daha vardı (ama öfkesinin en güçlü olduğu dakikalarda çekiyordu bu acıyı). Her ikisinin de önemli olduğu, çok aptalca harcanmış iki durum. Ama çok geçmeden “yüce” olanları hatırlamaya başlıyordu.

Sözgelimi, unuttuğu (hem tam anlamıyla unuttuğu, belleğinden bütününü silinmiş) yaşlı bir adamı “durup dururken”, sırf gösteriş olsun diye, kendisine başarı sağlamış, daha sonra çok kez de tekrarladığı bir kelime oyunu boşa gitmesin diye, toplum içinde alaya aldığı, hakaret ettiği, karşılığında da herhangi bir ceza almadığı son derece iyi yürekli, ak saçlı bir dev-

let memurunu hatırlıyordu. Oysa olay öylesine unutulup gitmiş oluyordu ki, bir anda her şey gözünün önüne inanılmaz biçimde canlı geliyor olmasına karşın, yaşlı adamın soyadını bile hatırlayamıyordu. Yaşlı adamın, yanında yaşayan, kentte hakkında birtakım dedikoduların dolaştığı, evde kalmış kızını korumaya çalıştığını olanca açıklığıyla hatırlıyordu. Yaşlı adam cevap vermeye, kızmaya başlamış, ama herkesin içinde birden hüngür hüngür ağlamaya başlamış, bu da oradakileri bir ölçüde etkilemişti. Sonunda, gülüp eğlenmek için şampanya ısmarlamışlardı yaşlı adama ve doya doya eğlenmişlerdi. Velçaninov şimdi “durup dururken” o yaşlı adamın, elleriyle yüzünü kapayıp çocuk gibi hüngür hüngür ağladığını hatırladığında birden bu olayı sanki hiç unutmadığını fark etmişti. Ve çok tuhaftır: Her şey çok komik geliyordu ona; özellikle de olayın ayrıntıları; yaşlı adamın elleriyle yüzünü kapaması... Sonra, sırf eğlence olsun diye bir öğretmenin pek tatlı karısına iftira attığını, iftiranın kadının kocasının kulağına kadar gittiğini hatırlıyordu. Velçaninov bu olay üzerine kasabadan hemen ayrılmıştı ve attığı iftiranın araştırılmasının ne sonuç verdiğini bilmiyordu. Ama şimdi birden, araştırmanın nasıl sonuçlandığını hayalinde canlandırmaya başlamıştı; ve hiç hoşlanmadığı, ilişkisini itiraf etmekten bile utandığı, ondan neden bir çocuk yaptığını kendisinin bile bilmediği, daha sonra Petersburg’dan ayrılırken de çocuğuyla birlikte (vedalaşmadan bile, ama doğrusu, buna zamanı da yoktu) terk ettiği sıradan bir esnaf kızıyla ilgili çok daha yakın geçmişte bir hatırası gelmişti akılına birden. O kızı sonra tam bir yıl aramış, ama bulamamıştı. Ancak, böyle yüzlerce vardı. Hatta öyle ki, her bir hatıranın arkasından onlarcası geliyordu. Yavaş yavaş gururuna da dokunmaya başlamıştı bu durum.

Onun gurur düşkünlüğünün değişik bir biçim aldığını söylemiştik. Çok doğrudu bu dediğimiz. Bazı dakikalar (ama seyrek dakikalar) bazen gurur düşkünlüğü öylesine artıyordu ki, atlı bir arabasının olmadığından, kimi davetlere yayan gittiğinden, giyimi konusunda özensiz olduğundan bile utanmıyordu. Eski tanıdıklarından biri sokakta karşılaştıklarında onu alaylı

bir tavırla yukarıdan aşağı süzdüğünde ya da tanımazlıktan geldiğinde yüzünü bile ekşitmeyecek kadar fazlaydı kendine güveni. Ciddi olarak ekşitmiyordu yüzünü, yoksa yalnızca görünüşte yapmış olurdu bunu. Kuşkusuz, seyrek olan bir durumdu bu. Yalnızca, kendinde olmadığı, sinirlerinin bozuk olduğu zamanlar yapıyordu öyle. Bununla birlikte, gururuna düşkünlüğü eski nedenlerden yavaş yavaş uzaklaşıyor, yalnızca, sürekli aklına gelen bir tek sorun üzerinde odaklanıyordu.

Kimi zaman alaylı alaylı şöyle düşünmeye (kendiyile ilgili bir şey düşündüğünde hemen her zaman alaylı bir tavırla yapıyordu bunu) başlıyordu: “Evet, gerçekten, orada bir yerde biri etik yönden beni iyiye yöneltmeye çalışıyor, bu kahrolası hatıraları, “pişmanlık gözyaşlarını” gönderiyor bana. Bu çabası boşuna, olsun varsın! Öyle ya, mermiler kurusıkı! Peki, bütün bu gözyaşlı pişmanlıklarına, kendi kendimi yargılamalarım karşı; kırk yaşında en küçük bir özgür davranışta bulunamadığımı kesin, yani kesinden de öte biliyor muyum! Evet, yarın gene öyle bir arzuya kapılsam, sözgelimi, çıkarıma olduğu için, bir kadın öğretmen benden birtakım hediyeler aldığı söylenmesini yaysam (kuşkusuz, hiç tereddüt etmeden yapabilirim bunu), o zamankinden daha kötü, daha rezilce olur bu, çünkü ilk kez değil, ikinci kez yapmış olurum aynı şeyi. Evet, annesin tek evladı olan, on bir yıl önce ayağına ateş ettiğim prensi şimdi de düelloya çağırır, tekrar hakkından gelirim. Ama mermiler kurusıkı mı olurdu, ne anlamı vardı bunun! Peki, şu anda kendimi tam anlamıyorken neden hatırlıyorum bütün bunları?”

Her ne kadar, kadın öğretmen olayı tekrarlanmadıysa, kim senin hakkından gelmediyse de, olayların gelişimi öyle gerektirseydi, her şeyin kesinlikle tekrarlanacağı, kimi zaman... prensi neredeyse öldüreceği düşüncesi geliyordu aklına. Aslında anılarla sürekli kendine acı çektirmenin yeri yoktu; aralarda biraz dinlenebilir, dolaşabilirdi.

Velçaninov da öyle yapıyordu. Aralarda dolaşıyordu; ama gene de Petersburg’da hayatı giderek tatsızlaşmaktaydı. Temmuz geliyordu. Kimi zaman bir anda her şeye boş verip, arkasına bakmadan, sözgelimi, Kırım’a falan gitmeye karar veriyor-

du. Ama çoğu zaman bir saat sonra küçümsüyordu bu düşüncesini, alay ediyordu onunla. “Bu iğrenç düşünceler güneyde de peşimi bırakmayacaktır, öyleyse, akli başında bir adam olarak onlardan kaçmama hiç gerek yok.”

Can sıkıntısıyla felsefe yapmayı sürdürüyordu: “Hem ne diye kaçacağım? Burası yeterince tozlu, boğucu, bu evin içi yeterince pis değil mi... bütün bu salonlarda iş gücü sahibi insanların arasında fare ürkekliğiyle, bitpazarı telaşıyla dolaşıp durmuyor muyum... kentte kalmış, bir yere gitmemiş bu insanların yüzünde sabahtan akşama kadar yeterince kendini beğenmişlik, koyu bir küstahlık, küçük ruhlarının yüreksizliği, küçük yüreklerinin tavukkarası körlüğü yeterince yok mu? Doğrusu, benim gibi sinirleri zayıf biri için cennet burası! Her şey apaçık, aydınlık burada... Yazlıklardaki ya da yurtdışında içmelerdeki bizim beyler, hanımefendiler gibi bir şeylerini gizlenmeye bile gereksinimleri yok... Yani burada yalnızca içtenlikleri, sadelikleri nedeniyle herkes çok daha saygıya değer... Hiçbir yere gitmeyeceğim! Patlayacağım burada, ama gene de gitmeyeceğim!..”

II

ŞAPKASINDA YAS KURDELESİ OLAN ADAM

Temmuzun üçü olmuştu. Petersburg’da dayanılmaz sıcak, boğucu bir hava vardı. Velçaninov için çok telaşlı bir gündü: Öğlene kadar oradan oraya koşması gerekmişti. Akşam da davası için çok gerekli birini, beşinci dereceden devlet görevlisini Kara nehir ırmağı kıyısında bir yerlerde yazlığında ziyaret etmek, onu evinde hiç beklemediği bir anda yakalamak zorundaydı. Velçaninov saat beşten sonra nihayet, Nevski bulvarında Polis köprüsü yakınında (pek güzel olmasa da, Fransızların işlettiği) lokantaya girebilmiş, her zamanki köşesinde küçük bir masaya oturmuş ve her zaman yediği yemek çeşitlerini söylemişti.

Her zaman bir rublelik sipariş verir, kişisel durumu gereği kibarca getirilip masasına konan, gereksiz olduğunu düşündü-

ğü şarabın parasını ise ayrı öderdi. Böyle basit bir yemeği nasıl yiyebildiğine şaşsa da, (her zaman, üç gündür ağzına lokma koymamış gibi aynı iştahla) tabakta lokma bırakmadan hepsini siler süpürür, bazen iştahına şaşarak kendi kendine şöyle mırıldanırdı: “Hiç iyi bir şey değil benim bu yaptığım!” Ama bugün küçük masasına oturduğunda ruhsal durumu hiç de iyi değildi. Can sıkıntısıyla şapkasını bir yana atmış, dirseklerini masaya dayayıp düşünmeye başlamıştı. O anda yemekte yanında biri olsaydı ya da kendisine hizmet eden çocuk siparişini ilk anda anlayamasaydı, öylesine kibar, gerektiğinde son derece sakin bir insan olmasına karşın, kesin, bir askeri okul öğrencisi gibi bağırıp çağırmaya başlar, belki de olay çıkarırdı.

Çorbasını getirdiler, kaşığı eline aldı, ama çorbadan daha bir kaşık içmemişti ki, birden kaşığı masaya attı, oturduğu sandalyeden ayağa fırladı. Ansızın, hiç beklemediği bir şey gelmişti aklına: Bir anda (Tanrı bilir nasıl) içindeki sıkıntısının, hüznün, (son günlerde ona sürekli acı çektiren, Tanrı bilir üzerinden neden atamadığı) o değişik iç sıkıntısının nedenini anlamıştı. Bir anda her şeyi anlamış, avcunun içindeymiş gibi görmüştü.

Heyecanlıydı,

“Hep şu şapkanın yüzünden!” diye mırıldandı. “Her şey şu iğrenç yas kurdelesini takılı lanet olası silindir şapka yüzünden!”

Düşünmeye başladı. Düşündükçe canı daha çok sıkılıyor, “geçmişte olmuş her şey” gözünün önüne daha canlı geliyordu.

Kuşkuyla itiraz ediyordu bu düşüncesine: “Ama... peki ama ne oldu ki geçmişte? Olaya benzeyen bir şey var mı ortada?”

Durum şöyleydi: Yaklaşık iki hafta önce (kesin hatırlamıyordu, ama galiba iki hafta önceydi), Podyaçeskaya ile Meşçanskaya sokaklarının kesiştiği köşede, sokakta, şapkasında yas kurdelesini olan tanımadığı bir adamla karşılaşmıştı. Adam, dik kati çekecek bir şeyi olmayan, herkes gibi olağan biriydi. Çabuk adımlarla yürüyordu. Ama yanından geçerken Velçaninov’a pek dikkatli, uzun uzun şöyle bir bakmış, bu bakışıyla onun dikkatini çekmişti. En azından, adamın yüzü hiç yabancı gelmemişti Velçaninov’a. Bir zaman, bir yerde karşılaş-

miş olmalıydılar. “Hayatımda az insanla mı karşılaştım... Hep-sini nasıl hatırlayayım!” diye geçirmişti içinden. Bu ilk izlenimine karşın, yirmi adım sonra unutmuş gibiydi adamı. Ne var ki, bu izleniminin üzerinde bıraktığı etki gün boyu geçmemişti. Çok ilginçti: Nedensiz, değişik bir öfkeydi hissettiği. Şimdi, iki hafta sonra her şeyi açık seçik hatırlıyordu. Bu sürede içindeki o öfkenin nedenini, neden kaynaklandığını anlayamadığını da hatırlıyordu. Hem öylesine anlayamıyordu ki, o günkü iğrenç ruhsal durumunun sabahki karşılaşmayla ilgili olduğunu, akşam geç saatlere kadar aklının ucundan bir kez bile geçir-memişti. Gelgelelim, adam kendini hatırlatmakta acele ediyordu... Ertesi gün Nevski bulvarında tekrar çıktı karşısına ve gene öyle tuhaf tuhaf baktı yüzüne. Velçaninov boş verişine, ama bu boş vermesine kendi de şaşıtı. Doğrudur, bir anda nedensiz ve amaçsız tiksinti uyandıran yüzler vardır. Bu karşılaşmadan yarım saat sonra Velçaninov dalgın, kendi kendine mırıldanı-yordu: “Evet, gerçekten de bir yerde gördüm ben bu adamı...” O akşamı da iğrenç bir ruhsal durum içinde geçirdi; hatta gece çok kötü bir rüya gördü; ama gene de bu yeni ruhsal durumunun, değişik iç sıkıntısının tek nedeninin, bütün akşam onu birçok kez hatırlamış olmasına karşın, dün karşılaştığı, şapka-sında yas kurdelesini olan adam olduğu aklına gelmiyordu. Böylesine “saçma bir şeyin” uzun süre aklına takılmasına kızırıyordu bile. Dahası, heyecanlanmasının bundan kaynaklandığı düşüncesi, aklına gelecek olsa bile kendisi için gurur kırıcı bir şey sayardı bunu. İki gün sonra Nevski nehir vapurlarından birinden çıkışta kalabalık arasında tekrar karşılaştılar. Bu üçüncü karşılaşmada şapkasında yas kurdelesini olan adamın onu tanıdığından kuşkusu kalmamıştı artık, kalabalığın kendisinden uzaklaştırmakta olduğu adama doğru yürümeye başladı. Hatta, elini ona doğru uzatmaya “cesaret edebilecek” kadar adamın onu tanıdığından emindi. Belki adıyla seslenebilirdi de ona. Yine de yapmamıştı bunu, ama... Smolno Manastırı’na gitmek üzere bir faytona binerken öfkeyle şöyle geçiriyordu içinden: “Pe-ki ama kimin nesidir bu herif ve beni gerçekten tanıyor, bana yaklaşmak da istiyorsa neden gelmiyor yanıma?” Yarım saat

sonra ise adamı çoktan unutmuş, avukatıyla tartışıyordu; ama akşam, daha sonra da gece gene o iğrenç iç sıkıntısı başlamıştı. Aynaya bakarak kuşkuyla “Gene mi azdı safram?” diye soruyordu kendine.

Üçüncü karşılaşmalarıydı bu. Arkasından tam beş gün “kimseyle” karşılaşmadı, “herif”ten ses seda yoktu. Ama şapkasında yas kurdelesi olan adam arada bir geliyordu aklına. Velçaninov bir ölçüde şaşkınlıkla şöyle düşünürken yakalıyordu kendini: “Ne o, midemi mi bulandırıyor bu adam benim? Hım...! Yanılmıyorsam, Petersburg’da çok işi olmalı, peki ama o yas kurdelesi kim için? Besbelli, bir yerden tanıyor beni, ama ben onu hatırlayamıyorum. Hem şapkalarına neden yas kurdelesi takar bu insanlar? Hiç de yakışmıyor... Sanırım, biraz yakından bakarsam, tanıyacağım onu...”

Bu arada bildik, ama herhangi bir nedenle unutulmuş, ısrarla hatırlanmak isteyen bir sözcük gibi birtakım şeyler kıpırdamaya başlamıştı belleğinde. Çok iyi bilirsiniz bu sözcüğü, ne anlama geldiğini de bilirsiniz, çevresinde dolanıp durursunuz; ama onu ne denli hatırlamaya çalışırsanız çalışın, bir türlü aklınıza gelmez!

Birden öfkeyle haykırdı Velçaninov: “Oldu bu... Çok eskiden oldu... ve bir yerde oldu... Burada oldu... burada oldu... Kahretsin, evet burada oldu veya olmadı, her neyse!.. Peki ama o herifin bu kadar alçalmasına, rezilleşmesine ne gerek var!..”

Çok öfkeliydi. Ama akşam, bir süre önce “çok” öfkeli olduğunu hatırlayınca hiç hoşlanmadı bundan. Biri bir hatasını yakalamıştı sanki. Canı sıkıldı, şaşırdı.

“Ortada bir neden yokken... yalnızca geçmişini düşününce böyle öfkelenmemin bazzı nedenleri olsa gerek...” Düşünmeyi sürdürmüyordu.

Oysa ertesi gün daha çok öfkelenmişti. Ama bu kez ortada öfkeleneneceği bir şey varmış ve öfkelenmekte de bütünüyle haklıymış gibi geliyordu ona: “Görülmemiş bir küstahlık”; dördüncü karşılaşma olmuştu. Şapkasında yas kurdelesi olan adam yerden biter gibi, tekrar çıkmıştı ortaya. Velçaninov, yazlığında yakalamayı düşündüğü, dava için çok gerekli devlet görevlisini

sokakta yakalamıştı (Velçaninov'u pek uzaktan tanıyan bu devlet görevlisi ondan sürekli kaçıyordu çünkü, Velçaninov'la görüşmek istemiyordu) ve nihayet onunla görüşebildiğine sevinmişti, onun yanında çabuk adımlarla yürüyor, dönüp yüzüne bakarak ona bir şeyler anlatmaya, yaşlı kurnaz devlet görevlisinin konudan uzaklaşmasına engel olmaya çalışıyor, öylesine istediği bir sözcüğü konuşma arasında ağzından kaçırırvermesini bekliyordu ki (ama yaşlı kurnaz adam işin farkındaydı, hiç açık vermiyordu) işte tam o telaşlı anda Velçaninov karşı kaldırımda şapkasında yas kurdelesi olan adamı görmüştü. Orada durmuş, dikkatli dikkatli onlara bakıyordu. Onları izlediği belliydi, hatta sanki gülümsüyordu da...

Velçaninov, devlet görevlisini yolcu ettikten sonra, onunla olan görüşmesindeki başarısızlığı "küstah herifin" birden ortaya çıkmasına verip öfkeyle mırıldandı kendi kendine: "Kahretsin! Kahretsin, beni mi kolluyor bu adam! Besbelli, beni takip ediyor! Birileri mi beni takip etmesi için tuttu onu ve... ve... ve valahi bu yana bakarak gülüyor! Vallahi pataklayacağım bu herifi... Ne yazık ki, bir sopa yok yanımda! Bir sopa satın alacağım şuradan! Böyle bırakamam bunu! Kimin nesidir? Kim olduğun öğrenmeliyim!"

Bu (dördüncü) karşılaşmadan tam üç gün sonra Velçaninov'u, daha önce sözünü ettiğimiz lokantasında son derece heyecanlı, hatta kendinde değilken görüyoruz. Gururuna aşırı düşkünlüğüne karşın, elinde olmadan kendi bile kabullenmişti kendinde olmadığını. Her olayı birlikte düşündüğünde, yorumladığında ruhsal çöküntüsünün, içindeki değişik can sıkıntısının, iki haftadır süren bütün bu heyecanının nedeninin "son derece önemsiz biri" olmasına karşın, şapkasında yas kurdelesi olan adamdan başkası olmadığını nihayet anlamıştı.

Velçaninov, "Varsın, sınırları bozuk biri olayım," diye geçiriyordu içinden. "Demek pireyi deve yapmaya hazır bir insanım, ama bütün bunların belki de hayal olduğunu düşünmek kolay bir şey mi benim için? Peki, her hinoğlu hin, bir insanı bu duruma düşürecekse o zaman bu... o zaman bu..."

Gerçekten de, Velçaninov'u öylesine heyecanlandıran bu-

günkü (beşinci) karşılaşmada deve neredeyse pire olmuştu. O adam daha önce olduğu gibi gene hızla geçmişti yanından, ama bu kez hiç bakmamıştı Velçaninov'a, daha önce olduğu gibi, onu tanıyormuş gibi de yapmamıştı... Tersine, kendisinin fark edilmemesini istiyor gibi bakışını önüne indirmişti. Velçaninov durup avazı çıktığıınca bağırdı arkasından:

"Hey, siz! Şapkasında yas kurdelesini olan! Bugün de saklıyorsunuz kendinizi! Durun, kimsiniz siz?"

Soru (ve öyle bağırması) çok yersizdi. Ama Velçaninov bağırdıktan sonra farkına varmıştı bunun. O böyle bağırınca adam döndü, bir an durup baktı, ne yapacağını bilemedi, gülümsedi, bir şey söylemek, bir şey yapmak istedi. Bir dakika korkunç bir kararsızlık içinde kaldı, sonra birden döndü, arkasına bakmadan koşarak uzaklaştı. Velçaninov arkasından şaşkınlıkla baktı.

"Nedir bu böyle?" diye geçirdi içinden. "Gerçekte o değil, tersine ben ona yapışıyormuşum, hepsi bu kadar mıymış?"

Yemeğini yedikten sonra dosdoğru devlet görevlisinin yazlığına gitti. Devlet görevlisi evde yoktu. Şöyle dediler ona: "Kendileri evden sabahleyin çıktılar, belki gece saat üçten-dörtten önce dönmeyebilirler, çünkü bir isim gününe katılmak üzere kentte bulunuyorlar". Bu öylesine "gurur kırıcı" bir durumdu ki, Velçaninov öfkeye kapılıp bir an isim gününün olduğu yere gitmeyi düşündü. Gidecek bile oldu. Ama yolda, oranın çok uzak olduğunu düşündü, yolun yarısında faytondan indi, Büyük Tiyatro yakınlarındaki evine yayan yürümeye başladı. Yürüyüş yapmak istemişti canı. Uykusuzluk çekmesine karşın, ne pahasına olursa olsun, gece iyi uyumak için bozuk sinirlerini yatıştırması, öte yandan da, uyuyabilmesi için en azından biraz yorulması gerektiğini biliyordu. Bu yüzden eve gecenin ancak onundan sonra varabildi. Yol hiç de kısa değildi çünkü. Gerçekten de çok yorulmuştu.

Martta kiraladığı, "her şeyi altüst eden", bu "kahrolası dava" yüzünden ister istemez Petersburg'da "takılıp kaldığı" için, kendi kendinden özür dileyerek öylesine oç alırcasına dışladığı, küfürler ettiği dairesi aslında hiç de onun dediği kadar kötü, uygunsuz değildi. Giriş gerçekten, biraz karanlıkça, kapının al-

tından giren çer çöp yüzünden “pis”ti. Ama ikinci kattaki daire birbirinden karanlık bir koridorla ayrılan, böylece biri sokağa, öteki avluya bakan aydınlık, yüksek tavanlı iki büyük odadan oluşuyordu. Pencereleeri avluya bakan odanın bir yanında yatak odası olarak kullanılsın diye küçük bir oda vardı, ama oraya Velçaninov’un kitapları, kâğıtları dağınık biçimde atılmıştı. Kendisi geniş odalardan birinde, pencereleeri sokağa bakanında yatıyordu. Yatması için divanı hazırlamışlardı ona. Mobilyası, eski olsa da, oldukça iyi durumdaydı. Aralarında eski zengin günlerden kalma (porselen, bronz ufak tefek şeyler, geniş, gerçek Buhara halıları gibi) değerli olanları bile vardı. Hatta hiç de fena olmayan iki tablo sağlam kalmıştı. Ama hepsi olması gereken yerde değildi, tam anlamıyla dağınıktı. Hatta, hizmetçi kız Pelageya onu yalnız bırakıp bir süre kalmak için anne babasının yanına Novgorod’a gittiğinden bu yana hepsinin üzerinde bir parmak toz birikmişti. Sosyeteden bekâr, kibarlığı hâlâ bırakmak istemeyen bir erkeğin evinde genç bir kızın yalnız başına hizmetçilik etmesi gibi bu tuhaf olay, Pelageya’dan çok hoşnut olsa da, Velçaninov’un yüzünün neredeyse kızarmasına neden oluyordu. Sonbaharda bu daireyi kiraladığında, yurtdışına giden tanıdık bir ailenin yanından ayrılıp onun yanına gelmişti Pelageya, evini düzene sokmuştu. Ama kız anne babasının yanına gidince başka bir hizmetçi kadın tutmaya da karar verememişti. Kısa bir süre için bir uşak tutmaya da gerek yoktu, ayrıca, evinde uşak olmasından da hoşlanmıyordu. Bu yüzden, odaları her sabah, çıkarken anahtarları bıraktığı kapıcının kız kardeşi (hemen hiçbir şey yapmadan parasını alan ve galiba bir şeyler de çalan) Mavra topluyordu. Ama her şeye boş veriyordu Velçaninov, hatta evde artık yalnız kalabildiği için hoşlanıyordu da bundan. Ama elbette, bir yere kadar... Canının sıkkın olduğu kimi zaman bu “iğrençliği” kabullenemiyordu, eve neredeyse her döndüğünde tiksinierek giriyordu kapıdan.

Bu kez hemen soyundu, yatağına attı kendini. Ne olursa olsun, hiçbir şey düşünmemeye, “anında” uyumaya kararlıydı. Ve tuhaftır, başını yastığa koymasıyla birlikte hemen uykuya daldı. Aşağı yukarı bir aydır olmamış bir şeydi bu.

Yaklaşık üç saat kadar uyudu. Ama rahat bir uyku değildi bu. İnsanın sıtmalıyken gördüğü birtakım tuhaf rüyalar görmüştü. Sözde, herkesten gizlediği, birtakım yerlerden gelen insanların odasına girip onu suçladığı bir suç işlemişti. Korkunç bir kalabalık toplanmıştı odasında, ama insanlar hâlâ gelmeyi sürdürüyorlardı; öyle ki, kapı bile kapanmıyordu artık, ardına kadar açık duruyordu. Sonunda dikkati sanki bir zamanlar pek yakın dost olduğu, daha önce ölmüş, ama şimdi nedense öteki insanlarla birlikte birden odasına girmiş tuhaf bir adam üzerinde yoğunlaştı. Olayın en can sıkıcı yanı da Velçaninov'un bu adamın kim olduğunu bilememesiydi; adını unutmuştu, bir türlü de hatırlamıyordu. Yalnızca, bir zamanlar onu çok sevdiğini hatırlıyordu. Odaya girmiş herkes bu adamın ağzından en önemli sözcüğün, Velçaninov'u ya suçlayacak ya da aklayacak sözcüğün çıkmasını bekliyor gibiydi. Herkes sabırsızdı. Ama o masada kıpırdamadan oturuyor, susuyor, bir şey söylemek istemiyordu. Her kafadan bir ses çıkıyor, sinirler giderek geriliyordu. Ve Velçaninov birden kalkıp, bir şey söylemediği için öfkeyle vurdu bu adama ve bundan çok değişik bir haz duydu. Bu yaptığının dehşetinden, acısından yüreği sızladı, ama bu sızıda da bir haz vardı. İyice gözü dönmüştü, bir kez daha, üçüncü bir kez daha vurdu. Öfkeden, dehşetten sarhoş olmuş, aklını yitirmiş gibi, ama gene de içinde sonsuz bir haz duyarak yumruklarını saymayı bırakmıştı artık, durmadan vuruyordu. Her şeyi, bütün her şeyi yıkmak, parçalamak istiyordu. Ansızın bir şey oldu; herkes korkunç çığlıklar atarak dönüp kapıya baktı. O anda üç kez kapı çingırağının yüksek sesi (ama bu ses öylesine yüksekti ki, biri çingırağı yerinden koparmaya çalışıyordu sanki) duyulmuştu. Velçaninov uyandı, bir anda ayıldı, yatağından fırladı, kapıya koştu. Kapı çingırağının sesinin rüyasında değil, gerçekte olduğundan, birisinin o anda kapının çingırağının ipine asıldığından en küçük kuşkusu yoktu. "Böylesine açık seçik, doğal, canlı bir sesi rüyamda duymam çok anormal olurdu!" diye geçiriyordu içinden.

Gelgelelim, çingırak sesinin de rüyasında olduğunu anlayınca çok şaşırdı. Dış kapı açıktı, dışarı çıktı, merdivene bile baktı, kimsecikler yoktu. Çingırak kıpırdamadan yerinde asılı duru-

yordu. Şaşırmış, ama buna sevinmişti de, odasına döndü. Mumu yaktı. Kapının kilitli, çengeli takılı değil, yalnızca üzerine çekili olduğunu hatırladı. Daha önceleri de gece eve geldiğinde (bunu pek önemsemeyip) dış kapıyı, çoğu zaman kilitlemeyi unuttuğu olurdu. Pelageya bunun için birkaç kez uyarmıştı onu. Kapıyı kilitlemek için hole döndü, tekrar açtı, dışarı baktı, kapının çengelini içerden taktı, ama kilitlemeye gene üşendi. Duvar saati iki buçuğu vurdu: Demek üç saat uyumuştur. Gördüğü rüya onu öylesine heyecanlandırmıştı ki, hemen tekrar yatmak istemedi canı, odanın içinde yarım saat dolaşmaya “bir sigara içmeye” karar verdi. Çabucak giyinip pencerenin önüne geçti, kalın kumaş perdeyi, arkasından beyaz storu kaldırdı. Dışarı bütünüyle aydınlanmıştı. Petersburg’un aydınlık yaz geceleri her zaman sinirlerini bozardı, son zamanlarda uykusuzluğunu daha da etkiliyorlardı; öyle ki, iki hafta önce de özellikle bunun için pencerelerine bütünüyle indirildiğinde ışığı geçirmeyen kalın kumaştan ağır perdeler taktırmıştı. Dışarının aydınlığı içeri dolunca masanın üzerinde yanan mumu unutup odada aşağı yukarı daha bir ağır, hastalıklı duyguyla dolaşmaya başladı. Gördüğü rüyanın etkisi geçmemişti. O adama elini kalıdırabildiği, ona vurduğu için ciddi üzüntü vardı içinde.

“Ama yok öyle biri, hiçbir zaman da olmadı, hepsi rüyaydı, neden bu kadar üzülüyorum ki?”

Israrla, bütün telaşı bunda toplanıyormuş gibi, gerçekten hasta olacağını, “hasta bir adam” olacağını düşünmeye başladı.

Yaşlanmakta, zayıf düşmekte olduğunu hissetmek her zaman ağır gelirdi ona. Bu yüzden, sinirlerinin bozuk olduğu zamanlar sırf canının daha da sıkılması için bu ikisini inadına abartırdı.

Odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşırken kendi kendine mırıldanıyordu:

“Yaşlılık! Gerçekten yaşılanıyorum ben! Belleğim zayıflıyor; hayaller, rüyalar görüyorum, çingirak sesleri duyuyorum... Kahretsin! Deneyimlerimden biliyorum, böyle rüyalar hastalanacağımın belirtisidir... Çok iyi biliyorum ki, şu şapkasında yas kurdelesini olan adam “hikâyesi” de rüyadır. Evet, dün çok doğru düşün-

düm: O bana değil, ben ona yapıyorum! Onunla ilgili bir öykü uyduran da, korkudan masanın altına giren de benim. Peki, neden onun bir düzenbaz olduğunu düşünüyorum? Belki çok düzgün bir adamdır. Evet, yüzünde hoş olmayan herhangi bir şey olmasa da, itici bir yüzü var, herkes gibi giyiniyor. Ama bakışı sanki bir tuhaf... Gene aynı şeyi düşünüyorum! Gene ondan söz ediyorum!! Böyle düşünmeye hangi şeytan dürtüyor beni? Bu daragacı kaçını herif olmadan yaşayamayacak mıyım ben?"

Kafasının içinde böyle düşünceler dolaşırken bir başka şey daha canını sıkıyordu. Birden, şapkasında yas kurdelesini olan adamın bir zamanlar onun dostu olduğuna, onun eski, büyük bir sırrını bildiğine, şimdi de onu böyle aşağılık bir durumda gördüğü için onunla alay ettiğine inanmaya başlamıştı. Bir şey düşünmeden pencereye yürüdü. Pencereyi açacak, gecenin temiz havasını ciğerlerine çekecekti. Birden irkildi: Gözünün önünde ansızın duyulmamış, görülmemiş bir şey oldu gibi geldi ona.

Pencereyi daha açmamıştı ki, birden kenara attı kendini. Karşıdaki bomboş caddede birden, şapkasında yas kurdelesini olan adamı görmüştü. Adam, yüzü pencereye dönük, kaldırımında dikiliyordu. Ama Velçaninov'un farkında değilmiş ve (ilginçtir) bir şeyler düşünüyormuş gibi eve bakıyordu. Sanki bir şey düşünüyor, bir karar vermeye çalışıyordu. Elini kaldırıp parmağını alnına koyar gibi yaptı. Sonunda verdi kararını, çevresine kaçamak bir göz attı, ayaklarının ucuna basarak, saklanarak çabuk adımlarla caddenin karşısına yürüdü. Dosdoğru, Velçaninov'un evinin, yazları kimi zaman gece saat üçe kadar sürgüsü çekilmeyen avlu kapısına geldi. Birden "bana geliyor..." diye geçirdi içinden Velçaninov, o da çabuk, gene ayaklarının ucuna basarak dış kapıya koştu. Kapının önünde öylece kalakaldı, beklemeye başladı. Sağ eli biraz önce taktığı kapının çengeli üzerinde, beklediği ayak sesinin merdivenlerde duyulmasını heyecan içinde bekliyordu.

Kalbi öylesine gümür gümür atıyordu ki, gelen yabancıların merdivenlerde ayak sesini duyamayacağından korkuyordu. Olanları anlayamıyor, ama olduğundan on kat daha güçlü

hissediyordu. Sanki biraz önceki rüyasıyla gerçek birbirine karışiyordu. Velçaninov doğuştan gözü kara bir insandı. Gelecek tehlikeyi beklerken korkusuzluğunu bazen aşırılığa götürmeyi severdi. O anda onu gören kimse olmasa bile, sırf hoşlandığı için yapardı bunu. Ama şimdi çok daha değişik bir şey vardı ortada. Bir süre önce ruhsal çöküntü içinde olan, sızlanan insan şimdi bambaşka biri olmuştu. Sinirli, duyulmayan bir kahkaha yükseliyordu göğsünde. Kapalı kapının dışındaki yabancının her hareketini tahmin ediyordu.

“Evet! Basamakları çıkıyor, çıktı, çevresine bakınıyor, aşığıya kulak kabartıyor; soluğunu tutuyor, usulca yürüyor... ve! Kapının kolunu tutuyor, çekmeyi deniyor! Kapının çengelinin takılı olmadığını düşünüyordu! Demek, kapının çengelini takmayı zaman zaman unuttuğumu biliyor. Tekrar çekiyor kapının kolunu; ne o, kapının çengelinin yerinden çıkacağını mı düşünüyor yoksa? Geri dönmek istemiyor! Boşuna geldiğine mi üzülüyor?”

Gerçekten de bütün bunlar Velçaninov’un düşündüğü gibi olmuş olmalıydı: Gerçekten de kapının dışında biri duruyor, ses çıkarmamaya çalışarak kapının koluna asılıyor, elini uzatıp çengeli yerinden çıkarmayı deniyordu... “galiba amacına ulaşmak üzereydi de...” Ama Velçaninov kararını vermişti, bir çeşit heyecanla o anı bekliyor, kendini hazırlıyordu: Bir anda çengeli çıkarmak, kapıyı ardına kadar açmak, “korkunç adamla” karşı karşıya kalmak niyetindeydi. Sözelimi “Hadi bakalım beyefendi, ne işiniz var sizin burada, niyetiniz nedir?”

Öyle de yaptı. Uygun bir zamanda ansızın çıkardı çengeli, tekmeyle açtı kapıyı... nerdeyse, şapkasında yas kurdelesini olan adama çarpıyordu.

III

PAVEL PAVLOVIÇ TRUSOTSKI

Kapıdaki adam olduğu yerde donup kalmıştı sanki. Eşikte karşılaştığı duruyor, kıpırdamadan birbirlerinin gözünün içine bakı-

yorlardı. Birkaç dakika böyle sürdü bu ve birden tanıdı konugunu Velçaninov!

O anda konuk da, anlaşılan, Velçaninov'un artık kendisini tanımış olduğunu anladı; gözlerindeki ışıktan belli oldu bu. Bütün yüzünü bir anda çok tatlı bir gülümseme kaplamıştı.

Duruma hiç de uygun olmayan, komik bile kaçan son derece kibar bir tavırla neredeyse şarkı söyler gibi,

“Yanılmıyorsam, karşımda Aleksey İvanoviç'i görme mutluluğuna eriyorum?” dedi.

Velçaninov neden sonra şaşırmış gibi,

“Yoksa Pavel Pavloviç Trusotski misiniz siz?” diye sordu.

“Bundan dokuz yıl önce T.'de tanışmıştık ve hatırlatmama izin verirsiniz, yakın dosttuk.”

“Evet efendim... haklısınız... ama şu anda gecenin üçü ve tam on dakika kapımın açık olup olmadığını anlamaya uğraşıyorsunuz...”

Konuk saatini çıkarıp baktı, üzülmüş, hatta şaşırmış gibi haykırdı:

“Evet, üç! Haklısınız, tam üçmüş! Affedersiniz, Aleksey İvanoviç, içeri girmeye çalışırken düşünmeliydim bunu. İnanın, utandım bu yaptığımdan. Birkaç gün sonra uğrar, durumu açıklarım size, ama şimdilik...”

Velçaninov konunun sözünü kesti:

“Hayır, olmaz! Açıklayacağınız bir şey varsa hemen şimdi açıklasanız iyi olur! İçeri buyurun, odaya geçelim efendim. Yanılmıyorsam, siz de içeri, odaya girmeyi düşünüyordunuz, yoksa gecenin bu vakti kapının kilitli olup olmadığına bakmaya gelmiş olamazsınız...”

Hem heyecanlıydı hem şaşırmıştı, söyleyecek bir şey bulamıyordu. Utanmaya bile başlamıştı: Onca fantastik olaydan ne bir gizem ne de bir tehlike çıkmıştı. Topu topu, Pavel Pavloviç diye aptal biri vardı ortada. Ama olayın hiç de bu kadar basit olduğunu düşünmüyordu Velçaninov. Endişeliydi, korkuyordu, önsezisi bulanık bir şeyler söylüyordu ona. Konugunu koltuğa oturtuttuktan sonra koltuktan bir adım ötedeki yatağına sabırsızlık içinde oturdu, dirseklerini dizlerine dayayıp öne eğildi, ko-

nuğun konuşmaya başlamasını bekliyordu. Çok gergindi. Merakla izliyordu onu, hatırlamaya çalışıyordu. Ama tuhaftır, konuk susuyordu, bir an önce konuşmaya başlamak “zorunda olduğunu” anlayamıyor gibiydi. Üstelik ev sahibine onun bir şeyler söylemesini bekliyor gibi bakıyordu. Belki de, kapana düşen bir farenin ilk anda ürktüğü gibi düpedüz korkmuş, kendini biraz rahatsız hissetmişti. Ama Velçaninov yavaş yavaş öfkeleniyordu.

“Ne oluyorsunuz?!” diye haykırdı. “Öyle ya, sanırım bir fan-tezi veya rüya değilsiniz! Ölmüş numarası yapmaya mı geldiniz buraya? Bir açıklama yapın, be adam!”

Konuk şöyle bir kıpırdadı, gülümsedi ve ihtiyatla şöyle başladı:

“Anladığım kadarıyla önce, bu saatte ve özellikle de geçmiş-i, nasıl ayrıldığımızı düşünecek olursak, böyle gelmem şaşırttı sizi, efendim... Doğrusu, şimdi ben de yadırgadım bunu, efendim... Aslında benim de size uğramaya niyetim yoktu, öylesi-ne oldu işte...”

“Nasıl yani, öylesine?... Pencereden gördüm sizi, ayaklarınızın ucuna basarak caddeyi karşıdan karşıya geçtiniz!”

“Ah! Gördünüz demek! Öyleyse, şu anda benden çok şey biliyorsunuz, efendim! Ama yalnızca canınızı sıkıyorum ben, sinirinizi bozuyorum... Bakın ne diyeceğim: Üç hafta önce bir iş için geldim buraya... Bildiğiniz gibi, Pavel Trusotski’yim ben, tanıdınız beni, efendim. Sözünü ettiğim işim de, başka bir ilde daha yüksek bir göreve atanmak... Ama gene de başka bir şey var!.. Doğrusunu söylememi isterseniz, asıl önemli olan üç haftadır burada sürtüyorum ve sanırım, bilerek de yapıyorum bunu; yani atamam çıkacak olsa bile, inanın, belki hiç umursamam, unuturum onu ve bu ruhsal durumumla ayrılmam Petersburg’unuzdan. Amacımı yitirmiş gibi boş boş dolaşırım kentte, hatta atamamın çıktığını unutmak bu ruhsal durumumda haz bile verir bana, efendim...”

Velçaninov yüzünü ekşitti,

“Nasıl bir ruhsal durum içindesiniz?” diye sordu.

Konuk başını kaldırıp baktı ona, şapkasını çıkardı, kararlı bir

tavırla yas kurdelesini gösterdi.

“İşte böyle bir ruhsal durum içinde!”

Velçaninov bir şey anlamadan bir yas kurdelesine, bir konunun yüzüne baktı. O anda yanakları kıpkırmızı oldu, büyük bir heyecana kapıldı.

“Natalya Vasilyevna mı yoksa?..”

“Evet, Natalya Vasilyevna, efendim! Natalya Vasilyevna! Geçtiğimiz martta... Verem... neredeyse bir anda, aşağı yukarı iki ayda! Gördüğünüz gibi, ben de böyle kaldım!”

Böyle dedikten sonra konuk son derece duygulu bir tavırla kollarını iki yana açtı. Yas kurdelesi olan şapkası sol elindeydi, çıplak başını iyice önüne indirdi. En azından on saniye öyle kaldı.

Onun bu durumu, hareketi bir anda canlandırdı Velçaninov'u. Alaycı, hatta muzip bir gülümseme dolaştı dudaklarında. Ama yalnızca bir an içindi bu. Çok uzun zaman önce tanıdığı, gene çok uzun zaman önce unutup gittiği bu kadının ölüm haberi beklenmedik derecede sarsmıştı onu.

Aklına gelen ilk sözcükler döküldü ağzından:

“Nasıl olur? Peki neden doğrudan gelip açıklamadınız bana bunu?”

“İlginize minnettarım, bunu görüyor ve ilginize büyük değer veriyorum, ne var ki...”

“Ne var ki?”

“Ne var ki, aradan bunca zaman geçtikten sonra acımla, hatta benimle birden öylesine yakından ilgilendiniz ki, doğal olarak elbette minnettarlık duyuyorum size. İşte yalnızca buydu açıklamak istediğim. Dostlarımin samimiyetinden hiçbir zaman kuşku etmemekle birlikte, istesem şimdi burada da içten dostlar –Stepan Mihayloviç Bagautov gibi mesala– bulabilirim; ama bildiğiniz gibi, Aleksey İvanoviç, bizim tanışıklığımızın, (belki dostluğumuzun da, çünkü minnettarlıkla hatırlıyorum her şeyi) üzerinden dokuz yıl geçti; hiç gelmediniz bize, hiç de mektuplaşmadık...”

Konuk notalarla şarkı söylüyor gibi konuşuyordu, ama konuşurken başını önünden kaldırmıyor, hep yere bakıyor, bu

arada elbette, yukarıda ne olup bittiğini de görüyordu. Ev sahibi, durumu biraz anlamış gibiydi.

Pavel Pavloviç'i giderek artan hayli tuhaf bir merakla dinliyor, izliyordu. Konuğu bir an susunca beklenmedik, karışık birtakım düşünceler doldu aklına. Heyecanla haykırdı:

"Peki şu ana kadar neden tanıyamadım sizi? Öyle ya, sokakta beş kez karşılaştık!"

"Evet, ben de hatırlıyorum. Sık sık karşıma çıkıyordunuz... iki kez, hatta belki de üç kez."

"Yani hep siz benim karşıma çıkıyordunuz, ben sizin değil!"

Velçaninov ayağa kalktı, birden yüksek sesle, hiç beklenmedik biçimde kahkahayla gülmeye başladı. Pavel Pavloviç durdu, dikkatli dikkatli baktı Velçaninov'un yüzüne, ama tekrar konuşmaya başladı:

"Beni tanımamış olmanızın nedeni belki de unutmuş olmanızdandır efendim; ayrıca, bu arada çiçek bile oldum, bu hastalık yüzümde birtakım izler bıraktı, belki de ondandır."

"Çiçek mi?" Gerçekten de çiçek geçirmişti Pavel Petroviç. "Peki, nasıl oldu?.."

"Nasıl olduğunu bilmiyorum... Neler geliyor insanın başına Aleksey Ivanoviç! Yakalandım işte..."

"Ama gerçekten çok komik bu... Her neyse, anlatmaya devam edin, devam edin dostum!"

"Gerçi hep ben sizin karşınıza çıkmış olsam da efendim..."

"Durun hele! Neden "yakalandım" dediniz? Bu durum için ben çok daha kibar bir sözcük kullanmanızı kastetmiştim. Neyse, devam edin, devam edin!"

Velçaninov nedense giderek daha neşeleniyor, onu sarsan ilk izlenimi değişiyordu. Odanın içinde çabuk adımlarla bir aşağı, bir yukarı dolaşmaktaydı.

"Gerçi hep ben sizin karşınıza çıkmış olsam da efendim... Buraya, Petersburg'a gelirken sizi arayıp bulmaya kararlıydım... Ama tekrar söylüyorum, şu anda öyle bir ruhsal durumdayım ki... Marttan beri kafam öyle karışık ki..."

"Ah, evet! Marttan beri kafanız karışık... Durun bir dakika, sigara içmiyorsunuz siz?"

“Bildığınız gibi, Natalya Vasilyevna’nın yanında...”

“Orası tamam, ya marttan bu yana?”

“Arada bir belki bir tane.”

“Alın size bir sigara; yakın ve devam edin! Devam edin, beni çok...”

Velçaninov, konuğunun sigarasını yaktıktan sonra tekrar, hemen yatağına oturdu. Pavel Pavloviç susuyordu, bir süre sonra sordu:

“Peki siz neden böyle heyecanlısınız? Sağlığınız yerinde mi efendim?”

Birden sinirlendi Velçaninov.

“Benim sağlığımı boş verin şimdi! Hadi devam edin!”

Ev sahibinin heyecanını gördükçe bundan hoşlanıyor, kendine güveni artıyordu. Tekrar konuşmaya başladı:

“Devam edecek ne var efendim? Önce, ölmüş bir insanı düşünün Aleksey İvanoviç, yani öylesine değil de, gerçekten dediğimiz biçimde ölmüş birini... Yirmi yıllık bir evlilikten sonra yaşam biçimini değiştirmiş, tozlu sokaklarda, bomboş bozkırlarda dolaşır gibi amaçsız, kendini neredeyse bilmeden ve bu kendini bilmeyişinden duyduğu hazla kendinden geçerek dolaşan birini düşünün. Doğal olarak, kimi zaman bir tanıdığım-la hatta yakın bir dostumla karşılaşıyorum, öyle bir durumdayken onun yanına yaklaşmamak için onu görmezden geliyor, yanından geçip gidiyorum. Sonra da her şeyi hatırlıyorum, bu yakın geçmişin, geri döndüremeyeceğim bu geçmişin bir tanığını, onu paylaşabileceğim birini bulabilmek için kalbim öylesine çarpmaya başlıyor ki (hem yalnızca gündüz değil), böyle birini bulmak, onu kucaklamak için gecenin üçünden sonra bile onu uyandırmak amacıyla yanına koşmayı göze alabiliyorum efendim. Şimdi de saat konusunda yanıldım, dostumu bulmakta değil, çünkü şu anda çok mutluyum, aradığımı buldum. Saatte gelince, böyle bir ruhsal durum içinde, inanın, saat ancak on biri yeni geçiyor sanıyordum. Hüzünümü içime atıyorum, ondan sanki haz duyuyorum. Hatta hüzün değil de özellikle bu durumum çarpıyor kalbimi...”

Birden tekrar pek ciddileşen Velçaninov üzgün,

“Ne kadar etkileyici anlatıyorsunuz!” dedi.

“Evet efendim, çok tuhaf anlatıyorum...”

“Şaka etmiyorsunuz ya?”

Pavel Pavloviç acılı bir şaşkınlıkla sesini yükseltti:

“Şaka mı ediyorum! Şu anda size bunları anlatırken bile...”

“Ah, rica ediyorum, susun artık!”

Velçaninov ayağa kalkıp tekrar odanın içinde dolaşmaya başladı.

Böyle aradan beş dakika geçti. Konuk da ayağa kalkacak oldu, Velçaninov “Oturun, kalkmayın!” diye bağırdı, Pavel Pavloviç onun dediğini yaptı, uysalca koltuğa bıraktı kendini.

Velçaninov birden gelip onun karşısında durdu,

“Ama çok değişmişsiniz!” dedi. Bu söylediği çarpmıştı onu sanki. “Korkunç derecede değişmişsiniz! Aşırı derecede! Başka bir insan olmuşsunuz!”

“Dile kolay, dokuz yıl geçti aradan efendim.”

“Hayır, hayır, hayır, söz konusu olan yıllar değil! Yüzden ne kadar değiştiğiniz değil benim dediğim, başka türlü bir değişiklik var sizde!”

“Belki bu da dokuz yılın etkisidir efendim.”

“Ya da mart ayının!”

Kurnaz kurnaz gülümsedi Pavel Pavloviç.

“He, he... Çok değişik düşünceleriniz var... Peki, sormama izin vererseniz, ne gibi bir değişiklik bu bendeki?”

“Daha ne olsun! Eskiden ağırbaşlı, akli başında bir Pavel Pavloviç vardı, son derece akıllı bir Pavel Pavloviç, oysa şimdi tam anlamıyla *vaurien*¹ bir Pavel Pavloviç!”

Velçaninov’un sinirleri kendine en çok hakim olabilen insanların bile bazen gereksiz şeyler söyleyebileceği kadar bozuktu.

Pavel Pavloviç keyifli keyifli güldü.

“Demek *vaurien* buluyorsunuz beni? Akıllı değilim artık, öyle mi? Akıllı değil miyim?”

“Akıllı da nesi! Şu anda belki çok *zekisiniz* de.”

Velçaninov şöyle geçiriyordu içinden: “Küstahlaşıyorum, ama bu herif daha küstah! Peki ama... niyeti nedir?”

1 (Fr.) Kepaze.

Konuk birden heyecanlandı, koltuğunda şöyle bir dönüp, “Ah, çok değerli, paha biçilmez Aleksey İvanoviç! Bizler kimiz ki? Sosyete de değiliz artık, ılık ılık yüksek sosyetenin içinde değiliz! Eski, çok eski iki dostuz. Birbirimize çok yakındık, aramızdaki karşılıklı, çok değerli bağı hatırlıyoruz. Aramızdaki dostluk zincirinin değerli halkasını da, toprağı bol olsun karım oluşturunuyordu, ikimiz de biliyoruz bunu!”

Pavel Pavloviç duygularına, heyecanına kendini öylesine kaptırmıştı ki, biraz önce olduğu gibi başını tekrar önüne eğmiş, bu defa şapkasıyla da yüzünü kapamıştı. Velçaninov nefretle, canı sıkkın, bakıyordu ona.

“Ya düpedüz bir soytarıysa bu adam?” diye geçirdi içinden. “Yo, hayır, hayır! Sanırım sarhoş değil... ama belki de sarhoştur. Yüzü kıpkırmızı. Sarhoş olsa da ne fark eder ki... Neden geldi buraya? Benden istediği nedir bu düzenbazın?”

Pavel Pavloviç şapkasını yüzünden hafifçe çekip, anılara kendini giderek daha çok kaptırıyormuş gibi yükseltti sesini:

“Hatırlayın, hatırlayın! Kent dışına arabalarla geziye çıkışlarımızı, akşam eğlencelerimizi, danslı toplantılarımızı, çok konuksever Semyon Semyonoviç hazretlerinin evinde masum oyunlarımızı hatırlayın. Ya akşamları üçümüz birlikte kitap okumalarımızı? Ya bir işinizle ilgili bilgi almak için bir sabah evime geldiğinizde ilk tanışmamızı, hatta bağırıp çağırma-ya başladığınızı, bağırmanıza Natalya Vasilyevna'nın yanımıza çıktığını ve on dakika sonra tam bir yıl için, Turgenyev'in “Taşralı Bir Bayan” oyununda olduğu gibi, evimizin en yakın dostu olduğunuzu hatırlayın...”

Velçaninov odanın içinde yere bakarak, konuğunu sabırsızlıkla, nefretle, dikkatle dinleyerek ağır adımlarla yürümeyi sürdürüyordu.

Biraz can sıkıntısıyla kesti konuğunun sözünü:

Taşralı Bir Bayan aklıma bile gelmemişti. Ayrıca, eskiden hiç de kendi sesinize benzemeyen... böyle ince bir sesle konuşmazdınız. Şimdi böyle konuşmanızın nedeni nedir?

Hemen karşılık verdi Pavel Pavloviç:

“Aslında, eskiden daha çok susardım ben efendim, yani se-

si soluğu çıkmayan biriydim. O zamanlar daha çok, toprağı bol olsun, karım konuşmaya başladığında onu dinlemekten hoşlanırdım. Onun ne güzel konuştuğunu, ne zekice şeyler söylediğini biliyorsunuzdur efendim... *Taşralı Bir Bayan* ve özellikle Stupendyev konusunda ise haklısınız. Siz gittikten sonra, çok değerli karımla kimi boş zamanlarımızda sizi hatırladığımızda, sizinle ilk karşılaşmamızı o tiyatro oyununa benzettiğimiz oluyordu... Gerçekten de iki olay birbirinin aynısıydı efendim... Stupendyev'e gelince..."

Velçaninov bağırarak, (ayağını yere bile vurmuştu) konuğunun sözünü kesti:

"Sözünü ettiğiniz bu kahrolası Stupendyev de kimin nesidir?"

Kendisini rahatsız eden birtakım hatıralarla bağlantılı gibi hissettiği bu "Stupendyev" adı karşısında hiç şaşırılmamıştı.

Pavel Pavloviç pek tatlı, ince bir sesle karşılık verdi:

Taşralı Bir Bayan oyununda kocadır Stupendyev. Ama, özellikle siz gittikten sonra, tıpkı sizin gibi, dostluğunu bize armağan ettiği beş yılda çok değerli, çok güzel anılarımızın arasında Stepan Mihayloviç Bagautov'ın bambaşka bir yeri vardır.

Velçaninov olduğu yerde birden çakılıp kaldı.

"Bagautov mu? Nasıl yani? Hangi Bagautov bu?"

"Bagautov, Stepan Mihayloviç Bagautov. Sizin gidişinizden tam bir yıl sonra bize dostluğunu armağan eden ve sizin gibi..."

Sonunda durumu kavramıştı Velçaninov. Haykırdı:

"Ah, Tanrım, tanıyorum ben onu! Bagautov! Evet, sizin dairede çalışan şu Bagautov..."

"Evet evet, bizim dairede çalışıyordu! Valinin yanındaydı!" Heyecan içinde haykırıyordu Pavel Pavloviç. "Petersburg'un yüksek sosyetesinden harika bir gençti!"

"Evet evet! Demek öyle! Benim gibi o da..."

Pavel Pavloviç ev sahibinin dikkatsizce ettiği sözü aynı heyecanla tekrar etti:

"Evet, o da... sizin gibi o da... evet o da! Son derece konuksever Stepan Mihayloviç hazretlerinin ev tiyatrosunda *Taşralı Bir Bayan*'ı oynuyorduk. Stepan Mihayloviç konttu, ben koca, toprağı bol olsun Natalya Vasilyevna da taşralı bayan. Ama Natal-

ya Vasilyevna'nın ısrarı üzerine koca rolünü benden almışlardı. Böylece, sözde yeteneksizliğim nedeniyle, koca rolünü ben oynamamaya başladım..."

"Peki ne diye Stupendyev oluyorsunuz? Her şeyden önce Pavel Pavloviç Trusotski'siniz siz, Stupendyev değil!" Velçaninov kabaca, hiç çekinmeden, neredeyse sinirden titreyerek konuşuyordu. "Yalnız, izin verin: Bagautov denen o adam şu anda Petersburg'da. Gördüm ben onu, ilkbaharda gördüm! Onunla da mı görüşmüyorsunuz?"

"Üç haftadır Tanrının her günü gidiyorum evine. Kabul etmiyorlar! Hastaymış galiba! Görüşemezmişiz!.. Ama düşünabiliyor musunuz, ilk elden öğrendiğime göre, gerçekten de çok ağır hastaymış. Altı yıllık bir dostum! Ah, Aleksey İvanoviç, söylüyorum size, tekrar söylüyorum, böylesi bir ruhsal durumda kimi zaman toprak yarılrsa da içine girsem istiyorum, hem gerçekten istiyorum bunu. Bir başka zaman da geçmiş günlerin tanığı, o günleri benimle birlikte yaşamış eski bir dostumu yalnızca ağlayarak, başka hiçbir şey için değil, yalnızca ağlayarak kucaklamak, göğsüme bastırmak istiyorum!.."

Velçaninov sert bir tavırla,

"Peki, anlattıklarınız bu günlük yeter, öyle değil mi?" dedi.

Pavel Pavloviç hemen ayağa kalktı.

"Fazlasıyla, fazlasıyla yeter!" dedi. "Saat dört oldu, çok ben-cilce rahatsız ettim sizi..."

"Bakın ne diyeceğim, ben uğrayacağım size, kesinlikle uğrayacağım, o zaman umarım... Açıkça, açık yüreklilikle söyler misiniz bana, şu anda sarhoş değilsiniz, değil mi?"

"Sarhoş mu? Hiç de değilim..."

"Buraya gelirken ya da daha önce içmediniz mi?"

"Biliyor musunuz Aleksey İvanoviç, ateşiniz var sizin efendim."

"Yarın uğrayacağım size, sabah, saat birden önce..."

"Uzun zamandır farkındayım, neredeyse uyurgezer gibi dolaşıyorsunuz, haz duyarak çok düşündüm bunu. Evet kabul ediyorum, sizi rahatsız ettiğim için üzgünüm... ama tamam, tamam, gidiyorum! Siz de yatıp uyuyun artık!"

Pavel Pavloviç'in arkasından seslendi Velçaninov:

"Nerede oturduğunuzu söylemediniz!.."

"Sahi, söylemedim mi? Pokrovskaya Otelinde..."

"Hangi Pokrovskaya oteli bu?"

"Pokrov'un yanındaki işte, hemen şurada, ara sokakta... Ara sokağın adını unuttum da, numarasını... Pokrov Kilisesi'nin hemen yanında..."

"Neyse, bulurum!"

"Değerli konuğumu ağırlamak mutlu edecektir beni."

Bu arada merdivene ayağını atmıştı.

Tekrar seslendi Velçaninov:

"Durun! Kaçmıyorsunuz ya?"

Pavel Pavloviç üçüncü basamakta durup döndü, gözlerini iri iri açıp gülümseyerek karşılık verdi:

"Nasıl yani 'kaçmıyorsunuz'?"

Velçaninov bir şey söylemeden çarparak kapadı kapıyı, çengelini dikkatlice taktı. Odasına döndükten sonra, bir şeye içi çok sıkılmış gibi tükürdü.

Odanın ortasında bir süre kıpırdamadan ayakta durduktan sonra, soyunmadan yatağa attı kendini, hemen uykuya daldı. Söndürmeyi unuttuğu mum masanın üzerinde yanıp sonunda söndü.

IV

KADIN, KOCA VE SEVGİLİ

Deliksiz uyudu ve saat tam dokuz buçukta uyandı. Çabucak doğrulup yatakta oturdu, hemen "o kadının" ölümünü düşünmeye başladı.

Dünkü ansızın öğrendiği bu ölümün üzerinde bıraktığı sarsıcı etki bir çeşit heyecan, hatta acı uyandırmıştı onda. Bu heyecan ve acı dün gece Pavel Pavloviç'in yanında tuhaf bir düşünceyle bir an için yalnızca bastırılmıştı, o kadar. Ama şimdi uyanınca dokuz yıl önce olan her şeyi olağanüstü bir parlaklıkla hatırlamıştı.

“Bu Trusotski’nin” karısı kadını, ölen Natalya Vasilyevna’yı seviyordu ve gene bir veraset davası nedeniyle, T. ilinde tam bir yıl kaldığında (Bu dava orada bir yıl kalmasını gerektirmiyorduydu da, özellikle kalmıştı orada, bunun nedeni de Natalya Vasilyevna’ydı) sevgilisiydi kadının. Kadınla ilişkisi, ona olan aşkı onu öylesine etkilemişti ki, Natalya Vasilyevna’nın kölesi gibiydi ve kadının bu konuda en küçük bir arzusu olsaydı, çok büyük olasılıkla, her türlü çılgınlığı yapabilirdi. Daha önce de, daha sonra da böyle bir şey yaşamamıştı. Bir yılın sonunda, ayrılık artık kaçınılmaz olduğunda, o can sıkıcı an yaklaştığında Velçaninov büyük bir umutsuzluk içindeydi, (oyssa bu umutsuzluğu ayrılık anının çok yakın olmasından değildi) çünkü Natalya Vasilyevna’ya kocasını, her şeyi bırakıp onunla birlikte yurtdışına kaçmayı önermişti. Kadının yalnızca alayları ve kararlı ısrarı (Velçaninov’un bu planını bütünüyle onaylıyordu bunlar, oysa kadın belki de yalnızca can sıkıntısından ya da alay etmek için öyle davranıyordu) evet, kadının yalnızca alayları, kararlı ısrarı vazgeçmesini sağlayabilirdi, yalnız gitmek zorunda bırakabilirdi onu. Sonra ne mi oldu? Kentten ayrılmasının üzerinden ancak iki ay geçmişti ki, Velçaninov Petersburg’da kendine, onun için her zaman cevapsız kalan soruyu soruyordu: “Gerçekten seviyor muyum ben bu kadını, yoksa her şey bir yanlış algılama mıydı?” Ve düşüncesizlikten veya yeni başlayan tutkularından olmasa da, soruyordu bu soruyu kendine. Bu ilk iki ayda Petersburg’da öylesine çıldırmış gibiydi ki, buraya gelir gelmez eski çevresine girmiş olmasına, yüzlerce kadınla karşılaşmasına karşın, hiçbir kadına dönüp bakmamıştı. Öte yandan, T.’ye dönecek olsa, bütün bu sorulara karşın, gene o kadının etkisi altına gireceğini çok iyi biliyordu. Sonraki beş yıl da öyle düşünüyordu. Ama beş yıl sonra bunu kendi kendine artık öfkeyle itiraf etmeye ve “o kadın”ı nefretle hatırlamaya başlamıştı. T.’de geçirdiği bir yıldan utanıyor, kendisi gibi, Velçaninov (!) gibi bir insanın kendini böylesine “aptalca” bir tutkuya nasıl kaptırabildiğini anlayamıyordu. Bu tutkusunun anıları bir utanca dönüşmüştü onun için. Yüzü, gözleri yaşarırcasına kıpkırmızı oluyor, vicdanı sızlıyordu. Evet,

birkaç yıl daha kendini sakinleştirmeye, her şeyi unutmaya çalışmış, bir ölçüde başarmıştı da bunu. Ve şimdi, aradan dokuz yıl geçtikten sonra, dün akşam birden Natalya Vasilyevna'nın öldüğünü öğrenmesinden sonra ansızın, tuhaf bir biçimde her şey tekrar canlanmıştı hayalinde.

Şimdi, kafasının içinde karmakarışık düşüncelerle yatağında otururken, bu haberin (onu sarsan bir gün öncesinin bütün “izlenimlerine” karşın) gene de “onun öldüğüne” ilişkin her şeyi çok sakin, açık seçik hissediyordu. “Ona karşı bir şey hissetmediğimden olabilir mi bu?” diye soruyordu kendine. Evet, şimdi nefret etmiyordu ondan, ve daha bir yansız, daha bir adil yargılayabilirdi onu. Bu dokuz yıllık ayrılık süresince uzun zamandır şöyle bir düşünce oluşmuştu içinde: Natalya Vasilyevna “iyi” taşra sosyetesinin sıradan bir üyesiydi ve “kim bilir, belki de öyleydi, hayalimde ben öyle mükemmelleştirmiştim onu...” Ne var ki, bu düşüncesinin yanlış olabileceğini de düşünmüyor değildi. Şimdi de aynı görüşteydi. Evet, olaylar arasında bir çelişki vardı. Birkaç yıl şu Bagautov'un da ilişkisi olmuştu Natalya Vasilyevna'yla. Anlaşılan o da tutulmuştu ona. Bagautov gerçekten de Petersburg sosyetesinin genç bir üyesiydi, “boş kafalı biri” (onun için böyle diyordu Velçaninov) olduğu için de mesleğinde yalnızca Petersburg'da ilerleyebilirdi. Gelgelelim, Petersburg'u, yani en önemli avantajını önemsemeyip, sırf bu kadın için T. ilinde beş yılını boşa harcamıştı! Sonunda, belki de yalnızca “eski bir ayakkabı gibi” onu bir kenara attıkları için Petersburg'a dönmüştü. Anlaşılan, olağanüstü bir şey, erkekleri kendine çekme, bağlama, tutsak etme yeteneği vardı bu kadının!

Öte yandan, böyle bir yeteneği yok gibiydi de: Güzel olmasına, güzel değildi, belki düpedüz çirkindi bile. Yirmi sekiz yaşında başlamıştı Velçaninov'la ilişkisi. Hiç de güzel olmayan yüzü kimi zaman hoş bir canlılıkla kaplanıyordu, ama gözleri tam anlamıyla çirkindi. Bakışında gereksiz bir katılık vardı. Sıksa bir kadındı. İyi bir eğitim almamıştı ama kesinlikle zeki, ama fikirleri hemen her zaman tek yönlüydü. Tavırları taşralı bir sosyete kadınının tavırlarıydı, bununla birlik-

te elbette kibardı da. Nefis zevkleri –özellikle de giyim konusunda– vardı. Kararlı bir kişiliğı vardı, hükmetmeyi severdi. Hiçbir konuda yarı uzlaşma söz konusu olamazdı onun için: “Ya hep, ya hiç”.

Çalışmalarda zor bir katılık ve şaşırtıcı bir dayanıklılık. Bir yüce yüreklilik vergisi onun yanında hemen her zaman sınırsız bir hak tanımazlık. Bu hanımefendiyle tartışmak olanaksızdı: İki kere ikinin onun için hiçbir zaman hiçbir anlamı yoktu. Kendisinin haksız veya suçlu olduğunu hiçbir zaman kabul etmezdi. Kocasına sürekli, sayısız ihanetinden vicdanını hiç zaman rahatsız olmazdı. Velçaninov’un deyimiyle o “Hlistovların² anası”ydı. Kendisinin gerçek “ana” olduğuna herkesten çok da kendi inanırdı. Her yaptığıının doğruluğundan en küçük bir kuşkusu olmazdı. Sevgilisine sadıktı, ama ondan sıkılmaya başlayana kadar... Sevgilisine eziyet etmeye bayılırdı, ama onu ödüllendirmeyi de severdi. Tutkulu, sert, duyarlı bir kişiliğı vardı. Ahlâksızlıktan nefret eder, bu tür davranışları inanılmaz biçimde suçlardı, oysa kendisi de bir ahlâksızdı. Kendisinin ahlâksız olduğuna ise hiçbir şey inandıramazdı onu. Velçaninov daha T.’deyken Natalya Vasilyevna’nın ahlâksızlığı konusunda şöyle düşünüyordu: “Kadın kuşkusuz, *bilmeden* yapmıştır bunu (Bu arada şunu da belirtelim, kadının ahlâksızlıklarına Velçaninov da katılmaktaydı). Sürdürüyordu düşünmeyi: “Sanki, kocalarına ihanet etmek için doğmuş kadınlardan biri... Onlar evlenmeden düşmezler çirkefe; doğanın yasası böyle. Bunun için ille de evlenmeleri gerekir. Koca ilk sevgilidir, ne var ki, nikâhtan sonra durum değişir... Böylelerinden daha kolay, daha ustaca kimse kocaya varamaz. İlk sevgilinin suçlusu her zaman kocadır. Ve her şey son derece içten bir biçimde olur bitter. Kendilerinin sonuna kadar haklı, dahası, elbette masum olduklarını düşünürler.

Velçaninov, Natalya Vasilyevna’nın gerçekten bu tür kadınlardan olduğuna içtenlikle inanıyordu. Ayrıca, tek varlık nede-

2 18. yüzyılın başlarında Moskova’da “Tanrının adamları” veya “Hlistovlar” adında, kilise normlarını tanımayan, ayinlerini dönerek, şarkılar söyleyerek yapan bir tarikat – ç.n.

ni bu tür kadınlara uygun olmak olan bir erkek türü olduğundan da kuşkusu yoktu.

Ona göre bu tür kocaların asıl görevi “ebedi koca” ya da daha doğrusu, yalnızca koca olmak, başka hiçbir şey olmamaktır. “Böyle bir adam yalnızca evlenmek, evlendikten sonra da, kendine özgü, yadsınamayacak bir yeteneği varsa, hemen karısının bir eklentisine dönüşmektir. Böyle bir kocanın başlıca belirtisi bilinen süsüdür... Güneşin parlamadan edemeyeceği gibi, onlar da boynuz takmadan edemezler. Ama hiçbir zaman bunu bilmedikleri gibi, kendilerinin doğanın yasasına bağlı olduklarını da öğrenemezler.” Velçaninov kadın ve erkekler arasında bu iki türün var olduğuna; T. kentinde Pavel Pavloviç Trusotski’nin de bu iki türden birinin kusursuz temsilcisi olduğuna kesinlikle inanıyordu. Dün geceki Pavel Pavloviç hiç kuşku yok, T. ilinde tanıdığı Pavel Pavloviç değildi. Velçaninov onu inanılmaz derecede değişmiş bulmuştu; ama değişmiş olamayacağını, bunun son derece doğal olduğunu da biliyordu. Bay Trusotski ancak daha önce olduğu, karısı hayattayken olduğu gibi olabilirdi, ama şimdi birden serbest bırakılan ilginç, hiçbir şeye benzemeyen bütünün yalnızca bir parçasıydı.

T.’li Pavel Pavloviç’e gelince, onunla ilgili şimdi şöyle düşünüyordu Velçaninov:

“Kuşkusuz, T.’de yalnızca bir kocaydı Pavel Pavloviç” başka da hiçbir şey. Sözgelimi, ayrıca bir de devlet memuru idiyse, bu da sırf devlet memurluğunun onun evliliğinin zorunluluklarından biri olmasındandı. Gerçi kendisi gayretli bir devlet memuruydu, ama karısı için, onun T. sosyetesindeki durumu için sürdürüyordu bu görevini. Otuz beş yaşındaydı, bir miktar, hatta hiç de küçük sayılamayacak bir miktar malı mülkü vardı. Görevde üstün birtakım yetenekleri yoktu, ama yeteneksiz de değildi. Kentte yüksek tabakadan herkesle görüşüyordu, hep siyle iyi ilişkileri de vardı. T.’de Natalya Vasilyevna’ya herkesin saygısı vardı. Ne var ki, o öyle olmasının gerektiğini düşündüğü için bunu pek önemsemediği yoktu. Ama evinde konuklarını çok iyi ağırlardı. Bununla birlikte, Pavel Pavloviç’i de öylesine iyi eğitmişti ki, bölgenin en ileri gelenlerinin kabul edildiği top-

lantılarda bile son derece kibar, uslu oluyordu. Belki (Velçaninov'a öyle geliyordu) zekiydi de, ne var ki, Natalya Vasilyevna kocasının çok konuşmasından hiç hoşlanmadığı için, zeki olduğu pek belli olmuyordu. Belki, herkes gibi onun da doğuştan iyi birçok yeteneği vardı. Ne var ki, iyi yetenekleri bir örtünün altında gizli gibiydi, kötü eğilimleri ise tümenden bastırılmıştı. Sözelimi, hatırlıyordu Velçaninov: Bay Trusotski'nin içinden kimi zaman yakınlarıyla alay etmek geliyordu. Ama böyle bir şey yapmak kesinlikle yasaktı ona. Kimi zaman konuşmak, bir şeyler anlatmak isterdi, ama sıkı kontrol altındaydı: Ancak önemsiz şeyler söylemesine izin vardı, o da kısaca... Ev dışında dost çevresi edinmeyi, hatta bir dostuyla bir şeyler içmeyi seviyordu. Ne var ki, içmeye kesinlikle izin yoktu. Şu da vardı: Dışarıdan bakınca onun kılıbık bir koca olduğu hiç belli değildi. Natalya Vasilyevna son derece uysal bir eş gibi görünüyordu, hatta kendisinin bile bundan kuşkusu yoktu sanki. Pavel Pavloviç Natalya Vasilyevna'yı deli gibi seviyor da olabilirdi. Ama hiç kimse farkında değildi bunun. Natalya Vasilyevna'nın ev içindeki düzeninden bile anlamak olası değildi bunu. Velçaninov T.'de kaldığı sürece birkaç kez şöyle sormuştu kendi kendine: "Karısıyla ilişkimden hiç kuşkulanmıyor mu bu adam?" Aynı soruyu birkaç kez Natalya Vasilyevna'ya da sormuştu ve her seferinde can sıkıntısıyla karışık, kocasının hiçbir şey bilmediği, hiçbir zaman da hiçbir şey öğrenemeyeceği, "bütün bunların onu ilgilendirmeyeceği" cevabını almıştı. Natalya Vasilyevna'nın bir özelliği daha vardı: Pavel Pavloviç'le hiçbir zaman alay etmezdi, hiçbir açıdan onu gülünecek, pek kötü biri olarak görmez; hatta ona saygısızca davranmaya kalkışacak biri olursa kocasını var gücüyle savunurdu. Çocuğu olmadığı için, doğal olarak daha çok, bir sosyete kadını hüviyetindeydi. Öte yandan, evi de gerekliydi onun için. Sosyetenin hazları hiçbir zaman tam anlamıyla ön planda değildi. Ev ve el işleriyle ilgilenmeyi seviyordu. Pavel Pavloviç dün gece T.'de akşamları aile içinde sesli kitap okuduklarından söz etmişti. Doğruydum bu: Velçaninov da, Pavel Petroviç de okuyordu. Onun sesli çok güzel kitap okuması şaşırtıyordu Velçaninov'u. Bu arada Natalya

Vasilyevna bir şeyler örüyor, okunanı her zaman sakın, düzenli bir şekilde dinliyordu. Dickens'ın romanlarını, bazı Rus dergilerini, kimi zaman da "ciddi" bir şeyler okuyorlardı. Natalya Vasilyevna Velçaninov'un kültürüne büyük değer veriyor; bunu bilinen, karar verilmiş, artık bu konuda söylenilebilecek bir şey yokmuş gibi suskunlukla karşılıyordu. Yararlı bile olsa bazı şeylere, kitaplara, bilime karşı genelde kayıtsızdı. Pavel Pavloviç'in ise kimi zaman heyecanlandığı oluyordu.

Velçaninov için en üst düzeye, hatta neredeyse çılgınlığa varan T.'deki ilişki birden koptu. Her şey iyi giderken bir anda dışladılar, düpedüz kovdular onu. Oysa olay öyle düzenlenmişti ki, "eski bir ayakkabı gibi" atıldığını fark etmeden ayrılmıştı T.'den. Onun ayrılışından bir buçuk ay önce T.'ye kolorudan yeni atanan çok genç bir topçu subayı gelmiş, arabasıyla Trusotskilere gelip gitmeye başlamıştı. Üçlünün arasına bir dördüncü katılmıştı. Natalya Vasilyevna çocuğa yakınlık gösteriyordu, ama çocukmuş gibi davranıyordu ona. Velçaninov'un aklına kötü bir şey gelmiyordu. O sıralar bunu düşünecek durumda da değildi zaten, çünkü birden, T.'den ayrılmak zorunda olduğunu öğrenmişti. Natalya Vasilyevna'nın öne sürdüğü, kentten hemen ayrılmasını gerektiren yüzlerce neden arasında bir de, kendisinin gebe olduğunu sandığı; dolayısıyla, dokuz ay sonra kocasının (birtakım söylentiler çıkacak olsa bile) bir şeyden kuşkulananmaması için onun hemen şimdi T.'den hiç değilse üç ya da dört aylığına ayrılmasının zorunlu olduğunu söylemesi idi. Gerekçe oldukça önemliydi. Israrla birlikte Paris'e veya Amerika'ya gitme önerilerinin kabul görmemesi üzerine Velçaninov, "bir dakika olsun bir şeyden kuşku etmeden", elbette en çok üç aylığına (yoksa her türlü nedeni, gerekçeyi umursamadan ayrılmazdı T.'den) tek başına Petersburg'a dönmüştü. Petersburg'dayken tam iki ay sonra Natalya Vasilyevna'dan bir mektup aldı. Onun T.'ye hiçbir zaman dönmemesini, çünkü artık başka birini sevdiğini, gebeliği konusunda ise yanıldığını yazıyordu. Aslında yanılmasından söz etmesine hiç de gerek yoktu. Her şeyi anlamıştı Velçaninov, subayı hatırlamıştı çünkü. Olay da böylece kapanmıştı. Daha sonra bir rastlantı so-

nucu da Bagautov'un oraya gittiğini, tam beş yıl kaldığını duymuştu. Bu arada Natalya Vasilyevna'nın ilişkisinin böylesine görülmemiş derecede uzun sürmesini Velçaninov kendine, Natalya Vasilyevna'nın artık hayli yaşlandığıyla, bu nedenle karşı-sındakine daha çok bağlandığıyla açıklıyordu.

Yatağında yaklaşık bir saat oturdu; sonunda kendine geldi, Mavra'ya seslenip kahve istedi, çabucak içti kahvesini, giyindi, tam saat on birde Pokrovskaya otelini arayıp bulmak için Pokrov'a gitmek üzere evden çıktı. Pokrovskaya oteliyle ilgili o sabahki düşünceleri vardı aklında. Bununla birlikte, o gece Pavel Pavloviç'e karşı davranışı da rahatsız ediyordu kendisini, şimdi her şeyi düzeltmesi gerekiyordu.

Gece kapının önünde dururken kapının çengeliyle ilgili tuhaf düşüncelerini şimdi rastlantıyla, Pavel Pavloviç'in sarhoşluğuyla, belki başka bir şeylerle daha açıklıyordu. Ama şu anda, aralarında her şey kendiliğinden bitmişken, Natalya Vasilyevna'nın eski kocasıyla yeni birtakım ilişkiler kurmaya neden gitmekte olduğunu bilmiyordu. Bir şey çekiyordu onu oraya; değişik bir izlenim söz konusuydu burada ve bu izlenim çekiyordu onu...

V LIZA

“Kaçmak” aklının ucundan bile geçmemişti Pavel Petroviç'in. Ayrıca, Velçaninov dün gece kim bilir neden sormuştu ona bu soruyu. Aslında ne dediğinin kendi de farkında değildi. Pokrov'da ufak tefek şeyler satan bir dükkâna sorduğunda, iki adım ötede, ara sokakta Pokrovskaya otelini gösterdiler ona. Otelde, Bay Trusotski'nin avludaki ek binada Mariya Sisoyevna'nın mobilyalı odalarından birinde kaldığını söylediler kendisine. Ek binanın ıslak, çok pis, dar taş merdiveninden odaların bulunduğu ikinci kata çıktığı anda bir ağlama sesi duydu. Sanki yedi sekiz yaşında bir çocuk ağlıyordu. Zorlama bir ağlamaydı bu. Bastırılmaya çalışılan, ama tutulamayan hıçkırıklar,

bununla birlikte tepinme sesi, aynı zamanda, yetişkin bir insanın şarkı söylüyor gibi haykırdığı duyuluyordu. Bu yetişkin insan sanki bir bebeği yatıştırmaya çalışıyor, ağlama sesini kimse-nin duymasını istemiyor, ama bu arada kendisi daha çok gürültü yapıyordu. Haykırışlar acımasızdı, çocuk bağışlanması için yalvarıyor gibiydi. Velçaninov, iki yanında ikişer kapı olan koridora girince çok şişman, uzun boylu, ev kıyafetiyle, üstü başı darmadağın bir kadınla karşılaştı. Pavel Pavloviç'i sordu ona. Kadın parmağıyla, ağlama sesinin geldiği kapıyı gösterdi. Kırk yaşlarındaki kadının ahlak, kıpkırmızı yüzünde bir öfke vardı.

Kadın merdivene doğru yürürken kalın sesiyle söyleniyordu: "Adam eğleniyor galiba!"

Velçaninov kapıyı önce tıklatmak istedi, ama sonra vazgeçti, doğrudan açıp Pavel Pavloviç'in odasına girdi. Kaba, kırmızı boyalı, sade, kalabalık eşya döşeli küçük odanın ortasında Pavel Petroviç yarı giyinik, (yeleksiz, ceketsiz) ayakta duruyordu. Yüzü öfkeden kıpkırmızıydı. Bağırıp çağırarak, elini kolunu sallayarak, belki de dirseğiyle vurarak (Velçaninov'a öyle gelmişti), sekiz yaşlarında küçük bir kız çocuğunu susturmayaya çalışıyordu. Kız çocuğu, üzerinde soylulara özgü yünlü, kısa bir giysi olsa da, yoksul giyimliydi. Sinir krizi geçiriyor gibiydi. Hıçkırığa hıçkırığa ağlıyor, Pavel Pavloviç'i yakalamak, onu kucaklamak, bir şey yapması için ona yalvarmak istiyor gibiydi. Bir anda her şey değişmişti: Küçük kız konuğu görür görmez bir çılgılık atıp bitişikteki çok küçük odaya kaçmış, bir an için şaşırarak Pavel Pavloviç ise yumuşamış, tıpkı dün gece Velçaninov, o merdivenin başındayken kapıyı birden açtığı anda olduğu gibi hemen gülümsemişti.

Şaşkınlık içinde,

"Aleksy İvanoviç!" diye haykırdı. "Hiç beklemiyordum sizi... Buyurun, şöyle buyurun! Şuraya, divana oturun ya da şuraya, şuraya, kanepeye, ben de..."

Hemen koşup ceketini giymeye koyuldu. Bu arada yelegini giymeyi unutmuştu.

Velçaninov bir sandalyeye oturdu.

"Rahat olun, giyinmenize gerek yok."

“Hayır, bırakın giyineyim. Şimdi çok daha iyi oldu. Peki ama neden öyle köşeye oturdunuz? Buraya gelin, kanepeye oturun, lütfen, masanın yanına... İnanın, hiç beklemiyordum sizi, hiç beklemiyordum!”

Pavel Pavloviç de “beklenmedik” konuğun yanına değil, gene köşede, Velçaninov’un karşısında örme bir sandalyeye ilişiverdi.

“Neden beklemiyordunuz? Dün gece, bugün bu saatte geleceğimi söylememiş miydiniz size?”

“Ama gelmeyeceksiniz sanıyordum, efendim. Sabah uyanınca dün olanları hatırlayınca sizi göremeyeceğim, hatta bir daha hiç göremeyeceğim için öyle bir umutsuzluğa düştüm ki, efendim...”

Bu arada Velçaninov odanın içini gözden geçiriyordu. Dağınıktı oda, yatak toplanmamıştı, öteberi sağa sola atılmıştı, masanın üzerinde boş kahve fincanları, ekmek kırıntıları, hemen yanında bir bardakla, yarısı içilmiş, mantarsız bir şampanya şişesi vardı. Velçaninov şöyle bir göz attı bitişikteki odaya. Ama sessizdi orası. Küçük kız saklanmış, sesini çıkarmıyordu.

Velçaninov şampanya şişesini göstererek sordu:

“Bu saatte mi içiyorsunuz bunu?”

Pavel Pavloviç mahcup oldu.

“Dün akşamdan kalan, efendim...” dedi.

“Doğrusu, çok değişmişsiniz!”

“Durup dururken kötü alışkanlıklar edindim efendim... İnanın, o olaydan sonra oldu bu. Yalan söylemiyorum, efendim! Tutamıyorum kendimi. Ama şimdi endişelenmeyin, Aleksey İvanoviç, şu anda sarhoş değilim, dün gece evinizde saçmaladığım gibi saçmalamayacağım burada, efendim. Ama söylüyorum size, o olaydan sonra böyle oldum ben! Bundan bir yıl önce biri bana durup dururken böyle dağıtacağımı söyleseydi, aynada şu andaki kendimi gösterseydi bana... inanmazdım!”

“Demek dün gece sarhoştunuz, öyle mi?”

Pavel Paavloviç utanmış gibi başını önüne eğip mırıldandı:

“Evet efendim... Anlayacağınız, sarhoş değildim, ama biraz sonra sarhoştum. Biraz sonra daha kötü olduğumu şunun için

açıklamak istiyorum: Çok sarhoş değilken içimde bir öfke oluyor, kafamı toparlayamıyorum, daha çok acı çekiyorum. Galiba kederimden içiyorum, efendim. Bu arada saçmalayabilir, hatta bir aptallık yapabilir, birilerini incitebilirim. Sanırım, dün gece çok değişik gösterdim kendimi size, öyle mi?”

“Hatırlamıyor musunuz yani?”

“Hatırlamaz olur muyum, her şeyi hatırlıyorum, efendim...”

Velçaninov yumuşak bir tavrıyla,

“Size bir şey söyleyeyim mi, Pavel Pavloviç, ben de öyle düşünmüş ve olayı kendime öyle açıklamıştım... Ayrıca, dün gece biraz ters ve... fazla sabırsız da davrandım size karşı. İtiraf ediyorum... Bazen iyi hissetmiyorum kendimi, siz de gecenin o saatinde kapıma gelince...”

Pavel Pavloviç şaşırmış, kendini suçluyormuş gibi,

“Evet, gecenin o saatinde, o saatte!” dedi. “Şeytan dürttü beni! Oysa kapıyı kendiniz açmasaydınız, hayatta kapınızı çalmaz, geri döner giderdim efendim. Bir hafta önce de uğramıştım size, ama evde değildiniz, belki bir daha da uğramazdım. Ama bildiğim kadarıyla, böyle durumlarda ben de biraz düşünürüm onuruma, Aleksey İvanoviç... Sokakta karşılaşıyorduk, hep şöyle düşünüyordum: ‘Nasıl oluyor da tanımıyor beni, üstelik, nasıl da öte yana çeviriyor başını, aradan dokuz yıl geçti, dile kolay...’ Ve yanınıza gelmeye cesaret edemiyordum. Dün de Petersburg yakasında dolaşıyordum, saati unutmuşum, efendim. Hep bunun yüzünden! (Şişeyi gösteriyordu.) Bir de aptallığımdan! Aptallığımdan! Çok aptalım ben, efendim! Sizin gibi iyi bir insan da olmasaydı... çünkü dünkü olaydan sonra bile, geçmişî hatırlayıp geldiniz bana... oysa tanışıklığımızı yenileme umudumu tümünden yitirmiştim.”

Velçaninov ilgiyle dinliyordu. Pavel Pavloviç içten, hatta biraz kendine güvenerek konuşuyor gibiydi. Öte yandan Velçaninov onun odasına girdi gireli hiçbir şeye inanmıyordu.

“Söyler misiniz, Pavel Pavloviç,” dedi, “yanılmıyorsam, yalnızsınız burada, peki biraz önce gördüğüm o küçük kız kimin?”

Pavel Petroviç şaşırды, ne söyleyeceğini bilemedi, kaşlarını

kaldırdı, ama aydınlık, hoş bakışını Velçaninov'un yüzüne dikti. Tatlı tatlı gülümseyerek karşılık verdi:

"Ne demek kimin? Liza'ydı o!"

"Hangi Liza?" diye mırıldandı Velçaninov.

O anda içinden bir titreme geçmişti sanki. Çok ani bir duyguydu bu. Demin odaya girdiğinde Liza'yı görünce gerçi şaşır-mıştı, ama içinde herhangi bir önsezi hissetmemiş, aklına bir şey gelmemişti.

Gülümsedi Pavel Pavloviç.

"Bizim Liza işte, bizim kızımız Liza!"

Velçaninov neredeyse fısıldayarak kuşkulu, tedirgin bir sesle sordu:

"Nasıl yani? Natalya'yla... toprağı bol olsun Natalya Vasilyev-na'yla çocuğunuz mu vardı sizin?"

"Ah, demek bilmiyordunuz efendim? Tanrım, çok haklısınız, nereden haberiniz olacaktı ki! Ben de ne diyorum! Sizin ayrılmanızdan sonra Tanrı bir kız evlat verdi bize!"

Pavel Petroviç heyecanından (ama gene hoş bir heyecandı bu), oturduğu sandalyede hafifçe sıçramıştı bile.

Velçaninov'un yüzü bembeyazdı.

"Hiç haberim olmadı," dedi.

Pavel Pavloviç yumuşak bir sesle,

"Çok doğru, çok doğru!" diye tekrarladı. "Öyle ya, nereden haberiniz olacaktı! Toprağı bol olsun, karımla hiç umudumuz yoktu, siz de biliyorsunuz, birden o mutluluğu tattırdı bize Tanrım... Nasıl olduğunu yalnızca Tanrı bilir! Sanırım, sizin gitmenizin üzerinden aşağı yukarı bir yıl geçmişti, hayır, ya da bir yıl sonra değil, hiç de değil, bir dakika durun efendim; belğim beni yanıltmıyorsa, ekim ya da belki kasımda ayrılmıştınız kentten, öyle değil mi?"

"T.'den eylülün başında, on iki eylülde ayrıldım, çok iyi hatırlıyorum..."

"Eylülde mi? Hım... Ben de ne diyorum? (Buna çok şaşırmıştı Pavel Pavloviç.) O durumda izninizle, eylülün on ikisinde ayrıldınız, Liza da mayısın sekizinde doğdu, bu durumda, eylül, ekim, kasım, aralık, ocak, şubat, mart, nisan, demek arada se-

kız aydan biraz fazla var, tamam işte, efendim! Toprağı bol olsun, karımın o günlerde durumunu bilseydiniz...

Velçaninov kesik kesik çıkan bir sesle mırıldandı:

“Gösterin bana onu... gösterin bana onu...”

Pavel Pavloviç, o anda söylemek istediği bütünüyle gereksiz bir şeyi söylemekten vazgeçip cevap vermekte acele etti:

“Elbette! Hemen şimdi yanınıza getiriyorum onu, efendim!”

Bitişikteki odaya, Liza’nın yanına koştu.

Bitişik odada yaklaşık üç, dört dakika alçak sesle, heyecanlı birtakım konuşmalar oldu. Liza’nın fısıldayarak konuştuğu duyuluyordu. Velçaninov, “Galiba yanıma çıkmak istemiyor...” diye geçiriyordu içinden. Sonunda çıktılar.

Pavel Pavloviç,

“Utaniyor,” dedi. “Çok utangaç, gururludur, efendim... Annesine çekmiş!”

Liza’nın gözlerinde yaş vardı, başını önüne indirmişti. Babası elinden tutarak getiriyordu onu. Uzun boyluca, zayıf, çok güzel bir kız çocuğuydu Liza. Çabucak kaldırdı bakışını; iri, masmavi gözlerini ilgiyle (ama bir hüzün vardı bakışında) konuga dikti, hemen o anda gene önüne indirdi bakışını. Bu bakışında, çocukların bir yabancıyla yalnız kaldıklarında bir köşeye çekilip oradan bu yeni, daha önce evlerine hiç gelmemiş konuga baktıkları o kuşku, kendini önemseme vardı. Ancak, onun bu bakışında çocuksu olmayan bir başka şey daha varmış gibi gelmişti Velçaninov’a. Babası Velçaninov’un iyice yakınına getirdi onu.

“Bak, bu amca anneni tanıyordu, aile dostumuzdu, çekinme, hadi elini uzat ona.”

Kız çocuğu hafifçe öne eğilerek selamladı konugu, ürkekçe elini uzattı.

Pavel Pavloviç Velçaninov’un gözlerinin içine dikkatli bakarak açıklama yaptı:

“Natalya Vasilyevna, selam verirken kızıma reverans yapmadan, İngilizler gibi hafifçe öne eğilip konuga elini uzatmayı öğretmişti.”

Velçaninov, Pavel Pavloviç’in onun gözlerinin içine baka-

rak konuştuğunun farkındaydı; ama şaşkınlığını gizlemeye çalışmıyordu artık. Kıpırdamadan sandalyede oturuyor, Liza'nın elini avcunda tutuyor, dikkatle çocuğun yüzüne bakıyordu. Ne var ki, Liza çok tedirgindi; elini konuğun elinde unutmuş, gözlerini babasından ayırmıyor; onun söylediklerini korkuyormuş gibi dinliyordu. Velçaninov bu iri, masmavi gözleri hemen tanıdı. En çok da yüzünün şaşırtıcı, olağanüstü, zarif beyazlığıyla saçının rengi hayrete düşürmüştü onu. Bu belirtiler son derece anlamlıydı onun için. Yüzünün, dudaklarının biçimi, Natalya Vasilyevna'yı çok andırıyordu. Bu arada Pavel Pavloviç uzun süredir (pek duygulanmış gibi, büyük bir heyecanla) bir şeyler anlatıyordu; ama Velçaninov'un onu dinlediği yoktu. Ancak en son tümcesini yakalayabilmişti:

"... Tanrının bize verdiği bu mutluluğun bizi ne kadar sevindirdiğini tahmin bile edemezsiniz, Aleksey İvanoviç! Dünyaya gelmesiyle beni dünyanın en mutlu insanı yaptı kızım... Öyle ki, Tanrı huzurumu, her türlü mutluluğumu alsa elimden... sanırım, bir tek Liza yeter bana; kesinkes bildiğim bir şey varsa, budur işte efendim!"

"Ya Natalya Vasilyevna?" diye sordu Velçaninov.

Pavel Pavloviç bir an duraladı.

"Natalya Vasilyevna mı? Tanıyorsunuz siz onu, hatırlıyorsunuz, çok konuşmazdı, ama sonra ölüm döşğinde Liza'yla veda ederken... her şeyi söyledi! Evet, 'ölüm döşğinde' dedim size... Ama öte yandan, ölümünden bir gün önce heyecanlandı, öfkelendi, onu ilaçlarla iyi etmeye çalıştıklarını, oysa yalnızca hafif bir sıtma geçirmekte olduğunu, iki doktorumuzun da bir şey bilmediğini, Koh (bizim yaşlı hekimimizi hatırlarsınız) döner dönmeyiz iki hafta içinde onu yataktan kaldıracığını söylemeye başladı. Gözlerini kapamasından yalnızca beş saat önce de, üç hafta sonra isim günü olan vaftiz anası teyzesi Lizina'yı çiftliğinde ziyaret etmek zorunda olduğumuzu söylemeye başladı..."

Velçaninov, Liza'nın küçük eli hâlâ avcunda, birden ayağa kalktı. Bu arada kızın, babasına diktiği heyecanlı bakışında bir sitem varmış gibi gelmişti ona. Tuhaf, aceleci bir tavırla sordu Pavel Pavloviç'e:

“Bu çocuk hasta mı?”

Pavel Pavloviç hüzünlü bir ilgiyle karşılık verdi:

“Sanmam, ama... burada durumumuz böyle oldu işte. Çocuğumuz biraz tuhaf, ayrıca sinirleri de bozuk, annesinin ölümünden sonra iki hafta çok hasta oldu, sinir krizleri geçirdi. Biraz önce, siz geldiğinizde çok kötüydü, nasıl ağlıyordu, bilemezsiniz... Duyuyor musun, Liza? Hem de ne için... Sözde onu bırakıp gidecekmişim; sözde, onu annesinin sağlığında sevdiğim kadar sevmiyormuşum artık... Böyle suçluyor beni. Oynacaklarıyla oynaması gereken yaşta bir çocuk böyle olmadık şeyler geçiriyor aklından işte. Oynayabileceği bir arkadaşı da yok burada.”

“Yani siz... ikiniz yalnız mısınız burada?”

“Yapayalnız, efendim. Hizmetçi kadın bir şeyler yapmak için gelirse, günde ancak bir kez geliyor.”

“Siz de onu yalnız bırakıp çıkıyorsunuz, öyle mi?”

“Başka ne yapabilirim efendim? Dün de onu şu küçük odaya kilitleyip çıktım, şimdi onun için gözyaşı döküyoruz... Başka ne yapabilirdim, siz söyleyin? Önceki gün ben yokken alt kata inmiş, bir çocuk taş atmış ona, taş başına gelmiş. Ağlamaya başlamış, koşup avluda her önüne gelene benim nereye gittiğimi sormuş. Evet, bu yaptığı hiç iyi değildi efendim. Doğrusu, benim yaptığım da yanlıştı: Bir saatliğine çıktım, ertesi gün sabaha karşı döndüm. Neyse ki, ben yokken ev sahibesi çilingir çağırıp kapıyı açtırmış. Rezillik... İnanın, bir canavar gibi hissediyorum kendimi. Hep kafamın karışıklığından, efendim...”

Küçük kız ürkek, huzursuz, mırıldandı:

“Babacığım!”

“İşte gene aynı şeyi yapıyorsun! Gene aynı şey! Demin ne dedim ben sana?”

Liza korku içinde, ellerini yalvarır gibi babasına doğru birleştirip uzattı, endişeli,

“Bir daha yapmayacağım babacığım, bir daha yapmayacağım!” diye tekrarladı.

Velçaninov sert bir tavırla, sabırsız,

“Böyle devam edemezsiniz,” dedi, “böyle olmaz... Oysa... oy-

sa durumunuz iyi sizin, peki böyle ek bir binada, bu koşulda nasıl yaşayabiliyorsunuz?”

“Ek binada mı dediniz? Ama belki bir hafta sonra ayrılacağız buradan, efendim, ayrıca para olarak da, mal olarak da çok kaybım oldu benim...”

Velçaninov, giderek artan bir sabırsızlıkla kesti Pavel Pavloviç’in sözünü:

“Neyse, yeter, yeter artık.” Ses tonuyla şöyle demek istiyor gibiydi: “Bir şey söylemene gerek yok, neler söyleyeceğini de, ne niyetle söyleyeceğini de biliyorum! “Bakın, bir önerim olacak size. Burada bir, belki iki hafta daha kalacağınızı söylüyorsunuz. Evlerinde yirmi yıldır aileden biri gibi olduğum bir aile var. Pogoreltsev ailesi. Aleksandr Pavloviç Pogoreltsev yüksek dereceden devlet görevlisidir. Belki işlerinizde yardımcı bile olabilir size. Şu anda yazlıktalar. Çok güzel bir yazlıkları var. Klavdiya Petrovna Pogoreltsova kız kardeşim, annem gibidir. Sekiz çocukları var. İzin verin, zaman kaybetmeden hemen oraya götürüyüm Liza’yı... Seve seve alacaklardır onu yanlarına, orada kaldığı sürece öz kızları gibi sevecek, okşayacaklardır onu, öz kızları gibi!..”

Velçaninov aşırı derecede heyecanlıydı, bunu saklamıyordu da.

Pavel Pavloviç yapmacık, hatta kurnaz (Velçaninov’a öyle gelmişti) bir gülümsemeyle Velçaninov’un gözlerinin içine bakarak karşılık verdi:

“Olacak şey değil bu efendim.”

“Neden? Neden olacak şey değil?”

“Çünkü, efendim... sizin gibi iyi niyetli, içten bir insana bile olsa, çocuğu birden öyle bırakmak... söylemek istediğim bu değil, ama ne de olsa yabancı bir ev orası, üstelik, çocuğa orada nasıl davranacaklarını bilmediğim yüksek dereceden bir devlet görevlisinin evinde...”

Velçaninov neredeyse öfkeyle yükseltti sesini:

“Söyledim ya size, aileden biri gibiyim ben. Klavdiya Petrovna bir sözümle seve seve kabul edecektir çocuğu. Kendi kızı gibi bağrına basacaktır... Kahretsin, iş olsun diye böyle ko-

nuştüğünüzü siz de çok iyi biliyorsunuz... İtiraz edecek ne var ortada?"

Böyle söylerken Velçaninov ayağını bile yere vurmıştu.

"Peki ama, çok tuhaf olmayacak mı bu? Çünkü, hiç değilse arada bir görmem gerekir kızımı. Çocuğu büsbütün baba-sız bırakmak olur mu efendim? He, he... ayrıca, ev de öylesine önemli bir evken..."

Velçaninov gene yükseltti sesini.

"Hayır, son derece sade bir evdir orası, hiç de 'önemli' değil! Söyledim ya size, çok çocuk var orada. Liza yeniden hayata dönecektir onların arasında, sırf bunun için... İsterseniz, yarın tanıştırmam sizi aileyle. Hem bir uğrayıp teşekkür etmeniz de gerekir zaten. İsterseniz, her gün oraya gider..."

"Gene de, bilmem ki..."

"Saçma! Önemli olan, bunu kendinizin de bilmesi! Bakın ne diyeceğim, bu akşamüzeri bana gelin, gece bende kalın, saat on ikide orada olmak için sabah yola biraz erken çıkarız."

"Benim velinimetimsiniz siz! Gece de sizde kalacağız ha..." Birden duygulanmıştı Pavel Pavloviç. "Gerçek bir büyüklük sizin bu yaptığınız... Peki, yazlıkları nerede onların?"

"Lesni'de."

"Liza'nın giysisi için ne dersiniz? Çünkü böyle önemli bir kişinin evine, üstelik yazlıkta, bilirsiniz, efendim... baba kalbi işte!"

"Giysisinin ne önemi var? Hâlâ yasta çocuk. Başka ne giyebilir? En uygunu bu! İç çamaşırı, başörtüsü temiz olsun, yeter..." Liza'nın başörtüsü de, görünen iç çamaşırı da gerçekten çok kirliydi.

Pavel Pavloviç telaşlandı.

"Hemen şimdi üstünü değiştiriverir," dedi. "Mariya Sısoyevna'nın yıkadığı iç çamaşırlarını da alırsız."

Velçaninov,

"Bu durumda hemen bir fayton çağırmalıyız. Elden geldiğince çabuk..."

Ama bir engelin olduğu anlaşıldı: Liza kesinlikle karşı çıkmıştı buna. Velçaninov'la Pavel Pavloviç'in konuşması süresince korku içinde dinlemişti onları. Velçaninov Pavel Pavloviç'i

ikna etmeye çalışırken zaman bulup da Liza'ya şöyle bir bakacak olsaydı, onun küçücük yüzünde tam bir umutsuzluk olduğunu fark ederdi.

Kararlı, sakın bir sesle şöyle dedi Liza:

“Ben oraya gitmem.”

“Bakın, görüyorsunuz işte, tıpkı annesi!”

Liza, küçücük kollarını umutsuzca sallayarak haykırdı:

“Anneme benzemiyorum ben, anneme benzemiyorum!” Babası onu annesine benzettiği için ona öfkeyle sitem ediyor gibi ekledi: “Baba, baba, beni bırakırsan...”

Birden, korkuya kapılan Velçaninov'a atıldı.

“Beni kabul ederseniz, o zaman...”

Ama başka bir şey söyleyemedi. Pavel Pavloviç kolundan, neredeyse yakasından tuttu onu, artık gizlemediği bir öfkeyle küçük odaya götürdü. Tekrar sessiz birtakım konuşmalar, bastırılmaya çalışılan hıçkırıklar geldi oradan. Velçaninov tam oraya gitmeye hazırlanıyordu ki, Pavel Pavloviç yanına geldi, yapmacık bir gülümsemeyle, Liza'nın hemen geleceğini söyledi. Velçaninov Pavel Pavloviç'in yüzüne bakmıyordu, başını öte yana çevirmişti.

Bu arada Mariya Sısoyevna (Velçaninov'un biraz önce koridorda karşılaştığı kadındı bu) girdi odaya, Liza'nın iç çamaşırlarını getirmişti, onları kızın küçük yol çantasına yerleştirirken Velçaninov'a döndü.

“Kızı götürüyor musunuz, beyefendi? Bir aileniz falan var, değil mi? Çok güzel, anam babam, iyi edersiniz. Uslu çocuktur, bu kargaşadan kurtarın yavruyu.”

Pavel Pavloviç homurdandı:

“Ne demek istiyorsunuz siz, Mariya Sısoyevna?.. Ne demek oluyor bu?.. Benim için herkes aynı şeyi söylüyor. Sizin evinizde de yok mu yani kargaşa? Çocuğun yanında böyle konuşmak olur mu?”

Mariya Sısoyevna Velçaninov'a döndü.

“Faytonunuz geldi, anam babam... Lesni'ye gidecektiniz, değil mi?”

“Evet, evet.”

“Yolunuz açık olsun!”

Liza’nın yüzünde renk yoktu, bakışını önüne indirmişti, küçük yol çantasını aldı. Velçaninov’dan yana hiç bakmamış; kendini tutup, vedalaşmak için bile olsa, biraz önce olduğu gibi babasına koşup onu kucaklamıştı. Babası sevgiyle öptü onun küçük başını, okşadı. O anda dudakları büküldü, alt çenesi titredi, ama gene de bakışını kaldırıp bakmadı babasına. Pavel Pavloviç’in yüzü sararmış gibiydi, elleri titriyordu. Velçaninov, her ne kadar onun yüzüne bakmamaya çalışıyorduyse da, fark etmişti bunu. Ama o anda yalnızca bir şey istiyordu: Bir an önce faytona binip oradan uzaklaşmak. “Bunda benim ne suçum var? diye geçiriyordu içinden. Olması gereken buydu.” Alt kata indiler. Orada Liza ile Mariya Sısoyevna öpüştüler. Ancak faytona bindikten sonra başını kaldırıp babasına baktı Liza, birden ellerini çırpı, bir çığlık attı... Atlar hareket etmekte bir an gecikseydi faytondan atlayıp ona koşacaktı,

VI

İŞSİZ GÜÇSÜZ BİR ADAMIN YENİ HAYALI

Bir an korkmuştu Velçaninov.

“Fena mı oldunuz? Faytonu durdurup su getirtmemi ister misiniz?..”

Liza başını kaldırıp ters, sitemli şöyle bir baktı Velçaninov’un yüzüne. Sert, kesik kesik sordu:

“Nereye götürüyorsunuz beni?”

“Çok iyi bir ailenin yanına Liza. Şimdi çok güzel bir yer olan yazlıklarında kalıyorlar. Bir sürü çocuk var orada, hepsi iyi çocuklar, çok sevecekler sizi... Bana kızmayın Liza, sizin iyiliğinizi düşünüyorum ben...”

Velçaninov’u tanıyan biri o anda görseydi, çok tuhaf bulurdu onu.

Liza, gözyaşları arasında sık sık soluyarak, öfke dolu güzel gözlerini Velçaninov’a dikti,

“Siz ne... ne... ne... ne kötüsünüz!” dedi.

“Liza, ben...”

“Siz çok kötüsünüz, kötüsünüz, kötüsünüz!”

Elini kolunu sallayarak bağırıyordu Liza. Velçaninov ne yapacağını, ne söyleyeceğini şaşırmişti.

“Lizacığım, sevgili Liza, beni ne kadar üzdüğünüzü bilseydiniz!”

Emreder bir tavırla sordu Liza:

“Babamın yarın geleceği doğru mu? Yarın gelecek, değil mi?”

“Gelecek, elbette gelecek! Yarın kendim getireceğim onu! Gidip arabayla alıp getireceğim.”

Liza bakışını önüne indirdi, kendi kendine mırıldandı:

“Yalan söylüyor...”

“Babanızın sizi sevmediğini mi düşünüyorsunuz, Liza?”

“Sevmiyor.”

“Üzdü mü sizi? Üzdü mü?”

Liza pek üzgün baktı Velçaninov’un yüzüne, tekrar başını öte yana çevirdi. Başını ısrarla önüne eğip oturuyordu. Velçaninov onu yatıştırmaya, ona heyecanla bir şeyler anlatmaya başladı. Sıtma nöbetine tutulmuş gibiydi Velçaninov. Liza inanamadan, düşmanca dinliyordu onu, ama dinliyordu. Kız çocuğunun dikkati Velçaninov’u son derece sevindirmişti. Çok içen insanların nasıl olduklarını bile anlatmaya başlamıştı ona. Onu sevdiğini, babasıyla ilgileneceğini söylüyordu. Sonunda gözlemini kaldırdı Liza, uzun uzun baktı Velçaninov’un yüzüne. Velçaninov, onun annesini tanıdığını, onun çok güzel öyküler anlattığını bildiğini de söyledi. Liza yavaş yavaş onun kimi sorularına cevaplar vermeye (ama dikkatli, tek sözcüklü, inatçı cevaplar) başlamıştı. Ne var ki, önemli sorulara cevap vermemekte direniyordu. Özellikle, geçmişte babasıyla arasındaki ilişki konusunda hiç söz etmiyor, ısrarla susuyordu. Konuşurken, Velçaninov daha önce olduğu gibi, onun küçücük elini avcuna almış, bırakmıyordu. Liza da elini çekmiyordu artık. Her soruyu susarak geçiştirmiyordu. Önemli sorulara verdiği belirsiz cevaplarla, babasını annesinden çok sevdiğini, çünkü eskiden babasının onu daha çok, annesinin ise daha az sevdiğini, ama annesi öleceği zaman herkes odadan çıkıp da ikisi yalnız

kaldığında annesinin onu çok çok öptüğünü, ağladığını... şimdi dünyada en çok, herkesten çok annesini sevdiğini, her gece onu düşündüğünü söylüyordu. Ama gerçekten çok mağrur bir kız çocuğuydu Liza. Gereğinden fazla şey söylediğini fark edince birden susmuştu gene. Hatta, onu konuşmaya zorlayan Velçaninov'a nefretle bakmıştı. Yolculuğun sonuna yaklaştıklarında neredeyse yumuşamış, son derece dalgınlaşmış; bir yabancı gibi asık yüzlü, içe kapanık, inatçı olmuştu. Şimdi onu yabancı, daha önce hiç gitmediği bir eve götürmekte olmaları ise sanki hiç ilgilendirmiyordu onu. Başka bir şeydi onun canını sıkan; Velçaninov, Liza'nın ondan utandığının, özellikle de babasının onu, kendisini onun eline bırakır gibi öylesine kolay onunla birlikte yolladığı için utandığının farkındaydı.

Velçaninov "Hasta bu çocuk, belki de çok hasta," diye geçiriyordu içinden. "Şaşkına çevirmişler onu... Ah o sarhoş, aşağılık herif! Onun nasıl bir alçak olduğunu anladım artık!" Hızlı gitmesi için uyarıyordu sürücüyü. Liza'nın düzelmesi için yazlığa, oranın temiz havasına, bahçeye, çocuklara, Liza'nın yabancı olduğu, bilmediği oradaki hayata güveniyordu, sonra da... Ama sonra olacaklar konusunda en küçük bir kuşkusu yoktu. Apaydınlık umutları, hayalleri vardı. Bir şeyi kesin biliyordu: O anda hissettiklerini daha önce hiç hissetmemişti ve bundan böyle hayatının sonuna kadar hep aynı şeyi hissedecekti! Heyecanla şöyle geçiriyordu içinden: "Amaç bu işte, hayat bu!"

Şimdi çok şey geliyordu aklına, ama hiçbirinin üzerinde durmuyor, ayrıntılardan ısrarla kaçıyordu. Ayrıntılara girmeyince her şey açık seçik oluyor, bütünlüğünü koruyordu. Asıl planı kafasında şöyle biçimleniyordu: "Eşin dostun yardımıyla o aşağılık herifi yola getirebilir, başlangıçta kısa bir zaman için bile olsa, Liza'yı Petersburg'da Pogoreltsevlerde bırakıp T.'ye yalnız dönmesini sağlayabilirim, diye hayal kuruyordu. Liza benimle kalır, hepsi bu kadar işte, başka ne isterim? Ve... ve sanırım herifin istediği de bu. Yoksa ne diye eziyet etsin kızcağıza..." Sonunda geldiler yazlığa. Pogoreltsevlerin yazlığı gerçekten çok güzel bir yerd. Önce, yazlığın sundurmasında uykudan yeni uyanmış gürültülü bir çocuk kalabalığı karşıladı onları. Velça-

ninov uzun süredir gelmemiști buraya, çocuklar sevinç çığlıklarıyla karşıladılar onu. Çok seviyorlardı Veçahihov'u. Faytondan daha inmemiști ki, çocukların yaşça büyük olanları çığlıklar atmaya başlamışlardı.

En küçükler de çığlıklarla katılmışlardı büyüklere, kahkahalar atarak bağırıyorlardı:

“Mahkeme ne oldu? Mahkeme ne oldu?”

Davadan söz ederek her zaman takılırlardı Velçaninov'a. Ama Liza'yı görünce hemen onun çevresini aldılar, çocuksu merak dolu ısrarlı, sessiz bakışlarla süzmeye başladılar onu. Klavdiya Petrovna, arkasındanda kocası çıktı. Karı kocanın ilk sordukları da gülerek, mahkemenin nasıl gittiği oldu.

Klavdiya Petrovna otuz yedi yaşında, topluca, pembe yü-zü canlı, hâlâ güzel bir esmerdi. Kocası elli beş yaşında zeki, kafası çalışan, ama en önce, iyi yürekli bir insandı. Evleri Velçaninov'un dediği gibi, onun için tam anlamıyla bir “baba ocağı”ydı. Ama burada özel bir durum söz konusuydu: Bundan yirmi yıl önce Klavdiya Petrovna neredeyse çocuk yaşta, üniversitede öğrenciyken az kaldı, Velçaninov'la evlenecekti. Velçaninov onun ateşli, komik ve çok güzel ilk aşkıydı. Ama sonunda Pogoroltsev'le evlenmişti. Beş yıl sonra tekrar karşılaşmışlar, aralarında aydınlık, sakın bir dostluk doğmuştu. İlişkilerinde hep değişik bir sıcaklık, bu ilişkiyi aydınlatan bir ışık var olmuştu. Velçaninov'un anılarında her şey temiz ve pürüzsüz, belki sırf öyle olduğu için de çok değerliydi. Bu ailede içten, sade, iyi yürekliydi; çocuklarla ilgileniyor, onları seviyor, hiçbir zaman içinden geldiğinden başka türlü davranmıyor, her şeyi açık açık söylüyordu. Bir süre daha toplum içinde yaşadık-tan sonra bir daha ayrılmamak üzere onların evine yerleşeceğini çok kez söylemişti Pogoreltsevlere. Bunu ciddi olarak düşünüyordu.

Liza'yla ilgili söylemesi gereken her şeyi oldukça ayrıntılı anlattı onlara. Aslında, bir şey anlatmadan, yalnızca ricası da yeterdi. Klavdiya Petrovna “yetim kızı” öptü, kendi açısından gereken her şeyi yapacağını söyledi. Çocuklar Liza'yı elinden tutup bahçede oynamaya götürmüşlerdi. Heyecanlı bir sohbetin

ardından, yarım saat sonra kalktı Velçaninov, vedalaşırken çok sabırsızdı. Herkes fark etmişti sabırsızlığını. Herkes şaşırmıştı. Üç haftadır uğramamıştı, şimdi de yarım saat oturup gitmek istiyordu... Gülerek, yarın geleceğine yeminler ediyordu. Çok heyecanlı olduğunu söylediler kendisine. Birden Klavdiya Petrovna'nın ellerini tuttu, çok önemli bir şeyi açıklamayı unuttuğunu söyleyip öteki odaya götürdü onu.

“Kocanızın bile bilmediği, T.'de geçirdiğim bir yıla ilgili bir şey anlatmıştım size, hatırlıyor musunuz?”

“Çok iyi hatırlıyorum. sık sık söz ediyordunuz ondan.”

“Söz etmiyordum. Size, yalnızca size itirafta bulunuyordum! Bu kadının kim olduğunu hiçbir zaman söylemedim size. Trusotski'nin karısı Trusotskaya idi... Öldü, Liza da onun kızıdır, benim kızım...”

Klavdiya Petrovna biraz heyecanlı,

“Gerçekten mi?” diye sordu. “Yanılmıyorsunuz ya?”

Velçaninov heyecanla karşılık verdi:

“Kesinlikle, kesinlikle yanılmıyorum!”

Ve Klavdiya Petrovna'ya elinden geldiğince kısa, acele, son derece heyecanlı, her şeyi anlattı.. Klavdiya Petrovna daha önceden de biliyordu her şeyi, ama söz konusu kadının adını bilmiyordu. Velçaninov, kendisini tanıyan birinin günün birinde Madam Trusotskaya ile karşılaşır, onun bu kadını çok sevdiğini düşünür korkusundan Klavdiya Petrovna'ya, tek dostuna “bu kadının” adını şimdiye kadar söylemeye cesaret edememişti.

Velçaninov'un anlattıklarını sonuna kadar dinledikten sonra sordu Klavdiya Petrovna:

“Babasının bir şeyden haberi var mı?”

“Yok, bilmiyor...” Heyecanla anlatmayı sürdürdü Velçaninov:) İşte bu da acı veriyor bana, henüz her şeyi anlayabilmiş değilim! Biliyor, biliyor... Bugün de, dün de fark ettim bunu. Ancak, ne kadar bildiğini öğrenmem gerekiyor. Şimdi acele etmem de bundan. Bu akşam bana gelecek. Ama nasıl öğrendi, bilemiyorum, yani bütün her şeyi? Bagautov'la ilgili her şeyi biliyor, bundan kuşku yok. Ama benimle ilgili? Böyle bir durumda kadınlar kocalarını nasıl inandırır, bilirsiniz! Gökten

bir melek inip anlatsa ona karısının yaptıklarını, inanmaz, ama karısına inanır! Başınızı sallamayın, beni suçlamayın. Ben suçluyorum kendimi, uzun zamandır, çok uzun zamandır da her şeyde suçladım!.. Düşünebiliyor musunuz, düne kadar onun her şeyi bildiğinden o kadar emindim ki, ona karşı suçlu hissediyordum kendimi. İnanır mısınız, dün ona öylesine kaba davrandığım için utanıyorum, kendimi kötü hissediyorum. (Sonra her şeyi daha ayrıntılı anlatırım size!) İçinde önüne geçemediği bir arzuyla geldi bana dün. Kendisine yapılan hakareti bildiğini, bu hakareti ona yapanın kim olduğundan da haberi olduğunu söylemek için gelmişti evime! Aptalca, sarhoş gelmesinin nedeni buydu işte. Ama onun için doğaldı bu! Özellikle, bana serzenişte bulunmak için gelmişti! Ne var ki, dün de, biraz önce de pek heyecanla karşıladım onun bu davranışını! Dikkatsizlik, aptallık ettim. Kendimi ele verdim! Neden sinirlerimin öylesine bozuk olduğu bir anda çıkagelmişti? Size şunu da söyleyeyim, Liza'ya eziyet bile ediyor, acı çektiriyor çocuğa. Besbelli, öfkesini hiç değilse çocuktan çıkarmaya çalışıyor! Evet, öfkeli olduğu kadar adinin de tekidir, hatta çok adidir... İnanın, eskiden elinden geldiğince doğru dürüst birine benzese de, gerçekte soytarının önde gidenidir. Ama daha sonra serserilik etmeye başladığı da bir gerçek. Burada, dostum, olaya bir Hristiyan olarak bakmakta da yarar var. Biliyor musunuz ki, sevgili, iyi yürekli dostum benim, şimdi ona karşı bütününü değişik davranmayı, onu sevmeyi düşünmekteyim. Benim açımdan "iyi bir iş" bile olacak bu. Çünkü ne de olsa, suçlu sayılıyorum ona karşı! Bakın, bir başka şey daha söyleyeceğim size: Bir gün T.'de ansızın dört bin ruble gerekti bana ve o hiçbir belge istemeden, bana bir iyilik yapabildiği için yürekten sevinerek, bir dakika içinde çıkarıp verdi bana bu parayı. Elinden aldım parayı, düşünebiliyor musunuz, bir dost gibi aldım ondan bu parayı!

Klavdiya Petrovna endişeli,

"Ancak, dikkatli olun," dedi. "Bakıyorum, çok heyecanlısınız, inanın, yanlış bir şey yapacağınızdan korkuyorum. Liza'nın artık benim bir kızım olduğundan bir kuşkunuz olma-

sın. Ama açıklığa kavuşmamış, çok şey var ortada! Daha önemlisi, çok dikkatli olmalısınız. Böylesine mutlu, böylesine heyecanlıyken çok daha soğukkanlı olmak zorundasınız.” Gülümsemi Klavdiya Petrovna: “Mutlu olduğunuz zamanlar aşırı iyi niyetli olursunuz siz.”

Herkes Velçaninov'u yolcu etmeye çıktı. Çocuklar, bahçede oynadıkları Liza'yı da getirmişlerdi. Şimdi Liza'ya biraz önce olduğundan çok daha hayretle bakıyorlardı. Vedalaşırken Velçaninov onu öptüğünde, yarın babasıyla birlikte geleceğine ona heyecanla söz verdiğinde Liza iyice içine kapanmıştı. Son dakikaya kadar susmuş, Velçaninov'a bakmamıştı. Ama sonra birden koluna yapışmış, yalvaran bakışını yüzüne dikip onu kenara çekmeye çalışmıştı. Bir şey söylemek istiyordu ona. Velçaninov bitişik odaya götürdü Liza'yı. Sevecen, yumuşak bir tavırla sordu:

“Ne var Liza?”

Ama Liza çekinerek bakmayı sürdürüyordu onun yüzüne. Çekerek odanın uzak köşesine götürdü Velçaninov'u. Herkes ten olabildiğince uzak olmak istiyordu.

“Liza, ne var, ne var?”

Liza susuyor, bir şey söylemeye cesaret edemiyor, masmavi gözlerini Velçaninov'un gözlerinin içine dikmiş, bakıyordu. Küçük yüzünün her çizgisinde yalnızca, çılgınca bir korkunun ifadesi vardı. Kendinde değilmiş gibi fısıldadı:

“O... kendini asacak!”

Dehşet içinde sordu Velçaninov:

“Kim asacak kendini Liza?”

Liza telaşlı,

“O, O!” dedi. Soluk almakta zorlanıyor gibiydi. “Gördüm, gözlerimle gördüm! Geçen gün kendini asmak istediğini söyledi bana, söyledi! Daha önceleri de istiyordu bunu yapmayı, her zaman istiyordu... Bir gece gördüm...”

Velçaninov şaşkınlık içinde,

“Olamaz!” diye fısıldadı.

Liza birden Velçaninov'un ellerini öpmeye başladı. Hıçkırıklardan tıkanarak hüngür hüngür ağlamaya, Velçaninov'a yalvarıp yakarmaya başladı. Ama ne dediği, anlaşılmıyordu. Ken-

dini çılgın bir korkuya kaptırmış olan bu çocuğun ona son bir umutla bakışını daha sonra hiç unutmadı Velçaninov, hep gözünün önüne geldi, rüyalarına girdi. Velçaninov aşırı bir sabırsızlık içinde kente dönerken kıskanarak, gıpta ederek şöyle geçiriyordu içinden: “Sahi, sahi, o kadar çok mu seviyor babasını? Demin annesini daha çok sevdiğini söyledi... Belki sevmiyordur da, nefret ediyordur babasından!..”

“Hem şu “kendini asmak” da nereden çıktı? Ne demişti Liza?.. O aptal mı asacak kendini?.. Durumu öğrenmem gerekiyor, kesinlikle gerekiyor! Elden geldiğince çabuk bir karar vermeliyim... Kesin kararı vermeliyim”

VII KOCA İLE ÂŞIK ÖPÜŞÜYORLAR

Durumu “öğrenmek” için aşırı acele ediyordu. Liza ile ilk karşılaştığı anı düşünürken içinden şöyle geçiriyordu: “O anda aptallaştım, düşünecek zamanım olmadı. Ama şimdi her şeyi öğrenmeliyim.” Durumu bir an önce öğrenmek için sürücüyeye doğru Trusotski’nin evine çekmesini söylemişti ki, birden vazgeçti. “Hayır, diye geçirdi içinden. İyisi mi onun bana gelmesini bekleyeyim, ben de bu arada şu iğrenç işlerimi bitiririm”.

Büyük bir heyecan içinde davayla ilgilenmeye başladı. Ne var ki, bu kez çok dalgın olduğunu, o gün davayla ilgilenemeyeceğini hissetti. Saat beşte yemek için çıktığında ansızın ilk kez çok tuhaf bir şey geldi aklına: “Gerçekte belki de kendim engel olmalıyım bu davanın sonuçlanmasına. Artık benden kaçmaya başlayan avukatımı yakalamaya çalışırken devlet dairelerinde telaşla koşturup duruyorum.” Bu düşüncesine kendi de neşeyle güldü. Daha da neşeli, şöyle ekledi: “Ancak, bu düşünce aklıma daha önce gelmiş olsaydı doğrusu, çok üzülürdüm.” Neşeli olmasına karşın, giderek daha dalgın, daha sabırsız olmaktaydı. Sonunda düşüncelere daldı. Huzursuz düşünceleri çok şeye takılıyor olsa da, genelde kendine gerekli olan hiçbir şeye takılmıyordu.

Sonunda kararını verdi:

“O adam gerekli bana, o adam! Onu anlamalı, çözmeli, ne yapacağıma sonra karar vermeliyim. Bir çeşit düello bu!”

Saat yedide evine dönünce Pavel Pavloviç'i onu bekliyor bulamayınca çok şaşırdı, sonra öfkeye kapıldı, hatta daha sonra hüzne... En sonunda korkmaya başladı. Kâh odanın içinde aşağı yukarı dolaşırken kâh divana uzanıp yatarken sık sık saatte bakarak kendi kendine durmadan şöyle tekrarlıyordu: “Tanrı bilir, Tanrı bilir, bu işin sonu nereye varacak!” Nihayet saat dokuza doğru geldi Pavel Pavloviç. Rahatlayan Velçaninov şöyle geçirdi içinden: “Bu adam kurnazlık edeyim deseydi, hiçbir zaman şimdi olduğu kadar kötü yakalayamazdı beni. Öylesine bozuk sinirlerim şu anda!” Birden neşelendi.

Velçaninov'un heyecanlı, neşeli “bunca zaman neden gelmediği” sorusuna Pavel Pavloviç pek anlamlı, (ama dünkü gibi senli benli değil) gülümsedi, oturdu, yas kurdelesini olan şapkasını umursamaz bir tavırla yanındaki sandalyeye attı. Velçaninov hemen fark etti onun bu rahat tavrını ve ona bilgi vermeye başladı.

Sakin, gereksiz sözcüklerden kaçınarak, sabahki gibi heyecanlanmadan, hesap verir gibi, Liza'yı nasıl götürdüğünü, orada onu nasıl sevinçle karşıladıklarını, orada kalmanın ona ne iyi geleceğini anlatmaya başladı. Yavaş yavaş bütününü unuttu sanki Liza'yı, farkına varmadan sözü özellikle Pogoroltsev'e getirdi, onların ne iyi insanlar olduğundan, eskiden beri onlarla ne yakın dost olduğundan, Pogoroltsev'in ne iyi, hatta etkileyici bir insan olduğundan, daha birçok şeyden söz etti... Pavel Pavloviç onu dalgın dalgın dinliyor, arada bir kaşlarının altından, dudaklarında tatsız, çapkın bir gülümsemeyle Velçaninov'a bakıyordu.

Bir ara anlamlı anlamlı gülümseyerek,

“Çok tutkulu bir insansınız,” diye mırıldandı.

Velçaninov canı sıkın,

“Ama, bugün siz de pek huysuzsunuz,” dedi.

Pavel Pavloviç oturduğu köşeden sıçrar gibi –sıçramak için yalnızca bunu bekliyordu sanki– birden sesini yükseltti.

“Neden herkes gibi ben de huysuz olmayacağımı ki?”

Velçaninov gülümsedi.

“Hakkınız sizin bu... Başınıza bir şey mi geldi diye düşündüm de...”

Pavel Pavloviç başına gelen şeyle övünüyor gibi yükseltti sesini.

“Geldi, efendim!”

“Nedir?”

Hemen cevap vermedi Pavel Pavloviç. Neden sonra,

“Hep bizim şu Stepan Mihayloviç’in tuhaflıkları...” dedi. “Petersburg yüksek sosyetesinin parlak bir gencidir Bagautov, biliyorsunuz.”

“Ne o, gene kabul etmediler mi sizi?”

“Hiç de değil, özellikle bugün kabul ettiler, ilk kez aldılar beni içeri ve yüzünü gördüm... merhumun!..”

Velçaninov çok şaşırmış gibi (oysa görünüşte, şaşırmasını gerektiren bir şey yok gibiydi)

“Ne dediniz? Öldü mü Bagautov?” diye sordu.

“Evet! Altı yıllık yakın dostum öldü! Dün öğlen üzeri... öldüğünden haberim yoktu! Dün aynı dakikalarda sağlığının nasıl olduğunu sormak için uğramıştım. Dün kilisede duası yapıldı, şimdi tabutunda yatıyor. Kadife kaplı, altın sırmalı tabutunda... İlk nöbet geldiğinde ölmüş. İçeri aldılar beni, içeri aldılar, uzun uzun baktım yüzüne! Uşak kapıda, onun yakın dostu olduğumu bildiği için beni içeri aldığını söyledi. Altı yıllık yakın dostumun şimdi bana bu yaptığı nedir, sorarım size? Belki de yalnızca onu görmek için gelmiştim şu Petersburg’a!”

Velçaninov gülümsedi.

“Peki ne diye kızılıyorsunuz ona şimdi? Size inat olsun diye ölmedi ya!”

“Evet, çok üzgünüm. Çok değerli dostumdu. Dostluğunun benim için büyük anlamı vardı efendim.”

Sonra hiç beklenmedik bir biçimde, iki parmağını çıplak alnına boynuz gibi koyup sakın, kıs kıs güldü. Öyle, alnında boynuzları, Velçaninov’un gözlerinin içine son derece sinsî bir hazla, hınzır hınzır bakarak bir buçuk dakika kıs kıs güldü. Velçaninov böyle bir görüntü karşısında donup kalmış gibiydi.

Ama bu donup kalmışlığı ancak bir an sürdü. Çok geçmeden alaycı, nobranlığa varan sakın, alaycı bir gülümseme belirdi dudaklarında. Önemsemez bir tavırla, sözcükleri uzata uzata,

“Bu ne anlama geliyor?” diye sordu.

Pavel Pavloviç sonunda alnından parmaklarını çekip Velçaninov’un sözünü kesti:

“Boynuz anlamına...”

“Yani... sizin boynuzlarınız anlamına mı?”

Pavel Pavloviç son derece iğrenç, bir kez daha büktü dudaklarını.

Karşılıklı, ikisi de susuyordu. Sessizliği bozan Velçaninov oldu:

“Ama, doğrusu, cesur bir insansınız!”

“Boynuzlarımı size gösterdiğim için mi? Size bir şey söyleyeyim mi, Aleksey Ivanoviç, beni bir şeylerle ağırlasanız çok iyi edersiniz! Biliyorsunuz ki, T.’de ben sizi tam bir yıl ağırladım... Bir yıl, Tanrının her günü... Bir şişecik aldırısanıza, boğazım kurudu.”

“Seve seve... Bunu daha önce söyleseydiniz ya! Size ne aldırمامı istersiniz?”

Pavel Pavloviç heyecanlı, ama aynı anda Velçaninov’un gözlerinin içine tuhaf bir huzursuzluk içinde bakarak karşılık verdi:

“Size de ne oluyor, bize demelisiniz!”

“Şampanya mı?”

“Başka ne olabilir? Votkanın sırası gelmedi henüz...”

Velçaninov hemen kalktı, Mavra’yı aşağıya çağırdı, gerekeni yaptı.

Pavel Pavloviç gereksiz ve yersiz bir biçimde kıs kıs gülüyordu.

“Dokuz yıllık bir ayrılıktan sonra buluşmanın sevincine içelim!” dedi. “Gerçek dost olarak yalnız siz kaldınız benim için! Stepan Mihayloviç Bagautov yok artık! Şairin dediği gibi:

*Büyük Patrokl yok artık,
Aşağılık Fersit yaşıyor!³*

“Fersit” derken parmağıyla göğsüne vurmuştu.

3 F. Schiller’in “Zafer kazananların bayramı” baladından bir alıntı – ç.n.

O anda Velçaninov şöyle geçiriyordu içinden: “Domuz herif, açık açık söyleseydin ya söylemek istediğini, lafın dolaştırılmasından hoşlanmam ben.” İçi öfke doluydu, uzun zamandır kendini zor tutuyordu.

Can sıkıntısıyla,

“Siz şunu söyleyin bana,” diye başladı, “Stepan Mihayloviç’i (ondan Bagautov diye söz etmiyordu artık) böyle açıkça suçladığınıza göre, sizi küçük düşüren insanın öldüğüne seviniyor olabilirsiniz; öfkeniz neyedir?”

“Seviniyor muyum? Neden sevinecekmişim?”

“Duygularınızdan çıkarıyorum bunu.”

“He-he, bu konuda duygularımı yanlış yorumluyorsunuz, efendim. Bir bilgenin dediği gibi: ‘Ölü düşman iyidir, ama canlısı çok daha...’ Hi-hi!”

Velçaninov kindar, öfkeli bir tavırla karşılık verdi:

“Yanılmıyorsam, canlısını beş yıl boyunca her gün gördünüz, doymuşsunuzdur.”

Pavel Pavloviç birden (uzun zamandır beklediği sorunun nihayet sorulmasına sevinmiş gibi), tekrar fırladı köşesinden.

“Peki ama o zaman... o zaman ben biliyor muydum bunu, efendim? Ne sanıyorsunuz siz beni Aleksey Ivanoviç?”

O ana kadar yüzündeki öfkeli, yüzünü biçimsizleştiren ifade bir anda değişik, beklenmedik bir ifadeye dönüşmüştü.

Birden çok şaşırdı Velçaninov.

“Peki, hiçbir şeyin farkında değil miydiniz?”

“Ne yani, biliyordum mu demek istiyorsunuz? Kesinlikle bilmiyordum! Ah, bizim şu Jüpiterlerimiz! Sizin gözünüzde köpek neyse insan da odur ve hepsini aynı kefeye koyarsınız! Görüyorsunuz işte! Kabul edin bunu!”

Yumruğunu masaya indirmiş, sesinden korkmuş gibi, ürkek bakmaya başlamıştı.

Velçaninov şöyle bir toplardı kendini.

“Bakın ne diyeceğim Pavel Pavloviç, biliyordunuz veya bilmiyordunuz, benim için kesinlikle fark etmez bu... Öte yandan, bana açılmanızın nedenini bile bilmiyor olsam da, durumdan haberinizin olmaması sizin için çok iyi olmuş...”

Pavel Pavloviç önüne yere bakarak mırıldandı:

“Sizinle ilgili söylemiyorum bunu... Kızmayın, sizinle ilgili değil bu...”

Mavra şampanyayı getirdi.

“İşte geldi!” diye haykırdı Pavel Pavloviç. Konunun değişmesine sevinmişti. “Kadehler, anacığım, kadehler! Harika! Başka bir şey istemiyoruz sizden, canım! Mantarını da çıkarmışsınız, ha? Sevgiler, saygılar size, harika kadın! Hadi artık, siz işinize gidin!”

Ve tekrar kendini toparladıktan sonra bir kez daha cüretle baktı Velçaninov’a.

“Hadi itiraf edin (birden kıs kıs güldü), bütün bunları müthiş merak ediyorsunuz, hiç de, biraz önce buyurduğunuz gibi, ‘kesinlikle fark etmez’ değil sizin için; öyle ki, hiçbir açıklamada bulunmadan şu anda kalkıp gitsem çok kötü olursunuz.”

“İnanın, hiç de olmam.”

Pavel Pavloviç’in gülümsemesi şöyle diyor gibiydi: “Vay, yalan söylüyor!” Kadehlere şampanya koyarken,

“Hadi başlayalım!” dedi. “Kaldıralım kadehlerimizi! (Kadehini kaldırdı.) Tabutunda dinlenen dostum Stepan Mihayloviç’in sağlığına kaldıralım kadehlerimizi!”

Kadehindeki şampanyanın tümünü bir dikişte içti.

Velçaninov kadehini masaya bıraktı.

“Böyle bir kadeh kaldırmaya ben yokum.”

“Neden? Hoş bir kadeh kaldırmaydı aslında...”

“Bakın ne diyeceğim: Demin buraya geldiğinizde sarhoş değil miydiniz siz?”

“Biraz içmiştim. Ne oldu?”

“Bir şey olmadı. Ama bana öyle geldi ki, Natalya Vasilyevna’yı kaybettiğiniz için dün de, özellikle bu sabah da yürekten üzülüyorsunuz.”

Pavel Pavloviç gene yaydan fırlamış gibi ayağa kalktı.

“Peki, şimdi de onun için yürekten üzülmediğimi kim söyledi size?”

“Demek istediğim o da değildi; ama kabul edin, Stepan Mi-

hayloviç konusunda yanılmış olabilirdiniz... ve bu çok önemli bir şeydir.”

Pavel Pavloviç kurnaz kurnaz gülümsedi, göz kırptı.

“Benim Stepan Mihayloviç’le ilgili bildiklerimi bilmeyi çok isterdiniz, değil mi?”

Velçaninov’un yüzü kıpkırmızı oldu.

“Bir kez daha söylüyorum size: Kesinlikle fark etmez benim için.”

Öfkeyle şöyle geçiriyordu içinden: “Şu anda yakasından tutup şişeyle birlikte kapı dışarı mı etsem şu adamı?” Yüzü daha da kızarmıştı.

Pavel Pavloviç onu onaylıyor gibi,

“Tamam!” dedi. Kadehini bir kez daha doldurdu. “Her şeyi” nasıl öğrendiğimi şimdi anlatacağım size, efendim. Böylelikle, ateşli arzularınızı yerine getirmiş olacağım... Çünkü ateşli bir insansınız siz, Aleksey İvanoviç, müthiş ateşli bir insansınız! He- he! Ama önce bir sigara verin bana, çünkü marttan bu yana...”

“Alın size bir sigara.”

“Mart ayından bu yana ahlâkım bozuk benim, Aleksey İvanoviç, her şey şöyle oldu efendim, anlatayım da dinleyin. Sizin de bildiğiniz gibi, çok sevgili dostum... (giderek daha bir senli benli oluyordu) verem ilginç bir hastalıktır... Her veremli, yarın öleceğini hiç aklının ucundan geçirmeden ölür. Şunu da söyleyeyim size, Natalya Vasilyevna ölümünden beş saat önce-sine kadar, iki hafta sonra kırk versta ötedeki halasına gitmeyi planlıyordu. Ayrıca, sanırım biliyorsunuzdur, çoğu kadınların, belki erkeklerin de bir alışkanlığı, daha doğrusu, huyu vardır: Sevgililerinden aldıkları eski aşk mektuplarını saklarlar. Oysa sobaya atsalar onları, daha iyi olmaz mı, ne dersiniz? Evet, bu tür eski püskü kâğıt parçalarını kutularda, sandıklarda büyük bir özenle saklarlar; hatta tarih sırasına, konusuna göre numaralayıp öyle saklarlar. Bu onları avutur mu, doğrusu bilemiyorum. Belki de hoş birer anı olarak saklıyor olsalar gerek... Ölümüne beş saat kala halasının isim gününe gitmeyi düşünen Natalya Vasilyevna son bir saatinde bile öleceğini aklının ucun-

dan geçirmiyor, hâlâ doktor Koh'u bekliyordu. Sonunda öldü Natalya Vasilyevna, abanoz ağacından sedef ve gümüş kakmalı kutusu da masasının gözünde kaldı. Aileye özgü, pek küçük, anahtarlı, bu güzel kutu ona babaannesinden kalmıştı. Evet efendim, her şey, yirmi yıllık günü gününe, yılı yılına her şey de bu kutunun içinde olanlardan anlaşıldı. Stepan Mihayloviç'in edebiyata büyük bir düşkünlüğü olduğu için, (hatta bir dergiye tutku dolu bir öykü bile yollamıştı) kutuda neredeyse yüze kadar numaralanmış eserleri vardı, evet efendim, hem de beş yılda... Kimi numaraları Natalya Vasilyevna kendi eliyle yazmıştı. Bir koca için ne hoş, değil mi?"

Velçaninov bir an düşündü, Natalya Vasilyevna'ya tek mektup, tek pusula yazmadığını hatırladı. Petersburg'dan iki mektup göndermişti, ama onları, Natalya Vasilyevna'yla anlaştıkları gibi, karı kocaya birlikte yazmıştı. Natalya Vasilyevna'nın, onu emekliye ayırdığını bildirdiği mektubuna ise cevap bile vermemişti.

Öyküsünü bitirdikten sonra tam bir dakika sırnaşık sırnaşık gülümseyerek sustu Pavel Pavloviç. Sonunda pek üzgün,

"Sorduğum o küçük soruya neden cevap vermediniz?" diye mırıldadı.

"Hangi küçük sorunuza?"

"Kutuyu açan kocanın hoş duygusu üzerine sorduğum soruya."

Velçaninov canı sıkkın bir tavırla kolunu sallayarak,

"Bana ne bundan," dedi.

Ayağa kalktı, odanın içinde dolaşmaya başladı.

"Bahse girerim, şu anda şöyle düşünüyorsunuzdur: 'Boynuzlarını kendin gösterdiğin için domuzun tekisin sen, iğrenç bir adamsın...' He-he!"

"Hiç böyle bir şey düşünmedim. Üstelik, size boynuz takıran insanın ölümüne üzüldüğünüz için sinirleriniz çok bozuk, ayrıca çok da içtiniz... Bir olağanüstülük görmüyorum ben bunda. Size neden canlı Bagautov gerekliydi, çok iyi anlıyorum ve bu üzüntünüze saygı duyuyorum; ancak..."

"Peki, sizce neden canlı Bagautov gerekliydi bana?"

“Bu sizin sorunuz.”

“Bahse girerim, düello için demek istediniz, değil mi?”

“Kahretsin!” Velçaninov giderek daha zor tutuyordu kendini. “Ben düşünürdüm ki, böyle bir durumda kişilik sahibi hiçbir erkek... kendini daha da çirkinleştiren böyle komik gevezelikler ederek, aptalca kırtıp durarak, durumdan çevresindeki-leri güldürecek biçimde yakınlık, iğrenç imalarda bulunarak kendini bu kadar küçük düşürmez. Her erkek gibi açık olur, kendinden bekleneni yapar!”

“He-he! Evet, belki de kişilik sahibi bir erkek değilim ben, ne dersiniz?”

“Bu da sizin sorunuz... Peki, öyleyse canlı Bagautov neni-ze gerekti?”

“Hiç değilse, eski bir dostumu görmek için. Bir şişe alıp karşılıklı oturup içmek için.”

“Sizinle içmezdi bile.”

“Neden? *Noblesse oblige*?⁴”

“Ben içmedim sizinle.”

“Neden, durup dururken bu gurur, efendim?”

Velçaninov birden sinirli, kızgın bir kahkaha attı.

“Tüh, kahretsin! Ben sizin bir ‘ebedi koca’ dan başka bir şey olmadığını düşünüyordum, oysa kesinlikle bir ‘yırtıcı tip’siniz de!”

Birden kulak kesildi Pavel Pavloviç.

“Nasıl bir şey bu ‘ebedi koca’?”

“Bir çeşit koca... Anlatması uzun sürer. İyisi mi, hadi gidin siz artık, bıktırdınız beni!”

“Peki yırtıcı, ne oluyor? Yırtıcı olduğumu da söylediniz, değil mi?”

“Bir ‘yırtıcı tip’ olduğunuzu söyledim, alay ettim sizinle.”

“Nasıl bir ‘yırtıcı tip’mişim? Anlatın bana lütfen, Aleksey İvanoviç, Tanrı aşkına ya da İsa aşkına, anlatın efendim.”

Velçaninov tekrar sinirlendi, bağırdı:

“Neyse, yeter artık, yeter! Hadi gidin artık!”

Pavel Pavloviç ayağa fırladı.

“Hayır, yetmez! Sizi bıktırmış olsam da, yetmez, gene de yetmez, çünkü çok daha önce sizinle içmeli, kadeh tokuşturmalıydık! İçelim, ondan sonra giderim, ama birlikte içmeden olmaz!”

“Pavel Pavloviç şu anda buradan defolup gidiyor musunuz, gitmiyor musunuz?”

“Defolup gidebilirim, ama önce birlikte içeceğiz! Özellikle benimle içmek istemediğinizi söylediniz; oysa ben sizin özellikle benimle içmenizi istiyorum!”

Ciddileşmişti, kıs kıs da gülmüyordu artık. Birden değişmişti, şimdiki Pavel Pavloviç’in tavırları, duruşu öylesine bambaşkaydı ki, Velçaninov şaşırıp kalmıştı.

Pavel Pavloviç birden onun koluna yapıştı, yüzüne tuhaf tuhaf bakarak sürdürdü konuşmasını:

“Hadi içelim Aleksey Ivanoviç, kırmayın beni, ne olur!”

Konunun yalnızca birlikte içmek olmadığı belliydi.

“Olabilir,” diye mırıldandı. “Nerede... bu şampanya da berbat, içilecek gibi değil...”

“Ancak iki kadeh kaldı, fena değil, gelin, kadehlerimizi tokuşturalım! Alın kadehinizi, lütfen...”

Kadeh tokuşturup içtiler.

Pavel Pavloviç birden elini alnına götürüp,

“Ah, öyleyse,” dedi. “Bu durumda... ah!”

Bir süre öyle kaldı. Velçaninov onun şimdi son sözcüğü söyleyeceğini düşünüyordu. Ama Pavel Pavloviç bir şey söylemedi. Yalnızca sakın sakın bakıyordu onun yüzüne. Sonra biraz önce olduğu gibi, göz kırparak kurnaz kurnaz gülümsedi.

Velçaninov, ayaklarını yere vurarak öfkeyle bağırdı:

“İstedığınız nedir benden, sarhoş herif?! Oyun mu oynuyorsunuz benimle?”

Pavel Pavloviç telaşla elini kolunu sallamaya başladı.

“Bağırmayın, bağırmayın,” dedi. “Neden bağıırıyorsunuz? Oyun oynamıyorum sizinle, oyun oynamıyorum! Şu anda benim için nesiniz siz, biliyor musunuz?..”

Birden Velçaninov’un elini yakalayıp öptü. Velçaninov ne olup bittiğini anlayamamıştı.

“Şimdi işte busunuz siz benim için efendim! Ve şu anda defolup gidiyorum!”

Bu arada Velçaninov kendini toparlamıştı.

“Durun, bekleyin!” diye haykırdı. “Size söylemeyi unutmuşum...”

Kapıda durup döndü Pavel Pavloviç.

Velçaninov, yüzü kıpkırmızı, başka bir yana bakarak son derece telaşlı,

“Bakın,” dedi, “yarın kesinlikle Pogoreltsevlere uğrayıp onlarla tanışmalı, hepsine teşekkür etmelisiniz. Kesinlikle yapmalısınız bunu...”

Pavel Pavloviç kolunu, bunu hatırlatmanın hiç de gereği olmadığı anlamına sallayarak, olağanüstü bir hazırlılıkla karşılık verdi:

“Kesinlikle, kesinlikle... Bunu bilmeyecek ne var, efendim?”

“Ayrıca, Liza da çok bekliyor sizi. Söz verdim ona.”

Pavel Pavloviç birden tekrar döndü.

“Liza,” dedi. “Liza mı? Liza benim için ne idi ve şu anda nedir, biliyor musunuz? (Birden, neredeyse çıldırmış gibi bağırdı:) Ne idi ve şu anda nedir! Ama... He-he! Bunu sonraya bırakalım, efendim. Her şey sonra, efendim... şimdilik, benimle içmeniz yetti bana, Aleksey İvanoviç, başka bir haz istemiyorum!..”

Şapkasını sandalyenin üzerine bıraktı, biraz önce yaptığı gibi, soluk soluğa baktı Velçaninov’un yüzüne. Birden,

“Öpün beni Aleksey İvanoviç,” dedi.

Velçaninov şaşkınlıktan sendeleyerek bağırdı:

“Sarhoş musunuz siz?”

“Sarhoşum efendim, ama siz gene de öpün beni, Aleksey İvanoviç, evet, öpün! Öyle ya, şimdi ben sizin elinizi öptüm!”

Aleksey İvanoviç, başına bir odun yemiş gibi, bir an sustu. Ama sonra omzuna gelen Pavel Pavloviç’in üzerine eğildi... ve birden, çok kötü içki kokan dudaklarından öptü. Bununla birlikte, onu öptüğünden tam emin de değildi.

Pavel Pavloviç tekrar aşırı sarhoş, çıldırmış gibi bağırdı:

“Evet, şimdi anlaşıldı... (sarhoş gözlerinin içi alev alev ya-

nıyordu) Demek öyle, oysa 'Yoksa bu da mı? diye sormuştum kendime. Eğer öyleyse, başka kime inanabilirsin?'"

Birden ağlamaya başladı Pavel Pavloviç.

"Bu durumda, artık benim için nasıl bir dost olduğunuzu anlayabiliyorsunuzdur, sanırım?!"

Şapkasını alıp koşarak çıktı odadan.

Velçaninov, Pavel Pavloviç'in ilk ziyaretinden sonra olduğu gibi, gene birkaç dakika kıpırdamadan öyle durdu ayakta.

Adam sen de der gibi, kolunu sallayıp "Eh, sarhoş palyaçonun teki bu adan, başka bir şey değil!" diye düşündü.

Soyunup yatağa girdiğinde kendinden emin bir sesle mırıldandı: "Kesinlikle, başka bir şey değil!"

VIII LİZA HASTA

Velçaninov ertesi sabah kalkmış, Pogoreltsevlere gitmek için geç kalmayacağına söz vermiş olan Pavel Pavloviç'i beklerken odanın içinde aşağı yukarı dolaşıyor, sigarasını tüttürürken, bir yandan da kahvesini yudumluyordu. Her dakika kendini sabahleyin uyanmış, bir gün önce tokat yediğini hatırlayan bir insana benzetiyordu. Korkarak şöyle düşünüyordu: "Hım... Durumun çok iyi farkında şu Pavel Pavloviç denen adam ve intikamını Liza'yla alacak benden!"

Zavallı çocuğu düşündükçe hüzünleniyordu. Birkaç saat sonra onun Liza'sını göreceği aklına geldikçe kalbi daha bir hızlı çarpmaya başlıyordu. Sonunda heyecanla vermişti kararını: "Eh, düşünecek ne var bunda! Bütün hayatım buna bağlı artık, tek amacım bu! Bunca tokadın, anının hiçbir anlamı yok artık! Hem, bu güne kadar ne için yaşadım? Hayatım karışık, hüzünlü geçti... oysa şimdi her şey bambaşka, her şey değişik!"

Ne var ki, heyecanına karşın, giderek daha çok düşünüyordu.

"Liza'dan yararlanarak acı çektirecek bana... besbelli bir şey bu! Liza'ya da acı çektirecek! İşte bu yolla her şey için yiyip bitecek beni. Hım... Dün akşam yaptığı saçmalıkları tekrarla-

masına elbette izin veremem. (Birden kıpkırmızı oldu yüzü.)
Ve... ve hâlâ gelecek, saat on biri geçiyor!”

Uzun süre, on iki buçuğa kadar bekledi. Canı giderek daha çok sıkılmaya başlamıştı. Pavel Pavloviç görünürlerde yoktu. Nihayet onun, dün akşamki gibi bir saçmalık daha yapmak niyetiyle sırf inadına gelmeyeceği düşüncesi (bir süredir içinde kıpırdamaya başlamıştı bu düşünce) sinirlerini bozdu. “Her şeyin kendisinin elinde olduğunu biliyor. Liza ne olacak şimdi? Yanımda o olmadan nasıl gideceğim Liza’yı görmeye?”

Nihayet artık dayanamadı, tam öğlen saat birde bir faytona binip acele Pokrov’a gitti. Velçaninov’a orada, Pavel Pavloviç’in gece odasında yatmadığını, ancak sabah saat dokuzdan sonra geldiğini, dört saatçik kaldıktan sonra gene çıktığını söylediler. Velçaninov Pavel Pavloviç’in odasının kapısında duruyor, durumunu ona anlatmakta olan hizmetçi kadını dinliyor, bir şey düşünmeden kilitli kapının kolunu çeviriyor, kapıyı ileri geri çektiyordu. Kendini toparlayınca kapı kolunu bıraktı, hizmetçi kadına kendisini Mariya Sısoyevna’nın yanına götürmesini söyledi. Bu arada Mariya Sısoyevna onun geldiğini duymuş, odasından kendi çıkmış, Velçaninov’un yanına gelmişti.

Mariya Sısoyevna iyi, (Velçaninov’un daha sonra onunla bu konuşmasını Klavdiya Petrovna’ya anlatırken dediği gibi “içten, duygulu” bir kadındı. Velçaninov’un dün “kızı” nasıl götürdüğünü kısaca sorduktan sonra hemen Pavel Pavloviç’ten söz etmeye başladı. Dediğine göre, kızcağız olmasaymış, çoktan çıkarırmış onu evinden. Çok çirkin şeyler yaptığı için otelden çıkarmışlar, bu odaya yollamışlardı onu. Her şeyi anlamaya başlamış kız çocuğunu böyle bir yere getirmek olacak şey miymiş! Şöyle bağıırıyordu çocuğa: “Ben öyle istiyorsam, annen bu olacak senin!” O anda ne yaptı çocuk, biliyor musunuz? Sura-tına tükürdü. Pavel Pavloviç bu kez şöyle bağıırdı: “Kızım değil-sin sen benim... defol!”

Velçaninov birden irkildi,

“Ne diyorsunuz siz?”

“Kulaklarımla duydum. Sürekli kütük gibi sarhoş adam. Çocuğa göre biri değil. Kızcağız küçük, ama çok akıllı! Hep ağ-

larken görüyordum onu. Üzülüyordu. Geçenlerde bir de olay oldu avlumuzda: Bir adam, dediklerine göre, komiser mi neymiş, akşam gelip otelde bir oda tutmuş, sabahleyin de odasında kendini asmış. Dediklerine göre, içkiye çok para vermiş. Bir sürü insan toplandı. Ama Pavel Pavloviç ortalıkta yoktu, kızcağız ortalıkta başıboş dolaşıyordu. Baktım, koridorda kalabalığın arasında duruyor, başını uzatmış, kendini asan adama bakıyor. Hemen elinden tutup buraya getirdim onu. Aklıma neler geldi... Tir tir titriyordu, yüzü simsiyah olmuştu, onu buraya getirdiğimde birden yere attı kendini. Uzun süre çırpındı durdu. Öyle bir hastalığı varmış galiba. Zor geldi kendine. Ondan sonra da bir türlü düzelemedi, hep hastaydı. Babası gelip de bunu öğrenince her yanını çimcikledi. Pek dövmezdi onu çünkü, daha çok çimciklerdi... Sonra uzun süre kıvrandı durdu kızcağız. Babası gözdağı veriyordu ona: 'Ben de asacağım kendimi, diyordu. Senden kurtulmak için asacağım. İşte şu köşedeki iple asacağım kendimi'. Sonra ipi alıp çocuğun yanında ilmik yaptı. Zavallı kız çığlıklar atıyor, küçücük kollarıyla babasına sarılıyordu: 'Bir daha yapmayacağım, babacığım! diye haykırıyordu, bir daha hiç yapmayacağım!' Çok acı bir şey!"

Gerçi böyle bir şeyler bekliyordu Velçaninov, ama kadının bu anlattıkları onu öylesine şaşırtmıştı ki, kulaklarına inanamıyordu. Mariya Sisoyevna daha birçok şey anlattı. Sözgelimi, o olmasaymış, Liza bir gün pencereden atacakmış kendini.

Velçaninov sarhoş gibi çıktı odadan. "Sopayla kafasına vura vura bir köpek gibi öldüreceğim o herifi!" diye geçiriyordu içinden. Bunu uzun süre de tekrarladı kendi kendine.

Pogoreltsevlere gitmek için bir faytona bindi. Kentten daha çıkmamışlardı ki, kanal üzerindeki küçük köprüden uzun bir cenaze alayı geçmekte olduğu için fayton kavşakta beklemek zorunda kaldı. Köprünün karşısında da birkaç araba beklemekteydi. Gelen geçen yayalar durmuş, cenaze alayının geçmesini bekliyorlardı. Önemli bir cenaze alayı olmalıydı. Alaydaki araba kuyruğu çok uzundu. İşte bu arabaların birinin açık penceresinde Velçaninov Pavel Pavloviç'i görür gibi oldu. Pavel Pavloviç pencereden sarkıp ona gülümsemeseydi gördüğüne inan-

mayacaktı. Velçaninov'u gördüğüne çok sevindiği belliydi. El bile sallamıştı ona. Velçaninov hemen atladı faytondan; kalabalığa, belediye görevlilerine, Pavel Pavloviç'in arabasının köprüye girmiş olmasına bile aldırmadan, arabasının açık penceresine koştu. Arabada yalnızdı Pavel Pavloviç.

"Neyiniz var sizin?" diye bağırdı Velçaninov. "Neden gelmediniz? Burada ne işiniz var?"

"Bir görevimi yerine getiriyorum efendim... Bağırmayın, bağırmayın, şu anda bir görevimi yerine getirmekteyim! "Göz kırparak, neşeli, manalı manalı gülümsedi Pavel Pavloviç." Stepan Mihayloviç'in, gerçek bir dostumun naaşını yolcu ediyorum..."

Velçaninov bu kez daha yüksek sesle bağırdı:

"Saçmalık bu sizin yaptığınız! (Şaşırmıştı.) Sarhoşsunuz, bir çılınsınız siz! Hemen inin, benimle gelin! Hemen şimdi!"

"Bunu yapamam, bir görev bu efendim..."

Velçaninov iyice yükseltti sesini:

"Kolunuzdan tutup aşağı alırım sizi yoksa!"

Pavel Pavloviç, hâlâ neşeyle kısı kıs gülüyordu.

"Ben de bağırıyorum efendim! Bağırıyorum!"

Bu arada Velçaninov'la eğleniyor gibi arabanın uzak köşesine çekilmişti.

Belediye görevlisi,

"Dikkat et, dikkat et, ezileceksin!" diye seslendi.

Gerçekten de o sırada köprü'nün çıkışında bir fayton sıradan çıkıp tehlikeli bir biçimde ilerlemeye başlamıştı. Verçaninov ister istemez kenara sıçradı, kalabalık ve öteki arabalar Pavel Pavloviç'in arabasından uzaklaştırdılar onu. Velçaninov öfkeyle yere tükürüp kendi faytonuna doğru yürüdü.

Endişeli bir şaşkınlık içinde şöyle geçiriyordu içinden: "Nasıl olsa eninde sonunda yakalayacağım onu!"

Mariya Sısoyevna'nın anlattıklarını, cenaze alayında Pavel Pavloviç'le tuhaf karşılaşmasını Klavdiya Petrovna'ya anlatınca yüzünü buruşturdu Klavdiya Petrovna. "Sizin için korkuyorum, dedi. Her türlü ilişkinizi kesmelisiniz o adamla, hem bunu ne kadar çabuk yaparsanız, o kadar iyi."

Velçaninov meydan okurcasına haykırdı:

“Ayyaş bir soytarıdan başka bir şey değil o adam! Ondan mı korkacağım! Hem, Liza varken nasıl kesebilirim onunla ilişkimi? Liza’yı düşünün!”

Bu arada Liza hasta yatıyordu. Dün gece bir üşüme gelmişti ona. Ortalığın aydınlanmasıyla birlikte adam gönderdikleri ünlü bir doktorun kentten gelmesini bekliyorlardı. Bu haber Velçaninov’un sinirlerini iyice bozdu. Klavdiya Petrovna hastanın yanına götürdü onu.

Liza’nın yattığı odanın kapısında durdu Klavdiya Petrovna.

“Dün dikkat ettim, gururuna çok düşkün bir çocuk, her şeyi içine atıyor. Burada, bizim yanımızda kaldığı için, babası onu terk ettiği için çok üzülüyor. Bence hastalığının tek nedeni de bu.

“Terk mi etti? Neden öyle düşünüyorsunuz?”

“Önce, onu buraya, hiç tanımadığı bir eve, hem de... neredeyse bir yabancıyla veya arasında böyle bir ilişki olan biriyle gönderdi...”

“Ama ben alıp getirdim onu buraya, zorla alıp getirdim. Ayrıca, bana göre...”

“Aman Tanrım, Liza’dan, bir çocuktan söz ediyoruz biz! Bana sorarsanız, o adam gelmeyecek buraya.”

Velçaninov’un yalnız gelmiş olduğunu görünce hiç şaşırmadı Liza. Yalnızca acı acı gülümsedi, ateşler içinde yanan küçücük başını duvara çevirdi. Velçaninov’un onu yatıştırmak için ürkekçe söylediklerine de, yarın babasını kesinlikle getireceğine heyecanla söz vermesine de karşılık vermedi. Liza’nın odasından çıkınca Velçaninov birden ağlamaya başladı.

Doktor ancak akşamüzeri geldi. Hastayı muayene ettikten sonra, kendisini daha önce çağırmamakla hata ettiklerini söyleyerek herkesi korkuttu. Kendisine hastanın dün akşam hastalandığını söylediklerinde buna inanamadı. Daha sonra kararını söyledi: “Her şey bu geceyi nasıl geçireceğine bağlı.” Yapılması gerekenleri söyledi, yarın olabildiğince erken geleceğine söz verip gitti. Velçaninov geceyi kesinlikle orada geçirmek is-

tiyordu, ama Klavdiya Petrovna ondan bir kez daha “o canavarı getirmesini” rica etti.

Velçaninov büyük bir öfkeyle sordu:

“Bir kez daha mı? Evet, şimdi bağlayıp kendi elimle getireceğim onu buraya!”

“Pavel Pavloviç'i bağlayıp getirmek düşüncesi ikisini de heyecanlandırmıştı. Vedalaşırlarken Velçaninov şöyle dedi Klavdiya Petrovna'ya: “Ona karşı artık hiç, hiç suçlu hissetmiyorum kendimi! (Nefretle ekledi:) Dün burada söylediğim o duygulu, aşağılık sözlerimin hepsini geri alıyorum.”

Liza, gözleri kapalı, yatıyordu. Uyuyor olabilirdi. Şimdi biraz daha iyiydi sanki. Velçaninov, giderken hiç değilse onun giysisinin bir kenarından öpmek için üzerine eğildiğinde Liza, bunu bekliyormuş gibi bir anda açtı gözlerini, fısıldadı: “Beni de götürün.”

Bir gün öncesinin sinirliliğinden çok uzak, sakın, hüzünlü bir yakarıştı bu. Ama ses tonunda gene de bu isteğinin yerine getirilmeyeceğinden eminmiş gibi bir şey vardı. Velçaninov, tam anlamıyla bir umutsuzluk içinde ona bunun olanaksız olduğunu anlatmaya başladığında Liza hemen tekrar kapadı gözlerini, Velçaninov'un dediklerini duymuyormuş, onun orada olduğunu bile bilmiyormuş gibi sustu.

Fayton kente girince Velçaninov sürücüye, doğru Pokrov'a çekmesini söyledi. Saat on olmuştu. Pavel Pavloviç odasında yoktu. Velçaninov koridorda aşırı bir sabırsızlık içinde aşağı yukarı dolaşarak yarım saat kadar bekledi onu. Mariya Sısoyevna sonunda Pavel Pavloviç'in sabaha karşı, ortalık aydınlanırken geleceğine inandırabildi onu. Velçaninov “Öyleyse ben de ortalık aydınlanırken gelirim,” diye kararını belirtip, büyük bir öfkeyle evine gitti.

Ama daha kapıda Mavra, dünkü konuğunun saat ondan beri onu içeride beklediğini söyleyince çok şaşırıldı.

“Çay istediler, tekrar şarap aldirttilar, bunun için bir mavi banknot bile verdiler...”

IX HAYAL

Pavel Pavloviç dün oturduğu sandalyeye pek rahat yerleşmiş, sigarasını tüttürüyordu. Biraz önce de şişeden dördüncü, son kadehini doldurmuştu. Çaydanlıkla yarısını içtiği çay bardağı hemen yanında, masanın üzerindeydi. Kıpırmızı yüzü ke-yiften parlıyordu. Yaz olduğu için ceketini bile çıkarmış, yelek-le oturuyordu.

Velçaninov'u görünce ayağa kalktı, ceketini alırken haykırdı:

"Bağışlayın, çok değerli dostum! Şu anın zevkini bütünüyle tatmak için ceketimi çıkarmıştım da..."

Velçaninov gözdağı verircesine yaklaştı ona.

"Henüz kendinizi bilmeyecek kadar sarhoş değilsinizdir umarım. Konuşabilir miyim sizinle?"

Pavel Pavloviç şaşırmıştı.

"Hayır, kendimdeyim... Ölen dostumu düşünüyordum, ama tam değil efendim..."

"Söylediklerimi anlayabilecek misiniz?"

"Onun için buradayım, söyleyeceklerinizi anlayabilmek için..."

Velçaninov yüksek sesle bağırdı:

"Öyleyse açıkça şundan başlayayım, bir alçaksınız siz!"

Pavel Pavloviç, hafiften itiraz ediyor gibi (çok korktuğu bel-liydi), karşılık verdi:

"Bundan başladıysanız, neyle bitireceksiniz?"

Onu dinlemeden bağırmayı sürdürüyordu Velçaninov:

"Kızınız ölüyor, çok hasta çocuk... Onu terk ettiniz mi, et-mediniz mi?"

"Ölüyor mu dediniz?"

"Hasta kızcağız, hasta, durumu çok tehlikeli!"

"Nöbet geçiriyordur..."

"Saçmalamayın! Çok ağır hasta! Durumu tehlikeli!"

"Demek, kızım ile ilgilendikleri için aileye minnettarlığımı sunmam gerekiyor efendim! Çok iyi anlıyorum sizi, efendim!" Birden sarhoş bir duygululukla, neredeyse gözlerinde yaşlarla

Velçaninov'un iki elini tutup özür diliyor gibi haykırdı: "Aleksy Ivanoviç, değerli, gerçek dostum benim, bağırmayın, bağırmayın! Şu anda ölsem, Neva'nın derin sularına atsa kendini bu sarhoş, ne çıkar bundan efendim, neye yarar? Bay Pogoroltsev'e gelince, her zaman gidip görebilirim kendisini..."

Velçaninov bir an düşündü, tutmaya çalıştı kendini. Sert bir tavırla,

"Sarhoşsunuz," dedi. "Dolayısıyla, bunu hangi anlamda söylediğinizi bilemiyorum. Ama sizinle her zaman anlaşmaya hazırım; hatta bu ne kadar çabuk olursa o kadar sevinirim... İlk adıma attım bile... Ancak önce şunu bilin, önlemlerimi de almak-tayım: Bu gece bende kalmak zorundasınız! Yarın sabah kalkıp birlikte oraya gideceğiz. (Tekrar yükseltti sesini Velçaninov:) Bırakmam sizi! Kısıktırak bağlayıp götüreceğim sizi oraya!..." Sık sık soluyarak, yattığı divanın karşısında, duvarın dibindeki geniş, yumuşak divanı gösterdi Pavel Pavloviç'e. "Bu divan uygun mu sizin için?"

"Rica ederim, her yerde yatabilirim ben, efendim..."

"Her yerde değil, bu divanda yatacaksınız! Alın size çarşaf, battaniye, yastık (bunların hepsini aceleyle dolaptan çıkarıyor, onu uysal uysal izleyen Pavel Pavloviç'in önüne atıyordu.) Hemen hazırlayın yatağınızı, ha-zır-la-yın!"

Sitemi işiten Pavel Pavloviç sarhoş yüzünde uzun, sarhoş bir gülümsemeyle odanın ortasında, dikliyor, ne yapacağına karar veremiyordu. Ama Velçaninov'un ikinci öfkeli bağırması üzerine birden telaşlandı, inleyerek masayı itti, çarşafı yaymaya, düzeltmeye koyuldu. Velçaninov yardım etmeye geldi ona. Konuşunun söz dinlemesinden, korkmasından hoşlanmıştı. Tekrar buyurur bir tavırla,

"İçkinizi bitirip yatın," dedi. Sert yapmadan bir şey elde edemeyeceğinin farkındaydı. "İçki almaya siz mi yolladınız kadını?"

"Evet, ben yolladım... Gelince sizin içki aldirtmayacağınızı biliyordum çünkü Aleksey Ivanoviç."

"Bunu bilmeniz iyi. Ama birçok şey daha bilmeniz gerekiyor. Bir kez daha söylüyorum, bazı önlemler aldım, sizin yalan do-

lanınıza daha fazla katlanmayacağım. Dünkü sarhoş öpüşlerinize de izin yok artık!”

Gülümsedi Pavel Pavloviç,

“Bunun ancak bir kez olabildiğini ben de biliyorum Aleksey İvanoviç.”

Odanın içinde dolaşmakta olan Velçaninov konuğunun bu cevabını duyunca birden, neredeyse mağrur bir tavırla gelip Pavel Pavloviç’in karşısında durdu.

“Açık açık söyleyin bana Pavel Pavloviç! Kafası çalışan bir insansınız, tekrar itiraf ediyorum bunu. Ama şuna inanın, yanlış yoldasınız. Açıkça söyleyin bana, dürüst davranın; söz veriyorum, öğrenmek istediğiniz her şeyi açık yüreklilikle anlatacağım size.

Pavel Pavloviç gene, Velçaninov’un tepesinin atmasına tek başına yeten o uzun gülümsemesiyle gülümsedi.

Velçaninov tekrar yükseltti sesini:

“Durun! Numara yapmaya kalkışmayın bana. İçinizi okuyorum! Bir kez daha söylüyorum: Söz veriyorum, her sorunuza cevap vermeye hazırım ve bundan alabileceğiniz her türlü hazı alacaksınız. Yani her türlü, olanaksız olanı bile söyleyeceğim!.. Ah, beni anlayabilmenizi ne çok isterdim!..”

Pavel Pavloviç sakınarak yaklaştı Velçaninov’a.

“O kadar iyi niyetliyseniz efendim, o zaman, dün sözünü ettiğiniz yırtıcı tip sözünüz çok ilgimi çekmişti!..”

Velçaninov yana tükürdü, tekrar, bu kez daha hızlı, odayı arşınlamaya başladı.

“Hayır, Aleksey İvanoviç, tükürmeyin, çünkü çok merak ettim ve özellikle bunu öğrenmek için geldim buraya... Dilim doğru dürüst dönmüyor, ama bağışlayın... Bu ‘yırtıcı tip’ ve ‘uysal’ üzerine bir derginin eleştiriler bölümünde bir şeyler okumuştum. Bu sabah hatırladım... ama unuttum, ne yalan söyleyeyim, o zaman da bir şey anlayamamıştım, efendim. Özellikle şunu öğrenmek istiyordum: Stepan Mihayloviç Bagautov, top-rağı bol olsun... ‘yırtıcı’ mıydı, yoksa ‘uysal’ mı? Hangisi?”

Velçaninov yürümeyi sürdürüyor, hâlâ bir şey söylemiyordu. Birden, öfkeli, durdu.

“Yırtıcı tip’ dün benimle içerken yaptığınız gibi, karşılaşmalarının onuruna şampanya içerken Bagatov’un kadehine zehir koyan, sonra da, sizin dün yaptığınız gibi, Tanrı bilir hangi gizli, karanlık, iğrenç, sizi küçülten amaçlarınızla onun cenaze törenine katılan insandır! Yani siz!”

Pavel Pavloviç

“Belki gitmezdim efendim,” dedi, “ancak siz geldiniz benim üzerime, efendim...”

Velçaninov dinlemeden, heyecanla bağırmayı sürdürüyordu:

“Haklılığıyla, suçsuzluğuyla ilgili kendince Tanrı bilir neler düşünen, yüz karasını bir ders gibi ezberleyen, sızlanan, kendini paralayan, insanların boynuna asılan, anlayacağınız, bütün zamanını buna harcayan insandır ‘yırtıcı’... Kendinizi asmak istediğiniz doğru mu? Doğru mu bu?”

“Sarhoş kafayla böyle bir şey söylemiş olabilirim... bilmiyorum. Ama zehir koymak bizlere yakışmaz Aleksey İvanoviç. Üstelik, üst düzey bir devlet memuruyken... Param var, belki de bunun için tekrar evlenmeyi düşünmekteyim.”

“Evet ama, Sibirya’ya sürerler sizi.”

“Haklısınız, bu da işin kötü yanı, gerçi mahkemelerde şimdi hafifletici nedenler buluyorlar. Çok komik bir olay anlatacağım size Aleksey İvanoviç. Demin faytonda aklıma geldi. Onu size anlatmak istiyorum. Biraz önce ne dediniz: ‘insanların boynuna asılan’... Semyon Petroviç Livtsov’u hatırlarsınız. Siz T.’deyken uğrardı bize. Küçük kardeşi de Petersburg’un gençlerindendi. V.’de valinin yanında çalışıyordu. Çeşitli yetenekleriyle ünlüydü. Bir toplantıda, aralarında aşk yaşadığı bir bayanın da bulunduğu kadınların yanında Albay Golubenko ile tartıştı. Kendisine hakaret edildiğini düşünüyordu, ama bu hakareti sineye çekmiş, saklamıştı. Bu arada Golubenko onun aşk yaşadığı kadını elde etmiş, hatta ona evlenme teklifinde bulunmuştu. Sonra ne oldu dersiniz? Aynı Livtsov bir süre sonra yakın dostu oldu Golubenko’nun. Barıştı onunla, hatta onun sağdıcı olmayı kendi istedi, kilisede gelin tacını o tuttu; kentin ileri gelenlerinin, valinin önünde Golubenko’yu kutladı, öptü, o anda bıçağını karnına sapladı, Golubenko yere yuvarlandı. Hem de sağdıcı

olarak yaptı bunu, ne büyük bir rezalet! Hepsi bu kadar da değil! Bıçağı sapladıktan sonra kalabalığa döndü: 'Ah, ne yaptım ben! Ah, ne yaptım!' diye haykırdı. Gözyaşları boşaldı, kendini paralıyordu, herkesin, kadınların bile boynuna sarılıyordu: Aman, ne yaptım ben! Neydi benim bu yaptığım!" He-he-he! Parçalıyordu kendini. Golubenko için üzölmek mi? Hayır, sonunda o da iyileşti."

Velçaninov yüzünü buruşturdu, sert bir tavırla,

"Bana bunu niçin anlattığınızı anlayamadım," dedi.

Pavel Pavloviç manalı manalı güldü.

"Evet işte, adam bıçağı sapladı, sonra da korkusundan, o anda yapması gerekeni yapmayı unutup, valinin yanında kadınların boynuna sarılmaya kalkışmış... demek sağlam bir tip değil sümöklünün tekiymiş... Öyle ya, bıçağı saplamış, amacına ulaşmış! Bunu anlatmak istemişim işte efendim."

Velçaninov birden, kendi sesine benzemeyen bir sesle, ne dediğini bilmiyormuş gibi bağırdı:

"Kahrolası herif! Karanlık saçmalıklarınızla cehennemin dibine kadar yolunuz var! İğrenç herif! (Soluk soluğa bağıırıyordu.) Beni korkutmak esmiş senin kafana! Küçücük çocuğa eziyet eden aşığılık pislik! Alçak, alçak, alçak!"

Pavel Pavloviç şöyle bir silkindi, başı dönüyor, dudakları titriyordu.

"Bana mı alçak, diyorsunuz, Aleksey İvanoviç, Siz ha, bana?..."

Ama Velçaninov o anda toparladı kendini. Bir süre bir şey demedi, sonra üzgün, dalgın, karşılık verdi:

"Sizden özür dilemeye hazırım, ama yalnızca bir koşulla: Siz de bana karşı açık olacaksınız."

"Sizin yerinizde olsam her fırsatta özür dilerdim Aleksey İvanoviç."

Velçaninov gene bir süre sustuktan sonra,

"Pekala, öyle olsun bakalım," dedi, "özür diliyorum sizden. Ama siz de kabul edin Pavel Pavloviç, bütün bu olanlardan sonra kendimi size karşı suçlu bulmuyorum, yani yalnızca bu olayla ilgili demiyorum bunu, hiçbir konuda suçlu değilim size karşı."

Pavel Pavloviç kıs kıs güldü.

“Kendinizi suçlu bulacağınız hiçbir şey yok mu?”

Böyle derken önüne, yere bakıyordu. Velçaninov,

“Öyle olsa daha iyi,” dedi. “Öyle olsa çok daha iyi olurdu! Şarabınızı için ve yatın, çünkü nasıl olsa bu gece bırakmayacağım sizi...”

Pavel Pavloviç sanki yüzünü astı, ama gene de masaya gitti, uzun süredir dolu bekleyen kadehindeki şarabın hepsini içti. Daha önce de çok içmiş olmalıydı, çünkü eli titriyordu, kadehteki şarabın bir bölümünü yere, gömleğine, yelege dökmüş, ama kadehin dibinde şarap bırakırsa olmazmış gibi sonuna kadar hepsini içmiş, boş kadehi saygılı bir tavırla masaya bıraktıktan sonra uslu uslu yatağına gitmiş, soyunmaya başlamıştı.

Bir çizmesini çıkardıktan sonra, çizme elinde, nedense, birden şöyle dedi:

“Gece burada kalmasam... daha iyi olmaz mı?”

Odanın içinde durmadan aşağı yukarı dolaşan Velçaninov ona bakmadan, öfkeli,

“Hayır, olmaz!” dedi.

Pavel Pavloviç soyunup yattı. On beş dakika sonra Velçaninov da mumu söndürüp yattı.

Uyumaya çalışırken bir huzursuzluk vardı içinde. Bir yerlerden ansızın ortaya çıkan, kafasını davadan bile çok karıştıran bir şey şimdi çok endişelendiriyordu onu; aynı zamanda, bu endişesinden nedense utanç duyduğunu da hissediyordu. Tam dalmak üzereydi ki, bir hisırtı uykusunu açtı. Hemen Pavel Pavloviç'in yatağına baktı. Oda karanlıktı (kalın perdeler inikti) ama Pavel Pavloviç yatmıyor, kalkmış, yatağında oturuyor gibi geldi ona.

“Ne istemiştiniz?” diye sordu Velçaninov.

Pavel Pavloviç bir süre sustuktan sonra zor duyulur bir sesle karşılık verdi:

“Bir gölge efendim.”

“Ne gölgesinden söz ediyorsunuz?”

“Karşı odanın kapısında bir gölge gördüm sanki.”

Velçaninov bir süre sustuktan sonra sordu:

“Kimin gölgesiymiş?”

“Natalya Vasilyevna’nın efendim.”

Velçaninov kalktı, haliya bastı, hole çıkıp, kapısı her zaman açık duran öteki odaya baktı. Odanın perdeleri inik değildi, yalnız panjurlar kapalı olduğu için içerisi oldukça aydınlıktı.

“O odada bir şey yok,” dedi Velçaninov, “sarhoşsunuz siz, yatın hadi!”

Yatıp battaniyeye sarındı. Pavel Pavloviç bir şey demedi, o da yattı.

Aradan on dakika geçtikten sonra birden sordu Velçaninov:

“Daha önce onun gölgesini hiç görmemiş miydiniz?”

Pavel Pavloviç de bir süre bekledikten sonra alçak sesle karşılık verdi:

“Bir kez görür gibi olmuştum efendim.”

Gene bir sessizlik oldu.

Velçaninov, uyuyor muydu, yoksa uyanık mıydı, kesin söyleyemezdi, ama bir saat geçmişti aradan... birden döndü: Hışırtı gibi bir şey mi tekrar uyandırmıştı onu, bilemiyordu; ama zifiri karanlıkta beyaz bir şey odanın ortasında, ona fazla yaklaşımadan, üzerine eğilmiş, ayakta duruyormuş gibi geldi ona. Yatağın içinde doğrulup oturdu, bir dakika gözlerini kırpmadan baktı. Titrek bir sesle sordu:

“Siz misiniz, Pavel Pavloviç?”

Karanlıkta, sessizlikte birden yayılan bu kendi sesi tuhaf geldi ona.

Sorusuna cevap veren olmadı; ne var ki, orada birisinin olduğu kesindi.

Bu kez çok daha yüksek sesle (hatta öyle yüksek sesle ki, Pavel Pavloviç yatağında rahat uyuyor olsaydı bile kesinlikle uyanır, karşılık verirdi) tekrar sordu:

“Siz misiniz...Pavel Pavloviç?”

Ama gene cevap veren olmadı. Üstelik, odanın ortasında karanlıkta belli belirsiz görünen beyaz gölge sanki ona yaklaşımaya başlamıştı. O anda tuhaf bir şey oldu: Tıpkı daha önce de olduğu gibi, içinden bir şey koptu ve anlamsız, korkunç bir ses-

le, neredeyse her sözcükte derin bir soluk alarak avazı çıktığıncaya bağırdı:

“Sarhoş palyaço, beni korkutabileceğinizi sanıyorsanız, yüzümü duvara döner, battaniyeyi başıma çeker, size benim için neyin önemli olduğunu göstermek için, sabaha kadar orada öyle, palyaço gibi... dikilseniz bile... dönüp bakmam, tükürürüm size!”

Pavel Pavloviç olduğunu düşündüğü gölgeden yana tükürüp hemen yüzünü duvara döndü, söylediği gibi, battaniyeyi başına çekti ve kıpırdamadan öyle kaldı. Odanın içine bir ölüm sessizliği çökmüştü. Gölge hareket ediyor muydu, etmiyor muydu, bilmiyordu Velçaninov, ama kalbi hızlı çarpıyor, çarpıyor, çarpıyordu... En azından beş dakika geçti. Velçaninov iki adım ötesinde birden Pavel Pavloviç’in zayıf, neredeyse acıklı sesini duydu:

“Kalkıp... (gerekli bir ev gerecini söyledi) aradım, Aleksey İvanoviç... benimkini bulamadım, usulca gelip sizin yatağınızın yanına baktım, efendim.”

Velçaninov yarım dakika bekledikten sonra kesik kesik sordu:

“Size seslendiğimde neden cevap vermediniz?”

“Korktum efendim. Öyle bağırdınız ki... korktum.”

“Solda, kapının dibindeki kutuya bakın, önce mumu yakın...”

Pavel Pavloviç köşeye doğru yürürken,

“Mumu yakmama gerek yok, efendim...” dedi. “Sizi rahatsız ettiğim için bağışlayın beni Aleksey İvanoviç... Şarap birden sarhoş etti beni...”

Ama Velçaninov karşılık vermedi. Hâlâ yüzü duvara dönük yatıyordu, bütün gece de bir kez dönmeden öylece yattı. Acaba Pavel Pavloviç’i küçümsediği üzerine söylediğini böylece kanıtlamak mı istiyordu?.. Kendisine ne olduğunu bilemiyordu. Sinirli hali birden geçti. Nihayet, neredeyse yarı uyur gibi, uzun süre uykuya dalamadan öyle yattı. Sabahleyin uyanınca, birden biri onu dürtmüş gibi doğrulup yatağında oturdu, ama Pavel Pavloviç odada yoktu! Toplanmamış, boş yatak vardı karşısında, Pavel Pavloviç ortalık aydınlanır aydınlanmaz sıvışıp gitmişti.

Velçaninov avuç içiyle alnına vurdu.

“Biliyordum, biliyordum böyle yapacağını!”

X MEZARLIKTA

Doktorun korktuğu gerçekleşti, Liza birden çok kötüleşti. Velçaninov’la Klavdiya Petrovna’nın hiç beklemedikleri bir durumdu bu. Sabahleyin Velçaninov geldiğinde hastanın şuuru, ateşi çok yüksek olsa da, yerindeydi. Hatta onu gördüğünde gülümsediğini, ateş gibi yanan küçücük elini ona uzattığını bile söylüyordu Velçaninov. Bu gerçek miydi, yoksa kendini teselli etmek için öyle olduğunu mu düşünmüştü, buna karar verecek zamanı yoktu. Gece hastanın şuuru yerinde değildi artık ve hastalığı süresince bu böyle devam etti. Pogoreltsevlerin yazlığına gelişinin onuncu gününde de öldü Liza.

Velçaninov için çok acı günlerdi bunlar. Pogoroltsevler bile korkuyordu onun için. Bu ağır günleri onların yanında geçirdi. Liza’nın hastalığının son günlerinde bir köşede, görünüşte hiçbir şey düşünmeden tek başına öylece oturdu. Klavdiya Petrovna oyalamak için geliyordu yanına, ama Velçaninov yalnızca kısa cevaplar veriyordu ona, kimi zaman onunla konuşmaktan sıkıldığını belli ettiği bile oluyordu. Klavdiya Petrovna bu olayın onu “bu kadar etkileyeceğini” hiç beklemiyordu. Velçaninov daha çok çocuklarla oyalanabiliyordu. Onlarla beraberken bazen gülümsediği bile oluyordu. Ama bu arada neredeyse her saat oturduğu sandalyeden kalkıyor, parmaklarının ucuna basarak hastaya bakmaya gidiyordu. Bazen Liza onu tanıdık gibi geliyordu ona. Herkes gibi, Liza’nın iyileşeceğine Velçaninov’un da en küçük bir umudu yoktu, ama onun yavaş yavaş ölüme yaklaştığı odadan pek çıkmıyor, genelde onun baş ucunda oturuyordu.

Bununla birlikte, on gün süresince hastada iki kez olağanüstü bir canlanma görmüş, birden fırlayıp Petersburg’a doktorlara koşmuş, en ünlülerini yazlığa davet etmiş, konsültasyon yaptır-

mişti. İkinci ve son konsültasyon hastanın ölümünden bir gün önce yapılmıştı. Klavdiya Petrovna bundan üç gün önce Velçaninov'a ısrarla, Bay Trusotski'yi bir yerlerde bulmasının gerektiğini söylemişti: "Liza'nın başına kötü bir şey gelmesi durumunda o olmadan kızcağızı toprağa vermek olanaksız"dı. Velçaninov, yarım ağızla, Pavel Pavloviç'e mektup yazacağını söylemiş, o zaman yaşlı Progoltsev, kendisinin onu polis aracılığıyla bulacağını söylemişti. Sonunda Velçaninov iki satırlık bir yazı yazıp Pokrovskaya Otel'i'ne götürmüştü. Her zaman olduğu gibi, Pavel Pavloviç gene yoktu, ona ulaştırması için mektubu Mariya Sısoyevna'ya vermişti.

Sonunda güzel bir yaz akşamı, güneş batarken öldü Liza; Velçaninov ancak o anda ayıldı sanki. Liza'yı, Klavdiya Petrovna'nın kızlarından birinin pek güzel, beyaz giysisini giydirip, kavuşturduğu kollarının arasında çiçeklerle salondaki masanın üzerine yatırdıklarında Velçaninov, Klavdiya Petrovna'nın yanına sokuldu, gözleri çıkmak çıkmak, şimdi gidip "o katili" buraya getireceğini söyledi. Sabaha kadar beklemesini söylemelerine aldırmadan hemen kente yollandı.

Pavel Pavloviç'i nerede bulacağını biliyordu. O aralar doktorlar için birkaç kez gidip gelmişti Petersburg'a. Kimi zaman, ölmek üzere olan Liza'nın yanına babasını getirirse, onun sesini duyunca kızcağızın ayılacağını düşündüğü oluyordu. Bu yüzden şimdi deli gibi aramaya koşmuştu Pavel Pavloviç'i. Pavel Pavloviç hâlâ aynı odada kalıyordu, ama onu orada sormanın hiç gereği yoktu. Çünkü Mariya Sısoyevna şöyle demişti ona: "Üç gecedir odasında yatmıyor, hiç de uğradığı yok. Arada bir sarhoş çıkageliyor, bir saat kadar kalıp gene kayıplara karışıyor. İyice yoldan çıktı." Pokrovskaya Otel'i'nin çalışanlarından biri Pavel Pavloviç'in daha önceleri Voznesenski Bulvarı'nda birtakım kızları ziyaret ettiğini söylemişti Velçaninov'a. Velçaninov hemen gidip bulmuştu o kızları. Velçaninov'dan bir şeyler koparan kızlar, şapkasında yas kurdelesi olan konuğu hemen hatırlamışlar, ona küfür ettiklerini, bir daha gelmemesini söylediklerini anlatmışlardı. Kızlardan Katya adında biri Pavel Pavloviç'i hemen bulma görevini üzerine almıştı: "Çünkü bu

aralar Mařka Prostokova'nın evinden çıktığı yok, parası da bitecek gibi değil. Ama Mařka dediğimin soyadı Prostokova değil de, Prohvostova... Kendisi hastanede yatıyordu..." Katya isteseymiş hemen bulabilirmiş onu, ama Velčaninov'un bir sonraki gelişinde bulacakmış. İşte Velčaninov'un şimdi güvendiği, Katya'nın bu sözüydü.

Saat onda kente varınca, Katya'yı alıp dışarı çıkabilmesi için ödemesi gereken ücreti gereken kişiye ödedikten sonra hemen birlikte Pavel Pavloviç'i aramaya ıktılar. Velčaninov, onu bulunca ne yapacağını henüz bilmiyordu: Öldürecek miydi onu, yoksa yalnızca kızının öldüğünü, cenaze işlemlerinde hazır bulunması gerektiğini mi haber verecekti kendisine? İlk girişimleri sonuç vermedi: Mařka Prohvostova üç gün önce kovmuştu evinden Pavel Pavloviç'i. Bu arada bir maliye memuru da "Pavel Pavloviç'in başına sandalyeyi geçirmiş"ti. Dolayısıyla, Katya ile Velčaninov bulamadılar Pavel Pavloviç'i. Velčaninov ancak öğleden sonra saat ikiye doğru kendisine söylenen bu çeşit yerlerden birinden çıkarken kapıda birden, hiç beklenmedik bir durumda karşılaştı onunla. İki kadın ayakta duramayacak kadar sarhoş bir durumda taşıyorlardı onu. Düşmemesi için kadınlardan biri koluna girmişti. Arkadan da kadınlarla birlikte olmak isteyen iri yarı bir adam izliyordu onları. Adam bağırıp çağırıyor, Pavel Pavloviç'e tehditler savuruyor, onun kendisini "dolandırdığını, hayatını zehir ettiğini" söylüyordu. Anlaşıldığı kadarıyla, söz konusu olan bir miktar paraydı. Kadınlar iri yarı adamdan korkuyor, ondan kurtulmak için acele ediyorlardı. Pavel Pavloviç Velčaninov'u görünce kollarını açıp ona doğru atıldı. Boğazını kesiyorlarmış gibi bağırüyordu:

"Kardeşim, kurtar beni!"

Atletik yapılı Velčaninov'u görünce iri yarı adam hemen geriledi. Kendini güvende hisseden Pavel Pavloviç yumruğunu göstererek zafer kazanmış edasıyla adama bağırmaya başladı. Velčaninov ne yaptığını bilmeden o anda iki eliyle omuzlarına yapıştı Pavel Pavloviç'in, sarsmaya başladı onu. Öyle ki, Pavel Pavloviç'in dişleri takır takır birbirine çarpıyordu. Bunun üzerine Pavel Pavloviç birden bağırmayı kesti, sarhoş gözlerle bak-

tı kendisini hırpalayan Velçaninov'un yüzüne. Onun daha sonra kendisine ne yapacağını bilmediği belliydi. Velçaninov zorla bastırıp kaldırımın sınır taşına oturttu onu.

"Liza öldü," dedi.

Kadınlardan biri koluna girmiş, ona destek olurken Pavel Pavloviç kaldırımın sınır taşında oturuyor, gözlerini ayırmadan hâlâ Velçaninov'un yüzüne bakıyordu. Sonunda anladı Velçaninov'un ne dediğini, yüzü birden değişti. Tuhaf bir biçimde fısıldadı:

"Öldü..."

O sarhoş, iğrenç gülümsemesi mi yayılmıştı dudaklarında, yoksa yüzü mü buruşmuştu, anlayamadı Velçaninov, ama bir dakika sonra Pavel Pavloviç titreyen kolunu haç çıkarmak için güçlkle kaldırdı; ama tam haç çıkaramadı, titreyen kolu indi. Birkaç dakika sonra ağır ağır kalktı sınır taşından, ona destek olan kadına tutundu, ona yaslanarak, kendinde değilmiş, Velçaninov orada değilmiş gibi yürüdü. O anda gene onun omuzlarına yapıştı Velçaninov.

Öfkeden tıkanır gibi bağırdı:

"Biliyor musun ki, sarhoş hayvan, sen olmadan toprağa bile vermek olanaksız o çocuğu!"

Pavel Pavloviç dönüp baktı Velçaninov'a.

"Topçu... teğmeni... hatırlıyor musunuz?" dedi.

Güçlkle konuşuyordu.

Velçaninov öfkeden titriyordu artık. Bağırdı:

"Ne-e-e?"

"Al sana bir baba! Kızını gömmek için ara bul onu..."

Kendinde değilmiş gibi haykırdı Velçaninov:

"Yalan söylüyorsun! Hainliğinden böyle konuşuyorsun... Beni buna hazırladığını biliyordum zaten!"

Kendini kaybedip, o güçlü yumruğunu Pavel Pavloviç'in kafasına indirdi. Bir dakika daha olsaydı, bir vuruşta öldürebilirdi de onu. Kadınlar çılgık çılgıca geri çekilmişlerdi, ama Pavel Pavloviç yerinden bile kıpırdamamıştı. Hayvansal bir öfkeyle çarpılmıştı yüzü.

Hiç de sarhoş değilmiş gibi kararlı, sert bir tavırla,

“Bilir misin sen bizim Rus...?” Ve yazılamayacak bir küfür çıktı a zından. “Hadi onun yanına git sen!”

Sonra silkinip kurtuldu Velçaninov’un elinden, tökezledi, az kaldı yere yuvarlanacaktı. Kadınlar tuttular onu ve bu kez çığlıklar atarak, neredeyse yanlarında onu da sürüyerek kaçıştılar. Velçaninov arkalarından gitmedi.

Ertesi gün öğleden sonra saat birde Pogoroltsevlerin yazlı ına orta yaşlı, resmi giysili, oldukça ağırbaşlı biri geldi; Klavdiya Petrovna’ya kibarca, onun adına gelmiş bir paket teslim etti. Paket Pavel Pavloviç Trusotski’den geliyordu. Pakette    yüz ruble parayla bir mektup ve Liza için gerekli belgeler vardı. Pavel Pavloviç’in mektubu kısa, saygılı, oldukça kibardı. “Klavdiya Petrovna hanımefendilerine, yetim bir kız için yaptıkları, ancak Tanrının değer bi ebilece i iyilikler karşılığında minnet duygularını” sunuyordu. Ağır hastalığının, çok sevdiği şanssız kızının cenazesine katılmasına izin vermediğinden satır arasında şöyle bir de iniyor; Klavdiya Petrovna hanımefendilerinin melek yüce g n ll l  ne, temiz y reklili ine g vendi ini yazıyordu. Mektubunda daha sonra açıkladığı gibi,    yüz ruble de cenaze masrafları, genelde kızının hastalığı sırasında harcanan her türlü gider içindi. Bu paradan artan olursa saygılarıyla, ricalarıyla, hepsinin Liza’nın mezarında sonsuza dek huzur içinde yatması için harcanmasını rica ediyordu. Mektubu getiren memur daha başka bir şey söyleyememişti. Hatta onun bazı sözcüklerinden, Pavel Pavloviç’in ondan ısrarla paketi doğrudan Klavdiya Petrovna’ya vermesini rica ettiği anlaşılıyordu. Pogoroltsev “kızının hastalığı sırasında her türlü gider” ifadesine neredeyse gücenmiş, hatta cenaze masrafları için elli rubleyi ayırdıktan sonra (zira, bir babanın çocuğunu toprağa vermesine engel olunamazdı) kalan iki yüz elli rublenin hemen Bay Trusotski’ye geri gönderilmesini söylemişti. Klavdiya Petrovna sonunda iki yüz elli rubleyi geri yollamayıp, onun yerine, mezarlık kilisesinden, bu paranın Liza’nın mezarında sonsuza dek huzur içinde yatması için yapılacaklara karşılık alındığını gösteren bir makbuz göndermeye karar verdi. Makbuz daha sonra, bir an önce yerine ulaştırılmak üzere Velçaninov’a verildi.

Liza'nın toprağa verilmesinden sonra Velçaninov ayrıldı yazlıktan. İki hafta boş boş, amaçsız, tek başına dolaştı durdu kentte, dalgın yürürken kaldırımda insanlara çarpıyordu. Kimi zaman divana uzanıp, en güncel şeyleri bile unutup günlerce yattı. Pogoreltsevlər birçok kez adam yollayıp çağırıldılar onu; ama o her seferinde söz verip sonra unuttu. Klavdiya Petrovna bile bir kez kendi gelmişti onu görmeye, ama kendisini evde bulamamıştı. Aynı şey avukatına da olmuştu. Oysa avukatın ona bildirmesi gereken önemli bir durum vardı ortada: Davanın gidişini büyük bir başarıyla yönetmişti ve karşı taraf mirasın küçük bir bölümü için yaptıkları itirazdan hiç de önemli olmayan bir tazminat karşılığında vazgeçmeye razı olmuştu. Yalnızca Velçaninov'un onayına kalmıştı iş. Avukat ertesi gün Velçaninov'u odasında bulup, yakın zamana kadar öylesine huzursuz olan müvekkilinin son derece sakin, hiçbir şeyi umursamaz olduğunu, onun anlattıklarını dinlediğini görünce çok şaşırmıştı.

En sıcak temmuz günleri başlamıştı, ama Velçaninov'un zamanı da, sıcakları da umursadığı yoktu. İçindeki hüznün irin toplamış bir çıban gibi sızlıyordu. Her an acı şeyler geliyordu aklına. En çok üzüldüğü de, Liza'nın onu tanıyamadan, onu içinde ne büyük bir acıyla sevdiğini bilemeden ölmesiydi! Önünde beliren öylesine sevinç dolu, aydınlık bir hayatın amacı birden sonsuz bir karanlığın içinde yok olup gitmişti. Onun bu amacı, Liza'nın hayatının sonuna kadar her gün, her saat, sürekli olarak onun kendisini ne çok sevdiğini hissetmesini sağlamaktı. Böyle düşünüyordu Velçaninov. Kimi zaman karamsar bir heyecanla şöyle geçiriyordu içinden: "Bundan yüce bir amaç dünyada hiçbir insanda yoktur ve olamaz! Çok çeşitli amaçlar olsa bile, hiçbirisi benim bu amacımdan yüce olamaz!" Hayal kuruyordu: "Liza'ya olan sevgimle iğrenç, bir şeye yaramayan geçmişim yıkanıp temizlenir, bağışlanırdı. Bir şeye yaramayan, ahlaksız, köhne bir insan olan benim yerime hayat dolu, tertemiz bir insan gelirdi ve böyle bir insanın geçmişi tümünden bağışlanırdı, ben de bütün yaptıklarımı bağışlardım."

Ölen küçük kızı hatırladığında bütün bu *olumlu* düşünceler her zaman aydınlık, yakın, ruhunu heyecanlandıran düşünceler olarak geliyordu aklına. Liza'nın soluk, küçücük yüzünü, yüzündeki her ifadeyi getiriyordu gözünün önüne; hem çiçeklerle bezeli tabutunda, hem ateşler içinde, kendini bilmeden, açık gözlerini kıpırpmadan yattığı yatağında hatırlıyordu onu. Liza masanın üzerinde yatarken de birden, Tanrı bilir neden, hastalığı sırasında morarmış küçücük bir parmağı ilişmişti gözüne; Velçaninov'u bu öylesine etkilemişti, zavallı küçük parmağa içi öylesine acımişti ki, o anda ilk kez o anda, Pavel Pavloviç'i bulup öldürmek gelmişti içinden. Oysa o ana kadar "duygusuz gibiydi". İncinen gururu mu sızlatmıştı bu çocuk kalbini? Babasından üç ay sürekli gördüğü eziyet, aşağılama, korku ile alay (bu üç ay küçük kızın sevgisini bir anda nefrete çevirmişti) sonunda başka insanların arasına mı atmıştı onu? Sürekli bunları düşünüyordu Velçaninov, binlerce çeşit şey geliyordu aklına. Birden sarhoş Trusotski'nin şöyle dediğini hatırlıyordu: "Liza'nın benim için ne demek olduğunu biliyor musunuz?" Ve bu sözün sahte olmadığını, onun Liza'yı gerçekten sevdiğini düşünüyordu. "Peki, bu hayvan öylesine sevdiği kızcağıza karşı bu kadar sert, acımasız nasıl olabiliyordu, aklın alabileceği şey mi bu?" Velçaninov her böyle düşündüğünde ondan uzaklaşmak istiyor gibi hemen atıyordu kafasından bu soruyu. Korkunç bir şey vardı bu soruda, henüz ne olduğuna karar veremediği bir şey.

Bir gün, neredeyse ne yaptığını bilmeden, Liza'yı toprağa verdikleri mezarlığa gitti, arayıp onun ufacık mezarını buldu. Daha önce hiç gitmemişti Liza'nın mezarına. Giderse gene çok acı çekeceğini düşünüyordu, bunun için gitmeye cesaret edemiyordu. Ama onun küçük mezarına geldiğinde, mezarını öpünce, şaşılası şeydir, birden hafiflemiş hissetti kendini. Işıl ışıl bir gündü, güneş batmak üzereydi, mezarların çevresinde yemyeşil otlar boy atmıştı; biraz ötede bir yabangülünde arılar vızıldıyordu; Toprağa verilmesinden sonra çocuklarla Klavdiya Petrovna'nın mezarın üzerine koydukları, taç yapraklarının yarı-sı dökülmüş çiçekler, çelenkler hâlâ orada duruyordu. Uzun zamandan sonra Velçaninov'un yüreğine ilk kez bir umut dol-

muştı. Mezarlığın bu sessizliğini dinlerken, aydınlık, durgun gökyüzüne bakarken “Ne kolay!” diye geçirdi içinden. Bir çeşit temiz, sakın bir inanç kabarması dolmuştu ruhuna. “Liza gönderdi bunu bana, Liza konuşuyor benimle”, diye düşündü. Mezarlıktan evine dönmek üzere çıktığında artık hava kararmaya başlamıştı. Mezarlık kapısından biraz ötede, yolun üzerinde alçak tavanlı ahşap bir yapı vardı. Bir çeşit aşhane veya meyhaneydi burası. Açık pencerelerden içeride masalarda oturan müşteriler görünüyordu. Birden, pencerenin hemen önündeki masalardan birinde oturanlar arasında Pavel Pavloviç’i görür gibi oldu. Sanki o da Velçaninov’u görmüş, pencereden merakla ona bakmaya başlamıştı. Velçaninov yürüyüp uzaklaştı, ama çok geçmeden arkasından biri koşuyormuş gibi geldi ona. Gerçekten de Pavel Pavloviç’ti arkasından koşan. Pencereden bakarken Velçaninov’un yüzünde gördüğü yumuşak ifade cesaretlendirmiş olmalıydı onu. Velçaninov’un yanına gelince ürkek ürkek gülümsedi, ama önceki sarhoş gülümsemelerine benzemiyordu bu gülümsemesi. Sarhoş bile değildi.

“Merhaba,” dedi.

“Merhaba,” diye karşılık verdi Velçaninov.

XI PAVLOVİÇ EVLENİYOR

Velçaninov şaşırmıştı, Pavel Pavloviç’in selamına “merhaba” diye karşılık verdi. Bu adamla karşılaşınca hiç de öfkelenmemesi, ona karşı beslediği duyguların şimdi bambaşka oluşu, ona bir çeşit yakınlık bile hissetmesi çok tuhaf gelmişti.

Pavel Pavloviç onun gözlerinin içine bakarak,

“Ne güzel bir akşam!” dedi.

Velçaninov yürümeyi sürdürerek, soruyor gibi değil de, düşünüyor gibi,

“Siz hâlâ gitmediniz mi?” diye mırıldandı.

“İşlerim biraz uzadı, ama daha yüksek bir yere atandım efendim. Sanırım, yarın yola çıkacağım.”

Bu kez sordu Velçaninov:

“Atamanız çıktı demek?”

Birden yüzünü ekşitti Pavel Pavloviç.

“Neden çıkmayacakmış efendim?”

Velçaninov söylediğini düzeltmeye çalıştı

“Öylesine sormuştum...”

Yüzünü buruşturarak yan yan baktı Pavel Pavloviç’e. Bay Trusotski’nin giysisinin, yas kurdelesini olan şapkasının, genel-
de tüm görüntüsünün iki hafta öncesine oranla çok daha düz-
gün olması şaşırtmıştı onu. Soruyordu kendine: “Bu meyhane-
de ne işi vardı?”

Birden şöyle başladı Pavel Pavloviç:

“Bir başka sevincimi size bildirmeyi düşünüyordum Alek-
sey İvanoviç.”

“Sevincinizi mi?”

“Evet, evleniyorum ben.”

“Nasıl yani?”

“Hayatta her zaman olduğu gibi, üzüntünün arkasından se-
vinç gelir, efendim. Çok isterdim ama Aleksey İvanoviç... bile-
miyorum, belki aceleniz vardır, çünkü öyle görünüyorsunuz,
efendim...”

“Evet, acelem var ve... biraz rahatsızım.”

Pavel Pavloviç’in yanından hemen uzaklaşmak istiyordu.
Ona karşı yepyeni duygular besleme arzusu bir anda kaybol-
muştu.

“Oysa isterdim ki, efendim...”

Pavel Pavloviç ne istediğini söylemedi. Velçaninov susu-
yordu.

“Bu durumda, sonra, efendim, bir gün karşılaşsak...”

Velçaninov onun yüzüne bakmadan, bir yandan da yürüme-
yi de sürdürerek, çabucak karşılık verdi:

“Evet, evet, sonra...”

Yarım dakika ikisi de sustu. Pavel Pavloviç hâlâ Velçani-
nov’un yanı sıra yürüyordu. Nihayet,

“Öyleyse, görüşmek üzere,” dedi.

“Görüşürüz, dilerim...”

Velçaninov eve döndü. Canı gene son derece sıkıydı. “O adamla” karşılaşmak kaldırabileceği bir şey değildi. Yataarken gene soruyordu kendine: “Mezarlıkta ne işi vardı?”

Ertesi sabah nihayet Pogoreltsevlere gitmeye karar verdi. Ama isteksiz vermişti bu kararı. Üzüntüsüne kimsenin, Pogoreltsevlere’in bile ortak olmasını istemiyordu. Oysa orada çok merak ediyorlardı onu, bu nedenle gitmek zorundaydı. Ama birden, onlarla ilk karşılaşmasında çok sıkılacakmış gibi gelmeye başlamıştı ona. “Gitsem mi, gitmesem mi?” diye düşünürken kahvaltısını bitirmeye çalışıyordu ki, birden çok şaşırdığı bir şey oldu: Odaya Pavel Pavloviç girdi.

Velçaninov dünkü görüşmelerinden sonra bu adamın bir daha evine geleceğini hiç beklemiyordu. Öyle ki, şaşırmıştı, ne diyeceğini bilemeden bakıyordu onun yüzüne. Ama Pavel Pavloviç girdi, selam verdi, üç hafta önce ilk gelişinde oturduğu sandalyeye oturdu. Velçaninov birden onun özellikle o ilk ziyaretini ayrıntılarıyla hatırladı. Konuşunun yüzüne endişeli, tiksinierek bakıyordu.

Velçaninov’un bu bakışının ne anlama geldiğini anlamıştı Pavel Pavloviç.

“Şaşırdınız mı, efendim?” dedi.

Dün olduğundan çok daha rahattı şimdi. Ama aynı zamanda çok daha çekingen olduğu da belliydi. Tavırları özellikle sevecendi. Bay Trusotski yalnızca düzgün değil, şık giyimliydi. Üzerinde yazlık, hafif bir ceket, açık renk bir yelek; ayağında açık renk, dar bir pantolon vardı. Nedense birden eldiven giymişti, elinde altın bir saplı gözlük vardı, gömleği kusursuzdu, hatta lavanta kokuyordu. Görünüşünde komik ve insanda tuhaf, tatsız bir duygu uyandıran değişik bir şey vardı. Ezilip büzülerek sürdürdü konuşmasını:

“Kuşkusuz, bu gelişimle şaşırtmışımdır sizi Aleksey Ivanoviç... Farkındayım, efendim. Ancak, ben insanlar arasında yüce bir şeylerin her zaman sürdürülmesinden yana olanlardayım, bence gereken de budur, efendim, öyle değil mi? Yani her koşulda, ortaya çıkabilecek en olumsuz koşullarda bile... değil mi?”

Velçaninov kaşlarını çattı.

“Ne söyleyecekseniz çabuk söyleyin Pavel Pavloviç, lafı uzatmayın.”

Pavel Pavloviç acele etti:

“İki sözcükle söyleyeyim efendim, evleniyorum ben ve şimdi nişanlığımın yanına gideceğim, şu anda... Kendileri de yazlıkta-
lar. Sizi o aileyle tanıştırma cesaretini gösterebilmeyi, o büyük onura sahip olmayı; oraya benimle gelmeniz için sizden olağanüstü bir ricada (Pavel Pavloviç saygıyla başını önüne eğdi) bulunmayı çok isterdim efendim...”

Velçaninov gözlerini iri iri açtı.

“Nereye geleceğim sizinle?”

“Onların evine, yani yazlığına... Kusura bakmayın, ne diyeceğimi bilemiyorum; belki karıştırmışımdır. Ama bu ricamı geri çevireceğinizden öyle çok korkuyorum ki...”

Ağlayacakmış gibi bakıyordu Velçaninov’un yüzüne.

Velçaninov çabucak bir göz attı Pavel Pavloviç’in yüzüne (gözlerine de, kulaklarına da inanamıyordu), şöyle dedi:

“Şu anda sizinle birlikte nişanlığınıza gelmemi mi istiyorsunuz benden?”

Pavel Pavloviç birden büyük bir korkuya kapıldı.

“Evet efendim... Kızmayın Aleksey İvanoviç, küstahlık değil benim bu yaptığım; yalnızca büyük bir saygıyla olağanüstü bir ricada bulunuyorum sizden. Ricamı kırmayacağınızı umuyordum...”

Velçaninov pek huzursuz bir tavırla mırıldandı:

“Önce... olacak şey mi bu?”

Pavel Pavloviç yalvarır gibi sürdürdü konuşmasını:

“Benim çok istediğim bir şey bu, hepsi o kadar, efendim. Ortada ayrıca bir nedenin daha olduğunu saklamayacağım sizden... Ne var ki, söz konusu bu nedeni size daha sonra açıklamayı istiyorum. Şimdilik ancak bir ricada bulunuyorum, efendim...”

Umutsuzluk içinde sandalyesinden kalkmıştı bile.

Velçaninov da ayağa kalktı.

“Ama ne olursa olsun, yapabileceğim bir şey değil bu, kabul edersiniz ki...”

“Pekâlâ yapabilirsiniz bunu, Aleksey İvanoviç. Sizi orada bir dost olarak tanıştırmayı düşünüyorum; hem sonra, tanıyorlar da zaten sizi... Zahlebinin’in yazlığına gideceğiz, o kadar... Devlet görevlisi Zahlebinin’in...”

“Nasıl yani?” diye haykırdı Velçaninov.

Bir ay önce öylesine aradığı, evinde yakalayamadığı, dava-da karşı taraf için çalışan beşinci dereceden devlet görevlisiydi Zahlebinin.

Velçaninov’un aşırı hayreti karşısında biraz cesaretlenmişti Pavel Pavloviç. Gülümsedi.

“Evet, evet... Hatırlarsınız, hani sokakta birlikte yürüyerek konuşuyordunuz, ben de karşı kaldırımda durmuş, size bakıyordum, işte o Zahlebinin... Yanına gitmek için sizin ayrılmanızı bekliyordum. Yirmi yıl önce aynı dairede bile çalışmıştık kendisiyle. Sizden sonra yanına gitmek için beklerken öyle bir şey düşündüğüm yoktu. Ama bir hafta önce kızı gelince...”

Saf saf şaşırdı Velçaninov.

“Bakın ne diyeceğim, doğru dürüst bir aile midir bu?”

Pavel Pavloviç yüzünü ekşitti.

“Neden sordunuz?”

“Hayır, öyle bir şey demek istemedim, ama yazlıklarına gittiğimde gördüğüm kadarıyla...”

Pavel Pavloviç neşeli,

“Hatırlıyorlar,” diye kesti Velçaninov’un sözünü. “Sizin onlara gittiğinizi hatırlıyorlar... Aileyle görüşmemişsiniz. Ama Bay Zahlebinin hatırlıyor, saygısı da var size. Ben de çok övdüm sizi.”

“Peki karınız daha üç ay önce ölmüşken nasıl olacak bu?”

“Hemen evlenmeyeceğiz. Düğün dokuz ya da on ay sonra. Yani bir yıllık yas sürem bittikten sonra. İnanın, her şey çok güzel olacak. Öncelikle, Fedosey Petroviç çocukluğumdan tanıyor beni, toprağı bol olsun, karımı da tanıyordu. Nasıl yaşadığımı, malımın mülkümün olduğunu da biliyor, şimdi daha yüksek bir göreve de atandım, bütün bunlar önemli elbette.”

“Onun kızıyla mı evleneceksiniz?”

Pavel Pavloviç gülümseyerek ezildi büzüldü.

“Her şeyi ayrıntılarıyla anlatacağım size efendim, önce izin verin, bir sigara yakayım. Bugün her şeyi kendiniz göreceksiniz. Öncelikle, Fedosey Petroviç gibi iş bilir insanlar burada, Petersburg’da dikkati üzerlerine çekerlerse, kimi zaman çok etkili olurlar. Kuşkusuz, maaşının dışında, (ek ücretlerdi, bağışlardı, yemek veya çeşitli yardımlardı) eline net geçen hayli büyük bir paradır. Çok iyi bir yaşantıları var, ama aile olarak bir kenara para koyamıyorlar. Siz düşünün: Evlenmemiş sekiz kıızı var Fedosey Petroviç’in, ve bir de küçük oğlu. Adamcağız şu anda ölse, yalnızca küçük bir maaş bırakacak aileye. Oysa sekiz kız var evde. Düşünsenize: Her birine bir pabuç alsalar, geriye bir şey kalmayacak! Sekiz kızın beşi evlenme çağında, en büyüğü yirmi dört yaşında. Göreceksiniz onu, çok güzel bir kızdır! Altıncı ise on beşinde. Henüz lisede okuyor. Büyükleğin beşine damat adayı bulmak gerekiyor ve bunu bir an önce yapmak zorunluluğu var. Babası için bir görev bu, kızlarını kocaya vermeli... Sorarım size, ne kadar para gerekir bunun için? Ve işte aile için ilk damat adayı olarak ben çıkıyorum ortaya. Durumumun iyi olduğunu da biliyorlar... Hepsi bu kadar işte, efendim.”

Heyecanla anlatıyordu Pavel Pavloviç.

Velçaninov,

“Kızların en büyüğüyle mi evleneceksiniz?” diye sordu.

“Ha-a-yır, efendim, en büyüğüyle değil. Altıncıya talip oldum ben, lisede öğrenci olana.”

İster istemez gülümsedi Velçaninov.

“Nasıl? Peki ama onun daha on beş yaşında olduğunu söylüyorsunuz!”

“Şu anda on beşinde, ama dokuz ay sonra on altısında, on altısından da üç ay almış olacak. Ne olmuş? Şu anda yakışık almasa bile, o zaman uygun olacak; ancak, anne babası... İnanın, her şey çok güzel olacak, efendim!”

“Anladığım kadarıyla, henüz herhangi bir karar verilmiş değil?”

“Hayır, karar verildi. İnanın, çok güzel olacak!”

“Peki, kızın bir şeyden haberi var mı?”

“Yani, ayıp olmasın, herkes bir şey söylemesin diye, görü-

nüşte öyle. Yoksa haberi olmaz olur mu?” Hoş bir tavırla göz kırptı Pavel Pavloviç. Son derece çekingen bir tavırla ekledi: Ne diyorsunuz, Aleksey İvanoviç, gelip beni mutlu edecek misiniz?”

“Benim ne işim var orada? Bununla birlikte... (Telaşla ekledi Velçaninov:) Nasıl olsa gelmeyeceğime göre, gelmemi gerektirecek çeşitli nedenler saymayın bana.”

“Aleksey İvanoviç...”

“Yoksa faytona binip sizinle oraya geleceğimi mi sanıyorsunuz?”

Pavel Pavloviç’in damat adaylığıyla ilgili saçmalaması üzerine bir anlık gönül eğlenmesinden sonra tekrar bir iğrenme, nefret ifadesi kaplamıştı Velçaninov’un yüzünü. Bu bir dakika daha böyle sürecektir olsaydı kovacaktı onu evinden. Bir şey için kendine bile kızıyordu.

Pavel Pavloviç ısrarla yalvarıyordu:

“Oturunuz Aleksey İvanoviç, yanıma oturunuz ve kızmayın! (Velçaninov’un yüzündeki sabırsız, kararlı ifadeyi yakalayınca elini kolunu sallamaya başladı.) Hayır, hayır, hayır! Aleksey İvanoviç, Aleksey İvanoviç, karar vermek için acele etmeyin! Farkındayım, çok yanlış anladınız beni. Evet, farkındayım, siz de, ben de birbirimizin arkadaşı değiliz efendim. Bunu anlayamayacak kadar aptal değilim. Şimdi sizden rica ettiğim hizmet de ileride sizin için bir sorumluluk içermeyecektir. Çünkü yarından sonra temelli gideceğim buradan, yani hiçbir şey yapmamış olacaksınız. Tutun ki, bugün hayatınızda yalnızca bir rastlantıdır... Sizin yüce gönüllülüğünüze güvenerek geldim buraya Aleksey İvanoviç, özellikle de son zamanlarda yüreğinizde uyanan soylu duygulara... Sanırım yeterince açık konuşuyorum?”

Pavel Pavloviç’in heyecanı aşırı derecede yükselmişti. Velçaninov tuhaf tuhaf bakıyordu ona. Bir an düşündükten sonra sordu:

“Benden size bir hizmette bulunmamı istiyor ve bunda ısrar ediyorsunuz, öyle mi? Ama kuşkulandırıyor beni bu, daha açık konuşur musunuz?”

“Bana yapacağınız hizmet benimle birlikte oraya gelmenizdir, hepsi o kadar. Sonra da buraya döndüğümüzde her şeyi kilisede günah çıkarır gibi itiraf edeceğim size. Güvenin bana Aleksey İvanoviç!”

Ama Velçaninov onun önerisini hâlâ kabul etmiyordu. İçinde ağır bir nefret olduğu için giderek daha da kararlı diretiyordu. Bu nefret uzun zamandır, Pavel Pavloviç evleneceğinden söz ettiği ilk andan beri kıpırdanmaktaydı içinde: Sıradan bir merak mıydı bu, yoksa henüz belirsiz bir ilgi mi, her neyse, onu Pavel Pavloviç’in bu isteğini kabul etmeye çekiyordu. Ve çektiği ölçüde de Velçaninov bu isteğine karşı duruyordu. Dirseğine dayanmış, oturuyor, düşünüyordu. Pavel Petroviç onun çevresinde dönüp duruyor, onu razı etmeye çalışıyordu.

Velçaninov huzursuz, neredeyse telaşlı bir tavırla birden ayağa kalktı,

“Tamam,” dedi, “geliyorum.”

Pavel Pavloviç’in buna sevinci ölçüsüzdü. Giyinmekte olan Velçaninov’un çevresinde neşeyle dört dönerken şöyle diyordu:

“Peki, Aleksey İvanoviç, giyinin şimdi, iyisi mi, istediğiniz gibi giyinin.”

Velçaninov “Nedir bu tuhaf adamın yapmak istediği?” diye düşünüyordu.

Pavel Pavloviç,

“Yalnızca bu hizmet değil sizden beklediğim, Aleksey İvanoviç, dedi. Kabul ettiğinize göre, önderlik de yapın bana.”

“Yani?”

“Yani, en önemli sorun, şu yas kurdelesi... Nasıl yapsam sizce daha uygun olur. Kurdeleyi çıkarıp mı, çıkarmadan mı gitmeliyim oraya?”

“Nasıl isterseniz öyle yapın.”

“Hayır, sizin düşüncenizi öğrenmek istiyorum. Benim yerimde siz olsaydınız nasıl yapardınız? Benim kendi fikrim, kurdeleyle gidecek olursam, duygularımın sürekliliğini göstereceği için saygı uyandırır, yani hoşça gider.”

“Çıkarıp gitmelisiniz.”

Pavel Pavloviç bir an düşündü.

“Gerçekten mi? Hayır, bence çıkarmamalıyım...”

“Nasıl isterseniz öyle yapın.”

“Demek inanmıyor bana, bu iyiye işaret”, diye geçirdi içinden Velçaninov.

Çıkıldılar. Pavel Pavloviç özene bezene giyinmiş Velçaninov’a pek bir hoşnut bakıyordu. Yüzünde çok daha saygılı, mağrur bir ifade bile vardı. Velçaninov ona, daha çok da kendine, hayret ediyordu. Kapıda pek gösterişli bir fayton beklemekteydi.

“Faytonunuz da mı hazır mı? Sizinle geleceğimden o kadar emindiniz demek?”

Pavel Pavloviç son derece mutlu bir insan tavrıyla,

“Faytonu kendim için tutmuştum,” dedi, “ama sizin geleceğinizden de aşağı yukarı emindim.”

Faytona bindiler. Hareket ettiklerinde Velçaninov sinirli sinirli güldü.

“Eh, Pavel Pavloviç, benden biraz fazla emin değil misiniz?”

Pavel Pavloviç kararlı, inandırıcı bir tavırla karşılık verdi:

“Bunun için bana bir aptal olduğumu söylemek size kalmadı, değil mi, Aleksey İvanoviç?”

“Ya Liza?” diye geçirdi içinden Velçaninov, hatırasına saygısızlık etmiş olmaktan korkmuş gibi hemen bu konuda düşünmeyi kesti. O anda kendisinin çok küçük, çok önemsiz olduğunu düşündü. Kendisini bunu yapmaya ayartan düşünce de küçük, iğrenç bir düşünce gibi geliyordu ona... Ve ne pahasına olursa olsun, gene her şeyi bırakmak, hiç değilse o anda faytondan inmek, hatta bunun için, gerekiyorsa, Pavel Pavloviç’i hırpalamak istiyordu. Gelgelelim, tekrar konuşmaya başlamıştı Pavel Pavloviç, bu yüzden gene ilgisi uyanmıştı.

“Aleksey İvanoviç, değerli şeylerden anlar mısınız siz?”

“Ne çeşit değerli şeylerden?”

“Pırlantalardan falan...”

“Anlarım.”

“Küçük bir hediye almak istiyorum da. Söylesenize, gerekir mi?”

“Bence, gerekmez.”

“Almayı çok istiyordum, ama ne alacağımı bilemiyordum:

Bütün bir takım mı, yani bir bro , küpe, bilezik mi, yoksa yalnızca bir parça mı?”

“Bunun için ne kadar para harcamayı düşünüyorsunuz?”

“Dört yüz veya be  yüz ruble kadar.”

“ f!”

Şöyle bir silkindi Pavel Pavloviç.

“ ok mu?”

“Yüz rublelik bir bilezik alın, yeter.”

Pavel Pavloviç    ld  bile buna. Çok para vermek, “tam” bir takım almak istiyordu. Bunun için ısrar etti. Bir kuyumcuya girdiler. Sonunda yalnızca bir bilezik aldılar, hem Pavel Pavloviç’in istediğini değil, Velçaninov’un gösterdiğini... Pavel Pavloviç ikisini de almak istedi. Kuyumcu bir bilezi e yüz yetmiş be  ruble deyip yüz elli rubleye inince buna canı bile sıkılmıştı. Kuyumcu isteseydi, seve seve iki yüz ruble bile  deyebilirdi, öylesine çok istiyordu aldıklarının pahalı olmasını.

Tekrar yola çıktıklarında Pavel Pavloviç pek duygulu, heyecanlıydı. Ezilip b   lerek,

“Hediye almakta böyle acele etmemin bir sakıncası olamaz, dedi. Aile yüksek sosyetenin değil, sade insanlar. (Kurnaz kurnaz gülümsedi.) Masumluk hediyeleri sever... Kızın henüz on be  yaşında olmasına g l msemi tiniz Aleksey İvanoviç. Bu takıldı kafama: Yani kızın defterlerinin, kitaplarının, kalemlerinin bulunduğu çanta elinde, okula gidip gelmesi, he-he-he!  antası duygulandırdı beni! Özellikle onun masumiyeti benim için önemli, Aleksey Ivanoviç. Yüz g zelli inden çok bu ilgilendiriyor beni. K  ede bir kız arkadaşıyla g l   yorlar, ama öylesine bir g l  me ki bu, aman Tanrım!.. Hem ne için: Kedi komodinin üzerinden yatağa atlayıp yumak olmuş da ondan... Taptazelik, temizlik söz konusu burada! Ne dersiniz, yas kurdelesini çıkarsam mı?”

“Nasıl isterseniz.”

“ ıkaraca ım!”

Pavel Pavloviç şapkasını aldı ba ından, kurdeleyi çıkarıp yola attı. Velçaninov, şapkasını tekrar çıplak başına geçirirken Pavel Pavloviç’in yüzünün son derece açık bir umutla aydınlandı ını fark etmişti.

Aşırı bir öfkeyle “Gerçekten böyle biri mi bu adam? diye geçiriyordu içinden. Yoksa boşuna mı getiriyor beni oraya? Yoksa gerçekten benim iyi yürekliliğime, dürüstlüğüme mi güveniyor? (Bu son düşündüğü neredeyse gururuna dokunmuştu.) Neyin nesidir bu adam? Bir palyaço mu, bir “ebedi koca” mı? Evet, olacak şey değil bu!..”

XII ZAHLEBİNLERDE

Velçaninov’un biraz önce dediği gibi, Zahlebininler gerçekten “doğru dürüst bir aile” idi. Zahlebinin kendi de oldukça ağırbaşlı, efendiden bir adamdı. Ailenin gelirleri konusunda Pavel Pavloviç’in söyledikleri de doğrudu: “Görünüşte durumları iyiydi, ama baba ölecek olsa ortada kalırlardı.”

Yaşlı Zahlebinin çok iyi, dostça karşıladı Velçaninov’u. Eski “düşman” bir anda yakın dosta dönüşüvermişti.

Söze dostça, ağırbaşlı bir tavırla şöyle başladı:

“Kutlarım sizi, sulh mahkemesinde arada bir karşılaştığımız oluyordu sizinle. Pyotr Karloviç’e gelince, (Velçaninov’un avukatıydı Pyotr Karloviç.) altın gibi değerli bir insandır. Nasıl? Hiç uğraşmadan, koşturmadan, kavga etmeden on altı bini cebe indireceksiniz! Oysa üç yıl sürecek bir davaydı!”

Velçaninov’u hemen tanıştırdılar Bayan Zahlebinina ile. Bayan Zahlebinina hafiften saf, yorgun yüzlü, şişmanca, yaşlıca bir bayandı. Sonra tek tek veya çifter çifter kızlar sökün ettiler. Ama nedense, sayıları daha çoktu. Yavaş yavaş sayıları onu, veya on ikiyi bulmuştu. (Velçaninov sayamamıştı onları, birileri giriyor, birileri çıkıyordu.) Ne ki, aralarında çok sayıda komşu kızları vardı. Zahlebinin’lerin yazlık evi çeşitli zamanlarda yapılmış ek binalarla birlikte, bilinmeyen bir sitilde, ama zevkle inşa edilmiş büyük, ahşap bir yapıydı. Geniş bir bahçesi vardı, ama bu bahçeye çeşitli yarlardan açılan üç- dört yazlık ev daha vardı; öyle ki, ortak kullanılan bu geniş bahçe komşu kızların yakınlaşmasına neden olmuştu. Velçaninov konuş-

manın daha ilk sözcülerinden, burada beklenildiğini ve buraya Pavel Pavloviç'in bir dostu olarak tanışmaya gelmesinin ailede heyecan yarattığını anlamıştı. Bu tür olaylarda pek uyanık, deneyimli olan gözü hemen değişik bir şeyin farkına varmıştı: Anne babanın onu aşırı güler yüzle karşılamasından, kızların bazı hallerinden ve pek özenerek giyinmiş olmalarından (gerçi günlerden pazardı) kuşkulandı: Pavel Pavloviç'in kurnazlık edip, çok olasıdır, ondan söz ederken, yalnızlıktan sıkılan, "iyi çevreden" varlıklı, bekâr bir erkek olduğundan, günün birinde evlenmeye karar verebileceğinden, ayrıca bir mirasa da konduğundan (elbette üstü kapalı olarak) bahsetmiş olabilir... Öyle anlaşılıyordu ki, Pavel Pavloviç'in güzelliğini göklere çıkardığı en büyük m-lle Katerina Fedoseyevna Zahlebinina bu özelliğini pek benimsemiş benziyordu. Giyinişiyle de, göz alıcı saçlarının taranışıyla da kız kardeşlerin arasında dikkati çekiyordu. Kız kardeşler de, komşu kızlar da Velçaninov'un aileyle tanışmaya özellikle "Katya (Katerina) için", "onu görmek" amacıyla geldiğini çok iyi biliyorlarmış gibi duruyorlardı. Onların bakışları, gün süresince ağızlarından kaçırdıkları birkaç sözcük Velçaninov'un bu kuşkusunu doğrulamıştı. Katerina Fedoseyevna uzun boylu, hafif dolgunca, alımlı bir sarıındı. Yüzü son derece sevimliydi. Kişilik olarak sakin, zeki, hatta biraz dalgın, olduğu belliydi. Onu hazla izlerken düşünüyordu Velçaninov: "Hayret, böyle bir kız bu yaşa kadar nasıl evde kalmış? Drahomasız bile olsa, çoktan kapılması gerekirdi. Ortalıkta bunca bekâr erkek varken..." Öteki kız kardeşler de hiç fena sayılmazlardı. Komşu kızların arasında da güzel, sevimli olanlar vardı. Bu hoşuna gitmişti Velçaninov'un. Bu arada o da değişik şeyler düşünüyordu. Pavel Pavloviç'in nişanlısı olarak düşünülen lise öğrencisi altı numara Nadejda Fedoseyevna hemen ortaya çıkmamıştı. Velçaninov sabırsızlıkla bekliyordu onu. Kendine şaşıyor, gülümsüyordu, ama gene de onu görmek için sabırsızlanıyordu. Nihayet göründü... Hem de çok etkileyici bir biçimde, kıpır kıpır, capcanlı kız arkadaşları Mariya Nikitişna ile birlikte. Güleç yüzlü, yirmi üç yaşlarında bir sarışın olan Mariya Nikitişna'yı görünce Pavel Pav-

loviç birden korkmuştu sanki. Pek şakacı, hatta zeki birine benziyordu Mariya Nikitişna, komşu bir evde küçük çocuklara mürebbiyelik ediyordu. Ailenin yabancıları değildi. Uzun süredir de Zahlebininlerin ailesinden sayılıyordu. Kızlar çok seviyorlardı onu. Şu anda onun Nadya(Nadejda) için çok gerekli olduğu belliydi. Velçaninov kızların, arkadaşlarının bile Pavel Pavloviç'e karşı olduğunun farkındaydı. Odaya girmesinin daha ikinci dakikasında Nadya'nın da ondan nefret ettiğini anlamıştı. Pavel Pavloviç'in bunu fark etmediği ya da fark etmek istemediği de kaçmamıştı gözünden. Tartışmasız, Nadya kız kardeşlerin en güzeliydi. Ufak tefek bir sarışındı, görünüşte yabani, başına buyruk bir kızdı. Küçücük gözlerinde hınzır bir ışık, inanılmaz güzel dudaklarında (sıkça kötü olsa da) çok hoş bir gülümseme vardı. Çocukluktan yeni çıkmış yüzünün yakıcı ifadesi incecik, düzgün dişlerinde yansıyor. Her adımında, her sözcüğünde on beş yaşının tazeliği vardı. Daha sonra öğrenildiğine göre, Pavel Pavloviç gerçekten de onu ilk kez deri okul çantasıyla görmüştü; ama şu anda çantası omzunda değildi.

Hediye bilezik amacına ulaşmadı, hatta tatsız bir etki yaptı. Pavel Pavloviç konuk salonuna giren nişanlısını görür görmez pek keyifli gülümseyerek yanına gitti. Ona bileziği "geçen gelişinde Nadejda Fedoseyevna'nın piyano eşliğinde söylediği güzel romansın onda uyandırdığı hoş duygunun anısına..." hediyeye etmek istediğini söyledi. Ne yapacağını bilemeden, eli ayağına dolaşarak Nadejda Fedoseyevna'nın karşısında dikiliyor, bileziğin olduğu küçük kutuyu onun eline tutuşturmaya çalışıyordu. Ama genç kız bileziği almak istemiyor, utancından, öfkesinden yüzü kıpkırmızı, elini geri çekiyordu. Yüzünde büyük bir şaşkınlık vardı. Öfkeyle annesine döndü, sesini yükseltip şöyle dedi:

"Almak istemiyorum, *maman*."

Babası sakın-sert bir tavırla,

"Al ve teşekkür et," dedi. Ama onun da bundan hoşnut olmadığı belliydi. Pavel Pavloviç'e dönüp ağırbaşlı, ekledi: "Hiç gereği yoktu, hiç gereği yoktu!"

Nadya ister istemez aldı kutuyu, küçük kız çocuklarının yaptığı gibi gözlerini önüne indirip sandalyeye çöktü, çöker çökmez yay üzerine oturmuş gibi birden ayağa fırladı. Kız kardeşlerden biri bileziği görmek için yanına geldi. Nadya, bileziği görmek bile istemediğini göstermek için, kutuyu açmadan ona verdi. Bileziği kutusundan çıkardılar, elden ele dolaştırmaya başladılar. Ama herkes bir şey söylemeden (bazıları alaylı gülümseyerek bile) inceliyordu bileziği. Yalnızca anne yarım ağızla, güzel olduğunu söylemişti. Pavel Pavloviç yer yarılrsa, içine girmeye hazırды.

Velçaninov kurtardı onu.

İlk fırsatı yakalayıp yüksek sesle, heyecanla konuşmaya başladı, birkaç dakika sonra konuk salonundakilerin hepsi ilgiyle dinlemeye başlamıştı onu. Güzel konuşma yeteneğini (yani son derece sade görünmek, aynı anda dinleyicilerinin de kendi gibi sade insanlar olduğunu göstermek yeteneğini) sosyete de edinmişti. Neşeli, mutlu insanların arasında gerektiğinde son derece doğal olmayı bilirdi. Aynı zamanda, sözcüklerinin arasına sert, muzip bir sözcük, neşeli bir ima, komik bir kelime oyunu yerleştirmeyi de çok iyi becerirdi. Ama bunu hiç farkında değilmiş, bilmeden yapmış gibi davranırdı. Yoksa bu espriyi, kelime oyununu, hatta aynı konuşmayı daha önce birçok kez yaptığı anlaşılırdı. Ama şimdiki konuşmasında bir doğallık da ekliydi: İyi konuştuğunun, bir şeyin onu heyecanlandırıldığının farkındaydı. Kendinden emin konuştuğunu, birkaç dakika sonra bütün gözlerin ona yöneleceğini, herkesin yalnızca onu dinleyeceğini, yalnızca onunla konuşacağını, onun söyleyeceği bir şeye güleceğini hissediyordu. Ve gerçekten de, çok geçmeden gülüşmeler başlamış, sohbet yavaş yavaş koyulaşmış, başkalarının da konuşmaya karışmasını başarıyla sağlamıştı. Salonda kendi aralarında konuşan üç dört grup oluşmuştu. Bayan Zahlebini-na'nın can sıkıntılı, yorgun yüzü aydınlanmıştı. Velçaninov'u ilgiyle, hayranlıkla dinleyen Katerina Fedoseyevna için de aynı şey söz konusuydu. Nadya kaşlarının altından dik dik bakıyordu Velçaninov'a, onun için hiç de iyi şeyler düşünmediği belliydi. Velçaninov'u bu daha da heyecanlandırıyordu. Bu arada

“art niyetli” Mariya Nikitişna konuşmaya Velçaninov’un pek işine yarayacak oldukça duygulu bir yön katmayı başarmıştı.

Pavel Pavloviç’in bir gün önce kendisinden söz ederken Velçaninov’un okul arkadaşı olduğunu söylediğini hatırlayıp, onun yaşına açıkça yedi yaş eklemişti. Aslında kötü niyetli Mariya Nikitişna da hoşlanmıştı Velçaninov’dan. Pavel Pavloviç endişeliydi. Arkadaşının ilgi çektiğinin elbette farkındaydı. Başlangıçta bundan hoşlanıyordu da. Anlamli anlamli gülümşüyor, söze karışıyordu. Ama bir süre sonra yavaş yavaş dalgınlaşmış, hatta sonunda endişeli yüzüne yansıyan bir hüzne kapılmıştı.

Sonunda yaşlı Zahlebinin, tatil günü olmasına karşın, davalarla ilgili birtakım evrakların incelenmek üzere onu hazır beklediği üst kattaki odasına çıkmak için sandalyesinden kalkıp neşeli bir tavırla,

“Evet, yakından ilgilenmek gereken bir konusunuz,” dedi. “Oysa, düşünebiliyor musunuz, ben sizin içe kapanık, asık suratlı gençlerden biri olduğunuzu düşünüyordum. Nasıl yanılıyor insan!”

Salonda bir piyano vardı. Velçaninov kimin müzikle ilgilendiğini sordu. Bunu sorarken dönüp Nadya’ya baktı.

“Sanırım, şarkı söylüyorsunuz siz?”

“Kim söyledi size bunu?” diye sordu Nadya.

“Biraz önce Pavel Pavloviç.”

“Doğru değil. Şaka olsun diye şarkı söylerim ben. Şarkı söylediğimi duyan herkes güler. Sesim berbattır bile...”

“Benim de sesim kötüdür, ama şarkı söylerim.”

“Demek bize şarkı söyleyeceksiniz?” Nadya’nın gözleri parlamıştı. “O zaman ben de eşlik ederim size. Ama şimdi değil, yemekten sonra. (Ekledi:) Müzikten nefret ederim. Bıktım şu piyanodan. Sabahtan gece yarılarna kadar piyano çalarlar bizde... Yalnız Katya’nın çalması iyi geliyor...”

Hemen bu sözcüğün üzerinde durdu Velçaninov. Evde piyanoyla en çok Katerina Fedoseyevna’nın ilgilendiği anlaşılmıştı. Hemen ona döndü Velçaninov, bir şeyler çalmasını rica etti. Onun Katya’ya dönmesi herkesin hoşuna gitmişti. Duydu-

ğu hazdan annesinin yüzü bile kızarmıştı. Katerina Fedoseyevna gülümseyerek ayağa kalktı, piyanonun başına geçti; kendisinin de hiç beklemediği biçimde, onun da yüzü kızardı; yirmi dört yaşında kocaman, üstelik şişman bir kız olmasına karşın, küçük bir kız çocuğu gibi kızardığı için kendinden utandı. Piyanonun başına oturduğunda bütün bunlar yüzünden belliydi. Haydn'dan bir parça çaldı. Duygulu olmasa da, güzel çalıyordu. Ama rahat değildi, çekiniyordu. Katya'nın çalmayı bitirmesinden sonra Velçaninov heyecanla övmeye başladı (Katya'yı değil) Haydn'ı, özellikle de Katya'nın çaldığı küçük parçasını... Velçaninov'un kendisini değil de Haydn'ı heyecanla, duygulanarak övmesinden Katya öylesine hoşlanmıştı, onu öylesine mutlu, içten dinliyordu ki; Velçaninov elinde olmadan daha bir sevecen, sıcak bakmıştı ona. Bakışıyla şöyle söylüyor gibiydi: "Eh, harika bir kızsın sen!" Onun bu bakışını bir anda herkes anlamış gibiydi, özellikle de Katerina Fedoseyevna...

Velçaninov balkonun cam kapısından dışarı bakarak, ortadan herkese,

"Bahçeniz çok güzel!" dedi. "Bakın ne diyeceğim, hep birlikte bahçeye çıksak nasıl olur?"

Her yandan neşeli çılgınlık yükseldi:

"Çıkalım, çıkalım!"

Velçaninov herkesin en çok istediği şeyi hissetmiş, söylemişti sanki.

Akşam yemeğine kadar bahçede dolaştılar. Bir süredir odasına çekilip uyumayı düşünen bayan Zahlebinina da kendini tutamamış, herkesle birlikte bahçede dolaşmaya çıkmak istemiş, ama sonra vazgeçip balkonda kalıp oturmuş, az sonra da uyuklamaya başlamıştı. Bahçede Velçaninov'la kızlar arasında dostça karşılıklı ilişki daha da ilerledi. Komşu yazlıklardan iki üç gencin aralarına katıldığını fark etti Velçaninov. Bu gençlerden biri üniversite öğrencisiydi, biri de açıkça lise öğrencisi.

Bu gençlerin her biri kendi kızının yanına sokuldu. Bahçeye gelmelerinin asıl amaçlarının da bu olduğu belliydi. Asık suratlı, kabarık saçlı "üçüncü genç" yirmi yaşındaydı; iri gözleri masmaviydi. Hemen, asık bir yüzle Mariya Nikitişna ile Nad-

ya'ya fısıldayarak bir şeyler söylemeye koyuldu. Velçaninov'a ters ters bakıyordu. Ona karşı küçümser bir tavır tanınmak zorunda olduğunu düşünüyor gibiydi. Kızlardan bazıları bir an önce oynamaya başlamak istiyordu. Velçaninov'un ne oynayacakları sorusuna her türlü oyun, ayrıca yakalamaca oynayacakları karşılığını verdiler. Gece de atasözü bulmaca oynayacaklarını, yani herkesin oturacağını, bir kişiyi bir süre için uzaklaştıracaklarını, oturanların bir atasözü kararlaştıracığını, örneğin "Yavaş giden yol alır" gibi... uzaklaştırdıkları oyuncuyu sonra geri çağıracaklarını, sırayla herkesin ona bir cümle söyleyeceğini anlattılar... İlk cümleyi söyleyenin cümlesinde kesinlikle "yavaş" sözcüğü olmak zorundaymış. İkinci cümleyi söyleyeninde de "giden." Böyle devam edecekmiş... Uzaklaştırdıktan sonra dönen oyuncu bütün bu cümlelerden kendine gerekli olan sözcükleri yakalayıp ata sözünü bulmak zorundaymış.

"Çok eğlenceli bir oyuna benziyor," dedi Velçaninov.

Aynı anda birkaç ses karşılık verdi:

"Ah, evet, harikadır."

Nadya, Velçaninov'a bakarak şöyle dedi:

"Kimi zaman tiyatro da oynarız. Bakın, çevresinde tahta sıralar olan şu kalın ağacı görüyor musunuz? Ağacın arkasını kulis gibi kullanıyoruz. Oyuncular orada oturuyor. Kral da, kraliçe, prenses, genç prens... kim isterse orada oturuyor. İsteddiği anda ortaya çıkıyor, aklına gelen bir şeyler söyleyip gidiyor."

Velçaninov bir kez daha övdü oyunu:

"Harika bir oyun!"

– Evet, çok güzeldir! Önce, her zaman komik şeyler oluyor, sonunda anlamsız şeyler... Çünkü konuyu nasıl bağlayacağını kimse bilemez. Örneğin, sizin neler anlatacağınız çok ilginç olurdu... Oysa biz sizin Pavel Pavloviç'in arkadaşı olduğunuzu düşünüyorduk, şimdi anladık ki, düpedüz övünüyor musunuz sizinle. Buraya geldiğiniz için çok sevindim... ancak..."

Nadya böyle dedikten sonra Velçaninov'un yüzüne pek ciddi, anlamlı bakıp hemen Mariya Nikitişna'nın yanına gitti.

O zamana kadar Velçaninov'un dikkatini pek çekmemiş,

onunla hiç konuşmamış komşu kızlardan biri yanına sokulup fısıldadı ona:

“Gece atasözünü oyunu oynayacağız. Herkes alaya alacak Pavel Pavloviç’i, siz de alay edeceksiniz onunla.”

O ana kadar dikkatini, kesinlikle hiç çekmemiş, nereden oraya çıktığı bilinmeyen, koyu sarı saçlı, çilli, yürümekten, sıcağın yüzü kıpkırmızı olmuş başka bir komşu kızı dostça şöyle ekledi:

“Ah, ne iyi ettiniz de geldiniz, canımız öyle çok sıkılıyordu ki...”

Pavel Pavloviç’in huzursuzluğu arttıkça artıyordu. Bir süre sonra Velçaninov ile Nadya birbirine hayli yakınlaşmıştı. Genç kız biraz önce olduğu gibi kaşlarının altından bakmıyordu ona artık. Onunla ilgili düşüncesini incelemeyi daha sonraya bıraktığı belliydi. Kahkahalarla gülüyor, hoplayıp zıplıyor, çığlıklar atıyordu. İki kez Velçaninov’un elini bile tutmuştu. Çok mutluydu. Pavel Pavloviç’le, aralarında değilmiş gibi, ilgilenmiyordu bile. Kızların Pavel Pavloviç’e karşı olduklarından, ondan hoşlanmadıklarından kuşkusu kalmamıştı Velçaninov’un. Nadya birkaç arkadaşıyla birlikte kenara çekti Velçaninov’u. Ötekiler de çeşitli gerekçelerle Pavel Pavloviç’i uzaklaştırdılar. Ama Pavel Pavloviç hemen kurtuldu onlardan, koşarak Velçaninov ile Nadya’nın yanına geldi; ne konuştuklarını dinlemek için çıplak başını huzursuzca ikisinin arasına soktu. Ama sonra utanmıştı bile bu yaptığından. Davranışlarındaki, hareketlerindeki saflık kimi zaman şaşırtıcı oluyordu. Katerina Fedoseyevna’ya bir kez daha dikkatle bakmadan edemedi Velçaninov. Katerina Fedoseyevna onun buraya hiç de kendisi için değil, özellikle Nadya için geldiğini, onunla aşırı ilgilendiğini anlamıştı artık. Ama yüzü biraz önce olduğu gibi aydınlık, sevimliydi. Yalnızca bir şey için, kendisinin de herkesin arasında olduğu, yeni konunun söylediklerini dinleyebildiği için mutlu olduğu belliydi. Zavallı-cık bir türlü konuşmaya başarıyla katılamıyordu.

Velçaninov alçak sesle birden şöyle dedi Nadya’ya:

“Ablanız Katerina Fedoseyevna ne hoş bir kız!”

Nadya coşkulu bir tavırla karşılık verdi:

“Öyledir Katya! Onun kadar iyi yürekli insan az bulunuz! Bizim iyilik meleşimizdir kendisi! Âşığım ben ona!”

Sonunda saat beş oldu, yemek zamanı geldi. Yemeğin de olağan bir yemek olmadığı, özellikle konuk için hazırlandığı belliydi. Her günkü olağan yemeklere hayli güzel çeşitler eklenmişti. Onlardan biri o kadar tuhaf bir yemektir ki, hiç kimse adını çıkaramamıştı. Alışılmış sofra şaraplarının dışında, gene konuk için, çok değişik bir şişe içki daha vardı masada. Nihayet, yemeğin sonunda bir de şampanya vermişlerdi. Biraz fazla içtiği için, yaşlı Zahlebinin’in keyfi pek yerindeydi. Velçaninov’un her dediğine kahrkahrı basıyordu. Sonunda öyle oldu ki, Pavel Pavloviç daha fazla tutamadı kendini, Velçaninov’la yarışa kalkıştı. Masanın başında oturan Madam Zahlebinina’nın yanında oturuyordu. Bir kelime oyunu yapmaya kalkıştı, o anda kızlar hep birden kahrkahalarla gülmeye başladı.

Yaş olarak ortalarda olan iki kız kardeş bir ağızdan haykırırlar:

“Babacığım, babacığım! Bakın, Pavel Pavloviç kelime oyunu yaptı! Bizim ‘hayret etmek gereken kızlar...’ olduğumuzu söylüyor.”

Yaşlı Zahlebinin önce Pavel Pavloviç’in kelime oyununa karşıca gülümsedikten sonra Pavel Pavloviç’a onu koruyormuş gibi bakıp ağırbaşlı bir tavırla,

“O da kelime oyunu yapıyor demek!” dedi. “Nasıldı, yaptığı kelime oyunu?”

“Bizlerin ‘hayret etmek gereken kızlar’ olduğumuzu söylüyor.”

“Evet! Nasıl yani?”

Yaşlı adam hâlâ bir şey anlayamamıştı. İçtenlikle gülümseyerek bir açıklama yapılmasını bekliyordu.

“Aman, babacığım, nasıl anlayamazsınız! Baksanıza, kızlar ve hayret etmek... yani kızların hayret etmesi gerekiyor gibi bir anlam çıkıyor...”

Yaşlı adam başını iki yana salladı.

“A-a-a! Hım! Neyse, bir dahaki sefere daha iyisini yapar!”

Neşeli bir kahrkaha attı yaşlı adam.

Mariya Nikitişna yüksek sesle takıldı Pavel Pavloviç'e:

“Üzûlmeyin Pavel Pavloviç, her şeyin bir acemilik devresi vardır! (Sandalyesinden ayağa fırlayıp haykırdı:) Aman Tanrım, boğazına kemik takıldı!”

Herkes ayaklandı, Mariya Nikitişna'nın istediği de buydu. Pavel Pavloviç bozulduğunu belli etmemek için şarap kadehini birden dikip içtiği için bir an soluksuz kalmıştı, hepsi o kadar. Oysa Mariya Nikitişna yeminler ediyor, “onun bir balık kılçığı yuttuğunu, bunu gözleriyle gördüğünü, insanın bundan ölebileceğini” iddia ediyordu.

Biri,

“Sırtına vurun!” diye bağırdı.

Zahlebinin yüksek sesle,

“Evet, böyle durumlarda en iyisi budur!” dedi.

Oysa bu arada Pavel Pavloviç'in sırtına vuranlar zaten vardı: Mariya Nikitişna ile sarışın komşu kızı (yemeğe onu da çağır-mışlardı) ve nihayet, büyük bir korkuya kapılan ailenin annesi de Pavel Pavloviç'in sırtına vurmaya çalışıyorlardı. Masadan kalkan Pavel Pavloviç ise dolanıp duruyordu. Tam bir dakika, herkesin bunun Mariya Nikitişna'nın bir yaramazlığı olduğuna inanana kadar, şarabın soluk borusuna kaçtığını, şimdi bir şeyi kalmayacağını, öksürüğünün kesileceğini anlatmaya çalıştı.

Bayan Zahlebinina sertçe çıkıştı Mariya Nikitişna'ya:

“Çok kötü bir kızsın sen!..”

Ama tutamadı kendini, o da kahkahayla gülmeye başladı. Onun böyle güldüğü seyrek görülen bir şeydi. Ötekilerin daha çok gülmesine neden oldu onun böyle gülmesi. Yemekten sonra kahve içmek için hep birlikte balkona çıktılar.

Yaşlı adam bahçeye hazla bakarak pek mutlu, övdü doğayı:

“Ne güzel günler! Ama yağmur yağacağa benziyor... Neyse, ben gidip biraz dinleneceğim. Tanrıya emanet olun, Tanrıya emanet olun, eğlenin! (Çıkarken Pavel Pavloviç'in omzuna pat pat vurdu.) Sen de eğlen!”

Tekrar bahçeye çıktıklarında Pavel Pavloviç Velçaninov'un yanına sokulup kolundan çekti. Sabırsız, fısıldadı:

“Bir dakikanızı rica edebilir miyim?”

Kimsenin olmadığı yan patikaya saptılar. Pavel Pavloviç öfkeyle soluyarak Velçaninov'un koluna yapıştı, fısıldadı:

"Hayır, müsaadenizle burada... hayır, o fırsatı vermeyeceğim size..."

Velçaninov gözlerini iri iri açıp sordu:

"Ne var? Ne istiyorsunuz?"

Pavel Pavloviç bir şey söylemeden bakıyordu yüzüne. Dudaklarını kıpırdatıyordu, sonra sert bir biçimde gülümsedi.

O anda kızların sabırsız, heyecanlı sesleri duyuldu:

"Nereye gidiyorsunuz? Ne işiniz var orada? Her şey hazır, hadi!"

Velçaninov omuz silkip kızların yanına döndü. Pavel Pavloviç de koşturdu arkasından.

Mariya Nikitişna,

"Bahse girerim, mendilinizi istemiştir sizden," dedi. "Geçen sefer de unutmuştu mendilini yanına almayı."

Ortanca kız kardeş söze karıştı:

"Her zaman unuttur zaten!"

Sesler yükseldi:

"Mendilini gene unutmuş! Pavel Pavloviç mendilini unutmuş! Anneciğim, Pavel Pavloviç gene unutmuş mendilini, gene nezle, anneciğim, Pavel Pavloviç!"

Bayan Zahlebinina şarkı söyler gibi uzatarak,

"Onun böyle bir şey dediği yok! dedi. Ne kadar tiziz bir insansınız siz, Pavel Pavloviç! Nezle şakaya gelmez! Hemen bir mendil göndereceğim size. (Eve dönmesine fırsat çıktığına sevinmişti. Uzaklaşırken ekledi:) Neden hep nezledir bu adam?"

Pavel Pavloviç seslendi arkasından:

"İki mendil var yanımda, nezle falan da değilim!"

Ama bayan Zahlebinina onun ne dediğini duymamış olacak, bir dakika sonra Pavel Pavloviç grubun arkasından, (daha çok Nadya ile Velçaninov'a yakın) yürürken oda hizmetçisi kadın soluk soluğa geldi yanına, getirdiği mendili verdi.

Herkes,

"Atasözü oyunu oynayalım, hadi oynayalım!" diye bağırdı.

Bu oyundan ne beklediklerini Tanrı bilirdi.

Uygun bir yer bulup sıralara oturdular. Atasözünü bulmak üzere Mariya Nikitişna'yı seçtiler. Kararlaştırılan atasözünü duymaması için olabildiğince uzağa gönderdiler. O yokken bir atasözünü seçtiler, sözcükleri herkese dağıttılar. Mariya Nikitişna dönünce bir çırpıda buldu atasözünü. Atasözünü şöyle söyledi: "Rüya kötüdür, ama Tanrı bağışlayıcıdır".

Mariya Nikitişna'dan sonra sırada kabarık saçlı, mavi gözlüklü genç vardı. Ona karşı biraz daha sıkı önlem aldılar, kameriyenin yanında, yüzü çite dönük durmasını istediler. Asık yüzü genç kendisinden istenenleri küçümser bir tavırla, (hatta gururuna dokunmuş gibi) yaptı. Kendisini geri çağırdıklarında herkesi tek tek iki kez dolaştı, uzun uzun düşündü, ama atasözünü bir türlü bulamadı. Ayıpladılar onu. Atasözünü şöyle söyledi: "Tanrıya dua, çarlara hizmet boşa gitmez!"

Bozulan genç yerine geçerken öfkeyle söyleniyordu:

"Ne iğrenç bir atasözüyümüş!"

Sağdan soldan sesler yükseldi:

"Ah, ne sıkıcı!"

Sıra Velçaninov'a geldi. Onu daha da uzağa gönderdiler. O da bulamadı atasözünü.

Bu kez daha çok sesler yükseldi:

"Aman, ne sıkıcı!"

"Şimdi ben gidiyorum," dedi Nadya.

Herkes bağırmaya başladı:

"Hayır, hayır, şimdi Pavel Pavloviç gidecek, sıra onda."

Pavel Pavloviç'i çitin en uzak köşesine gönderdiler, dönüp bakmasını diye yüzü öte yana durmasını istediler, arkasına da, ona göz kulak olması için sarışın kızını diktiler. Pavel Pavloviç'in cesareti yerine gelmiş, hayli neşelenmişti. Görevini kutsal bir görevmiş gibi yerine getirmeye kararlı, yüzü çite dönük, dönüp arkasına bakmaya cesaret etmeden odun gibi kıpırdamadan duruyordu. Sarışın kız yirmi adım arkadan, kameriyenin önünde gruba yakın bir yerden onu gözlüyor, bir şey anlatmaya çalışarak onlara göz kırpyordu. Herkesin heyecanla bir şeyin olmasını beklediği belliydi. Bir şeyler hazırlanmaktaydı. Sarışın kız

birden, kameriyenin arkasından kollarını salladı. O anda herkes yerinden fırlayıp değişik yönlere koşmaya başladı.

Velçaninov'un koşmayacağından korkan on kadar kız fısıldadı ona:

"Koşun, siz de koşun!"

Velçaninov koşanlara yetişmeye çalışırken soruyordu:

"Neden kaçıyorsunuz? Ne oldu?"

"Sessiz olun, bağırmayın! Bırakın, orada öyle durup çite bak-sın, biz gidelim. Bakın, Nastya da koşuyor."

Sarışın kız (Nastya) çok kötü bir şeyden kaçıyor gibi elini kolunu sallayarak koşuyordu. Herkes bahçenin öte ucundaki havuza kadar koştu. Velçaninov oraya varınca Katerina Fedoseyevna'nın kızlarla, özellikle de Nadya ve Mariya Nikitişna ile sert bir biçimde tartışmakta olduğunu gördü.

Nadya öpüyordu ablasını.

"Katyacığım, canım benim, affedersin!"

"Pekala, anneme söylemeyeceğim, ama ben gidiyorum, çünkü hiç iyi bir şey değil bu yaptığınız. Zavallı adam neler hissedecektir orada, çitin dibinde."

Katya çok üzgündü. Gruptan uzaklaştı. Geri, kalanlar hâlâ acımasız, amansızdı. Velçaninov'dan, Pavel Pavloviç yanlarına geldiğinde, bir şey olmamış gibi onunla ilgilenmemesini istiyorlardı. Sarışın kız pek neşeli, "Hadi biz yakalamaca oynayalım!" diye haykırdı.

Pavel Pavloviç en azından on beş dakika sonra katıldı gruba. Bu sürenin üçte ikisini çitin dibinde, yüzü çite dönük beklemiş olmalıydı. "Yakalamaca" heyecanla, başarıyla sürüyordu. Herkes neşeliydi, çığlıklar atıyordu. Öfkeden deliye dönen Pavel Pavloviç doğrudan Velçaninov'un yanına geldi, tekrar koluna yapıştı.

"Bir dakikacık!"

"Aman Tanrım, gene 'bir dakikacık' demeye başladı!"

Arkasından herkes bir ağızdan bağırdı:

"Gene mendil isteyecektir!"

"Bu kez sizin başınızın altından çıktı bu! (Böyle derken dişlerini bile gıcırdatıyordu Pavel Pavloviç.) Şimdi bunun tek nedeni sizsiniz!.."

Velçaninov onun sözünü kesti, sakın bir tavırla, ona neşelenmesini önerdi, yoksa kendisini daha çok kızdıracaklarını söyledi: “Herkes neşelendiğinde kızdığınız için sataşıyorlar size.” Velçaninov sözlerinin, önerisinin Pavel Pavloviç’i çok sarstığını, şaşırttığını görünce sustu. Hemen kesti onunla konuşmayı. Pavel Pavloviç yürüdü, bir suçlu gibi döndü grubun yanına, oyunlara uysalca katılmaya başladı. Bir süre takılan olmadı ona. Herkesle oynadıkları gibi oynadılar onunla. Ama aradan yarım saat geçince tekrar kayboldu neşesi Pavel Pavloviç’in. Oyunlarda bir eş seçmesi gerektiğinde her zaman ya ona hainlik eden sarışının kızı ya da kız kardeşlerden birini seçiyordu. Ama Pavel Pavloviç’in, sürekli çevresinde dolaşmasına, yanından ayrılmamasına karşın Nadya’yla hiç konuşmaması Velçaninov’un dikkatini çekiyordu. En azından, Nadya’nın onu önemsememesinin doğal olduğunu düşünüyor olmalıydı. Ama sonlara doğru tekrar eğlenmeye başladılar onunla.

“Saklambaç” oynuyorlardı. Saklanan kişi saklanacağı yere koşarak gitmek zorundaydı. Sık bir çalığa saklanan Pavel Pavloviç birden düşüncesini değiştirmiş, eve doğru koşmaya başlamıştı. Gördüler onu, herkes bağırmaya başladı. Pavel Pavloviç merdiveni çabucak çıkıp, bir komodinin olduğunu bildiği asmakata daldı. Orada saklanacak oldu. Ama sarı saçlı kız arkasından koştu, parmaklarının ucuna basarak sessizce yaklaştı ve asmakatin kapısını dışardan kilitleti. Daha önce olduğu gibi herkes gene oyunu bıraktı, tekrar bahçenin sonundaki havuza koştu. On dakika sonra Pavel Pavloviç kimsenin onu aramadığını görünce pencereden dışarı baktı. Kimsecikler yoktu dışarıda. Aile büyüklerini uyandırmamak için kapıyı açmaları için bağırıyordu da. Oda hizmetçisi kadınla hizmetçi kadına ortaya çıkmamaları, Pavel Pavloviç’in seslenişine karşılık vermeleri sıkı sıkı tembihlenmişti. Ona kapıyı ancak Katerina Fedoseyevna açabilirdi; ama o da odasına çıkmış, oturup hayalleme almış, o arada hiç beklenmedik bir biçimde de uyuyuvermişti. Pavel Pavloviç bir saate yakın öyle oturdu orada. Daha sonra kızlar, bir şeyden haberleri yokmuş gibi ikişer, üçer gelmeye başladılar.

“Neden yanımıza gelmediniz, Pavel Pavloviç? Ah, ne eğlendik, ne eğlendik! Tiyatro oynadık. Aleksey Ivanoviç ‘Genç adam’ı oynadı.”

Arkadan gelen kızlar takıldılar ona:

“Neden gelmediniz Pavel Pavloviç, şaşıyoruz size doğrusu!”

Uykudan uyanıp bahçeye çıkmak, çay saatini beklerken bu arada “çocukların” neler oynadıklarına da bakmak isteyen banyan Zahlebinina’nın sesi duyuldu:

“Gene neye şaşıyorsunuz bakalım?”

Öfkeden bembeyaz yüzünde, acı bir gülümsemeyle pencereden bakan Pavel Pavloviç’i gösterdiler ona.

“Pavel Pavloviç’e baksanıza!”

Yaşlı kadın başını iki yana sallayarak,

“Herkes böylesine neşeliyken adamın canı tek başına oturmak istemişse bunda şaşacak ne var?” dedi.

Bu arada Velçaninov nihayet Nadya’dan, daha önce dediği “onun geldiğine bir nedenle sevindiği” sözünün açıklamasını almayı başarmıştı. Bahçenin, yalnız oldukları iki yanı ağaçlı yollarından birinde aldı bu açıklamayı. Mariya Nikitişna o sırada oyunlardan birine katılmakta olan, canı artık iyice sıkılmaya başlamış Velçaninov’a seslenmiş, onu götürüp iki yanı ağaçlı yolda Nadya ile yalnız bırakmıştı.

Nadya cesur bir tavırla, çabuk çabuk başladı konuşmaya:

“Sizin hiç de Pavel Pavloviç’in dediği gibi, bir dostu olmadığınıza inandım artık. Kendisiyle ilgili çok önemli bir konuyu sizden öğrenebileceğimi düşündüm. (El çantasından bileziğin kutusunu çıkardı.) Bakın bana getirdiği şu iğrenç bileziğe. Saygılarımla rica edeceğim sizden, lütfen hemen götürüp geri verin ona bu bileziği. Çünkü bundan böyle hayatımın sonuna kadar tek sözcük konuşmayacağım onunla. Hem sonra, benim adıma söyleyebilirsiniz de bunu ona, şunu da ekleyin, bir daha hediye falan alarak yanaşmaya kalkışmasın bana. Geri kalan söyleyeceklerimi de başkalarının aracılığıyla bildireceğim kendisine. Bu ricamı yerine getirerek mutlu edecek misiniz beni?”

Velçaninov sevinçten elini kolunu sallayarak neredeyse haykırdı:

“Ah, seve seve yerine getirirdim bu dileğimizi, ama bağışla-
yın!..”

Velçaninov’un olumsuz cevabına Nadya inanılmaz derecede
şaşırdı, gözlerini iri iri açıp baktı onun yüzüne. Bütün kararlılı-
ğı bir anda kaybolmuştu, neredeyse ağlayacaktı.

“Nasıl yani? Ne için bağışlayacağım sizi?”

Velçaninov gülümsedi.

“O anlamda söylemedim... Seve seve yerine getirirdim bu di-
leğinizi... Ama onunla bir sorunum var benim...”

Nadya heyecanla, hemen kesti Velçaninov’un sözünü:

“Onun dostu olmadığınızı, yalan söylediğini biliyordum za-
ten! Ölürüm de evlenmem onunla, bunu bilin! Asla! Böyle bir
şey nasıl düşünebildiğine bile şaşıyorum... Ama ne olursa ol-
sun, gene de bu iğrenç bileziğini kendisine geri vermeniz gere-
kior, yoksa ne yapabilirim? Bugün, özellikle bugün onun bu
pis şeyini geri alıp ne yapacaksa yapmasını istiyorum... Babama
bir şey çıtlatırsa başına gelecekleri görür.”

Tam o sırada, saçları kabarık, mavi gözlüklü genç hiç beklen-
medik bir biçimde fırladı çalılardan arasından. Heyecanla koştu
Velçaninov’un yanına.

“Bileziği geri vermelisiniz,” dedi. “En azından, kadın hakları
adına yapmalısınız bunu, bu soruna duyarlıysanız, kuşkusuz...”

Ama sözünü bitiremedi. Nadya var gücüyle kolundan yaka-
lamıştı onu, Velçaninov’dan uzaklaştırırken söylenmişti:.

“Tanrım, ne aptalsınız siz, Predposilov! Çekin gidin bura-
dan! Hadi gidin, hemen gidin, bir daha gizliden dinlemeyin de
beni, benden uzak durmanızı söylemiştim size!..”

Nadya böyle derken küçücük ayaklarını yere vuruyordu.
Predposilov çalılığa dalıp gözden kaybolduktan sonra bile hâlâ
kendinde değilmiş gibi, gözleri alev alev, ellerini önünde birleş-
tirmiş, yolu karşıdan karşıya gidip geliyordu.

Birden durdu Velçaninov’un karşısında.

“Onun ne kadar aptal olduğunu bilemezsiniz! dedi. Siz güle-
bilirsiniz buna, ama beni çileden çıkarıyor!”

.Gülüyordu Velçaninov.

“Yoksa şey mi o?”

“Elbette değil. Nasıl böyle bir şey düşünebiliyorsunuz? (Gülüşüyordu Nadya, yüzü kıpkırmızı olmuştu.) Bir arkadaşdır onun. Ama nasıl arkadaşlar seçiyor kendine, anlayamıyorum. Hepsi ‘geleceğin önderleri’ olduklarını söylüyor, ama ben anlamıyorum... Aleksey İvanoviç, başvurabileceğim başka kimsem yok. Size son sorum: Bileziği geri verecek misiniz, veremeyecek misiniz?”

“Peki, tamam, verin onu bana.”

Birden çok sevindi Nadya, bileziğin olduğu kutuyu Velçaninov’a uzattı.

“Ah, ne iyisiniz, ne iyisiniz! Bu yaptığınıza karşı gece geç saatlere kadar şarkı söyleyeceğim size, çünkü çok güzel şarkı söylerim ben, şunu bilin ki, demin müziği sevmediğimi söylerken yalan söylüyordum. Ah, bir kerecik daha gelseydiniz bize ne çok sevinirdim, her şeyi, her şeyi, her şeyi anlatırdım size; ayrıca sizin kadar Katya’nın da çok iyi olduğunu da anlatırdım!..”

Ve gerçekten de, çay için eve döndüklerinde Nadya Velçaninov için iki romans söyledi. Sesi hiç işlenmemiş, müziğe yeni başlamış bir ses olmasına karşın, oldukça güçlü, hoştu. Herkes bahçeden döndüğünde Pavel Pavloviç, üzerinde büyük aile semaverinin kaynadığı, Sevr porseleni aile çay takımlarının yerleştirilmiş olduğu masada evin büyükleriyle pek ciddi, ağırbaşlı, oturmaktaydı. Besbelli, büyüklerle oldukça önemli konuları görüşmekteydi, çünkü yarından sonraki gün tam dokuz aylığına ayrılacaktı Petersburg’dan. Bahçeden dönenlere, özellikle Velçaninov’a hiç bakmamıştı. Kimseye bir şey “çıtlatmadığı” anlaşılıyordu, şimdilik ortalık sakindi çünkü.

Ama Nadya şarkı söylemeye başlar başlamaz Pavel Pavloviç salona geçti. Nadya, onun doğrudan kendisine sorduğu soruya karşılık vermedi. Ama Pavel Pavloviç hiç umursamadı bunu, tereddüt bile etmedi. Nadya’nın sandalyesinin hemen arkasında ayakta duruyor, böylece onun yerinin burası olduğunu, Nadya’yı başkasına kesinlikle bırakmayacağını açıkça anlatmak istiyordu.

Kızların hemen hepsi, Velçaninov’un kendine büyük bir gü-

venle arkasına oturup Nadya'ya eşlik etmeye hazırlandığı piyanonun başına toplanmış haykırıyorlardı:

“Aleksy Ivanoviç şarkı söyleyecek, anneciğim, Aleksy Ivanoviç şarkı söylemek istiyor!”

Yaşlılar salona geçtiler, onlarla birlikte, çay servisi yapan Katerina Fedoseyevna da.

Velçaninov, Glinka'nın o sıralar pek bilinmeyen bir roman-sını seçti.

Neşeli bir anında dudaklarını aralayıp

Bir güvercinden de sevecen mırıldandığında bana...

Velçaninov şarkıyı yalnızca, kendine herkesten yakında, hemen dizinin yanında ayakta duran Nadya'ya bakarak söylüyordu. Uzun zamandır sesi iyi değildi, ama geride kalan kadari-na bakılırsa, eskiden hiç de kötü olmadığı belliydi. Bu romansı Velçaninov ilk kez yirmi yıl önce, henüz öğrenciyken bir arkadaşının evinde düzenlenen soylu gençler edebiyat ve müzik gecesinde, şimdi hayatta olmayan bestecisi Glinka'nın kendinden dinlemişti. Glinka coşmuş, en sevilen şarkılarını, bu arada bu romansını da hem piyanoda çalmış, hem söylemişti. O zaman-lar da Velçaninov'un sesi pek iyi değildi, ama o gece özellikle bu romanstan aşırı duygulandığını hatırlıyordu. Büyük hiçbir sanatçı, salon şarkıcısı o akşam etkilendiği kadar etkilememiş-ti onu. Bu romansta tutkunun gerilimi vardı ve her sözcükle gi-derek yükseliyordu bu gerilim. Operada öylesine yadırganma-yan abartı, yalan burada anlamın tümünü yok eder, çirkinleş-tirebilirdi. Bu kısa, ama olağanüstü parçayı söyleyebilmek için kesinlikle gerçeğin, kesinlikle doğruların, dopdolu bir ilha-mın, gerçek tutkunun ya da bütün bunları kapsayan tam bir şi-irselliğin olması zorundaydı. Yoksa romans tüm özelliğini yiti-rir, hatta saçma, neredeyse utanç verici bir hava kazanırdı: Tut-ku dolu bir duygunun geriliminin gücü başka türlü verilemez-di, ama içtenlik kurtarırdı her şeyi... Velçaninov bu romansı bir zamanlar güzel söyleyebildiğini hatırlıyordu. Romansı ne-redeyse Galinka gibi söyleyebiliyordu. Ama şimdi daha ilk ses-ten, ilk sözcüklerden ruhunda öylesine bir duygu patlaması ol-

du ki, sesi titredi... Romansın her sözcüğüyle her şey büyüdü, büyüdü ve bu duygu açığa çıktı, son sözcüklerde tutku çılgınlığı duyulmaya başladı ve Velçaninov romansın sonuna geldiğinde aydınlık bakışını Nadya'ya çevirdi, şöyle bitirdi:

*Şimdi daha bir cesur bakıyorum gözlerinin içine,
Dudaklarımı yaklaşıtıyorum ve dinlemeye gücüm yok,
Öpmek istiyorum, öpmek, öpmek, öpmek!
Öpmek istiyorum, öpmek, öpmek, öpmek!*

O anda korkudan ürperdi Nadya, hatta kendini biraz geri bile atmıştı. Yanakları al aldı. Nadya'nın mahcup, neredeyse korkmuş küçücük yüzünde duygusal bir şey belirdi gibi geldi Velçaninov'a. Aynı anda kız dinleyicilerin hepsinin yüzünde de şaşkınlık ve hayret vardı. Herkes böyle şarkı söylemenin olanaksız, ayıp olduğunu düşünüyor gibiydi. Ayrıca bütün bu sevimli yüzler, gözler başka bir şeyin daha beklentisiyle yanıyor, parlıyor gibiydi. Bu yüzlerin arasında Velçaninov'un dikkatini özellikle çeken, Katerina Fedoseyevna'nın neredeyse pek güzelleşmiş yüzüydü.

Biraz şaşırmış yaşlı Zahlebinin,

"Amma da romansmış!" diye mırıldandı. "Yalnız... pek çarpıcı değil miydi? Güzel ve çarpıcı!"

Bayan Zahlebinina da,

"Çok çarpıcı... diyecek oldu."

Ama Pavel Pavloviç sözünün gerisini getirmesine engel oldu. Birden ayağa fırlayıp öne çıktı; delirmiş, kendinde değilmiş gibi Nadya'nın koluna yapıştı, Velçaninov'un yanından uzaklaştırdı onu, sonra Velçaninov'un karşısına dikildi, ne yaptığını bilmeden, dudakları titreyerek onun yüzüne bakmaya başladı. Neden sonra konuştu:

"Bir dakika, efendim..."

Velçaninov bir dakika sonra bu adamın belki on kat daha kötü bir şey yapacağı açıkça görüyordu. Hemen elinden tutup, salonda herkesin şaşkın bakışlarına aldırmadan balkona çıkardı onu, hatta, artık neredeyse karanlık olmuş bahçede birkaç adım uzaklaştılar.

Pavel Pavloviç,

“Şu anda benimle birlikte buradan gitmek zorunda olduğunuzu anlayabiliyor musunuz?” diye başladı.

“Hayır, anlamıyorum...”

Pavel Pavloviç çığgın fısıltısıyla devam etti:

“Hatırlıyor musunuz, size her şeyi, her şeyi açıkça anlatmamı istemiştiniz, hatırlıyor musunuz? ‘Son sözümü söylememi...’ hatırlıyor musunuz? Şimdi bu söz söylememin zamanı geldi... Birlikte gidelim buradan!”

Velçaninov bir an düşündü, bir kez daha baktı Pavel Pavloviç’e, gitmeyi kabul etti.

Hemen duyulan gidecekleri haberi anne babayı şaşırttı, kızların hepsini de son derece heyecanlandı.

Bayan Zahlebinina pek üzgün,

“Birer bardak çay daha içseydiniz bari...” diye mırıldandı.

Yaşlı Zahlebinin gülümseyen, hiçbir şey söylemeyen Pavel Pavloviç’e pek ciddi, keyifsiz bir ses tonuyla şöyle dedi:

“Neden ayaklandın böyle birden?”

Kızlar Pavel Pavloviç’e öfkeyle bakarak yakınıyorlardı:

“Pavel Pavloviç, neden götürüyorsunuz Aleksey İvanoviç’i?”

Bu arada Nadya da öylesine öfkeli bakmıştı ki ona, kulaklarına kadar kızardı Pavel Pavloviç, ama teslim olmadı.

Velçaninov vedalaşırken ev sahibinin elini sıktı, ev sahibesiyle kızları öne eğilerek selamlarken (sanki özellikle Katerina Fedoseyevna’ya daha çok eğilmişti, gene herkes fark etmişti bunu) gülümseyerek şöyle diyordu:

“Gerçekten de, kendisine müteşekkirim, şimdiye kadar boşlayabildiğim son derece önemli bir şeyi hatırlattı bana Pavel Pavloviç.”

Zahlebinin pek ağırbaşlı,

“Biz de ziyaretimize geldiğiniz için müteşekkirim size,” dedi. “Hepimiz sizi tanıdığımıza çok sevindik, hepimiz...”

Ailenin annesi kocasının ağzından kaptı sözü, pek duygulu,

“Ah, öyle mutlu olduk ki...” dedi.

Pavel Pavloviç’le faytona bindiklerinde balkondan sesler geliyordu:

“Tekrar gelin bize Aleksey İvanoviç! Bekliyoruz sizi! Gelin!”
Öteki seslerin arasından çok daha sessiz bir ses duyuluyordu gibiydi: “Gelin sevgili, çok sevgili Aleksey İvanoviç!”
“Bu o sarışının sesi!” diye geçirdi içinden Velçaninov.

XIII

DAHA ÇOK KİMIN YANINDA

Velçaninov sarışın kızı düşünebilirdi, ama öte yandan uzun süredir bir can sıkıntısı, bir pişmanlık duygusu da kemirmekteydi içini. Görünüşte öylesine güzel, neşeli geçirdiği güne karşın, can sıkıntısı bir türlü bırakmıyordu yakasını. Romansı söylemeye hazırlanırken, bu iç sıkıntısından nasıl kurtulabileceğini bilmiyordu. Belki de bunun için öylesine coşkulu okumuştum o romansı.

“Öylesine küçük düşürebildim kendimi... her şeyden kop-tum!” diye düşünerek kendini suçlamaya başlamıştı ki, hemen attı kafasından bu düşünceyi. Evet, ağlamak geliyordu içinden. Bir an önce öfkesini birine kusmak çok iyi gelecekti ona.

Faytonda yanında sesini çıkarmadan oturmakta olan Pavel Pavloviç’e hınç dolu bir tavırla,

“Ap-tal!” dedi.

Pavel Pavloviç ısrarla susuyordu. Belki de kendini toparlamaya, hazırlamaya çalışıyordu. Arada bir sabırsızca şapkasını çıkarıyor, mendiliyle alnının terini siliyordu.

Öfkeleniyordu Velçaninov: “Terliyor!”

Pavel Pavloviç bir ara sordu faytonun sürücüsüne: “Yağmur yağacak mı sence?”

“Hem de nasıl! Kesin yağar! Sabahtan beri hava topluyor çünkü!”

Gerçekten de, bulutlar kaplamıştı gökyüzünü, uzaklarda şimşekler çakıyordu. Kente vardıklarında saat on buçuktu.

Velçaninov’un evine yaklaşmışlardı, Pavel Pavloviç çekingen bir tavırla sordu:

“Size gelsem mi dersiniz?”

“Anlıyorum; ama uyarırım sizi, hiç iyi hissetmiyorum kendimi...”

“Çok oturmam, çok oturmam!”

Avlu kapısından girerlerken Pavel Pavloviç bir dakika için kapıcı odasında, Mavra'nın yanına koştu.

Pavel Pavloviç arkasından yetişti Velçaninov'a. Odaya girerlerken Velçaninov sert bir tavırla sordu ona:

“Mavra'nın yanına neden uğradınız?”

“Hiç, öylesine... faytoncu...”

“İçki yok size!”

Cevap vermedi Pavel Pavloviç. Velçaninov mumları yaktı. Pavel Pavloviç hemen bir koltuğa oturdu. Velçaninov asık bir yüzle gelip karşısında durdu. Sinirsel bir gerginlik içinde,

“Ben de ‘son’ sözümü söyleyeceğime söz vermiştim size,” diye başladı. “İşte size o, son sözüm: Vicdanım rahat olarak şunu diyebilirim, aramızda karşılıklı olarak her şey bitmiştir; öyle ki, konuşacağımız hiçbir şey yok... Duydunuz mu beni, konuşacağımız hiçbir şey yok! Bu durumda hemen kalkıp buradan gitmeniz iyi olmaz mı, arkanızdan kilitlerim kapıyı.”

Pavel Pavloviç,

“Ödeşelim, Aleksey Ivanoviç!” dedi.

Velçaninov'un gözlerinin içine pek bir uysal bakıyordu.

Velçaninov şaşırmıştı.

“Ö-de-şe-lim mi?” dedi. “Çok tuhaf bir şey söylediniz! Ne için ‘ödeşeceğiz’? Vay! Bugün açıklamaya söz verdiğiniz ‘son sözünüz’ bu mu?..”

“Ta kendisi.”

Velçaninov mağrur bir tavırla,

“Aramızda ödeşeceğimiz bir şey kalmadı,” dedi, “çoktan ödeştik biz!”

Pavel Pavloviç, ellerini önünde tuhaf bir biçimde, parmaklarını iç içe geçirerek birleştirdikten sonra göğsünün üzerinde götürüp duygulu bir ses tonuyla,

“Öyle mi düşünüyorsunuz?” diye sordu.

Velçaninov karşılık vermedi, odanın içinde aşağı yukarı dolaşmaya başladı. Yüreği sızlıyordu: “Liza mı? Liza mı?”

Hayli uzun süren bir sessizlikten sonra asık bir yüzle döndü Pavel Pavloviç'e.

"Sahi, ne için ödeşmek istiyordunuz siz benimle?"

Bu arada, Velçaninov odanın içinde dolaşırken Pavel Pavloviç elleri hep öyle göğsünün üzerinde, bakışlarıyla sürekli onu izlemişti. Birden ayağa kalktı, alçak sesle, neredeyse yalvarıyor gibi,

"Bir daha oraya gitmeyin," dedi.

Velçaninov nefretle gülümsedi.

"Nasıl? Nasıl söyleyebiliyorsunuz bunu bana? Aslında bugün çok şaşırttınız beni! (Alaycı bir tavırla başlamıştı, ama birden değişti yüzü. Üzgün, büyük bir açık yüreklilikle sürdürdü konuşmasını:) Bakın ne diyeceğim size... Bugün olduğu kadar hiçbir zaman ve hiçbir yerde kendimi böylesine küçük düşürmediğimi düşünüyorum: Önce, sizinle oraya gitmeyi kabul etmekle, sonra orada olanlarla... Bu yaptığım öylesine anlamsız, öylesine yanlış bir şeydi... Kendimi rezil ettim, küçük düşürdüm. Sizinle birlik olmak... ve unutmakla... (Birden kendine geldi.) Her neyse! Beni dinleyin: Bugün sinirlerim çok bozuktu, hastaydım... öyleyken üzerime üzerime geldiniz... Neyse, kendimi temize çıkarmaya çalışmamın gereği yok! Oraya da bir daha gitmeyeceğim (kararlı bir tavırla bitirdi sözünü:) ve inanın, orada beni ilgilendiren bir şey de yok..."

Pavel Pavloviç sevincini, heyecanını gizlemeye çalışmadan,

"Gerçekten mi?" diye haykırdı. "Gerçekten mi?"

Velçaninov küçümseyerek baktı ona, tekrar odanın içinde dolaşmaya başladı. Bir süre sonra şöyle sormadan edemedi:

"Sanırım, ne pahasına olursa olsun mutlu olmaya kararlısınız siz?"

Pavel Pavloviç alçak sesle, yapmacıksız,

"Evet," dedi.

"Beni ne ilgilendirir bu, diye geçirdi içinden Velçaninov. Onun bir palyaço, beyinsiz biri olmasından bana ne? Bunu hak etmesine karşın, gene de nefret edemiyorum ondan."

Pavel Pavloviç alçaktan alan uysal bir gülümsemeyle,

"Ben 'ebedi koca'yım! diye mırıldandı. "Bu ifadeyi uzun za-

man önce duymuştum sizden Aleksey İvanoviç, daha siz bizim oradayken... O yıldan belleğimde kalmış çok sözünüzü hatırlıyorum. Geçen gün burada da 'ebedi koca' dediğinizde hatırladım, efendim."

Mavra iki kadeh ve bir şişe şampanyayla girdi odaya.

"Çok affedersiniz Aleksey İvanoviç, biliyorsunuz ki, efendim, bunsuz yapamam ben. Küstahlık saymayın bu yaptığımı. Bir yabancı, dostluğunuza değmez biri olarak kabul edin...

Velçaninov nefretle izin verdi Pavel Pavloviç'in içmesine:

"Pekâlâ... Ancak, bilirsiniz ki rahatsız ediyorsunuz beni..."

Pavel Pavloviç telaşlandı.

"Hemen, hemen şimdi, bir dakikada! Bir kadehçik içip bırakacağım, çünkü boğazım..."

Bir dikişte hırsıyla içtikten sonra bıraktı kadehi, oturdu.

Neredeyse sevecen bakmaya başladı Velçaninov'a. Mavra çıktı.

"Ne iğrenç bir şey!" diye mırıldandı Velçaninov.

Pavel Pavloviç birden canlandı.

"Hep kız arkadaşlarının yüzünden, efendim..."

"Nasıl? Ne dediniz? Ah, hâlâ aynı şeyden bahsediyorsunuz..."

"Hep o arkadaşları, efendim... Hem çok genç!.. Dikkatler üzerinde olsun istiyor! Gerçi çok güzel. Ama biliyorsunuz ki, onun kölesi olacağım; çevresinden saygı görecektir... sosyete... bütünüyle değiştirecektir onu."

Velçaninov pardösüsünün cebinde bileziğin kutusunu yoklarken, canı sıkkın, şöyle geçiriyordu içinden: "Şimdi vermeliyim ona bileziği!"

Pavel Pavloviç kimsenin duymasını istemiyormuş gibi, neredeyse duyulu, sürdürüyordu konuşmasını:

"Benim mutlu olmaya karar verdiğimi söylüyorsunuz. Evlenmeliyim ben Aleksey İvanoviç. Yoksa ne yapabilirim, neye yararım? Siz de görüyorsunuz işte! (Şişeyi gösteriyordu.) Üstelik özelliklerimin yüzde biridir bu. Evlenmeden, birine inanmadan, bağlanmadan edemem ben, inanacağım ve yeniden doğacağım, efendim..."

Gölmemek için zor tuttu kendini Velçaninov. Aslında çok yadırgamıştı onun bu söylediğini.

“Peki ama bana neden söylüyorsunuz bunu? dedi. (Sesini yükseltti.) Ayrıca, söyler misiniz, neden beni oraya sürüklediniz? Orada ne işinize yarayacaktım?”

Birden ne diyeceğini şaşırdı Pavel Pavloviç.

“Denemek...”

“Neyi denemek için?”

“Etkiyi... Gördüğünüz gibi, Aleksey İvanoviç, bir haftadır bir araştırma içindeyim... (Giderek daha ezilip büzülüyordu.) Dün sizi görünce şöyle düşündüm: ‘Şimdiye kadar onu yabancı bir erkeğin yanında görmedim, yani benden başka herhangi bir erkeğin yanında...’ Çok gereksiz bir düşünceydi bu, evet, şimdi çok iyi anlıyorum bunu. Şu iğrenç yaradılışım yüzünden çok istedim bunu yapmayı...”

Birden kaldırdı başını, yüzü kıpkırmızı oldu.

Velçaninov şaşkınlık içinde donup kalmıştı: “Gerçek mi onun bu söylediği?”

“Evet, sonra?” diye sordu.

Pavel Pavloviç tatlı, sanki kurnaz kurnaz gülümsedi.

“Yalnızca hoş, güzel bir çocukluk, hepsi o kadar!” dedi. “Kız arkadaşlar! Bugün size karşı yaptığım o aptalca davranış için bağışlayın beni, Aleksey İvanoviç. Bir daha olmayacak. Evet, bir daha böyle bir şey kesinlikle olmayacak.”

Velçaninov gülümsedi.

“Ben de oraya gitmeyeceğim.”

“Bir bakıma, ben de bunu söylemek istiyorum size işte efendim.”

Velçaninov biraz bozulmuştu. Sinirli bir tavırla,

“Ama dünyada tek erkek ben değilim ki.”

Tekrar kulaklarına kadar kızardı Pavel Petroviç.

“Sizden böyle bir şey duymak üzdü beni Aleksey İvanoviç. İnanın bana, Nadejda Fedoseyevna’ya saygım sonsuzdur...”

“Affedersiniz, affedersiniz, öyle bir şey demek istemedim. Ancak, benim yanınızda olmamı böylesine önemsemenez... ve bana böylesine yürekten güvenmeniz tuhafıma gitti de...”

“Özellikle güveniyordum, çünkü o güne kadar olanlardan sonra...”

Birden durdu Velçaninov,

“Öyleyse, siz şimdi benim dürüst biri olduğumu düşünüyorsunuz demektir, öyle mi?” diye sordu.

Başka zaman olsa, bu sorusunun saflığına kendi de şaşardı.

Pavel Pavloviç başını önüne eğdi.

“Her zaman öyle olduğunuzu düşünmüşümdür.”

“Öyle olsa gerek... Ben o anlamda söylemedim, yani öyle bir düşüncem yok... Her türlü... önyargıya karşın, yalnızca söylemek istediğim...”

“Evet, her türlü önyargıya karşın.”

Velçaninov, içindeki merakın büyüklüğünü hissediyordu, artık tutamadı kendini.

“Ya Petersburg’a geldiğinizde?”

“Petersburg’a geldiğimde de son derece dürüst bir insan olduğunuzu düşünüyordum, efendim. Her zaman saygı duymuşumdur size Aleksey Ivanoviç.”

Pavel Pavloviç gözlerini kaldırdı; aydınlık, biraz mahcup bakışını karşısındakine doğrulttu. Velçaninov birden ürktü: (Konuyu kendi açmış olsa da) bir şeyin olmasını ya da sınırı geçmesini hiç istemiyordu.

Pavel Pavloviç birden kararını vermiş gibi,

“Sizi seviyordum Aleksey Ivanoviç,” diye başladı, T.’de kaldığınız o bir yıl süresince de sevdim. (Velçaninov’un korkusunun karşısında biraz titrek bir sesle sürdürdü konuşmasını:) Farkına varmış olmalısınız, farkına varmanız için size birazcık uzak duruyordum. Gerçi buna hiç de gerek yoktu. Ve bu dokuz yıl süresince hep hatırladım sizi, çünkü hayatımda o bir yıl kadar güzel bir yıl yaşamadım. (Pavel Pavloviç’in gözleri pek bir parlıyordu.) Çoğu sözünüz, düşünceniz aklımdan çıkmıyordu. Sizi her zaman son derece iyi yürekli, akli başında, kültürlü bir insan olarak hatırladım. ‘Büyük düşünceler büyük zekâlardan çok, büyük duygulardan doğar.’⁵ Siz söylemiştiniz bunu, belki unutmuşsunuzdur, ama ben unutmadım. Her zaman sizin bû-

yük bir duygu adamı olduğunuzu düşünmüşümdür... yani her şeye karşın, inanmışımdır size..."

Birden titredi Pavel Pavloviç'in çenesi. Velçaninov tam anlamıyla korku içindeydi. Beklenmedik bu havayı ne pahasına olursa olsun dağıtması gerekiyordu.

Kızarak, gergin bir sabırsızlıkla,

– Lütfen, yeter artık, Pavel Pavloviç, diye mırıldandı. (Birden yükseltti sesini:) Hem niçin, niçin bu hasta, sinirleri bozuk, neredeyse kendinde olmayan bu insanın üstüne üstüne geliyorsunuz; karanlıklara sürüklüyorsunuz onu... çünkü her şey bir hayal, bir yanılgı, yalan, yüz karası, gerçek dışı ve ölçüsüz... Önemli olan da utanç verici, ölçüsüz olması! Ve her şey saçma. İkimiz de aşağılık, düzeysiz, iğrenç insanlarız... İster misiniz, hemen şimdi burada, beni sevmemekle kalmayıp, benden nefret ettiğinizi, yürekten nefret ettiğinizi, bilmeden yalan söylediğinizi kanıtlayayım size, ister misiniz? Beni oraya yalnızca nişanlanacağınız kızı denemek için, böyle komik bir şey için değil (aklın alacağı bir şey mi bu!); sırf orada beni görmeleri, benden nefret etmeleri, için bana 'Gör bak! Böyle bir kızla evleneceğim ben işte, gör bakalım!' demek için götürdünüz, sürüklediniz beni oraya! Amacınız bana meydan okumaktı. Kendiniz bunun farkında değildiniz belki, ama öyleydi, çünkü her an bunu hissediyordunuz... Ne var ki, nefret duymadan kimse kimseye meydan okumaz. Demek, benden nefret ediyorsunuz..."

Velçaninov yüksek sesle böyle konuşarak odanın içinde koşar adımlarla dolaşmayı sürdürüyordu. Canını en çok sıkan, gururunu inciten de onu böylesine küçük düşüren bir itirafta bulunması, Pavel Pavloviç'in düzeyine inmesiydi.

Pavel Pavloviç (gene alt çenesi titremeye başlamıştı) kararlı bir fısıltıyla hemen karşılık verdi:

"Sizinle barışmak istiyordum Aleksey İvanoviç."

Velçaninov, şimdiye kadar hiç kimse hiçbir zaman kendisine böyle bir hakarete bulunmamış gibi büyük bir hiddete kapılmıştı!

"Bir kez daha söyleyeyim size diye bağırdı," hasta, sinirleri bozuk bir insanın... ne dediğini bilmediği, sayıkladığı bir an-

da, ağzından olmamış bir şeyle ilgili laf almak için üstüne üstüne gidiyorsunuz! Biz... evet, biz ayrı dünyanın insanlarıyız, bunu unutmayın ve... ve... (büyük bir nefretle fısıldadı:) aramızda bir mezar var!”

Ve o anda kendine geldi.

Pavel Pavloviç’in yüzü birden değişmiş, sapsarı olmuştu.

“Peki ama nereden biliyorsunuz, nereden biliyorsunuz (Velçaninov’a doğru yürüyüp, göğsünü komik bir biçimde yumruklayarak bağıırıyordu.) bu mezarın buramda... olduğunu nereden biliyorsunuz? Buradaki küçük mezarı biliyorum ben ve ikimiz bu mezarın iki yanında ayakta duruyoruz, ama benim olduğum yanda sizin olduğunuz yandan çok... (kalbini yumruklayarak, sayıklıyormuş gibi, alçak sesle sürdürüyordu konuşmayı:) çok, çok fazla, çok fazla...”

O anda kapı çingırağının beklenmedik bir biçimde çalınması ikisini de kendine getirdi. Her kimse, çingırağın ipine, koparmaya kararlıymış gibi asılıyordu.

Velçaninov telaşlandı.

“Kimse benim kapımı böyle çalmaz,” dedi.

Pavel Pavloviç de bir anda telaşlanmış, hemen eski Pavel Pavloviç’e dönüşmüş, ürkek ürkek fısıldamıştı:

“Doğrusu, benimkini de.”

Velçaninov yüzünü buruşturup kapıyı açmaya gitti.

Antreden genç, gür, kendinden son derece emin bir ses geldi:

“Bay Velçaninov, yanılmıyorum değil mi?”

“Ne vardı?”

Gür ses devam etti:

“Trusotski adında birinin şu anda burada olduğuyla ilgili kesin bilgim var. Hemen görmem gerekiyor kendisini.”

Kendinden pek emin bu adamı okkalı bir tekmeyle merdivenden aşağı yuvarlamayı elbette isterdi Velçaninov. Ama düşündü, yana çekilip yol verdi ona.

“Bay Trusotski içerde, girin...”

XIV

SAŞACIK İLE NADYACIK

Çok genç, on dokuz yaşında, hatta belki biraz daha küçük bir genç girdi odaya. Kendine güven okunan yüzünün güzelliği çok daha genç gösteriyordu onu. Şık giyimliydi, en azından, giysisi üzerinde güzel duruyordu. Boyu ortalamanın biraz üstündeydi. Dış görünüşünde daha çok siyah, sık, karışık saçları ile cesaret okunan koyu renk iri gözleri dikkati çekiyordu. Yalnızca, burnu biraz iri ve kalkıktı. Bu olmasa, hayli yakışıklı sayılabilirdi. Mağrur bir tavırla girdi odaya.

“Yanılmıyorsam, Bay Trusotski ile konuşmak fırsatına erişiyorum.

Tane tane, özellikle de hazla “fırsat” sözcüğüne vurgu yaparak (yani bununla, Bay Trusotski ile konuşmanın kendisi için hiç de bir onur veya zevk olamayacağını anlatmak istiyordu) böyle dedi.

Velçaninov durumu anlamaya başlamıştı; Pavel Pavloviç’in içine de bir şeylerin doğduğu belliydi; ama kendine hâkim olmaya çalışıyordu. Şöyle bir kurularak karşılık verdi:

“Sizi tanımak benim için bir onur olmamakla birlikte, sanırım, bir işim de yoktur sizinle.”

Genç adam kendinden emin, akıl verir bir tavırla,

“Önce dinleyin, düşüncenizi sonra söylersiniz,” dedi.

Boynuna asılı kaplumbağa kabuğu saplı tek gözlüğünü çıkardı, onunla masadaki şampanya şişesini incelemeye başladı. Şişeyi incelemeyi sakın bir tavırla bitirdikten sonra gözlüğünü yerine astı, tekrar Pavel Pavloviç’e dönüp kendini tanıttı:

“Aleksandr Lobov.”

“Kimin nesidir bu Aleksandr Lobov?”

“Ben. Adımı hiç duymadınız mı?”

“Hayır, efendim.”

“Haklısınız, duymuş olamazsınız. Özellikle sizi ilgilendiren önemli bir iş için geldim buraya. Ama önce izin verin, oturayım, yoruldum çünkü...”

Velçaninov,

“Oturun,” dedi.

Oysa genç adam o önermeden önce oturmuştu bile. Velçaninov, göğsünde artan ağrıya karşın, bu küstah küçük adamın söyleyeceklerini merak ediyordu. Küçük, çocuksu, pembe, güzel yüzünde Nadya’yı hatırlatan bir şey varmış gibi geliyordu ona.

Genç, karşısındaki sandalyeyi başının küçümser bir hareketiyle Pavel Pavloviç’e gösterip,

“Siz de oturun,” dedi.

“Önemli değil, ben ayakta durabilirim.”

“Yorulacaksınız. Bay Velçaninov, bizi yalnız bırakmak zorunda değilsiniz.”

“Bir yere gitmeme gerek yok, öyle ya, benim evim burası.”

“Nasıl isterseniz. Ne yalan söyleyeyim, bu beyefendiyle konuşmama tanık olmanızı isterim bile. Nadejda Fedoseyevna sizinle ilgili çok güzel şeyler söyledi bana.”

“Ya! Ne zaman?”

“Siz ayrıldıktan hemen sonra. Şu anda oradan geliyorum. (Pavel Pavloviç’e döndü.) Bakın ne diyeceğim Bay Trusotski.. (Koltuğa gelişigüzel yayılıp dişlerinin arasından mırıldandı:) Uzun zamandır seviyoruz biz birbirimizi ve birbirimize söz verdik. Şu anda aramızda bir engel oluşturuyorsunuz. Size aramızdan çekilmenizi önermeye geldim. Bu önerim sizin için uygun mu?”

Pavel Pavloviç şöyle bir sendelemişti bile. Yüzü bembeyazdı, ama o anda hınzır bir gülümseme belirdi dudaklarında. Kısaca,

“Hayır, uygun değil,” diye kesip attı.

Genç adam koltukta şöyle bir dönüp bacak bacak üstüne attı.

“Demek öyle!”

Pavel Pavloviç,

“Kiminle konuştuğumu bile bilmiyorum,” diye sürdürdü konuşmasını. “Ayrıca, sanırım, bu konuşmayı burada kesmemiz gerekiyor.”

Böyle dedikten sonra o da oturmayı gerekli gördü.

Genç adam umursamaz bir tavırla,

“Yorulacağınızı söylemiştim,” dedi. “Biraz önce söyledim si-

ze, soyadım Lobov ve Nadejda Fedoseyevna ile ben birbirimize söz verdik; dolayısıyla, şimdi söylediğiniz gibi, kiminle konuştuğunuzu bilmediğinizi söyleyemezsiniz; dahası, konuşmamızı burada kesmemizin gerektiğini de düşünemezsiniz. Üstelik bu benden çok, son derece yüz­süzce davrandığınız Nadejda Fedoseyevna'yı ilgilendiriyor. Dolayısıyla, olayın açıklığa kavuşturulması için yeterli bir neden var ortada.

Genç adam bütün bunları bir züppe gibi, lütfen, bazı sözcükleri tam söyleyerek dişlerinin arasından mırıldanıyordu. Hatta bu arada tekrar saplı gözlüğünü bir an için çıkarmış, bir yandan konuşurken bir yandan da bir şeye bakmıştı.

Pavel Pavloviç pek sinirli,

“Bir dakika, genç adam...” diye bağırarak oldu.

Ama “genç adam” susturdu onu.

“Başka bir durumda bana ‘genç adam’ diye hitap etmenize izin vermezdim kuşkusuz; ama şimdi, siz de kabul edersiniz ki, gençliğim sizin karşınızda en büyük üstünlüğümdür; ancak, sözgelimi, Nadya'ya bir bilezik hediye ettiğiniz bugün için siz bir damlacık da olsa, benden gençsiniz.”

Velçaninov,

“Ah seni uyanık!” diye mırıldandı.

Pavel Pavloviç ağırbaşlı bir tavırla durumu toparlamaya çalıştı:

“Ne olursa olsun, beyefendi, öne sürdüğünüz nedenlerinizi, bu yakışıksız ve hayli kuşkulu nedenlerinizi gene de tartışmaya değer bulmuyorum. Bütün bunlar çocukça, saçma... Yarın çok saygıdeğer Fedosey Semyonoviç'le görüşürüm, şimdi rica ediyorum, hemen gidin buradan.”

Öfkesine hakim olamayan genç Velçaninov'a döndü. Heyecanlı,

“Şu adamın yaptığını görüyorsunuz, değil mi!” diye haykırdı. Onu oradan dil çıkararak kovduklarına bakmadan, hâlâ yarın yaşlı adama bizi şikâyet etmeye gidecek! Siz, inatçı adam, bununla kızı zorla almaya çalıştığınızı, toplumsal barbarlığın sonucu kızcağızı baskı altına almış kafasız insanlardan onu satın almak istediğinizi kanıtlamış olmuyor musunuz? Oysa sa-

nırım, sizden iğrendiğini yeterince göstermiştir size. Öyle ya, bugünkü yakışksız hediyenizi, bileziğinizi geri verdi size, öyle değil mi?”

Ûrperdi Pavel Pavloviç.

“Kimse bilezik falan geri vermedi bana, öyle bir şey olamaz da!”

“Nasıl, olamaz? Bay Velçaninov geri vermedi mi size o bileziği?”

Bir an “Tüh, kahretsin!” diye geçirdi içinden Velçaninov. Yüzünü buruşturarak,

“Sahi, Pavel Pavloviç,” dedi, “Nadejda Fedoseyevna bugün benden şu kutuyu size vermemi istemişti. Almak istemedim, ama çok rica etti... Alın... Üzgünüm...”

Bileziğin olduğu kutuyu mahcup bir tavırla çıkardı, donup kalmış Pavel Pavloviç’in önüne bıraktı.

Genç adam Velçaninov’a döndü, sertçe,

“Şimdiye kadar neden vermediniz onu kendisine?” diye sordu.

Velçaninov yüzünü ekşitti.

“Sanırım, zamanım olmadı.”

“Çok tuhaf.”

“Ne-e-e?”

“Kabul edersiniz ki, en azından, tuhaf... Ama burada bir yanlışlık olduğunu kabul etmeye hazırım.”

Velçaninov o anda ayağa fırlayıp bu çocuğun kulağına yapışmayı çok isterdi. Ama tuttu kendini. Birden anlamlı anlamlı gülmeye başladı. Çocuk da güldü. Pavel Pavloviç ise gülecek durumda değildi. Velçaninov, Lobov’a gülerken Pavel Pavloviç’in, kendisine çok kötü baktığını fark etseydi, bu adamın o anda çok uğursuz bir sınırı geçmek üzere olduğunu anlardı... Ama Velçaninov onun bu bakışını görmemiş olsa da, onu tutmasının gerektiğini düşünüyordu. Dostça bir ses tonuyla,

“Bakın ne diyeceğim, Bay Lobov,” diye başladı, “değinmek istemediğim öteki nedenlerin tartışmasına girmeden size yalnızca şunu söylemek isterim: Pavel Pavloviç Nadejda Fedoseyevna ile evlenmeyi düşünürken yanında üç şey getirmektedir:

Önce, bu saygın aileye kendisiyle ilgili her türlü bilgiyi; ikinci olarak, durumunun kişisel saygınlığını; ve nihayet, malını mülkünü... dolayısıyla, karşısına sizin gibi, belki çok üstün özellikleri olan, ama bu kadar genç bir rakibin çıkmasına şaşması, sizi ciddi bir rakip olarak kabul edememesi... bu yüzden bu konunun kapanmasını istemesi doğaldır.”

“‘Bu kadar genç’ ne demek? Bir ay sonra on dokuzumu biteceğim. Yasalarımıza göre, evlenme çağına gireli çok oluyor. İşte o kadar...”

“Peki ama, milyoner bile olsanız, ya da gelecekte insanlığa büyük yararları dokunacak, herkesin minnettar olacağı biri... hangi baba kızını size vermeyi kabul eder? On dokuz yaşında bir insan kendi haklarını bile savunacak olgunluğa henüz erişmemiştir, oysa siz bir başka insanın, yani sizin gibi bir çocuğun gelecek sorumluluğunu da üstlenmek istiyorsunuz! Ayrıca, pek dürüstçe bir şey değil bu, ne dersiniz? Bunu söylemek hakkını buluyorum kendime, çünkü biraz önce Pavel Pavloviçle sizin aranızda bir aracıymışım gibi konuştunuz benimle.”

Genç adam,

“Ah, sahi, Pavel Pavloviç’ti adı!” dedi. “Nedense hep Vasil Petroviç’miş gibi geliyordu bana. (Velçaninov’a döndü.) Size bir şey söyleyeyim mi, hiç şaşırtmadınız beni. Sizin de onlar gibi olduğunuzu tahmin ediyordum! Oysa çok tuhaftır, sizin için belli ölçüde aydın biri olduğunuzu söylemişlerdi bana. Ne var ki, saçma bütün bunlar. Asıl olan, sizin dediğiniz gibi, ortada benim açımdan herhangi olumsuz bir durumun olmamasıdır, hatta tam tersi... Şunu söyleyebilirim size: Önce, birbirimize söz verdik; ayrıca, iki tanığın huzurunda yemin ettim; gün gelir başka birini sever ya da benden ayrılmak isterse, kolayca ayrılabilmemiz için hemen o gün, kendisine ihanet ettiğimle ilgili bir belgeyi götürüp gereken makama vereceğim. Ayrıca, ileride fikir değiştirir, o belgeyi vermekten vazgeçersem, bunu güvenceye almak amacıyla da, düğünümüzün olacağı gün kendisine, onun adına imzalayacağım bir de yüz bin rublelik senet vereceğim. Böylece, kendisine ihanet ettiğim belgesini vermemekte diretirsem senedimi işleme koyabilecek, beni mahkemeye vere-

bilecek! Bu demektir ki, geleceği güvende olacak. Kimsenin geleceğiyle oynamam ben. Evet, önce bu...”

Velçaninov yüksek sesle,

“Bahse girerim, bu akli size... adı neydi... Predposilov verdi, değil mi?”

Pavel Pavloviç kötü kötü gülümsedi:

“Hi-hi-hi!”

“Neden öyle kıs kıs gülüyor bu adam? Doğru tahmin ettiniz... Predposilov’un fikri bu. Kabul edersiniz ki, güzel bir fikir. Yürürlükte olan yasa bir işe yaramıyor artık. Elbette, onu hayatımın sonuna kadar sevmek niyetindeyim... Predposilov’un bu fikrine Nadya çok gülüyor... Ama kim ne derse desin, güzel bir fikir; kabul edersiniz ki, aynı zamanda dürüst bir düşünce de. Kim böyle bir karar verebilir?”

“Bana sorarsanız, o arkadaşınız, dürüst olmaması bir yana, iğrenç de.”

Genç adam omuz silkti. Kısa süren bir sessizlikten sonra,

“Gene şaşırtmadınız beni,” dedi. “Bu tür şeylere çok uzun zamandır şaşmıyorum artık. Predposilov bu durumda hemen keserdi sözünüzü, şöyle derdi size: ‘Son derece doğal olan bu tür şeyleri anlayamamanızın nedeni, önce anlamsız, sonra belki de, bomboş bir yaşam sürmenizin sonucu olağan duygularınızın, anlayışınızın bozulmuşluğudur.’ Bununla birlikte, henüz birbirimizi anlayamıyor da olabiliriz. Ne de olsa, bana sizinle ilgili çok güzel şeyler söylediler... Elli yaşında olabilir misiniz?”

“Konumuza gelin lütfen.”

“Kabalığımı bağışlayın, yaşınızı sorarken kötü bir niyetim yoktu. Devam ediyorum, hiç de, buyurduğunuz gibi, geleceğin bir milyoneri (nasıl aklınıza geldi böyle bir şey!) değilim. Gördüğünüz gibi, sıradan bir insanım, bununla birlikte, geleceğimden eminim. Kimsenin bana minnettar olmasını istediğim de yoktur; yalnızca kendimin, karımın geleceğini garantiye alacağım, o kadar. Elbette, şu anda hiçbir şeyim yok, hatta eğitimimi bile çocukluğumdan beri onların evinde sürdürmekteyim...”

“Nasıl yani?”

“Yani, şu Zahlebinin’in uzak akrabası birinin oğluyum, ben sekiz yaşındayken annem babam ölünce ihtiyar yanına aldı beni, sonra liseye yazdırdı. Bilmek istiyorsanız söyleyeyim, çok iyi bir insandır kendisi...”

“Bunu biliyorum...”

“Evet, ama çok da eski kafalıdır. Öte yandan, iyi yürekli... Hayatımı kendim kazanmak, yalnızca kendime sorumlu olmak için uzun zaman önce onun vesayetinden çıktım.”

Velçaninov merak etti:

“Peki ne zaman?”

“Neredeyse dört ay olacak.”

“Evet, her şey anlaşıldı şimdi: Nadya ile çocukluk arkadaşısınız! Peki, bir yerde çalışıyor musunuz?”

– Evet, özel bir işte... Bir noterin bürosunda. Aylığım yirmi beş ruble. Kuşkusuz, şimdilik yirmi beş ruble... oraya girmek istediğimde o kadar da yoktu. Daha önce demir yollarında çalışırken on ruble alıyordum, ama şimdilik böyle, kuşkusuz...

“Peki, evlilik teklifinde bulundunuz mu?”

“Resmi olarak elbette, üç hafta önce...”

“Sonuç?”

“İhtiyar önce çok güldü, kahkahalar attı, ama sonra kızdı, arkasından Nadya’yı asma kata kilitlediler. Ama o kahramanca direndi... Ne var ki işin böyle olmasına, demir yollarına girmeden dört ay önce, ihtiyarın ısrarına karşın, benim onun sözünü dinlemeyip dairesinden ayrılmam neden oldu. Çok değerli bir ihtiyardır, tekrar ediyorum, evde son derece iyi, neşeli bir babadır, ama dairede düşünemeyeceğiniz kadar serttir! Jüpiter gibi oturur masasında! Elbette, bu tavrından hoşlanmadığımı söyledim kendisine, ama her şey şef yardımcısının başının altından çıktı. Adamın aklına, kendisine ‘hakaret’ ettiğim için benden şikâyetçi olmak esmiş. Oysa yalnızca geri kafalı olduğunu söylemiştim o kadar...”

“Peki, dairede çok mu alıyordunuz?”

“Eh, oldukça!.. İhtiyar kolluyordu beni... Söylüyorum size, çok iyi yüreklidir, ama biz gene de yılmayacağız. Kuşkusuz, yirmi beş ruble geçimimize yetmeyecek; ama yakın zamanda kont Zavileys-

ki'nin kötü durumdaki çiftliklerinde görev almayı umuyorum, o zaman üç bin rubleye kadar alabilirim. O olmazsa avukatlık yapacağım. Günümüzde herkes avukat arıyor... Vay canına! nasıl gök gürledi, fırtına geliyor, iyi ki yağmura yakalanmadan gelmişim. Oradan buraya yürüyerek, çoğu zaman da koşarak geldim."

"Peki söyler misiniz, yürüyerek geldiyseniz, ayrıca sizi eve de almıyorlarsa Nadejda Nikitişna ile ne zaman konuştunuz?"

"Ah, evet, çitten konuşmuş olabiliriz! Orada sarışın kızı gördünüz, değil mi? (Gülümsedi genç adam.) Yani Mariya Nikitişna'yı... Tam bir yılanıdır o Mariya Nikitişna!.. Neden yüzünüzü buruşturdunuz? Gök gürültüsünden korkmadınız ya?"

"Hayır, hastayım, çok hastayım..."

Velçaninov gerçekten de, göğsüne birden saplanan ağrıdan yüzünü buruşturarak koltuktan kalkmış, odanın içinde dolaşmayı denemişti.

Genç adam ayağa fırladı.

"Ah, size rahatsızlık verdim galiba, huzursuz olmayın, hemen gidiyorum!"

Velçaninov kırıncı olmak istemedi.

"Hayır, rahatsızlık vermiyorsunuz," dedi.

"Ne demek rahatsızlık vermiyorsunuz? Şçedrin'i hatırlıyor musunuz? 'Kolıbelnikov'un karnı ağrıyor.'"

"Evet, hatırlıyorum..."

Genç adam,

"Ben de," dedi. Handiyse gülerek Pavel Pavloviç'e döndü. "Evet, Vasiliy... ah, evet, gene şaşırdım, Pavel Pavloviç, bitiriyoruz artık! Anlamanız için sorumu tekrarlıyorum: Yarın benim yanımda anne babaya Nadejda Fedoseyevna ile ilgili düşüncenizden vazgeçtiğinizi resmen açıklamayı kabul ediyor musunuz?"

Pavel Pavloviç sabırsız, öfkeli bir tavırla ayağa fırladı.

"Kabul etmiyorum, kesinlikle kabul etmiyorum! Ayrıca, bir kez daha söylüyorum size, rahat bırakın beni... Çünkü sizin bu yaptığınız çocukluk, aptallık!"

Genç adam pek mağrur bir tavırla gülümseyerek Pavel Pavloviç'e parmağını tehdit edercesine salladı.

“Bakın! Hesapta yanılmayasınız! Böyle bir yanlış insanı nereye kadar götürür, biliyor musunuz? Uyarıyorum sizi, dokuz ay sonra orada terslenip süklüm püklüm geri döndüğünüzde Nadejda Fedoseyevna’dan kendi isteğinizle vazgeçmek zorunda kalacaksınız. O zaman çok daha kötü olacak sizin için; evet, oraya kadar vardıracağsınız işi! Uyarlamak zorundayım sizi: Şu anda samanlıkta yatan bir köpek gibi rahatsınız (affedersiniz, yalnızca bir benzetmeydi bu), ileride size de, kimseye de bir yararı olmayacak... İnsanlık edip, tekrar söylüyorum size: İyi düşünün, hayatınızda ilk kez akıllı olmaya zorlayın kendinizi.”

Pavel Pavloviç öfkeyle yükseltti sesini:

“Rica ederim, akıl verineyi bırakın bana! Öte yandan, bu iğrenç tehditlerinize karşı da hemen yarın gereken önlemleri, sert önlemleri alacağım!”

“İğrenç tehdit mi dediniz? Ne diyorsunuz siz? Böyle düşünüyorsanız, asıl iğrenç olan sizsiniz. Bununla birlikte, yarına kadar beklemeyi kabul ediyorum, ama eğer... Ah, gene gök gürledi! (Velçaninov’u başıyla selamladı) hoşça kalın, sizinle tanıştığuma çok sevindim!”

Yağmura yakalanmamak için acele ediyormuş gibi kapıya koştu.

XV ÖDEŞTİLER

Genç adam kapıdan çıkar çıkmaz Pavel Pavloviç, Velçaninov’un yanına koştu.

“Gördünüz mü? Gördünüz mü?”

Velçaninov bir şey düşünmeden,

“Hiç şansınız yok!” dedi.

Göğsündeki giderek artan ağrı olmasaydı böyle söylemeyecekti. Pavel Pavloviç, bir yeri yanmış gibi ürperdi.

“Evet, demek bana acıdığınız için bileziği geri vermediniz... ha?”

“Zamanım olmadı...”

“Yakın bir dost, yakın bir dosta yürekten acıdığı için mi?”

Velçaninov’un canı sıkıldı.

“Evet, acıdım...(Bileziği nasıl aldığını, Nadejda Fedoseyevna’nın onu buna nasıl zorladığını kısaca anlattı...) İnanın, buna tatsız olayın olacağını bilseydim, kesinlikle almazdım ondan bu bileziği!”

Pavel Pavloviç kıs kıs güldü.

“Kızdan hoşlandınız ve aldınız!”

“Saçmalıyorsunuz. Ama bağışlamak gerekir sizi. Demin de gördünüz, olaydaki kahraman olan ben değilim, başkaları!”

“Ama gene de hoşlandınız.”

Pavel Pavloviç oturdu, kadehini doldurdu.

“Meydanı o çocuğa bırakacağımı mı sanıyorsunuz? Onun hakkından gelmesini bilirim ben. Yarın gidip dersini vereceğim. Çocukluğunu bilecek!..”

Kadehindeki şarabın hepsini bir dikişte içti, tekrar doldurdu. Şimdi her zaman olduğundan daha bir rahat, teklifsizdi.

“Evet, Nadyacıkla Saşacık sevimli çocuklar, hi-hi-hi!”

Öfkeden ne dediğini, ne yaptığını bilemez bir durumdaydı. O anda gök çatırdayarak gürledi. Şimşek göz kamaştırırcasına çaktı, yağmur bardaktan boşanırca yağmaya başladı. Pavel Pavloviç kalktı, açık pencereyi kapadı.

“Biraz önce ‘gök gürültüsünden korkmadınız ya’ diye sordu size... hi-hi-hi! Velçaninov gök gürültüsünden korkacak ha! KobılNIKOV’un, öyle miydi adı, KobılNIKOV’un... Bir de eli yaş, öyle mi?”

Hınzır hınzır gülüyordu Pavel Pavloviç.

Velçaninov, ağrısından sözcükleri güçlkle söyleyerek,

“Ama siz de iyice yerleştiniz buraya, dedi. Ben yatacağım... siz ne yaparsanız yapın.”

Pavel Pavloviç gücenmiş gibi,

“Böyle bir havada köpeği bile atmazlar sokağa,” dedi.

Bununla birlikte, gücenmeye hakkı olduğuna sevinmiş gibiydi de.

Velçaninov,

“Siz oturun varın, şarap için...” diye mırıldandı.

Divana uzanıp hafiften inlemeye başladı.

“Uyuyacak mısınız? Peki, korkmuyor musunuz?”

Velçaninov birden kaldırdı başını.

“Neden?”

– Hiç, öylesine sordum işte. Geçen sefer sanki korkmuştu-
nuz da, bana öyle mi gelmişti yoksa...

Dayanamadı Velçaninov, öfkeyle yüzünü duvara döndü.

“Aptalsınız siz!”

“Hiç önemli değil, dedi Pavel Pavloviç.”

Hasta Velçaninov yatar yatmaz, ona bir yıl gibi uzun gelen
bir dakika sonra sanki uykuya dalmıştı.

Gün boyu süren olağanüstü gerginliği; üstelik, son günler-
de bozulan sağlık durumu onu bir çocuk gibi güçsüz bırak-
mıştı. Ama gene de ağrısı üstün çıktı, yorgunluğunu da, uyku-
suzluğunu da arka plana attı. Bir saat sonra uyandı, ağrı çeke-
rek divanda doğruldu. Fırtına dinmişti. Odanın içi sigara du-
manı kaplıydı, masanın üzerindeki şişe boşalmıştı, Pavel Pav-
loviç öteki divanda uyuyordu. Başı divanın yastığında, sırtüstü
yatıyordu. Soyunmamıştı, çizmeleri de ayağındaydı. Saplı göz-
lüğünü cebinden sarkmış, kordonunun ucunda neredeyse yere
değiordu. Şapkası hemen yanında, yerdeydi. Velçaninov bak-
tı Pavel Pavloviç’e, canı sıkıldı, uyandırmadı onu. Acıdan yata-
madığı için odanın içinde kıvranarak, inleyerek dolaşmaya baş-
ladı. Göğsündeki ağrı korkutuyordu onu. Nedensiz de değildi
bu korkusu. Uzun zamandır vardı göğsünde bu ağrı, ama böyle
bir nöbet çok seyrek, yılda bir ya da iki yılda bir geliyordu. Ka-
raciğerinin sancıldığını biliyordu. Önceleri kaburgasının hemen
altında veya biraz daha yukarıda göğsünün bir noktasında küt,
güçlü, ama sinir bozucu baskılı bir ağrı toplanıyor gibi geliyor-
du ona. Ağrı kimi zaman aralıksız on saat artarak sürüyordu.
Sonunda öylesine çoğalıyordu, baskı öylesine dayanılmaz dere-
ceye varıyordu ki, hasta öleceğini sanmaya başlıyordu. Bir yıl
önce gelen ve on saat sürdükten sonra geçen son nöbet sırasın-
da öylesine güçsüz düşmüştü ki, yatakta yatarken kolunu çok
zor oynatabiliyordu; doktor günde ancak birkaç bardak açık

ay içmesine, henüz anne sütü emen bir bebek gibi, et suyunda ıslatılmış küçük bir parça ekmek yemesine izin vermişti. Bu ağrı çeşitli nedenlerle gösteriyordu kendini. Ama özellikle sinirlerinin bozulmasından sonra... Çok tuhaftır, kimi zaman da sinirlerinin bozulmasının ilk yarım saatinde hafif nöbetler halinde başlıyor ve bir anda bütünüyle kesiliyordu. Kimi zaman, son nöbet geldiğinde olduğu gibi, ne yaparsa yapsın, bir yararı olmuyor, ağrı birçok kez kusturucu ilaç alması sonucunda dinliyordu. Doktor daha sonra, onun zehirlendiğinden emin olduğunu söylemişti. şimdi sabaha daha çok vardı, gece geç saatte doktor çağırmak istemiyordu. Aslında doktorlardan hoşlanmıyordu da. Sonunda dayanamadı, sesli sesli inlemeye başladı. İnlemesine Pavel Pavloviç uyandı. Divanda doğrulup oturdu, iki odanın arasında koşarcasına gidip gelmekte olan Velçaninov'un iniltisini korkuyla ve şaşkınlık içinde dinlemeye, bakışlarıyla onu izlemeye başladı. Her zaman olduğundan daha çabuk içip bitirdiği şişenin onu çarptığı belliydi. Bir süre toparlayamadı kendini. Sonunda ayağa fırlayıp Velçaninov'a koştu. Velçaninov anlaşılmaz bir şeyler mırıldadı ona.

Birden aşırı bir heyecana kapıldı Pavel Petroviç.

"Karaciğerinizde sizin ağrınız, bilirim bu ağrıyı! Pyotr Kuzmiç Polosuhin'in de böyle sancırdı karaciğeri! Lapa koymak iyi gelir. Pyotr Kuzmiç hep lapa koyardı... İnsanı öldürür bu sancı! Hemen Mavra'ya gidip lapa yaptırayım, ne dersiniz?"

Velçaninov sinirli bir tavırla kolunu salladı.

"Gerekmez, gerekmez. Hiçbir şey istemiyorum."

Ama Pavel Pavloviç, Tanrı bilir niçin, olay z oğlunun kurtulmasıyla ilgiliymiş gibi, neredeyse kendinde değildi. Velçaninov'u dinlemiyor, ağrıyan yere sıcak kompres uygulanmasının; ayrıca, bir anda iki üç fincan sıcak "ama sadece sıcak değil, kaynar!" açık çay içmesinin gerektiğinde ısrar ediyordu. Velçaninov'un iznini beklemeden Mariya'ya koşmuş, her zaman boş duran mutfağı onunla birlikte düzene koymuş, ocağı yakmuş, semaverin altını üfleyerek tutuşturmuştu. Bu arada hastayı yatağına yatırmayı, üstünü çıkarmayı, battaniyeye sarmayı, yirmi dakikanın içinde ayı, ilk kompresi hazırlamayı da başarmıştı.

Katlı çok sıcak havluya sarılı bir tabağı neredeyse büyük bir heyecanla hastanın göğsüne koyarken şöyle dedi:

“Sıcak, çok sıcak bu tabak! Isıtacak başka bir şey bulamadım, aramak da uzun sürecekti. İnanın, sıcak tabak daha da iyi gelecek size. Pyotr Kuzmiç’te kendi ellerimle denemiştım, çok iyi gelmişti, gözlerimle gördüm. İnsanı öldürür bu ağrı. Çay da için, yudumlayın, ağzınız yanarsa yansın varsın. Yaşamaktan güzel bir şey yoktur...”

Mariya’yı sıkıştırıp duruyordu. Tabaklar iki üç dakikada bir değişiyordu. Üçüncü tabaktan ve bir dikişte içilen ikinci fincan kaynar çaydan sonra Velçaninov birden hafiflemiş gibi hissetti kendini.

Pavel Pavloviç,

“Ağrıyı yerinden oynattık, Tanrıya şükürler olsun!” diye haykırdı. “İyiye işaret bu!”

Sevinçle yeni bir tabak, kaynar çay almaya koştu.

Durmadan şöyle tekrarlıyordu:

“Acıyı kırdık ya, yeter! Yolcu ettik ağrıyı, gidiyor!”

Yarım saat sonra ağrı iyice hafiflemişti. Ama hasta o kadar bitkin düşmüştü ki, Pavel Pavloviç’in yalvarmalarına karşın, “bir tabak” daha konulmasını kabul etmedi. Halsizlikten gözleri kapanıyordu.

Alçak sesle,

“Uyumak istiyorum, uyumak istiyorum,” diye tekrarlıyordu.

Sonunda razı oldu Pavel Pavloviç.

“Peki, tamam!”

“Siz de yatın uyuyun... Saat kaç oldu?”

“İkiye çeyrek var.”

“Hadi yatın.”

“Yatacağım, yatacağım.”

Bir dakika sonra hasta tekrar seslendi Pavel Pavloviç’e.

Pavel Pavloviç koşup yanına geldi, üzerine eğildi. Velçaninov fısıldadı ona:

“Siz, siz... benden daha iyisiniz! Şimdi her şeyi anlıyorum, her şeyi, her şeyi... teşekkür ederim.”

Hemen fısıldayarak karşılık verdi Pavel Pavloviç:

“Uyuyun hadi, uyuyun.”

Parmaklarının ucuna basarak kendi divanına gitti.

Hasta, uykuya dalarken daha bir süre, Pavel Pavloviç'in aceleyle hazırladığını, üzerini çıkardığını ve nihayet mumları söndürüp, gürültü yapmamak için neredeyse soluk almadan divanına uzandığını duydu.

Mumların sönmesinden hemen sonra hemen derin bir uykuya daldı Velçaninov. Daha sonra açık seçik hep hatırladı o geceyi. Ne var ki, uyandığı dakikaya kadar rüyasında hep uyumadığını, son derece bitkin olmasına karşın, ne yaparsa yapsın uyuyamayacağını gördü. Sonunda rüyasında, akli tam anlamıyla başında olmasına, bunun gerçek değil, yalnızca bir sayıklama olduğunu bilmesine karşın, uyanıkken sanki sayıkladığını, çevresinde toplanmış hayalleri bir türlü kovamadığını görmeye başladı. Bu hayallerin hepsi tanındıktı. Odası insan doluydu sanki, dış kapı da açıktı. Bir sürü insan açık kapıdan içeri doluyordu, merdivende büyük bir kalabalık birikmişti. Odanın orta yerine konmuş masada, bundan bir ay önce gene böyle bir rüyada masada otururken gördüğü adam oturuyordu. O zaman olduğu gibi, gene dirseklerini masaya dayamıştı ve bir şey söylemek istemiyordu. Ama adamın başında şimdi yas kurdeleli kocaman bir şapka vardı. “Nasıl? Pavel Pavloviç miydi o yoksa?” diye düşünüyordu Velçaninov. Ama hiç konuşmayan adamın yüzüne bakınca, bunun başka biri olduğunu anladı. Velçaninov soruyordu kendine: “Neden yas kurdelesi var şapkasında?” Masanın çevresinde toplanmış insanların gürültüsü, haykırışları korkunçtu. Şimdiki rüyada insanların Velçaninov’a öfkesi o zamanki rüyada olduğundan çok daha büyüktü sanki. Ona doğru ellerini kollarını sallayarak tehditler savuruyor, bir şey için avazları çıktıkınca bağırıp çağırıyorlardı. Ama ne söylediklerini bir türlü anlayamıyordu Velçaninov. “Evet, bir sayıklama bu, farkındayım! diye düşünüyordu. Biliyorum, uyku tutmadı beni, içimdeki sıkıntıdan uyuyamadığım için kalktım yataktan!..” Ama bağırıp çağırımlar, insanlar ve onların davranışları, her şey öylesine canlıydı, öylesine gerçekti ki, kimi zaman bir kuşku düşünüyordu içine: “Gerçekten de bir sayıklama mı bu

acaba? Bu insanlar ne istiyorlar benden, Tanrım! Peki ama, bir sayıklama değilse, bu bağrısmaların şimdiye kadar Pavel Pavloviç'i uyandırmamış olması mümkün mü? Öyle ya, hemen şurada divanda yatıyor..." Sonunda, o rüyasında olduğu gibi, ansızın gene bir şey oldu. Herkes merdivenlere koştu, dışarıda yeni bir kalabalık içeri girmeye çalıştığı için kapıda korkunç bir sıkışıklık oluşmuştu. Dışarıdakiler kocaman, ağır bir şey taşıyorlardı. Merdivenin basamaklarına nasıl ağırca bastıkları, soluk soluğa bağrıstıkları duyuluyordu. Odada herkes bağırmaya başladı: "Getiriyorlar, getiriyorlar!" Bütün gözler parlamış, Velçaninov'a dönmüştü. Herkes gözdağı verircesine, heyecanla bağırarak merdiveni gösteriyordu ona. Bütün bunların bir sayıklama olduğundan hiç kuşkusu kalmamıştı artık Velçaninov'un. Gerçekten de, parmaklarının üzerinde yükselip insanların başı üzerinden, merdivendekilerin ne getirdiklerini görmeye çalışıyordu. Birden çarpmaya başladı kalbi, çarptı, çarptı ve o anda birden, tıpkı gene o rüyasında olduğu gibi, kapının çingırağı üç kez son derece güçlü çaldı. Ve gene bunun, rüyada olamayacak kadar canlı hissedilen gerçek bir çingırak sesi olduğu açık-tı!.. Çığlık atarak uyandı.

Ama, bu kez o zaman olduğu gibi kapıya koşmadı. İlk tepkisini değişik bir düşünce yönlendirmişti, (o anda en azından bir düşüncesi var mıydı) ama biri ne yapması gerektiğini fısıldamıştı sanki kulağına. Yatağında doğruldu, kendini savunmak, bir saldırıyı savuşturmak istiyor gibi kollarını öne uzattı, doğrudan Pavel Pavloviç'in uyuduğu yere doğru atılacak oldu, o anda üzerine doğru uzanmış iki kolla karşılaştı, sıkıca yakaladı kolları. Anlaşılan, biri üzerine eğilmiş, hemen yanında ayakta duruyordu. Perdeler inikti, ama bitişik odada perdeler açık olduğu için içerisi tam karanlık değildi, oradan hafif bir ışık geliyordu. O anda bir şeyin sol elinin avuç içini, parmaklarını büyük bir acıyla kestiğini hissetti ve bir bıçağın veya usturanın ağzını kavradığını anladı... O anda ağır bir şeyin pat diye yere düştüğü duyuldu.

Velçaninov belki üç kat güçlüydü Pavel Pavloviç'ten, ama mücadeleleri uzun, dolu dolu üç dakika sürdü. Velçaninov, Pa-

vel Pavloviç'in başını yakalayıp hemen yere eğdi, kollarını arkasına çevirdi. Ama nedense, onun kollarını arkasında bağlamak istedi. Kesilen sol eliyle Pavel Pavloviç'in kollarını arkasında tutarken sağ elini uzatıp pencere perdesinin ipini bulmaya çalıştı, uzun süre bulamadı, sonunda buldu, asılıp kopardı. Bunun için gerekli olan olağanüstü gücü o anda nasıl bulduğuna sonraları kendi de şaşmıştı. Bu üç dakika süresince ikisi de bir şey söylememişti. Yalnızca soluk soluğa boğuştukları duyuluyordu. Pavel Pavloviç'in kollarını arkasında bağladıktan sonra döşemeye fırlattı onu Velçaninov, ayağa kalktı, perdeleri açtı, panjuru kaldırdı. Issız sokak çoktan aydınlanmıştı. Pencereyi açıp temiz havayı içine çekerek birkaç dakika ayakta durdu. Saat dördü geçiyordu. Pencereyi kapadıktan sonra hiç acele etmeden dolaba gitti, temiz bir havlu aldı, kanını kesmek için sol elini sıkıca sardı. Halının üzerindeki ağzı açık ustura takıldı ayağına. Aldı usturayı, ağzını kapadı, Pavel Pavloviç'in yatığı divanın hemen önündeki sehpa da sabahtan beri unutulup kalmış tıraş kutusuna yerleştirdi, kutuyu büfenin çekmecesine koyup kilitledi. Bütün bunları yaptıktan sonra Pavel Pavloviç'in yanına gitti, sorular sormaya başladı ona.

Bu arada Pavel Pavloviç halıdan güçlükle kalkmış, koltuğa oturmuştu. Üstünü giyinmemişti, yalnızca bir gömlek vardı üzerinde, çizmeleri bile ayağında değildi. Gömleğinin kolları, sırtı kan içindeydi. Ama bu kan kendisinin değil, Velçaninov'un kesilen elinin kanıydı. Elbette Pavel Pavloviç'ti bu, ama biri bakınca ilk anda tanımayabilirdi onu. Yüzü öylesine değişmişti. Kolları arkasına bağlı olduğu için koltukta tuhaf bir biçimde dik oturuyordu. Yeşil bir renk almış, çarpılmış yüzünde büyük bir acı vardı. Arada bir ürperiyordu. Karanlık bakışını Velçaninov'un yüzüne dikmişti, ama bir şey göremiyordu sanki. Birden boş boş gülümsedi, masadaki su dolu sürahiyi başıyla işaret edip yarım bir fısıltıyla kısaca,

"Su içebilir miyim?" dedi.

Velçaninov bardağa su koyup getirdi, suyu kendi eliyle içirmek istedi ona. Pavel Pavloviç hırsla uzandı suya, üç yudum içtikten sonra başını kaldırdı, elinde bardakla karşısında ayak-

ta duran Velçaninov'un gözlerinin içine uzun uzun baktı, ama bir şey söylemedi, tekrar içmeye devam etti. Susuzluğunu giderdikten sonra derin bir iç geçirdi. Velçaninov yastığını, giysisini alıp bitişikteki odaya geçti, Pavel Pavloviç'i yatığı odanın kapısını kilitledi.

Ağrısı bütününüyle geçmişti. Biraz önceki kısa gerginlik anında ona nereden geldiğini bilemediği güçten sonra gene aynı bitkinlik çökmüştü üzerine. Olanları düşünmeyi deniyordu, ama bu kez kafası daha çok karışıyordu. Bu olay aşırı derecede sarsmıştı onu. Gözleri (kimi zaman on dakikadan bile daha fazla) kendiliğinden kapanıyordu. Sonra ürpererek birden uyanıyor, her şeyi hatırlıyor, kandan sıırsıklam havlu sarılı, acıyan elini kaldırıyor, hırsla, sıtma nöbeti gelmiş gibi düşünmeye başlıyordu. Açık seçik yalnızca bir şeye karar vermişti: Pavel Pavloviç gerçekten onun boğazını kesmek istemişti, ama belki on beş dakika öncesine kadar böyle bir düşüncesi yoktu. Ustura kutusu onda böyle bir düşünce uyandırmadan belki akşamdan dikkatini çekmemiş, yalnızca aklında kalmıştı. (Tıraş takımı her zaman büfenin gözünde kilitli dururdu, ancak Velçaninov dün, bazen yaptığı gibi, bıyığını, favorilerini düzeltmek için çıkarmıştı onu.)

Bu arada şöyle de düşünüyordu Velçaninov: "Daha önceden beni öldürmek niyeti olsaydı kuşkusuz, bir bıçak veya tabanca edinir, dün akşama kadar hiç görmediği benim usturamı hesaba katmazdı.

Nihayet altıyı vurdu saat. Velçaninov giyinip Pavel Pavloviç'in yanına gitti. Kapının kilidini açarken anlayamıyordu: Neden odaya kilitlemişti Pavel Pavloviç'i, neden o anda kovmamıştı onu evinden? Pavel Pavloviç'i giyinik görünce şaşırdı. Besbelli, ellerini çözmeyi başarmıştı. Koltukta oturuyordu, Velçaninov'u görünce ayağa kalktı. Şapkası bile elindeydi. Endişeli görünüşü şöyle diyor gibiydi:

"Bir şey söyleme; söylenecek bir şey yok; bu durumda ne söylenebilir..."

"Çıkın gidin evimden!" dedi Velçaninov. Arkasından seslendi: "Şu kutunuzu da alın!"

Kapıdan döndü Pavel Pavloviç, bileziğin olduğu kutuyu çekip aldı masanın üzerinden, cebine soktu ve merdivene yürüdü. Velçaninov kapıyı kilitlemek için yukarıda bekliyordu. Son bir kez daha birleşti bakışları. Birden durdu Pavel Pavloviç, beş saniye kadar, ikisi de kararsızmış gibi balkılar birbirine; sonra Velçaninov hafifçe salladı kolunu Pavel Pavloviç'e. Alçak sesle, "Gidin hadi!" dedi. Kapıyı kilitledi.

XVI ANALİZ

Velçaninov'un içinde alışılmadık, büyük bir sevinç vardı; bir şey bitmiş, çözümlenmişti, korkunç bir kasvet ondan uzaklaşmış, dağılıp gitmişti. Öyle geliyordu ona. Bu ruhsal durumu beş hafta böyle devam etti. Elini kaldırıyor, kanlı havluya bakıyor, mırıldanıyordu: "Evet, her şey bitti artık!" İlk üç haftanın bu ilk sabahında hemen hiç düşünmüyordu Liza'yı. Kesik parmaklarından akan kan bu üzüntüsünün "öcünü" bile almış gibiydi.

Çok büyük bir tehlikeyi atlatmış olduğunun bilincindeydi. "Bu insanlar, diye geçiriyordu içinden, bir dakika öncesine kadar karşısındakinin boğazını kesip kesmeyeceğini bilmeyen bu insanlar bıçağı titreyen ellerine bir kez aldıklarında ve sıcak kanın ilk damlalarını parmaklarında hissettiklerinde bıçaklamayı bırakın, kürek mahkûmlarının deyimiyle, kafayı 'temelli' uçurlar bile. Kesindir bu."

Evde duramadı, bir şeyler yapmasının gerektiği, yoksa kendine bir şey olacağı düşüncesiyle sokağa çıktı. Sokaklarda dolaşarak bekliyordu. Biriyle karşılaşmayı, tanımadığı biri de olsa, biriyle konuşmayı çok istiyordu. Bu isteği sonunda doktoru, kesik parmağını gerektiği gibi sardırarak düşüncesini getirdi aklına. Uzun zamandır tanıdığı doktor yarasına baktıktan sonra merak edip sordu: "Nasıl oldu bu?" Velçaninov işi şakaya vurdu, kahkahalarla güldü, olayı kısaca anlattı, ama ayrıntı-

ya girmedii. Doktor nabzına bakmak zorunda kaldı, gece nöbet geçirdiğini öğrenince, ona elinde olan yatıştırıcı ilacı kullanmasını önerdi. Kesik için de sakın olmasını söyledi: “Önemli bir şey çıkmaz bundan.” Velçaninov bir kahkaha attı, daha şimdiden pek güzel iyileşmekte olduğunu söyledi. Yenemediği, her şeyi anlatmak arzusunu o gün iki kez daha duydu. Hatta bir kez de pastaneden kendi açtığı sohbet sırasında hiç tanımadığı birine... Oysa o güne kadar toplum içinde tanımadığı insanlarla sohbet etmeyi hiç sevmeydi.

Dükkanlara girdi, bir gazete aldı, terzisine uğrayıp kendine bir takım elbise ısmarladı. Pogoreltsevleri ziyaret düşüncesi hâlâ hoş gelmiyordu ona. Aklına bile getirmiyordu onları, hem gidemezdi de onların yazlığına; kentte beklediği bir şey vardı. Lokantada keyifli bir yemek yedi, garsonla, masa arkadaşıyla konuştu, yarım şişe şarap içti. Dünkü nöbetin tekrar gelebileceğini aklının ucundan bile geçirdiği yoktu. Dün gece öylesine bitkin bir durumda uyumuşken bir buçuk saat sonra yatağından fırlayıp, kendisini öldürmek isteyen kişiyi öyle büyük bir güçle yere serdiğine göre, hastalığının bütününü geçtiğinden kuşkusu yoktu. Ama akşama doğru başı dönmeye başladı. Arada bir, dün gece uykusundaki sayıklamaya benzeyen bir şeyler hissediyordu. Eve döndüğünde hava kararmıştı. Odasına girince sanki korktu. Ev çok korkunç, uğursuz gibi gelmişti ona. Evin her yanını birkaç kez dolaştı, hiç uğramadığı mutfığa bile girmişti. “Dün gece burada tabakları ısıtıyorlardı,” diye geçirdi içinden. Kapıyı iyice kilitledi, mumları her zaman olduğundan erken yaktı. Kapıyı kilitlerken biraz önce odasının önünden geçerken Mavra’ya seslendiğini, ona (böyle bir şey olabilir miş gibi) “Pavel Pavloviç uğradı mı?” diye sordüğünü hatırladı.

Odasını kapısını dikkatle kapadıktan sonra büfenin gözünü açtı, tıraş takımının olduğu kutuyu çıkardı, bakmak için “dünkü” usturayı aldı içinden. Beyaz kemik sapında küçük kan lekeleri vardı. Usturayı tekrar kutusuna koydu, büfenin gözünü tekrar kilitledi. Uykusu vardı, hemen yatması gerektiğini hissediyordu, yoksa yarın saban hiçbir şey yapamazdı. Yarınki günün nedense uğursuz, “her şeyin kesin belli olacağı” bir

gün olacağını düşünüyordu. Ama dışarıda bütün gün aklından bir an çıkmayan aynı düşünceler şimdi ağrıyan başının içinde toplaşmış, beynini zonklatıyordu... Düşünüyordu, durmadan, sürekli düşünüyordu, düşünüyordu, düşünüyordu, bir türlü uyuyamıyordu...

“Yatağından beni öldürmek için kalkması anlık bir tepkiyse (düşünüyordu Velçaninov, düşünüyordu) bir öfke anında yalnızca hayal olarak bile olsa, bu düşünce hiç gelmiş midir acaba aklına?”

Pavel Pavloviç’in onu öldürmek istemesini, ama ileride katil olacakken daha önce bunu yapmayı hiç düşünmemiş olmasını tuhaf buluyordu Velçaninov. Kısacası: “Pavel Pavloviç beni öldürmek istiyordu, ama bunu yapmayı istediğini bilmiyordu. Çok saçma bir şey bu, ama şöyle. Gerçi yeni bir göreve atandı, Bagautov’un evine de gitti, o ölünce çok canı sıkıldı ama, Bagautov’u bir çöp kadar değersiz görüyordu... Aslında yeni bir göreve atanmak için de, Bagautov’u bulmak için gelmedi o buraya. Benim için geldi... Liza’yı da yanında getirdi...”

“Peki, beni öldüreceğini bekliyor muydum?” Bu sorusuna “Evet, bekliyordum,” diye cevap verdi Velçaninov. Özellikle de, Bagautov’un tabutu arkasında onu faytonda gördüğünden bu yana böyle bir şeyi bekliyordum sanki... ama elbette böylesini, beni kesmeye kalkışacağını değil!..”

Birden başını kaldırdı yastıktan, gözlerini açtı, yüksek sesle sordu kendine: “Sahi, gerçek miydi bütün bunlar, bütün bu olanlar?.. Oysa dün alt çenesi titreyerek, göğsünü yumruklayarak beni sevdiğini söyleyen o değil miydi? Deli...”

Velçaninov gittikçe daha derinlere inerek analiz yapmayı sürdürürken düşünüyordu: “Gerçekten öyle! T.’li bu Quasimodo⁶ Yirmi yıl hiçbir şeyini fark etmediği karısının sevgilisine âşık olabilecek kadar aşırı aptal ve iyi niyetliymiş! Dokuz yıl saygı duymuş bana, hatırama değer vermiş, “özlü sözlerimi” unutmamış... Tanrım, benim ise bundan haberim olmamış! Dün yalan söylüyor olamazdı! Ama dün bana aşkını itiraf eder-

6 Quasimodo: Victor Hugo’nun “Notre Dame’ın Kamburu” eserinin kahramanı – ç.n.

ken, “ödeşelim” derken seviyor muydu beni? Evet, öfkesinden seviyordun, sevginin en güçlü olanıdır bu...

Evet, öyle olabilirdi, Quasimodo kişiliğinde böyle bir Shiller üzerinde büyük bir etki, özellikle T.’de çok büyük ve “sevinç dolu” bir etki uyandırmış olabilirim. Olası, belki de kesindir bu... Öyle olabilir! Duygusal yalnızlığında onu fazlasıyla şaşırttığım için gözünde yüz kat büyüttü beni... İlginçtir, neyimle şaşırttım onu acaba? Belki yepyeni eldivenlerimle, belki de o o eldivenleri taşıyışım! Quasimodo’lar estetiğe düşkündürler, çok severler estetiği! Soylu birtakım ruhlar için, özellikle “ebedi kocalar”ın bazılarının ruhu için eldiven son derece yeterlidir. Gerisini onlar binlerce tamamlarlar, isterseniz, sizin için bile bunun mücadelesini verirler. Benim özelliklerini çok yüceltiyordu! Belki en çok da bu tür çekici özelliklerim etkiliyordu onu. Ya o zamanki haykırışı: “Öyleyse, bundan sonra kime inanabilirsiniz!” Böyle bir haykırış hayvanlaştırır insanı!..

Hım! “Benimle kucaklaşmak, ağlamak için” gelmiş buraya. Tam böyle söyledi, yani boğazımı kesmek için geliyor, ama aklında “kucaklaşmak, ağlaşmak” var... Liza’yı da yanında getirmiş. Ya onunla birlikte ağlasaydım, belki gerçekten affederdi beni, çünkü affetmeyi çok istiyordu!.. Her şey daha ilk görüşmede sarhoş bir kırıtmaya, bir karikatüre, iğrenç bir kadın utancı ağıtına dönüştü. (Boynuz, alınma bir boynuz kondurdum!) En azından, kırıtarak içini dökmek amacıyla sarhoş gelmişti buraya; sarhoş olmasaydı yapamazdı bunu... Gene de seviyordu kırıtmayı, hem ne çok seviyordu! Öf, beni kendisiyle öpüşmek zorunda bitaktığı zaman ne sevinmişti! Ancak, sonunda ne olacağını bilmiyordu: Öpüşecek miydi, yoksa kesecek mi? Elbette, daha iyisi, yani ikisi de oldu... En doğal karar da buydu! Evet, doğa çirkin olanı sevmez, ve “doğal kararlarla” yok eder onu. En çirkin olan çirkin ise soylu olan da duygulu çirkindir. Kişisel deneyimle biliyorum bunu, Pavel Pavloviç! Doğa çirkin için müşfik bir ana değil, bir üvey annedir. Doğa çirkinini acımak, aynı zamanda da cezalandırmak için doğurur... Evet, akıllıca bir şey! Her şeyi bağışlamak için, sizin ve benim

gibi dürüst insanları bile kucaklamaktan, onlarla gözyaşı dök-mekten günümüzde boşuna vazgeçilmedi, Pavel Pavloviç!

Evet, beni nişanlısının yanına götürcek kadar aptaldı... Tan-rım! Nişanlısı! Ancak böyle bir Quasimodo'nun aklına matma-zel Zahlebinina'nın genç kız temizliğiyle "yeni bir hayata baş-lamak" gibi bir düşünce gelebilirdi! Ama suç sizde değil, Pavel Pavloviç, siz suçsuzsunuz: Bir çirkinsiniz siz ve her şeyinizin, hayallerinizin de, umutlarınızın da çirkin olması gerekir. Çir-kin olsaydınız da, hayalleriniz düzgün olsaydı, Velçaninov'un minnettarlıkla saygı duyduğunuz yüksek onaylaması ne için gerekliydi size? Hayaliniz bir hayal değil, saçma bir şey oldu-ğu için Velçaninov'un onu beğenmesi, onaylaması gerekliydi sizin için. Benim dürüstlüğüme güvendiği, duygularımın soy-luluğuna inandığı için götürdü beni oraya. Belki de orada saf-lığın, genç kız temizliğinin yakınında bir ağacın altında kucak-laşacağımıza, ağlayacağımıza inanıyordu. Evet! bu "ebedi ko-ca" nihayet mecburdu bunu yapmaya, zorunluydu, hiç değilse bir gün her şey için kendini cezalandırmalıydı ve usturaya sa-rılmıştı... Evet, bir rastlantıydı bu, ama gene de sarılmıştı! "Ge-ne de sokmuştu bıçağı, gene de sonunda sokmuştu bıçağı vali-nin huzurunda!" Sırası gelmişken, bana sağdıçla ilgiyi öyküsü-nü anlatırken böyle bir şey var mıydı aklında? O gece yatağından kalkmış, odanın ortasında ayakta dururken böyle bir şey düşünüyor muydu? Hım... Hayır, *şakadan* dikiliyordu öyle. Bir şey için kalkmıştı, korktuğumu görünce on dakika cevap ver-medi bana, beni korkutmuş olması hoşuna gitmişti... Karanlık-ta odanın ortasında dikilirken belki de ilk kez öyle bir şey gel-miştir aklına...

Gene de, dün gece usturayı masada unutmamış olsaydım belki bir şey olmayacaktı. Öyle değil mi? Öyle değil mi? Daha önce kaçıyordu benden çünkü, öyle ya, iki hafta uğramamıştı evime. Bana acıdığı için uzak duruyordu saklanıyordu benden! Öyle ya, önce beni değil, Bagautov'u seçmişti! Öyle ya, bıçağı bağışlatmak için gece sıcak tabaklarla iyi etti ben!... Sıcak tabak-larla beni de kendini de kurtarmak istiyordu..."

Uykuya dalana kadar "sosyetenin eski üyelerinden" bu has-

ta adamın kafasından böyle düşünceler geçmişti. Sabahleyin uyandığında gene başı ağrıyordu. Ama bu ağrıya *bambaşka*, tam anlamıyla beklenmedik bir korku eşlik ediyordu.

Bu korku, içinde ansızın yerleşen kesin bir kanıdan geliyordu. Şöyleydi bu kanı: O, (sosyeteden biri olan) Velçaninov bugün kendi, isteyerek Pavel Pavloviç'e gidecek, her şeye bir son verecekti... Neden? Niçin? Bilmiyordu, içinde bir tiksintiyle, bunu bilmek de istemiyordu, ama bir şey için oraya gideceğini biliyordu.

Ne var ki, bu çılgınlığı (başka bir isim veremiyordu buna) öylesine ileri gitmiş, olabildiğince mantıklı, yasal bir biçim almıştı ki, odasına dönünce Pavel Pavloviç'in kapıyı sıkı sıkı kilitleyip, Marya Sisoyevna'nın sözünü ettiği o adam gibi kendini asacağını hayal etmeye başlamıştı. Dün aklına gelen bu düşünce içine yavaş yavaş anlamsız, karşı konulamaz bir kanı gibi yerleşmişti. Sık sık soruyordu kendine: "Ne diye asacak kendini aptal?" Liza'nın dediğini hatırlıyordu... Bir kez de şöyle geçirdi içinden: "Öyle ama, onun yerinde olsam ben de asardım kendimi..."

Sonunda, yemek yemeden, Pavel Pavloviç'e gitmeye karar verdi. "Yalnızca, Mariya Sisoyevna'ya sorar, dönerim," diye düşünüyordu. Tam sokağa çıkıyordu ki, kapıda durdu. Utançtan yüzü kıpkırmızı, yüksek sesle sordu kendine:

"Gerçekten, gerçekten onunla 'kucaklaşmak, ağlamak' için mi gidiyorum oraya? Bütün bu rezillikte bir bu saçma iğrençlik mi eksikti?"

Ama bu "saçma iğrençlik"ten biri kurtardı onu. Kapıdan çıkar çıkmaz Aleksandr Lobov'la burun buruna geldi. Genç adam telaşlı, heyecanlıydı.

"Ben de size gelmişim! Dostunuz Pavel Pavloviç'in yaptığını söyleyecektim..."

Velçaninov dehşet içinde mırıldandı:

"Kendini mi astı?"

Lobov gözlerini iri iri açtı.

"Kim astı kendini? Neden?"

"Neyse, önemli değil... öylesine sordum. Devam edin!"

“Hayret, ne tuhaf şeyler düşünüyorsunuz! Hiç de asmadı kendini, ne diye assın! Tam tersi, gitti. Biraz önce trene bindirip yolcu ettim kendisini. Aman ne içiyor, ne içiyor, anlatamam! Birlikte üç şişe içtik. Predposilov da bizimleydi. Ama adam nasıl içiyor, nasıl içiyor... Trene binince şarkı söylemeye başladı, sizden söz etti, size selamlarını iletmemi istedi. Ama alçağın teki, sizce de öyle değil mi?”

Gerçekten sarhoştur genç adam. Kırmızı yüzü de, parlayan gözleri de, pek anlaşılmayan konuşması da tanıklık ediyordu buna. Velçaninov kahkahalarla gülüyordu.

“Sonunda kadeh tokuşturup dost oldunuz demek! Ha-ha! Kucaklaşıp ağlaştınız! Ah siz şair Shiller’ler!”

“Kötü şeyler söylemeyin lütfen. Biliyorsunuz, o işten bütünüyle vazgeçti. Dün de, bugün de gitti oraya. Pek güzel konuştuk. Nadya’yı asma kata kilitlediler, şu anda orada oturuyor. Haykırışlar, gözyaşları, ama yılmayacağız! Bir şey söyleyeyim mi size, adam öyle içiyor, öyle içiyor ki! Ama biliyor musunuz, çok moveton,⁷ yani moveton değil de, nasıldı...? Durmadan sizden söz ediyor, ama nasıl! Ne de olsa iyi bir insansınız siz ve bir zamanlar yüksek sosyeteden biriydiniz, ama sonra ayrılmak zorunda kalmışsınız, yoksulluktan mı neyse... pek anlayamadım.”

“Benimle ilgili tam böyle mi söyledi?”

“Evet, evet, ama kızmayın. Toplumda yüksek sosyeteden olmaktan iyisi, bir yurttaş olmaktır. Üstelik, şimdilerde Rusya’da kime saygı duyacağını bilemiyor insan.⁸ Kabul edersiniz ki, çağımızın ağır bir hastalığıdır bu. Kime saygı duyacağınızı bilememeniz bir hastalıktır, değil mi?”

“Doğru, çok doğru, başka ne dedi?”

“O mu? Kim? Ah, evet! Neden hep ‘ellilik, ama her şeyi kaybetmiş Velçaninov’ diyordu? Neden ‘kaybedip’ değil de, ‘kaybetmiş’? Gülerек bin kez tekrar etti aynı şeyi. Trene bindi, şarkı söylemeye, arkasından ağlamaya başladı. İğrenç bir şeydi... Acıdım bile ona, sarhoş olduğu için yapıyordu bunu. Ah,

7 (Fr.) *Mauvais ton*: Cahil insan – ç.n.

8 Aynı şeyi *Budala*’da Kolya Ivanov söyler – ç.n.

hiç sevmem ben aptalları! Lizaveta'nın ruhu için bütün parası-
nı dilencilere verdi... Kim bu Lizaveta, karısı mı?"

"Kızıl."

"Elinize ne oldu sizin?"

"Kestim."

" nemli değil, geçer. Biliyor musunuz, gitmesi çok iyi oldu,
ama bahse girerim, gittiği yerde hemen evlenecektir, öyle de-
ęil mi?"

"Evet, ama siz de evlenmeyi d   nm  yor musunuz?"

"Ben mi? Benim durumum başka, doğrusu, çok tuhaf bir şey
söylediniz! Siz 'ellisinde' olduğunuza göre, o kesin altmı ında-
dır. Mantık neresinde bunun, babacığım? Hem biliyorsunuz,
eskiden, çok eskiden beri tam bir Slavcıydım ben, ama şimdi
bizler batıdan  afağın doğmasını bekliyoruz... Neyse, ho  a ka-
lın, içeri girmeden sizinle sokakta kar ıla mam iyi oldu. Evi-
nize gelmem, istemeyin bunu benden, asla gelmem evinize!.."

Ama tam hızla uzakla ıyordu ki, birden döndü.

"Ah, evet, ne yapıyorum ben... Size iletmem için bir mektup
vermişti bana! Buyurun, burada mektubunuz. Onu yolcu et-
meye neden gelmediniz?"

Velçaninov eve döndü, üzerinde adı yazılı zarfı açtı.

Zarfıta Pavel Pavloviç'in yazdığı tek satır yoktu, ama başka
bir mektup vardı. Bu el yazısını tanıdı Velçaninov. Zamanla sa-
rarmı  kâğıda yazılı eski bir mektuptu bu, mürekkep bile ren-
gini yitirmi ti. Velçaninov'un o zaman T.'den ayrılmasından iki
ay sonra, mektup onun on yıl  nceki Petersburg adresine ya-
zılmı , ama eline ge memi ti. O zaman bu mektubun yerine
başka bir mektup almıştı Velçaninov. Öyle olduğu bu solmu 
mektuptan açıkça anlaşılıyordu. Natalya Vasilyevna bu mek-
tupta, Velçaninov'un on yıl önce aldığı mektupta olduğu gibi,
bir daha g r  memek üzere onunla vedala ırken, artık başka
birini sevdiğini itiraf ediyorken, bir bebek beklediğini de sakla-
mıyordu. Tersine, onu teselli etmek için, doğacak çocuğu ona
vermenin yollarını arayacağına söz veriyor, bundan böyle dost-
luklarının başka zorunlulukları olduğuna, her zaman dost ka-
lacaklarına onu inandırmaya çalışıyordu. Kısacası, mantık azdı,

ama amaç aynıydı: Velçaninov'un onu artık aklından çıkarmasını istiyordu. Çocuğunu görmesi için bir yıl sonra T.'ye gelmesine bile izin veriyordu. Bu mektubu yollamaktan vazgeçip bir başka mektup yazmış olmasının nedenini Tanrı bilirdi.

Mektubu okurken yüzü bembeyazdı Velçaninov'un. Bu mektubu abanoz ağacından sedef ve gümüş kakmalı aile kutusunda bulup onu açık kutunun önünde ilk kez okuyan Pavel Pavloviç'i düşünüyordu.

Gözü aynaya takılıp yüzünün bembeyaz olduğunu görünce şöyle geçirdi içinden: "O anda onun yüzü de ölü yüzü gibi bembeyaz olmalıydı; Kuşkusuz, okuduktan sonra gözlerini kapamıştır, sonra yanılıyor olduğu, mektup elinde boş bir kâğıda dönüşmüştür umuduyla birden açmıştır gözlerini... Hiç kuşku yok, üç kez tekrarlamıştır aynı şeyi..."

XVII EBEDİ KOCA

Anlattığımız olayların üzerinden neredeyse iki yıl geçmişti. Güzel bir yaz günü Bay Velçaninov'u demiryollarımızın yeni işletmeye açılmış bir hattında, trende⁹ görüyoruz. Bir arkadaşıyla görüşmek, aynı zamanda biraz da eğlenmek için Odesa'ya gidiyordu. Oraya gitmesinin oldukça önemli, hoş bir başka nedeni daha vardı. Bu arkadaşının yardımıyla, uzun zamandır tanışmayı çok istediği son derece ilginç bir bayanla buluşma ayarlayabileceğini umuyordu. Fazla ayrıntılara girmeden kısaca şu kadarını söyleyelim: Bu arada çok değişmişti Velçaninov, ya da daha doğrusu, bu son iki yılda sağlığı düzelmişti. Eski ruhsal rahatsızlığından, iç sıkıntılarından eser kalmamıştı. Bir türlü sonuçlanmak bilmeyen miras davası yüzünden iki yıl önce Petersburg'da başlayan hastalığı sonucu kapıldığı çeşitli "hatıralar", endişeler nedeniyle içinde cesaretsizliğinin bilincine varmak gibi bir çeşit gizli utanma duygusu yerleştirmiş-

9 Kremençug-Odesa demiryolu hattının inşaatı 1865-1869 yılları arasında tamamlanmıştı – ç.n.

ti. Artık böyle bir şeyin olamayacağını, bunu hiç kimsenin de hiçbir zaman bilmeyeceğini düşünmek bir ölçüde rahatlatıyordu onu. Evet, o zaman insanlardan uzaklaşmıştı, giyimine özen bile göstermiyordu, herkesten kaçıyor ve kuşkusuz, herkes de farkındaydı bunun. Ama suçunu öylesine çabuk kabullenmiş, aynı zamanda tekrar öylesine yepyeni, kendine güven dolu bir Velçaninov olarak sosyeteye dönüş yapmıştı ki, onun kısa süren bu uzaklaşmasını “herkes” çabucak bağışlamıştı. Hatta, onunla selamlaşmayı kesenler önce uzatmışlardı ona elini, hem de can sıkıcı herhangi bir soru sormadan... Sanki, hiç kimseyi ilgilendirmeyecek birtakım özel işleri için uzak bir yere gitmiş ve yeni dönmüştü... Bütün bu iyi, yararlı değişikliğin nedeni kazandığı davaydı, kuşkusuz. Davanın sonunda altmış bir ruble geçmişti eline. Belki pek büyük bir para değildi bu, ama onun için çok önemliydi: Önce, ayaklarının altında tekrar sağlam bir zeminin olduğunu hissetmişti, yani kendine güveni artmıştı. Şimdi, bu son parasını, iki çiftliğini yaptığı gibi “aptalca” har vurup harman savurmayacağını, bu paranın ona yeteceğini biliyordu artık. Çevresinde ve bütün Rusya’da gerçekleşen tuhaf, inanılmaz şeylere bakarak şöyle geçiriyordu içinden: “Onların toplumsal binaları ne denli çatırdarsa çatırdasın, ne denli yaygara koparırlarsa koparsınlar, ortaya ne denli değişik insan, düşünce çıkarsa çıksın, ben şu anda yemekte olduğum bu güzel, lezzetli yemeğimi yemeyi sürdüreceğim, yani her şeye hazırım.” Ona aşırı haz veren bu tatlı duygu yavaş yavaş benliğini bütününüyle sarmış, (yalnızca ruhsal yönden değil) fiziksel görünümünü de değiştirmişti: İki yıl önce anlattığımız, başından öylesine tatsız olaylar geçmeye başlayan “hamster”den başka biriydi şimdi. Neşeli, aydınlık, mağrur görünüyordu. Yüzünün rengi bile değişmiş, daha beyaz, daha pembe olmuştu. Şimdi birinci mevki vagonun lüks bölümünde oturuyordu. Hoş bir düşünce vardı aklında, bir sonraki istasyonda yol ikiye ayrılacaktı, Velçaninov sağa sapan yola aktarma yapmayı düşünüyordu. Yola düz devam etmeyip aktarma yaparsa, en çok iki istasyon sonra, yurtdışından yeni dönmüş, tanıdığı bir bayanla hoş vakit geçirebilirdi. Bayanın çok sevdiği bir yerdi orası, ama bu

taşra kasabasında yalnızlıktan canı da çok sıkılıyordu. Dolayısıyla, Velçaninov Odessa'da olduğundan çok daha güzel günler geçirebilirdi orada... Ama hâlâ kararsızdı, kesin kararını veremiyordu. "Bir karar" vermek için zorluyordu kendini. Bu arada tren istasyona yaklaşmaktaydı; Velçaninov hâlâ kararını verebilmiş değildi.

Bu istasyonda tren kırk dakika bekleyecekti. Yolcular yemeklerini yiyeceklerdi. Birinci ve ikinci mevkilerin sabırsız yolcuları, her zaman olduğu gibi, yemek salonunun kapısında toplanmışlardı (ve belki, gene, her zaman olduğu gibi) bir olay çıkmıştı. İkinci mevkiden çıkan hayli güzel, ama yolculuk için aşırı süslü bir bayan iki eliyle yakaladığı, ondan kendini kurtarmaya çalışan yakışıklı, çok genç bir hafif süvari subayını neredeyse çekeliyordu. Genç subay kütük gibi sarhoştur. Kadının onun bir büyüğü, akrabası olduğu her şeyinden belliydi; belki, onun dosdoğru içkilerin bulunduğu büfeye koşacağından korktuğu için olacak, yanından ayrılmasına izin vermiyordu. Bu arada subay kalabalıkta, gene çok sarhoş bir tüccara çarptı. Bu tüccar iki gündür bu istasyonda takılıp kalmıştı. Durmadan içmiş, çevresinde toplananlara bol bol içki ısmarlamış, yoluna devam etmek için bir trene binmeyi başaramamıştı. Tartışma çıkmıştı, subay bağırıyor, tüccar küfürler savuruyordu. Kadın ne yapacağını bilemez durumdaydı. Subayı tartışmadan uzaklaştırmaya çalışırken yalvarıyordu ona: "Canım benim! Hadi canım!" Bu daha da sinirlendirmişti tüccarı. Çünkü herkes gülmeye başlamıştı. Tüccara nedense kendisine gülüyorlar gibi gelmişti.

İnce sesini taklit ederek serzenişte bulundu kadına:

"Vay be, 'Canıymış!' Utanmıyor da!"

Koşup ilk sandalyeye aceleyle oturmuş, bu arada yanına da subayı oturtmayı başarmış bayanın yanına gidip ikisine de küçümser bir bakışla çabucak yukarıdan aşağı şöyle bir süzdü.

"Bir şıllıksın sen, kuyruk sallayan bir şıllık!"

Kadın bir çığlık attı, yardım bekleyerek çevresine bakındı. Utanıyor, korkuyordu. Bunun üzerine subay sandalyesinden, ayağa fırladı, bağırarak tüccarın üzerine yürüyecek oldu, ama ayağı kaydı, tekrar sandalyeye çöktü. Her yandan kahkahalar

yükseldi, yardıma etmeyi düşünen yoktu. Ama Velçaninov düşündü, gidip tüccarın yakasına yapıştı, çevirip, korkmuş kadından beş adım öteye fırlattı onu. Skandal böylece bitmiş oldu. Tüccar Velçaninov'un itmesiyle, etkileyici görünüşüyle şaşalamıştı. Arkadaşları hemen uzaklaştırdılar onu oradan. Şık giyimli beyefendinin heybetli duruşu gülenlerin üzerinde de etkili olmuştu: Gülen yoktu artık. Yüzü kıpkırmızı olan, gözleri neredeyse yaşaran bayan Velçaninov'a teşekkürlerini bildirmeye başladı. Subay mırıldanıyordu: "Teşekkür, teşekkür!" Velçaninov'a elini uzatmak istedi, ama bunun yerine birden sandal-yelerin üzerine uzanmak istedi, bacaklarını uzattı.

Kadın, ellerini çırparak, sitemli mırıldandı subaya:
"Mityacığım!"

Velçaninov olaydan da, olay içinde kendi durumundan da hoşnuttu. Kadını beğenmişti. Aşırı süslü kıyafeti zevksiz, birkaç açıdan komik olsa da, onun taşralı bir zengin karısı olduğu belliydi. Özellikle, başkent kadınının belli amaçlarla giyinişinin başarılı örnekleri vardı üzerinde. Kadın, "trenden ansızın bir yerlere kaybolan kocasından, her şeyin de bu yüzden olduğundan, onun gerekli olduğu bir yerde hiçbir zaman bulunmadığından..." yakınıyordu.

"Bir işi çıkmıştır..." diye mırıldandı subay.

Kadın tekrar ellerini çırpı.

"Ah, Mityacığım!"

Velçaninov "Kocasının çekeceği var!" diye geçirdi içinden.

"Adı nedir kocanızın?" diye sordu. "Gidip bulayım onu."

Subay karşılık verdi:

"Pal Pahiç."

Velçaninov merakla sordu:

"Kocanızın adı Pavel Pavloviç mi?"

O anda tanıdık, dazlak bir kafa kadınla arasına girmişti. Birden Zahlebinin'lerin bahçesi geldi gözlerinin önüne, orada oynadıkları masum oyunları, ikide bir Nadejda Fedoseyevna ile arasına giren can sıkıcı çıplak başı hatırladı.

Kadın sinirli bir tavırla haykırdı:

"Geldiniz nihayet!"

Pavel Pavloviç'ti bu. Hayal görmüş gibi şaşırmış, korkmuştu. Velçaninov'un yüzüne bakıyordu. Öylesine donakalmıştı ki, gururu incinen karısının öfkeyle çabuk çabuk söylediklerinden bir süre hiçbir şey anlayamamış gibiydi. Neden sonra ürperdi, bir anda içinde bulunduğu tüm dehşeti anladı: Kendi suçunu da, Mitya'cığı da, bu "mösyöyü" de (Kadın nedense mösyö di-yordu Velçaninov'a). "Koruyucu meleşimiz, kurtarıcımız oldu mösyö, oysa siz, her zaman olduğu gibi, gerektiğinizde ortalar-da yoktunuz..."

Birden kahrkahrıyla gülmeye başladı Velçaninov. Soluk yüzünde ezzik bir gülümsemenin dolaştığı Pavel Pavloviç'in omzuna kolunu senli benli, koruyucu bir tavırla dolayıp, şaşkınlık içindeki kadına yüksek sesle şöyle dedi:

"Arkadaşız biz, çocukluk arkadaşınız!" dedi. "Velçaninov diye bir arkadaşından hiç söz etmedi mi size?"

Kadın ne diyeceğini bilemiyordu.

"Hayır, hiç söz etmedi," dedi.

"Hadi, hain dostum benim, eşinizle tanıştırın beni!"

Pavel Pavloviç yılışık bir tavırla,

"Lipoçka, bu gerçek bir beyefendi, Velçaninov'dur..." dedi.

Karısının yüzü kıpkırmızı oldu, Pavel Pavloviç ona "Lipoçka"¹⁰ diye hitap ettiği için olacak, gözlerini patlatarak öfkeyle ters ters baktı kocasına.

"Düşünebiliyor musunuz, evlendiğini bile haber vermemiş bana, düğüne bile davet etmemiş... ama siz, Olimpiada..."

Velçaninov'un sözünü tamamladı Pavel Pavloviç:

"Semyonovna."¹¹

Uyuklamakta olan subay birden,

"Semyonovna!" diye ekledi.

"İki dostun buluşması... hatırına kusuruna bakmayınız onun, Olimpiada Semyonovna, iyi bir kocadır kendisi!"

Ve Pavel Pavloviç'in omzunu dostça okşadı Velçaninov.

10 Türkçede bazı isimlerin olduğu gibi (Fatma - Fatoş, Süleyman - Sülû) Rusça'da da sevgi, samimiyet ifade eden değişik şekilleri vardır - ç.n.

11 Rusça'da kişilerin ilk isminin baba adıyla anılması daha bir saygılı ifade taşır. Pavel Pavloviç karısının adının Olimpiada değil, baba adıyla birlikte Olimpiada Semyonovna olduğunu belirtmek istiyor - ç.n.

Pavel Pavloviç bir kabahati olmadığını anlatmaya kalkışacak oldu:

“Bir dakikacık geciktim, o kadar, sevgilim...”

Lipoçka hemen kesti kocasının sözünü:

“Ve karınıza hakaret edilmesine izin verdiniz! Gerekli olduğunuz yerde hep yoksunuz, gereksiz olduğunuz yerde ise oradasınızdır.”

Subay söze karıştı:

“Nerede gerekliyse... orada yok, gereksiz olduğu yerde... ise var...”

Lipoçka heyecandan neredeyse güçlkle soluk alıyordu; bunun özellikle Velçaninov'un yanında olmasının hiç iyi olmadığını biliyor, yüzü kızararak heyecanını yenmeye, rahat soluk almaya çalışıyor, ama bunu beceremiyordu. Sesini yükseltip,

“Gerekmediği yerde pek dikkatlisiniz ama, fazlasıyla dikkatlisiniz!” dedi.

Mitenka birden heyecanlandı.

“Karyolanın altında... karısının sevgililerini arar... yani gerekmediği yerde, karyolanın altında... gerekmediği yerlerde...”

Ama Mitenka'ya bir şey söylenemezdi artık. Sonunda olay tatlıya bağlanmıştı. Arkasından tam tanışma gerçekleşti. Pavel Pavloviç'i kahve ve haşlama et almaya gönderdiler. Olimpiada Semyonovna şimdi, kocasının memur olduğu O. kentinden, bu istasyona kırk versta ötede olan köylerine gitmekte olduklarını, köyde çok güzel bahçeli bir evlerinin olduğunu, evlerinde sık sık konuklarını, yani komşularını ağırladıklarını, Aleksey İvanoviç lütfeder de “yalnız yaşamlarında” onları ziyarete gelirse, kendisinin onu “koruyucu meleği” olarak karşılamaktan mutlu olacağını, çünkü biraz önce olanlar aklına geldikçe dehşete kapıldığını vb., vb... anlatıyordu.

Subay heyecanla tekrarlıyordu:

“Koruyucu melek, kurtarıcı...”

Velçaninov kibarca teşekkür etti, buna her zaman hazır olduğunu, kendisinin tam anlamıyla serbest, işi gücü olmayan biri olduğunu ve Olimpiada Semyonovna'nın bu davetinin onu fazlasıyla mutlu ettiğini söyledi. Sonra hemen, arası-

na bir iki kompliman sıkıştırdığı hoş bir şeyler söyledi. Duyduğu hazdan Lipočka'nın yüzü kızarmıştı. Pavel Pavloviç döner dönmez heyecanla şöyle dedi ona: "Aleksy İvanoviç çok kibar, köyde bizim yanımızda bir ay konuk olmasını rica ettin kendisinden, kabul etti. Bir hafta sonra bize geleceğine söz verdi." Pavel Pavloviç umutsuzca gülümsedi, bir şey söylemedi. Olimpiada Semyonovna kocasına karşı küçük omuzlarını silkti, bakışını havaya kaldırdı. Sonunda ayrılıyorlardı: Tekrar teşekkürler, "koruyucu melek", tekrar Mitenka... Pavel Pavloviç sonunda oturtmak için karısıyla subayı yerlerine götürdü. Velçaninov bir sigara yakıp gar binasının önündeki alanda aşağı yukarı dolaşmaya başladı. Karısını yerine götürdükten sonra Pavel Pavloviç'in son düdüğü çalana kadar onunla konuşmak için koşarak yanına geleceğini biliyordu. Öyle de oldu. Çok geçmeden bakışlarında da, bütün yüzünde de endişeli bir soruyla karşılandı Pavel Pavloviç. Velçaninov gülmeye başladı, "dostça" kolundan tuttu, en yakın banka götürdü, oturdu onu, kendisi de hemen yanına oturdu. Susuyordu Velçaninov, konuşmaya önce Pavel Pavloviç'in başlamasını istiyordu.

Pavel Pavloviç mırıldanarak, açık yüreklilikle doğrudan konuya girdi:

"Demek bize geleceksiniz?"

Velçaninov bir kahkaha attı.

"Tahmin etmiştim! Hiç değişmemişsiniz! Gerçekten... (Gene Pavel Pavloviç'in omzuna vurdu.) gerçekten bir an olsun, size gelebileceğimi, hem de bir ay kalacağımı ciddi ciddi düşünebilmeniz demek? Ha-ha-ha!"

Pavel Pavloviç şöyle bir irkildi. Sevincini hiç de saklamadan, "Gelmeyecek misiniz yani?" diye haykırdı.

Velçaninov keyifli keyifli güldü.

"Gelmeyeceğim, gelmeyeceğim!"

Öte yandan, bunda gelecek neyin olduğunu kendi de bilmiyordu, ama giderek daha çok gülmek geliyordu içinden.

"Sahi... sahi gelmeyeceğinizi söylüyorsunuz, değil mi?"

Pavel Pavloviç bunu söylerken endişeli bir bekleyiş içinde, bir an yerinden bile sıçramıştı.

“Evet, söyledim ya, gelmeyeceğim... Ne tuhaf bir adamsınız!”

“O zaman ne yaparım ben... Bir hafta sonra gelmezseniz ne derim Olimpiada Semyonovna'ya? Bekleyecektir sizi!”

“Ne zor şey! Bacağımı kırdığımı ya da buna benzer bir şey söylersiniz.”

Pavel Pavloviç pek üzgün,

“Kesin, inanmayacaktır,” dedi.

Velçaninov hâlâ gülüyordu.

“O zaman işiniz zor, değil mi? Ama, zavallı dostum benim, farkındayım, güzel karınızdan çok korkuyorsunuz, öyle mi?”

Pavel Pavloviç gülümsemeyi denedi, ama olmadı... Velçaninov'un köye gelmeyecek olması elbette çok güzel bir haberdi; ama Velçaninov'un onun karısından böyle söz etmesi hiç hoş değildi. Pavel Pavloviç bozulmuştu, Velçaninov bunun farkındaydı. Bu arada ikinci zil çaldı. İllerdeki bir vagondan, Pavel Pavloviç'i acele çağıran ince bir ses duyuldu. Pavel Pavloviç hiç telaşlanmadı, Velçaninov'un bir şey daha söylemesini bekliyormuş gibi, (kuşkusuz, köye gelmeyeceğini bir kez daha söylemesiydi beklediği) bu sese koşmadı.

Velçaninov, Pavel Pavloviç'in endişesini hiç fark etmemiş gibi sordu:

“Eşinizin kızlık soyadı neydi?”

Pavel Pavloviç heyecanla trene bakarken Velçaninov'u dinliyordu.

“Bizim kilisenin defterlerine bakan müdürün kızıdır.”

“Anladım, güzelliğinden belli.”

Pavel Pavloviç gene bozuldu.

“Şu Mitenka kimin nesi?” diye sordu Velçaninov.

– Ha, o mu? Uzak bir akrabamız, yani benim akrabam, ölen kız kardeşimin kayınbiraderi Golubçikov. Karışık işlerinden dolayı ordudan atılmıştı, şimdi tekrar geri aldılar. Üstünü başını biz yaptırdık... Şanssız bir genç...”

Velçaninov “Demek her şey aynı düzende gidiyor, her zaman olduğu gibi!” diye geçirdi içinden.

İllerdeki vagondan aynı ince ses bu kez çok daha sinirli geldi:

“Pavel Pavloviç!”

Arkasından kısık bir ses duyuldu:

“Pal Paliç!”

Tekrar telaşlandı Pavel Pavloviç, şaşırды, Velçaninov kolundan kuvvetlice tutup durdurdu onu.

“Şimdi gidip karınıza boğazımı nasıl kesmeye kalkıştığınızı söyleyeyim, ister misiniz?”

Pavel Pavloviç panikledi.

“Ne diyorsunuz siz! Ne diyorsunuz! Böyle bir şey yapmaktan Tanrı korusun sizi!”

Sesler tekrar duyuldu:

“Pavel Pavloviç! Pavel Pavloviç!”

Velçaninov keyifli keşifli gülmeyi sürdürerek bıraktı Pavel Pavloviç’in kolunu.

“Hadi gidin bakalım!”

Pavel Pavloviç son kez neredeyse umutsuz, fısıldadı:

“Gelmeyeceksiniz, değil mi?”

Bunu söylerken, bir zamanlar yaptığı gibi ellerini uzatmıştı Velçaninov’a.

“Size yemin ederim, gelmeyeceğim! Hadi koşun, yoksa laf işiteceksiniz!”

Ve kolunu genişçe açıp elini uzattı Pavel Pavloviç’e ve o anda ürperdi: Pavel Pavloviç tutmamıştı elini, kendi elini geri bile çekmişti.

Üçüncü zil çaldı.

O anda ikisinin de beklemediği bir şey oldu; ikisi de değişmişti sanki. Bir dakika önce kahkahalarla gülen Velçaninov’un içinde bir şey kopmuştu... Birden büyük bir sevgiyle sarıldı Pavel Pavloviç’e.

Kesik yarasının büyükçe bir izinin belli olduğu sol elinin avuç içini Pavel Pavloviç’e göstererek,

“Eğer ben, ben size bu elimi uzatıyorsam, (rengi atmış titreyen dudaklarından bir fısıltı döküldü:) tutmalıydınız onu!”

Pavel Pavloviç’in yüzünde de renk kalmamıştı. Onun dudakları da titriyordu. Birden yüzünde kaslar çekilmeye başladı. Çabuk çabuk fısıldadı:

“Ya Liza?”

Birden dudakları, çenesi titredi, gözyaşları boşaldı. Velçaninov kıpırdamadan dikiliyordu karşısında.

Vagondan, birini kesiyorlarmış gibi bağırıyorlardı:

“Pavel Pavloviç! Pavel Pavloviç!”

Ve o anda bir düdük sesi duyuldu.

Pavel Pavloviç kendine geldi, elini kolunu sallayarak koşmaya başladı. Tren hareket etmişti, ama o bir türlü tutunup, tren giderken vagonuna binmeyi başarmıştı.

Velçaninov istasyonda kaldı, gideceği yöne yeni tren akşama doğru kalktı. Sağa, taşralı kadın tanıdığına gitmedi, hiç havasında değildi. Bunu yapmadığına daha sonra ne çok üzülecekti!

SONSÖZ
NASIL YAPMALI? VE
DOSTOYEVSKI'NİN AMCANIN RÜYASI'NA
ÇERNİŞEVSKI'NİN VERDİĞİ CEVAP'
ANDREW M. DROZD

Rusya'nın Kırım Savaşı'nda aldığı yenilgi, hemen ardından gelen "çözülme"den ötürü Rus düşünce dünyasında yeni bir yaşamsallığa öncülük etmiştir. Birçok yeni şahsiyet edebiyat sahnesinde isim yaparken (Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov, Nikolay Pisarev) savaş bitmeden önce isim yapmış olan başka şahsiyetler de (Nikolay Gavri-
loviç Çernişevski, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ivan Sergeyeviç Turgenyev) savaştan sonra olgunluk çağına girmiştir. 1849'da tutuklanıp sürgün edildiği halde 1859'da St. Petersburg'a dönmesine izin verilen Fyodor Mihayloviç Dostoyevski de o tarihlerde bu karışımın bir parçasıydı. Bu kişilerin siyaset, toplum, etik, sanat gibi konularda çoğu zaman taban tabana zıt olan farklı farklı görüşleri vardı ve bu nedenle dönemin "kalın dergilerinde" çeşitli polemikler yaşanıyordu. Rus entelektüellerin birçoğu başkentte yaşadığı için birbirlerini bizzat tanıyorlardı. Bunun için aralarındaki polemiklere şahsi ve bazen de nahoş bir renk egemen oluyordu; bu renk dönemin pek çok edebiyat eserine de bir şekilde yansımıştır.

Rus edebiyatının bu dönemini ele alan edebiyat eleştirisi, hemen her zaman, bir eserin daha önce yazılan bir başka eserle veya belirli bir şahsiyetle yoğun bir polemik içinde yazıldığı gerçeğini göz önüne

1 Charles L. Byrd ve Robert F. Bell'e bu metnin ilk versiyonunu okuyup değerli önerilerde bulundukları için teşekkür ederim.

almak zorunda kalır. Bu zorunluluk, bazen, eseri gerçekten değerli kılan unsurların analizini dahi gölgede bırakır. Bu bağlamda en sık zikredilen örnek, Ivan Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* (aslında tam çevirisiyle *Babalar ve Evlatları*) romanının etrafındaki olaylar zinciridir. Turgenyev ile radikal eleştirmenlerden Nikolay Dobrolyubov, uzun süre birbirlerine husumet beslemişlerdir. *Çağdaşlar* dergisindeki ortak me-sailerinden dolayı birbirlerini iyi tanıyan bu iki adamın hiç anlaşamadıkları herkesçe bilinir. *Arefe* romanı hakkında Dobrolyubov'un yazdığı "Gerçek Gün Ne Zaman Gelecek?" (1860) başlıklı değerlendirme, Turgenyev'i çileden çıkartmıştır. Dobrolyubov'un 1861'de veremden ansızın ölmesiyle bu düşmanlık sona ermiştir. Turgenyev 1862'de *Babalar ve Oğullar*'ı yayımladığında, romandaki nihilist Bazarov portresi birçok solcuyu çileden çıkartmıştır. Bazarov, Rusya'daki genç nesle dönük bir saldırı ve Dobrolyubov'un bir karikatürü olarak görülmüştür. Dobrolyubov'un henüz vefat etmiş olması birçok kişi nazarında Turgenyev'in eksi hanesine yazılmıştır.

Dobrolyubov'un arkadaşı ve meslektaşı olan Nikolay Çernişevski, Turgenyev'in 1863'teki bu saldırısına *Nasıl Yapmalı?* başlıklı romanıyla cevap vermiştir. Rivayet o ki o tarihlerde hapishanede olan Çernişevski, boş zamanını, Turgenyev'in çizdiği yanlış portreyi düzeltmek için kullanmıştır.² Çernişevski'de genç neslin çok daha sempatik bir portresiyle karşılaşırız. Vera Pavlovna ile kocaları Lopukov ve Kirsanov'un hikâyeleri, Vera'nın bir kooperatif kurması, genç nesilde büyük bir enerji ve duygu patlamasına yol açmıştır. Aslına bakılırsa, çok az roman yarattığı etki bakımından *Nasıl Yapmalı?* ile kıyaslanabilir.

Ama mesele burada bitmemiştir çünkü tam da bu aşamada bir başka önemli şahsiyet sahneye çıkmıştır: Fyodor Mihayloviç Dostoyevski. Çernişevski'nin *Nasıl Yapmalı?*'sına Dostoyevski'nin büyük

-
- 2 Çernişevski'nin Turgenyev'in genç nesil hakkındaki portresi üzerine çok düşünmediği bellidir. Yine Çernişevski bir defasında *Babalar ve Oğullar*'dan "Turgenyev'in Dobrolyubov'a duyduğu nefretin açık bir ifadesi" olarak söz etmiştir. Şu durumda, insan mantıken Çernişevski'nin bir tepki göstermiş olmasını bekliyor. Fakat *Nasıl Yapmalı?*, ayrıntılı olarak incelendiğinde, ikili arasında birebir bir polemik saptamak zordur. Doğrusu Çernişevski'nin kahramanlarından birine Kirsanov soyadını seçmesi gibi birkaç kıskırtıcı ayrıntının ötesinde dolaysız bir polemige işaret eden pek bir şey yoktur. Görünen o ki Çernişevski, genel beklentiyi göz önünde bulundurup abartısız bir tepki göstermiştir.

tepki gösterdiği ve *Yeraltından Notlar*'ı (1864) bu nedenle yazdığı söylenegelmiştir. Çernişevski'nin romanında gündeme getirilen ideolojiler (faydacılık, materyalizm, ütöpik sosyalizm) ve bunların Rus gençliği tarafından alımlanması, Dostoyevski'nin hiç tartışmadan kabul edebileceği şeyler değildir.³ Birçok eleştirmen de *Yeraltından Notlar* ile *Nasıl Yapmalı?* arasındaki bağlantılara işaret ederek bu tezi desteklemiştir: Kristal Saray, bir kaldırımda bir subayla çarpışılması, fahişenin hikâyesi, yeraltı adamının sert eleştirileri ve hicivleri.⁴ Çernişevski'nin "rasyonel egoizm"ine⁵ açılan savaşta, bu egoizmin çürütülmesinde Dostoyevski'nin *Nasıl Yapmalı?*'ya yönelttiği eleştiriler kilit önemde sayılmıştır.

Çernişevski ile Dostoyevski'nin bizzat tanışması ve dönemin "kallın dergilerinin" sayfalarında girdikleri tartışmalar pek çoklarına ilginç görünmüştür. Araştırmacılar, ikilinin birbirini ne kadar tanıdığını; Dostoyevski'nin Çernişevski'ye yönelik tutumunun yahut onunla ilgili fikirlerinin ne zaman değişmeye başladığını gibi sorulara cevap aramış-

- 3 Birçok eleştirmenin *Nasıl Yapmalı?*'yi materyalizmin, faydacılığın ve ütöpik sosyalizmin nasıl vaaz edilmesi gerektiğini gösteren bir roman olarak değerlendirdiği bilinir. Yazarın niyetinin bu olup olmadığı ise ayrı meseledir.
- 4 Sovyet araştırmacı G.M. Kholodova'nın öne sürdüğü gibi Bau'daki araştırmalarda Çernişevski ile Dostoyevski'yi bir arada düşünmek bir gelenek olmuştur. Bu bakımdan önemli örneklerden biri, Dostoyevski'nin *Yeraltından Notları*'nın hedef tahtasında Çernişevski'nin olduğunu savunan Richard Peace'tir. Sonradan yazdığı bir kitapta Peace şunu ileri sürer: "Dostoyevski, *Yeraltından Notlar*'ın ilk bölümünde Çernişevski ve onun *Nasıl Yapmalı?* romanı ile polemige girer ... *Nasıl Yapmalı?*'nin Dostoyevski'nin metinlerinin yazım sürecini etkilediği ortadadır." Gene Peace, en ufak ayrıntılarda dahi Çernişevski'nin romanından bazı izlere rastlandığını düşüncesindedir. Peace'in ilk kitabını değerlendiren Kholodova, Dostoyevski'nin romanlarındaki sanatsal değer ve felsefi derinliğin Peace tarafından Çernişevski'nin bazı fikirlerine indirgendini belirtir.
- 5 Başka örnekler için bkz. Frank ve Scanlan. Bu bakımdan kaydadeğer bir istisna, *Yeraltından Notlar*'da Çernişevski'yle yürütölmüş dolaysız bir polemigin varlığından söz edemeyeceğimizi savunan Elena Dryzhakova'dır: "'Kristal Saray', Vera Pavlovna'nın dördüncü rüyasına bir gönderme olarak okumak, ancak anti-kahraman ile Liza arasındaki ilişkiyi Kirsanov ile Kryukova arasındaki ilişkiye benzetmek kadar gerçekçidir. Bunlar genel birtakım benzerliklerdir ve diğer eserlerde de mevcuttur. *Yeraltından Notlar*, düşünöen Benzerlerin oluşturduğu koca bir nesille ilgilidir ve rasyonel egoizmin bazı boyutlarının yeraltı adamı tarafından alay konusu yapılması romanı hiçbir şekilde Çernişevski'yle girilmiş bir polemik haline getirmez. Dostoyevski, kendi gelişiminde kilit nitelikte bir aşamaya tekaböl eden bu romanı farklı bir amaçla yazmıştır".

lardır.⁶ Pek çok araştırmacıya göre ikili arasındaki edebi diyalog, *Nasıl Yapmalı?*'nin yayımlanması ve Dostoyevski'nin buna gösterdiği tepkiyle başlamıştır. Çernişevski'nin Dostoyevski'yle herhangi bir edebi polemige girmediğini iddia eden bir Dostoyevski uzmanı da vardır.⁷ Bu konular uzun uzun tartışıldığı halde Turgenyev'den Çernişevski ve Dostoyevski'ye doğrusal bir gelişim çizgisinin saptanması, Çernişevski ile Dostoyevski arasındaki edebi polemikğin çok daha erken tarihlerde başladığı gerçeğinin göz ardı edilmesine neden olmuştur. *Nasıl Yapmalı?*'da, Dostoyevski'nin erken dönem eserlerinden *Amcanın Rüyası*'na yönelik bir polemik başlatarak ikili arasındaki diyaloga öncülük eden Çernişevski'dir aslında.

Amcanın Rüyası, 1859'da yayımlanmıştır ve baskıcı bir annenin (Mariya Aleksandrovna) kızını (Zinaida Afanasyevna) ihtiyar, bunak ama epey zengin bir prensle evlendirmek için sarf ettiği çabaları konu eder. Genç kadınla evlenmek isteyen prence, ertesi gün genç kadının durumdan müteessir olan taliplisi (Mozgliakov) tarafından bunun bir rüya olduğu anlatılır. *Amcanın Rüyası*, Dostoyevski'nin büyük eserlerinden biri değildir. Nitekim Dostoyevski de sonraları bunu yazdığı için pişman olmuştur. Buna rağmen, egoizm ve fedakârlık gibi önemli sorunları ele alan bu metin, tam anlamıyla çağını yansıtmaktadır.

Çernişevski'nin Dostoyevski'yle edebiyat içi bir polemige girdiğini anlamak pek kolay değildir. *Nasıl Yapmalı?*'yi yazdıktan sonra bu romanla ilgili fazla yorum yapmamıştır.⁸ Sonraki yıllarda da Dostoyevski ile olan şahsi tanışıklığını önemsiz bir şey olarak göstermiştir. Örneğin, "F.M. Dostoyevski ile Görüşmelerimiz"de, Dostoyevski ile yal-

6 Kendi hesabına Dostoyevski, Çernişevski'yi sevdiğini ve Çernişevski'nin fikirlerinin onu hiç rencide etmediğini söylemiştir. Ayrıca "Timsah" hikâyesinin Çernişevski'yi hedef aldığını da reddetmiştir. Bkz. *Bir Yazarın Günlüğünün "Kişisel Bir Şey" bölümü*. Derek Offord, Dostoyevski'nin Çernişevski'ye duyduğu düşmanlığın 1863'ten önce kâğıda geçmemesine rağmen, Dostoyevski'nin daha önceden tuttuğu defterlerde bunun delilleri olduğunu söyler.

7 "Romancı Çernişevski, Dostoyevski ile polemige girmemiştir", V.A. Tunimannov *Tvorchestvo Dostoevskogo 1854-1862*, Nauka Lening. Otd nie, Leningrad, 1980, s. 269.

8 Ornatskaia'ya göre Çernişevski bu romanı bitirdikten sonra sadece iki kez sözünü etmiştir.

nızca iki kez karşılaştığını belirtir.⁹ Çernişevski'nin dokümanlarına baktığında, Dostoyevski ve onun eserlerine yapılan referansların sayısının da çok az olduğu görülür.¹⁰ Dolayısıyla Çernişevski'nin Dostoyevski ile girdiği edebiyat içi bir polemikten bahsedebilmek için, eserlerin yakın okumasına dayalı bir analiz şarttır.

Nasıl Yapmalı? ile *Amcanın Rüyası* arasında bazı temas noktaları vardır ve bunlar hiç değilse bir kişinin ilgisini çekmiştir. M.V. Teplinski, iki eserin anlatıcıları arasındaki benzerliklere ve iki hikâyedeki annelere düzülen methiyelere dikkat çekmekte; *Amcanın Rüyası*'nda ortaya konan yaklaşımın Çernişevski tarafından yadsınmış olabileceğini öne sürmektedir. Dostoyevski'nin anlatıcısı, methiye düzmekten zevk aldığını ironik bir şekilde söylerken, Çernişevski'nin anlatıcısı ironik değil basbayağı ciddidir. Fakat iki metin arasında bir ilişki olduğunu belirten M.V. Teplinski bu gözlemini daha fazla derinleştirmez.

İki eser arasındaki en belirgin temas noktası, annelerin adlarına da yansıyan benzerliktir: *Amcanın Rüyası*'nda Mariya Aleksandrovna, *Nasıl Yapmalı?*'da Mariya Aleksevna.¹¹ İki Mariya da, beceriksiz kocalarına hükmeden güçlü kadınlardır. Afanasiy Matveiç, karısı Mariya Aleksandrovna sayesinde, başarabildiği kadar işinde kalmayı başarır. İşini kaybedip karısı için faydasız bir adam haline geldiğinde, Mariya tarafından kıra sürülür. Keza Pavel Konstantinoviç'le evliliğinde sürükleyici güç, Mariya Aleksevna'dır. Kocasına iş bulur ve onun sayesinde aile, hatırısayılır miktarda sermaye biriktirir. İki Mariya da evliliklerinde üstün taraf olmakla birlikte, ikisi de dönemin teamülleri-ne saygı göstermekle yükümlüdür. Bu nedenle zaman zaman ikisi de amaçlarına ulaşabilmek için beceriksiz kocalarına bel bağlamak zo-

9 Çernişevski bu kısa yazıyı şöyle bitirir: "Dostoyevski'yi sadece iki kez gördüm." 26 Mayıs 1888. Aynı konudan mektuplarında da bahseder. Dostoyevski ise aralarındaki tanışıklıktan söz ederken, Çernişevski ile birden fazla kez karşılaştıklarını söyler. Bkz. *Bir Yazarın Günlüğü*, 4. bölüm. Joseph Frank iki yazarın anlattıkları arasındaki çelişkileri ayrıntılarıyla ortaya koyar.

10 Bunlar her zaman iltifat kabilinden değildi. Örneğin Çernişevski, Dostoyevski'nin *Bir Yazarın Günlüğü*'nde Nekrasov hakkındaki yorumlarına şöyle tepki göstermiştir: "Bu, karman çorman bir kaynak olduğu için müracaat edilmemeli. Onun için Dostoyevski'nin Nekrasov hakkında söylediklerinin ne kadar absürd olduğunu gösteren iki satırlık bir alıntı yapmakla yetineceğim."

11 Tolstoy'un *Aile Mutluluğu*'ndaki kadın kahramanın adı da Mariya Aleksandrovna'dır.

runda kalırlar. Örneğin Mariya Aleksandrovna, kıra gönderdiği kocasını prence bir davetiye verebilmek için mecburen geri çağırır. Gelgelelim Afanasiy Matveiç, kendi başına hareket edecek durumda değildir hiçbir şekilde; Mariya Aleksandrovna ona yapacakları ve söyleyecekleri konusunda katı kurallar koyar. Keza Mariya Aleksandrovna da kendi planlarını hayata geçirebilmek için Pavel Konstantinoviç'e, patronu Anna Petrovna'ya nasıl davranması gerektiği konusunda bazı talimatlar verir.

İki kadın da kocalarını sözlü ve fiziksel olarak taciz eder. Mariya Aleksandrovna kocasından "mankafa", "canavar", "çirkin surat" vb. sıfatlarla bahseder.¹² Afanasiy Matveiç bu hakaretler karşısında direniş gösteremeyen, ezik bir ruhtur: "Bu arada akılsız, daha bir kibar söyleyecek olursak, akılsız dedikleri kişi, semaverin karşısında oturuyor, ağzı açık, gözlerini iri iri açmış, birden odaya dalıp, karşısına çıkmasıyla neredeyse donup kalmasına neden olan karısına anlamsız bir korkuyla bakıyordu". Sözlü tacizin yanı sıra Afanasiy Matveiç'in, hizmetçi Grişka tarafından Mariya Aleksandrovna'nın emriyle "taranması", fiziksel bir taciz olarak da yorumlanabilir. Görünen o ki Mariya Aleksandrovna, Afanasiy'nin saçını zorla karıştırmaktan memnuniyet duymaktadır: "Mariya Aleksandrovna kocasının, başına gelecekleri düşünmeyip kestirmedeği hafif kırlaşmış, gür saçlarını hiç acımadan hırpalayarak kendi pomatlamaya başladı. Afanasiy Matveiç inliyor, içini çekiyor, ama sesini çıkarmıyor, Mariya Aleksandrovna'nın yaptığına katlanıyordu." Aynı şekilde Pavel Konstantinoviç de eşinin sözlü tacizine maruz kalır: "Budala herif!... Keşke seni uyandırmasaydım. Eski-ler ne iyi demiş: 'Boka elini sürmezsen, kokmaz.' Aptal herif! Boş boş bakma, cevap ver bana..." Mariya Aleksevna gerektiğinde fiziksel cezaya başvurup kocasını dövmekten de çekinmez. Örneğin, Anna Petrovna'nın yanından gelen Pavel Konstantinoviç şu muameleyle karşılaşır: "'Eşek! Namussuz! Katil! Sen bunları hak ediyorsun.' Kocasının suratına bir tokat attı. 'Bunu da hak ediyorsun'. Bir kez daha vurdu. 'Bu sana ders olsun, moron.' Saçını tutup çekmeye başladı."¹³ Afana-

12 Mariya Aleksandrovna hep aynı hakaret sözcüklerini kullanmamaya özen gösterir.

13 Vera Pavlovna'nın annesine Lopukov'la evlendiğini söylediği sahneden sonra, Mariya Aleksevna bir kez daha kocasına fiziksel bir saldırıda bulunur: "Pavel Konstantinoviç işten eve döndüğünde payına düşeni hem "sözlü" hem de

siy Matveiç'in durumunda olduğu gibi Pavel Konstantinoviç'in saçları da karısının özel ilgisine mazhar olur.¹⁴

Benzerlikler daha da çoğaltılabilir: İki Mariya'nın da şair olduğu söylenir. İki durumda da bu unvanı, çevirdikleri dolaplarla, yaptıkları planlarla kazanırlar. Örneğin Mariya Aleksandrovna, kızı Zinaida Afanasyevna'ya prensle evlenmesini önerdiğinde, şu cevabı alır: "Ayrıca, anneciğim, aşırı şair ruhlu bir insansınız, sözcüğün tam anlamıyla bir şairsiniz, kentte böyle diyorlar sizin için, sürekli birtakım projeler üretiyorsunuz." Aynı şekilde, Mariya Aleksevna'nın Lopukov'dan intikam alma planları da Çernişevski'nin anlatıcısı tarafından bir "şir" olarak adlandırılır.

"Şiirsel" tabiatları bir yana, mevzu din olunca hem Mariya Aleksandrovna hem de Mariya Aleksevna ikiyüzlüdür. Örneğin Mariya Aleksandrovna kendi retorliğini Hristiyanlığın fedakârlık kisvesine büründürmeye çalışır. Bundan daha yakışksız olanı, Zinaida'nın kendini satmayı kabul etmesi karşısında, olayın sevinciyle haç çıkarmasıdır. Mariya Aleksevna'nın da dine gerçek bir bağlılığı yoktur; sırf yaptığı hesaplar yüzünden bazı dinî uygulamalara saygılı görünür. Çernişevski'nin anlatıcısı, Vera Pavlovna on yaşındayken gerçekleşen bir olayı anlatır. Vera, bir kilisenin yanından geçerken, annesi kafasına vurur ve şu nasihati verir: "Kiliseye aptal aptal bakmak yerine niçin haç çıkarmıyorsun? Tüm iyi insanların haç çıkardığını görmüyor musun?" İyi bir Hristiyan olmadığı her halinden belli olan Mariya Aleksevna çıkarları icabı böyle görünmeyi ihmal etmez: Vera Pavlovna'ya "Tanrı'dan korkmasını ve annesine saygı duymasını" tembihler.

Annelerin şahsiyetleri benzediği gibi içinde bulundukları durumlar da benzer. İkisinin de evlendirmeye çalıştığı genç ve bekâr bir kızları vardır. Anneler ile kızları arasındaki ilişki, büsbütün düşmanca değilse de hayli gerilimlidir. Ne Mariya Aleksandrovna ne de Mariya Aleksevna'nın şefkatli, sevecen bir anne olduğu söylenebilir. İkisi de kendi arzuları ve planlarına öylesine gömülmüştür ki, kızlarının istek ve arzularını dikkate almazlar. İkisi de kızlarını denetleyip kendi istekleri-

"maddi" olarak aldı". O akşam ziyarete gelen Lopukov, Pavel Konstantinoviç'e bu saldırıya dair fikrini iletir: "İyi de Pavel Konstantinoviç, sana bu lafları etmesine niçin izin veriyorsun?"

14 Mariya Aleksevna sadece kocasının değil Vera Pavlovna'nın da saçını çeker.

ne tâbi kılmak için ellerinden geleni yapar. Kurdukları aileler belirli bir ideali temsil etmediği halde, kızlarını kendi planlarına ikna edebilmek için ailevî yükümlülük etrafında oluşturdukları ideal bir imge ve anlayışa atıf yaparlar. Örneğin Mariya Akesandrovna, kızı için acı çeken bir anne görüntüsü vermeye çalışır. Son iki yılını Zinaida Afanasyevna için gözyaşı dökerek geçirdiğini söyler. İyi bir anne olduğunu öne sürer: "hangi anne suçlayabilir beni." Maria Aleksevna da, Vera Pavlovna'nın Storesnikov'la evlenmesini sağlamak için anne sevgisini bir koz olarak kullanır: "Veroçka, bana kızma. Seni emellerime alet etmemin tek nedeni seni çok seviyor olmam, gerçekten senin için en iyisini istiyorum. Annelerin çocuklarına nasıl taptıklarını bilemezsin. Dokuz ay karnımda taşıdım seni!" Durumdan emin olabilmek için, gösterdiği sevgiye karşılık Vera Pavlovna'nın ona itaat etmek zorunda olduğunu söyler. Vera'nın bu annelik gösterisinden etkilenmediğini fark edince, kızına bunun bir görev olduğunu hatırlatır ve söz dinletmesi için Pavel Konstantinoviç'ten yardım ister.

Bu anne-kız ilişkileri ideallikten uzak olsa da, iki Mariya da kızlarını sapkın biçimlerde sahiden seven anneler olarak takdim edilir. İki anenin de amacı güya kendi çektikleri acılardan kızlarını korumaktır. Kızı Zinaida Afanasyevna ile sohbetinde Mariya Aleksandrovna geçmişte çektiği acılardan bahseder: "Ben de sevdim, hem de senden çok daha yoğun duygularla. Ben de acı çektim; ama bu yüce ideallerimden de vazgeçmedim." Ardından acısının nedenini açıklar:

"Ondan ne çok nefret ettiğini bilseydin, canım! İnsanın, kilisede nikâhı kıyılırken sevmeyeceği biri için Tanrının huzurunda seveceğine yemin etmesi korkunç bir şeydir! Saygı bile duymadığın birine ait olmak korkunçtur! Senden kendisini sevmeni istiyor. Bunun için evlenecek seninle. Sen başını çevirdiğinde sana bakışından biliyorum bunu. Her şeyi yapmacık, sahte! Ben yirmi beş yıldır yaşıyorum aynı şeyi. Baban mahvetti beni. Gençliğimi yedi bitirdi, diyebilirim. Çok kez sen de gördün ağladığımı!.."

Zinaida Afanasyevna'nın prensi sahiden sevmeyeceğini anlayan Mariya Aleksandrovna, zaten bunun gerçek bir evlilik olmayacağını ve prensin kısa süre sonra mutlaka öleceğini söyler. Zengin Zinaida Afanasyevna, böylece istediği gibi aşk evliliği yapabilecektir. Mariya

Aleksandrovna büyük ölçüde sahte bir karakter olarak çizilse de, Dos-
toyevski'nin anlatıcısı kızına duyduğu sevginin aslında gerçek olduğu-
nu vurgular: "Kirpiklerindeki gözyaşları sahte değildi. Mariya Alek-
sandrovna, kendince, gerçekten seviyordu..."

Mariya Aleksevna ise, bir sarhoşluk anında, Vera Pavlovna'ya sev-
gisini belli ederken davranışlarının nedenlerini de açıklar. Gençliğin-
de yaşadığı ıstırap dolu günleri ve ahlaki çöküntüyü anlatır. Özellikle de gayri meşru çocuğu elinden alındıktan sonra "sefil bir insana"
dönüşmüştür. Kızına şöyle der: "Benim zor bir hayatım oldu Veroç-
ka. Seninkinin böyle olmasını istemiyorum. Sen zenginlik içinde ya-
şa!" Yaşadıklarından dolayı katı bir dünya görüşünü benimsemiştir. Kızını böyle kepaze bir dünyada başarıya hazırlamaktan başka bir se-
çeneği yoktur: "Yeni bir düzen olmadığına göre eskisinde yaşayaca-
ğız: Işın püf noktası, çalmak ve kaçmak! Seni sevdiğim için söylüyo-
rum bunu..."¹⁵

Anneler gibi kızlar da epey benzer durumlardadır: İkişer taliplisi
olan, iki güzel kumral. İki talipli de itici adamlar oldukları halde, an-
neler tarafından uygun bir eş olarak görölmektedir. Fakat kızlar aç-
sından durum böyle değildir. Bunun dışında, iki kızın da özel bir öğ-
retmenden eğitim alan erkek kardeşleri vardır.¹⁶ Evlerde bir öğretme-
nin bulunması anneler açısından bazı sorunlara sebep olacaktır, zira
kızları için çizdikleri yolun önüne büyük bir engel çıkacaktır. Erkek kar-
deşlerinin öğretmenleriyle tanışmaları, hem Vera Pavlovna hem de Zi-
naida Afanasyevna için önemli olayların başlangıcı olacaktır: Öğret-
menlerle yaşadıkları ilişkiler, sonuçları epey farklı olsa da, ikisinin de
hayatında büyük değişikliklere yol açacaktır.¹⁷

Amanın Rüyası ve Nasıl Yapmalı?, aynı etik/felsefi konularla ilgile-
nen romanlardır. Karakterler egoizm, fedakârlık, hesapçılık gibi konu-
lar üzerine tartışırlar. Örneğin Mariya Aleksandrovna, Zinaida Afanas-

- 15 Gördüğü rüyada Mariya Aleksevna, vergi tahsildarlığından zengin olmuş,
böylece Vera'yı fakirlikten kurtarmış, zengin bir Lopukov'un hayaliyle teselli
bulur.
- 16 Erkek kardeşlerin tek varlık nedeni, olay örgüsüne bir öğretmenin girmesi-
ne yardımcı olmalarıdır. Gene de Zinaida Afanasyevna'nın erkek kardeşi Mit-
ya'ya kıyasla Çernişevski, Vera Pavlovna'nın erkek kardeşi Fedia'ya daha faz-
la hareket alanı tanımıştır.
- 17 Çernişevski'nin anlatıcısı, Lopukov'la karşılaşmasını Vera Pavlovna'nın haya-
tında bir dönüm noktası olarak tanımlar.

yevna'yı kendi planına ikna edebilmek için fedakârlık konusunda bir nutuk çeker. Sapkın bir mantıkla, prensle parası için evlenmenin egoist bir davranış değil, Hristiyanlara yaraşır bir fedakârlık olacağını savunur.¹⁸ *Nasıl Yapmalı?*'da Lopukov ile Vera Pavlovna arasındaki diyaloglarda da aynı fikirlerle karşılaşırız. Fakat Mariya Aleksandrovna'nın yorumundan epey farklı bir noktada olan Lopukov, bir araştırmacıya yakışacak şekilde, tam bir Spartalı gibi yaşayarak aslında kendi hesabına büyük bir egoizm örneği sergilediğini anlatır Vera Pavlovna'ya. Aynı şekilde onu annesinden kurtarabilmek için Vera Pavlovna'yla evlenmesi ve böylece kendi tıp kariyerinden vazgeçmesi kahramanca bir fedakârlık örneği olarak yorumlanabilecekken, Lopukov bunu da bir egoizm örneği olarak tanımlamakta ısrarcıdır.

Son olarak Çernişevski, Dostoyevski'nin metninden minik bir parçayı mizahi amaçlarla ödünç alır.¹⁹ Prensle diyalogunda Mariya Aleksandrovna Kral Louis'ye yarım yamalak bir atıfta bulunur: "Hatırlıyorum, okudum... Lois (kaçıncı olduğunu unuttum...) sarayının o pek yakışıklı markizi Lozen de yaşlandığında, sarayın en gözde güzellerinden birinin gönlünü çalmıştı," Çernişevski, Mariya Aleksandrovna'nın cehaletini gösteren bu minik örneği alıp büyüttükçe büyütür. Lopukov'un Vera Pavlovna'ya okuması için getirdiği kitapları Mariya Aleksevna ve Storesnikov tamamen yanlış anlamıştır:

"Almanca kitap neymiş öyle?"

Mikhail Ivancy başlığı yavaşça okudu: "*Din Üzerine*, yazarı da Ludwig, yani XIV. Louis, Mariya Aleksevna. XIV. Louis'nin bir kitabı. Bu adam Fransa kralıydı Mariya Aleksevna, şu anda Napoleon'un yerini aldığı kralın babasıydı."

"Yani, dini konularla ilgili bir kitap, öyle mi?"

-
- 18 Mariya Aleksandrovna, Mozgliakov'u sakinleştirmeye çalışırken kişinin kendi çıkarını kollaması, fedakârlık ve egoizm üzerine bir nutuk daha çeker.
- 19 İki metinde de benzer anlatı tekniklerinin kullanıldığı söylenebilir. İki metinde de anlatıcı, bir noktada doğrudan okura hitap etmek için hikâyeyi aniden keser. Yine iki metinde de anlatıcının söylemi ötekinin sözü tarafından sürekli kesintiye uğratılır. İki anlatıcının iki metindeki Mariyaların küfürbaz dilini benimseyip kendi anlatımlarında özümstedikleri görülür. Sözgelimi Mariya Aleksandrovna, hizmetçi Nikitka'dan bir canavar olarak bahseder. Bundan sonra anlatıcı da Nikitka'yı tanımlamak için aynı kelimeyi kullanır. Mariya Aleksevna, Vera Pavlovna'yı "melun Verka" olarak adlandırır ve Çernişevski'nin anlatıcısı hemen bu terimi sahiplenir.

"Evet öyle."

"Bu iyi, Mikhail Ivanych. Dmitrii Sergevich'in saygıdeğer bir genç adam olduğunu biliyorum ama gene de gözünü hiçbir genç erkekten ayırmaman lazım..."

"...Ama şunu merak ediyorum Mikhail Ivanych: Fransa kralı hangi dine mensuptu?"

"Elbette Katolik."

"Peki, bu kitapta başka insanları da mı Katolik yapmaya çalışıyor?"

"Sanmıyorum Mariya Aleksevna. Bunu Katolik bir başpiskopos yazmış olsaydı, okurlarını elbette Katolik yapmak isteyebilirdi. Ama bir kral böyle şeylerle uğraşmaz. Akıllı bir yönetici ve politikacı olarak sadece bir miktar dindarlık telkin etmek ister."

XIV. Louis'yi (1613-1715) Louis Philippe'in (1773-1850) babası ilan etmesine bakılırsa, Storesnikov'un cehaleti, Mariya Aleksandrovna'ninkini katbekat aşmaktadır. Ayrıca Storesnikov, "Ludwig"i, Fransa kralı XIV. Louis ile karıştırır, oysa burada bahsi geçen *Dinin Esası Üzerine Dersler*'in yazarı Ludwig Feuerbach'tır. Sonuçta hem Storesnikov hem de Mariya Aleksevna, Feuerbach'ın kitabını, geleneksel dinî değerleri vaaz eden bir metin zannederler.²⁰

Dolayısıyla *Amcanın Rüyası* ile *Nasıl Yapmalı?* arasında bazı belirgin benzerlikler vardır ve bunlar tesadüf sayılamayacak kadar çarpıcıdır. İki eser arasındaki temas noktalarını aydınlatmaktan da önemlisi, altta yatan amacı ortaya çıkarmaktır. Çernişevski, Dostoyevski'nin *Amcanın Rüyası* ile edebiyat içi bir polemige girerken neyi amaçlamıştır? Bu sorunun cevabı için ilk etapta önemli bir temas noktasına bakılmalıdır: Methiyeler. İki yazar da bir methiyeden söz ederken aynı terimi kullanırlar: *pokhval'noe slovo*. Konu hakkında uzun uzun düşünen Dostoyevski'nin anlatıcısı en sonunda bir övgü sözcüğü bulmakta zorlandığını itiraf eder:

20 Aynı yerde, Storesnikov ve Mariya Aleksevna'nın, *Considerant*'ın *La Destinée sociale* adlı eserini de parasal işlemlerle ilgili bir metin sandıkları anlaşılar. Çernişevski bu sahneyi, romanın sonraki kısımlarında yer alan, başka bir mizahi sahnenin bahanesi olarak kullanır: "Mertsalov, evde yalnız başına, ya XIV. Louis ya da aynı hanedana mensup bir başka kişi tarafından yazılmış olan güncel bir metni okumakla meşguldü".

Önce şunu itiraf edeyim, Mariya Aleksandrovna'ya karşı pek ilgisiz de değildir. Bu olağanüstü bayanla ilgili övücü birkaç sözcük etmek; bunu bir zamanlar, eski (şükürler olsun, bir daha geri gelmeyecek) altın çağda "Kuzey Arısı" ve birtakım yayın organlarında yayınlanan mektuplar biçiminde, dostla yazılan neşeli bir mektupla yapmak istiyordum. Ancak, hiç dostum olmadığı, üstelik içimde edebiyata karşı belli ölçüde bir ürkeklik olduğu için eserim kaleminin bir edebiyat denemesi ve boş saatlerimin sakin hazzının hatırası olarak masamın üzerinde kalmıştı.

Mariya Aleksevna'nın türlü türlü kabahatinden söz eden, hatta "seni yeryüzünden tamamen silmek isterdim," diyecek kadar ileri giden Çernişevski'nin anlatıcısı ise, aksine, bir yandan methiye düzme-yi ihmal etmez. Çernişevski metnin tam üç sayfasını, Mariya Aleksevna'nın davranışlarını açıklamaya ayırır; karakterinin güçlü noktalarına, çevresindeki koşulların onu nasıl bozduğuna değinir.

İki methiye ve anlatıcıların bunları ele alma biçimi, iki yazarın dünya görüşleri arasında önemli bir farklılığa işaret eder. Dostoyevski'nin anlatıcısı methiye düzemezken, Çernişevski'nin anlatıcısı bu konuda başarılıdır. Bir Dostoyevski karakteri genellikle kötü bir insan olarak dünyaya gelir ve kurtuluşu İsa'da bulana dek yalnızca kötülük yapar. Dostoyevski için kötülük kötülüğe sebebiyet verir; bu dünya görüşü *Amcanın Rüyası*'ndaki olaylara da somut biçimde yansımıştır. Hikâye ilerledikçe Mariya Aleksandrovna'nın aslında baştan beri olumsuz bir karakter olduğu anlaşılır. Kızı Zinaida Afanasyevna ise, ilk başta, baskıcı bir annenin ve taşra dedikodularının kurbanı olan, talihsiz bir genç kız olarak okurda sempati duygusu uyandırır. Ayrıca, yine başlarda, çıkar evliliği yapma fikrine de direnir gibi görünür. Ama hikâye ilerledikçe Zinaida Afanasyevna'nın annesinden daha kötü değilse de, daha iyi birisi olmadığı ortaya çıkar. Başkalarına, özellikle de peşinden sürüklediği taliplisi Mozgliakov'a yönelik tavırlarında hiç dü-rüst değildir. Annesine verdiği ahlâk dersleri ve onun kötü emelleri-ne alet olmamak için başlattığı mücadelenin de sonuçta bir ikiye-lülük olduğu ortaya çıkar. Çernişevski'nin romanına adını veren ve *Amcanın Rüyası*'nda da önemli bir konu olan "Nasıl yapmalı" sorusuyla hesaplaşması gerektiğinde, kendisini ahlâki çöküntüye sürükle-

yen yoldan uzaklaşamaz: “Bunun bir başka alçaklık olacağını biliyorum: Alçaklığa karar verip, bu alçaklığın içinde olacağı pislikten korkmak... Ama elimden başkası gelmez. Evet, kesin, öyle olur.”²¹ Zinaida Afanasyevna sonunda kendini satmaya hazırdır ve en az annesi kadar büyük bir ahlâki sefalet içerisinde. Mariya Aleksandrovna durumu hemen fark eder ve büyük bir coşkuyla şöyle der: “Zina’cı-ğım diye haykırdı! Zina’cığım! Ne çok benziyorsun bana!” Prensle evlenme planı suya düşse de, Zinaida Afanasyevna sonuçta para evliliği yapmış ve yüzeysel bir sosyete kadını olmuştur. Dostoyevski’nin gözünde, anne ile kızın hayatında, kötülükten yalnızca kötülük doğar.

Nasıl Yapmalı?’daki Vera Pavlovna’nın hikâyesi de birçok bakımdan Zinaida Afanasyevna’nın hikâyesinin tekrarıdır; ama bu sefer daha canavar bir anne ve yazarın dünya görüşünden ileri gelen farklı bir sonuçla karşılaşırız. *Nasıl Yapmalı?*’nin ilk bölümleri *Amcanın Rüyası*’na verilmiş iğneleyici bir cevaptır. Çernişevski’nin dünya görüşüne göre insanlar kötü doğmazlar, koşullardan dolayı kötü olurlar.²² Dolayısıyla, Dostoyevski’nin aksine Çernişevski’de, İsa’yı keşfetme şartı olmadan, kötülükten iyilik doğması mümkündür. Çernişevski’nin dünya görüşü herkesten çok Mariya Aleksevna’da cisimlenmiştir. Mariya Aleksevna özellikle kötü bir kişi gibi görüldüğü halde fitratında kötülük yoktur, sırf kötülük olsun diye kötülük yapmaz. Sarhoş bir anındaki itiraflarından bir zamanlar iyi bir kadın olduğunu, koşullardan dolayı bu hale geldiğini öğreniriz. Hayattan ağır darbeler yedikten sonra böyle “sahtekâr ve sefil” birisi olmuştur. Olayların bu yorumunu, anlatıcı da düzdüğü methiyeye destekler:

Şimdi kötü işler yapıyorsun çünkü çevrendeki herkes senden bunu istiyor; ama biz seni farklı bir çevreye yerleştirseydik zararsız, hatta

-
- 21 Zinaida Afanasyevna’nın bu sorusu ile Çernişevski’nin romanı arasındaki yakınlık aşikâr olsa da, esinlenilen diğer kaynaklar da göz ardı edilmemelidir. Joe Andrew’a göre (*Women in Russian Literature, 1780-1863*, 1988, s. 155), bunlardan biri Turgenyev’in romanı *Arefe*’dir. Ayrıca tabii nasıl yapmalı sorusunu sorma geleneğinin mazisi Kutsal Kitap’a kadar götürülebilir.
- 22 Çernişevski’nin insana dair görüşü tamamen belirsiz değildir. Eserlerinde insanı bazen doğuştan iyi bazen de doğuştan nötr bir varlık olarak resmeder. Ne olursa olsun, insanı doğuştan kötü bir varlık olarak görmez.

yardımsız bir insan da olabilirdin seve seve; çünkü mali getirisi olmayan bir kötülüğün içinde bulunmak istemiyorsun. Diğer yandan, bir çıkarın olduğunda her şeyi yapabiliyorsun, hatta şartlar gerektirdiğinde terbiyeli ve asil birisi gibi de davranabiliyorsun. Değişebilirsin Mariya Aleksevna. Şu anda iyilik yapma yeteneğinin pasif, diğer yeteneklerinin aktif olmasının sebebi sen değilsin.

Mariya Aleksevna içinde bulunduğu koşullardan ötürü felakete sürüklenip kötü bir insan olsa da, Çernişevski açısından bir sonraki neslin aynı yolu izlememesi pekâlâ mümkündür. O nedenle, etrafındaki sefil koşullara rağmen Vera Pavlovna kötülükten uzak durmayı ve ahlâklı olmayı başarır. Annesinin onu Storesnikov'la evlendirmeye yönelik tüm çabalarına rağmen boyun eğmez. Zinaida Afanasyevna'dan ahlâken çok daha güçlü olduğunu ve maddi çıkar karşılığı baştan çıkarılamayacağını görürüz. Bunun için Vera'yı pes ettirmek için başka türlü çabalar sergilenir. Örneğin Julie, kötü bir evliliğin parlak taraflarından bahseder: Zengin biriyle evlenip kocasına hükmederek annesinin yolundan gidebilir. Julie bu konuda yardım edebileceğini de söyler. Zinaida Afanasyevna gibi Vera Pavlovna'nın da tek yapması gereken, kendi elleri temizken kirli işleri başkalarına yaptırmaktır. Fakat Vera Pavlovna bunun için ruhunu satması gerektiğini fark ederek teklifi geri çevirir. Bu kadar alçalmaktansa ölmeyi yeğler.²³ Zinaida Afanasyevna'nın aksine Vera Pavlovna, ahlaki çöküntüye pasif bir yoldan dahi iştirak etmeyi reddeder; nasıl yapmalı sorusuna getirilebilecek böylesi bir cevabı elinin tersiyle iter.

İki kızın hikâyelerindeki temel öğe, aldıkları eğitim ve eğitilmiş bir insanla karşılaşmalarıdır: Erkek kardeşlerinin öğretmenleri. İki durumda da kızlar, onları daha iyi insanlar haline getirmektense taliplilerinin gözünde daha çekici insanlar haline getiren bir eğitim almıştır. Örne-

23 Sohbetin sonunda Julie, kendisinin kötü bir insan olduğunu itiraf eder ve Vera Pavlovna'ya kendisinden ve toplumdan uzak durmasını salık verir: "Benden uzak dur, çocuk! Ben kötü bir kadını. Toplum hakkında da düşünme. Herkes iğrenç, benden daha da iğrenç bir sürü insan var. Avareliğin olduğu yerde, lüksün olduğu yerde kötülük vardır." Çernişevski ile Rousseau arasındaki bağlantı için bkz. James P. Scanlan, "Chernyshevsky and Rousseau", *Western Philosophical Systems in Russian Literature. A Collection of Critical Studies*, haz. Anthony M. Mlikotin, U. Of Southern California Press, Los Angeles, 1979, s. 103-120.

ğın ikisinin de belirli bir müzik bilgisi vardır. Anneleri müziği ileride kızlarına fayda sağlayabilecek bir araç olarak görür. Hem Mariya Aleksandrovna hem de Mariya Aleksevna kızlarından, taliplilerinin önünde müzik konusundaki becerilerini sergilemelerini isterler.²⁴

İki kız da belirli bir eğitim aldığı halde, bunun üzerlerindeki etkisi oldukça farklıdır. Aldığı eğitim Vera Pavlovna'ya daha geniş bir dünya görüşü kazandırmıştır. Özellikle Lopukov'la tanışması, ufkunu bir hayli genişletmiştir. Ayrıca yalnızlık ve tecrit duygusu azalmış; zor bir durum karşısında güçlü olma azmi kazanmıştır. Vera Pavlovna'yı annesinin yolundan gitmekten alıkoyan da budur. Çernişevski'nin anlatıcısının açıkladığı gibi:

Bir zamanlar, göz kamaştırıcı genç kızlar ve delikanlılar böyleydi – hayatta güzel vakit geçirmek, iyi olmak dışında bir gayeleri yoktu. Çünkü çok az sayıda hali vakti yerinde halk vardı; eski zamanlarda ekili topraklar o kadar azdı ki bir atasözünde dendiği gibi bir mısır koçanı diğerlerinden çığlık atsa dahi sesini duyuramayacak kadar uzakta olurdu. Ama bir genç kızın veya bir delikanlının tek başına sararıp solmadan bir ömür geçirmesi de mümkün değildir; onun için ya sararıp solmayı göze alır ya da vasatlıkla barışır.

Eğitimli olması ve bir başka eğitimli insanla tanışması, Vera Pavlovna'nın hayrına olur. Bu uyarıcılar sayesinde ne sararıp solmak ne de vasatlıkla barışmak zorunda kalır.

Zinaida Afanasyevna'nın aldığı eğitim ise, ahlâki durumunu zerre kadar iyileştirmemiştir. Samimi bir duygu veya kanı edindiği için değil, sırf annesini öfkeliendirebilmek için bir "romantik" pozunu takınır Zinaida. Aldığı eğitim sayesinde ahlaksız davranışlarını bir tumturaklılık maskesi ardına gizler. Shakespeare okuduğunu bir an önce unutmak istemesi ve insanlarla ilişkilerini sırf çıkara dayalı olarak sürdürme arzusu onu daha da itici kılar. Mariya Aleksandrovna'nın belirttiği gibi "Hadi bakalım bekleyip göreceğiz... Prenses olunca Shakespeare'i unutup gidecektir." Erkek kardeşinin öğretmeniyile tanışması Ve-

24 Mariya Aleksandrovna, ısrarla, Zinaida Afanasyevna'dan ya piyano çalmasını ya da prence şarkı söylemesini ister (182). Aynı şekilde Mariya Aleksevna da Vera Pavlovna'dan Storesnikov'un huzurunda piyano çalmasını isterken Storesnikov bir şarkı söylemesini ister.

ra Pavlovna'nın iyiliği açısından bir dönüm noktası iken, Zinaida Afanasyevna'nın erkek kardeşinin öğretmeniyle tanışması şehirde adının kötüye çıkması ve nihai bir ahlâki çöküntüyle sonuçlanır. Eğitilmiş olmalarına rağmen Zinaida Afanasyevna ve Vasia, Mordasov'un diğer sakinlerinden üstün değildir. Birbirlerine güç veren Vera Pavlovna ile Lopukov'un aksine birbirlerinin felaketini hızlandırırlar. Bu farklı sonuçlar da yazarların dünya görüşlerinden kaynaklanır. Dostoyevski için bir insan doğuştan kötü ise, eğitim kâr etmez: Kötülük ancak kötülüğe sebebiyet verir.

Zinaida Afanasyevna'nın ilerlediği ahlâki çöküntü yolundan uzak durmayı başaran Vera Pavlovna açısından çevresinden nasıl uzak durabileceği sorusu ciddi bir baskı unsuruna dönüşür ve *Nasıl Yapmalı?*'nin temel sorunlarından biri haline gelir. Lopukov'la evlenerek annesinden uzaklaşan Vera Pavlovna, bir zamanlar böyle bir ortamda nasıl yaşayabildiği sorusu üstüne düşünür. Eski evini ilk kez ziyaret ettikten sonra aklından şunlar geçer:

Böyle rezil bir yere tıklmış vaziyette yaşayacak gücü nereden buldum acaba? Bu kilerde nasıl nefes alabildim? Üstelik burada sağlığımı da koruyabildim! Olacak şey değil, akıl sır ermez! Peki ya, iyiliğe dair inancımı nasıl koruyabilmişim? Anlamak imkânsız [...]"

Eski evine yaptığı ziyaret, Vera Pavlovna'nın yoğun bir iç gerilim yaşamasına neden olur. Böyle bir ortamda yaşamış olmasını "imkânsız" ve "akıl sır ermez" bulduğu gibi kocasının benimsediği katı materyalizm de bu gerilimi derinleştirir. Lopukov katı, determinist bir dünya görüşüne bağlıdır; bu görüşü uzun uzadıya ve tüm toplumsal işlevleri askıya almak pahasına savunur. Lopukov'un dünya görüşünde istisnalara yer yoktur ve bu görüş mantıki sınırlarına götürüldüğünde, kötülüğün ancak kötülüğe sebebiyet verebileceğine inanmak icap eder. Vera Pavlovna açısından bunun önemli içerimleri vardır: Annesinden şimdik kaçmış olabilir ama onun yolunda ilerlemeye mahkûmdur. Vera'nın ikinci rüyasındaki krize yol açan da görünürde iyi birisi olması ile ona aslında kötü birisi olduğunu söyleyen kocasının teorisi arasındaki bu ihtilaftır.

İkinci rüya, Lopukov ile arkadaşı Aleksey Petroviç'ten işittiğimiz materyalist görüşlerle açılır. Aralarındaki sohbette hayli tumturaklı bir bi-

limsel dile başvuran iki adam, kötülüğün ancak kötülüğe yol açabileceğine dair Dostoyevskiye görüşü savunurlar:

“Şimdi şu diğer araziye gidelim. Bir bitki koparıp kökünü inceleyelim. Bu da ‘kirli’. Karakterine dikkat et: Toprağın çürüdüğünü görmek zor değil.”

“Bilimsel terminolojiye göre bunun adı fantazmik topraktır,” dedi Aleksey Petroviç.

“Evet. Bileşenleri sağlıklı. Bunlar ne şekilde yeniden düzenlense de, eldeki bileşenlerden kirli olmayan maddeler üretilse de sonuçta yine sağlıklı ve çürük olacaklar.”²⁵

Rüya, bu noktada, bilimsel bir tartışma olarak yürütülmektedir ve dolayısıyla Vera Pavlovna açısından tehditkâr olmaktan çok sıkıcıdır. Fakat rüyadaki karakterler “itiraflar”ına başladığında olaylar ciddileşir. Olumsuz bir karakter olarak çizilen Serge, bir itiraf oyunu oynamaya koyulduğunda, Aleksey Petroviç onu azarlar:

“İtirafı kes, Serge,” dedi Aleksey Petroviç. “Biz senin hikâveni baştan sona biliyoruz: Yüzeysel şeylerle ilgilenmek, gereksiz şeylerden kaygılanmak –senin harcındaki toprak bu işte. Fantazmik bir toprak. Onun için dönüp şöyle bir kendine bak; sen doğuştan aptal bir adam değilsin. Gayet iyi birine benziyorsun, bizden ne daha kötü ne de daha aptalsın. Ama ne işe yarıyorsun? Kimedir senin yararın?”

“Gittiği yerlerde Julie’ye eşlik edebilirim ve birlikte içki içip âlem yapabiliriz,” dedi Serge.

“Sonucu görüyoruz işte,” dedi Aleksey Petroviç, “şu fantazmik ve sağlıklı toprak...”

Bu sohbetin ima ettiği şeyi görmezden gelmek artık mümkün değildir ve Vera Pavlovna öfkelenerek araya girer: “Sizin gerçeklikleriniz ve fantazmalarından bıktım, usandım artık! Bunların ne anlama geldiği yüzyıllardır bilindiği halde açıklamaya devam ediyorsunuz!” Rüyanın tam da bu noktasında Lopukov ve Aleksey Petroviç’in temsil ettik-

25 Aleksey Petroviç ile Lopukov arasındaki sohbet, drenajın bu tür arazileri sağlıklı hale getirebileceğine dair bir konuşmayla devam eder. Birçok yorumcuya göre burada “drenaj”, “devrim”in yerine kullanılmış bir kelimedir.

leri katı determinizmden Vera Pavlovna'yı Mariya Aleksevna kurtarır. Lopukov ve Aleksey Petroviç'in görüşlerine açıktan karşı çıkan Mariya Aleksevna, Vera'nın tam da annesi kötü olduğu için iyi birisi olduğuna söyleyerek yardıma koşar:

"Susun. Gözlerinizi kaçırmayın! Şimdi beni dinleyin, Verka, söyleyeceklerime kulak ver. Bugün bilgili bir insansın ve tahsilini benim çaldığım paralarla yaptın. İyi bir insan olma hayali kuruyorsun ama ben o kadar kötü birisi olmasaydım, iyiliğe dair bir fikrin bile olmayacaktı. Anlıyor musun? Her şey benden geliyor. Sen benim kızım-sın, anladın mı? Senin annenim ben." Tüyleri ürperen Veroçka ağlamaya ve titremeye başladı.

Rüyanın bu noktasında yeryüzündeki tüm gelinleri simgeleyen bir karakter (Gelinlerin Gelini) ortaya çıkar ve ailevi kökenlerinin aleyhinde kullanılmayacağı konusunda Vera'yı temin eder. Vera Pavlovna nihayet kendisiyle ve kökenleriyle barışmaya hazırdır. Romanın kalan kısmında o katı determinizmden açıkça uzaklaşır:

Vera Pavlovna'ya karşı kusursuz davranan kızlar bir süre önce kötü insanlar olduklarını itiraf ettiler. Böyle bir itirafı ilk kez işiten Vera çok şaşırdı. Ama birkaç gün düşündükten sonra kendi kendine şu soruları sordu: "Ya benim hayatım? Benim yetiştiğim toprak da kötüydü ama üzerime yapışmadı; benimkinden daha iyi olmayan ailelerde yetişen binlerce kadın da saflıklarını korumayı başarıyorlar. Talihin yaver giderse, rezil bir durumdan hiç zarar görmeden kurtulmanın neresi tuhaf ki?"

Dolayısıyla hem Çernişevski hem de ana karakteri, kötülüğün ancak kötülüğe yol açabileceğini savunan dünya görüşüne karşı çıkarlar. Eğer şartlar uygunsa, kötülükten iyilik de doğabilir. Çünkü insan doğuştan kötü değildir.

Nasıl Yapmalı?'da Çernişevski, Dostoyevski'nin kendince hatalı bulunduğu dünya görüşüne tepki gösterir. Dostoyevski'nin bu romana yönelik sert tepkisinin nedenlerinden biri de bu olmalıdır. Fakat bu durum abartılmamalıdır. *Nasıl Yapmalı?*, *Amcanın Rüyası*'na verilmiş bir cevaba indirgenemez. Elbette edebiyat içi bir polemik vardır ama hikâyeye bundan ibaret değildir. *Nasıl Yapmalı?*'nın yalnızca ilk bölüm-

lerinde Dostoyevski ile girilmiş bir polemik vardır; roman tamamen bu polemige ayrılmamıştır. Keza *Yeraltından Notlar* da, *Nasıl Yapmalı?* ile girilen bir polemige indirgenemez. Çernişevski ile Dostoyevski arasındaki polemikten bu iki yazarın eserlerini daha iyi anlamak için yararlanmalıyız, onları tüketmek için değil.

Çeviren BARIŞ ÖZKUL

Üç Novella'da bir araya gelen *Ev Sahibesi*, *Amcanın Rüyası* ve *Ebedi Koca*, akılda yer eden karakterleriyle Dostoyevski'nin büyük romanlarının lezzetini taşıyor.

Dostoyevski, 1860.

Kızını zengin ve yaşlı bir prensle evlendirmeye çalışan hesapçı bir annenin oynadığı oyunları konu alan *Amcanın Rüyası*'nda Dostoyevski'nin güçlü mizah anlayışına; yalnız bir adamın kilisede gördüğü genç kadına duyduğu takıntılı aşkın anlatıldığı *Ev Sahibesi*'nde, genç bir kadınla yanındaki ihtiyarın anlaşılabilir ilişkisine; aynı kadını seven ve yıllar sonra karşılaşan iki erkek arasındaki ilişkiyi anlatan *Ebedi Koca*'da ise, eski sırların gün yüzüne çıkmasıyla alt üst olan hayatlara tanıklık ediyoruz. 1847-1870 yılları arasında yazılan bu üç novellada, Dostoyevski'nin genç kaleminin peşinden gidecek; trajedi, gizem ve mizahı bir arada bulacaksınız.

"Dostoyevski'de akla sığmaz ve inanılmayacak şeyler var ama gerçek şu ki, okudukça sizi değiştiriyorlar."

ERNEST HEMINGWAY

"Dostoyevski bana diğer bilim insanlarından daha fazla şey öğretti."

ALBERT EINSTEIN

